VERSLAGEN

VAN DE

INSPECTEURS VAN DEN ARBEID

IN HET

KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

over 1903 en 1904.

TWEEDE BUNDEL.

(Verslagen der Inspectiën V—IX, Verslag Medisch-adviseur, Recapitulatiestaten en Alphabetisch Register).

Uitgegeven door het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel.

's-GRAVENHAGE,
BOEKH. VH. GEBR. BELINFANTE, N.V.

VERSLAGEN

VAN DE

INSPECTEURS VAN DEN ARBEID

IN HET

KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

over 1903 en 1904.

TWEEDE BUNDEL.

(Verslagen der Inspectiën V—IX, Verslag Medisch-adviseur, Recapitulatie-staten en Alphabetisch Register).

Uitgegeven door het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel.

's-GRAVENHAGE,
BOEKH. VH. GEBR. BELINFANTE, N. V.

VIJFDE ARBEIDSINSPECTIE

(de provincie Noord-Holland benoorden de noordelijke oevers van het Noordzeekanaal en het IJ, met uitzondering van de benoorden die oevers gelegen gedeelten van de gemeenten Amsterdam en Velsen; het bezuiden de genoemde oevers gelegen gedeelte der gemeente Zaandam.)

HOOFDSTUK I.

ALGEMEEN OVERZICHT.

Gebied en omvang der inspectie. Personeel. Toezicht. Medewerking.

Het gebied der 5e arbeidsinspectie bleef onveranderd zooals het werd omschreven in het Kon. besluit van 18 Mei 1900, (*Staatsblad* no. 74); het omvat 103 gemeenten, gelegen *benoorden* het *Noordzee-kanaal* en het *IJ*.

Het aantal der fabrieken en werkplaatsen, waar met jeugdig personeel of vrouwen wordt gearbeid, wisselt nogal af; er waren volgens de meest betrouwbare gegevens, samengebracht op Staat I van dit Verslag op ult°. December 1903, bij H.H. burgemeesters 2447 en op ult°. December 1904, 2631 inrichtingen ingeschreven, waar gewaarmerkte lijsten als bedoeld in art. 11 der Arbeidswet, aanwezig waren.

Mij waren ult°. December 1902 bekend 2021 fabrieken en werkplaatsen in den zin der Veiligheidswet; dit aantal werd vermeerderd door de oprichting van 55 nieuwe inrichtingen in 1903 en van 84 in het jaar 1904. Behalve hiervan werden nog 4 opgaven ingevolge art. 13 der Veiligheidswet ontvangen en werden 17 inrichtingen ontdekt, waarvoor verzuimd was de opgave, vereischt ingevolge art. 13 of art. 27 der Veiligheidswet in te zenden. Het aantal vermeerderde daardoor tot 2181, hetwelk echter met 71 moet worden verminderd van welke mij bij onderzoek bekend werd, dat zij door afbraak, brand, opheffing of andere oorzaken vervielen.

Voor zoover na te gaan, bestonden er ult°. December 1904 in deze inspectie, 2110 fabrieken en werkplaatsen in den zin der Veiligheidswet, welke op onderstaande wijze te verdeelen zijn:

449 fabr. en werkpl. gedreven door stoom, gas en d.g. krachtwerktuigen,
192 door wind gedreven molens, waarvan 41 houtzaagmolens,
176 fabrieken en werkpl. zonder krachtwerkt. met 10 of meer arbeiders,
1293 bakkerijen.

Van de 641 fabrieken en werkplaatsen met krachtwerktuig werd mij bovendien bekend, dat daarin ongeveer 9650 personen arbeiden en wel:

2	fabr.	en	werkpl.	600 of meer	personen,
4	„	„	„	200—599	„
10	„	„	„	100—199	„
20	„	„	„	50— 99	„
40	„	„	„	25— 49	„
112	„	„	„	10— 24	„
453	„	„	„	minder dan 10	„

Het aantal fabrieken en werkplaatsen, waar òf de Arbeidswet òf de Veiligheidswet òf beide van toepassing zijn, is slechts te schatten en zal in deze inspectie niet veel van 3800 afwijken. Het vermoedelijk aantal daarin werkzame personen kan ik niet aangeven. Omtrent de aantallen beschermde personen en mannen in de bezochte fabrieken worden elders in dit Verslag opgaven aangetroffen.

Alle mij bekende fabrieken en werkplaatsen, behalve enkele van geringe beteekenis uit het oogpunt voor inspectie en een vijftiental windmolens, zijn thans eens of meermalen bezocht.

Veel meer dan in andere Verslagperioden het geval was, werd in de jaren 1903 en 1904 advies verlangd als bedoeld in het 1ste gedeelte van art. 21 mijner instructie en moesten werkzaamheden worden verricht die niet onmiddellijk in verband stonden met het toezicht op de goede naleving van de Arbeidswet en de Veiligheidswet. De hiertoe vereischte studie en het onderzoek daaraan verbonden, vormde een zeer belangrijk en veeltijds aangenaam werk; maar daartoe moest tijd onttrokken worden aan de gewone werkzaamheden, welke dientengevolge met moeite behartigd konden worden. De persoonlijke inspectiebezoeken aan fabrieken en werkplaatsen en het toezicht op de naleving van de Arbeidswet heeft daardoor niet den omvang gehad als in andere omstandigheden het geval zou zijn geweest. De opzichter heeft in deze Verslagperiode zeer vele fabrieken en werkplaatsen bezocht waar ik anders zelf ware heen gegaan.

Door den raad van beroep te Haarlem werd mij in de jaren 1903 en 1904, op grond van het ingevolge art. 97 van de Beroepswet uitgevaardigde Kon. besluit van 20 Maart 1903, (*Staatsblad* no. 87), en in verband met art. 95 van de Beroepswet, 16 maal een voorbereidend onderzoek opgedragen. Tweemaal betrof dit ongevallen en 14 maal een onderzoek naar de gevarenklasse, waarin bedrijven behoorden te worden ingedeeld. Eénmaal werd verlangd een onderzoek in te stellen naar den aard van een ongeval en het verkrijgen van een geneeskundige verklaring omtrent de oorzaak van

den dood. Tegen deze opdracht meende ik bij den voorzitter van den raad van beroep bezwaar te moeten maken, in verband met het bepaalde in art. 95 der Beroepswet en het daarop betrekking hebbende Kon. besluit; ook werd daaromtrent door mij het gevoelen van den Minister v. Binn. Zaken ingewonnen, met het gevolg dat de opdracht werd ingetrokken.

Van de Rijksverzekeringsbank werden in 1903, nog 83 en in 1904, nog 39 classificatieformulieren ontvangen met het verzoek ingevolge art. 41 van de Ongevallenwet 1901, daaromtrent mijn oordeel mede te willen deelen. De mededeeling omtrent het minder of meerder gevaar, dat bepaalde bedrijven in vergelijking met andere soortgelijke opleveren, — zoodat een billijke percentage in de gevarenklasse, waartoe zij behooren, zou kunnen worden vastgesteld, — vereischte meermalen, speciaal met dit doel, nieuwe bezoeken te brengen aan werkplaatsen, waar deze en soortgelijke bedrijven onder soms zeer verscheiden omstandigheden werden uitgeoefend. In het jaar 1903, werden 35 en in het jaar 1904, werden 15 inspecties uitsluitend ten behoeve van deze classificatie verricht.

Het personeel, dat mij in deze Verslagperiode ter uitvoering van den dienst was toegevoegd, bestaat uit een opzichter, een vasten bureel-ambtenaar en een tijdelijk aangestelden ambtenaar voor schrijfwerk. Had in de vorige 2 jaren, toen slechts 4 maanden over de hulp van een opzichter kon worden beschikt, diens werkzaamheid nog slechts weinig invloed op de uitvoering van den dienst in deze inspectie, in den loop van het jaar 1903 en nog meer in het jaar 1904, bleek mij dat diens aanstelling eene groote vermeerdering van werkkracht had gegeven.

De bureelwerkzaamheden, die steeds toenamen, kunnen eenigszins beoordeeld worden naar de onderstaande cijfers:

Jaren.	1901.	1902.	1903.	1904.
Ingekomen stukken	3178	3334	5211	7665
Uitgegane brieven	856	1249	1426	1527
Behandelde Hinderwetzaken .	118	133	147	151
Ontvangen kennisgevingen van ongevallen	280	280	1278	1666

In het mij toegevoegde bureelpersoneel kwam zooveel verandering, dat het laatste half jaar van deze Verslagperiode met geheel nieuw personeel moest worden gewerkt.

Toezicht. Het aantal werkplaatsen en fabrieken, waarover zich het toezicht in deze inspectie uitstrekt, bedraagt aan het einde van deze Verslagperiode 2631 inrichtingen, waar beschermde personen arbeiden en 2110 inrichtingen, waar de bepalingen van de Veiligheidswet van kracht zijn.

Door de arbeidsinspectie werden in 1903, 1074 bezoeken afgelegd, verdeeld over 953 fabrieken en werkplaatsen en in 1904, 1343 bezoeken over 1056 fabrieken en werkplaatsen. In deze Verslagperiode werden 307 fabrieken en werkplaatsen twee of meermalen bezocht.

Ik behoefde de diensten van den electrotechnicus bij de arbeidsinspectie in 1903, gedurende elf dagen en in 1904, gedurende acht dagen, in welken tijd 39 fabrieken en werkplaatsen door hem gezamenlijk met mij of met den opzichter werden bezocht. Van de bevinding bij *alle* bezoeken werd steeds nauwkeurig aanteekening gehouden en wordt in dit Verslag op de daarvoor aangewezen plaats melding gemaakt.

Door den medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie werden bovendien bezoeken gebracht te Monnikendam en te Ransdorp voor geneeskundig onderzoek van de vrouwen, die des avonds na 10 uur arbeid wenschen te verrichten in haringspeterijen.

Uit de bezoekstaatjes blijkt, dat van het aantal werklieden, dat tijdens de bezoeken arbeidende werd aangetroffen: 80 pCt. mannelijke arbeiders, 5,4 pCt. vrouwelijke, ongehuwde, 0,6 pCt. vrouwelijke, gehuwde, 10 pCt. jongens beneden 16 jaren, 4 pCt. meisjes beneden 16 jaren, waren.

Gewoonlijk achtte ik het gewenscht, de tijdens de bezoeken mondeling medegedeelde opmerkingen schriftelijk te bevestigen, zonder dat daaraan altijd den vorm van een voorschrift werd gegeven. Hoewel er vele werkgevers nalatig bleven zoolang zij niet op de wettelijke bepalingen gewezen waren, bleken verscheidene werkgevers daartoe bereid te zijn, wanneer de wettelijke eischen hen nog eens duidelijk onder het oog werden gebracht.

Het toezicht, uitgeoefend door de gemeentelijke politie, gaf in 1903, tot 44 en in 1904, tot 42 maal aanleiding tot het opmaken van proces-verbaal. Dit toezicht is in sommige gemeenten voldoende en in enkele gemeenten werd zelfs medewerking ondervonden, vooral met betrekking tot de naleving van art. 12 laatste lid van de Veiligheidswet.

In den regel bepaalt zich het „plaatselijk toezicht” tot enkele weinig ingrijpende bepalingen van de Arbeidswet en naar mijne meening is dit toezicht daarbij niet zoo belangstellend werkzaam als wenschelijk ware. Na 15 jaren ware het toch te verwachten, dat op de naleving van de artt. 10 en 11 van de Arbeidswet geen aanmerking zoude behoeven gemaakt te worden; maar men behoeft slechts een blik te slaan op Staat VII om te zien, dat juist van deze artikelen nog de meeste overtredingen worden geconstateerd. Door de arbeidsinspectie moeten dan ook geregeld bij de bezoeken hierop nog aanmerkingen gemaakt worden; zoo vind ik onder

de aanteekeningen 128 maal vermeld arbeidslijst niet in orde of niet aanwezig en 78 maal arbeidskaarten zijn niet alle aanwezig, ontbreken geheel of er zijn er te veel, omdat de kaarten, wanneer de dienstbetrekking was afgeloopen, niet bij den burgemeester waren terugbezorgd.

Niet altijd waren de gemeente-secretarieën vrij te pleiten van schuld in deze. De aanvragers van arbeidskaarten worden veelal niet spoedig geholpen en men staat de jeugdige personen wel eens toe alvast aan het werk te gaan en later voor de kaart terug te komen. In één gemeente werd zelfs een bestuurder van eene belangrijke fabriek waar veel beschermde personen arbeiden en onder wiens personeel nogal eens afwisseling bestaat, in het bezit gevonden van in blanco door het hoofd der gemeente onderteekende arbeidskaarten.

In sommige gemeenten strekt zich echter de zorg zoover uit, dat de kaarten den patroon thuis worden bezorgd; zelfs dat de arbeidslijsten, geheel en al, met de namen van de personen ingevuld worden en deze bij verwisseling van het personeel, aan de secretarie worden bijgewerkt; wordt in die werkplaatsen op kaarten of lijsten eene onjuistheid ontdekt, dan geeft men natuurlijk de secretarie de schuld. Juist in die gemeenten vond ik gewoonlijk, dat — behalve deze onverplichte administratieve bemoeienis — aan het eigenlijk toezicht weinig werd gedaan. Zoo schijnt het ook, dat de verstrekte statistische gegevens, voor de invulling van Staat I, dikwijls niet in loco zijn verzameld, maar uit onvolledig bijgehouden registers worden samengesteld.

Omtrent het, ten behoeve der goede naleving der Arbeids- en Veiligheidswetten gehouden toezicht ontbraken mij de gegevens in 1903, voor 16 gemeenten van de plaatselijke politie en voor 12 gemeenten van de Rijkspolitie, — en in 1904, voor 13 gemeenten van de plaatselijke politie en voor 5 gemeenten van de Rijkspolitie.

Het volgende staatje, samengesteld als in de vorige verslagperiode, geeft een overzicht van het toezicht van de daartoe in deze inspectie aangewezen Rijksveldwachters.

KANTONS.	Aantal Rijksveld-wachters.		Aantal inricht. vallende onder A.W.		Aantal bezoeken.		In de 5e arb.insp. zich uitstrekkende over:
	1903	1904	1903	1904	1903	1904	
Alkmaar . . .	6	6	425	444	152	209	21 gemeenten.
Schagen . . .	7	7	182	199	279	401	14 „
Helder	3	7	272	341	267	839	4 „
Hoorn	5	6	495	523	257	356	17 „
Medemblik . .	4	4	149	146	106	126	14 „
Haarlem . . .	2	2	73	71	174	151	3 „
Zaandam . . .	3	5	476	482	36	95	7 „
Purmerend . .	6	8	317	360	174	272	15 „
Amsterdam III .	1	2	39	45	26	26	3 „
Harlingen . . .	2	2	19	20	110	108	Terschelling.
Totaal . .	39	49	2447	2631	1581	2583	

Uit de gemeenten Alkmaar, Hoorn, Marken en Wormerveer ontving ik noch in 1903, noch in 1904 bericht omtrent het door de Rijksveldwacht uitgeoefend toezicht.

Ten einde het overzicht van de verschillende bepalingen der Arbeids- en Veiligheidswetten te vergemakkelijken en daardoor het toezicht op de naleving van deze bepalingen zooveel mogelijk in de hand te werken, werd ten behoeve van de ambtenaren van de Rijks- en gemeentepolitie een staat samengesteld, waarin de meest bij dat toezicht noodige bepalingen dier wetten en Kon. besluiten tabellarisch zijn samengebracht.

Hiervan werd een voldoend aantal exemplaren toegezonden aan den districtscommandant van de Rijksveldwacht met verzoek daarvan een exemplaar te willen uitreiken aan elk der in deze arbeidsinspectie werkzame Rijksveldwachters. Ook voor verschillende gemeentepolitie-ambtenaren werden die tabellen beschikbaar gesteld. Ik ben overtuigd, dat het toezicht voor die ambtenaren daardoor veel gemakkelijker is geworden en meer dan vroeger doel zal treffen; zelfs geloof ik daaraan reeds nu voor een groot gedeelte te mogen toeschrijven, de bijzonderheden die over 1904 in de rapporten omtrent het gehouden toezicht werden medegedeeld en de meerdere zekerheid waarmede door hen werd opgetreden, zooals o. a. blijkt uit de vermeerdering van het aantal processen-verbaal tot 50 in het jaar 1904, tegen 22 in het jaar 1903.

Medewerking werd door mij in deze Verslagperiode verzocht aan 206 onderwijzers in deze inspectie, welke naar mijne meening bijzonder in de gelegenheid waren om den nadeeligen invloed van den in art. 3 der Arbeidswet verboden arbeid bij de kinderen in hunne klasse op te merken.

Gaarne betuig ik hier mijn dank aan de 150 onderwijzers, die mij de inlichtingen verschaften, waarover zij beschikten en bijzonder aan de 39 onderwijzers, wier belangstelling in de kinderen, waarvan het onderricht hun was toevertrouwd, tot zeer belangrijke mededeelingen aanleiding gaf.

Medewerking ondervond ik ook in deze Verslagperiode wederom van de autoriteiten en bijzonder van de hoofden van gemeenten, zoodra deze gevraagd werd. De toezending van de statistische gegevens geschiedde door alle burgemeesters tijdig genoeg om in dit Verslag te kunnen worden verwerkt en aan alle verzoeken om inlichtingen of hulp werd door hen het gewenschte gevolg gegeven; de zoo belangrijke Staat I en de daaruit getrokken Staat II zouden zonder die hulp niet wel samen te stellen zijn.

Van de ambtenaren van het Openbaar Ministerie werd mededeeling van vonnissen geregeld ontvangen; de bijvoeging van de rechtsoverwegingen, die tot het vonnis hadden geleid, bleef op die extracten echter gewoonlijk achterwege. Hiertegen schijnt bezwaar te bestaan; beter ware het wellicht wanneer in de formulieren, waarop deze extracten worden gegeven, aan het slot in plaats van „*rechts*overwegingen" eenvoudig „overwegingen" vermeld ware.

De medewerking van den districtscommandant, tevens inspecteur der Rijksveldwacht te Amsterdam, werd in deze 2 jaren wederom zeer op prijs gesteld; de driemaandelijksche staten betreffende aantal der inspectiën en het verrichte toezicht, — geregeld ontvangen door diens bemiddeling, — gaven ook thans weder inlichtingen, die voor het toezicht door de arbeidsinspectie van veel belang waren.

Door de ambtenaren der Rijksveldwacht werden in 1903, 22 processen-verbaal, en in 1904, 50 processen-verbaal opgemaakt, wegens door hen geconstateerde overtreding van bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet.

Van vak- of werkliedenvereenigingen en van particulieren werden door mij geen mededeelingen ontvangen, die hier éene bijzondere vermelding behoeven.

De 112 bezoeken van particulieren op mijn kantoor hadden steeds betrekking op — of stonden in verband met — inlichtingen omtrent Hinderwetzaken.

V

HOOFDSTUK II.

OVER DE ARBEIDERS.

Personen beneden 16 jaren. Vrouwen boven 16 jaren. Arbeiders boven 16 jaren.

Bij den aanvang van dit hoofdstuk komt het mij gewenscht voor het onderstaande staatje te plaatsen, dat een overzicht geeft van de fabrieken en werkplaatsen, waar lijsten, als bedoeld in art. 11 der Arbeidswet, aanwezig zijn en van de daarin werkzame beschermde personen, van 1900, tot Ult° 1904.

Jaren.	1900	1901	1902	1903	1904
Aantal fabrieken en werkplaatsen in den zin der Arbeidswet . .	2117	2059	2296	2447	2631
Aantal daarin werkzame:					
Jongens	2845	2726	2822	3095	3151
Meisjes	790	885	901	943	1105
Vrouwen	563	639	804	1157	1177

Het aantal personen beneden 16 jaren, jongens en meisjes samen, resp.: 3635, 3611, 3723, 4038, 4256, nam, hoewel niet geleidelijk, blijkbaar toe van 1900 tot 1905, maar niet zoo sterk als het aantal fabrieken en werkplaatsen, zoodat in:

1900 per 100 fabrieken en werkplaatsen 172
1901 „ „ „ „ „ 175
1902 „ „ „ „ „ 162
1903 „ „ „ „ „ 124
1904 „ „ „ „ „ 106

} jeugdige arbeiders voorkwamen;

eene aanzienlijke vermindering, welke reden tot tevredenheid mag geven; intusschen moet door de niet geheele betrouwbaarheid van de cijfers deze gevolgtrekking met veel voorzichtigheid worden aanvaard. De redenen, waarom de cijfers niet geheel juist kunnen gegeven worden, zijn reeds zoo menigmaal in de Verslagen van de inspecteurs van den arbeid vermeld, dat ik daaromtrent niet in herhaling zal treden.

Het volgende staatje geeft over dezelfde jaren de aantallen jongens, meisjes en vrouwen aan, die in de door de arbeidsinspectie bezochte fabrieken en werkplaatsen tijdens de bezoeken werden aangetroffen.

Jaren.	1900.	1901.	1902.	1903.	1904.
Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen	422	414	823	953	1056
Daarin werkzaam aangetroffen:					
Jongens	569	687	810	790	960
Meisjes	180	163	172	281	433
Vrouwen	234	235	316	391	648

Uit dit staatje blijkt een dergelijke vermindering van jeugdige arbeiders en arbeidsters niet. Past men hierop eene zelfde berekening toe dan wordt daaruit gevonden, dat per honderd fabrieken en werkplaatsen, die bezocht werden in de jaren:

1900 werden aangetroffen 178 jeugdige arbeiders.
1901 „ „ 253 „ „
1902 „ „ 119 „ „
1903 „ „ 112 „ „
1904 „ „ 132 „ „

Men mag naar mijne meening uit deze beide staatjes wèl de conclusie trekken, dat in het algemeen het gebruik maken van de arbeidskrachten van personen beneden 16 jaren in de 5e arbeidsinspectie niet toeneemt. De opmerking dient echter te worden gemaakt, dat in deze inspectie het grootste deel der bevolking zich bezighoudt met land- en tuinbouw en veehouderij, waarbij zeer vele jonge personen vermoeiende en langdurige werkzaamheden verrichten, welke niet onder de bepalingen der Arbeidswet vallen. De aan den aanvang van dit hoofdstuk genoemde aantallen van arbeidende personen beneden 16 jaren geven op verre na niet aan, het aantal der kinderen van welke *werk* gevergd wordt. Het verslag van het congres voor kinderbescherming, vooral van de IIIde afdeeling, gehouden

op 9 April 1904 te 's Gravenhage, geeft zeer belangrijke bijzonderheden en moge eene opwekking zijn tot medewerking ter bestrijding van dit kwaad. In Zaandam, Koog a/d Zaan, Zaandijk en verschillende andere gemeenten kwam dit onderwerp in den Gemeenteraad ter sprake en werd medewerking toegezegd aan de enquête, welke door de afdeelingen van den Bond van Ned. onderwijzers, werd ingesteld. De algemeene vergadering der Maatschappij tot nut van het algemeen nam in 1903 het voorstel van het hoofdbestuur, aan, strekkende om een onderzoek in te stellen omtrent kinderarbeid; het rapport, uitgebracht door de gemengde commissie, is in Mei 1904 verschenen. Aan belangstelling ontbreekt het dus niet, maar om dezen afkeuringswaardigen arbeid met succes te kunnen tegengaan, dienen de meest belanghebbenden, de ouders, overtuigde medewerkers te worden.

Voor zoover de werkzaamheden der kinderen geschieden met overtreding van art. 3 der Arbeidswet, is daartegen reeds sinds jaren door de arbeidsinspectie te velde getrokken en werd in deze Verslagperiode opnieuw naar middelen omgezien om meer doeltreffend te kunnen optreden. Door alle inspecteurs werd daartoe ongeveer te zelfder tijd en op dezelfde wijze eene poging gedaan om positiever inlichtingen te verkrijgen — omtrent overtreders en de uitgestrektheid der overtredingen en de omstandigheden, waaronder deze plaats grijpen — dan tot nog toe in hun bezit kwamen. Zij wendden zich daartoe tot de onderwijzers, overtuigd, dat deze gaarne hunne medewerking daartoe zouden verleenen. Na zoowel de H.H. districtsschoolopzieners als de arrondissementsschoolopzieners hierin gekend te hebben en hunne medewerking te hebben verzocht, — die door allen zonder uitzondering werd verleend, — verzond ik door hunne bemiddeling aan 206 hoofden van scholen, waar vermoed kon worden dat zich leerlingen zouden bevinden, die werkzaamheden in of voor eenig bedrijf verrichten, brieven met vragenlijsten. Onder de ontvangen antwoorden bevonden zich: 5 weigeringen om inlichtingen te verstrekken en 10 lijsten werden mij oningevuld teruggezonden. Door 57 onderwijzers werd de vragenlijst zeer onvolledig ingevuld en 38 onderwijzers verklaarden, dat in hunne klassen geen schoolverzuim noch nadeelige gevolgen door arbeid van de schoolkinderen kon worden geboekstaafd; 7 verklaarden zich bereid om wanneer dit hun alsnog mocht blijken, mij daarvan te zijner tijd mededeeling te doen. 149 onderwijzers zonden mij opgaven en inlichtingen, waarvan 39 zeer gewaardeerde gegevens bevatten.

Te betreuren is het, dat zoovelen aarzelend of niet volledig aan mijn verzoek voldeden; thans is nog geen geheel juist beeld van den toestand op dit stuk van mijne inspectie te geven; hoewel vaststaat, dat aan het einde van deze Verslagperiode in 23 gemeenten in deze inspectie door 204 jongens en 63 meisjes verboden arbeid werd verricht, is dit zeker slechts een deel van de werkelijkheid.

Onder deze kinderen, voor het meerendeel 10 tot 12 jaar oud, bevonden zich zelfs verscheidene van 6—7 en 8-jarigen leeftijd, wier arbeid per week met 10, 25, 30 centen werd betaald. De ouderen verdienen *f* 0.50 tot *f* 1.10, zelfs waren er die tot *f* 2.25 's weeks verdienden. Uit de ontvangen opgaven bleek, dat een derde van hen in de bedrijven der ouders en twee derden voor de bedrijven van andere werkgevers arbeidden. Het grootste aantal hield zich bezig met brood venten, melk verkoopen, couranten rondbrengen en boodschappen doen voor verschillende bedrijven; er werden door apothekers, zelfs door artsen kinderen gebezigd om medicijnen rond te brengen; 24 werden bezig gehouden met rijst uitzoeken, 9 met erwten lezen, 14 met tabak strippen en nog een 25-tal werkten voor diverse andere bedrijven al even weinig tot hunne ontwikkeling bijdragende als de bovengenoemde.

Ik kreeg de overtuiging, dat meestal de ouders van deze kinderen de schuld dragen van deze wetsovertredingen en zelfs zonder als verontschuldiging te kunnen aanvoeren door nijpende armoede ertoe gedwongen te worden. Veel meer werd het door hen als eene voor de kinderen gewenschte bezigheid beschouwd.

Omdat de *niet* bij de wet *verboden* werkzaamheden van kinderen, welke vooral op het platteland voorkomen, waar de dikwijls des zomers reeds om 4 uur aanvangende arbeid bij boeren en landbouwers bij veldarbeid, de arbeid van schipperskinderen en van meisjes in het huishouden der ouders een gewoonte is, en zelfs de Leerplichtwet in art. 13 de vergunning verkrijgbaar stelt om gedurende 6 weken, ongerekend de vacantie, de school niet te bezoeken ten behoeve van werkzaamheden in of voor de bedrijven van landbouw, tuinbouw, veehouderij of veenderij, wordt niet begrepen, dat de dikwijls minder vermoeiende werkzaamheden voor andere bedrijven *verboden arbeid is* voor kinderen beneden 12 jaren. 't Is niet te verwonderen, dat de ouders geen bezwaar zien, dat hunne kinderen in hun bedrijf lichten arbeid verrichten en daardoor medehelpen tot het onderhouden van het gezin; maar men weet geen maat te houden; van werken voor het gezin tot fabrieksarbeid is de overgang gemakkelijk.

Het bleek mij bij waarschuwing, dat de overtreders veelal te goeder trouw van meening zijn, dat zij niets strafwaardigs verrichten en ik ondervond verscheidene malen vooral in plattelandsgemeenten, dat de politie niet tot strenger waken tegen overtreding van art. 3 der Arbeidswet te brengen is. Slechts 3 vonnissen werden wegens overtreding van dit artikel gewezen. Voor de arbeidsinspectie is het toezicht op de goede naleving van art. 3 moeilijker dan het toezicht op eenig ander artikel van de Arbeidswet en daarom te meer is het te betreuren, dat de plaatselijke autoriteiten hierop niet strenger toezien, en dat de ouders niet medewerken

Thans zijn op mijn verzoek aan al de bekend geworden bedrijfshoofden en ouders, die door kinderen beneden den 12-jarigen leeftijd werkzaamheden

doen verrichten in of voor eenig bedrijf, waarschuwingen gericht om dit in den vervolge na te laten.

Betreffende den arbeid voor personen beneden 16 jaren, bedoeld in art. 4 der Arbeidswet, welke nader wordt aangeduid in het Kon. besluit van 21 Januari 1897, (*Staatsblad* no. 46), werden in het begin van deze Verslagperiode nieuwe bepalingen vastgesteld bij het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (*Staatsblad* no. 83). Daarin werden op verschillende punten, vooral betreffende arbeid in voor de gezondheid schadelijke bedrijven, of waar vergiften of schadelijke dampen en stof voorkomen, en waar bijzondere bepalingen voor zindelijkheid noodig zijn, — duidelijker omschreven en verder strekkende eischen gesteld.

De inrichtingen, waarvan op grond van het Kon. besluit, als bedoeld in art. 4 der Arbeidswet, verbetering moest worden verlangd, bepaalden zich tot schilderswerkplaatsen, verfmalerijen, smederijen, kleine drukkerijen en sigarenmakerijen, daar overigens de werkplaatsen, waar personeel beneden den 16-jarigen leeftijd arbeid verricht, gewoonlijk ook vallen onder de bepalingen der Veiligheidswet.

Er werd door mij voor het verkrijgen van verbetering van fabrieksinrichtingen of beschuttingen van gevaarlijke werktuigdeelen ten behoeve van de jeugdige personen meer gebruik gemaakt van de bepalingen van het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (*Staatsblad* no. 84,) dan van die in het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (*Staatsblad* no. 83).

Na de beslissing van den Hoogen Raad op 7 December 1903 (onder vonnissen in dit Verslag medegedeeld) welke door een werkgever in mijne inspectie werd verkregen, n.l. dat bedoeld Kon. Besluit verder gaat dan art. 4 der Arbeidswet toelaat, werd het instellen van vervolgingen op grond van het laatstgenoemde Kon. besluit onraadzaam geacht.

Arbeid op verboden uren: art. 5 van de Arbeidswet, werd 5 maal in 1903 en 9 maal in 1904 geconstateerd en gevonnisd.

Het voorschrift van art. 6 van de Arbeidswet wordt naar mijne overtuiging in deze inspectie behoorlijk nageleefd; twijfel hieromtrent werd bij mij wel eens opgewekt, waar het inwonende jonge arbeiders gold; maar voor zoover ik kan nagaan, komt overtreding niet anders dan als zeldzaamheid voor. Er werd geen veroordeeling wegens overtreding van dit artikel bij mij bekend.

Ook art. 7 geeft geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Als regel wordt in deze inspectie door jeugdige personen geen arbeid verricht op den Zondag, behalve het rondbrengen van brood, van melk en andere lichte

werkzaamheden, welke vooral in de Zondagmorgenuren evenals op werkdagen, plaats grijpen. Of wel altijd bij ketelwasschen de door den burgemeester, ingevolge de laatste alinea van art. 7 der Arbeidswet te verleenen schriftelijke vergunning zou kunnen worden vertoond, betwijfel ik. Geconstateerd werden echter slechts 6 overtredingen van art. 7, namelijk in 1903 bij één bakker en bij één kaasfabrikant en in 1904 bij één bakker en drie vischrookers.

De omstandigheid bedoeld in art. 9 werd aangetroffen; maar het verrichten van arbeid werd ontkend en ik meende, dat geen voldoende gronden waren aan te wijzen om overtreding te kunnen constateeren.

Meer dan van de hiervoor genoemde artikelen laat echter de naleving van art. 10 en 11 der Arbeidswet nog steeds te wenschen over; hoewel hierop door de gemeentepolitie vrij geregeld wordt toegezien, werden door den opzichter in deze inspectie bij bezoeken in het Verslagjaar 1903, 45 maal op arbeidslijsten, 31 maal op arbeidskaarten, en in 1904, 83 maal op arbeidslijsten en 47 maal op arbeidskaarten aanmerkingen gemaakt of verbeteringen verlangd.

Staat VII geeft over 1903, 21 veroordeelingen wegens niet-naleving van art. 10 en 18 veroordeelingen wegens overtreding van art. 11 der Arbeidswet; over 1904, 46 veroordeelingen wegens niet-naleving van art. 10 en 48 veroordeelingen wegens overtreding van art. 11 der Arbeidswet aan.

Betreffende den arbeidsduur van de jeugdige personen geven de staten IV, voor zoover de bezochte fabrieken en werkplaatsen aangaat, inlichting en de staten V vermelden de verleende vergunningen voor verlengden arbeidsduur.

De voor de personen beneden 16 jaren als maximum toegestane 11-urigen arbeidstijd werd blijkens de staten in 1903 nog aangetroffen in 62 bedrijven en in 1904 nog in 126 bedrijven.

Hoewel steeds door navraag werd onderzocht of de werkuren overeenkwamen met die, welke op de lijst waren aangegeven en wanneer afwijkingen geconstateerd werden, deze op de bezoekstaatjes werden genoteerd en dus de gegevens in de staten IV met zorg zijn opgemaakt, blijf ik nog steeds onzeker of deze ontvangen opgaven als absoluut juist mogen worden beschouwd; mijn blijvende indruk is: men neemt het er zoo nauw niet mede en een kwartiertje later eindigen of vroeger beginnen wordt veelal waar de tusschenpoozen, op de arbeidslijsten aangegeven, lang zijn, zeer gemakkelijk gesmokkeld en het is zeer moeilijk aan te toonen, dat de elf uur is overschreden. Mij was bekend geworden, dat een meisje, hetwelk op een atelier geplaatst wenschte te worden, geweigerd had zich te verbinden om 's avonds tot 9 uur te blijven werken en daarom niet was aangenomen. Toen kort

daarna dat atelier bezocht werd, verklaarden de daar werkzame personen desniettegenstaande, dat zij nooit later dan 8 uur 's avonds werkten. Wat omtrent dit ontwerp in mijn vorig Verslag is vermeld, acht ik ook op deze laatste twee jaren nog geheel van toepassing.

De arbeid van deze jeugdige personen wordt voor sommige bedrijven als bepaald onmisbaar beschouwd; vooral heerscht deze meening omtrent werkzaamheden in verband met het visschersbedrijf. Het is niet te ontkennen, dat wanneer men de omstandigheden van nabij ziet, in dergelijke bedrijven de opoffering ervan ook zeer veel bezwaar heeft en het nadeel voor de jeugdige personen, zoolang hunne krachten niet misbruikt worden, niet zoo groot behoeft te zijn. Dit schijnt het geval te zijn bij de botvisscherij. Deze visscherij wordt van het einde van Juni tot het begin December op de Zuiderzee uitgeoefend met botters en vletters; de drukste tijd valt in Augustus, September en October. Het begin en het einde ervan hangt min of meer samen met de goede of minder voordeelige ansjovisvangst.

De wijze van visschen is drieërlei:

1⁰. met zijden netten. Deze worden op de vischplaatsen uitgezet;

2⁰. met sleepnetten. Deze netten, die zich achter het schip om uitstrekken tot de uiteinden van ter weerszijden van de schuit uitstekende „spieren", worden, na aan de onderzijde met lood bezwaard te zijn, achter het zeilende schip over den zeebodem gesleept;

3⁰. met hoekwant.

Het gebruik van „hoekwant" (ook in gebruik bij palingvisschers) vereischt de werkzaamheden van jeugdige personen voor het spleten en azen dat in de pakhuizen of werkplaatsen aan den wal geschiedt. Het hoekwant bestaat uit lange lijnen, elk ongeveer 150 M. lang, waaraan op afstanden van 45 tot 50 centimeter dwarslijntjes zijn verbonden met hoeken, waaraan het aas wordt bevestigd. Verscheidene van deze lijntjes aan elkaar bevestigd, worden in zee uitgezet, aan de uiteinden door ankers en boeien aangeduid. Het geheel heet „de beug". Het aas (garnalen) wordt in de drukke tijden van Volendammer visschers gekocht en moet zeer versch gebruikt worden. In den tijd nu, dat de visschers bij hun „want" zijn, en dat zij, afhankelijk van weder, wind en getij en van den afstand, waar zij eene goede vischplaats gevonden hebben, 's avonds, soms 's nachts in de haven terugkeeren, moet aan den wal „de beug" reeds weder zijn gereedgemaakt, die bij de vorige reis heeft dienst gedaan. De visschers, die dadelijk bij aankomst hun visch uit de bun aan wal brengen en aan de opkoopers, waarmede zij veelal per week gecontracteerd hebben, overdoen, willen zoo spoedig mogelijk weder op goed getij vertrekken, want alleen als het visschen onafgebroken kan worden voortgezet, geeft het bedrijf voordeel.

Het aas moet niet lang van te voren aan de hoeken zijn geslagen want met onfrisch aas wordt niets gevangen.

Eene regeling, waardoor de arbeid van jeugdige personen — die met het schoonmaken en in orde brengen, het ontwarren en spleten (op gespleten stokjes tot bundels bijeenbrengen), het drogen van de lijnen en daarna de hoeken van het aas te voorzien, heel wat tijdroovenden arbeid te verrichten hebben, — op den laten avond en des nachts vermeden zou kunnen worden, stuit steeds af op allerlei bedrijfsbezwaren, in verband gebracht met weer, wind en getij, het aan bederf onderhevige aas en de aan bederf onderhevige visch. Naar billijkheid kan, zoo luidt het oordeel der visschers, niet geëischt worden, dat de thans bestaande wetsbepalingen in de drukke tijden Augustus, September en October, wanneer er handen te kort komen, worden nageleefd. Zij verlangen daarom wetswijziging en bepalingen, die zij kunnen naleven.

Bij mij werd de overtuiging gevestigd, dat de niet aan den wal toegestanen arbeid toch zal worden verricht aan boord van de schepen. De wensch van de visschers zou zijn, de visscherij met de daaraan verbonden werkzaamheden aan den wal buiten wettelijke regeling te houden. Deze wensch is natuurlijk te zeer in strijd met de meer en meer veldwinnende meening, dat aan de vervulling daarvan geen oogenblik behoeft te worden gedacht; maar wèl ben ik zeer vóór het bevorderen, dat de wettelijke regeling de uitoefening van het bedrijf zoo weinig mogelijk bemoeielijke; bijvoorbeeld door eene bepaling, dat de meermalen genoemde arbeid 25 maal in het seizoen door jongens en meisjes boven den 14-jarigen leeftijd en vrouwen 's nachts zal mogen verricht worden, b.v. aanvangende des morgens te 2 uur mits zij den vorigen dag niet na een vast te stellen uur, b.v. 6 uur, des noods 7 uur des avonds, hebben gewerkt.

Een dergelijke maatregel is naar mijne meening te verdedigen, waar bij visschers het slapen overdag zeer veel voorkomt en voldoende rust voor hen wel te vinden zou zijn en bovendien omdat ongunstige weersgesteldheid wanneer het visschen wordt verhinderd toch telkens rustdagen of nachten geeft.

Nergens maakten op mij visscherskinderen en vrouwen den indruk, dat zij zich overwerkten, al moge de arbeid naar mijne meening voor korten tijd, in het drukst van het seizoen of bij gunstige vangst het overmatige soms zeer nabij komen.

Vrouwen boven 16 jaren. — De opgaven, ontvangen van de burgemeesters der gemeenten in deze inspectie, samengebracht in kolom 10 van Staat I, geven de aantallen aan der vrouwen boven 16-jarigen leeftijd, die op de lijsten ingevolge art. 11 der Arbeidswet voorkomen, in den loop van het jaar waarop die staat betrekking heeft. De getallen 563, 639, 804, 1157, 1177, zooals ze op de staten I over de jaren 1900 tot en met 1904 gevonden worden, zouden dus wijzen op een niet onbelangrijke toename

van vrouwenarbeid in fabrieken en werkplaatsen. Ook vind ik uit deze opgaven, dat over de laatste 5 jaren het aantal gemeenten waar door vrouwen *geen* arbeid in fabrieken en werkplaatsen wordt verricht, afneemt, resp. van 67, 51, 52, 42 tot 34 gemeenten in 1904.

Uit de gegevens betreffende de door de arbeidsinspectie bezochte fabrieken en werkplaatsen, op de staten III samengebracht, schijnt ook tot een toename van vrouwenarbeid besloten te kunnen worden. In de jaren 1900 tot en met 1904 werden resp.

in	422	fabrieken en werkplaatsen	202	ongehuwd	vrouwen werkzaam aangetroffen.
			32	gehuwd	
„	414	„ „ „	209	ongehuwd	
			26	gehuwd	
„	823	„ „ „	275	ongehuwd	
			41	gehuwd	
„	953	„ „ „	348	ongehuwd	
			43	gehuwd	
„	1056	„ „ „	582	ongehuwd	
			66.	gehuwd	

Bij de beoordeeling van bovenstaande aantallen dient men er rekening mede te houden, dat in deze laatste Verslagperiode verscheidene fabrieken en werkplaatsen werden bezocht (méér dan in de vorige perioden), waar vrouwen en meisjes arbeiden. Ook moet er de aandacht op gevestigd worden, dat er onder begrepen zijn de aantallen vrouwen, zooals die in de drukke tijden werken in seizoenbedrijven, ('t conserveeren van levensmiddelen) waar in den laatsten tijd een gedeelte van het jaar een belangrijke arbeid wordt verricht in koolsnijderijen en inmakerijen, 6 fabrieken, waar 68 vrouwen, waaronder een 20-tal gehuwden (meest vrouwen van landbouwers) werkzaam zijn, werden mij bekend. Deze arbeid had vroeger jaren in het klein ook wel plaats, maar sinds deze arbeid op grooter schaal in werkplaatsen wordt uitgeoefend, werd ook daar geïnspecteerd en verlangd de namen der vrouwen op de arbeidslijsten te vermelden. Gedeeltelijk is het aantal in fabrieken en werkplaatsen werkzame vrouwen vergroot als gevolg van de vermeerdering van het aantal zuivelfabrieken in deze inspectie; van het geheele aantal 95 zijn, in 70 mij bekende fabrieken, 52 ongehuwde en 31 gehuwde vrouwen werkzaam. Deze vroeger op de boerderijen werkzame vrouwen verrichten thans dezelfde werkzaamheden in de zuivelfabrieken en moeten nu op de arbeidslijsten genoemd worden.

Het nauwkeuriger toezicht op den arbeid der in de haringrookerijen bij het speten werkzame vrouwen, na de inwerkingtreding van het Speetbesluit, heeft ook betere invulling van de lijsten tengevolge gehad.

Daar de lijsten voor de statistische gegevens aangeven het grootst aantal personen, dat in die werkplaatsen korter of langer tijd heeft ge-

arbeid, wordt daardoor het aantal in kolom 10 van Staat I belangrijk grooter, waar veel seizoenarbeid wordt verricht.

Oprichting van nieuwe en uitbreiding van bestaande fabrieken heeft ontegenzeggelijk ook in deze inspectie het aantal in fabrieken en werkplaatsen arbeidende vrouwen eenigszins doen toenemen (vooral in sommige brood-, koek- en beschuitfabrieken, cacao- en chocoladefabrieken nam het vrouwelijk personeel op de inpakkamers toe; in de blik- en cartonnagefabrieken werd het vrouwelijk personeel niet noemenswaard uitgebreid), maar ik wensch door vorenstaande uiteenzetting te voorkomen, dat eene vluchtige kennisneming van de hierboven aangegeven getallen aanleiding zoude geven tot de veronderstelling, dat in de laatste 5 jaren de arbeid van vrouwen met ongeveer 100 pCt. zou zijn toegenomen; ik geloof verreweg het grootste gedeelte der toename te mogen stellen op rekening van betere naleving van het bepaalde in art. 11 der Arbeidswet.

In deze inspectie is, voor zooveel mij bekend, de arbeid door vrouwen verricht in de zuivelfabrieken niet zwaar; opnieuw werd in deze Verslagperiode geconstateerd, dat op enkele uitzonderingen na, daarin slechts éénmaal per dag, des morgens, de melk wordt verwerkt. De avondmelk wordt gewoonlijk door de boeren en soms ook in de fabriek afgeroomd en blijft in het koelhuis bewaard om bij de morgenmelk gevoegd en verwerkt te worden. De arbeid van de vrouwen kan gewoonlijk in de meer dan 90 kleine fabrieken, behalve tegen marktdagen, wanneer de mannen de kaas gereed maken en de vrouwen voor de mannen moeten invallen, beperkt blijven tot 3 à 4 uren vóór den middag en 1 à 2 uren na den middag. In deze zuivelfabrieken blijft dus de vrouwenarbeid gewoonlijk tusschen 8 uur en half twaalf voormiddags en tusschen 1 en 3 uur namiddags begrepen.

De arbeid van het haringspeten, in mijn vorig Verslag beschreven, geeft na de inwerkingtreding van het Speetbesluit, Kon. besluit van 18 Maart 1903, (*Stbl.* no. 86), aanleiding dat daarop nauwkeuriger wordt toegezien, en ook in die werkplaatsen lijsten met de namen van de arbeidende vrouwen geregeld te vinden zijn. Het geheele aantal vrouwen en meisjes, dat zich in deze inspectie nu en dan met het speten bezighoudt, is ongeveer 200, maar het aantal dat, op de voorwaarden gesteld in het bovengenoemd Kon. besluit, na 10 uur des avonds deze arbeid verricht is veel geringer. Het bepaalde zich in deze Verslagperiode alleen tot de gemeente Monnikendam. De verklaringen, ingevolge art. 8 van het Speetbesluit werden door den medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie na onderzoek in 1903 uitgereikt aan 47 vrouwen te Monnikendam en aan 4 vrouwen te Ransdorp. Aan 6 vrouwen, die zich te Monnikendam voor de keuring aanmeldden, werd de verklaring niet afgegeven; aan 3 meisjes die te jong waren, werd de verklaring geweigerd. In 1904 werden de vereischte verklaringen te Monnikendam aan 45 vrouwen uitgereikt, en aan 2 vrouwen niet afgegeven; en één meisje

werd afgewezen omdat zij den 16-jarigen leeftijd niet had bereikt. Van de acht vrouwen die de verklaring niet ontvingen, waren er zes respectievelijk 67, 73, 72, 75, 65 en 72 jaar oud; ééne werd de verklaring onthouden wegens zwangerschap en ééne wegens lichaamszwakte.

Te Ransdorp werden geen personen afgekeurd en konden de 7 verklaringen, welke verlangd werden, worden afgegeven. In deze gemeente werd echter van de bevoegdheid verleend in art. 1 van het Speetbesluit in de jaren 1903 en 1904 geen gebruik gemaakt. Op mijn verzoek om inlichtingen ontving ik van den burgemeester van Ransdorp ten antwoord: „bij mij is geen enkele kennisgeving als bedoeld in art. 17 van het Kon. besluit van 18 Maart 1903, (*Stbl.* no. 86), in 1903, noch in 1904, ontvangen en is mij na een ingesteld onderzoek ook niet gebleken, dat er nà 10 uur des avonds door vrouwen wordt gespeet".

Het is mogelijk, dat de 4 in 1903, en de 7 in 1904, uitgereikte verklaringen door die vrouwen elders werden gebruikt. Er schijnt dus voor de gemeente Ransdorp geen reden te bestaan, althans in de jaren 1903 en 1904, geen noodzakelijkheid bestaan te hebben, van de gunstige bepalingen van het Speetbesluit gebruik te maken.

Te Monnikendam werd in het tijdvak 15 Maart 1903, in 10 ondernemingen door 39 vrouwen gezamenlijk 80 maal na 10 uur 's avonds gespeet, en in het tijdvak 1 October 1903—15 Maart 1904, werd in 11 ondernemingen door 31 vrouwen gezamenlijk 136 maal na 10 uur 's avonds gespeet. In het tijdvak 15 Maart 1904—1 Juni 1904 werd in 16 ondernemingen door 40 vrouwen gezamenlijk 275 maal en in het tijdvak 1 October 1904—1 Januari 1905 werd in 9 ondernemingen door 30 vronwen gezamenlijk 71 maal na 10 uur der avonds gespeet.

De kennisgevingen bedoeld in art. 17 van het Speetbesluit werden mij ingevolge art. 19 geregeld door den burgemeester van Monnikendam toegezonden; het aantal over 1903 en 1904, bedroeg 182. Van art. 6, 1ste lid werd in 1903 niet afgeweken; in 1904 ontving ik daaromtrent verzoeken en werd door mij op grond van art. 6 2de lid, 4 maal schriftelijk vergunding verleend aan het hoofd of bestuurder van eene vischrookerij zich door een aangewezen persoon te doen vervangen. Eenmaal werd verzocht vervanging door de echtgenoote, welke vrouw vroeger mede speette. In de vergunning werd de aanvrager toen gewezen op de laatste alinea van het artikel. Eénmaal werd eene gevraagde vergunning door mij geweigerd, omdat ik de gronden, waarop het verzoek steunde, onvoldoende achtte. Te Monnikendam zijn alle inrichtingen, waar haring gerookt of gespeet werd, in deze Verslagperiode bezocht en de bepalingen waaronder het speten van vrouwen en meisjes boven 16 jaar na 10 uur 's avonds kan worden toegestaan, werden met de bestuurders besproken en uitgelegd. Achtmaal werd verbetering in de werkplaatsen geëischt op grond van art. 9, laatste alinea, en

4 maal op grond van art. 11, van het Speetbesluit. In 1904 werden 16 overtredingen van bepalingen van het Speetbesluit geconstateerd en vervolgd.

In Augustus 1904, werden te V. gem. E. pogingen gedaan om eene garnalenkokerij en -pellerij op min of meer groote schaal op te richten en werd mij gevraagd of ten behoeve van de bovengenoemde inrichting vergunning zou kunnen verleend worden om door vrouwen en meisjes van des voormiddags 3 uur tot 6 uur garnalen te doen pellen; want een levensvoorwaarde voor dit bedrijf werd het geoordeeld, dat garnalen des morgens zeer vroeg te Amsterdam zouden kunnen worden ter markt gebracht.

Op de mij gestelde vraag moest ik antwoorden, dat de bestaande wettelijke voorschriften dit niet toelieten en dat men zich daartoe tot den Minister van Binnenlandsche Zaken zou moeten wenden met een verzoek om wetswijziging. Toen ik vernam dat vanwege het hoofd of bestuurder van de garnalenkokerij en -pellerij, het garnalen pellen als huisarbeid aan vrouwen en meisjes werd uitgegeven, heb ik mij tot den burgemeester van E. gewend met de mededeeling, dat vermoedelijk de bepalingen van de Arbeidswet werden overtreden door het doen verrichten van arbeid door het hoofd of bestuurder dier kokerij en pellerij. Het antwoord luidde: dat reeds maatregelen waren getroffen om in de toekomst het voortbestaan der pellerij te verzekeren zonder hulp van vrouwen of meisjes en jongens beneden 16 jaar in de vroege morgenuren en late avonduren. Het schrijven bevatte de toezegging, dat de politie er voor zou zorg dragen, dat in het vervolg de wet niet ongestraft zou worden overtreden.

Daar ik na dien niet hoorde, dat door de politie overtredingen waren geconstateerd, vertrouw ik dus dat hieraan een einde is gekomen.

Arbeiders boven 16 jaar. Het aantal der mannelijke arbeiders, werkzaam in fabrieken en werkplaatsen, waarop de bepalingen der Arbeidswet van toepassing zijn, is niet juist, zelfs moeielijk voldoend benaderd, op te geven om daaruit goede gevolgtrekkingen te kunnen maken. Toch acht ik het niet ongewenscht met dit voorbehoud te vermelden, dat aan het einde van deze Verslagperiode de onderstaande aantallen fabrieken en de daarachter geplaatste aantallen mannelijke arbeiders boven 16 jaar ongeveer de werkelijkheid zullen weergeven.

Aantal fabrieken en werkplaatsen in den zin der Veiligheidswet.	Aantal mannelijke arbeiders boven 16 jaren.
641 met krachtwerktuig	ongeveer 7725
176 zonder dito met 10 of weinig meer dan 10 personen	„ 1725
1293 bakkerijen	„ 1900
2110 fabrieken en werkplaatsen met totaal ongeveer 11350 mannelijke arbeiders.	

Voor zoover de bezochte fabrieken en werkplaatsen betreft, is uit de in vorige en in dit Verslag voorkomende cijfers het onderstaande staatje samengesteld:

5e arbeids-inspectie. Jaren.	Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal daarin aangetroffen		In percenten.
		personen.	waarvan mannen boven 16 jaren.	
1900	422	4679	3696	78,9
1901	414	5347	4262	79,7
1902	823	7130	5832	81,8
1903	953	6824	5362	78,6
1904	1056	10381	8340	80,3

Uit dit staatje blijkt, dat als genoegzaam juist kan worden aangenomen, dat het aantal mannelijke arbeiders boven den 16-jarigen leeftijd in de fabrieken en werkplaatsen in deze inspectie **80** pct. bedraagt van het geheele aantal daar arbeidende personen; eene verhouding, die mij voorkomt niet ongunstig te zijn.

Wat aangaat den arbeidsduur, welke in de bezochte fabrieken en werkplaatsen zooveel mogelijk werd genoteerd, geven de Staten IV een overzicht. In verscheidene gevallen konden deze niet worden beschouwd als regelmatig voor te komen (seizoenbedrijven, vischzouterijen en -drogerijen, door wind gedreven molens e.d.g.) zoodat van zeer vele bezochte fabrieken en werkplaatsen in deze Staten de arbeidsduur niet is aangeteekend.

In **1900**, werden de werktijden genoteerd van 240 fabrieken en werkplaatsen, in

47 bedrijven	werd	langer	dan	12	uur	arbeid verricht, in
99 „	„	„	„	11	„	gearbeid en in
141 „	werd in den regel minder dan 11 uur per etmaal arbeid verricht.					

In **1901** werden de werktijden genoteerd van 246 fabrieken en werkplaatsen, waar met 2914 personen werd gearbeid; daarvan werd in:

46	bedrijven	met 197	personen	meer	dan 12	uur,
86	„	„ 393	„	„	„ 11	„
160	„	„ 2531	„	minder	„ 11	„

per etmaal arbeid verricht.

In **1902** werden de werktijden genoteerd van 368 fabrieken en werkplaatsen, waar met 4347 personen werd gearbeid; daarvan werd in:

42	bedrijven	met 143	personen	meer	dan 12	uur,
109	„	„ 835	„	„	„ 11	„
259	„	„ 3512	„	minder	„ 11	„

per etmaal arbeid verricht.

In **1903** werden de werktijden genoteerd van 250 fabrieken en werkplaatsen, waar met 3016 personen werd gearbeid; daarvan werd in:

20	bedrijven	met 181	personen	meer	dan 12	uur,
61	„	„ 687	„	„	„ 11	„
189	„	„ 2339	„	minder	„ 11	„

per etmaal arbeid verricht.

In **1904** werden de werktijden genoteerd van 815 fabrieken en werkplaatsen, waar met 8131 personen werd gearbeid; daarvan werd in:

64	bedrijven	met 240	personen	meer	dan 12	uur,
255	„	„ 1183	„	„	„ 11	„
560	„	„ 6948	„	minder	„ 11	„

per etmaal arbeid verricht.

Het overzicht toont geen regelmatige afname van lange arbeidstijden aan; deze gegevens zijn samengebracht uit de gewone bezoekstaatjes. Het overzicht omtrent 1904, hetwelk loopt over een belangrijk gedeelte van de in deze inspectie bekende fabrieken en werkplaatsen en dat voor ruim 8100 werklieden den arbeidsduur aangeeft, toont aan, dat veel minder dan 15 % van die werklieden meer dan 11 uur, en 3 % van hen meer dan

12 uur arbeid per etmaal verrichten. Abnormaal lange arbeidstijden komen in deze inspectie, behalve in bakkerijen, als regel, niet voor.

De overtuiging, dat de kortere arbeidsduur beter werk geeft en op den duur voor den werkgever geen nadeel is, wordt door velen erkend. Vele patroons blijven echter aarzelen het in de practijk als regel door te voeren, omdat — zoo wordt gezegd — hier op het platteland en in de kleine gemeenten de menschen eenmaal aan een langzame wijze van werken gewend zijn. Zij zijn er niet toe te brengen vlugger te arbeiden en minder tijd met passen en meten te verslijten. Deze werkgevers blijven van meening, dat in den korten arbeidsduur ook minder werk zal geleverd worden, derhalve minder loon zal worden verdiend. De gewillige arbeiders zullen in het vooruitzicht vroeger den arbeid te moeten eindigen, te haastig arbeiden. Men ziet dit immers bij stukwerk; het uitzicht op meer loon verdienen — vooral bij de jongere menschen — leidt niet tot doelmatiger tijdgebruik, tot bedaard intens werken, tot meer handigheid; maar tot haast. De ijverigen zullen met hun vrijen tijd geen raad weten, want men vindt op het platteland en in kleine gemeenten, niet zooals in groote steden goedkoope gelegenheid tot amusement, en zij zullen om meer loon te kunnen verdienen verzoeken langer te mogen arbeiden vooral in die bedrijven, waar de arbeid geen groote lichaamsinspanning eischt, òf zij zullen na afloop van hun werk huisarbeid verrichten.

De niet-ijverigen . . .? Ik wil echter de beschouwingen welke tegen invoering van verkorten arbeidsduur alzoo bij fabrieksbezoeken vernomen worden en bovendien voldoende bekend zijn, niet verder aanhalen. Ik verwacht, dat het invoeren van korte werktijden tengevolge zal hebben, dat door de arbeiders stukwerk zal worden verlangd, om tot een ruimer weekloon te kunnen geraken. De vraag van de werklieden; wie bezorgt ons hoogere uurloonen, wanneer de werkuren moeten verminderen, is toch moeielijk anders te beantwoorden dan met „stukwerk”.

Nachtarbeid wordt in de meer en meer coöperatieven grondslag opgerichte bakkerijen zooveel mogelijk vermeden.

Omtrent Zondagsarbeid, loonen en overwerk werd mij niets nieuws bekend. Hetgeen in mijn vorig Verslag is medegedeeld is nog in hoofdzaak juist.

Schadelijke arbeid. In den laatsten tijd werd opnieuw door ingenieurs en architecten medegedeeld, hoe schadelijk het steenstof is en wel bijzonder het stof van verschillende zandsteensoorten. De houding die de werklieden aannemen bij de uitvoering van het werk, doet dit stof ontstaan in de onmiddellijke nabijheid hunner ademhalingsorganen. De afspringende stukjes steen bedreigen hunne oogen en die van in de nabijheid zijnde personen,

maar veel ernstiger is het gevaar van het stof van den steen en het afslijtsel der beitels, dat hunne lòngen bedreigt en op den duur vernietigt.

De erkenning van dit groote gevaar voor de werklieden, zoowel buiten als in de werkplaatsen en op de tijdelijke bouwwerken, waar men de steenhouwers gewoonlijk op de meest ongezonde tochtige hoeken hun arbeid ziet verrichten, gaf aanleiding ook hier te lande naar de omstandigheden, waaronder gewerkt wordt, een onderzoek in te stellen.

Het aantal steenhouwerijen en het daar werkende personeel is in deze inspectie niet groot. Slechts 12 werkplaatsen, waar aan het einde van deze Verslagperiode 60 à 70 steenhouwers werkten en 12 jongens beneden den 16 jarigen leeftijd werden aangetroffen, zijn in deze inspectie bekend. Zij vallen eenter, op één na, geen van allen onder de bepalingen der Veiligheidswet.

Ik bevond, dat aan de meeste arbeiders en patroons het gevaar van voortdurend inademen van steenstof bekend was en voor het stof van de Teutoburger, Bentheimer en Oberkircher zandsteensoorten hadden de werklieden de meeste vrees. Het stof van de Belgische steensoorten, van hardsteen en marmer, in 't algemeen kalksteenstof, achtten zij minder nadeelig. Ik trof slechts 4 personen boven den 50-jarigen leeftijd en 8 personen tusschen 30- en 50-jarigen leeftijd aan; de overigen waren allen jongere personen.

Over ziektegevallen op hun eigen werk en dat hunner medewerklieden was noch van de patroons, noch van de steenhouwers veel inlichting te verkrijgen. De meesten verwerkten, volgens hunne verklaring, wel *tien* maal zooveel kalksteen als zandsteen, waren meestentijds buiten op karwei en hoestten omdat zij op tochtige werkplaatsen koude vatten. Wèl hadden zij gehoord, dat op andere werken, bij den bouw van den kweekschool voor Zeevaart te Amsterdam, de Hooglandsche kerk te Leiden, waar toch door den architect allerlei voorzorgen genomen waren; bij de St. Janskerk te den Bosch en de Domkerk te Utrecht; bij het bouwen van het Postkantoor, van de Postspaarbank en van de Beurs te Amsterdam, velen ziek geworden waren. Van kameraads, die daar werkten, hadden zij vernomen, dat daar zelfs vele dooden gevallen waren en dat te Amsterdam indertijd een cursus werd gegeven op het Waterlooplein om de werklieden te waarschuwen tegen de gevaren, waaraan zij zich blootstelden, en dat daar middelen ter voorkoming hun aangegeven werden.

Vele steenhouwers gaven als hunne meening te kennen, dat onder de losse arbeiders die van de eene karwei naar de andere loopen, zich daar overwerken om in korten tijd veel geld te verdienen, grove verteringen maken, veel ziekte voorkomt, ook rheumatiek en keelziekte. De regelmatig arbeidende steenhouwers zijn niet meer ziek dan andere menschen, beweerden zij.

Ziekenfondsen voor steenhouwers afzonderlijk bestaan hier niet, hun aantal is daarvoor te klein.

De door mij bezochte en ondervraagde personen konden zelden gevallen van dood of ernstige ziekte onder hunne medewerklieden of in hunne omgeving opgeven.

Voor zoover mijn inspectie aangaat, ontving ik de overtuiging, dat in Noord-Holland benoorden het Y en het Noordzeekanaal, zeer zelden, en dan nog zeer weinig, zandsteen verwerkt wordt; misschien neemt in den laatsten tijd voor de nieuwere gebouwen de toepassing van vlakke zandsteen-versieringen weder wat meer toe. Zelfs slijpsteenen schijnen hier, steeds geheel afgewerkt, te worden ingevoerd en het herstellen ervan, geeft slechts korten tijd werk. Evenzoo is het hier met de restauratie van oude geveltjes; de hoeveelheden zandsteen, die daaraan verwerkt worden, zijn gering. Bij de laatstgenoemde werkjes, waar meestal de goede vormen weder van onder de dikke verflagen te voorschijn gebracht moeten worden, bestaat bovendien het groote gevaar dat de verwijdering van de oude verf loodhoudende stof doet ontstaan; maar deze werkzaamheden geschieden nu eens hier dan weer elders, als onderdeel van bouwwerken in keetjes of buiten onder een gespannen zeil door enkele volwassen personen, zoodat de arbeidsinspectie daar geen voorbehoedmiddelen kan voorschrijven.

In de bezochte steenhouwerswerkplaatsen was nergens eene inrichting voor stofafvoer te vinden; deze afvoer moest overal door het openen van ramen en deuren geschieden.

In 't algemeen vond ik de volgende voorzorgen, zoo niet altijd in acht genomen, toch gewoonlijk aanbevolen.

Tegen het opwaaien van het stof van den vloer werd gezorgd door vochtig houden van den vloer en geregeld opvegen en verwijderen van het steenstof.

Het steenstof onder het werken wordt niet weggeblazen, maar met een stoffer verwijderd.

Onder het werk wordt niet gezongen.

De afstanden tusschen de werklieden in de werkplaatsen zijn gewoonlijk 1.25 tot 2 M.

Pruimen en vet voedsel gebruiken wordt aanbevolen, eveneens het laten groeien van een knevel.

Respirators, soms aanwezig, worden zoo goed als nooit gebruikt; ze zijn hinderlijk, vooral bij het pruimen.

Stofbrillen zijn bij vele steenhouwers, vooral letterhakkers, aanwezig maar worden ook zelden gebruikt.

Zooveel mogelijk worden de werkzaamheden buiten de werkplaats verricht vooral bij zandsteenwerk.

Het gebruik van sterken drank wordt zeer afgeraden.

Bij het onderzoek kreeg ik den indruk, dat de toestand in dit opzicht veel gunstiger is dan in vele andere bedrijven en drankmisbruik bij de

geregelde arbeiders weinig voorkomt. Overwerk komt weinig voor. De meeste patroons in deze inspectie zijn van meening, dat een verbod om zandsteen te verwerken als bouwmateriaal (er zijn Belgische steensoorten, die de zandsteen zeer goed kunnen vervangen) zeer wel doorvoerbaar zou blijken. De werklieden meenden wel, dat het in het belang van hunne gezondheid zou wezen, wanneer zij geen zandsteen behoefden te verwerken, maar hardsteen leent zich niet zoo goed voor gedetailleerde bewerking en komt meestal geheel gereed en op maat van het buitenland. Zij vreesden, dat hun vak daardoor zou achteruit gaan, en velen beweerden, dat hoewel het een ongezond werk is, het steenhouwersvak veel meer aantrekkelijkheid heeft dan een ander vak.

De werktijden zijn in deze inspectie 10 à 11 uur daags. Zomers gewoonlijk van $5^1/_2$ uur tot 8 uur v.m., 9 uur tot 12 uur m., $1^1/_2$ uur tot $4^1/_2$ uur n.m., 5 uur tot 7 uur n.m. 's Winters wordt 1 uur later aangevangen, Zaterdags wordt gewoonlijk te $4^1/_2$ uur geëindigd.

Verschillende steenhouwers waren in het bezit van Dr. Th. Sommerfeld's Berufskrankheit der Steinmetzen, en ook van het handboek voor steenhouwers van den heer T. Lz. Berghuis, directeur van de ambachtschool te Arnhem.

HOOFDSTUK III.

OVER FABRIEKEN EN WERKPLAATSEN.

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. Beveiliging tegen ongevallen. Hinderwet in verband met de Veiligheidswet.

Het aantal fabrieken en werkplaatsen, waarover zich het toezicht in deze inspectie uitstrekt, is reeds vermeld in Hoofdstuk I van dit Verslag. Zooals daar reeds is aangegeven, zijn mij 36 fabrieken en werkplaatsen bekend met krachtwerktuigen, waarin meer dan 50 personen werken en 152 fabrieken en werkplaatsen, eveneens door een krachtwerktuig gedreven, waarin 10 tot 50 arbeiders werkzaam zijn. Verreweg overwegend is dus de zeer kleine industrie vertegenwoordigd door ruim 450 fabrieken en werkplaatsen, waar met een krachtwerktuig, maar met niet meer dan 10 personen wordt gearbeid.

Onder de laatstgenoemde zijn nog begrepen 4 windmolens, welke tevens met stoommachines, 7 windmolens, welke tevens met gasmotoren en 7 windmolens, welke tevens met petroleummotoren geheel of gedeeltelijk in werking gesteld kunnen worden, en 174 molens, die uitsluitend door wind bewogen worden. Hiervan zijn 41 houtzaagmolens, welker aantal echter langzaam blijft afnemen.

De bepalingen van de Veiligheidswet zijn bovendien van toepassing op een onbekend aantal inrichtingen zonder krachtwerktuig, waar meer dan 10 personen arbeid verrichten; hieronder komen er sommige voor met een uitgebreid personeel. De overige onder de bepalingen der Veiligheidswet vallende inrichtingen zijn 1293 bakkerijen, waaronder enkele groote brood- en koekfabrieken, maar overigens zijn het alle gewone bakkerswerkplaatsen met één, soms twee ovens, waar met een klein personeel wordt gewerkt en een onbekend aantal smederijen, rijwielherstelplaatsen e. d. g. inrichtingen met lak- of andere ovens,

Het onderstaande staatje geeft aan hoe de fabrieken en werkplaatsen over de bedrijfsgroepen verdeeld zijn.

Groep No.	Omschrijving der groepen.	Aantal bedrijven.	Vervallen in deze Verslag-periode.	Blijft Januari 1905.
1	Aardewerk, glas enz.	16	„	16
2	Diamant enz.	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen . . .	30	1	29
4	Bouwbedrijven	37	1	36
5	Chemische nijverheid enz. . . .	101	9	92
6	Hout- en stroobewerking enz. . .	131	5	126
7	Kleeding en reiniging	23	1	22
8	Kunstnijverheid	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz.	4	1	3
10	Oer, steenkolen, turf.	3	„	3
11	Metalen (bewerking van)	71	„	71
12	Stoom- en andere werktuigen . .	9	„	9
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz. . . .	17	1	16
14	Papier	17	2	15
15	Textiele nijverheid	16	„	16
16	Gas en electriciteit	15	„	15
17	Voedings- en genotmiddelen. . .	1691	50 [1])	1641
	Totaal . . .	2181	71	2110

Ik heb dit overzicht, betrekking hebbende op het laatste gedeelte van deze Verslagperiode, hier gegeven, hetwelk weinig van de in werkelijkheid steeds afwisselende juiste aantallen zal afwijken, omdat naar mijne meening deze overwegende meerderheid van betrekkelijk kleine, over het platteland verspreide, inrichtingen als gevolg heeft, dat in deze inspectie *niet* die bijzondere ongunstige toestanden onder de arbeiders voorkomen, welke elders bestaan, waar in de fabrieken zeer groote aantallen arbeiders zijn samengebracht. Hier treft mij dikwijls juist het nadeel van al die kleine hoofden en bestuurders van inrichtingen, die zonder eenig beteekenend

([1]) Hieronder zijn begrepen:
10 inrichtingen die verbrand zijn,
27 » » vervielen,
13 » » voor andere doeleinden bestemd werden.

eigen kapitaal met geleend geld een fabriekje oprichten, arbeiders in dienst nemen, geheele gezinnen van hun bedrijfje afhankelijk durven maken en door onderlinge concurrentie, soms na een zeer zorgvol bestaan, na korten tijd in toestanden geraken, verre ten achter staande bij die, waarin degelijke arbeiders (zooals zij meestal waren voordat zij patroon werden) verkeeren.

Bij alle bezoeken aan de fabrieken en werkplaatsen gebracht, werd geregeld van de bevinding aanteekening gehouden en gecontroleerd wat bij vorige bezoeken was opgemerkt of ter verbetering voorgeschreven. Uit deze aanteekeningen zijn, betreffende de hier volgende hoofdpunten de onderstaande mededeelingen getrokken:

Vrije luchtruimte, een der eerste eischen, waaraan een goed werklokaal behoort te voldoen, gaf bij de in deze Verslagperiode bezochte fabrieken en werkplaatsen weinig aanleiding tot opmerkingen. Gewoonlijk kon in de kleinere werkplaatsen het voldoende aantal kubieke meters verkregen worden; slechts éénmaal in 1903 en viermaal in 1904 deden zich hierbij werkelijk zeer groote moeielijkheden voor, die echter voldoende oplossing vonden.

In de meer beteekenende en groote fabrieken behoefde hierop geen aanmerking te worden gemaakt; slechts bij eene groote sigarenfabriek en een goudsmidswerkplaats moest voor sommige arbeiders een tweede lokaal beschikbaar gesteld worden.

Luchtverversching. Ook omtrent dit onderwerp ondervond ik weinig moeielijkheid bij de werkgevers; zij waren in den regel bereid daarvoor te zorgen. Meer bezwaar blijft bestaan wanneer men wil verkrijgen, dat van de gemaakte inrichting ook gebruik wordt gemaakt.

In het jaar 1903 werd 8 maal en in 1904 werd 16 maal een voorschrift noodzakelijk alvorens eene goede luchtverversching te verkrijgen was.

In ketelhuizen en machinekamers (het aantal daar werkzame personen is echter gering) valt omtrent dit punt nog veel aan te merken, vooral wat de door de luchtverversching ontstane tocht betreft. In enkele van de nieuwst bebouwde ketelhuizen is getracht, door groote ruimte en verscheidene kleine openingen in het dak te maken, hierin verbetering te brengen.

Verlichting. In 1903 werd in de bezochte fabrieken en werkplaatsen 3 maal en in 1904, 7 maal op verbetering van de verlichting aangedrongen; overigens is in dit opzicht het belang van voldoende verlichting zoozeer ook een belang van goed werk, dat den werkgevers slechts zelden verbetering behoeft te worden voorgeschreven. Weinig daglicht komt nog al eens voor in motorlokalen en werd door mij nogal eens aangetroffen in olieslagerijen en -perserijen op de plaatsen, waar de koekenbrekers staan of de koeken gesneden worden.

In eene fabriek, waar slechts volwassen mannen werkten en omdat daar electrische verlichting, die toch ook voor de nachtploeg dienst deed, aanwezig was, werd geen eisch tot verbetering van de dagverlichting gesteld.

Kleedkamers en schaftlokalen, werden in drie gevallen verlangd en bij de behandeling van de Hinderwetzaken werd zooveel mogelijk de wenschelijkheid bepleit daarvoor ruimten ter beschikking van de werklieden te stellen.

Privaten en urinoirs. In de in het jaar 1903 bezochte fabrieken en werkplaatsen werd nog 22 maal en in 1904 werd 29 maal verbetering van de privaten geëischt. Tweemaal moest, omdat geen privaat aanwezig was, proces-verbaal worden opgemaakt, alvorens tot het maken van deze inrichting werd overgegaan.

Het viel dikwijls zeer moeielijk te voldoen aan den eisch, dat voor de personen, die in zeer warme lokalen arbeid verrichten, de privaten binnendoor bereikbaar moeten zijn. In verband met het verbod dat deze — tenzij het stankvrije waterclosets zijn — buiten de werklokalen geplaatst of tenminste door een geventileerd portaal daarvan gescheiden moeten zijn, kon daarvoor soms geen plaats gevonden worden.

Vooral bij oude bestaande inrichtingen en waar door uitbreiding voor het bedrijf meer en meer ruimte werd gevraagd tusschen de vier muren van het gebouw, gaf het laatste gedeelte van art. 15 sub 3, de eenige mogelijke wijze aan, waarop aan de wettelijke bepalingen kon worden voldaan. Bij de nieuwe inrichtingen, vooral bij de beoordeeling van de aanvragen om vergunning volgens de Hinderwet, wordt voor dit onderdeel op de goede naleving van de bepalingen van art. 15 van het Veiligheidsbesluit steeds nauwkeurig gelet.

Bevorderen der zindelijkheid. Aan dit punt werd eveneens veel aandacht geschonken en steeds werd getracht meerdere belangstelling, niet alleen bij de hoofden of bestuurders, maar ook bij de werklieden, op te wekken.

De wijzigingen van art. 16 van het Veiligheidsbesluit, neergelegd in het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (*Stbl.* n⁰. 84), gaven gereede aanleiding om bij oudere inrichtingen nog eens weder deze nieuwe bepalingen ter kennis te brengen en op naleving aan te dringen.

In deze Verslagperiode werden op grond van het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (*Stbl.* n⁰. 83) art. 2 sub 4, in 29 letterdrukkerijen en op grond van art. 5 van het Kon. besluit van dienzelfden datum, (*Stbl.* n⁰. 84), in 27 letterdrukkerijen doelmatige waschgelegenheden geëischt en hoewel verscheidene, vooral wat betreft den watertoevoer en het wegvloeien van het gebruikte water, op zeer primitieve wijze werden ingericht, werd hier-

mede eene zeer belangrijke verbetering verkregen. Bovendien werd in 1903 in verschillende bedrijven nog 13 maal en in 1904, nog 17 maal het inrichten van eene goede waschgelegenheid voorgeschreven.

Omtrent de, in het vorige Verslag in Hoofdstuk III onder het onderdeel „Bevorderen der zindelijkheid" vermelde gemeentegasfabriek, waar men weigerde een binnendoor bereikbaar privaat en eene waschgelegenheid te maken, werd in deze Verslagperiode eene beslissing verkregen, welke onder vonnissen wordt vermeld in dit Verslag.

Bevorderen van eene dragelijke temperatuur. Dit punt gaf geen aanleiding tot bijzondere voorschriften; door de werkgevers werden geen bezwaren gemaakt tegen verwarming der werklokalen in het koude jaargetijde.

Werkplaatsen op zolders onder niet beschoten pannendaken werden nu en dan aangetroffen. Het beschieten van het pannendak, wanneer de gemiddelde hoogte minder dan 4 M. bedraagt, moest o. a. in eene vischzouterij worden verlangd. Daar dit dakvlak eene groote oppervlakte had en het beschieten veel kosten zou veroorzaken, werd aan eene andere regeling der werkzaamheden de voorkeur gegeven, waardoor het beschieten van het dak niet meer geëischt kon worden.

Zeer primitief dakbeschot werd soms in kleine sigarenmakerijen en in werkplaatsen van naaisters aangetroffen, vervaardigd van carton of papier. In dergelijke gevallen werd op verbetering aangedrongen.

Voor afvoer van te warme lucht door andere dan gewone ventilatiemiddelen, werden in de bezochte fabrieken en werkplaatsen geen voorschriften gegeven. In de groote brood- en koekfabrieken, die bijna alle nieuw zijn, is bij de oprichting daarvoor zorg gedragen.

Bij sommige werkzaamheden zooals b.v.: het uitnemen van het gebakkene uit de ovens, waarbij de kettingovens in de koekfabrieken niet over het hoofd te zien zijn, blijven de werklieden aan hooge temperatuur blootgesteld en wordt art. 5 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903, gewijzigd art. 16 sub 7 van het Veiligheidsbesluit, nog niet overal voldoende nageleefd. De inrichtingen zijn echter dikwijls volgens de letter van de wet niet af te keuren en alleen door overreding is verbetering van de zeer primitieve wijze van uitvoering te verkrijgen.

Tegen de aanwezigheid van slaapplaatsen in bakkerijen en bedsteden tegen de ovens werd steeds te velde getrokken, soms met goede resultaten; in de oudere inrichtingen waren echter de belanghebbenden meestal niet van het nadeel van dergelijke slaapplaatsen te overtuigen.

Tegen te lage temperatuur, zooals b.v. in de koelkamers van chocoladefabrieken kan voorkomen, werd in de in deze Verslagperiode bezochte fabrieken geen bezwaar vernomen, Het verblijf in dergelijke ruimten behoeft dan ook zelden lang achtereen plaats te hebben.

Verwijderen van schadelijke dampen, gassen en stof. Dit punt gaf in 1903, tot 3 en in 1904, tot 5 voorschriften tot verbetering aanleiding; de wijze van uitvoering liet nog te wenschen over; daar in de kleine industrie de kosten voor eene goede inrichting zwaar schijnen, begint men met allerlei proefnemingen, die van goeden wil mogen getuigen, maar niet het gewenschte resultaat geven. Overal waar daartoe aanleiding bestond, werd op de noodzakelijkheid van zooveel mogelijk stofvrije en van schadelijke dampen ontdane lucht als een der eerste eischen voor de gezondheid gewezen. De gemakkelijk aan te brengen stof-vangende trechters bij slijperijen en poetserijen worden meer en meer aangebracht of zijn reeds bij de nieuwe werktuigen doelmatig geconstrueerd geleverd.

De bekende nadeelen van het steenstof gaven aanleiding tot een onderzoek, zooals onder het hoofd „arbeiders boven 16 jaar" reeds werd medegedeeld.

Het voorkomen van brand en van ongevallen bij brand. De zorg voor het voorkomen van brand strekte zich voornamelijk uit tot het verwijderen van brandbare materialen uit de schoorsteenen en rookgeleidingen en daaronder in de eerste plaats, voor zoover het groote aantal aangaat, over de bakkerijen.

In de thans geëindigde Verslagperiode werden, voor zoover dit mij door de bezoeken, door mededeeling of toevallig ter kennis kwam, 27 bakkerijen opgeheven of door brand vernield en werden in 1903, 24 nieuwe en in 1904, 31 nieuwe bakkerijen opgericht. Thans zijn 1293 bakkerijen in deze inspectie bekend. Hiervan werden in het jaar 1903 en 1904 nog respectievelijk 537 en 353 bezocht met het doel te controleeren of aan de wettelijke eischen was voldaan.

Op 31 December 1902 waren nog 366 vrijstellingen, verleend ingevolge art. 26 der Veiligheidswet, van kracht, welke meerendeels in deze Verslagperiode afliepen, zoodat (inclusief de nog in deze Verslagperiode verleende verlengingen van vrijstellingen) aan het einde van 1904 nog slechts 40 dergelijke vrijstellingen bestaan.

Bij de bovengenoemde contrôle-bezoeken aan de bakkerijen werden in 1903 nog aangetroffen 32 maal hout in den schoorsteen en 212 maal houten boezembalken. Aan 149 ovens waren nog houten rijsovendeurtjes aanwezig. Bij bezoeken in 1904 werd nog 17 maal hout in den schoorsteen en 66 maal werden nog houten boezembalken gevonden; het aantal houten rijsovendeurtjes verminderde tot 108.

Hoewel steeds drang noodig is en enkele processen-verbaal opgemaakt moesten worden, blijft de verbetering aanhouden en voor zoover bekend voldoen aan het einde van 1904, van de 1293 bakkerijen meer dan 1200 aan art. 6 van de Veiligheidswet, terwijl er nog dertig bakkerijen te controleeren waren.

Wat verder het naleven van art. 11 van het Veiligheidsbesluit aangaat, zijn mij in deze Verslagperiode bijzonder gebleken de ingrijpende verbeteringen, die in vele fabrieken en werkplaatsen gemaakt zijn op aandringen van de brandassurantie-maatschappijen. In de groote fabrieken in deze inspectie vindt men kostbare installaties, hooggeplaatste waterreservoirs, van waar zich een buizennet over de inrichtingen, voornamelijk over de pakhuizen en zolders verspreidt. Door gemakkelijk smeltbare deelen, op goed gekozen plaatsen aangebracht, of op andere wijze, worden in geval van brand de bluschmiddelen automatisch in werking gesteld; kostbare afscheidingsmuren — van de fundeering tot boven de dakvlakken uitstekende — worden geëischt en gebouwd, brandkeerende deuren van allerlei constructie soms ingericht voor zelfsluiting in geval van brand, worden daarin veel aangetroffen. Of deze laatste het gevaar voor de arbeiders in bepaalde gevallen niet vergrooten door hen den weg tot ontkoming af te sluiten, dient, hoe meer deze inrichtingen voor het tegengaan van verspreiding van den brand worden gebezigd, voor elk geval nauwkeurig overwogen te worden.

Een bijzonder goeden invloed oefende het toezicht vanwege de brandassurantie-maatschappijen ook reeds uit op den aanleg van electrische installaties. De bemerkingen, die de electro-technicus bij de arbeidsinspectie mij, naar aanleiding van door hem in mijne inspectie gebrachte bezoeken, op mijn verzoek mededeelt, dragen daarvan steeds de kenmerken. Leeken zal zelfs onmiddellijk opvallen met hoeveel meer zorg en netheid die installaties thans worden uitgevoerd; de goede bescherming, de regelmatige verdeeling en bevestiging der geleidingen, zoowel als de samenstelling en de plaatsing der schakelborden en der beschutting der loodsluitingen enz., alles duidt op een aanleg door personen, die hun vak verstaan. Zeer ongunstig steken hierbij af enkele nog bestaande installaties, aangelegd in eene vorige periode. Daar moesten vele verbeteringen na bezoeken van den electro-technicus door mij geëischt worden. In één der belangrijkste fabrieken, waar de electrische installatie zeer veel te wenschen overliet, werd een geheel nieuw geleidingsnet, met verbeteringen van verschillenden aard, aangebracht. In 13 inrichtingen werd in 1903, en in 6 inrichtingen werd in 1904 de isolatie verbeterd. In eene inrichting, waar eene blanke kabelgeleiding van de eene werkplaats naar de andere door de buitenlucht liep, werden daarop bliksemafleiders geëischt. Alle bezoeken gaven aanleiding tot het aanwijzen van kleine verbeteringen, waartegen geen noemenswaardige bezwaren gemaakt werden.

In sigarenfabrieken gaf de drooginrichting en in andere de aanwezigheid van vluchtige vloeistoffen, welker dampen met lucht ontplofbare mengsels kunnen vormen, aanleiding tot het verlangen van verbeteringen.

In 7 verschillende fabrieken en werkplaatsen werd het beschikbaar hebben van brandbluschmiddelen voorgeschreven.

Het voorkomen van ongevallen bij brand. Dit punt werd bij het beoordeelen van de stukken betreffende eene Hinderwet-aanvrage steeds onder het oog gezien. Bij bezoeken werd in brandgevaarlijke fabrieken steeds gewezen op het gevaar, dat zou ontstaan door het versperren van nauwe doorgangen. Brandgevaarlijke nieuwe fabrieken met veel personeel komen echter hier niet voor.

Beveiliging tegen ongevallen. Bij elk bezoek aan fabrieken en werkplaatsen was de beveiliging een onderwerp van bespreking. Vooral bij de eerste kennismaking met de bestuurders van fabrieken en werkplaatsen moest nog heel wat overreding gebruikt worden om bij hen de overtuiging te vestigen, dat voorzorgsmaatregelen noodzakelijk zijn en zonder veel bezwaar voor belemmering van den arbeid kunnen worden uitgevoerd. Was dit echter in de vorige Verslagperiode nog meestentijds het geval, meer en meer wordt thans deze noodzakelijkheid erkend en vermindert het aantal onwilligen. Onverschilligen zijn er nog veel, zoodat het nog steeds eene zeldzaamheid is, dat de beschuttingen zijn aangebracht of veiligheidsmaatregelen zijn genomen, zonder dat deze door de arbeidsinspectie waren verlangd; de werklieden werken hiertoe nog steeds niet mede.

Nu er in deze Verslagperiode in 1903 weder 1074 bezoeken, verdeeld over 953 fabrieken en werkplaatsen, en in 1904 1343 bezoeken, verdeeld over 1056 fabrieken en werkplaatsen, werden gebracht, zijn er nog slechts enkele hoofden of bestuurders, die naar waarheid, onbekendheid met deze wettelijke eischen als verontschuldiging kunnen aanvoeren.

In 1903 werden 33 en in 1904 werden 87 door wind gedreven molens geïnspecteerd, zoodat er thans nog slechts een vijftiental onbezocht bleven. Aan al de molenaars werd bij het bezoek opgedragen gevaarveroorzakende inloopende kanten van bovenwiel en bonkelaar, en andere gevaarlijke deelen van het gaande werk, wentelwiel, wentelas, ravenwiel, met eenvoudig hekwerk of planken te beschutten òf den zolder geheel af te sluiten, traptouwen of leuningen aan te brengen, enz.

Een ongeval met doodelijken afloop, dat onder de molenaars spoedig bekend werd, maakte de doorvoering gemakkelijker en de gewone tegenspraak door de meest belanghebbenden; „het is niet gevaarlijk", enz. klonk thans vrij wat minder gedecideerd dan te voren.

Bovendien werd aan elf molenaars opgedragen het terrein rondom hun molen, voor zoover dit gevaarlijk door de zich laag langs den grond bewegende wieken bestreken wordt, af te schutten.

Bij alle inspectie-bezoeken werd op de gevaarveroorzakende toestanden zooveel doenlijk opmerkzaam gemaakt en werden zeer vele opdrachten tot verbetering gegeven. Hierna volgt een lijst van de voornaamste opdrachten. Zij hadden betrekking:

	in 1903:			in 1904:			
krachtwerktuigen	10	maal	op	7	maal	op	beschutting der vliegwielen van stoomwerktuigen,
	6	»	»	4	»	»	» » krukassen » »
	40	»	»	26	»	»	» » vliegwielen » motoren,
	9	»	»	9	»	»	» » krukassen » »
	1	»	»	10	»	»	» » molenwieken,
	6	»	»	—	»	»	» van het krachtwerktuig,
	1	»	»	2	»	»	seinen,
	6	»	»	10	»	»	veiligheidsslinger,
	2	»	»	2	»	»	torninrichtingen,
drijfwerk	44	maal	op	71	maal	op	beschutting van drijfwerk,
	22	»	»	26	»	»	» » uitstekende assen,
	9	»	»	10	»	»	» » spieën,
	61	»	»	79	»	»	» » inloopende tandraderen,
	29	»	»	17	»	»	» » riemen,
werktuigen	17	maal	op	16	maal	op	beschutting van boormachines,
	33	»	»	30	»	»	» » cirkelzagen,
	5	»	»	12	»	»	» » lintzagen,
	3	»	»	8	»	»	» » draaibanken,
	2	»	»	14	»	»	» » schaaf- en freesmachines,
	6	»	»	5	»	»	» » snijmachines,
	3	»	»	4	»	»	» » walsen,
	13	»	»	14	»	»	» » vliegwielen van werktuigen,
	12	»	»	1	»	»	» » stempelmachines,
	10	»	»	26	»	»	» » degelpersen,
	6	»	»	4	»	»	» » slijpsteenen,
	1	maal	op	3	maal	op	beveiliging van gevaarlijke kuipen,
	15	»	»	11	»	»	» » » luiken,
	24	»	»	65	»	»	» » trappen, ladders,
	—	»	»	5	»	»	» » vloeren, bordessen,
	1	»	»	3	»	»	» » liften,
	1	»	»	2	»		werden schaftlokalen verlangd,
	42	»	»	44	»		» waschgelegenheden »
	15	»	»	20	»		» verbandkisten »
	3	»	»	5	»		werd stofverwijdering »

De beschuttingen en beveiligingen werden in den regel bij het bezoek zoo duidelijk mogelijk aangegeven, waarbij van teekeningen en schetsen, autografische afdrukken en bij de houtbewerkingswerktuigen bij voorkeur van de veiligheidsinrichtingen aangenomen door de Norddeutsche Holz-Berufsgenossenschaft, Berlin, werd gebruik gemaakt. Gewoonlijk werd schriftelijk bevestigd welke verbeteringen tijdens het bezoek geëischt werden.

Het aantal voorschriften gegeven in 1903, beliep 52 en in 1904, klom dit tot 137.

Steeds wordt door mij aangedrongen van de leveranciers de bijlevering van beschermingen te verlangen bij de bestelling van nieuwe werktuigen waaraan veelal gevolg wordt gegeven. Deze net uitgevoerde beschuttingen voldoen zeer goed. In eene stoomwasscherij werd door den bestuurder der fabriek eene doelmatige veiligheidsinrichting voor de wringmachine ontworpen en aangebracht, die aanbeveling verdient.

De werklieden echter, vooral waar in stukwerk wordt gearbeid, blijven zelfs in goede beveiligingen, zooals aan zagen, frees- en schaafmachines, degelpersen e. d. g. nog steeds belemmeringen voor vlug werken zien. Wordt eene beschutting tijdens het reinigen of smeren of om andere redenen tijdelijk van het werktuig weggenomen, dan blijft het weder aanbrengen in de meeste gevallen achterwege, wanneer door den toezichthebbende hierop niet streng wordt gelet.

Toen na de inwerkingtreding van art. 1 der Ongevallenwet 1901, (1 Febr. 1903), het aantal kennisgevingen van ongevallen, dat den inspecteurs van den arbeid werd toegezonden, zeer toenam, eischte de tot voor dien tijd gebruikelijke bewerking dier kennisgevingen zooveel tijd, dat naar eene eenvoudiger regeling moest worden uitgezien, en werd de Minister van Binnenlandsche Zaken verzocht van eene behandeling en samenstelling van tabellen, zooals dit vorige jaren geschiedde, ontheven te worden.

Dit verzoek werd ingewilligd voor zoover het de ongevallen betreft waarop de Ongevallenwet 1901 van toepassing is; vandaar dat de Staten VIII, IX en X in dit Verslag een geheel ander voorkomen hebben dan vroeger.

Ongevallen. In het jaar 1903, werden omtrent 1278 ongevallen de formulieren, bedoeld in artikel 61 4e lid der Ongevallenwet, mij ingevolge het laatste lid van dat artikel toegezonden; op 1117 daarvan was ook art. 12 der Veiligheidswet van toepassing en kwamen (meermalen was het noodig daarop aan te dringen) de kennisgevingen overeenkomstig art. 12 der Veiligheidswet en de processen-verbaal van onderzoek in mijn bezit.

In het jaar 1904, geschiedde hetzelfde voor 1666 ongevallen, waaronder 1446, waarop art. 12 der Veiligheidswet van toepassing was.

Hoewel eene bewerking, zooals vroeger, niet onmogelijk ware geweest, zou dit geen waarde hebben evenredig aan den daartoe benoodigden arbeid, nu toch door de Rijksverzekeringsbank daarvan een geheel volledige statistiek kan worden geleverd.

De bewerking bleef dus achterwege en ik bepaal mij daarom hier tot de mededeeling dat het zooveel grootere aantal „aangiften" in deze Verslagperiode naar mijne overtuiging niet aantoont, eene vermeerdering van ongevallen. Het is mijn overtuiging, dat minder ongevallen hebben plaats gehad

in fabrieken en werkplaatsen dan in vorige jaren, en dat de ongevallen, veroorzaakt door werktuigen, door drijfwerk of gevaarlijke werktuigdeelen of waarvan in 't algemeen een omstandigheid als oorzaak kan worden beschouwd, welke te wijten is aan niet- of onvoldoende naleving van de Arbeidswet of Veiligheidswet, in deze Verslagperiode in deze inspectie niet zijn toegenomen. Toch blijkt hieruit wèl, dat vroeger verscheidene ongevallen niet te mijner kennis kwamen en dat thans aan het bestuur der Rijksverzekeringsbank, met het oog op de mogelijke uitkeering van elk ongeval hoe gering ook aangifte wordt gedaan. De kennisgevingen ingevolge art. 12 der Veiligheidswet werden in den aanvang, toen de hoofden of bestuurders van ondernemingen meenden, dat zij voldoende hun plicht waren nagekomen, wanneer zij aan de Rijksverzekeringsbank mededeeling van een ongeval hadden gedaan, menigmaal verzuimd; later gaf dit minder aanleiding tot herinneringsbrieven. De rapporten omtrent het door den burgemeester ingesteld onderzoek werden zeer geregeld bij de toezending daarbij gevoegd en uit vele gemeenten zijn deze processen-verbaal zeer volledig, zoodat ik in 1903, kon volstaan met 25 maal en in 1904, zelfs met 13 maal een nader onderzoek in te stellen en dan nog wel voornamelijk met het doel zoo noodig de beschutting of beveiligingen te verbeteren, omdat die ongevallen veroorzaakt waren door werktuigen, drijfwerk of gevaarlijke werktuigdeelen.

De inzage der stukken toont aan, dat de vermeerdering der aangiften vooral betreft ongevallen, veroorzaakt met het gewone gereedschap of door struikelen, uitglijden e. d. g. Zoo was het trappen in spijkers in 1903, 30 maal en in 1904, 35 maal oorzaak van soms ernstige verwonding.

In de ijzerindustrie hadden in 1903, 258 en in 1904, 236 ongevallen plaats, maar ook hier was een groot gedeelte daarvan veroorzaakt door het misslaan met hamers, wegspringen van stukjes ijzer, 't uitschieten van een of ander stuk gereedschap, enz.

Bij het laden en lossen grepen in 1903, 113 en in 1904, 135 ongevallen plaats; voor zoover bekend was geen dier ongevallen te wijten aan ondeugdelijkheid van hijsch- of loswerktuigen.

Uit de textielindustrie, welke in deze inspectie slechts in enkele gemeenten wordt uitgeoefend en hier van weinige beteekenis kan heeten, werden mij in 1903, slechts 2 en in 1904, slechts 4 ongevallen bekend. Suikerindustrie komt in deze inspectie niet voor.

In de blikwarenfabrieken te Krommenie, waarvan ik in mijn vorig Verslag onder „Beveiliging tegen ongevallen" melding maakte, bleef het aantal ongevallen groot, niettegenstaande de beschutting van de werktuigen veel verbeterde. In 1903, kwamen daar in één fabriek, waar met 18 jongens, 26 meisjes, 47 vrouwen, 2 gehuwde vrouwen en 63 mannen, totaal 156 personen gewerkt wordt, 38 ongevallen voor, waarvan enkele blijvende

benadeeling van de werkkracht tengevolge hadden en van eene andere dergelijke fabriek, waar met 210 mannelijke personen, waarvan 42 beneden 16 jaren, gewerkt wordt, ontving ik kennisgeving van 43 ongevallen. In 1904, verminderde dit aantal in de eerst bedoelde fabriek tot 16; in de tweede tot 37. Er was zelfs een korte tijd, dat er opvallend weinig ongevallen plaats grepen, zoodat ik daarin aanleiding vond tot een bezoek in de hoop te kunnen constateeren, dat het goede gebruik en de uitbreiding en verbeteringen aan de veiligheidsmaatregelen daarvan de oorzaak waren. Wèl vond ik door de werkgevers daaraan meer zorg besteed, maar vele beschuttingen door de werklieden ter zijde gelegd. De oorzaak van het gering aantal ongevallen bleek mij toen daarin gelegen dat grootere stukken bewerkt werden en dus een minder gevaarlijke arbeid werd verricht. Vooral de kleine stukjes: 't maken van scharniertjes e. d. g. geeft steeds aanleiding tot vele vingerverwondingen.

Door de 1278 ongevallen in 1903, werden 115 jeugdige personen, 10 ongehuwde vrouwen en 1153 mannen getroffen; van deze laatsten waren 454 ongehuwd en één weduwnaar, en van de personen, die door de 1666 ongevallen in 1904, getroffen werden, waren 161 jeugdige personen, 13 vrouwen, waarvan éène weduwe en 1492 mannen; onder deze laatsten waren 661 ongehuwd en 4 weduwnaars.

Ik laat hier eene korte beschrijving volgen van de ongevallen, welke een doodelijken afloop hadden en voorkwamen in fabrieken of werkplaatsen; voor zoover mij bekend hadden.

Bij de verbouwing van een fabriek verrichtte een steigermaker zijne werkzaamheden in de nabijheid van een draaiende as. Door een onbekende oorzaak werden zijne kleeren door die as gegrepen en werd hij zoodanig in 't rond geslingerd, dat hij zwaar verminkt werd en de dood spoedig intrad.

Bij het ontladen van een retort in een gasfabriek zakte een stoker plotseling in elkaar. Hij overleed zonder bij kennis gekomen te zijn; de oorzaak van dit ongeval kon bij het gewone onderzoek niet met zekerheid worden vastgesteld, maar deed twijfel rijzen of dit een bedrijfsongeval was. Na een geneeskundig onderzoek bleek naar ik meen, dat de man aan een hartkwaal leed.

Bij het sloopen van een molen werd een werkman door een vallenden balk zoodanig op het hoofd getroffen, dat hij een schedelbreuk bekwam en onmiddellijk dood was.

In een oliemolen haperde iets aan het drijfwerk, hetwelk hersteld was; een werkman, die daar gewoonlijk niet werkzaam was, begaf zich zonder noodzaak naar de eerste verdieping van den molen om te zien of het raderwerk nog goed bleef loopen. Door een onbekende oorzaak geraakte hij tusschen de kamraderen bekneld en werd hem het hoofd geheel verpletterd.

Terwijl een werkman in een papierfabriek de snelheid van het drijfwerk wilde regelen door met de daartoe bestemde inrichting den riem over de conische schijven te verplaatsen, brak in zijn nabijheid een snelloopende riemschijf; een stuk daarvan trof hem op het hoofd en hij bekwam daardoor een schedelbreuk; 2 uur na het ongeval overleed hij.

Een veertienjarige jongen, die op een zolder belast was met het slijpen van zagen, verliet de slijpmachine en speelde met een waardeloos stuk van een drijfriem, dat hij rond een draaiende as slingerde om deze te doen glimmen. Vermoedelijk is hij door dien riem gegrepen en over het bestaande afschuttingshek getrokken; hij werd toen door de werkas gegrepen en was reeds eenige malen rond geslingerd voor het ongeval bemerkt werd en de machine kon worden stilgezet. Zwaar gewond werd hij naar het ziekenhuis gebracht, waar hij na 4 dagen overleed.

Vonnissen. De gegevens, vermeld in de Staten VI en VII, hebben betrekking op alle mij in deze Verslagperiode bekend geworden gewezen vonnissen en zijn niet te vergelijken met die op dit stuk gepubliceerd worden door het Centraal Bureau voor de Statistiek.

In 1903 werden 30 vonnissen gewezen, welke eene veroordeeling ten gevolge hadden. Bovendien werd mij, uit de mij door de heeren ambtenaren van het Openbaar Ministerie toegezonden extracten nog bekend, dat in 1903, 2 vervolgingen vrijspraak tengevolge hadden, 3 maal ontslag van rechtsvervolging werd verleend en 2 maal een vonnis van den Kantonrechter door de Arr.-Rechtbank vernietigd werd.

In het jaar 1904 werden 86 veroordeelingen uitgesproken en hadden 2 ingestelde vervolgingen vrijspraak tengevolge, 1 maal werd ontslag van rechtsvervolging verleend en 1 maal had een veroordeeling in hooger beroep plaats.

Een kistenmaker, een vischrooker en een scheepsbouwer werden veroordeeld tot geldboeten van resp, *f* 10.—, *f* 3.— en *f* 10.—, wegens het doen verrichten van arbeid door kinderen beneden den 12-jarigen leeftijd.

Wegens overtreding van art. 5 der Arbeidswet werd in de jaren 1903 en 1904 slechts 14 maal een vonnis uitgesproken.

6 maal werd een overtreding van art. 7 der Arbeidswet gestraft; 2 maal werd die overtreding geconstateerd in een bakkerij, 3 maal in een vischrookerij en 1 maal werd in een kaasfabriek Zondagsarbeid op verboden uren verricht.

De goede naleving van art. 10, 1e lid en 11 der Arbeidswet lieten nog steeds het meest te wenschen over: 54 vonnissen wegens overtreding van art. 10, 1e lid en 66 vonnissen wegens overtreding van art. 11 der Arbeidswet werden in deze Verslagperiode uitgesproken. Kon in 1903, na de inwerkingtreding van art. 1 der Ongevallenwet aangenomen worden, dat

vele werkgevers in de meening verkeerden, dat de verplichting hun opgelegd in art. 12 der Veiligheidswet niet meer van toepassing was, na de ministerieele aanschrijving van Augustus 1903 en de daarop gevolgde openbare kennisgevingen in alle gemeenten kon onbekendheid met bedoelde verplichting niet meer als verontschuldiging worden aangenomen. In het jaar 1903 werden geene, doch in 1904 werden in deze inspecte 18 overtredingen van art. 12 der Veiligsheidswet gestraft.

Een zeer belangrijke uitspraak werd door den Hoogen Raad op 7 December 1903 gegeven ten gunste van een fabrikant in mijne inspectie. Ik meen hieromtrent het volgende te moeten vermelden:

Kort na mijn bezoek aan een meubelfabriek te Zaandam, waarbij ik den meesterknecht verschillende aanwijzigingen had gegeven omtrent verbeteringen en uitbreiding van veiligheidsmaatregelen — welke opdrachten ik schriftelijk aan den werkgever had bevestigd — ontving ik eene kennisgeving overeenkomstig art. 12 der Veiligheidswet, waaruit mij bleek, dat op den 4den Maart 1903, een jongen van 14-jarigen leeftijd, bij het opleggen van een schaafmachine in die meubelfabriek, een ongeval was overkomen. Dit ongeval werd in die kennisgeving omschreven als „door eigen onvoorzichtigheid veroorzaakt" te zijn. Op mijn verzoek werd tegen het hoofd of bestuurder van deze fabriek proces-verbaal opgemaakt, wegens:

1°. het niet doelmatig beschut doen zijn van de minder dan 1.80 M. van den werkvloer verwijderde bewegende en gevaar veroorzakende deelen van werktuigen en drijfwerken;

2°. in eene fabriek of werkplaats een persoon beneden 16 jaren arbeid doen verrichten, waar minder dan 1.80 M. van den werkvloer verwijderde bewegende en gevaar veroorzakende deelen aanwezig zijn van werktuigen en drijfwerken, tenzij een en ander behoorlijk beschut is voor zoover het bedrijf zulks toelaat, volgens het oordeel van den inspecteur.

In deze zaak, waar ik als getuige en deskundige gedagvaard was, werd zoowel door den kantonrechter te Zaandam (4 Juli 1903) en in beroep door de arrondissements-rechtbank te Haarlem (3 Sept. 1903) het hoofd of bestuurder der meubelfabriek veroordeeld wegens overtreding van art. 19*c* van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896, (*Stbl.* n°. 215), en van art. 12*f* 3 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (*Stbl.* n°. 83), gelijkluidend met het tijdens het ongeval geldende art. 1*f* 3 van het Kon. besluit van 21 Jan. 1897, (*Stbl.* n°. 46).

De uitspraak van den Hoogen Raad, welke voorkomt in het *Weekblad van het Recht*, n°. 8006, van 27 Jan. 1904, luidde:

De Hooge Raad enz.:

gelet op het middel van cassatie,

overwegende, enz., enz.,

overwegende enz., dat enz.,

dat, de bepaling bij art. 1*f* van het toepasselijk Kon. besluit van 21 Jan. 1897 verder gaat dan de woorden van art. 4 der Arbeidswet veroorloven, zoowel omdat het gevaar waaraan de jeugdige personen moeten blootgesteld zijn, in verband wordt gebracht met de plaatsing der werktuigen en niet met den arbeid, die daaraan verricht wordt, als omdat niet enkel bepaalde soorten van arbeid, maar elke arbeid ter plaatse, waar zich de omschreven werktuigen bevinden, verboden wordt;

dat de voorschreven verbodsbepaling derhalve als niet berustend op de wet is onverbindend en het middel van cassatie mitsdien gegrond is;

Vernietigt het vonnis door de Arr.-Rechtbank te Haarlem den 3den Sept. 1903, in deze zaak gewezen, voor zooveel betreft de qualificatie aan het in de tweede plaats genoemde feit gegeven, en de deswege uitgesproken straf;

Recht doende krachtens art. 105 der wet op de R. O.;

Verklaart den requirant niet strafbaar en ontslaat hem van alle rechtsvervolging ter zake van dat feit;

Verwerpt het beroep voor het overige.

Een tweede niet minder belangrijk vonnis werd gewezen in de zaak (genoemd in mijn vorig Verslag onder het Hoofdstuk III in het onderdeel „bevorderen van zindelijkheid") betrekking hebbende op de weigering van het gemeentebestuur van H. om in de gemeentelijke gasfabriek een voor de stokers binnendoor bereikbaar privaat in te richten en eene voldoende waschgelegenheid met sproeibad aan te brengen.

Door mij werden opgemaakt twee processen-verbaal, één op 20 Dec. 1902, betreffende het privaat en één op 24 Jan. 1903, betreffende de waschgelegenheid, welke voor het personeel der gasfabriek beschikbaar moeten zijn.

De kantonrechter te H. sprak het gemeentebestuur vrij, van het in het 1e proces-verbaal ten laste gelegde, omdat niet bewezen was, dat de stokerij van de gasfabriek een zeer warm lokaal is; en verleende ontslag van rechtsvervolging ten opzichte van het bij het 2e proces-verbaal ten laste gelegde, omdat burgemeester en wethouders niet als hoofden of bestuurders in den zin der Veiligheidswet aangemerkt konden worden.

Van dit tweede vonnis kwam de ambtenaar van het Openb. Ministerie spoedig in hooger beroep bij de Arr.-Rechtbank te Alkmaar, welke bij haar vonnis van 19 Januari 1904, burgemeester en wethouders van H. veroordeelde ieder tot een geldboete van *f* 10.— subsidiair hechtenisstraf van 2 dagen.

Tegen dit vonnis werd door burgemeester en wethouders cassatie aangeteekend. Behalve andere cassatiemiddelen werd voor hen gepleit, dat door den inspecteur van den arbeid geschreven was, dat eene doelmatige waschgelegenheid ontbrak, doch dat hij geen bevelen gegeven had omtrent de

wijze van voorziening in dit gebrek, en ten slotte ging volgens pleiter de veroordeeling van een publiekrechterlijk college als burgemeester en wethouders wegens niet-naleving van de Veiligheidswet niet op, omdat iedere strafrechterlijke vervolging van zulk een college per se is uitgesloten. Burgemeester en wethouders handelen qualitate qua als ambtenaren. Voor publiekrechtelijke handelingen konden zij, volgens pleiter, niet in privé vervolgd worden.

Bij arrest van den Hoogen Raad werden de cassatiemiddelen ongegrond verklaard. De Hooge Raad vernietigde het bestreden vonnis, doch alleen voor wat betreft de daarbij aan het bewezen verklaarde feit gegeven qualificatie; en in zoover rechtsdoende uit kracht van art. 105 der wet op de R. O.

Gezien de artt. 7, 19 der Veiligheidswet, art. 16 n°. 7 Kon. besluit 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n°. 215);

Qualificeert het bij het bestreden vonnis bewezen verklaarde feit: „het in fabrieken en werkplaatsen, waar werklokalen zijn waar de arbeiders aan groote warmte, stof of vuil zijn blootgesteld, niet aanwezig hebben van doelmatige binnenshuis gelegen naar seksen gescheiden waschgelegenheid";

Verklaart de requiranten hieraan schuldig;

Verwerpt overigens het beroep.

Toen door deze uitspraak (*Weekblad van het Recht* n°. 8076) de verantwoordelijkheid van burgemeester en wethouders voor de naleving der wettelijke bepalingen ten opzichte van de gemeentelijke gasfabriek vast stond, werd ook het 1e door mij, op 20 Dec. 1902, opgemaakt proces-verbaal in hooger beroep voor de Arr.-Rechtbank te Alkmaar gebracht.

Bij vonnis van deze Rechtbank van den 4den October 1904 werden burgemeester en wethouders van H. ook voor de in genoemd 2e proces-verbaal geconstateerde overtreding veroordeeld, ieder tot een geldboete van tien gulden, subsidiair hechtenisstraf van 2 dagen.

De verantwoordelijkheid van burgemeester en wethouders werd hierbij aangenomen op grond van de instructie voor den directeur van de gasfabriek te H.

Op grond van de verklaringen van den inspecteur en den opzichter van den arbeid werd aangenomen, dat de stokerij der gasfabriek te H. een zeer warm lokaal is. Bij deze veroordeeling heeft het gemeentebestuur van H. zich neergelegd.

Hinderwet in verband met de Veiligheidswet. Behalve de zorg voor de verbetering van nadeelige en gevaarlijke toestanden in fabrieken en werkplaatsen blijft de behandeling van de aanvragen om vergunning volgens de Hinderwet mij een aangenaam gedeelte mijner taak. Dit is en blijft de gelegenheid om niet alleen de goede naleving van de bepalingen van art. 6

der Veiligsheidswet te waarborgen, maar tevens den concessionnaris te wijzen op de verplichtingen, die op hem na de ontvangen vergunning zullen rusten. Bij meer uitgebreide fabrieksinrichtingen, wanneer volledige teekeningen worden overlegd, is zeer dikwijls door eene geringe wijziging in de plannen eene voor de gezondheid en veiligheid der arbeiders zeer groote verbetering te brengen, zonder noemenswaardige, of zelfs zonder kosten voor den werkgever.

In 1903 ontving ik 19 bezoeken van particulieren om inlichtingen te ontvangen betreffende verzoeken, die zij tot het verkrijgen van vergunning volgens de Hinderwet aan het gemeentebestuur wenschten te richten en 36 bezoeken, waarbij de reeds bij de vergunningaanvrage ingezonden stukken werden besproken; in 1904 bezochten mij 17 maal personen met het doel vooraf inlichtingen te ontvangen en ontving ik 40 bezoeken, waarbij Hinderwetaanvragen ter sprake werden gebracht, veelal met het doel om de geringste wettelijke eischen te vernemen, maar ook van velen, wie het er om te doen was iets goeds tot stand te brengen.

Ik geloof, dat deze 112 consulaties in het voordeel van de vergunningaanvragers zijn geweest.

Geen enkele maal werd van art. 2 der Veiligheidswet gebruik gemaakt noch een verzoek behandeld op de wijze als in artt. 3, 4 en 5 van die wet bedoeld.

De Staten XI duiden aan de aantallen der aanvragen, waarop in 1903 en 1904 vergunning tot oprichting of uitbreiding werd verleend of geweigerd, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

In 1903 werden 147 aanvragen en in 1904 werden 151 aanvragen door de gemeentebesturen in mijn handen gesteld, ten einde de voor de te verleenen vergunning noodige verklaringen te verkrijgen. Omtrent 4 in 1902 ingekomen aanvragen werd in 1903 beslist, terwijl omtrent 12 aanvragen in 1903 ingekomen, in 1904 werd beslist; 2 aanvragen in 1903 en 1904 bleken bij onderzoek betrekking te hebben op eene inrichting, waarop de Veiligheidswet *niet* van toepassing was.

134 beslissingen werden in 1903 genomen, waarvan 1 eene weigering was en waarvan 55 vergunning tot oprichting en 78 vergunning tot uitbreiding inhielden. Hiervan betroffen:

25 aanvragen de plaatsing van stoomwerktuigen of ketels,
34 „ „ „ „ gasmotoren,
6 „ „ „ „ petroleummotoren.

De overige aanvragen hadden betrekking op het plaatsen van een windmolen, van eene heeteluchtmotor, het oprichten van bakkerijen of het plaatsen van lak- en andere ovens, het uitbreiden van fabrieksinrichtingen, enz.

In 1904 werden 154 beslissingen genomen. Twee vergunningen, 1 voor

eene oprichting en 1 voor eene uitbreiding van eene inrichting, werden in dat jaar geweigerd. Verleend werden 84 vergunningen tot oprichting en 68 vergunningen tot uitbreiding eener inrichting. Ten aanzien van 7 aanvragen in 1904 ingekomen, was voor het einde van dat jaar nog geen beslissing genomen.

Van deze aanvragen betroffen:

32 de plaatsing van stoomwerktuigen of ketels,
39 „ „ „ gasmotoren,
5 „ „ „ petroleummotoren,
4 „ „ „ windmolens,
3 „ „ „ electromotoren.

De overige aanvragen geschiedden ten behoeve van oprichtingen of uitbreidingen van fabrieksinrichtingen en bakkerijen, het plaatsen van verschillende ovens, enz.

Wat de behandeling der Hinderwetzaken aangaat, kan worden gemeld, dat deze in den regel door alle gemeentebesturen zeer regelmatig geschiedt en de naleving van de *bis*-artikelen der Hinderwet zeer zelden aanleiding geeft tot opmerkingen.

In de jaren 1903—1904 werden door mij 16 maal de teekeningen en 13 maal teekeningen en beschrijvingen ter verbetering en bijvulling aan gemeentebesturen teruggezonden. Steeds had dit gunstige resultaten en liep de verdere behandeling der zaken zonder stoornis af.

Evenals in de vorige jaren moest ook gedurende deze Verslagperiode in bijna elk geval van de belanghebbenden nadere inlichtingen worden verzocht, benoodigd voor eene juiste beoordeeling van de door hen ingediende stukken. Het bleek mij eene goede gewoonte dit schriftelijk te doen; bovendien werden in 1903 te dien einde 53 bezoeken en in 1904, 49 bezoeken ter plaatse gebracht, en dan nog het toegezegde of besprokene veelal schriftelijk bevestigd.

Slechts éénmaal gebeurde het in deze Verslagperiode, dat door een gemeentebestuur vergunning was verleend zonder naleving van de *bis*-artikelen der Hinderwet. Van enkele plattelandsgemeenten kwamen de processen-verbaal niet altijd tijdig of moest nog eens aan toezending van de verleende vergunning herinnerd worden. Eénmaal kwam het voor, dat de openbare kennisgeving niet behoefde te geschieden, aangezien art. 10 der Hinderwet van toepassing was.

Tweemaal werd door mij in deze Verslagperiode aan een gemeentebestuur overeenkomstig het bepaalde in art. 7*bis* der Hinderwet medegedeeld, dat een inrichting blijkens de overgelegde stukken niet zou voldoen aan de eischen krachtens art. 6 der Veiligheidswet gesteld.

Een burgemeester, die in eene naburige gemeente een fabriek oprichtte, moest worden opmerkzaam gemaakt, dat hij bij de uitvoering afgeweken

was van de teekening, zooals deze bij de behandeling van de zaak was vastgesteld. Toen hij zich door allerlei uitvluchten aan de naleving van het overeengekomene trachtte te onttrekken, werd de burgemeester van de plaats, waar de fabriek was opgericht, en reeds in werking was gesteld, hiermede in kennis gebracht en verzocht te willen medewerken tot verbetering van den toestand. Hierdoor werd zonder verdere moeielijkheid een gunstig resultaat verkregen. Later bleek mij, dat door hem advies was gevraagd aan den heer Commissaris der Koningin en diens antwoord de spoedige verbetering had bevorderd.

Door Gedeputeerde Staten werd éénmaal een reeds verleende vergunning om een dergelijke reden ingetrokken; het betrof een gemeentegasfabriek, waarvoor in Juni 1903, een verzoek om vergunning tot uitbreiding was ingediend, op welk verzoek den 29sten Juli 1903 eene vergunning was verleend door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland. Toen echter aan Gedeputeerde Staten nader bleek, dat in de oorspronkelijk overgelegde stukken, welke aan die vergunning waren gehecht, wijziging was gebracht, nadat deze ter secretarie ter visie hadden gelegen, werd deze beschikking den 9den Sept. 1903 weder ingetrokken. Den 27sten Sept. d.a.v. werd het verzoek, waarbij twee verbeterde teekeningen werden overlegd, opnieuw ingediend en werd op 4 Nov. 1903 de gewenschte vergunning verkregen.

Eene bijzondere vermelding kan naar mijne meening aan de onderstaande zaak niet onthouden worden. Den 24sten Juli 1902, was door eene firma vergunning verzocht aan burgemeester en wethouders van de gemeente Zaandam tot het oprichten van een fabriekje tot het bereiden van traan en andere producten van vischafval aan den grens dier gemeente. Tegen het verleenen van die vergunning werd bezwaar gemaakt door Dijkgraaf en Heemraden van den polder, waarin het perceel, waarop dit fabriekje zou worden gebouwd, gelegen was, op grond van hinder en stank, die het wonen ter plaatse schier onmogelijk zou maken, en waardoor terreinen door den polder in opstal uitgegeven, en nog uit te geven, zeer in waarde zouden verminderen. Burgemeester en wethouders overwegende, dat de gemeente zich aan die zijde zou blijven uitbreiden en derhalve hinder van ernstigen aard en schade voor de gezondheid zou ontstaan enz. enz., weigerden de gevraagde vergunning te verleenen.

De firma tegen deze weigering in hooger beroep gekomen, had het succes, dat bij Kon. besluit van 8 Januari 1903 werd aangenomen, dat, daar uit een ingesteld deskundig onderzoek was gebleken, dat door het stellen van voorwaarden aan de ingebrachte bezwaren wèl op voldoende wijze was tegemoet te komen, burgemeester en wethouders mitsdien de gevraagde vergunning ten onrechte hadden geweigerd. Het besluit van burgemeester en wethouders werd vernietigd en onder eenige voorwaarden verkreeg de firma alsnog de verlangde vergunning.

Na de inwerkingstelling van de traankokerij bleek, dat deze echter werkelijk zeer veel stank deed ontstaan en de firma werd gedrongen en besloot dan ook, verbetering aan te brengen, waartoe vergunning tot het plaatsen van een gasmotor van 6 P.K. door haar werd verzocht.

De aanvraag om vergunning, waardoor de inrichting tevens eene fabriek en werkplaats in den zin der Veiligheidswet werd, geschiedde in October 1903. Uit het mij te zijner tijd toegezonden proces-verbaal der gehouden zitting bleek, dat de vroeger ingebrachte bezwaren opnieuw en nog vermeerderd van verschillende zijden, tegen het verleenen der vergunning werden gemaakt en burgemeester en wethouders geneigd waren de vergunning slechts onder zeer bezwarende voorwaarden te verleenen. Dezerzijds kon geen bezwaar bestaan de verklaring ingevolge art. 7*bis*, 2e lid af te geven in gunstigen zin; waarop mij spoedig een ontwerp-vergunning van burgemeester en wethouders ter beoordeeling werd toegezonden, voor zoover betreft de uitbreiding door het plaatsen van een gasmotor. Er bestonden geen bezwaren tegen deze voorwaarden, zoodat ik de verklaring ingevolge art. 12*bis* der Hinderwet zond, en kort daarna werd dan ook de vergunning tot uitbreiding dd. 5 Dec. 1903 aan de firma verleend.

Ongeveer te zelfder tijd echter zonden burgemeester en wethouders mij, in verband met het bepaalde van art. 17*bis* der Hinderwet nog een ontwerp-besluit, waarbij nieuwe voorwaarden zouden worden opgelegd aan de bij Kon. besluit van 8 Januari 1903, aan de firma verleende voorwaardelijke vergunning, tot het oprichten van de fabriek. De kennisneming van de ontworpen voorwaarden waarvan de eerste luidde: „De inrichting zal geen stank naar buiten mogen verspreiden", gaf mij aanleiding burgemeester en wethouders mede te deelen, dat deze voorwaarde zoo algemeen was gesteld, dat niet te beoordeelen was, of hieraan voldaan kon worden zonder in strijd te geraken met de voorschriften der Veiligheidswet. Ik verzocht het college van burgemeester en wethouders mij nog te willen mededeelen, welke middelen daartoe zouden moeten aangewend worden, die middelen als voorwaarde te willen formuleeren en in het ontwerp-besluit als nieuwe voorwaarden te willen opnemen. Ik zou dan in staat worden gesteld te beoordeelen of de nakoming daarvan de naleving van de bepalingen der Veiligheidswet niet onmogelijk zou maken. Hierop antwoordden burgemeester en wethouders, dat zij mijn bezwaar erkenden, maar meenden: „dat het onmogelijk is hier vaststaande bijzondere voorwaarden daartegen vast te stellen, zoolang de practijk niet heeft gesproken" en verder: „Derhalve meenen wij U te mogen voorstellen voorshands er genoegen mede te nemen, dat aan onze beschikking worde toegevoegd: „de naleving van de gestelde voorwaarden mag de mogelijkheid tot nakoming van de bepalingen der Veiligheidswet niet verhinderen." Ik liet niet na burgemeester en wethouders te antwoorden, dat op deze wijze aan mijn

bedenkingen niet voldoende werd tegemoet gekomen en dat het stellen van een dergelijke toevoeging aan de voorwaarden m. i. onjuist, maar zeer zeker overbodig was. Zoowel mondeling als schriftelijk werd door burgemeester en wethouders met mij overleg gepleegd; een voorstel om voor te schrijven: „dat de stinkende dampen en gassen opgevangen en afgekoeld zouden moeten worden en dat na door een vetvanger geleid te zijn, de overblijvende gassen in een verbrandingsoventje gevoerd en verbrand moesten worden", werd door mij met een schets toegelicht, van de wijze waarop naar mijne meening de stankverspreiding zou kunnen worden tegengegaan, aan burgemeester en wethouders toegezonden; maar het college bleef ten slotte haar standpunt handhaven. De burgemeester dankte mij voor de toelichting en deelde mij namens burgemeester en wethouders mede, dat dit college na rijp overleg, den 5den Dec. 1903 besloten had de in het ontwerp-besluit opgenomen nieuwe voorwaarden, zonder de toevoeging hierboven genoemd, op te leggen.

Ik ontving ter voldoening aan art. 17*bis* der Hinderwet een afschrift van het besluit van burgemeester en wethouders, gedateerd 5 Dec. 1903 n°. 433, waarbij:

Gelet op art. 17 der Hinderwet; gelet op het te dezer zake met den inspecteur van arbeid gepleegd mondeling en schriftelijk overleg; gelet op diens mededeeling dat een dergelijke voorwaarde van algemeene strekking als sub 1°. thans wordt voorgesteld, hem moet doen weigeren de in art. 12*bis* der Hinderwet bedoelde verklaring af te geven, omdat door hem niet voorzien kan worden welke wijzigingen in de betrokken fabriek daardoor noodig zullen worden en nog minder of deze de naleving der voorschriften van de Veiligheidswet niet onmogelijk zouden maken, enz. enz., besluiten de volgende *nieuwe voorwaarden* op te leggen:

1°. de inrichting zal geen stank naar buiten mogen verspreiden,

2°. enz.,

Tegen deze beslissing werd door de firma bij H. M. de Koningin beroep ingesteld, zooals mij ingevolge art. 15*bis* der Hinderwet den 28sten Dec. 1903 door het gemeentebestuur werd aangekondigd.

Door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid werd het college van Ged. Staten van Noord-Holland om advies verzocht en dit college stelde, na het advies van den hoofdingenieur van den Prov. Waterstaat ingewonnen te hebben, andere voorwaarden samen, waarop mij den 30sten Maart 1904 verzocht werd mede te willen deelen of zoodanige wijziging de naleving van de bepalingen der Veiligheidswet niet zouden verhinderen. Ik kon daaromtrent eene gunstige meening uitspreken. Den 7den September 1904 werd mij door den heer Commissaris der Koningin een afschrift toegezonden van het Kon. besluit van 10 Aug. 1904 n°. 34, waarbij op het beroep werd beschikt:

Den Raad van State gehoord op den voordracht van den Minister van Handel en Nijverheid, enz. enz., overwegende:

dat appellante's bezwaren uitsluitend gericht zijn tegen de 1ste der door burgemeester en wethouders nader opgelegde voorwaarden;

dat die voorwaarde alleen bepaalt, dat de inrichting geen stank naar buiten zal mogen verspreiden, maar niet de middelen aangeeft, waardoor die stankverspreiding zal moeten worden tegengegaan;

dat eene dusdanige onbepaalde voorwaarde niet in overeenstemming is met de Hinderwet en dat zij mitsdien, aangezien de ondervinding inderdaad de noodzakelijkheid van het stellen van nieuwe voorwaarden ter voorkoming van stankverspreiding heeft aangetoond, door andere bepalingen dient te worden vervangen;

Gezien de Hinderwet, hebben goedgevonden en verstaan, met vernietiging van het bestreden besluit, voor zooveel de daarbij opgelegde voorwaarde betreft, te bepalen:

dat voorwaarde 2 van het Kon. besluit van 8 Jan. 1903, n°. 16 en de woorden „de sub 2°. genoemde walmvangers en" in voorwaarde 3 van dat besluit, zullen worden vervangen door de volgende voorwaarden:

1°. dat de ketels waarin de traanbereiding plaats heeft, gedurende die bereiding *voortdurend* zoodanig gesloten moeten gehouden worden en blijven, dat de daarbij voorkomende dampen niet in de fabriek of in de buitenlucht kunnen ontsnappen en deze dampen door eene condensinrichting geleid en behoorlijk geconsendeerd worden;

2°. enz.;

Dit tweede succes schijnt echter de firma nog niet voldoende gebaat te hebben, althans na eenigen tijd in werking te zijn geweest, staat de fabriek thans stil en is de zaak naar elders buiten mijne inspectie verplaatst.

V

HOOFDSTUK IV.

ZORG VOOR GEKWETSTEN EN ZIEKEN.

Ten einde eenvormigheid en doeltreffenden inhoud te verkrijgen van verbandkisten en trommels, welke ter voldoening aan het bepaalde in art. 19 sub 17 van het Veiligheidsbesluit in vele fabrieken en werkplaatsen aanwezig moeten zijn, werden door den medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie lijsten samengesteld van de in verschillende gevallen gewenschte zaken. Deze lijsten werden gedrukt en worden thans bij voorschriften aan hoofden of bestuurders uitgereikt in 4 grootten, naar gelang van het meer of minder gevaar of bijzondere gevaren, welke de fabrieken en werkplaatsen naar het oordeel van den inspecteur van den arbeid voor de werklieden opleveren.

Het is geen nieuwe opmerking. In de Verslagen van de inspecteurs van den arbeid werd er reeds meermalen op gewezen, dat de aanwezigheid van doelmatige middelen tot eerste hulp bij ongevallen, weinig nut kan hebben, tenzij een persoon met de behandeling daarvan bekend, spoedig tot het verleenen dier hulp ter plaatse beschikbaar is. Dit ware te verkrijgen door het geven van onderricht aan personen die steeds in de fabriek aanwezig zijn of aan enkele werklieden.

In een der vergaderingen van inspecteurs werd dit onderwerp ter sprake gebracht met den medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie, die zich met de besturen van de vereeniging 't Roode Kruis en van het Witte en Groene Kruis e. a. in verbinding gesteld en hunne medewerking verkregen heeft. Voor Noord-Holland werd door het bestuur van het Witte Kruis toegezegd, dat het de oprichting van cursussen zou bevorderen, eventueel financieel zou steunen, waarin door medici het onderwerp „Eerste hulp bij Ongevallen", meer bijzonder voor personen werkzaam in fabrieken en werkplaatsen, zou worden behandeld.

Te Koog aan de Zaan werd, wanneer ik goed ben ingelicht, subsidie van het Witte Kruis niet noodzakelijk geacht en werd een cursus door dr. C. W. Vrendenberg gegeven, tegen betaling voor patroons en tegen een zeer geringe vergoeding voor werklieden. Een zestal avondlessen in verbandleer werd door ongeveer 57 personen, waaronder 20 werklieden, bijgewoond.

Te Alkmaar werd in November 1904 vanwege de N. H. V. het Witte Kruis, afd. Alkmaar, een missive aan 21 werkgevers verzonden, waarin het voornemen om een cursus te geven in „Het verleenen van eerste hulp bij ongevallen", onder leiding van dr. J. C. Overduin, welke kosteloos voor een beperkt aantal ambachtslieden toegankelijk zou zijn, werd aangekondigd. De werkgevers werden verzocht met hunne werklieden in overleg te treden omtrent het volgen van dien cursus. Een lokaal in het raadhuis werd daartoe gedurende een avond per week afgestaan. De cursus werd door een 30-tal personen, die zich daartoe hadden aangemeld, trouw bezocht; het waren machinisten, magazijnmeesters van verschillende fabrieken, ambtenaren van politie; ook de opzichter van den arbeid woonde dezen cursus bij. Dr. Overduin gaf in een 20-tal lessen een overzicht van het beenderenstelsel, den bloedsomloop, de ligging der spieren en der voornaamste organen in het menschelijk lichaam. Hij toonde aan hoe de kunstmatige ademhaling moest worden toegepast, hoe somtijds de doodelijke gevolgen van vergiftiging, verstikking en verdrinking door tijdige en doelmatige hulp konden worden voorkomen en gaf aanwijzigingen omtrent het gebruik van de verbandkisten, het aanleggen van verbanden, het vervoer van gekwetsten, wat door leeken bij voorkomende ongevallen gedaan kon worden en moest worden nagelaten.

De laatste les, een algemeene repetitie, welke ik bijwoonde, wekte bij mij de verwachting, dat deze lessen veel goede resultaten kunnen hebben en dat de personen, die ze bijwoonden, bij een voorkomend ongeval zeer te waardeeren hulp zullen kunnen verleenen. Het voornemen bestaat deze lessen een volgend jaar te herhalen.

In de gemeenten Westzaan en Purmerend zullen, naar ik vernam, ook dergelijke cursussen worden gehouden, welk voorbeeld naar ik hoop in vele gemeenten navolging zal vinden.

Zieken- en begrafenisfondsen. Slechts een twaalftal firma's zijn mij in deze inspectie bekend, waar ziekenfondsen of ondersteuningsfondsen voor de werklieden, aan de fabriek verbonden, bestaan. Algemeen is hier de gewoonte van de arbeiders zich bij particuliere instellingen van geneeskundige hulp bij ziekte en voor de begrafeniskosten te verzekeren. Tegen de geldelijke gevolgen tijdens ziekte en bij overlijden van den kostwinner is de verzekering niet zoo gemakkelijk overal aan te gaan en zoover ik daaromtrent in staat ben te oordeelen, is deze dan ook niet zoo algemeen, hoewel reeds bij verschillende arbeidersvereenigingen ziekenkassen bestaan, die daartoe gelegenheid geven. Dat deze instellingen waardeering van de zijde der patroons vinden, bleek o. a. bij gelegenheid van een familiefeest, toen door een lid van een der groote firma's te Zaandam, aan de ziekenkas van de

bootwerkersvereeniging en aan die der houtwerkersvereeniging, elk *f* 1000 werd geschonken.

De vereeniging van scheeps- en bootwerkers te Zaandam richtte in Augustus 1904, ten behoeve harer leden en ten gerieve van de overige arbeiders een gebouw op „Ons Huis", waarin vergaderzalen, tooneel- en amusementzaal, gelegenheid geven tot samenkomsten ter ontwikkeling zoowel als tot ontspanning.

Te Wormerveer worden door den Volksbond cursussen gehouden gedurende 3 avonden per week van 8 uur tot 10 uur, welke het vorige jaar door 70 volwassenen werden bezocht. Het leerplan omvatte: lezen, schrijven, teekenen, Fransch en Duitsch en zal met boekhouden en Engelsch worden uitgebreid.

Coöperatie. Wederom viel in deze Verslagperiode vermeerdering van het aantal coöperatieve vereenigingen op te merken, waarvan de voordeelen ook ten goede komen aan de arbeiders, die zich aansluiten.

Te Helder werd eene coöperatieve broodbakkerij opgericht, die zonder nachtarbeid gedreven wordt. Van de winst wordt eerst 5 pCt. onder het personeel verdeeld, daarna een gedeelte als dividend aan de leden, hetzij in geld, hetzij in waren; een even groot gedeelte zal dienen tot steun der arbeidersbeweging, der vakbeweging of tot het bevorderen van instellingen, welke de arbeidende klasse maatschappelijk of zedelijk helpen verheffen. De werkuren zullen zijn van 's morgens $5^1/_2$ uur tot 3 uur, en Zaterdags een uur vroeger aanvangen en twee uur later eindigen. Men hoopt met 60 uur arbeid per week en per man te kunnen volstaan.

Te Beverwijk werd in deze Verslagperiode een coöp. bakkerij opgericht, waar geen nachtarbeid zou worden verricht, maar waar het bestuur nachtarbeid moest invoeren ten einde te kunnen concurreeren met de bakkerijen uit den omtrek.

Eene zoodanige vereeniging, indertijd te Alkmaar aangevangen, hoofdzakelijk met leden uit den arbeidenden stand, werkt thans goed nu ook andere, niet alleen arbeiders, lid kunnen worden. Deze vereeniging is ook bezitster van een kruidenierswinkel. Pogingen, in het werk gesteld om in vereeniging met de bakkersgezellenbond den nachtarbeid in de broodbakkerijen te Alkmaar af te schaffen, hadden door gebrek aan samenwerking nog niet het gewenschte resultaat. De leden, die zich verbinden om bij bepaalde winkeliers hunne inkoopen te doen en contant te betalen, ontvangen van deze dan bons, welke na het eindigen van een vereenigingsjaar recht geven op een vastgestelde korting.

Te Zaandam bestaat sinds jaren een coöperatieve bakkerij door arbeiders opgericht, die in deze Verslagperiode een belangrijke uitbreiding met nog 2 ovens uitvoerde en waar na dien tijd de nachtarbeid werd afgeschaft.

Deze vereeniging bezit ook een afdeeling kruidenierswaren en een fonds voor de nagelaten betrekkingen der leden.

Buiten de bovengenoemde bestaan nog verschillende andere coöperatieve bakkerijen te Zaandam, te Wormerveer, te Assendelft, enz. Zoodra voldoend kapitaal beschikbaar is, breidt het meerendeel van deze vereenigingen zich uit door oprichting of exploitatie van kruidenierswinkels; alle trachten, zoover ik kon nagaan, nachtarbeid voor bakkers af te schaffen.

Dat ook grootere, financieel krachtiger instellingen dit wenschen, maar de invoering nog niet aandurven, schijnt wel zeker. De firma Verkade & Co. te Zaandam schreef een prijsvraag uit onder haar personeel voor het beste plan om te komen tot afschaffing van nachtarbeid in hare brood-, beschuit- en koekbakkerij.

Ook bij de uitoefening van andere bedrijven als zuivelfabrieken en bij bouwvereenigingen neemt de coöperatie toe.

Woningen. Voor den arbeidenden stand verrijzen in den laatsten tijd vele woningen aan de buitenzijde der kleine gemeenten in deze inspectie, waar zij geheele, net uitziende, huizenrijen vormen. Te Alkmaar bestaat eene coöperatieve bouwvereeniging „Kennemerland" welke thans een vijftigtal woningen bezit, die, goed gebouwd en goed gelegen, verhuurd worden voor ongeveer *f* 2.25 per week. Niet alleen, dat de bewoners een geringeren huurprijs betalen dan voor dergelijke woningen door particulieren wordt verlangd, maar ook worden zij door de vereeniging in staat gesteld langzamerhand eigenaars van die gebouwtjes te worden. Hoewel de vereeniging reeds meer dan 10 jaren bestaat, schijnt dit doel moeilijker bereikbaar te zijn dan men meende. De menschen worden eigenaars op te hoogen leeftijd en bij boedelscheiding worden de huisjes dan verkocht en komen in handen van personen, die van „huisjes verhuren" hun bedrijf maken. Het komt ook voor, dat de bewoners door derden in staat worden gesteld, van hun recht gebruik te maken om door storting van het bedrag, waarvoor de woning na de afschrijvingen nog in de boeken voorkomt, eigenaar te worden. Zij hangen dan echter van den persoon, die hen daartoe in staat stelde af, evenals van een huisheer, hetgeen men juist had willen voorkomen.

Te betreuren is het, dat in verscheidene gemeenten de verordeningen op het bouwen, na de inwerkingtreding der Woningwet niet spoediger tot stand kwamen; thans worden voor de arbeidende klasse wel veel woningen ruimer en beter ingericht, maar nog niet altijd beter en solider gebouwd.

In de gemeente Edam werden met Rijkssubsidie op door de gemeenten gekochten grond een tiental woningen voor arbeiders gebouwd, welk aantal wellicht later zal worden uitgebreid. Het Rijk verleende aan de gemeente een voorschot tegen rente en aflossing en eene jaarlijksche

bijdrage in de betaling van deze annuiteit. De woningen zullen tegen zeer lagen prijs worden verhuurd.

Stakingen en uitsluitingen kwamen, voor zoover niet medegerekend worden, die welke als gevolg van de algemeene stakingen in April 1903 of als daarmede samenhangend moeten worden beschouwd en dus niet hun oorzaak geheel vonden in plaatselijke omstandigheden, in deze inspectie slechts te Zaandam en te Zaandijk voor. Er kwamen slechts 4 in 1903 en één in 1904 te mijner kennis. Eén staking van opperlieden ter verkrijging van vast loon op 23-jarigen leeftijd, liep voor de werklieden gunstig af. De andere, ondernomen door metaalbewerkers, typografen en betonwerkers, verliepen of eindigden met schikkingen waarin beide partijen genoegen namen.

In de laatste maanden van 1904 werd een wettelijke regeling voorbereid tot beveiliging van personen, die voor de uitvoering van werken onder grooteren dan den atmosferischen luchtdruk moeten verkeeren. Deze, „de Caissonwet", is juist dezer dagen tot stand gekomen.

Tot nog toe zijn nergens wettelijke bepalingen ten behoeve van het toezicht houdend personeel en de caissonarbeiders ontworpen. Gewoonlijk worden slechts enkele voorzorgen genomen in het belang van de arbeiders. Zooals dit ook hier te lande geschiedde worden in de bestekken enkele goede bepalingen aangetroffen omtrent arbeidsduur, rusttijd enz.

Toen de werkzaamheden voor den onderbouw der spoorwegbrug over het Noordzeekanaal, de nieuwe Hembrug, zouden aanvangen, bleek den inspecteur van den arbeid in de 4e inspectie dat geen besteksbepaling den duur van het z.g.n. „schutten" regelde. Volgens de meening van Prof. von Schrötter en vele andere zijn de nadeelige gevolgen van arbeid onder grooteren dan atmosferischen luchtdruk geheel te voorkomen wanneer de werklieden zeer langzaam van den hoogen druk weer teruggebracht worden tot den atmosferischen druk. Ook in de brochures van Dr. G. Waller wordt met veel aandrang bepleit dien overgang zoo langzaam en geleidelijk mogelijk te doen geschieden. De inspecteur van den arbeid in de 4e inspectie wenschte derhalve in het belang van de arbeiders langen schuttijd te kunnen voorschrijven. De bestaande wettelijke bepalingen gaven hem echter daartoe niet de bevoegdheid en hij wendde zich daarom tot den Minister van Binnenlandsche Zaken om inlichtingen. De werken voor de „Nieuwe Hembrug" zijn voor een groot gedeelte in de 4e, voor een ander gedeelte in de 5e arbeidsinspectie, zoodat tusschen mijn collega en mij een overleg plaats greep en wij den 31en October 1904 te zamen een onderzoek ter plaatse instelden. Een gemeenschappelijk schrijven aan den Minister op 14 November 1904 was daarvan het gevolg; daarin werd

gerapporteerd omtrent den aan die werken aangetroffen toestand en werden daarmede verbandhoudende opmerkingen gemaakt.

Het onderzoek ingesteld naar een viertal ongevallen, bij die werken aan de Hembrug overkomen, waaruit bleek, dat deze het gevolg konden zijn van caissonarbeid, waarbij niet voldoende rekening zou zijn gehouden met ervaringen bij vorige werken van dien aard opgedaan, werd bij het schrijven gevoegd.

Zoodra vaststond dat op grond van de Veiligheidswet den inspecteur de verlangde bevoegdheid *niet* kon worden verleend, hebben wij bij gemeenschappelijk schrijven van 25 November 1904, aan den Minister van Binn. Zaken verzocht eene wettelijke regeling te willen treffen, die aan de inspecteurs van den arbeid het recht zou toekennen om voorschriften te geven omtrent den caissonarbeid. Dit verzoek ondervond geheele instemming, zoodat spoedig een voorontwerp gereed was en wij den 28sten December 1904, tot bespreking van den inhoud daarvan aan het departement werden ontboden. Na de indiening van het ontwerp van wet bij den Raad van State, werden mijn ambtgenoot en ik, uitgenoodigd een ontwerp op te maken van den in art. 1 van het wetsontwerp bedoelden algemeenen maatregel van bestuur. Bij de aanvaarding van die opdracht werd door ons den wensch te kennen gegeven dat ons daarbij voor medische en technische inlichting nog enkele personen zouden worden toegevoegd. Onze commissie, die in Januari 1905 werd samengesteld en werkte onder leiding van mijn ambtgenoot in de 4e inspectie, beëindigde haar arbeid in Mei d.a.v. en had het genoegen haar ontwerp met zeer geringe wijziging aangenomen te zien.

Alkmaar, Juni 1905.

De Inspecteur van den Arbeid in de 5e Inspectie,

Sicco R. Smit.

OVERZICHT

van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de bepalingen der Arbeidswet en Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

De invulling had plaats van de kolommen:

3 en 4 volgens opgave van Gemeentebesturen;
5—11 en 16 volgens opgave van H.H. Burgemeesters;
14 en 15 volgens opgave van den Heer Commissaris der Koningin;
17 en 18 volgens opgave van H.H. Ambtenaren van het O.M.;
13 volgens opgave van den Heer Inspecteur der Rijksveldwacht.

a = algemeene; *e* = enkele; *v* = verschillende; *vd. tz.* = voortdurend toezicht; *g* = geene.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Noord-Holland.						
1	Abbekerk	„	„	5	4	5	4
2	Akersloot	„	„	4	1	2	2
3	Alkmaar	8	8	260	465	346	258
4	Andijk	1	„	10	8	11	11
5	Anna Paulowna . .	„	„	10	10	12	11
6	Assendelft	„	„	15	16	17	17
7	Avenhorn	„	„	10	3	3	3
8	Barsingerhorn . . .	1	„	17	11	10	9
9	Beemster	1	„	30	10	17	17
10	Beets	„	„	5	2	2	2
11	Bergen	1	„	11	16	10	10
12	Berkhout	1	„	18	10	13	13
13	Beverwijk	4	„	64	163	130	74
14	Blokker	1	„	17	12	15	15
15	Bovencarspel . . .	„	„	12	13	17	13
16	Broek in Waterland .	„	„	13	8	7	7
17	Broek op Langendijk	„	„	8	11	14	8
18	Buiksloot	„	1	16	21	16	14
19	Callantsoog	„	„	1	„	1	1
20	Castricum	1	„	8	3	7	7
21	Edam	„	1	71	79	137	94

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	2	*g*	„	6*e*	„	„	1	„	„
„	2	2*a*	„	1*e*	„	„	2	„	„
88	141	*vd. tz.*	„	*g*	4	2	97	14	„
„	„	*v*	„	15*e*	„	„	3	„	„
1	„	40*e*	„	36*e*	„	„	10	„	„
„	2	64*e*	„	*g*	„	„	11	2	1
„	2	*g*	„	6*e*	„	„	„	„	„
1	11	*vd. tz.*	„	32*e*	„	„	1	„	„
„	9	*vd. tz.*	„	39*e*	„	„	7	1	„
„	„	*vd. tz.*	„	2*e*	„	„	1	„	„
„	„	*e*	„	9*e*	„	„	6	2	„
„	9	9*e*	„	21*e*	„	„	2	„	„
56	130	*vd. tz.*	„	162*e*	„	„	23	„	„
„	2	45*e*	„	11*e*	„	„	„	„	„
4	2	2*a*	„	6*e*	„	„	3	„	„
„	„	*vd. tz.*	„	4*e*	„	„	5	„	„
6	„	4*a*	„	8*e*	„	„	2	„	„
2	5	122*e*	„	11*e*	„	„	5	„	„
„	„	*vd. tz.*	„	*g*	„	„	3	„	„
„	1	*g*	„	2*e*	„	„	„	„	„
43	33	42*e*	„	42*e*		1	16	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den Aan			
						geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Egmond aan Zee . .	„	„	9	4	5	5
23	Egmond Binnen . .	„	„	9	5	7	7
24	Enkhuizen	1	4	115	201	310	212
25	Graft	„	„	8	5	12	12
26	Grootebroek	„	„	15	15	5	5
27	Haringcarspel . . .	1	„	10	4	10	10
28	Heemskerk	„	„	4	1	4	4
29	Heer Hugowaard . .	1	„	8	2	4	4
30	Heilo	„	„	8	4	7	6
31	Helder (den)	2	2	213	481	554	315
32	Hensbroek	1	„	5	3	5	3
33	Hoogcarspel	„	„	13	5	7	7
34	Hoogwoud	„	„	31	15	14	14
35	Hoorn	1	10	215	210	351	263
36	Ilpendam	„	„	12	6	9	9
37	Jisp	„	„	5	5	5	5
38	Katwoude	„	„	2	2	1	1
39	Koedijk.	„	„	5	„	4	4
40	Koog aan de Zaan .	1	6	42	72	108	74
41	Krommenie	2	7	26	194	231	166
42	Kwadijk	„	„	4	1	2	2
43	Landsmeer	„	„	13	6	10	10
44	Limmen	2	1	6	2	8	8
45	Maarten (Sint) . . .	„	„	7	3	5	5

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet.

tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
”	6	18*e*	”	16*e*	”	”	”	”	”
”	”	18*e*	”	7*e*	”	”	1	”	”
98	53	*vd. tz.*	”	76*e*	”	”	30	”	”
”	2	12*e*	”	1*e*	”	”	1	”	”
”	21	44*e*	”	22*e*	”	”	2	1	”
”	3	*g*	”	9*e*	”	”	1	”	”
”	”	12*e*	”	7*e*	”	”	2	”	”
”	5	18*e*	”	7*e*	”	”	5	”	”
1	1	10*e*	”	14*e*	”	”	4	”	”
239	18	*vd. tz.*	”	*g*	”	”	107	”	”
2	1	1*a*	”	*g*	”	”	”	”	”
”	1	52*e*	”	27*e*	”	”	”	”	”
”	7	*v*	”	15*e*	”	”	”	”	”
88	188	12*a*	”	*g*	”	2	55	”	”
”	1	144*e*	”	14*e*	”	”	”	”	”
”	”	10*e*	”	5*e*	”	”	”	”	”
”	”	*g*	”	*g*	”	”	”	”	”
”	1	5*e*	”	7*e*	”	”	”	”	”
34	59	126*e*	”	6*e*	”	”	28	”	”
65	75	17*e*	”	9*e*	”	”	112	”	1
”	”	*g*	”	*g*	”	”	”	”	”
”	”	52*e*	”	11*e*	”	”	1	”	”
”	”	16*e*	”	6*e*	”	”	”	”	”
”	1	4*e*	”	5*e*	”	”	”	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
46	Marken	1	”	3	”	3	3
47	Medemblik	1	”	32	32	38	32
48	Middelie	”	”	9	4	6	6
49	Midwoud	1	”	4	3	4	3
50	Monnikendam . . .	”	”	39	34	44	44
51	Nibbixwoud	”	1	9	5	9	7
52	Nieuwendam. . . .	”	3	16	37	24	24
53	Nieuwe Niedorp . .	”	”	6	6	4	3
54	Noord-Scharwoude .	”	”	9	23	9	9
55	Obdam	”	”	10	4	10	10
56	Oosthuizen	”	”	12	5	11	11
57	Oostzaan	”	”	9	6	6	6
58	Opmeer	”	”	7	5	8	8
59	Opperdoes	”	”	6	4	4	4
60	Oterleek	”	”	1	1	”	”
61	Oudendijk.	”	”	6	6	5	5
62	Oude Niedorp . . .	”	”	10	7	8	7
63	Oudkarspel	”	”	14	4	10	10
64	Oudorp.	”	”	3	3	3	3
65	Pancras (Sint) . . .	”	”	”	”	”	”
66	Petten	”	”	”	”	”	”
67	Purmerend	2	2	77	120	133	96
68	Ransdorp	”	”	7	7	7	7
69	Rijp (de)	”	”	23	20	27	22

WERKPLAATSEN								AANTAL		
zin der Arbeidswet.										
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	36*e*	"	*g*	"	"	"	"	"
6	8	*vd. tz.*	"	21*e*	"	"	1	"	"
"	"	*g*	"	*g*	"	"	"	"	"
1	1	*vd. tz.*	"	6*e*	"	"	1	1	"
"	57	25*e*	"	28*e*	"	"	15	1	"
2	5	18*e*	"	3*e*	"	"	"	"	"
"	"	53*e*	"	12*e*	"	"	69	"	"
1	"	*g*	"	27*e*	"	"	1	"	"
"	"	49*e*	"	6*e*	"	"	5	"	"
"	"	*g*	"	4*e*	"	"	1	1	"
"	"	*g*	"	17*e*	"	"	3	"	"
"	"	*g*	"	2*e*	"	"	3	"	"
"	"	*g*	"	8*e*	"	"	"	"	"
"	1	*vd. tz.*	"	7*e*	"	"	1	"	"
"	"	1*e*	"	*g*	"	"	"	"	"
"	2	*vd. tz.*	"	5*e*	"	"	"	"	"
1	3	*g*	"	13*e*	"	"	4	"	"
"	"	32*e*	"	11*e*	"	"	1	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	15*e*	"	"	2	1	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	4	"	"
37	15	*v*	"	*g*	"	1	37	"	"
"	"	*v*	"	3*e*	"	"	3	"	"
5	"	42*e*	"	3*e*	"	"	4	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
70	Schagen	1	„	40	37	34	31
71	Schellinkhout . . .	„	„	3	„	2	2
72	Schermerhorn . . .	„	„	6	1	3	2
73	Schoorl.	„	„	5	4	3	3
74	Spanbroek	„	„	10	8	16	9
75	Sijbecarspel	„	„	10	6	10	9
76	Terschelling	„	„	19	17	4	3
77	Texel	1	„	36	34	43	33
78	Twisk	1	„	5	4	6	5
79	Uitgeest	„	„	22	15	23	23
80	Urk	„	„	13	37	41	29
81	Ursem	„	„	8	„	4	4
82	Venhuizen.	1	„	9	9	8	8
83	Vlieland	„	„	„	„	„	„
84	Warder.	„	„	3	1	2	2
85	Warmenhuizen . . .	„	„	7	4	6	6
86	Wervershoof. . . .	„	„	5	2	3	3
87	Westwoud.	„	„	9	5	8	8
88	Westzaan	1	„	31	47	67	67
89	Wieringen.	2	„	23	34	16	16
90	Wieringerwaard . .	„	„	9	7	8	7
91	Wijdenes	„	„	2	1	„	„
92	Wijdewormer . . .	„	„	1	1	1	1
93	Wijk aan Zee en Duin	3	„	5	2	2	2

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet.							AANTAL		
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
3	5	4*a*	”	42*e*	”	”	4	”	”
”	”	8*e*	”	10*e*	”	”	”	”	”
1	2	2*a*	”	6*e*	”	”	”	”	”
”	4	2*e*	”	1*e*	”	”	1	”	”
7	4	*g*	”	34*e*	”	”	1	”	”
1	3	3*e*	”	10*e*	”	”	3	”	”
1	22	111*e*	”	110*e*	”	”	3	”	”
10	6	259*e*	”	143*e*	”	”	5	”	”
1	2	1*e*	”	4*e*	”	”	”	”	”
”	”	66*e*	”	32*e*	”	”	26	”	”
12	6	21*e*	”	*g*	”	”	3	”	”
”	2	*g*	”	3*e*	”	”	1	”	”
”	1	*v*	”	8*e*	”	”	”	2	”
”	”	”	”	”	”	”	3	”	”
”	”	*g*	”	1*e*	”	”	”	”	”
”	2	*g*	”	4*e*	”	”	3	”	”
”	”	*g*	”	5*e*	”	”	”	”	”
”	1	6*e*	”	20*e*	”	”	3	”	”
”	3	*v*	”	2*e*	”	”	19	1	”
”	”	10*e*	”	124*e*	”	”	2	”	”
1	”	4*e*	”	15*e*	”	”	”	”	”
”	2	8*e*	”	8*e*	”	”	”	”	”
”	”	2*e*	”	*g*	”	”	”	”	”
”	”	8*e*	”	5*e*	”	”	”	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding,			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
94	Winkel	"	"	15	6	9	9
95	Wognum	"	"	16	9	18	16
96	Wormer	1	4	23	29	41	38
97	Wormerveer	1	8	66	84	181	167
98	Zaandam	5	17	243	489	531	439
99	Zaandijk	1	3	44	52	52	40
100	Zijpe	"	"	36	31	32	31
101	Z.- en N.-Schermer .	"	"	5	5	4	4
102	Zuid-Scharwoude . .	1	"	7	4	7	7
103	Zwaag	"	"	9	10	10	10
	Totaal . . .	55	78	2447	3443	4038	3095

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	3	42*e*	„	25*e*	„	„	2	„	„
2	1	35*e*	„	19*e*	„	„	1	„	„
3	15	92*e*	„	13*e*	„	„	15	„	„
14	11	*vd. tz.*	„	*g*	„	„	37	„	„
92	164	52*e*	„	7*e*	3	„	266	„	„
12	„	2*a*	„	10*e*	„	3	9	„	„
1	11	*v*	„	60*e*	„	„	2	1	„
„	1	*g*	„	2*e*	„	„	4	„	„
„	„	14*e*	„	9*e*	„	„	„	„	„
„	„	10*e*	„	13*e*	„	„	1	„	„
943	1157				7	9	1117	28	2

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Noord-Holland.						
1	Abbekerk	"	"	5	"	2	2
2	Akersloot	"	"	6	4	5	5
3	Alkmaar	11	6	272	492	426	293
4	Andijk	"	"	14	7	11	11
5	Anna Paulowna. . .	"	"	5	5	13	10
6	Assendelft.	1	"	15	7	20	20
7	Avenhorn	"	"	2	4	4	4
8	Barsingerhorn . . .	"	"	16	5	8	6
9	Beemster	1	"	38	25	20	20
10	Beets	"	1	2	3	2	2
11	Bergen	"	"	8	3	3	3
12	Berkhout	"	1	23	16	13	13
13	Beverwijk	"	1	65	176	171	86
14	Blokker	"	"	14	7	14	14
15	Bovencarspel. . . .	"	"	19	12	14	14
16	Broek in Waterland .	"	"	8	4	9	9
17	Broek op Langendijk	1	"	9	11	2	2
18	Buiksloot	"	1	18	20	13	12
19	Callantsoog	"	"	2	1	2	2
20	Castricum	"	"	10	9	11	11
21	Edam	4	"	79	120	138	103

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
”	2	*g*	”	3*e*	”	”	1	”	”
”	2	*g*	”	5*e*	”	”	1	”	”
133	147	*vd. tz.*	”	*g*	4	2	165	2	1
”	”	4*e*	”	24*e*	”	”	”	”	”
3	1	4*e*	”	28*e*	”	”	2	”	”
”	2	7*e*	”	8*e*	”	”	10	”	1
”	2	*g*	”	5*e*	”	”	1	”	”
2	10	*vd. tz.*	”	40*e*	”	”	1	”	”
”	9	12*a*	”	42*e*	”	”	3	3	7
”	”	*vd. tz.*	”	4*e*	”	”	”	”	”
”	”	*v*	”	17*e*	”	”	15	1	”
”	10	*g*	”	53*e*	”	”	6	”	”
85	133	2*a*	”	131*e*	1	”	50	2	”
”	”	4*a*	”	26*e*	”	”	1	”	”
”	”	2*a*	”	20*e*	”	”	3	1	”
”	”	*vd. tz.*	”	5*e*	”	”	2	”	”
”	”	5*a*	”	11*e*	”	”	”	”	”
1	3	12*a*	”	10*e*	”	”	7	1	”
”	”	*vd. tz.*	”	3*e*	”	”	1	”	”
”	1	3*e*	”	1*e*	”	”	5	”	”
35	17	32*e*	”	55*e*	1	”	11	1	1

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
					Aan		
						geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Egmond aan Zee . .	"	"	13	9	13	13
23	Egmond Binnen . .	5	"	7	2	7	7
24	Enkhuizen	6	3	125	171	278	188
25	Graft	"	"	11	10	15	15
26	Grootebroek	"	1	15	27	15	11
27	Haringcarspel . . .	"	"	15	11	11	11
28	Heemskerk	3	"	2	3	4	4
29	Heer Hugowaard . .	"	"	4	5	4	4
30	Heilo	1	1	1	1	8	7
31	Helder (den)	3	1	269	547	565	324
32	Hensbroek	"	"	3	2	"	"
33	Hoogcarspel	"	"	8	3	6	6
34	Hoogwoud	"	"	13	7	9	9
35	Hoorn	4	7	240	177	382	284
36	Ilpendam	"	"	11	9	6	6
37	Jisp	"	"	7	5	8	8
38	Katwoude	"	"	1	"	1	1
39	Koedijk	"	"	5	1	2	2
40	Koog aan de Zaan .	"	2	53	111	122	72
41	Krommenie	2	4	26	129	195	136
42	Kwadijk	"	"	6	4	3	3
43	Landsmeer	"	"	12	13	15	13
44	Limmen	"	"	6	5	10	10
45	Maarten (Sint) . . .	"	"	8	8	7	6

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	2*a*	"	31*e*	"	"	3	"	"
"	"	2*a*	"	*g*	"	"	2	"	"
90	48	14*e*	"	67*e*	"	"	25	"	"
"	2	4*e*	"	10*e*	"	"	6	"	1
4	17	6*a*	"	27*e*	"	"	3	"	"
"	4	*g*	"	31*e*	"	"	2	1	"
"	1	12*e*	"	12*e*	"	"	2	"	"
"	4	2*a*	"	11*e*	"	"	3	"	"
1	1	5*e*	"	18*e*	"	"	2	"	"
241	61	*vd. tz.*	"	528*e*	"	"	152	9	9
"	1	2*e*	"	2*e*	"	"	"	"	"
"	1	4*a*	"	14*e*	"	"	"	1	"
"	7	*v*	"	15*e*	"	"	1	1	"
98	169	*vd. tz.*	"	*g*	"	2	53	"	"
"	1	12*a*	"	18*e*	"	"	1	"	"
"	"	2*a*	"	4*e*	"	"	1	"	"
"	"	*g*	"	1*e*	"	"	1	"	"
"	1	2*e*	"	8*e*	"	"	2	"	"
50	26	5*a*	"	8*e*	"	"	48	"	"
59	80	4*a*	"	25*e*	"	"	84	1	"
"	"	*g*	"	4*e*	"	"	1	"	"
2	1	12*a*	"	13*e*	"	"	4	"	"
"	"	2*e*	"	5*e*	"	"	"	"	"
1	2	2*e*	"	13*e*	"	"	2	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		FABRIEKEN EN in den Aan			
		oprich-ting.	uit-breiding.	Fabrieken en werk-plaatsen met gewaar-merkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
46	Marken.	»	»	4	3	3	3
47	Medemblik	»	»	33	42	30	24
48	Middelie	»	»	9	6	11	11
49	Midwoud	1	»	8	5	6	3
50	Monnikendam . . .	1	1	62	39	49	49
51	Nibbixwoud	»	»	9	»	6	5
52	Nieuwendam. . . .	1	»	19	13	20	20
53	Nieuwe Niedorp . .	»	1	12	8	8	7
54	Noord-Scharwoude .	1	»	12	32	8	8
55	Obdam	»	»	11	2	7	7
56	Oosthuizen	»	1	9	2	6	6
57	Oostzaan	»	»	13	19	20	10
58	Opmeer.	1	»	5	1	5	5
59	Opperdoes.	»	»	5	»	3	3
60	Oterleek	»	»	3	3	3	3
61	Oudendijk.	»	»	2	3	1	1
62	Oude Niedorp . . .	»	»	10	4	11	8
63	Oudkarspel	»	»	9	11	8	8
64	Oudorp.	1	»	1	1	»	»
65	Pancras (Sint) . . .	1	»	2	2	2	2
66	Petten	»	»	»	»	»	»
67	Purmerend	1	2	88	93	142	112
68	Ransdorp	1	»	8	11	5	5
69	Rijp (de)	»	»	21	9	28	23

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal: kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	„	*6a*	„	*g*	„	„	4	„	„
6	11	*vd. tz.*	„	*18e*	„	„	2	2	„
„	„	*2e*	„	*8e*	„	„	„	„	„
3	2	*v*	„	*8e*	„	„	3	1	„
„	68	*32e*	„	*60e*	„	„	14	7	1
1	5	*2a*	„	*12e*	„	„	„	„	„
„	„	*6a*	„	*11e*	„	„	29	„	„
1	2	*6e*	„	*17e*	„	„	2	„	„
„	„	*37e*	„	*17e*	„	„	6	„	„
„	„	*2e*	„	*4e*	„	„	1	„	„
„	„	*4e*	„	*13e*	„	„	3	„	„
10	„	*vd. tz.*	„	*16e*	„	„	4	„	„
„	1	*g*	„	*3e*	„	„	1	„	„
„	1	*vd. tz.*	„	*4e*	„	„	„	„	„
„	„	*2e*	„	*1e*	„	„	„	„	„
„	1	*vd. tz.*	„	*5e*	„	„	„	„	„
3	1	*g*	„	*18e*	„	„	„	„	„
„	2	*6a*	„	*22e*	„	„	2	„	„
„	1	*vd. tz.*	„	*10e*	„	„	„	„	„
„	„	*2e*	„	*1e*	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„
30	9	*vd. tz.*	„	*14e*	„	„	40	1	1
„	6	*5e*	„	*5e*	„	„	8	„	„
5	„	*4a*	„	*9e*	„	„	8	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	FABRIEKEN EN — in den — Aan: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
70	Schagen	„	„	38	31	30	27
71	Schellinkhout . . .	„	„	3	3	2	2
72	Schermerhorn . . .	„	„	7	22	11	2
73	Schoorl.	„	„	6	3	4	4
74	Spanbroek	„	1	18	12	17	17
75	Sijbecarspel	1	„	10	4	5	5
76	Terschelling	4	„	20	19	7	4
77	Texel	2	1	41	37	45	27
78	Twisk	1	1	5	1	5	4
79	Uitgeest	„	„	27	26	35	35
80	Urk	1	„	14	34	9	9
81	Ursem	„	„	4	5	4	4
82	Venhuizen	1	„	14	5	13	13
83	Vlieland	„	„	„	„	„	„
84	Warder	„	„	3	2	2	2
85	Warmenhuizen . . .	„	1	8	3	8	8
86	Wervershoof	2	„	7	3	6	6
87	Westwoud	„	„	11	8	7	7
88	Westzaan	2	3	31	47	64	55
89	Wieringen	1	„	31	28	27	21
90	Wieringerwaard . .	3	„	8	4	9	9
91	Wijdenes	„	„	3	3	1	1
92	Wijdewormer . . .	„	„	1	1	1	1
93	Wijk aan Zee en Duin	„	„	4	3	1	1

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).		Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.		Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
3	5	*4a*	„	*44e*	„	„	1	„	„
„	„	*25e*	„	*16e*	„	„	„	„	„
9	7	*2a*	„	*5e*	„	„	3	„	„
„	3	*2e*	„	*6e*	„	„	4	„	„
„	4	*g*	„	*7e*	„	„	„	„	„
„	3	*v*	„	*9e*	„	„	„	„	„
3	23	*50e*	„	*108e*	„	„	5	„	„
18	15	*12a*	„	*205e*	„	„	9	1	„
1	2	*g*	„	*5e*	„	„	2	„	„
„	„	*2a*	„	*29e*	„	„	17	1	„
„	„	*5a*	„	*2e*	„	„	10	„	„
„	2	*vd. tz.*	„	*5e*	„	„	1	„	„
„	1	*10e*	„	*17e*	„	„	3	„	„
„	„	„	„	*6e*	„	„	5	„	„
„	„	*g*	„	*4e*	„	„	„	„	„
„	2	*g*	„	*8e*	„	„	1	„	„
„	„	*2e*	„	*10e*	„	„	3	„	„
„	1	*6e*	„	*28e*	„	„	4	„	„
9	3	*1a*	„	*4e*	„	„	19	„	2
6	2	*12e*	„	*100e*	„	„	4	1	„
„	2	*3e*	„	*18e*	„	„	„	„	„
„	2	*4e*	„	*20e*	„	„	„	„	„
„	„	*1e*	„	*3e*	„	„	„	„	1
„	„	*4e*	„	*8e*	„	„	2	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
94	Winkel	"	"	12	6	11	11
95	Wognum	"	"	16	7	11	11
96	Wormer	3	3	22	29	36	33
97	Wormerveer	3	6	75	124	178	157
98	Zaandam	7	16	235	618	639	480
99	Zaandijk	2	2	34	42	49	40
100	Zijpe	"	"	56	28	37	37
101	Z.- en N.-Schermer .	"	"	9	8	4	4
102	Zuid-Scharwoude . .	"	"	4	4	3	3
103	Zwaag	"	"	8	4	6	6
	Totaal . . .	84	68	2631	3674	4256	3151

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
”	2	4*e*	”	26*e*	”	”	1	”	”
”	2	*vd. tz.*	”	28*e*	”	”	”	”	”
3	12	3*e*	”	28*e*	”	”	18	”	”
21	22	*vd. tz.*	”	*g*	”	”	54	”	2
159	176	62*e*	”	13*e*	”	”	445	5	14
9	3	4*a*	”	21*e*	”	”	14	”	”
”	2	*v*	”	133*e*	”	”	3	2	”
”	2	4*e*	”	5*e*	”	”	2	”	”
”	”	2*e*	”	9*e*	”	”	4	”	”
”	3	4*e*	”	19*e*	”	”	1	”	”
1105	1177				6	4	1446	45	41

OVERZICHT *van de fabrieken en werkplaatsen, vermeld in kolom 5 van Staat I gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal bedrijven in de provincie: Noord-Holland, Noordelijk deel.
1	Aardewerk, glas enz.	3
2	Diamant enz.	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz. . . .	62
4	Bouwbedrijven	643
5	Chemische nijverheid	34
6	Hout- en stroobewerking enz	142
7	Kleeding en reiniging	272
8	Kunstnijverheid	"
9	Leder, wasdoek enz.	130
10	Oer, steenkolen, turf	"
11	Metalen (bewerking van)	224
12	Stoom- en andere werktuigen enz. . .	35
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	67
14	Papier	35
15	Textiele nijverheid	16
16	Gas en electriciteit	6
17	Voedings- en genotmiddelen.	778
	Totaal. . . .	2447
	Totaal over 1904. . . .	2631

Staat III.

OVERZICHT

van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	1	2	4	1	40	„	„	„	„
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	7	20	19	16	155	„	„	„	„
4	Bouwbedrijven	3	5	8	12	172	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	„	„	1	2	246	„	„	2	1
6	Hout- en stroobewerking enz.	30	29	43	36	665	2	„	2	1
7	Kleeding en reiniging . . .	„	„	„	1	106	5	24	34	37
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	6	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz. . . .	„	„	1	„	12	„	„	„	„
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	20	29	36	40	634	8	15	16	19
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	„	1	4	3	63	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	3	5	12	14	262	„	„	„	„
14	Papier	6	11	17	19	273	„	3	4	3
15	Textiele nijverheid	5	5	5	6	73	„	„	„	„
16	Gas en electriciteit	„	„	„	2	48	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	38	70	109	89	2607	21	28	29	27
	Totaal	113	177	259	241	5362	36	70	87	88

(1) In 2 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
„	„	48	6	2	„	„	1	1	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	217	25	1	„	„	12	„	12
„	„	200	24	4	„	„	4	2	14
27	„	279	18	9	„	„	6	4	1
6	„	814	53	22	„	„	19	6	7
126	6	339	36	3	„	„	1	„	32
„	„	6	1	„	„	„	„	„	1
„	„	13	1	„	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
43	„	860	50	7	„	„	10	1 [1])	33
„	„	71	8	„	„	„	6	„	4
„	„	296	10	2	„	„	1	1 [1])	6
16	„	352	17	7	„	„	3	„	8
„	„	94	2	2	„	„	„	„	„
„	„	50	4	3	„	„	2	„	1
130	37	3185	698	59	„	„	40	20	595
348	43	6824	953	121	„	„	105	35 [1])	718

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	„	2	8	2	108	„	„	„	„
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	7	21	42	37	336	„	„	1	„
4	Bouwbedrijven	„	4	24	6	447	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	„	„	7	3	273	„	3	3	1
6	Hout- en stroobewerking enz.	4	26	69	23	946	2	1	„	1
7	Kleeding en reiniging . . .	„	„	„	1	100	13	66	127	94
8	Kunstnijverheid	„	„	2	„	4	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz. . . .	1	2	4	1	82	„	„	„	„
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	4	16	98	18	1039	„	„	„	„
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	1	82	6	130	2321	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	2	3	11	5	99	„	„	„	„
14	Papier	„	3	43	11	371	1	3	3	1
15	Textiele nijverheid	„	„	16	„	105	„	„	„	3
16	Gas en electriciteit	„	„	„	1	79	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	13	37	117	47	2030	2	12	71	25
	Totaal	32	196	447	285	8340	18	85	205	125

(1) In 4 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
”	”	120	10	2	”	”	”	”	8
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
1	”	445	66	1	”	”	25	”	42
”	”	481	43	8	”	”	5	2	33
16	1	307	29	13	”	”	9	4	4
6	”	1078	73	35	2	”	19	3	20
352	20	773	119	8	”	”	”	”	114
”	”	6	1	”	”	”	”	”	1
”	”	90	9	1	”	”	2	”	6
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	1175	81	7	”	”	19	”	62
”	”	2540	14	17	”	”	4	”	4
”	”	120	8	”	”	”	”	4 [1])	4
40	”	476	25	7	”	”	8	2	9
9	8	141	11	1	”	”	4	1	6
”	”	80	10	10	”	”	3	”	3
158	37	2549	557	61	”	”	49	71	389
582	66	10381	1056	171	2	”	147	87	705

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12 – 16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	"	"	"	"	1	4	2	4	"	"
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz	1	1	4	6	5	16	4	19	1	1
4	Bouwbedrijven	1	2	"	"	1	3	3	5	6	18
5	Chemische nijverheid enz.	1	31	"	"	1	2	"	"	"	"
6	Hout- en stroobewerking enz.	2	3	"	"	10	22	10	45	10	20
7	Kleeding en reiniging	12	73	3	30	4	24	4	50	3	11
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van)	"	"	2	2	1	1	5	24	7	12
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	"	"	"	"	1	1	1	2	"	"
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	2	5	"	"	1	4	1	6	2	15
14	Papier	"	"	2	28	3	18	2	7	"	"
15	Textiele nijverheid	"	"	"	"	"	"	1	16	"	"
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	10	32	4	14	10	36	15	155	33	143
	Totaal	29	147	15	80	38	131	49	334	62	220

In eenige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald of werkten geen beschermde personen

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	"	"	1	16	2	13	2	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	5	20	5	55	4	39	1	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	2	3	37	3	27	"	"	4	22	"	"	"	"	"	"	"	"
1	6	1	4	3	34	3	76	4	79	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	78	"	"	9	82	9	166	6	38	4	66	2	33	1	3	3	21	"	"	"	"
"	"	1	5	"	"	3	56	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	12	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	2	1	1	9	65	6	17	"	"	3	22	1	4	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	1	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	2	40	3	146	1	31	1	26	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	2	154	3	22	3	17	1	6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	41	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	12	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
4	26	1	22	18	137	22	348	37	401	10	183	16	123	4	117	5	24	1	3	5	9
7	110	11	207	42	350	65	931	64	731	15	280	26	226	6	124	8	45	1	3	5	9

geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	1	2	"	"	3	7	"	"	2	3
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	6	8	5	13	29	57	7	19	9	12
4	Bouwbedrijven	"	"	3	3	6	10	1	1	14	20
5	Chemische nijverheid enz.	1	24	"	"	3	6	2	4	"	"
6	Hout-, stroobewerking enz.	1	1	5	44	16	28	9	22	19	37
7	Kleeding en reiniging	90	477	5	21	19	122	5	39	6	14
8	Kunstnijverheid	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	1	2	1	1	1	1	1	2	2	2
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van)	7	8	3	4	11	14	8	89	15	21
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	"	"	"	"	4	8	3	82	4	129
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	5	1	5	"	"	"	"	2	11
14	Papier	1	13	"	"	7	62	1	2	7	28
15	Textiele nijverheid	1	15	"	"	1	5	1	16	"	"
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	39	91	10	116	34	59	11	161	46	92
	Totaal . . .	150	648	33	207	135	380	49	437	126	369

In eenige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geen beschermde

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
1	29	"	"	5	36	"	"	1	2	"	"	2	25	"	"	1	16	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	50	5	29	34	207	7	25	9	24	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	200	1	4	8	50	3	15	18	91	2	20	6	55	1	3	1	4	1	5	"	"
"	"	"	"	9	66	3	15	12	173	2	11	1	3	"	"	"	"	"	"	1	3
"	"	4	92	18	291	9	235	19	170	8	86	2	23	1	5	2	12	2	7	"	"
1	1	1	1	3	50	4	30	4	14	"	"	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"
1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	2	1	1	1	1	1	5	2	38	1	2	1	3	"	"	1	30	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	4	15	16	42	13	846	24	88	2	5	8	21	"	"	1	3	"	"	"	"
"	"	1	4	6	71	2	1320	2	892	2	27	"	"	1	7	"	"	"	"	"	"
1	1	1	36	1	2	1	26	"	"	1	5	2	27	"	"	"	"	"	"	"	"
1	5	"	"	8	193	1	2	13	161	1	10	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	35	2	45	3	9	3	15	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	9	"	"	"	"	"	"	8	34	"	"	8	36	"	"	"	"	"	"	"	"
9	45	8	23	51	269	19	127	167	697	12	207	126	355	6	23	22	50	"	"	23	72
26	346	26	205	161	1313	65	2691	282	2393	34	388	157	555	9	38	28	115	3	12	24	75

personen of geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet vastgesteld worden.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:		Totaal der vergunningen in de 5e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:	burgemeesters in de provincie:	
N⁰.	OMSCHRIJVING.	Noord-Holland, Noordelijk deel.	Noord-Holland, Noordelijk deel.	
3	Boek- en Steendrukkerijen, enz.:			
	a. Lichtdrukkerij	„	2	2
7	Kleeding en reiniging:			
	a. Chemische wasscherij . .	„	1	1
	b. Dameshoedenmakerijen .	2	„	2
	c. Dameskleermakerijen . .	1	1	2
	d. Wasch- en Strijkinrichtingen	2	„	2
14	Papier:			
	a. Cartonnagefabriek . . .	„	1	1
17	Voedings- en genotmiddelen:			
	a. Banketbakkerij	„	1	1
	b. Broodbakkerij	„	1	1
	c. Ouwelfabriek	2	„	2
	d. Sigarenfabriek	„	1	1
	e. Zuivelfabriek	„	1	1
	Totaal . .	7	9	16

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op geen aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door: den Commissaris der Koningin in de provincie:	burgemeesters in de provincie:	Totaal der vergunningen in de 5e inspectie.
N⁰.	OMSCHRIJVING.	Noord-Holland, Noordelijk deel.	Noord-Holland, Noordelijk deel.	
7	Kleeding en reiniging:			
	a. Dameshoedenmakerijen. .	2	"	2
	b. Dameskleermakerijen . .	"	3	3
	c. Wasch- en Strijkinrichtingen.	2	"	2
14	Papier:			
	a. Cartonnagefabriek . . .	1	"	1
17	Voedings- en genotmiddelen:			
	a. Boterfabriek	"	1	1
	b. Conservenfabriek. . . .	1	"	"
	Totaal . .	6	4	10

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op geen aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3	5	6	7	10, 1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
4	Loodgieter	1	,,	,,	,,	,,	,,
	Schilder	2	,,	,,	,,	,,	,,
	Timmerman	3	,,	1	,,	,,	3
6	Meubelfabrikant	,,	,,	,,	,,	,,	,,
	Reperateur van speelgoed. . .	1	,,	,,	,,	,,	,,
7	Kleermaker	1	,,	,,	,,	,,	1
	Modisten en naaisters	4	,,	3	,,	,,	1
9	Schoenmaker	1	,,	,,	,,	,,	,,
11	Smeden	2	,,	,,	,,	,,	2
13	Rijtuigmaker.	1	,,	,,	,,	,,	1
17	Bakker	5	,,	1	,,	1	2
	Kaasfabrikant	4	,,	,,	,,	1	1
	Slager	2	,,	,,	,,	,,	1
	Vischrooker	1	,,	,,	,,	,,	1
	Totaal	28	,,	5	,,	2	13

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

...tredingen 10,4e lid. Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	...tredingen 11 Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	...tredingen der overige artikelen.	...tredingen der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Veiligheidswet. Totaal aantal vonnissen.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van art. 12 Geen mededeeling van een ongeval.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van art. 13 Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der overige artikelen.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.) ingevolge art. 6 der wet.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.) ingevolge art. 7 der wet.	Veiligheidswet. Totaal aantal overtredingen.
1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
2	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
1	3	"	"	8	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2	"	2	"	"	"	2
1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	6	"	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
1	2	"	"	7	"	"	"	"	"	"	"
"	3	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	3	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
8	18	"	"	46	2	"	2	"	"	"	2

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3: Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5: Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6: Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7: Zondagsarbeid.	10. 1e lid.: Ontbreken van eene arbeidskaart.
3	Drukker	..	..	..	..	..	..
4	Aannemer	2	..	..	..	..	3
	Loodgieter	1	..	..	..	..	1
	Metselaar	1	..	..	..	..	2
	Stukadoor	..	..	..	..	..	..
	Timmerman	4	..	..	..	..	5
5	Olieslager	..	..	..	..	..	..
	Scheikundige	1	..	..	..	..	1
6	Houtbewerkers en zagers	1	..	..	..	..	..
	Kistenmaker	1	1	..	..	..	1
	Speelgoedfabrikant	1	..	..	..	..	2
7	Naaister	5	..	..	..	..	10
9	Schoenmaker	3	..	2	..	..	1
	Zeilmaker	1	..	1	..	..	..
11	Smid	4	..	..	..	..	3
12	Machinefabrikant	..	..	..	..	..	..
	Rijwielhersteller	1	..	..	..	..	1
13	Scheepsbouwerij	1	1	..	..	..	..
	Wagenmaker	1	..	..	..	..	..
14	Papierzakkenfabrikant	..	..	..	..	..	..
16	Gasfabrikant	..	..	..	..	..	..
17	Bakker	4	..	..	..	1	2
	Chocoladefabrikant	..	..	..	..	..	..
	Kaasfabrikant	..	..	..	..	..	..
	Korenmolenaar	..	..	..	..	..	..
	Slager	2	..	..	..	..	1
	Vischrooker	10	1	6	..	3	8
	Wijnkooper	1	..	..	..	..	..
	Worstfabrikant	..	..	..	..	..	..
	Vrachtrijder	..	..	..	..	..	..
	Totaal	45	3	9	..	4	41

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	Aantal overtredingen van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	1
"	3	"	"	6	2	1	1	"	"	"	2
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	5	"	"	10	1	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	2	4	4	"	"	"	1	5
"	1	"	"	3	1	"	"	"	"	2	2
"	2	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	14	"	"	24	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
2	3	"	"	8	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	2	2	"	"	"	"	2
1	"	"	"	1	1	"	"	"	1	"	1
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	"	9	1	"	"	1	1	3
1	2	"	"	6	9	"	"	"	9	"	9
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	2	1	"	"	1	2	4
"	2	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	8	16	"	42	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
5	48	16	"	126	41	18	1	"	12	10	41

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215). ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	,,	,,	,,	,,	1	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2
1,—	,,	4	,,	,,	6	8	7	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,	27
1,50	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
2,—	,,	1	,,	1	3	,,	5	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	10
2,50	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
3,—	,,	,,	,,	,,	3	,,	5	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	8
4,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
5,—	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1
6,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
7,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
8,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
10,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
12,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
15,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
20,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
25,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
50,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Totaal	,,	5	,,	2	13	8	18	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,	48

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der artikelen van het Speetbesluit.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215) ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	,,	,,	,,	,,	7	3	8	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	18
0,75	,,	,,	,,	,,	1	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2
1,—	,,	,,	,,	,,	9	,,	11	,,	,,	2	,,	,,	1	,,	23
1,50	,,	,,	,,	,,	2	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	4
2,—	,,	,,	,,	,,	13	,,	15	,,	,,	,,	,,	,,	1	2	31
2,50	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
3,—	1	8	,,	3	9	1	11	16	,,	16	1	,,	1	4	71
4,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
5,—	,,	1	,,	1	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	6	1	10
6,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	1
7,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
8,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
10,—	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	3	6
12,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
15,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	1
20,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
25,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
50,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Totaal	3	9	,,	4	41	5	48	16	,,	18	1	,,	12	10	167

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	”	”	”	”	”	”	”
2	Drijfwerk	”	”	”	”	”	1	”
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	”	”	”	”	”	”	”
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	”	”	”	”	1	1	”
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	”	”	”	”	”	”	”
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	”	”	”	”	”	”	”
7	Liften, lieren, kranen .	”	”	”	”	”	”	”
8	Wagens en transport van voorwerpen	”	”	”	”	”	”	”
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	”	”	”	”	”	”	”
10	Vallende voorwerpen .	”	”	”	”	”	”	”
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	”	”	”	”	”	”	”
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	”	”	”	”	”	”
13	Stoomketels en kooktoestellen	”	”	”	”	”	”	”
14	Andere oorzaken . . .	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	”	1	2	”

naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	2	1	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	4	"	"	"	"	4
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	1	2	"	"	"	"	4
"	"	"	3	3	10	"	"	"	1	20

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen, ingevolge* *ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901; *gerangschikt*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas, enz.	Groep 2 — Diamant. enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	1	„	1	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	1	„	1	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	„	„	1	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	1	1	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	1	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	„	„	1	„
	Totaal	„	„	„	4	1	4	„

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	4
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	1	1	"	"	3	"	15

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen.	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	„	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	1	„	3	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	„	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	1	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	2	„	3	„

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	5
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	6

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	„	„	„	„
5	Vingers	„	„	„	„	1	2	„
6	Bovenlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
8	Voeten	„	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	1	2	„

aard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	1	4	,,	,,	,,	,,	5
,,	,,	,,	3	2	2	,,	,,	,,	,,	10
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	1
,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	,,	3	3	10	,,	,,	,,	1	20

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen, ingevolge art.* 12
Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar den aard*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant. enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	1	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	1	„	2	„
5	Vingers	„	„	„	„	„	1	„
6	Bovenlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam . .	„	„	„	„	1	„	„
8	Voeten	„	„	„	2	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	„	„	1	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	4	1	4	„

der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 der der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	1	”	”	”	1	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	1	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	3
”	”	”	1	”	”	”	”	1	”	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	1	1	”	”	3	”	15

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
der Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar den aard*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steen-drukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	1	„	1	„
5	Vingers	„	„	„	1	„	„	„
6	Bovenlichaam	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam	„	„	„	„	„	1	„
8	Voeten	„	„	„	„	„	1	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	2	„	3	„

der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61
der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

	Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	6

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	1	1	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	1	„
6	Vrijdag	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	1	2	„

waarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	1	1	2	„	„	„	„	6
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	3
„	„	„	1	1	1	„	„	„	„	4
„	„	„	„	1	3	„	„	„	„	4
„	„	„	1	„	1	„	„	„	1	3
„	„	„	3	3	10	„	„	„	1	20

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar de dagen, waarop*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	"	"	"	"	"	"	"
2	Maandag	"	"	"	1	"	1	"
3	Dinsdag	"	"	"	"	1	"	"
4	Woensdag	"	"	"	"	"	1	"
5	Donderdag	"	"	"	1	"	1	"
6	Vrijdag	"	"	"	1	"	1	"
7	Zaterdag	"	"	"	1	"	"	"
	Totaal	"	"	"	4	1	4	"

…r Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 der …ze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen. turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„	2	„	5
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	3
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
„	„	„	1	1	1	„	„	3	„	15

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar de dagen, waarop*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	1	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	1	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag.	„	„	„	„	„	2	„
7	Zaterdag	„	„	1	„	„	„	„
	Totaal	„	„	2	„	„	3	„

...der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 der ...deze plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	6

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Noord-Holland, Noordelijk deel. tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Plateelbakkerij	1	"	"	"
3	Boek- en Handelsdrukkerijen	1	"	4	"
4	Gemeentelijke reinigingsdienst	"	"	1	"
5	Chemische producten. (Fabriek van)	"	"	1	"
	Essencefabriek	"	"	2	"
	Oliefabrieken	1	"	3	"
	Traanfabriek	"	"	1	"
	Verffabrieken	1	"	1	"
6	Bamboeartikelen (Fabriek van)	"	"	1	"
	Houtbewerking. (Inrichtingen voor)	3	"	10	"
	Kistenmakerijen	"	"	3	"
	Meubelfabriek	"	"	1	"
7	Kleerbleekerijen	2	"	"	"
11	Blikfabriek	"	"	1	"
	Metaaldrukkerij	"	"	1	"
	Smederijen	3	"	1	"
	IJzergieterij	1	"	"	"
12	Rijwielherstelplaats	1	"	1	"
13	Rijtuigfabriek	1	"	"	"
	Scheepmakerijen	"	"	4	"
14	Papierfabrieken	1	"	1	"
	Transporteeren	16	"	37	"

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Noord-Holland, Noordelijk deel.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Transport . . .	16	„	37	„
	Zakkenplakkerijen	1	„	1	„
16	Gasfabrieken	„	„	5	„
17	Brood-, koek- en beschuitbakkerijen . .	24	„	12	„
	Cacaodoppenmalerij	1	„	„	„
	Chocoladefabriek	„	„	„	„
	Graanmolen	„	„	1	„
	Grutterij	„	„	1	„
	Kaasfabrieken	2	„	„	„
	Koelinrichting voor melkproducten . .	1	„	„	„
	Koffiebranderijen	„	„	4	„
	Meelfabrieken en meelmalerijen . . .	3	„	3	„
	Ouwelfabriek	„	„	1	„
	Rijstpellerijen	„	„	2	„
	Stijfselfabrieken	„	„	3	„
	Slagerijen.	2	„	„	„
	Sigarenfabriek	„	„	1	„
	Specerijenmalerij	„	„	1	„
	Tabakskerverij	„	„	1	„
	Veevoedermalerij	1	„	„	„
	Verduurzaamde levensmiddelen (Fabriek van)	„	„	1	„
	Vischzouterijen.	4	1	„	„
	Zuivelfabrieken	„	„	3	„
	Totaal . . .	55	1	78	„

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Noord-Holland, Noordelijk deel. tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Schelpkalkbranderij	1	„	„	„
3	Boek- en Handelsdrukkerijen	1	„	2	„
4	Loodgieterswerkplaats	1	„	„	„
	Timmermanswerkplaatsen.	1	„	1	„
5	Aether en oliën (Fabriek van)	„	„	1	„
	Chemische producten (Fabriek van). .	„	„	1	„
	Compostbereiding (Inrichting van) . .	1	„	„	„
	Krijtmalerij	1	„	„	„
	Lakstokerij	„	„	1	„
	Oliefabrieken	2	„	2	„
	Verfmalerij	„	„	1	„
	Zeeppoederfabriek	1	„	„	„
6	Gloedstokerij	1	„	„	„
	Houtbewerking (Inrichtingen voor) . .	5	„	4	„
	Kuiperij	1	„	„	„
	Meubelfabrieken	„	„	5	„
	Speelgoedfabriek	1	„	„	„
	Timmerfabriek	1	„	„	„
10	Cokesbrekerij	1	„	„	„
11	Blikfabriek	„	„	1	„
	Koperslagerij	1	„	„	„
	Metaalbewerking (Inrichtingen voor) .	2	„	1	„
	Metaalwarenfabriek	„	„	1	„
	Smederijen	8	„	8	1
12	Landbouwbenoodigdheden (Fabriek van)	„	„	1	„
	Machinefabriek.	„	„	1	„
13	Scheepmakerijen	1	„	1	„
14	Cartonnagefabriek	„	„	1	„
	Transporteeren . .	31	„	33	1

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Noord-Holland, Noordelijk deel. tot oprichting verleend.	tot oprichting geweigerd.	tot uitbreiding verleend.	tot uitbreiding geweigerd.
	Transport . .	31	„	33	1
	Papierfabriek	„	„	1	„
	Papierenzakkenfabriek	2	„	1	„
15	Hennepbeukerij	„	„	1	„
	Buillakenweverij	„	„	1	„
16	Electrische centrale	1	„	„	„
	Gasfabriek	„	„	1	„
17	Brood-, koek- en beschuitbakkerijen. .	31	1	8	„
	Cacaoafval. (Fabriek voor zuiveren van)	„	„	1	„
	Chocoladefabrieken	1	„	6	„
	Conservenfabriek	„	„	1	„
	Kaasfabrieken	7	„	2	„
	Koffiebranderij	„	„	1	„
	Meelmalerijen	4	„	4	„
	Mineraalwaterfabriek	„	„	1	„
	Mosterdmalerij	„	„	1	„
	Ouwelfabrieken	1	„	1	„
	Sigarendrogerij	1	„	„	„
	Sigarenfabrieken	1	„	1	„
	Rijstpellerij	„	„	1	„
	Tabakskerverijen	1	„	1	„
	IJsfabriek	1	„	„	„
	Zuivelfabrieken	2	„	1	„
	Totaal. . . .	84	1	68	1

ZESDE ARBEIDSINSPECTIE

(de provincie Utrecht)

HOOFDSTUK I.

ALGEMEEN OVERZICHT.

Gebied en omvang der inspectie. Personeel. Toezicht. Medewerking.

Het gebied der zesde arbeidsinspectie is de provincie Utrecht en dit Verslag hetwelk vermeldt al wat in die provincie gedurende de jaren 1903 en 1904 is verricht ten behoeve van de handhaving der Arbeids- en Veiligheidswetten en al wat in verband met die handhaving werd opgemerkt, moet in de eerste plaats met dankbaarheid in herinnering brengen, dat gedurende dien tijd het technisch personeel belangrijk werd uitgebreid.

Reeds in een vorig Verslag heb ik er op gewezen, dat het mij niet mogelijk was de vele werkzaamheden aan mijn ambt verbonden, ook maar eenigszins volledig te vervullen, zoolang ik die taak in mijn ambtsgebied zonder voldoende hulp, alleen moest vervullen.

Alhoewel, om tijd te winnen voor het belangrijkste werk, het inspecteeren van fabrieken en werkplaatsen, de bij die inspecties verkregen gegevens niet of in slechts zeer geringe mate werden verwerkt en in het algemeen het bureauwerk zooveel mogelijk werd beperkt, was ik toch niet in staat een voldoend aantal fabrieken en werkplaatsen te bezoeken; een overzicht omtrent de naleving en werking der wettelijke bepalingen werd dan ook niet verkregen.

Het strekte mij evenwel tot eenige voldoening toen het bij de invoering der Ongevallenwet bleek, dat het mij toch gelukt was de belangrijkste bedrijven bezocht te hebben; van het bestuur der Rijksverzekeringsbank toch ontving ik de classificatieformulieren van 577 verschillende verzekeringsplichtige bedrijven in mijne inspectie gelegen, met verzoek van advies te willen dienen omtrent de meer of mindere kans op ongevallen in de gelijksoortige bedrijven; deze bedrijven waren op enkele tientallen na reeds alle bezocht, zoodat zonder groote opoffering van tijd het advies kon worden gegeven.

In eene zeer dringend gevoelde behoefte werd voorzien toen op 1 September 1903 de opzichter van den arbeid R. Stoel te Utrecht werd geplaatst, en toen den 11den December d.a.v. de adjunct-inspectrice Mevrouw Kuijper—Tilanus mede bevoegd werd verklaard in mijne inspectie en van dien datum af daarin twee dagen per week werkzaam kon zijn.

In de kolom 15 van de tot dit Verslag behoorende staten III is de invloed dezer vermeerdering van inspecteerend personeel duidelijk merkbaar; 759 bedrijven werden bezocht in het jaar 1903 en 1715 in het jaar 1904; in dit laatste jaar werden bezocht ongeveer 50 pCt. der bedrijven die onder het Rijkstoezicht op den arbeid vallen. Bovendien werden in dat jaar nog 321 bezoeken afgelegd, uitsluitend met het doel na te gaan, of in verboden tijd werd gearbeid; deze bezoeken vallen dus bijna in de uren, bestemd voor de nachtrust en op Zondagen. Deze laatste bezoeken zijn niet vermeld in de staten III; de invloed daardoor uitgeoefend is alleen op te merken uit de toename van het aantal door een vonnis bestrafte overtredingen.

De fabrieken en werkplaatsen, die meermalen zijn bezocht, zijn slechts ééns in de staten III opgenomen. In het geheel zijn 791 bezoeken afgelegd in 1903 en 2036 in het jaar 1904.

In de staten I zijn in de kolom 11 de gegevens geboekt van het toezicht, uitgeoefend door de plaatselijke politie, terwijl in de kolom 13 vermeld zijn de inspecties, verricht door de Rijksveldwacht. De kwartaalrapporten, die ik regelmatig ontvang van de heeren districts-commandanten der Rijksveldwacht gaven aanleiding tot besprekingen, die, naar ik hoop, een steeds doelmatiger optreden van dien tak van dienst zullen bevorderen.

Het hieronder geplaatste overzicht geeft aan hoeveel Rijksveldwachters belast waren met de contrôle en hoeveel inspecties door hen werden verricht.

IN HET KANTON:	Aantal der Rijksveldwachters, met de contrôle belast.		Aantal der gecontroleerde inrichtingen.		Aantal der verrichte inspecties.	
	1903	1904	1903	1904	1903	1904
Amersfoort	7	7	94	150	379	691
Breukelen-Nijenrode . .	8	8	214	246	519	685
Schoonhoven	3	3	46	48	101	83
Wageningen	2	2	39	75	77	150
Utrecht	7	7	143	161	443	439
Woerden	3	4	149	177	632	810
Wijk-bij-Duurstede. . .	10	9	211	290	652	812
Totaal . .	40	40	896	1147	2803	3670

Het getal bezoeken aan het bureau der arbeidsinspectie gebracht, bedroeg 69 in het jaar 1903 en 86 in 1904. Tot een klein aantal bepaalden zich de bezoeken van hen, die mijne hulp kwamen inroepen ter beperking van overtredingen der Arbeids- of Veiligheidswetten.

Reeds is aangegeven, dat het administratief werk tot een minimum werd beperkt; doch deze beperking op den duur vol te houden acht ik minder juist en niet wenschelijk. Het materieel, in het archief verzameld, wordt toch steeds uitgebreider en eene volledige administratie is noodzakelijk om de verschillende gegevens te vinden, telkenmale dat ze geraadpleegd moeten worden; het was dan ook mijn voornemen eenige registers meer aan te leggen en met name een kaartenregister van de bedrijven; dit voornemen heb ik evenwel niet tot uitvoering kunnen brengen ten gevolge van de groote toename van kennisgevingen van ongevallen, na de inwerkingtreding der Ongevallenwet. In art. 61, 4de lid, der Ongevallenwet wordt n.l. bepaald, dat het bestuur der Rijksverzekeringsbank een formulier van aangifte van elk geval zoo spoedig mogelijk moet doen toekomen aan den inspecteur van den arbeid, in wiens inspectie het ongeval heeft plaats gehad. Van de ongevallen ontving ik dus nu behalve dat formulier, ook nog de kennisgeving, ingezonden aan den burgemeester en het rapport van het onderzoek, namens dien burgemeester ingesteld; deze drie gegevens moesten in onderling verband gebracht worden, en de administratie, noodig voor het maken van dit verband, en de daaruit voortvloeiende werkzaamheden, vormden eene zoo belangrijke vermeerdering van bureauwerk, dat niet alleen de bedoelde uitbreiding van administratie achterwege is moeten blijven, maar bovendien de statistiek omtrent de oorzaken der ongevallen niet bewerkt is.

Ik hoop evenwel toch nog de gelegenheid te vinden, nu ook het bureaupersoneel is uitgebreid, tot inhaling van het verzuimde en deze statistiek te maken, die zeer zeker van waarde zal zijn, nu voor het eerst een volledig materieel van de ongevallen, waardoor de arbeiders getroffen worden, in mijn bezit is.

HOOFDSTUK II.

OVER DE ARBEIDERS.

Personen beneden 16 jaren. Vrouwen boven 16 jaren. Arbeiders boven 16 jaren.

Met de hulp van het mij toegevoegde personeel kon thans een systematisch onderzoek worden ingesteld naar de wijze, waarop de meest belangrijke wettelijke bepalingen worden overtreden; het bleek dan ook al spoedig, dat ter bezorging van couranten bij abonné's eene omvangrijke exploitatie van kinderen beneden den leeftijd van 12 jaren bestond; in enkele gemeenten was de geheele expeditie van een bepaald dagblad in handen van kinderen. Zoo was bij voorbeeld in Amersfoort de expeditie opgedragen aan de vrouw van een korporaal-ziekenoppasser; de man verklaarde, dat hij er zich niet mede bemoeide; die vrouw had de expeditie opgedragen aan een jongen van elf jaar, die zes of zeven kinderen van ongeveer gelijken leeftijd onder zijne bevelen had; onder dat personeel verdeelde hij elken avond de 500 à 600 bladen ter bezorging. Iedere jongen verdiende daarmede 60 à 70 cents per week.

Het motief van deze kinderexploitatie was, dat de 12-jarige kinderen, die volgens art. 3 der Arbeidswet dezen arbeid wel mogen verrichten, niet zoo gemakkelijk (dat wil zeggen goedkoop) te krijgen waren, daar zij op dien leeftijd een ambacht zochten.

De Kantonrechter te Amersfoort heeft de vrouw bestraft met een boete van *f* 1.— voor elke overtreding, welke boete niet toegepast werd op de overtreding, begaan door haar eigen kind, op grond dat deze werkzaamheden ook wel in een huishouden plegen voor te komen, en dus volgens Z. E. A. de uitzondering van art. 1 hier van toepassing was.

In Driebergen werd van eene gelijke overtreding proces-verbaal opgemaakt tegen een jongeling van 19 jaren, die verklaarde, dat de kinderen op zijn last de bladen bezorgden, doch ter terechtzitting te Wijk-bij-Duurstede verklaarde die jongeman, dat hij door het plotseling verschijnen van den ambtenaar zeer confuus was geworden en daarom die verklaring had afgelegd, zoodat hij nu de eerste verklaring introk. Op grond daarvan is hij vrijgesproken.

Het brood rondbrengen geschiedt ook nog al dikwijls door kinderen beneden den 12-jarigen leeftijd, doch omtrent de ontdekte overtredingen waren niet alle gegevens te verkrijgen, die noodig zijn voor het opmaken van proces-verbaal, dat kans geeft op een veroordeelend vonnis.

Een onderzoek naar het vlechten van matten voor stoelen bracht aan het licht, dat ook in dit vak de kinderen worden geëxploiteerd. De oorzaak dier exploitatie is hier gelegen in het feit, dat de prijs betaald voor de gevlochte stoelzitting zóó gedrukt is, dat de arbeid daaraan verricht, geen hooger loon kan bedingen dan 3 centen per werkuur. De kinderen worden dus aan het werk gezet en verrichten vóór en nà schooltijd dat eentonig werk, waaraan zij tegen hun zin, door allerlei beloften gepaaid, moeten worden gehouden.

Uit den staat VI van 1904 blijkt, dat het tweemaal is gelukt wettig en overtuigend te bewijzen, dat art. 3 werd overtreden.

Met opoffering van veel tijd en moeite werd eene strafvervolging ingesteld tegen een pannenbakker, die jongens in zijn dienst 12 uren per dag deed werken. In eerste instantie volgde eene veroordeeling tot 62 boeten van *f* 2.—, doch de Rechtbank kon zich met dit vonnis niet vereenigen en sprak beklaagde vrij.

Ten einde nog vollediger bekend te worden met den omvang van den arbeid, die aan kinderen beneden 12 jaren wordt opgelegd, werden door welwillende tusschenkomst van de heeren arrondissements-schoolopzieners vragenlijsten rondgezonden aan een 258 tal schoolhoofden; van 112 hoofden mocht ik deze lijsten terugontvangen; zeer gewaardeerde gegevens zijn op die wijze tot mijne kennis gekomen, doch het bleek, dat de ergste misstanden reeds door mij waren ontdekt en behandeld.

Evenwel vestigde deze enquête mijne aandacht op de kinder-exploitatie, die 4 à 6 weken per jaar in zwang is gedurende den tijd, dat de teenen bestemd voor wit mandenwerk, geschild moeten worden; de uitkomst der maatregelen, genomen om deze overtreding zooveel mogelijk te beletten, hoop ik in een volgend Verslag te kunnen mededeelen.

Herhaaldelijk werd bevonden, dat de kaarten en lijsten, door de Arbeidswet voorgeschreven, niet overeenkomstig de voorschriften waren ingevuld. Van 135 personen kon de arbeidskaart niet vertoond worden; in 75 werkplaatsen was geene arbeidslijst opgehangen; van 175 personen werd de naam niet op de arbeidslijsten vermeld; op 17 lijsten waren de werkuren onjuist ingevuld; van 40 personen waren aan het einde der dienstbetrekking de kaarten niet terugbezorgd bij den burgemeester; 5 arbeidslijsten waren blanco gewaarmerkt; 15 niet gewaarmerkt door den burgemeester en 27 waren niet onderteekend door het hoofd of den bestuurder van het bedrijf.

Eenige malen werd ontdekt, dat de uitzonderingsbepaling van art. 23,

2de lid, waarbij wordt bepaald dat kaarten en lijsten niet noodig zijn wanneer de arbeid wordt verricht in de eigen woning, zonder hulp van anderen dan echtgenooten, bloed- en aanverwanten tot den vierden graad ingesloten en pupillen, door verkeerde toepassing een slechten invloed heeft; uit het feit dat men geene kaart en lijst behoeft te hebben, wordt afgeleid, dat men zijn personeel zoolang mag laten werken als men goedvindt. Deze verkeerde voorstelling wordt gevormd wanneer op de gemeente-secretarie het aanvragen van kaart en lijst wordt beantwoord met een: „Je valt er niet onder!”

De werkplaatsen, waar de vervaardiging van de verschillende kleedingstukken pleegt te geschieden, mode- en confectieateliers, werden ook aan een doeltreffender toezicht onderworpen; het aantal aanvragen en vergunningen tot overwerk nam dan ook niet onbelangrijk toe, zooals uit de staten V blijkt; ook in de staten I zijn in de kolommen 14 en 15 hieromtrent gegevens te vinden.

In het jaar 1904 zijn aan 84 verschillende firma's vergunningen tot overwerk verleend; rangschikt men deze vergunningen naar de maanden waarin zij werden verleend, dan blijkt dat in:

Januari aan 12 firma's vergunning werd verleend om op 28 dagen over te werken;

Februari	aan	10	firma's	op	27	dagen;
Maart	„	14	„	„	38	„
April	„	32	„	„	136	„
Mei	„	45	„	„	220	„
Juni	„	20	„	„	62	„
Juli	„	17	„	„	44	„
Augustus	„	5	„	„	19	„
September	„	6	„	„	21	„
October	„	25	„	„	104	„
November	„	23	„	„	96	„
December	„	24	„	„	73	„

Enkele firma's maakten zóó dikwijls gebruik van de vergunning tot overwerken, dat er op gewezen moest worden dat art. 5 der Arbeidswet het toestaan van de vergunning bindt aan bijzondere omstandigheden en door de herhaalde aanvragen dit kenmerk juist verloren gaat.

Ik heb den indruk gekregen, dat het aantal dagen, waarop overwerk in een bepaald bedrijf noodzakelijk wordt geacht, niet meer bedraagt dan hoogstens 60 in het jaar; dat dus eene beperking van het aantal dagen waarop overwerk mag worden verricht, niet wordt verkregen wanneer men 60 dagen als maximum toelaat. Hierbij mag niet uit het oog worden verloren, dat de duur van het overwerken de twee uur niet mag overschrijden, eene beperking, die nog al eens wordt overtreden. Trouwens uit

de staten VI blijkt, dat bij de contrôle een groot aantal overtredingen van art. 5 werd ontdekt; van dezen kant is alles gedaan om de beperking van den arbeidsduur te handhaven, doch de straffen, altijd lage geldboeten, door de kantonrechters opgelegd, maken blijkbaar zeer weinig indruk.

Ik voeg het overzicht, dat ik twee jaren geleden gaf, aangevuld met de jaren 1903 en 1904, hier weer bij, uit welk overzicht blijkt, dat van de toepassing van strengere straffen nog niets te bespeuren valt.

OVERZICHT van de opgelegde geldboeten wegens overtreding van art. 5 der Arbeidswet.

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Aantal der geldboeten in het jaar:															Totaal.
	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	
0.50	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	1
1.—	3	19	8	"	1	9	"	"	12	1	"	8	7	25	37	130
1.50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2.—	"	"	"	"	"	4	1	2	2	7	16	9	24	17	5	87
2.50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3.—	2	6	"	3	8	18	"	1	4	3	3	11	13	34	64	170
4.—	"	"	"	"	1	3	1	"	"	"	"	"	2	"	6	13
5.—	"	5	2	13	"	3	"	"	3	1	1	3	4	2	11	48
6.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
7.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
8.—	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	1
10.—	"	2	1	"	"	2	"	"	"	"	1	3	4	"	3	16
12.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15.—	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	1
20.—	"	1	1	"	"	"	7	"	"	"	"	"	"	"	"	9
25.—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1
40.—	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	2
Totaal	5	33	12	16	10	39	10	7	21	12	22	34	54	78	126	479

De regeling omtrent den nachtarbeid van de vrouwen die haring speten, had tengevolge, dat het personeel van 13 haringrookers werd onderzocht door den medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie; de gezondheidstoestand

van die vrouwen was over het algemeen zeer goed, zoodat tegen het tijdelijk verrichten van nachtarbeid geen bezwaren bestonden.

In 1903 werd door 13 firma's des nachts in 34 etmalen gewerkt:

2 firma's lieten ieder één nacht haring speten.
4 „ „ „ 2 nachten „ „
4 „ „ „ 3 „ „ „
3 „ „ „ 4 „ „ „

Het aantal vrouwen, bij iedere firma werkzaam, wisselde af tusschen 5 en 9, en de langste werktijd was 6 uren, verdeeld in twee perioden van 3 uren, waartusschen een rusttijd van een uur; de gemiddelde werktijd was bijna $3^1/_2$ uur.

In 1904 werd door 13 firma's des nachts in 48 etmalen gewerkt:

1 firma liet 2 nachten haring speten.
4 firma's lieten ieder 3 nachten haring speten.
6 „ „ „ 4 „ „ „
2 „ „ „ 5 „ „ „

Het aantal vrouwen, bij iedere firma werkzaam, wisselde evenals in 1903 af tusschen 5 en 9, en de langste werktijd was $4^1/_4$ uur, terwijl de gemiddelde werktijd iets meer was dan 2 uren.

HOOFDSTUK III.

OVER FABRIEKEN EN WERKPLAATSEN.

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. Beveiliging tegen ongevallen. Hinderwet in verband met de Veiligheidswet.

Bij het onderzoek, dat ingesteld werd naar de hygiënische toestanden in de fabrieken en werkplaatsen, werden over het algemeen dezelfde misstanden waargenomen als in vorige jaren; in verband met de wettelijke bepalingen werd verbetering geëischt, waardoor in de meeste gevallen in de gewraakte toestanden geheel voorzien werd; de verbeteringen hadden betrekking op:

te lage of overvulde werklokalen in 37 gevallen;

luchtverversching en vermindering van tocht in 51 gevallen;

de verlichting in 12 gevallen;

de inrichting van privaten en urinoirs in 53 gevallen;

het reinigen van werklokalen en aanhoorigheden in 21 gevallen;

de aanschaffing of verbetering van waschgelegenheden en badinrichtingen in 41 gevallen;

het bevorderen van eene dragelijke temperatuur in 3 gevallen;

den afvoer van te warme lucht in 9 gevallen;

het afleiden van bij het bedrijf ontstane schadelijke dampen of gassen in 23 gevallen;

de afzuiging van stof in 2 gevallen.

In alle genoemde gevallen viel die fabriek of werkplaats onder de bepalingen der Veiligheidswet; alléén dàn toch kan verbetering geëischt worden. Doch in zeer vele werkplaatsen, niet vallende onder de bepalingen der Veiligheidswet, werden evenzeer misstanden in hygiënischen zin opgemerkt, voornamelijk met betrekking tot de plaatsing en inrichting der privaten, het gebruik maken van lage, slecht verlichte kelderruimten, het bezigen van slaapvertrekken en het inrichten van kamers als werkplaatsen, die eene veel te geringe afmeting hebben en dus geene voldoende ruimte opleveren voor het aantal personen, dat daar wordt aangetroffen.

Een overzicht van die laatstgenoemde werkplaatsen moge hier nog eene plaats vinden:

133 van die werkplaatsen hadden eene voldoende luchtruimte;
88 van die werkplaatsen hadden eene onvoldoende luchtruimte;
25 van die werkplaatsen waren tevens slaapkamers;
16 van die werkplaatsen waren tevens woonkamers, en
9 van die werkplaatsen waren zoowel slaapkamers als woonkamers.

Van de 88 werkplaatsen, waarvan de luchtruimte onvoldoende was in verband met het aantal aanwezige personen hadden:

12	eene	ruimte	gelijk	aan	80—90	pCt.	van	het	wettelijk	minimum;
9	„	„	„	„	70—80	„	„	„	„	„
7	„	„	„	„	60—70	„	„	„	„	„
14	„	„	„	„	50—60	„	„	„	„	„
12	„	„	„	„	40—50	„	„	„	„	„
12	„	„	„	„	30—40	„	„	„	„	„
8	„	„	„	„	20—30	„	„	„	„	„
9	„	„	„	„	10—20	„	„	„	„	„

Het is hier de plaats op te merken, dat in verreweg de meeste gevallen in den aanvang van dit hoofdstuk genoemd, na eenige bespreking, de medewerking verkregen werd van de bedrijfshoofden, aan wie de aanwijzigingen werden gedaan of de voorschriften werden gegeven; de bespreking toch van den gevonden misstand vestigde de aandacht van het bedrijfshoofd op het ongeschikte en niet wenschelijke van den toestand, en, waar hij voldoende vakman is, wordt dan de juistheid der gemaakte opmerking ingezien.

Enkele malen werd aan het gegeven voorschrift op zeer te roemen wijze voldaan; dit was b.v. het geval bij het aanbrengen van wasch- en badinrichtingen voor het personeel der locomotiefloodsen van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

In verband met het gewijzigd Veiligheidsbesluit werden nu ook in de loodwitfabriek behalve de bestaande waschgelegenheid, badinrichtingen gemaakt, terwijl de werkplaatsen, waarin haring werd gespeet, in overeenstemming werden gebracht met de thans voor die werkplaatsen gestelde eischen.

In eene weverij werden met behulp van den toestel van Dr. John Scott Haldane onderzoekingen ingesteld naar het koolzuurgehalte der lucht, ten einde zekerheid te verkrijgen of de slechte atmosfeer in die weverij, waarover geklaagd werd, het gevolg kon zijn van een te hoog koolzuurgehalte; uit de gedurende eenige dagen verrichte proefnemingen bleek dit evenwel niet het geval te zijn en moest de slechte toestand van die atmosfeer alleen toegeschreven worden aan de te hooge temperatuur en een zeer hoog vochtigheidsgehalte dier lucht; er werden in den loop van eenige weken

temperatuuropnamen gedaan, waarbij ik de medewerking genoot van een vijftal arbeiders, in die weverij werkzaam, die op bepaalde uren den stand van de hun door mij verstrekte thermometers noteerden.

Alhoewel plannen tot verbetering zijn gemaakt, ben ik toch in deze zaak nog niet tot een bevredigend resultaat gekomen. Evenmin is een resultaat verkregen bij het verwijderen van den waterdamp uit de lokalen, waarin de wollengarens worden geverfd; ook hier stuit de technische oplossing op bijzonder groote moeilijkheden.

Vermeldenswaard is hier, dat door de chemische fabriek te Freiburg in Baden in den handel is gebracht en hier te lande verkrijgbaar is gesteld aan het Chemisch-Technisch Bureau van Daub & Fontein te Amsterdam eene zeep, door die firma „Akremnin-Seife” genoemd; deze zeep is uitsluitend bestemd voor personen, die met loodwit in aanraking komen. Wanneer men zich met behulp van die zeep wascht, wordt het eventueel aanwezig loodwit, dat onzichtbaar is, omgezet in zwavellood, eene onschadelijke verbinding, die door eene donkerbruine kleuring van de huid de aanwezigheid van loodwit verraadt. Voor meerdere bijzonderheden verwijs ik naar de *Wiener Medizinische Wochenschrift* 1904 n⁰. 13. Deze zeep is in mijne inspectie ook reeds in gebruik genomen, doch de sterke verkleuring der huid wekt zoodanigen afkeer op bij den arbeider, dat om deze reden de invoering in de werkplaatsen zeer bemoeilijkt wordt.

Het onderzoek naar de gevaar-veroorzakende werktuigen en de omstandigheden, die aanleiding tot ongevallen van meer of minder ernstigen aard zouden kunnen geven, maakten het noodzakelijk, dat omtrent beveiligingen aanwijzigingen en voorschriften moesten worden gegeven, die betrekking hadden op het gevaar, veroorzaakt door:

stoommachines en motoren van allerlei soort	in	128	gevallen;
drijfwerk, riemen, tandraderen enz.	„	145	„
machines tot het bewerken van metalen . .	„	92	„
„ „ „ „ „ hout . . .	„	29	„
„ „ „ „ „ andere stoffen	„	76	„
explosieve en brandbare stoffen	„	9	„
liften en hijschwerktuigen	„	21	„
trappen, galerijen, ladders, putten, kuipen .	„	107	„
slecht onderhoud	„	22	„
het vallen van voorwerpen	„	3	„
electrische toestellen en geleidingen. . . .	„	3	„

bovendien met betrekking tot het gevaar voor of bij brand door:

voorziening tegen het ontstaan van brand	in	47	gevallen;
de mogelijkheid van ontvluchting bij brand	„	4	„

Ook in de hier genoemde gevallen werd over het geheel genomen die medewerking verkregen, die wenschelijk en noodig is, doch er valt toch

bij op te merken, dat de bedrijfshoofden niet zoo'n open oog hebben voor het gevaar, dat ontstaat door werktuigen dan voor de onvoldoende en niet wenschelijke toestanden, die in verband staan met de hygiënische eischen. Zij schatten de mogelijkheid van gevaar altijd te gering en beschouwen dikwijls de aanwijzingen, door mij gedaan, als overdreven terwijl toch de voorschriften, door mij gegeven, steunen op de ervaring, verkregen door de kennisgevingen en het onderzoek van de ongevallen, waardoor arbeiders zijn getroffen.

De vraag of een bepaald voorschrift doelmatig is en gegeven behoort te worden, is soms moeilijk te beantwoorden en geeft dan aanleiding tot herhaalde overwegingen. Tegen enkele der voorschriften, die betrekking hebben op het gevaar, dat veroorzaakt wordt door de draaiende wieken van windmolens, wanneer die wieken zich vlak langs den grond bewegen, werden van de zijde der molenaars bezwaren ingebracht. Voorgeschreven werd in die gevallen, dat om den molen een hek of haag moest worden geplaatst, zoodat het door de wieken bestreken gedeelte van den beganen grond een afgesloten geheel vormde, dat slechts betreden kon worden na doorgang van eene afsluiting. Hiertegen werd aangevoerd, dat het hek lastig was bij het verkruien van de molenkap, wat telkens moet geschieden als de windrichting verandert, en dat het aanvoeren van het graan en het afvoeren van het gemalen goed daardoor bemoeilijkt zou worden. Die bezwaren zijn niet ontbloot van allen grond, maar niet ernstig genoeg om het voorschrift in te trekken, enkele malen moest evenwel om het voorschrift te handhaven de hulp van den rechter worden ingeroepen.

Een ander voorschrift, dat nog wel eens aanleiding tot bezwaren gaf van de zijde der bedrijfshoofden, betrof het gevaar waaraan arbeiders blootstaan bij het in gang brengen van gas- en petroleummotoren. In al die gevallen werd onder meer voorgeschreven, dat de spaken van het vliegwiel moesten bekleed worden met een of ander materiaal, zoodat het niet mogelijk zou zijn met de handen aan de spaken te komen of de voeten er op te zetten, en dat, indien het aanzetten van den motor met behulp van een zwengel geschiedt, deze een veiligheidszwengel moet zijn, die bij het in gang gaan zoowel als bij het terugslaan van den motor automatisch wordt ontkoppeld.

Aangeraden werd zooveel mogelijk gebruik te maken van bepaalde aanzettoestellen, omdat het aanzetten daarmede een bepaald gevaarlooze arbeid wordt.

De bezwaren hiertegen ingebracht, steunden in hoofdzaak op de overweging, dat het aanvatten van het vliegwiel aan de spaken niet gevaarlijk was, omdat men dat al lang zoo deed en het zoo goed ging; bovendien beschouwde men de kosten der veranderingen als weggeworpen geld. Zulk tegenspreken is geen motiveeren en levert mijn inziens juist het bewijs,

dat men geen open oog heeft voor het gevaar en het dus onderschat zooals ik reeds hiervoren aanhaalde. Ook hier moest daarom de hulp van den rechter enkele malen worden ingeroepen.

In het geheel moest tegen 4 hoofden en bestuurders van fabrieken en werkplaatsen proces-verbaal worden opgemaakt wegens het niet voldoen aan de eischen der Veiligheidswet; het belangrijkste uit deze processen-verbaal en de behandeling daarvan door den rechter moge hier eene plaats vinden.

1⁰. In een korenmolen, die zoowel door wind als met behulp van een petroleummoter kan gedreven worden, waren verschillende machinedeelen niet beveiligd en werd de petroleummoter niet op veilige wijze aangezet; herhaalde aanmaningen om aan de wettelijke bepalingen te voldoen bleven zonder gevolg, zoodat geen andere weg open bleef dan een beroep op de rechterlijke macht; de Kantonrechter veroordeelde den molenaar tot zes geldboeten van f 6.

2⁰. In eene boekdrukkerij was de gasmotor niet zoo ingericht, dat deze op veilige wijze kon worden aangezet; de herhaalde aanmaningen bleven zonder gevolg en eene veroordeeling tot eene geldboete van *f* 5 volgde. Bij eene volgende inspectie werd om dezelfde reden opnieuw proces-verbaal opgemaakt en volgde eene veroordeeling tot een boete van *f* 10. Bij eene derde inspectie bleek nog niet voorzien te zijn in het gevaar en werd eene boete van *f* 15 opgelegd. De beklaagde ging thans in hooger beroep; de Rechtbank handhaafde het vonnis van den Kantonrechter; de Hooge Raad bekrachtigde het vonnis van de Rechtbank.

3⁰. In eene werkplaats van ijzerconstructies werd proces-verbaal opgemaakt omdat een arbeidswerktuig niet voldoende was beveiligd; een jongen van 16 jaar verloor als gevolg daarvan zijn linkerarm. De ambtenaar van het Openbaar Ministerie eischte voor ieder der firmanten *f* 50 boete, doch de Kantonrechter sprak beklaagden vrij op grond van eene misstelling in het proces-verbaal. In hooger beroep eischte de Officier van Justitie ook *f* 50 boete, doch de Rechtbank sprak beklaagden vrij op grond, dat de opzichter van den arbeid, die het proces-verbaal had opgemaakt, niet bevoegd was om te beoordeelen of een arbeidswerktuig al of niet doelmatig was beveiligd.

4⁰. Bij het restaureeren van eene kerk werd te laat ontdekt, dat de steigers voor het buitenwerk niet voldoende veilig waren gemaakt. Op de gebreken daarvan werd evenwel gewezen, doch bij de volgende restauratie van het binnenwerk werd geene rekening gehouden met de gedane aanwijzingen. Deze binnensteiger is ingestort tengevolge waarvan een man ernstig werd gewond; de Kantonrechter veroordeelde ieder der firmanten tot eene geldboete van *f* 10.

Zooals reeds in hoofdstuk I gezegd is, kon door gebrek aan tijd eene

statistiek der ongevallen niet bewerkt worden; de Minister van Binnenlandsche Zaken keurde goed, dat de statistiek achterwege bleef. Toch werd aanteekening gehouden van de ingezonden formulieren en kennisgevingen, en uit die aanteekeningen valt hier nog te vermelden, dat nu voor de eerste maal een volledig te achten materiaal omtrent de voorkomende ongevallen ter beschikking was, blijkt, dat reeds het omgaan met gereedschap aanleiding geeft tot ongevallen, in hoofdzaak tot handwonden, die evenwel juist voor handarbeiders, ook al zijn het geene ernstige verwondingen, toch een beletsel zijn om te werken; het vallen van dit gereedschap geeft aanleiding tot been- en voetverwondingen, evenzeer een beletsel. Deze ongevallen zijn zoozeer het gevolg van een samenloop van niet te voorziene omstandigheden, dat eene vermindering daarvan alleen het gevolg kan zijn van voorzichtigheid der arbeiders, die het gereedschap hanteeren. Eene andere vaak voorkomende oorzaak van ongevallen is het trappen op spijkers en het struikelen over kleine voorwerpen; meestal heeft dit plaats bij het vervoeren van lasten, waarbij de opmerkzaamheid der arbeiders in hoofdzaak gevestigd is op het bewegen van den last in de juiste richting en het voor de voeten kijken òf niet altijd mogelijk is òf vergeten wordt. De ongevallen, die voorkomen als gevolg van knellen, stooten, verrekken of vertillen, behooren ook tot dezelfde groep van ongevallen, die uitsluitend door meerdere oplettendheid in aantal verminderen kunnen.

Van de gemeentebesturen ontving ik in den loop der jaren waarover dit Verslag handelt, tengevolge van het bepaalde bij art. 6 der Hinderwet, 193 verzoekschriften met de daarbij behoorende stukken om vergunning tot oprichting of uitbreiding van inrichtingen. die tevens onder de bepalingen der Veiligheidswet vielen; de kolommen 3 en 4 van de staten I vermelden in welke gemeenten die inrichtingen tot stand zouden komen, terwijl in de staten XI de soort van bedrijf is aangegeven.

Evenals vroeger laten de bescheiden dikwijls in duidelijkheid en volledigheid veel te wenschen over. De belanghebbenden vullen evenwel hetzij schriftelijk of mondeling met groote bereidwilligheid het ontbrekende aan, zoodat eene beoordeeling mij mogelijk wordt; dikwijls zijn de plannen reeds vóór de officieele indiening besproken.

Van de 155 bezoeken aan het bureau der arbeidsinspectie gebracht, hadden dan ook 68 ten doel besprekingen van verzoeken tot oprichting of uitbreiding van fabrieken of werkplaatsen; deze besprekingen dragen dan geheel het karakter van adviezen ter naleving van de Veiligheidswet.

Ook thans bleek weer, dat het verband tusschen Hinder- en Veiligheidswet gebracht, eene uiting is van goed en practisch beleid op wetgevend gebied.

HOOFDSTUK IV.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN.

In enkele gemeenten werd een onderzoek ingesteld naar bepaalde takken van nijverheid, waarvan bekend was dat daarin huisindustrie voorkwam.

Het fabriceeren van dassen vormt een van die takken; de personen hierin werkzaam, zijn bijna alle meisjes; de enkele gehuwde personen zijn reeds vóór haar huwelijk daarin werkzaam geweest. Het zijn meestal meisjes, die minder goed werk kunnen zoeken buitenshuis, hetzij omdat zij zwak van gestel of gebrekkig zijn. Uit den aard der zaak vereischen de stoffen, die de meisjes mede naar huis krijgen, eene zeer zorgvuldige behandeling; netheid en smaak vormen de hoofdeischen in deze nijverheid, zoodat dan ook de woonkamers waarin deze industrie wordt uitgeoefend, meestal een aangenamen indruk maken.

Het vlechten van matten voor stoelen wordt ook uitsluitend als huisindustrie uitgeoefend; het loon daarin verdiend wordt beschouwd als bijverdienste. Het is zóó gedrukt, dat een vlug en vlijtig arbeider in eene week nauwelijks een rijksdaalder kan verdienen. Als regel schijnt een gezin per week niet meer dan 19 stoelzittingen af te leveren, waarvoor *f* 1.90 wordt ontvangen; dikwijl worden de kinderen na afloop van hun schooltijd ook aan het werk gezet en soms werken die van bloedverwanten nog mede. Er werd een meisje van 6 jaren aan het werk gevonden! Het matten vlechten is een eenvoudig werk en wordt vlug geleerd, doch het is eentonig, het verveelt de kinderen en kost heel wat tranen; door allerlei beloften worden zij, die zenuwachtig zijn, aangezet tot rust en werkzaamheid. Enkele kinderen schijnen uit angst voor dit werk maar op straat te blijven. De reden waarom deze zoo slecht betaalde arbeid toch nog wordt verricht, is de noodzakelijkheid om het tekort in loon van den vader van het gezin aan te vullen.

De treurigste toestanden bestaan evenwel in de textielindustrie, waar de bron van alle ellende ook is het te lage loon van het gezinshoofd; daar is het loon zóó gering, dat de kosten der armoedigste huishouding er niet door gedekt worden en de hulp der kinderen wordt vereischt; reeds op zeer jeugdigen leeftijd worden zij belast met een deel van de zorgen, die de ouders alléén behooren te dragen.

De noodzakelijkheid van die ontijdige zorgen brengt mede de verwaarloozing van hunne opvoeding; de ouders zien het dikwijls in, dat zij hun kinderen hetzelfde moeilijk leven opleggen, dat zij doormaken, maar de paar guldens per week, die de kinderen al spoedig inbrengen, kunnen in de huishouding niet gemist worden. Evenzoo goed als de ouders voelen, dat zij tot het levensgeluk van hun kroost weinig bijbrengen, evenzeer weten de kinderen, dat hunne verdienste onmisbaar is. Ze zien, dat hunne ouders op een leeftijd van 30 tot 40 jaren reeds van hen afhankelijk zijn; de ouders missen elk overwicht en de kinderen beginnen reeds op 14-jarigen leeftijd van hunne ouders te vervreemden, staan nog slechts norsch hun loon af en nemen een toon aan, die het duidelijk bewijs is van de onjuiste verhouding tusschen ouders en kinderen.

De eischen, gesteld aan voeding en woning, hebben een peil bereikt, dat niet lager kan dalen. Alles is gedaan om de uitgaven van geld tot een minimum te beperken, door veldarbeid van het geheele gezin worden de groenten gewonnen, van eene coöperatieve vereeniging de overige voedingsmiddelen en huishoudelijke behoeften betrokken; het roggebrood, wel het voornaamste voedingsmiddel, wordt in zeer goede kwaliteit voor slechts *f* 0.34 de 5 K.G. gekocht.

Doch deze arbeiders kunnen zich blijkbaar uit den kring van ongunstige omstandigheden niet opheffen, en hunne eenige afleiding is de kroeg, waar zij blijkbaar een oogenblik van vergetelheid vinden van hun kommervol bestaan.

De Inspecteur van den Arbeid in de 6e Inspectie:

M. Raven.

Utrecht, Juni 1905.

OVERZICHT

van de verkregen gegevens betreffende de naleving van bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

De invulling had plaats van de kolommen:

3 en 4 volgens opgave van Gemeentebesturen;
5—11 en 16 volgens opgave van H.H. Burgemeesters;
14 volgens opgave van Heer Commissaris der Koningin;
17 en 18 volgens opgave van H.H. Ambtenaren van het O. M.

a = algemeene; *e* = enkele; *v* = verschillende; *vd. tz.* = voortdurend toezicht; *g* = geene.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	FABRIEKEN EN — in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Utrecht.						
1	Abcoude-Baambrugge	"	"	24	14	22	16
2	Abcoude-Proosdij . .	"	"	7	11	6	6
3	Achttienhoven . . .	"	"	"	"	"	"
4	Amerongen	"	"	14	36	36	22
5	Amersfoort	14	2	219	251	373	288
6	Baarn	4	1	109	126	143	94
7	Benschop	"	1	10	21	18	18
8	Bilt (de)	"	1	23	22	24	16
9	Breukelen-Nijenrode .	"	"	26	16	34	34
10	Breukelen-St. Pieters.	"	1	5	17	6	6
11	Bunnik	"	"	5	6	6	6
12	Bunschoten	1	"	18	14	14	14
13	Cothen	"	"	6	3	5	3
14	Doorn	2	"	19	19	24	24
15	Driebergen	"	1	23	31	32	27
16	Eemnes	"	"	3	2	3	3
17	Haarzuilens	"	"	1	1	1	1
18	Harmelen	"	"	30	31	41	24
19	Hoenkoop	"	"	2	3	2	2
20	Hoogland	"	"	4	4	2	2
21	Houten	"	"	4	7	3	3

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
6	,,	*g*	,,	38	,,	,,	3	,,	,,
,,	,,	*g*	,,	14	,,	,,	2	,,	,,
,,	,,	,,	,,	5	,,	,,	,,	,,	,,
14	27	*vd. tz.*	,,	99	,,	,,	11	,,	,,
85	202	*vd. tz.*	,,	,,	5	10	119	14	1
49	38	16*e*	,,	,,	,,	2	34	4	,,
,,	1	7*a*	,,	28	,,	,,	,,	,,	,,
8	8	23*e*	,,	56	,,	,,	7	,,	,,
,,	1	*v*	,,	41	,,	,,	9	,,	,,
,,	10	*v*	,,	21	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	5*e*	,,	43	,,	,,	4	1	,,
,,	99	216*e*	,,	61	,,	,,	12	,,	,,
2	,,	24*e*	,,	10	,,	,,	1	,,	,,
,,	4*a*	4*a*	,,	54	,,	,,	5	,,	,,
5	12	4*a*	,,	120	,,	,,	9	1	,,
,,	,,	*v*	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	2*e*	,,	1	,,	,,	1	,,	,,
17	3	*vd. tz.*	,,	83	,,	,,	2	,,	,,
,,	,,	5*e*	,,	7	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	2*e*	,,	56	,,	,,	1	,,	,,
,,	,,	*vd. tz.*	,,	35	,,	,,	4	,,	2

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	IJsselstein	"	"	49	88	78	71
23	Jaarsveld	"	"	10	21	10	8
24	Jutphaas	1	1	23	71	52	46
25	Kamerik	"	"	10	4	10	10
26	Kockengen	"	"	15	6	6	6
27	Laag Nieuwkoop . .	"	"	4	2	2	2
28	Langbroek	"	"	7	8	12	2
29	Leersum	"	"	6	16	16	4
30	Leusden	"	"	3	14	12	12
31	Linschoten	"	"	12	15	10	9
32	Loenen	1	"	15	30	37	11
33	Loenersloot	"	"	3	3	3	3
34	Loosdrecht	3	"	31	24	38	31
35	Lopik	"	"	10	11	17	11
36	Maarn	1	"	"	"	"	"
37	Maarssen	1	"	17	31	38	15
38	Maarsseveen	"	"	8	9	10	10
39	Maartensdijk	"	"	5	8	7	7
40	Mijdrecht	1	"	30	38	56	41
41	Montfoort	1	"	31	40	57	27
42	Nigtevecht	"	"	6	4	7	7
43	Odijk	"	"	"	"	"	"
44	Oudenrijn	"	1	6	52	47	32

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
7	"	*g*	"	34	"	"	16	1	4
2	"	3*e*	"	11	"	"	4	"	"
6	37	3*a*	"	72	"	"	40	"	"
"	"	40*e*	"	192	"	"	4	"	"
"	"	55*e*	"	6	"	"	"	"	"
"	"	14*e*	"	2	"	"	"	"	"
10	"	28*e*	"	37	"	"	"	"	"
12	"	*g*	"	65	"	"	1	"	"
"	"	*g*	"	61	"	"	5	"	"
1	9	*vd. tz.*	"	76	"	"	8	"	"
26	3	30*e*	"	9	"	"	6	"	"
"	"	6*e*	"	4	"	"	1	"	"
7	34	*vd. tz.*	"	74	"	"	5	"	"
6	"	3*e*	"	9	"	"	"	"	"
"	"	"	"	4	"	"	3	"	"
23	4	*v*	"	24	"	"	13	1	"
"	"	*v*	"	18	"	"	2	1	"
"	1	5*a*	"	126	"	"	3	1	"
15	"	155*e*	"	94	1	"	7	"	"
30	14	12*a*	"	134	"	"	3	"	"
"	"	*vd. tz.*	"	"	"	"	11	"	"
"	"	"	"	7	"	"	1	"	"
15	31	18*e*	"	68	1	"	6	"	1

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
45	Polsbroek	1	„	5	3	5	5
46	Renswoude	„	„	2	2	2	2
47	Rhenen	3	2	45	121	124	101
48	Rijsenburg	„	„	6	2	7	4
49	Ruwiel	„	„	4	5	7	4
50	Schalkwijk	„	„	8	3	3	3
51	Snelrewaard	„	„	„	„	„	„
52	Soest	1	„	31	20	27	20
53	Stoutenburg	„	„	„	„	„	„
54	Tienhoven	„	„	1	1	1	1
55	Tull in 't Waal . . .	„	„	3	24	„	„
56	Utrecht	24	11	1310	2433	2011	1313
57	Veenendaal	1	1	37	123	440	217
58	Veldhuizen	„	„	„	„	„	„
59	Vinkeveen	„	1	31	14	22	19
60	Vleuten	„	„	13	30	29	10
61	Vreeland	1	„	13	7	12	11
62	Vreeswijk	„	„	12	15	18	18
63	Werkhoven	„	„	3	7	7	6
64	Westbroek	„	„	8	10	10	10
65	Wijk-bij-Duurstede . .	„	„	24	34	31	27
66	Willeskop	„	„	2	6	9	7
67	Willige Langerak . .	„	1	7	6	13	13

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	„	6*e*	„	18	„	„	„	„	„
„	„	*g*	„	51	„	„	3	„	„
23	7	„	„	34	„	„	30	1	„
3	4	4*a*	„	46	„	„	4	„	„
3	3	8*e*	„	6	„	„	„	„	„
„	„	22*e*	„	29	„	„	1	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
7	1	372*e*	„	88	„	„	11	„	„
„	„	„	„	14	„	„	1	„	„
„	„	*v*	„	15	„	„	1	„	„
„	„	8*e*	„	14	„	„	2	„	„
698	1163	1467	„	„	50	139	972	22	28
223	331	„	„	43	2	1	28	„	„
„	„	„	„	11	„	„	1	„	„
3	4	124*e*	„	43	„	„	8	„	„
19	„	26*e*	„	50	„	„	3	„	„
1	9	*v*	„	18	„	„	3	„	„
„	„	48*e*	„	60	„	„	11	„	„
1	7	6*e*	„	46	„	„	2	„	„
„	„	24*e*	„	22	„	„	„	„	„
4	18	*vd. tz.*	„	47	„	„	14	1	„
2	8	6*e*	„	15	„	„	2	„	„
„	„	3*a*	„	13	„	„	„	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
68	Wilnis	"	"	13	8	9	9
69	Woudenberg	"	2	10	5	10	10
70	Zegveld	"	"	5	5	5	5
71	Zeist.	3	2	110	177	191	142
72	Zuilen	"	1	9	36	46	41
	Totaal . . .	64	30	2565	4227	4359	2972

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten: voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der: Plaatselijke politie.	Rijks-politie: Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie: Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door: den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL: kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen: Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	„	*vd. tz.*	„	48	„	„	5	„	„
„	„	*g*	„	44	„	„	4	„	„
„	„	20*e*	„	86	„	„	„	„	„
49	144	395*e*	„	27	„	6	56	„	„
5	22	8*a*	„	16	„	„	24	„	„
1387	2259				59	158	1549	48	36

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	FABRIEKEN EN — in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Utrecht.						
1	Abcoude-Baambrugge	„	„	23	17	27	17
2	Abcoude-Proosdij . .	„	„	11	12	12	8
3	Achttienhoven . . .	„	„	„	„	„	„
4	Amerongen	1	„	26	54	17	15
5	Amersfoort	8	10	193	269	383	255
6	Baarn	„	1	106	99	145	102
7	Benschop	„	„	16	28	20	20
8	Bilt (de)	„	„	23	26	31	22
9	Breukelen-Nijenrode .	2	„	29	19	38	33
10	Breukelen-St. Pieters .	„	„	5	15	5	5
11	Bunnik	„	„	11	11	13	5
12	Bunschoten	1	„	17	8	10	10
13	Cothen	„	„	8	10	13	3
14	Doorn	„	„	28	24	23	19
15	Driebergen	1	„	32	28	49	40
16	Eemnes	„	„	3	„	2	2
17	Haarzuilen	„	„	1	1	1	1
18	Harmelen	„	„	30	32	37	22
19	Hoenkoop	„	„	2	1	2	2
20	Hoogland	„	„	7	5	6	6
21	Houten	„	„	3	4	4	2

palingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).		Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.		Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
10	"	*g*	"	48	"	"	3	"	"
4	"	*g*	"	20	"	"	1	"	"
"	"	*g*	"	6	"	"	2	"	"
2	19	*vd. tz.*	"	70	"	"	17	1	"
128	219	235	"	"	3	15	135	10	3
43	53	156	"	"	"	5	53	7	9
"	"	8	"	32	"	"	2	1	"
9	6	1	"	71	"	"	13	"	"
5	3	"	"	79	"	"	10	"	"
"	9	*vd. tz.*	"	23	"	"	"	"	"
8	"	*g*	"	100	"	"	4	"	"
"	94	12	"	90	"	"	9	"	"
10	"	4	"	22	"	"	4	"	"
4	5	4	"	88	"	"	8	1	"
9	3	4	"	102	"	"	16	1	"
"	"	*v*	"	"	"	"	1	"	"
"	"	2	"	10	"	"	3	"	"
15	6	*vd. tz.*	"	139	"	"	8	"	"
"	"	5	"	3	"	"	"	"	"
"	"	2	"	145	"	"	5	"	"
2	2	*vd. tz.*	"	48	"	"	4	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
					Aan		
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	IJsselstein	1	3	42	88	81	63
23	Jaarsveld	„	„	14	27	3	3
24	Jutphaas	2	1	18	108	55	47
25	Kamerik	„	„	10	8	10	10
26	Kockengen	„	„	9	8	8	8
27	Laag Nieuwkoop . .	„	„	3	3	2	2
28	Langbroek	„	„	7	6	10	3
29	Leersum	„	„	9	12	7	2
30	Leusden	„	„	8	12	20	20
31	Linschoten	„	„	13	20	19	18
32	Loenen	„	„	18	9	47	14
33	Loenersloot	„	„	5	3	5	5
34	Loosdrecht	„	„	27	22	30	25
35	Lopik	„	„	13	13	10	5
36	Maarn	„	„	„	„	„	„
37	Maarssen	2	„	20	62	58	26
38	Maarsseveen	„	„	12	8	16	15
39	Maartensdijk . . .	„	„	4	3	6	6
40	Mijdrecht	1	1	31	72	69	44
41	Montfoort	„	2	37	33	58	30
42	Nichtevecht	„	„	7	4	5	5
43	Odijk	„	„	„	„	„	„
44	Oudenrijn	„	„	6	40	41	30

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen, wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten			Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
18	56	"	"	104	"	"	36	1	2
"	"	3	"	5	"	"	"	"	"
8	49	v	"	71	"	"	55	1	"
"	"	6	"	196	"	"	3	"	"
"	"	4	"	10	"	"	3	"	"
"	"	4	"	1	"	"	"	"	"
7	"	4	"	57	"	"	1	"	"
5	2	*vd. tz.*	"	89	"	"	1	"	"
"	"	*g*	"	83	"	"	13	"	"
1	10	*vd. tz.*	"	72	"	"	6	"	"
33	1	2	"	26	"	"	4	"	"
"	"	3	"	11	"	"	2	"	"
5	23	*vd. tz.*	"	65	"	"	3	"	"
5	"	3	"	7	"	"	"	"	"
"	"	4	"	8	"	"	6	"	"
32	6	40	"	34	"	"	28	"	"
1	2	24	"	31	"	"	6	"	"
"	1	5	"	68	"	"	8	"	"
25	4	29	"	111	"	"	13	2	1
28	13	12	"	153	"	"	"	1	"
"	"	*vd. tz.*	"	19	"	"	11	"	"
"	"	*g*	"	6	"	"	"	"	"
11	32	2	"	45	"	"	11	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
45	Polsbroek	„	„	5	8	5	5
46	Renswoude	„	„	3	1	3	3
47	Rhenen.	3	1	56	114	107	91
48	Rijsenburg	„	„	9	19	18	7
49	Ruwiel	„	„	4	3	7	3
50	Schalkwijk	1	„	7	4	3	3
51	Snelrewaard	„	„	„	„	„	„
52	Soest	2	1	30	14	41	35
53	Stoutenburg	„	„	2	2	2	2
54	Tienhoven	„	„	2	2	3	3
55	Tull en 't Waal. . .	„	„	5	20	1	1
56	Utrecht.	11	24	1320	2264	1890	1203
57	Veenendaal	1	2	31	180	403	243
58	Veldhuizen	„	„	3	4	2	1
59	Vinkeveen	„	„	23	14	21	20
60	Vleuten	„	„	14	21	17	7
61	Vreeland	„	„	11	11	11	11
62	Vreeswijk	3	„	20	24	23	21
63	Werkhoven	„	„	5	5	6	6
64	Westbroek	„	„	3	2	2	2
65	Wijk bij Duurstede .	„	2	32	52	42	36
66	Willeskop	1	„	2	1	10	6
67	Willige Langerak . .	„	„	5	3	3	3

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	"	7	"	17	"	"	"	"	"
"	"	4	"	88	"	"	2	"	"
16	19	4	"	108	"	"	25	"	"
11	2	4	"	41	"	"	3	"	"
4	4	3	"	4	"	"	"	"	"
"	"	4	"	57	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
6	"	12	"	92	"	"	4	1	"
"	"	*vd. tz.*	"	15	"	"	"	"	"
"	"	*g*	"	14	"	"	1	"	"
"	"	2	"	15	"	"	4	2	"
687	1525	950	"	"	85	161	1232	55	59
160	320	4	"	42	6	2	51	2	"
1	1	*vd. tz.*	"	16	"	"	2	"	"
1	3	4	"	45	"	"	17	"	"
10	"	2	"	144	"	"	5	"	"
"	10	*vd. tz.*	"	23	"	"	2	"	"
2	"	4	"	50	"	"	12	"	"
"	6	*g*	"	51	"	"	2	1	"
"	"	4	"	25	"	"	2	1	"
6	12	4	"	66	"	"	21	1	"
4	14	4	"	16	"	"	1	2	"
"	"	3	"	3	"	"	2	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN: in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den … Aan …: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids…: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
68	Wilnis	1	„	14	15	17	17
69	Woudenberg	„	1	11	5	9	9
70	Zegveld	„	„	8	5	7	7
71	Zeist	2	2	132	209	233	176
72	Zuilen	„	„	12	38	16	12
	Totaal . . .	44	51	2656	4264	4300	2903

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	„	*vd. tz.*	„	56	„	„	8	„	„
„	„	*g*	„	170	„	„	6	„	„
„	„	4	„	90	„	„	2	„	„
57	118	330	„	30	„	10	96	2	3
4	20	16	„	24	„	„	29	„	„
1397	2672				94	193	2038	93	77

OVERZICHT *van de fabrieken en werkplaatsen, vermeld in kolom* 5 *van Staat I, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal bedrijven in: de provincie Utrecht.
1	Aardewerk, glas enz.	53
2	Diamant enz.	»
3	Boek- en steendrukkerijen enz. . . .	66
4	Bouwbedrijven	622
5	Chemische nijverheid enz.	14
6	Hout- en stroobewerking enz.	156
7	Kleeding en reiniging	662
8	Kunstnijverheid	18
9	Leder, wasdoek enz.	154
10	Oer, steenkolen, turf enz.	1
11	Metalen (bewerking van)	228
12	Stoom- en andere werktuigen enz. . .	86
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	58
14	Papier enz.	4
15	Textiele nijverheid	24
16	Gas en electriciteit	7
17	Voedings- en genotmiddelen.	412
	Totaal	2565
	Totalen over 1904	2656

Staat III.

OVERZICHT

van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	3	15	18	23	314	„	„	2	2
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	4	14	26	45	419	„	1	„	„
4	Bouwbedrijven	1	18	25	24	526	„	„	1	„
5	Chemische nijverheid enz. .	2	4	6	14	78	1	2	8	8
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	7	13	7	319	„	„	„	„
7	Kleeding en reiniging . . .	„	2	8	9	224	14	62	119	122
8	Kunstnijverheid	„	„	2	2	26	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek, enz. . . .	„	5	11	4	89	„	„	„	„
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	7	18	30	30	521	„	„	„	„
12	Stoom- en andere werktuigen	„	10	22	33	455	„	„	1	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	„	4	6	12	137	„	„	„	„
14	Papier	1	1	2	8	30	„	1	2	4
15	Textiele nijverheid	12	41	52	83	963	30	40	61	63
16	Gas en electriciteit	1	1	1	1	42	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	9	36	52	69	1038	4	19	16	9
	Totaal	41	176	274	364	5181	49	125	210	208

(1) In 4 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
12	31	420	12	8	„	„	1	1 [1])	2
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
2	„	511	23	3	1	„	13	„	7
2	„	597	78	„	„	„	2	„	76
23	„	146	6	4	„	„	1	„	1
5	„	352	34	2	„	„	4	3	26
760	51	1371	173	18	„	„	2	„	154
„	„	30	4	„	„	„	„	„	4
„	„	109	32	1	„	„	„	„	31
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	606	99	7	„	„	4	„	93
3	1	525	45	6	„	„	6	„	33
„	„	159	20	1	„	„	2	„	17
70	„	119	6	„	„	„	1	„	5
340	„	1685	10	11	„	„	2	„	2
„	„	46	5	4	„	„	3	„	„
79	11	1342	212	25	„	„	33	20 [1])	141
1296	94	8018	759	90	1	„	74	24 [1])	592

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	8	32	31	38	629	4	12	6	12
2	Diamant enz.	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	4	14	23	7	160	,,	,,	,,	,,
4	Bouwbedrijven	8	28	53	59	1206	,,	,,	,,	1
5	Chemische nijverheid enz. .	2	3	7	7	103	,,	2	1	3
6	Hout- en stroobewerking enz.	4	31	39	52	768	,,	,,	,,	,,
7	Kleeding en reiniging . . .	6	12	10	16	254	36	145	263	240
8	Kunstnijverheid	,,	,,	1	,,	3	,,	,,	,,	,,
9	Leder, wasdoek enz. . . .	2	8	14	13	254	,,	,,	,,	,,
10	Oer, steenkolen, turf . . .	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
11	Metalen (bewerking van) . .	9	28	51	57	959	,,	1	,,	,,
12	Stoom- en andere werktuigen,	2	9	12	28	506	,,	,,	,,	1
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	2	7	15	14	664	,,	,,	,,	,,
14	Papier	1	4	6	5	73	,,	2	4	3
15	Textiele nijverheid	27	46	43	42	1044	42	68	69	64
16	Gas en electriciteit	,,	,,	,,	1	26	,,	,,	,,	,,
17	Voedings- en genotmiddelen	31	58	98	94	1785	7	22	21	15
	Totaal	106	280	403	433	8434	89	252	364	339

(1) In 6 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
46	87	905	27	20	,,	,,	5	2 [1])	2
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	208	20	,,	1	,,	10	,,	10
11	,,	1366	224	5	,,	,,	4	1 [1])	219
27	,,	155	6	6	,,	,,	2	,,	1
6	,,	900	150	8	,,	,,	4	1	139
1171	80	2233	428	16	1	,,	1	2 [1])	408
,,	,,	4	1	,,	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	291	114	,,	,,	,,	,,	,,	114
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
5	,,	1110	187	12	,,	,,	9	,,	173
8	,,	566	25	4	,,	,,	6	,,	16
,,	4	706	72	4	,,	,,	2	,,	66
30	,,	128	11	,,	,,	,,	1	,,	10
386	13	1844	19	7	5	,,	3	,,	7
,,	,,	27	7	9	,,	,,	3	,,	,,
70	9	2210	424	40	,,	,,	34	46 [1])	339
1760	193	12653	1715	131	7	,,	84	52 [1])	1505

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	„	„	1	12	„	„	5	48	6	46
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	5	30	2	6	6	16	2	7	1	33
4	Bouwbedrijven	4	6	4	4	7	11	14	20	27	30
5	Chemische nijverheid enz.	„	„	„	„	2	19	„	„	1	49
6	Hout- en stroobewerking enz.	„	„	2	2	6	8	4	13	6	10
7	Kleeding en reiniging	58	247	18	137	47	289	30	263	22	211
8	Kunstnijverheid	„	„	2	2	„	„	1	2	„	„
9	Leder, wasdoek enz.	„	„	6	8	4	5	3	3	4	4
10	Oer, steenkolen, turf	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van)	4	4	5	6	10	11	28	43	18	21
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	4	4	8	11	4	16	3	11	3	28
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	2	„	„	1	1	7	9	5	10
14	Papier	„	„	2	81	1	5	2	3	„	„
15	Textiele nijverheid	„	„	1	17	5	701	2	4	„	„
16	Gas en electriciteit	„	„	1	4	„	„	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	11	15	11	21	13	27	16	183	22	25
	Totaal	87	308	63	311	106	1109	117	609	115	467

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.		$11^1/_2$ uur.		12 uur.		$12^1/_2$ uur.		13 uur.		$13^1/_2$ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
„	„	1	17	„	„	5	185	5	102	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	10
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	26	4	29	9	246	3	22	3	58	„	„	„	„	1	38	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	6	5	31	37	303	20	112	10	68	1	2	1	2	„	„	1	2
1	2	„	„	2	25	„	„	2	34	1	17	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1	1	„	„	2	31	1	4	9	121	11	127	5	17	2	9	1	2	„	„	1	4
„	„	3	7	9	41	13	30	13	33	13	42	6	24	6	18	3	26	1	3	„	„
„	„	1	7	„	„	2	16	„	„	1	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
2	2	„	„	„	„	3	6	6	11	11	32	4	9	6	27	1	2	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1	3	1	2	2	8	12	33	22	104	31	173	17	164	11	29	2	5	„	„	„	„
6	74	5	55	5	73	7	26	9	118	8	23	4	81	„	„	1	5	„	„	„	„
„	„	„	„	1	3	4	20	„	„	5	19	5	56	3	35	„	„	2	4	„	„
„	„	2	17	„	„	2	5	1	1	„	„	1	7	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	1	38	5	912	1	1	1	2	2	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
2	5	1	6	1	21	1	1	„	„	1	1	1	8	„	„	„	„	„	„	„	„
11	19	7	35	23	120	20	79	25	352	23	76	29	89	14	44	14	82	8	17	27	79
27	132	26	213	60	1486	79	459	133	1239	127	635	82	523	44	202	23	124	11	24	30	95

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	2	3	"	"	3	31	10	124	13	118
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	1	3	5	9	9	30	3	4	1	2
4	Bouwbedrijven.	6	7	9	11	20	35	29	31	61	76
5	Chemische nijverheid enz.	"	"	"	"	2	15	"	"	2	37
6	Hout- en stroobewerking enz.	2	2	3	4	11	13	18	32	40	81
7	Kleeding en reiniging	184	671	53	239	116	556	55	261	50	252
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	1	1	5	5	4	4	12	14	12	13
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van).	3	3	6	13	17	20	37	68	31	47
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	"	"	7	18	5	22	2	3	5	27
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	4	5	2	2	10	12	12	23
14	Papier.	"	"	3	10	2	38	2	4	1	3
15	Textiele nijverheid	2	7	2	33	4	184	7	570	2	6
16	Gas en electriciteit	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	29	36	11	42	19	70	31	242	29	39
	Totaal.	231	734	108	389	215	1021	216	1365	259	724

abrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.		$11^1/_2$ uur.		12 uur.		$12^1/_2$ uur.		13 uur.		$13^1/_2$ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	"	"	4	115	9	284	9	141	1	10	1	30	1	14	"	"	"	"	3	35
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	6	53	9	91	3	8	1	6	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"
"	"	3	14	6	24	17	75	61	504	48	253	30	115	26	124	19	90	"	"	"	"
"	"	"	"	2	36	"	"	4	67	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	12	"	"	4	41	11	49	23	145	19	104	37	216	16	44	29	113	6	21	4	15
1	2	1	3	6	9	10	29	16	33	14	36	14	67	11	26	9	17	"	"	16	19
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	2	3	1	2	4	6	6	16	16	62	26	64	17	40	13	23	6	10	9	13
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	2	3	8	243	14	83	26	177	33	188	42	125	28	67	27	61	4	6	"	"
"	"	2	5	4	53	5	83	2	47	7	187	3	114	1	5	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	5	226	"	"	8	213	13	55	14	74	10	23	17	64	3	7	"	"
"	"	1	1	1	15	4	42	3	12	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	1	2	99	7	906	2	30	2	8	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	13	"	"	1	1	"	"	1	10	"	"	"	"	"	"	"	"
60	82	9	21	40	263	35	284	33	479	22	73	63	171	24	75	36	73	24	52	58	124
62	96	27	104	95	1230	119	1849	195	1871	177	981	231	986	135	419	150	441	43	96	90	206

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:		Totaal der vergunningen in de 6e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:	burgemeesters in de provincie:	
N⁰.	OMSCHRIJVING.	Utrecht.	Utrecht.	
7	Kleeding en Reiniging:			
	a. Dameskleermakerijen . .	9	87	96
	b. Ateliers voor dameshoeden	19	7	26
	c. Wasch-, bleek- en strijkinrichtingen	24	62	86
15	Textiele Nijverheid.	2	1	3
17	Voedings- en genotmiddelen .			
	a. Banketbakkerijen . . .	5	"	5
	b. Chocoladefabriek	"	1	1
	Totaal . . .	59	158	217

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op 2 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:		Totaal der vergunningen in de 6e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:	burgemeesters in de provincie:	
N0.	OMSCHRIJVING.	Utrecht.	Utrecht.	
7	Kleeding en reiniging:			
	a. Dameskleermakerijen . .	24	110	134
	b. Ateliers voor dameshoeden	44	6	50
	c. Wasch-, bleek- en strijkinrichtingen	18	63	81
12	Stoom- en andere werktuigen:			
	a. Electrotechniek en electrische toestellen. . . .	"	1	1
15	Textiele Nijverheid	6	2	8
17	Voedings- en genotmiddelen:			
	a. Banketbakkerijen	2	2	4
	b. Chocoladefabriek	"	9	9
	Totaal	94	193	287

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op 2 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Glasslijper	1	„	1	„	„	„
	Pan- en tegelfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Steenfabrikant	„	„	„	„	„	„
4	Bouwondernemer	„	„	„	„	„	„
	Loodgieter	1	„	„	„	„	1
	Schilder	2	„	„	„	„	2
	Steenhouwer	„	„	„	„	„	„
	Stucadoor	„	„	„	„	„	„
	Timmerman	2	„	„	„	„	1
5	Asphaltfabrikant	„	„	„	„	„	„
6	Hoepelmaker	1	„	„	„	„	„
	Houtbewerker	„	„	„	„	„	„
	Kofferfabrikant	„	„	„	„	„	„
7	Haarbewerker	„	„	„	„	„	„
	Kleermaker	2	„	9	„	„	„
	Modiste en Naaister	6	„	16	„	„	„
	Wasch-, bleek- en strijkster	7	„	31	„	„	„
8	Kerksieradenfabrikant	„	„	„	„	„	„
9	Schoenmaker	2	„	„	„	„	1
11	Moerboutenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Smeden	5	„	5	„	„	1
12	Instrumentmaker	„	„	„	„	„	„
	Machinefabrikant	„	„	„	„	„	„
	Rijwielhersteller	1	„	2	„	„	„
	Verwarmingstoestellenfabrikant	„	„	„	„	„	„
14	Boekbinder	1	„	„	„	„	„
	Cartonnagefabrikant	„	„	„	„	„	„
17	Brood- en banketbakker	6	2	3	„	„	1
	Slager	10	„	7	„	„	8
	Suikerfabrikant	1	„	4	„	„	„
	Totaal	48	2	78	„	„	15

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

...tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	Aantal overtredingen van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
”	”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	4	4	”	”	”	”	4
”	”	”	”	”	6	6	”	”	”	”	6
”	1	”	”	2	”	”	”	”	”	”	”
”	2	”	”	4	1	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
”	2	”	”	3	2	2	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	2	2	”	”	”	”	2
1	”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	3	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	9	”	”	”	”	”	”	”
”	2	”	”	18	”	”	”	”	”	”	”
”	4	”	”	35	1	2	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
1	1	”	”	3	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
”	1	”	”	7	3	3	”	”	”	”	3
”	”	”	”	”	1	”	1	”	”	”	1
”	”	”	”	”	2	2	”	”	”	”	2
”	”	”	”	2	1	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
”	1	”	”	1	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	2	”	”	”	”	2
”	2	”	”	8	1	1	”	”	”	”	1
”	8	”	”	23	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	4	”	”	”	”	”	”	”
2	24.	”	”	121	36	35	1	”	”	”	36

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1[e] lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Steenfabrikant	4	2	„	„	„	1
3	Boekdrukker	3	„	2	„	„	1
4	Bouwondernemer	„	„	„	„	„	„
	Timmerman	1	„	„	„	„	„
	Schilder	4	„	1	„	„	5
	Behanger	1	„	„	„	„	„
5	Asphaltpapierfabrikant	„	„	„	„	„	„
6	Houtwarenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Meubelmaker	„	„	„	„	„	„
	Stoelenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Bamboeartikelen	„	„	„	„	„	„
	Stoelenmatter	1	2	„	„	„	„
	Teenschiller	1	1	„	„	„	„
	Hoepelmaker	1	1	„	„	„	„
	Mandenmaker	3	3	„	„	„	1
	Lijstenmaker	„	„	„	„	„	„
7	Modistes en Naaisters	24	„	87	„	„	1
	Beddenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Wasschers, Bleekers, Strijksters.	8	„	11	„	„	„
9	Schoenmaker	4	1	1	„	„	2
11	Goudsmid	„	„	„	„	„	„
	Smid	4	„	2	„	„	2
	Fabrikant van ijzerconstructies.	„	„	„	„	„	„
	Metaalwarenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Koper- en Blikslager	1	„	„	„	„	1
12	Fabrikant van Electrische toestellen	„	„	„	„	„	„
	Telefoonhersteller	1	„	„	„	„	1
	Rijwielhersteller	3	„	2	„	„	1
	Transporteeren	64	10	106	„	„	16

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen					
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	van art. 12	van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
„	1	„	1	5	2	2	„	„	„	„	2
„	3	„	„	6	4	2	„	„	„	2	4
„	„	„	„	„	12	10	„	„	„	1	11
„	1	„	„	1	9	9	„	„	„	„	9
„	4	„	„	10	1	1	„	„	„	„	1
„	1	„	„	1	3	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	5	„	„	93	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	2	„	„	13	2	2	„	„	„	„	2
„	2	„	„	6	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	2	„	„	6	3	3	„	„	„	„	3
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	3	3	„	„	„	„	3
„	1	„	„	2	2	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	7	7	„	„	„	„	7
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	4	3	3	„	„	„	„	3
„	25	„	1	160	63	58	„	„	„	3	61

Nummer der bedrijfsgroep	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3: Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5: Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6: Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7: Zondagsarbeid.	10,1e lid.: Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . . .	64	10	106	,,	,,	16
	Horlogemaker	1	,,	,,	,,	,,	1
	Instrumentmaker	,,	,,	,,	,,	,,	,,
13	Wagenmaker	1	,,	1	,,	,,	,,
14	Boekbinder	,,	,,	,,	,,	,,	,,
15	Sajetfabrikant	1	,,	1	,,	,,	,,
	Touwslager	1	,,	,,	,,	,,	1
17	Korenmolenaar.	,,	,,	,,	,,	,,	,,
	Brood- en banketbakker . . .	6	,,	9	,,	,,	4
	Cacaofabrikant	3	,,	6	,,	,,	,,
	Slager	3	,,	2	,,	,,	2
	Mineraalwaterfabrikant	1	,,	1	,,	,,	1
	Bierbrouwer	,,	,,	,,	,,	,,	,,
	Azijnmaker	,,	,,	,,	,,	,,	,,
	Tabakfabrikant.	,,	,,	,,	,,	,,	,,
	Sigarenfabrikant	1	,,	,,	,,	,,	4
20	Lompensorteerder.	1	,,	,,	,,	,,	,,
21	Courantenbezorger	9	13	,,	,,	,,	,,
	Schipper	1	2	,,	,,	,,	,,
	Totaal	93	25	126	,,	,,	29

tredingen.					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen					
10,4ᵃ lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* nº. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	van art. 12	van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
„	25	„	1	160	63	58	„	„	„	3	61
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	3	1	„	„	„	6	7
„	3	„	„	16	1	1	„	„	„	„	1
„	3	„	„	9	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	6	4	4	„	„	„	„	4
„	1	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	4	„	„	8	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	13	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	41	„	1	222	77	70	„	„	„	9	79

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 7. Zondagsarbeid.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	Arbeidswet. Aantal overtredingen der overige artikelen.	Arbeidswet. Aantal overtredingen der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n°. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der overige artikelen.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n°. 215). ingevolge art. 6 der wet.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n°. 215). ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1,—	"	25	"	"	1	2	1	"	"	4	"	"	"	"	33
1,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2,—	"	17	"	"	5	"	7	"	"	"	"	"	"	"	29
2,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3,—	"	34	"	"	6	"	13	"	"	30	1	"	"	"	84
4,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
5,—	1	2	"	"	2	"	2	"	"	1	"	"	"	"	8
6,—	1	"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	3
7,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
8,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
10,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
12,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
20,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
25,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
50,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	2	78	"	"	15	2	24	"	"	35	1	"	"	"	157

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215) ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	4
1,—	18	37	"	"	4	"	4	"	"	1	"	"	"	"	64
1,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2,—	"	5	"	"	15	"	18	"	1	1	"	"	"	"	40
2,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3,—	3	64	"	"	10	"	18	"	"	66	"	"	"	"	161
4,—	"	6	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6
5,—	"	11	"	"	"	"	1	"	"	2	"	"	"	1	15
6,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	6
7,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
8,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
10,—	"	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	5
12,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
20,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
25,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
50,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	23	126	"	"	29	"	41	"	1	70	"	"	"	9	301

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . .	”	”	”	”	”	”	”
2	Drijfwerk	”	”	”	”	”	”	”
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	”	”	”	”	”	”	”
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	”	”	”	”	”	”	”
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	”	”	”	”	”	”	”
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	”	”	”	”	”	”	”
7	Liften, lieren, kranen .	”	”	”	”	”	”	”
8	Wagens en transport van voorwerpen	”	”	”	1	”	”	”
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	1	”	”	5	1	”	”
10	Vallende voorwerpen .	”	”	”	1	”	”	”
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	”	”	”	1	”	”	”
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	”	”	1	”	”	1
13	Stoomketels en kooktoestellen	”	”	”	”	”	”	”
14	Andere oorzaken . . .	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	1	”	”	9	1	”	1

de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	7	"	"	"	"	"	7
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	2	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	8	"	1	"	1	3	15
"	"	"	1	3	"	"	"	2	2	15
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	3	"	"	"	1	1	7
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	1	"	"	"	1	1	4
"	"	"	4	28	"	1	"	5	9	59

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	”	”	”	”	”	”	”
2	Drijfwerk	”	”	”	”	”	”	”
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	”	”	”	”	”	”	”
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	”	”	”	”	”	”	”
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen. . . .	”	”	”	”	”	”	”
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	”	”	”	”	”	”	”
7	Liften, lieren, kranen .	”	”	”	”	”	”	”
8	Wagens en transport van voorwerpen	”	”	”	”	”	”	”
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	”	”	”	”	”	”	”
10	Vallende voorwerpen .	”	”	”	”	”	”	”
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	”	”	”	”	”	”	”
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	”	”	”	”	”	”
13	Stoomketels en kooktoestellen	”	”	”	”	”	”	”
14	Andere oorzaken . . .	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	”	”	”	”

er Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 *der*
e oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van)	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	.	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art. 12*
der Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	"	"	"	"	"	"	"
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	"	"	"	"	"	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	"	"	"	"	"
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	"	"	"	"	"	"	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	"	"	"	"	"	"	"
10	Vallende voorwerpen .	"	"	"	"	"	"	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	"	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	"	"	"	"
	Totaal	"	"	"	"	"	"	"

...r Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge artikel 61
... oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van)	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	1	„	„	„
3	Aangezicht	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	1	„	„	„
5	Vingers	„	„	„	1	„	„	„
6	Bovenlichaam	1	„	„	3	1	„	„
7	Onderlichaam	„	„	„	2	„	„	„
8	Voeten	„	„	„	„	„	„	1
9	Brandwonden	„	„	„	1	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	1	„	„	9	1	„	1

aard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijver-heid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewer-king van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktui-gen enz.	Groep 13 — Scheeps-bouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-mid-delen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	3
„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	3
„	„	„	1	5	„	„	„	„	„	7
„	„	„	1	8	„	1	„	„	3	14
„	„	„	1	5	„	„	„	„	2	13
„	„	„	„	„	„	„	„	2	1	5
„	„	„	1	2	„	„	„	2	2	8
„	„	„	„	3	„	„	„	1	1	6
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	4	28	„	1	„	5	9	59

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	”	”	”	”	”	”	”
2	Oogen	”	”	”	”	”	”	”
3	Aangezicht	”	”	”	”	”	”	”
4	Armen en handen	”	”	”	”	”	”	”
5	Vingers	”	”	”	”	”	”	”
6	Bovenlichaam	”	”	”	”	”	”	”
7	Onderlichaam	”	”	”	”	”	”	”
8	Voeten	”	”	”	”	”	”	”
9	Brandwonden	”	”	”	”	”	”	”
10	Inwendige kneuzingen	”	”	”	”	”	”	”
11	Gedood	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	”	”	”	”

r Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61
oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijver-heid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewer-king van).	Groep 12 — Stoom- en andere werk-tuigen enz.	Groep 13 — Scheeps-bouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-mid-delen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Aard der verwonding.		Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen.	Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2		Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3		Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4		Armen en handen	„	„	„	„	„	„	„
5		Vingers	„	„	„	„	„	„	„
6		Bovenlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
7		Onderlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
8		Voeten	„	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden		„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .		„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood		„	„	„	„	„	„	„
		Totaal	„	„	„	„	„	„	„

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge artikel 61
de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	1	„	„	4	„	„	1
3	Dinsdag	„	„	„	2	„	„	„
4	Woensdag.	„	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	1	„	„
6	Vrijdag.	„	„	„	2	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	1	„	„	„
	Totaal	1	„	„	9	1	„	1

waarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1
„	„	„	„	5	„	„	„	„	„	11
„	„	„	1	6	„	„	„	1	2	12
„	„	„	„	3	„	„	„	1	1	5
„	„	„	2	2	„	„	„	1	3	9
„	„	„	1	5	„	1	„	„	2	11
„	„	„	„	7	„	„	„	1	1	10
„	„	„	4	28	„	1	„	5	9	59

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	”	”	”	”	”	”	”
2	Maandag	”	”	”	”	”	”	”
3	Dinsdag	”	”	”	”	”	”	”
4	Woensdag.	”	”	”	”	”	”	”
5	Donderdag	”	”	”	”	”	”	”
6	Vrijdag.	”	”	”	”	”	”	”
7	Zaterdag	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	”	”	”	”

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijver-heid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen. turf.	Groep 11 — Metalen (bewer-king van).	Groep 12 — Stoom- en andere werk-tuigen.	Groep 13 — Scheeps-bouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-mid delen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Utrecht.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Aardewerkfabriek	„	„	1	„
	Steenfabriek	„	„	3	„
3	Boek-, courant- en handelsdrukkerij . .	3	„	„	„
4	Timmerfabriek	2	„	1	„
	Steenhouwerij	„	„	1	„
	Bouwwerk	1	„	„	„
5	Chemische schoensmeerfabriek	2	„	„	„
	Verfstoffenfabriek	1	„	„	„
6	Meubelfabriek	1	„	„	„
	Lijstenfabriek	1	„	„	„
7	Matrassenfabriek	1	„	„	„
	Wasch-, bleek- en strijkinrichtingen . .	2	„	4	„
	Chemische wasscherijen	1	1	„	„
11	Fabriek van ijzerconstructies	„	„	1	„
	Smederij	2	„	„	„
	Koperslager	2	„	1	„
	Zilversmederij	1	„	„	„
12	Laden van accumulatoren	1	„	1	„
	Electrische toestellen	1	„	1	„
	Medische instrumenten	„	„	1	„
	Muziekinstrumenten	1	„	„	„
	Rijwielfabriek	1	„	„	„
	Transport . . .	24	1	15	„

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Utrecht. tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Transporteeren . . .	24	1	15	„
13	Spoorwegwagenreparatie	1	„	„	„
	Scheepsbouwwerf	1	„	„	„
14	Boekbinderij en cartonnage	„	„	1	„
15	Touwslagerij.	1	„	„	„
	Machinale breiinrichting	1	„	„	„
	Textielindustrie	„	„	1	„
16	Electrische centrale	4	„	„	„
	Gasfabriek	„	„	1	„
17	Broodbakkerij	16	„	3	„
	Banketbakkerij	3	„	„	„
	Abattoir en slagerij	1	„	1	„
	Zuivelfabriek	3	1	1	„
	Tabakskerverij	1	„	„	„
	Sigarenfabriek	2	„	„	„
	Drinkwaterleiding.	4	„	„	„
	Korenmalerij	„	„	6	„
	Koffiebranderij	2	„	„	„
	Veekoekenfabriek	„	„	1	„
	Totaal . . .	64	2	30	„

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Utrecht. tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Aardewerkfabriek	„	„	2	„
	Steenfabriek	1	„	2	„
	Tegelfabriek	1	„	„	„
3	Boek-, courant- en handelsdrukkerij	1	„	1	„
4	Timmerfabriek	2	„	2	„
	Bouwwerk	1	„	„	„
5	Loodwitfabriek	„	„	3	„
	Oliefabriek	„	„	1	„
6	Brandhoutzagerij	1	1	„	„
	Houtwarenfabriek	„	„	2	„
	Houtzagerij	„	„	1	„
7	Wasch-, bleek- en strijkinrichtingen	„	„	6	„
11	Smederij	2	„	1	„
	's Rijks Munt	„	„	1	„
	Koperslagerij	1	„	„	„
	Zilversmederij	1	„	1	„
	Loodpletterij	„	„	1	„
12	Instrumentmakerij	„	„	1	„
	Rijwielfabrieken, -reparatie	1	„	2	„
	Machinefabriek	„	„	3	„
13	Scheepsbouwwerf	„	„	2	„
14	Boekbinderij en cartonnage	„	„	1	„
	Transport	12	1	33	„

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Utrecht. tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Transporteeren . . .	12	1	33	„
15	Textielindustrie	„	„	1	„
16	Electrische centrale	3	„	2	„
	Gasfabriek	1	„	1	„
17	Broodbakkerij	18	„	4	„
	Banketbakkerij	2	„	2	„
	Slagerij	1	„	„	„
	Zuivelfabriek	„	„	1	„
	Tabak- en sigarenfabriek	2	„	2	„
	Sigarenfabriek	1	„	„	„
	Drinkwaterleiding	1	„	„	„
	Korenmalerij	1	1	4	„
	Koffiebranderij	1	„	„	„
	Veevoedermalerij	1	„	„	„
—	Locomotiefremise	„	„	1	„
	Totaal . . .	44	2	51	„

ZEVENDE ARBEIDSINSPECTIE

(de provinciën Gelderland en Overijssel.)

HOOFDSTUK I.

ALGEMEEN OVERZICHT.

Gebied en omvang der inspectie. Personeel. Toezicht. Medewerking.

Gebied en omvang der inspectie. De 7e inspectie bleef gedurende de Verslagperiode 1903/1904 de provinciën Gelderland en Overijssel omvatten.

Dit gebied is rijkelijk uitgebreid en vereischt op den duur te veel inspanning van den inspecteur, indien hij alleen de persoon is, die wettelijk bevoegd is zelfstandig voorschriften te geven. Aangezien hij dus alleen de verantwoordelijkheid draagt voor alles wat op dit gebied gebeurt, zal hij zich door eigen aanschouwing dikwijls een vollediger indruk willen vormen dan uit de beste rapporten te verkrijgen is. Dit brengt veel opoffering van tijd voor reizen mede.

Alleen doordat de beide adjunct-inspecteurs, die mij gedurende het grootste gedeelte van de Verslagperiode terzijde stonden, reeds over langdurige ervaring en routine in den dienst konden beschikken, en ik in de belangrijkste industrie, welke in mijne inspectie voorkomt, vrij wel georiënteerd ben, was het mogelijk een niet geheel en al onbevredigd gevoel te krijgen ten opzichte van hetgeen kon worden afgedaan, in vergelijking met hetgeen wenschelijk ware.

Door verschillende omstandigheden had ik gelegenheid in aanraking te komen met collega's in het buitenland en door aanschouwing iets te leeren kennen van de wijze waarop in Engeland, Duitschland, België en Oostenrijk de wettelijke bepalingen worden ten uitvoer gelegd en gehandhaafd. Daardoor werd ik in het algemeen versterkt en gesteund in vele opvattingen welke ik mij, in verband met toestanden die bij ons voorkomen, had gevormd.

De staat **A** geeft een overzicht van de aantallen inrichtingen, waarop de Veiligheidswet van toepassing is en die binnen het inspectiegebied zijn gelegen, voor zoover ze thans bij mijne administratie bekend zijn. Van de

Aantal der in de 7e Arbeidsinspectie bekende inrichtingen waarop de Veiligheidswet van toepassing is.

Toestand ult°. December 1904.

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Provincie Gelderland.			Provincie Overijssel.			Totaal in de 7e inspectie.		
		Zonder krachtwerktuig.	Met krachtwerktuig.	Totaal.	Zonder krachtwerktuig.	Met krachtwerktuig.	Totaal.	Zonder krachtwerktuig.	Met krachtwerktuig.	Totaal.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	8	208	216	27	47	74	35	255	290
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	2	53	55	3	37	40	5	90	95
4	Bouwbedrijven	35	28	63	11	34	45	46	62	108
5	Chemische nijverheid enz. .	2	21	23	8	25	33	10	46	56
6	Hout- en stroobewerking enz.	43	78	121	15	56	71	58	134	192
7	Kleeding en reiniging . . .	68	117	185	31	39	70	99	156	255
8	Kunstnijverheid	3	„	3	„	„	„	3	„	3
9	Leder, wasdoek enz. . . .	6	13	19	2	6	8	8	19	27
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	1	1	„	10	10	„	11	11
11	Metalen (bewerking van) . .	23	45	68	14	40	54	37	85	122
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	15	46	61	6	31	37	21	77	98
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz. .	10	24	34	12	7	19	22	31	53
14	Papier enz.	11	27	38	2	3	5	13	30	43
15	Textiele nijverheid	7	24	31	10	107	117	17	131	148
16	Gas en electriciteit	3	38	41	1	15	16	4	53	57
17	Voedings- en genotmiddelen.	1996	815	2811	1096	525	1621	3092	1340	4432
	Totaal . . .	2232	1538	3770	1238	982	2220	3470	2520	5990

OVERZICHT van het aantal inrichtingen, onderworpen aan het toezicht.
Toestand Ult⁰. December 1904.

PROVINCIE.	Aantal inrichtingen.			
	volgens de statistische gegevens op 31 Dec. 1904.		Waarop de V. W. van toepassing is.	Onderworpen aan het toezicht (totaal van de kolommen 3 en 4).
	waarop de A. W. van toepassing is.	waarop de A.W. maar niet de V. W. van toepassing is.		
1	2	3	4	5
Gelderland	4023	2820	3770	6590
Overijssel.	2357	1669	2220	3889
Totaal	6380	4489	5990	10479
Toestand op 31 Dec. 1904	5707	4473	4892	9365

opheffingen en verplaatsingen van die inrichtingen wordt zooveel maar eenigszins doenlijk aanteekening gehouden. Aangezien echter geen verplichting bestaat tot mededeeling van die omstandigheden, blijven mijne aanteekeningen altijd onvolledig.

Personeel. Op 1 Jan. 1903 bestond het personeel met het toezicht belast, dat mij terzijde stond, uit de adjunct-inspecteurs C. J. P. Zaalberg en H. J. Scholte, de adjunct-inspectrice dr. E. Kleerekoper en den opzichter W. F. H. Bönnekamp.

Zooals reeds in mijn vorig Verslag werd medegedeeld, werd mej. dr. Kleerekoper met ingang van 1 Jan. 1903 werkzaam gesteld te Leiden, om mede te werken met dr. J. E. G. van Emden, privaat-docent in de Parasytologie aan de Rijksuniversiteit aldaar, tot het instellen van een onderzoek naar de diagnostische waarde van het optreden van eigenaardige korrelige bloedlichaampjes in het bloed van personen, die aan loodvergiftiging blootstaan. Dit onderzoek werd gevolgd door een onderzoek naar de verbreiding der loodvergiftiging in verschillende industrieën. Hieraan wijdde mej. K. onder leiding van dr. van E. hare krachten gedurende de geheele verdere Verslagperiode, alleen met uitzondering van de maanden Juli, Augustus en September 1903, waarin zij, ook in verband met tijdelijke bevoegdheid van mijn ambtgenoot in de 6e inspectie, in de 7e, in die beide inspecties werkzaam was voor den gewonen dienst.

Bij Ministerieele beschikking van 6 Juni 1903 werd de adj.-inspecteur H. J. Scholte, met ingang van 1 Nov. 1903 verplaatst naar de 2de inspectie, standplaats Rotterdam, terwijl daarbij tevens de adj.-inspecteur Is. P. de Vooys, mede met ingang van 1 Nov., van Breda werd overgeplaatst naar Arnhem en in de 7e inspectie werkzaam gesteld.

Bij Kon. besl. van 2 Mei 1903, no. 27 werd de heer N. M. H. Doppler met ingang van 1 Juni 1903 benoemd tot electrotechnicus bij de arbeids-inspectie. Zooals uit de instructie, opnieuw en in gewijzigden vorm vastgesteld bij Kon. besluit van 24 April 1903 (*Stbl.* no. 107), blijkt, treedt de electrotechnicus op in het geheele Rijk en is in elke inspectie ondergeschikt aan den ter plaatse bevoegden inspecteur. Als standplaats werd den heer Doppler de gemeente Arnhem aangewezen.

Het administratief personeel bestond op 1 Jan. 1903 uit den chef de bureau A. Folmer en den klerk A. J. Giezen.

Dit personeel werd uitgebreid door de benoeming tot klerk bij de arbeids-inspectie van: G. A. Burger, bij Kon. besluit van 28 Oct. 1903, n⁰. 46 en met ingang van 1 Nov. 1903, en van P. van der Steeg bij Kon. Besluit van 17 Maart 1904 n⁰. 1 en met ingang van 1 April 1904. Beide ambtenaren hadden op het tijdstip hunner benoeming reeds eenige maanden als tijdelijk schrijver op mijn bureau gewerkt.

Het inspecteerend personeel bestaat dus thans uit 1 inspecteur, 2 adjunct-inspecteurs, 1 adjunct-inspectrice en 1 opzichter, het administratief personeel uit een chef de bureau en 3 klerken.

Het komt mij voor, dat eene uitbreiding van het personeel met het toezicht belast weinig vruchtbaar zoude zijn, zoolang de inspecteur alléén verantwoordelijk is voor de aanwijzigingen en voorschriften welke noodig worden geacht. Een meer intens toezicht is m. i. alleen mogelijk òf door verdeeling in kleinere inspecties, òf door het toekennen van zelfstandige bevoegdheid tot het geven van voorschriften aan nog andere ambtenaren dan aan het hoofd van de inspectie alleen. Om verschillende redenen ben ik voorstander van het laatste stelsel.

Wegens de vele werkzaamheden, welke het secretariaat van de vergaderingen der inspecteurs van den arbeid medebracht, vooral in verband met het concipieeren van velerlei adviezen, die door den Minister werden verlangd, zag ik mij genoodzaakt ontheffing te verzoeken van die functie, sedert December 1899 door mij bekleed. Aan mijn verzoek werd voldaan met ingang van 25 Mei 1904. Mijn ambtgenoot, de inspecteur in de 9e inspectie C. C. A. Last, volgde mij als secretaris op.

Toezicht. De staten I en II geven een aantal gegevens betreffende naleving en toezicht op eenige bepalingen der Arbeidswet en Veiligheidswet. Omtrent de groote onjuistheden welke zeer wel in die gegevens kunnen

schuilen, verwijs ik naar de desbetreffende opmerking in mijn vorig Verslag welke ook thans nog volle geldigheid heeft.

Ingevolge opgedane ervaringen werd het systeem van mondeling geven van voorschriften nagenoeg geheel verlaten en werden zooveel doenlijk alle voorschriften of gedane aanwijzigingen omtrent tekortkomingen schriftelijk bevestigd. In het meerendeel van de gevallen, waar die schriftelijke aanwijzigingen vrij omvangrijk waren voor eenzelfde fabriek of onderneming, werd vóór de definitieve vaststelling van het voorschrift mondeling nader overleg gepleegd of werden gewenschte toelichtingen gegeven.

Van de voorschriften worden zoogenaamde „toekomst-registers" gehouden, ten einde gemakkelijk te kunnen nagaan òf en waar de gestelde termijnen zijn overschreden. Zooveel doenlijk werd de nalevering der voorschriften na ommekomst der gestelde termijnen gecontroleerd.

Een begin werd gemaakt met het samenstellen van technologische en plaatsbeschrijvingen van belangrijke fabrieken. Deze arbeid vereischt vrij veel tijd, hij kan natuurlijk alleen door het technisch personeel worden verricht en verlengt ook den tijd voor fabrieksbezoek vereischt. Toch stel ik mij voor dat deze arbeid vruchtdragend zal zijn.

Het aantal aanvragen krachtens de Hinderwet dat in deze inspectie moest worden behandeld is ook bijzonder groot. In het jaar 1903 kwamen 486 dergelijke vragen in en 511 in het jaar 1904. Voor het overgroot meerendeel werden de aanvragers persoonlijk bezocht om inlichtingen te verkrijgen omtrent hunne plannen, en de aandacht te vestigen op al datgene, waarop bij het tot stand brengen der inrichting moest worden gerekend ingevolge de bepalingen der Veiligheidswet.

Voor een groot deel vormden dientengevolge de inkomende Hinderwet-aanvragen een hoofdleiddraad voor de bewegingen der inspecteerende ambtenaren. Van een stelselmatige, rustige uitvoering van een programma van inspectie kon, bij de groote hoeveelheid werk, die te doen is, tot nu toe weinig sprake zijn. Alleen met betrekking tot de textielindustrie werd daarnaar met kracht gestreefd en eenig resultaat bereikt. Het komt mij gewenscht voor het verhaal der desbetreffende bemoeienissen en ervaringen niet te verbrokkelen, maar later in samenhang mede te deelen. Het was de adjunct-inspecteur de Vooys, die mij hierin terzijde stond.

Door den adjunct-inspecteur Zaalberg zijn nagenoeg alle papierfabrieken en een groot deel der drukkerijen en der steenbakkerijen bezocht. In het laatst van 1904 droeg ik hem op een opzettelijk onderzoek in te stellen naar het steenhouwersbedrijf, hetwelk ook in samenhang zal worden medegedeeld.

Het bleek mij gewenscht omtrent vele ongevallen, waarvan kennisgeving inkwam, een onderzoek te doen instellen. Dit had plaats, met name ook omtrent bijna alle textielongevallen in 1904.

Door de Rijksverzekeringsbank werden wederom herhaaldelijk classificatieformulieren van verzekeringsplichtige ondernemingen aan mij toegezonden; ten einde daarop te vermelden wat mijn oordeel was omtrent hetgeen mij van de onderneming bekend was met betrekking tot de meerdere of mindere mate van gevaar voor ongevallen, welke zij opleverde.

Ook ingevolge art. 95 der Beroepswet werden eenige opdrachten tot het instellen van voorbereidend onderzoek ontvangen, nml. in 1903 vijfmaal van den Raad van Beroep te Arnhem, in 1904 zesmaal van den Raad van Beroep te Arnhem, éénmaal van dien te Almelo en éénmaal van den Centralen Raad van Beroep.

Het aantal dagen besteed aan vergaderingen der inspecteurs van den arbeid bedroeg in 1903 achttien, in 1904 vijftien. Deze bijeenkomsten waren dienstbaar aan het samenstellen van gemeenschappelijke adviezen en aan het plegen van overleg omtrent gelijkmatige toepassing der wettelijke bepalingen.

Reeds in 1902 was door de vergadering der inspecteurs een subcommissie aangewezen tot het verzamelen van gegevens, welke zouden leiden tot voorstellen tot herziening en aanvulling van het Veiligheidsbesluit, waarin zich bij de tenuitvoerlegging verschillende onvolkomenheden en onvolledigheden hadden doen kennen. Deze subcommissie, waarvan ook ik deel uitmaakte, had zich in hoofdzaak beziggehouden met het verzamelen van gegevens. In April 1903 werden wij echter plotseling gewaar, dat de voorgenomen herziening der Arbeidswet tevens zoude bevatten alles wat tot nu toe in Veiligheidswet en Veiligheidsbesluiten voorkomt. Daarin vond de subcommissie aanleiding dadelijk machtiging aan den heer Minister te verzoeken, om bijeen te mogen komen tot beraadslaging; dientengevolge hadden eenige bijeenkomsten plaats. Zeer korten tijd daarna werden de inspecteurs bijeengeroepen tot eene beraadslaging omtrent het voorontwerp der Arbeidswet en was de subcommissie, tot haren grooten spijt, genoodzaakt in die bijeenkomst mededeeling te doen van den door haar verrichten arbeid, ofschoon zij die arbeid zelf als geheel onvoltooid beschouwde en door haar nog niet gereed was gemaakt hetgeen zij van plan was allereerst aan het oordeel der inspecteursvergadering te onderwerpen.

Het bestudeeren van het Ontwerp-Arbeidswet, het gereedmaken van verlangde adviezen, welke hiermede in verband stonden, en het later bestudeeren van het definitief Ontwerp en de Memorie van toelichting, waartoe ook aan de adjunct-inspecteurs opdracht werd gegeven, nam zeer veel tijd in beslag.

Met mijn collega in de 4e inspectie werd ik aangewezen om met den chef der afdeeling Arbeid en den referendaris dier afdeeling een onderzoek in te stellen en van advies te dienen, omtrent de bekwaamheid en geschiktheid der personen die voor een aanstelling als opzichter van den arbeid in aanmerking wenschen te komen. In 1903 had éénmaal, in 1904 tweemaal een dergelijk onderzoek plaats.

Ik had de eer mede te worden afgevaardigd ter bijeenkomst, te Bazel in September 1903 gehouden, der internationale commissie die, op initiatief der internationale vereeniging tot wettelijke bescherming van arbeiders, had te beraadslagen over de wegen waarop algemeene geldigheid zoude kunnen worden verkregen voor het verbod van het gebruik van witten phosphor in de lucifersfabricage, het algemeen verbod van nachtarbeid van vrouwen en de bestrijding van het loodintoxicatie-gevaar door loodwitgebruik en in het algemeen in de industrie. (1)

Te zamen met mijn ambtgenoot in de 1e inspectie stelde ik een onderzoek in met betrekking tot eenige toestanden in de textielindustrie, dat zich ook uitstrekte tot Verviers in België, en tot Aken en omgeving. Bovendien maakte ik met den adjunct-inspecteur De Vooys in April 1904 een studiereis naar Manchester en omgeving, waaromtrent hierachter meer uitvoerige mededeeling wordt gedaan.

Mede tezamen met mijn ambtgenoot in de 1e inspectie en den adjunct-inspecteur Klompe, maakte ik in Sept. 1904 een informatiereisje naar Düsseldorf, Aken en omgeving en Viersen, ter bestudeering van inrichtingen tot afzuiging van stof in eenige bedrijfstakken.

De administratie is in de laatste jaren zeer belangrijk in omvang toegenomen. Het aantal ingekomen nummers bedroeg 18,238 in 1903 en 20,907 in 1904. (Over 1901 en 1902 waren deze cijfers 4589 en 6074; alle bescheiden die, tegelijkertijd inkomende, op één zaak betrekking hebben, ontvangen eenzelfde nummer). Het aantal uitgegane brieven bedroeg 4534 in 1903 en 3847 in 1904.

De toename is aan verschillende omstandigheden te wijten, in hoofdzaak echter aan het inwerkingtreden der Ongevallenwet 1901. Het aantal ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen, vermeerderde sedert enorm; bovendien komen thans ook de kennisgevingen in van het bestuur der Rijksverzekeringsbank (Ongevallenwet art. 61). Dit aantal bedroeg 5401 in 1903 en 6822 in 1904. De vergelijking der opgaven ingevolge art. 61 Ongevallenwet en art. 12 Veiligheidswet ingekomen, en de behoorlijke registratie van een en ander vereischt zooveel arbeid, dat de volle werkkracht van één klerk daartoe nog niet geheel toereikend is. Indien art. 12 der Veiligheidswet werd gewijzigd in dien zin dat van de ongevallen waarvan aangifte aan de Rijksverzekeringsbank moet geschieden, niet bovendien kennisgeving moet worden gedaan aan den burgemeester ter zake der Veiligheidswet, zoude hierin veel vereenvoudiging worden teweeggebracht.

Ingevolge een en ander is het aantal fabrieken en werkplaatsen, waar-

(1) Een kort Verslag van het behandelde in die bijeenkomst wordt als bijlage hierbij gevoegd (Bijlage B.)

omtrent gegevens zijn opgenomen in de Staten III en IV, niet zeer groot. Vele dezer inrichtingen werden echter herhaaldelijk bezocht en daaronder waren bezoeken, die niet in één dag afliepen. Bovendien zoude, in verband met het hierboven reeds vermelde, het aantal bezoeken vermeerderd dienen te worden met het overgroot meerendeel der Hinderwet-aanvragen.

Behalve aan inspectie en onderzoek werd ook aan surveillance door de ambtenaren der inspectie nog al wat gedaan, hetgeen kan blijken uit het aantal processen-verbaal, dat door hen werd opgemaakt. Dit bedroeg 111, waaronder 45 wegens overtreding van art. 5 der Arbeidswet (werken in verboden tijd) en 20 wegens overtreding van art. 3 (arbeid doen verrichten door kinderen beneden 12 jaar).

Het toezicht uitgeoefend door maréchaussée, rijksveldwacht en gemeentepolitie geschiedde op de gewone wijze. Verbetering te dezer zake kon in geringe mate worden geconstateerd.

Van enkele gezondheidscommissiën ontving ik zeer gewaardeerde inlichtingen betreffende enkele toestanden in fabrieken en werkplaatsen. Waar het een zoodanige inrichting betrof, die noch onder de Veiligheidswet, noch onder de Arbeidswet viel, werd zulks door mij aan de commissie medegedeeld. Enkele gezondheidscommissiën hadden buiten mij om aan hoofden van fabrieken of werkplaatsen tot verbetering geadviseerd. In één geval zelfs was het hoofd tot vertimmering overgegaan en had dientengevolge kosten gemaakt, zonder nochtans den toestand van de werkplaats zoodanig te hebben verbeterd, dat aan de eischen ingevolge de Veiligheidswet gesteld, werd voldaan. Het komt mij voor, dat in dergelijke gevallen eene gezondheidscommissie niet zonder den inspecteur van den arbeid behoort te adviseeren, en dat samenwerking zonder moeite kan worden gezocht en verkregen. Het komt mij voor, dat het optreden van gezondheidscommissiën ter zake van onderwerpen, die bij de Veiligheidswet zijn geregeld, en in inrichtingen welke onder die wet vallen, buiten de bevoegdheid dier commissiën ligt.

Enkele weinige malen werd ik schriftelijk op min gunstige toestanden opmerkzaam gemaakt door werklieden. Ook van een Kamer van arbeid mocht ik een dergelijke aanwijzing ontvangen.

Over het algemeen was de verhouding tusschen inspectie-ambtenaren en hoofden van bedrijven gunstig. Enkele malen, waar het volbrengen van den ambtelijken plicht onaangename gevolgen voor het betrokken bedrijfshoofd waarschijnlijk maakte, werd de verhouding verstoord en afleiding gezocht in het onverdiend beschuldigen van de ambtenaren met betrekking tot hunne wijze van optreden. In een geval b.v. waar de fabrikant den eenigen beschikbaren stoel in een kantoorlokaal innam, bij het binnentreden te zamen met den adj.-inspecteur, beklaagde deze fabrikant zich bij den Minister over het feit, dat de adj.-inspecteur in des fabrikanten tegenwoordigheid

zijn hoed had opgezet (in plaats van dien in het stof neer te leggen). In andere gevallen bleek het mij, dat die min of meer aangename verhouding in hoofdzaak afhankelijk was van het al dan niet geven van voorschriften ter uitvoering van wettelijke bepalingen, waaraan men gemeend had, geene, dan wel zeer onvoldoende aandacht te mogen wijden. Onze ervaringen te dezen opzichte komen alweer, als zoovele andere, met die in het buitenland opgedaan overeen, getuige wat de Baden'sche fabrieksinspectie in haar Jaarbericht over 1904 zegt: „dasz sie, wie mit jedermann, so auch — und dies nicht in letzter Linie im Interesse der Arbeiterschaft — mit der Industrie sich gern in ein gutes Verhältnis setze, dasz sie jedoch die unverfehlte Abneigung nicht fortgeschrittener Arbeitgeber, einem „„guten"" Verhältnis, das mit Nichtauflegen stehe und mit Auflegen falle, vorziehen müsse."

In eenige, gelukkig uiterst zeldzame, gevallen werd directe bemoeilijking ondervonden bij de inspecties. Alleen om aan te duiden hoe moeielijk het is voor de inspecteerende ambtenaren om steeds volkomen kalm, vriendelijk en beleefd te blijven, bij allerlei bejegening waaraan zij blootstaan, zij hier medegedeeld dat een ambtenaar in een geval uitdrukkingen had aan te hooren w. o. de volgende: „We doen niets". „We verdommen het". „Al die wetten zijn onzin." „De regeering is gek." „Een ander heeft hier niets te vertellen", terwijl hem na het verlaten der werkplaats werd nageroepen: „Jullie vreet van ons, verdomde smeerlap, daar is het je alleen om te doen".

Het in dit geval opgemaakte proces-verbaal leidde tot eene veroordeeling tot *f* 20.— boete.

Bezwaren werden ondervonden in verband met de omstandigheid, dat eene machtiging, om tegen den wil van den bewoner een woning binnen te treden, ook voor de inspectie-ambtenaren aan den burgemeester of den Kantonrechter moet worden gevraagd. In een geval had een adj.-inspecteur opgemerkt, dat van de 15 meisjes, die in een modiste-atelier werkzaam waren, slechts een drietal te acht uur 's avonds het huis verlieten en dat na acht uur licht werd opgestoken op eene bovenverdieping. Daar de ambtenaar niet in het bezit was van een machtiging, begaf hij zich eerst naar den burgemeester, daarna na den Kantonrechter, maar trof geen van beide heeren thuis. Den volgenden dag, in het bezit eener machtiging de woning binnengetreden zijnde, vond hij geen naaisters meer, maar werd hem medegedeeld, dat den vorigen avond gezien was, dat hij het oog op het atelier hield.

Ook een andere leemte in art. 19 Arbeidswet kwam aan het licht. In een geval hield het hoofd van een werkplaats vol, dat een bepaald vertrek hare slaapkamer was en dat daar niet werd gewerkt. Gebruik makende van eene machtiging als in de laatste alinea van art. 19 Arbeidswet bedoeld, werd de slaapkamer toch betreden en werden daarin een aantal werksters arbeidende gevonden. Dit betreden ware onwettig geweest, indien werkelijk

niemand in de slaapkamer werkende was gevonden. De ambtenaren toch hebben alleen recht van toegang tot die plaatsen, waar arbeid wordt verricht of pleegt verricht te worden, maar niet tot die plaatsen, waarvan een redelijk vermoeden bestaat dat er arbeid wordt verricht. De nieuwe Drankwet is te dezen opzichte gelukkiger in hare redactie dan de Arbeidswet.

Over het algemeen werd van de H.H. ambtenaren van het Openbaar Ministerie de gewenschte medewerking ondervonden. Eenige tegenzin werd bij eenige dier H.H. ambtenaren ondervonden met betrekking tot vervolgingen wegens overtreding van art. 12 der Veiligheidswet. Zooals ik reeds mededeelde, is de onveranderde handhaving van dit artikel, na het in werking treden der Ongevallenwet, mij ook niet bepaald sympathiek. Daar het evenwel is blijven bestaan, moet het ook worden uitgevoerd en was, ter bevordering van de naleving, een goed daarop letten en vervolgen van nalatigen vooral in den beginne, gewenscht en noodzakelijk. Ik vermeen, dat het daarom niet opgaat dat een ambtenaar van het Openbaar Ministerie mij dientengevolge schrijft: „dat door de wijze, waarop in kleinigheden (ik doel op art. 12 Veiligheidswet) door de inspectie wordt gehandeld, aan de ambtenaren de lust benomen wordt in zaken van belang een gedachtenwisseling met die inspectie uit te lokken. En dit moet in enkele gevallen wel eens schade aan de justitieele behandeling doen."

Verder meen ik nog mededeeling te moeten doen van de volgende gevallen. Ik had den opzichter opgedragen op een bepaalden avond in een grootere gemeente een serie surveillancebezoeken te maken in ateliers van costuummaaksters. Tengevolge daarvan was in eenige dier werkplaatsen arbeid na verboden tijd, en zonder vergunning tot overwerk geconstateerd. In eene der werkplaatsen was de moeder het hoofd, terwijl drie dochters te laat werkten. Natuurlijk werd ook tegen deze moeder verbaal opgemaakt; onze wet toch kent geen uitzonderingsbepaling met betrekking tot ouders ten opzichte van hun kinderen. De opzichter, later als getuige ter terechtzitting gedagvaard, moest van den ambtenaar van het Openbaar Ministerie de opmerking hooren met betrekking tot dit geval, dat hij in den vervolge toch maar niet meer zoo flauw moest zijn, om onder *zulke* omstandigheden verbaal op te maken.

Bij eene surveillance deed een adj.-inspecteur de volgende ervaringen op. Toen hij aanschelde, stond het hoofd van het bedrijf achter in den winkel. Deze verdween en liet de deur op slot. Nadat hij het personeel in veiligheid had gebracht werd de adj.-inspecteur binnengelaten. Het bedrijfshoofd, diens vrouw en de winkelbedienden spraken, blijkbaar volgens afspraak, onwaarheid. De naaisters deden dat den volgenden dag eveneens. Na veel en lang aandringen gelukte het eindelijk de vrees voor ontslag te overwinnen, en bleek uit verschillende getuigenverklaringen, dat op last van het bedrijfshoofd en zijn vrouw herhaaldelijk zeer laat was overgewerkt

en wel, behalve voortdurend door twee coupeuses, door een groot aantal meisjes één avond tot half twaalf uur, door een vijftal meisjes één avond tot ruim tien uur, door een drietal meisjes één avond tot half tien uur, door een tiental meisjes één avond tot half negen uur (het uur waarop werd geïnspecteerd) en door de twee coupeuses o. a. tot des Zondagmorgens 5 uur. Van dit laatste feit droeg de gemeentepolitie kennis, doch verbaliseerde niet. De andere overtredingen volgden daarop, en werden niet door de politie geconstateerd.

Het gevolg was een proces-verbaal van den adjunct-inspecteur, waarin alle overtredingen met een voldoend aantal getuigen waren aangegeven. Gedagvaard werd slechts voor 7 overtredingen, n.l. 7 van de 10 meisjes op den dag dat werd geïnspecteerd. Van de twee verdachten werd alleen de man gedagvaard. De boete bedroeg 7 maal *f* 12.50.

Een jaar later werd hetzelfde bedrijfshoofd wederom door den adj.-inspecteur bekeurd, ditmaal wegens het te vroeg doen aanvangen van den arbeid Boete *f* 25.

HOOFDSTUK II.

OVER DE ARBEIDERS.

Personen beneden 16 jaren. Vrouwen boven 16 jaren. Arbeiders boven 16 jaren.

In de hiernavolgende platen is beproefd van de geheele fabriekmatige textielindustrie in Nederland een grafische statistiek te geven ten aanzien van arbeidsduur en van de samenstelling van het in die industrie werkzame personeel.

Het is de eerste maal, dat op die wijze voor een belangrijke nijverheidsgroep gegevens voor het geheele land worden behandeld. Dat daartoe de textielindustrie werd gekozen, is zeer zeker gerechtvaardigd, eenerzijds in verband met hare belangrijkheid en hare ontwikkeling tot groot-industrie, anderzijds gelet op het verband met het Ontwerp-Arbeidswet 1904.

De punten, welke bij het onderzoek, dat aan de samenstelling dezer statistiek voorafging, in aanmerking werden genomen, waren:

1. Het aantal in de industrie werkzame arbeiders en de samenstelling daarvan ten aanzien van het al dan niet onderworpen zijn aan de bepalingen der bestaande Arbeidswet, waarbij dan de volgende categorieën worden onderscheiden:

A. Door de wet beschermde personen, verdeeld in:

a. jongens beneden 16 jaren;

b. vrouwelijke personen, n.l.

1. meisjes beneden 16 jaren;
2. vrouwelijke personen van 16 jaren en daarboven verdeeld in
   ongehuwd,
   gehuwd,
   weduwe.

B. Door de wet niet-beschermde personen, n.l. mannelijke personen van 16 jaren en daarboven.

2. De dagelijksche arbeidsduur.

3. De wekelijksche arbeidsduur.

4. Het einde van den arbeid op Zaterdag met inbegrip van den tijd, die gemiddeld wordt besteed voor het poetsen der machines.

In de archieven der arbeidsinspectie waren voor deze statistiek wel vele gegevens aanwezig, doch zij waren toch onvolledig en gingen bovendien aan het euvel mank dat de gegevens verkregen waren op te veel uiteenloopende tijdstippen. Daarom werden aan de onderscheidene bedrijfshoofden, door de betrokken inspecteurs van den arbeid in het begin van 1904 vraaglijsten gezonden, van het model als Bijlage I. Mijne ambtgenooten waren zoo welwillend mij de uitkomsten der verzamelde gegevens ter beschikking te stellen.

Verschillende overwegingen leidden er toe uit te zonderen de touw- en de vlasindustrie, de be- en verwerking van cocos, de reiniging van afval en verwerking van een deel daarvan tot poetskatoen enz., de fabricage van gewatteerde dekens, de kunstwolvervaardiging, de kapokindustrie, de kleinere breierijen en de handweverij als huisindustrie.

De gegevens betreffen dus het meer beperkte deel der textielindustrie, dat zich bezighoudt met de vervaardiging van garens, van tegumenten uit garens vervaardigd en van de apprêtuur dezer stoffen.

De vraaglijsten werden welwillend ontvangen en goed beantwoord. Zooveel mogelijk werden de antwoorden nog gecontroleerd met behulp der aanwezige gegevens; geheel volledig kon deze controle echter niet zijn.

Bij de bewerking der gegevens werd allereerst overwogen, dat de textielindustrie zich in ons land voor een goed deel in bepaalde centra heeft ontwikkeld, die heel dikwijls een eigenaardig karakter vertoonen, ook wat de bewerkte grondstoffen aangaat, en welker onderlinge verschillen het wenschelijk scheen te doen uitkomen. Eene dergelijke centra-indeeling scheen aanbeveling te verdienen boven eene provinciesgewijze indeeling. Immers de ontwikkeling der industrie stoort zich niet aan de provincie-grenzen, en zoo vertoont b.v. de textielindustrie in Twenthe en den Gelderschen Achterhoek in vele opzichten hetzelfde karakter.

De volgende geographische indeeling kwam mij het aannemelijkst voor:

I. Twenthe en de Geldersche Achterhoek.

II. Het oostelijk deel van Noord-Brabant, waarbij gevoegd Maastricht met een enkele dekenfabriek;

III. Tilburg.

IV. Leiden.

V. Oostelijk Utrecht (waarbij o. a. Veenendaal), enkele verspreide fabrieken op de Veluwe (Apeldoorn, Hattem, Arnhem), benevens Deventer;

VI. Verspreide fabrieken, n.l. wat Zuid-Holland behalve Leiden, Noord-Holland, behalve het Gooi en Friesland (alleen ééne sajetfabriek) aan textielfabrieken bevatten;

VII. Het Gooi.

De dagelijksche arbeidsduur is naar boven afgerond, d. w. z. dat arbeidsduren, niet juist een vol aantal uren, of een vol aantal uren plus een half uur bedragende, werden gerekend gelijk te zijn aan het eerstvolgend rustpunt in de statistiek. Dus werd b.v. $10^3/_4$ gerekend voor 11 uur. De overweging, welke er toe leidde niet liever naar beneden af te ronden, was deze, dat in vele fabrieken tijdens de korte voor het boterham eten bestemde rustpoozen, de machines niet worden stopgezet en inderdaad nog al eens hier en daar wordt doorgewerkt.

Deze zelfde opmerking geldt voor het einde van den arbeid op Zaterdag.

Waar onderscheid bestond tusschen zomer- en winterarbeidstijd, werd de langste arbeidstijd genomen.

De hier volgende staten **B** tot **G** geven, voor mijne inspectie, een overzicht van het aantal in de fabriekmatige textielindustrie werkzame arbeiders, verdeeld:

1. naar sexe en leeftijd, over de verschillende gemeenten, benevens het aantal fabrieken en firma's.
2. naar sexe en leeftijd over de verschillende bedrijfstakken, tevens gemeentegewijze.
3. naar dagelijkschen werktijd gedurende de eerste vijf dagen der week.
4. naar wekelijkschen werktijd.
5. naar werktijd op Zaterdag.
6. naar middagrusttijd en gemeenten.

Bovendien is hierbij gevoegd eene graphische voorstelling, die de uitkomsten meer aanschouwelijk doet overzien.

Uit de staten blijkt, dat de gegevens zich uitstrekken over 22719 werklieden, en een vrij belangrijk deel omvatten van de in de industrie werkende bevolking van Overijssel. Wèlk deel, daarvan kan men zich alleen een indruk bij benadering verschaffen door vergelijking met de uitkomsten der beroepstelling van 31 December 1899. Doet men dit dan blijkt dat: voor Overijssel de 13133 mannelijke personen ruim 38 pCt., de 6603 ongehuwde vrouwen bijna 80 pCt. en de 647 gehuwden ruim 62 pCt. vormen van de overeenkomstige arbeiders der gezamenlijke 17 nijverheidsgroepen in de beroepstelling vermeld. Voor Gelderland is de belangrijkheid der textielindustrie aanzienlijk minder; de met de zooeven genoemde percentages overeenkomstige cijfers bedragen voor de mannelijke personen (1432) 3.47 pCt. voor de ongehuwde vrouwen (812) 26.6 pCt. en voor de gehuwde vrouwen (92) 21.8 pCt.

De belangrijkste textiel-industrieele plaats is Enschede, waarin ruimschoots $^1/_3$ van de textiel-arbeiders van Overijssel werkt; daarop volgen Hengelo, Almelo, Oldenzaal en Nijverdal.

De verhouding van beschermde personen tot het totaal is het grootste in de tricotfabricage (88.52 pCt.), daarop volgt de spinnerij met bijna 54 pCt.

In de textielbleekerijen, in welke groep (indien men, als in de grafische voorstelling is geschied, de volgende hoofdgroepen aanneemt: 1. spinnerij, 2. weverij Overijssel, 3. weverij Gelderland, 4. tricotfabricage, 5. fabricage van netten, band, tapijt, 6. textielbleekerijen) met die der weverij in Gelderland de kleinste verhouding van beschermde tot totaal aantal arbeiders wordt aangetroffen, is die verhouding toch nog ruim 35 pCt. Men kan dus vrij veilig hieruit afleiden, dat de regeling van den arbeidstijd voor de beschermde personen in den regel tevens die voor het geheele bedrijf zal moeten vormen.

In de spinnerij werkt het meerendeel der vrouwen aan de rek- en verdeelstoelen en de voorspinmachines (Engelsch: drawing-frames en speed-frames, Twentsch: drolmachines, waarnaar de arbeiders: „drolsters"); de meeste meisjes werken aan de ringspinmachines, de jongens als opstekers bij de selfacting-mules (selfactors). In de weverij worden de meeste meisjes aangetroffen bij het spoelen, de vrouwen bij het scheren van kettingen, als weefster en bij het meten, vouwen en verpakken.

Wat betreft den dagelijkschen werktijd gedurende de eerste vijf dagen der week, zoo zien wij, dat in de spinnerij nog in het geheel geen arbeidsduur wordt aangetroffen van minder dan 10½ uur, en dat ruim 71 pCt. der arbeiders in dien bedrijfstak thans een werkdag van 11 uur heeft. Gunstiger staat het in de weverij; daarin hebben slechts 42.8 pCt. der werklieden een 11-urigen arbeidsdag. Een werkelijke arbeidsduur van 10 uur per dag of minder wordt in de weverij slechts voor 1.27 pCt. der arbeiders aangetroffen.

Gunstiger wordt de beschouwing als men ook den Zaterdag in rekening brengt. In Twenthe heerscht vrij algemeen de gewoonte des Zaterdags iets vroeger met den arbeid te doen eindigen. Echter is in eenige fabrieken de verkorting slechts gering. Bovendien moet des Zaterdagsnamiddags door nagenoeg het geheele personeel worden gepoetst, d. w. z. moeten de machines worden gereinigd. Men kan veilig aannemen, dat de tijd daaraan besteed gemiddeld c.a. 1 uur per arbeider bedraagt. Eenigen zijn eerder klaar, anderen hebben wel 2 of 3 uren noodig. Wie klaar is, kan heengaan. Vraagt men den werklieden naar hun werktijd, dan rekenen velen dat poetsen niet mede. Bij wettelijke regeling van den werktijd zoude dit echter zeer zeker wèl geschieden. In de tabellen en grafische voorstelling betreffende de 7e inspectie is die poetstijd niet in rekening gebracht, omdat het mij voorkwam, dat, bij het wel in rekening brengen de Zaterdagsche of wekelijksche werktijd niet met voldoende scherpte kon worden genoteerd.

Eigenaardig is het ook, dat in eenige fabrieken in de kwartieren, des voormiddags en des namiddags veelal toegestaan om de boterham te eten, het geheel aan de werklieden wordt overgelaten, of zij in dien tijd hunne machines willen stopzetten of niet, dan wel een gedeelte ervan laten doorloopen. Om dienaangaande bij het opmaken van de lijst van dagelijkschen

OVERZICHT van het aantal in de
(spinnerijen, weverijen en verdere afwerking van het weefsel (ververij, appretuur)
geen *wattenfabrieken,* **geen** *fabrieken ter verwerking van*
geen *touwfabricage, ook* **geen** *confectiefabrieken o*

GEMEENTEN.		Aantal		
	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde	
			Jongens beneden 16 jaren.	Meisjes beneden 16 jaren.
Almelo (Stad- en Ambt-)	2682	1409	340	271
Borne	818	528	69	52
Delden	131	94	17	4
Enschede en Lonneker	7296	4114	613	651
Friezenveen	431	166	31	62
Goor	819	519	76	44
Haaksbergen	374	249	18	16
Hengelo (O.)	2836	1592	199	304
Hellendoorn (Nijverdal)	1394	774	132	124
Ootmarssum	95	54	12	7
Rijssen	976	539	38	89
Oldenzaal	1602	757	158	192
Wierden	398	234	44	30
Twenthe.	19852	11029	1747	1846
per	100	55.56	8.80	9.29
Deventer	531	289	68	36
Aalten	171	120	15	1
Groenlo	47	44	3	„
Neede	396	271	32	17
Winterswijk	813	396	71	87
Nijkerk	78	47	26	2
Apeldoorn	309	87	31	68
Hattem	152	16	11	47
Dinxperlo	71	56	11	2
Arnhem	202	82	16	32
Eibergen	97	80	17	„
Gelderland.	2336	1199	233	256
per	100	51.32	9.97	10.96
Overijssel.	20383	11318	1815	1882
per	100	55.52	8.91	9.23
7e Inspectie.	22719	12517	2048	2138
per	100	55.09	9.02	9.42

Textielindustrie werkzame arbeiders.

tapijtweverijen, nettenweverijen, bandfabrieken, tricotfabrieken, textielbleekerijen; — katoenafval (pluizerijen enz.), **geen** *handweverij in huis-industrie, chemische wasscherijen en ververijen van kleederen enz.)*

arbeiders. personen. Vrouwen boven 16 jaren ongehuwd.	Vrouwen boven 16 jaren gehuwd.	Vrouwen boven 16 jaren weduwe.	Totaal beschermde personen.	pCt. beschermde personen. / totaal personen.	pCt. gehuwd of weduwe. / totaal personen.	Aantal fabrieken.	Aantal firma's.
546	100	16	1273	47.46	4.33	11	9
167	"	2	290	35.45	0.24	2	1
16	"	"	37	28.24	"	2	1
1605	282	31	3182	43.61	4.29	28	21
151	15	6	265	61.56	4.87	2	2
148	26	6	300	36.63	3.91	2	2
74	12	5	125	33.42	4.55	3	3
725	11	5	1244	43.86	0.56[5]	6	6
325	30	9	620	44.48	2.80	2	1
17	2	3	41	43.16	5.26	1	1
244	63	3	437	44.77	6.76	2	1
449	35	11	845	52.75	2.87	7	3
86	3	1	164	41.20	1.03	2	2
4553 23.94	579 2.92	98 0.49	8823 44.44	44.44	3.41	70	53
67	68	3	242	45.57	13.34	2	2
30	5	"	51	29.84	2.92	4	4
"	"	"	3	6.38	"	1	1
57	19	"	125	31.53	4.80	2	2
202	55	2	417	51.28	7.01	6	6
3	"	"	31	39.74	"	1	1
122	1	"	222	71.83	0.32	2	2
75	3	"	136	89.47	1.97	1	1
"	2	"	15	21.13	2.82	1	1
65	7	"	120	59.43	3.46	2	2
"	"	"	17	17.52	"	1	1
554 23.72	92 3.94	2 0.09	1137 48.68	48.68		21	21
4620 22.66	647 3.17	101 0.50	9065	44.47	3.67	72	55
5174 22.77	739 3.23	103 0.46	10202 44.91	44.91	3.68	93	75

Werklieden der

	Aantal Firma's.	Totaal.	Mannen van 16 jaren en daarboven.	Jongens beneden 16 jaren.
A. Spinnerij.				
1. Katoen.				
Enschede	8	1454	761	50
Oldenzaal	1	315	89	30
Hengelo	1	280	146	15
Almelo	1	161	64	15
Borne	1	43	27	3
Totaal katoenspinnerij	12	2253	1087	113
2. Wol.				
Almelo	1	112	14	6
3. Jute.				
Rijssen	1	470	204	15
Totaal spinnerij	14	2835	1305	134
B. Weverij en afwerking.				
1. Katoen.				
Enschede en Lonneker	15	5591	3230	541
Hengelo (O.)	5	2556	1446	184
Ambt- en Stad-Almelo	4	2196	1194	315
Oldenzaal	3	1287	668	128
Hellendoorn (Nijverdal)	1	1259	690	119
Borne	1	775	501	66
Goor	1	649	397	69
Haaksbergen	3	374	249	18
Friezenveen	2	195	144	26
Delden	1	131	94	17
Ootmarssum	1	95	54	12
Wierden	1	184	113	18
Totaal Twenthe katoenweverij	38	15265	8762	1513

Textielfabrieken.

Beschermde personen.					pCt. beschermd.	pCt. gehuwd of weduwe.
Meisjes beneden 16 jaren.	Vrouwen van 16 jaren en daarboven, ongehuwd.	Vrouwen gehuwd.	Vrouwen weduwe.	Totaal beschermde personen.	Totaal.	Totaal.
117	436	81	9	693	47.66	6.2
45	136	12	3	226	71.74	4.75
32	83	3	1	134	47.85	1.43
19	45	18	„	97	60.24	11.18
„	13	„	„	16	37.21	„
213	713	114	13	1166	51.75	5.63
58	34	„	„	98	87.5	„
65	149	34	3	226	56.59	7.87
336	896	148	16	1530	53.96	5.79
495	1104	200	21	2361	42.23	3.95
272	642	8	4	1110	43.42	0.47
175	401	69	15	975	44.95	3.87
147	313	23	8	619	48.09	2.40
120	296	27	7	569	45.16	2.70
52	154	„	2	274	35.35	0.26
39	133	23	6	270	41.6	4.47
16	74	12	5	125	33.42	4.54
3	17	3	2	51	26.15	2.56
4	16	„	„	37	28.24	„
7	17	2	3	41	43.15	5.26
6	44	3	„	71	38.6	1.63
1336	3211	370	73	6503	42.6	2.90

	Aantal Firma's.	Totaal.	Mannen van 16 jaren en daarboven.	Jongens beneden 16 jaren.
Deventer.	1	326	214	59
Totaal katoenweverij enz. Overijssel	39	15591	8976	1572
Winterswijk	5	520	377	67
Neede	2	396	271	32
Aalten	4	171	120	15
Groenlo	1	47	44	3
Totaal katoenweverij Gelderland . .	12	1134	812	117
Totaal katoenweverij 7e inspectie . .	51	16725	9788	1689
2. Wol.				
Almelo	1	140	117	„
3. Jute.				
Rijssen	1	506	335	23
Totaal weverijen afwerking 7e inspectie . .	2	17371	10240	1712
C. Weverij en afwerking.				
1 Katoen.				
Enschede en Lonneker	15	5591	3230	541
Hengelo (O.)	5	2556	1446	184
Ambt- en Stad-Almelo	4	2169	1194	315
Oldenzaal	3	1287	668	128
Hellendoorn (Nijverdal)	1	1259	690	119
Borne	1	775	501	66
Goor	1	649	379	69
Haaksbergen	3	374	249	18
Friezenveen	2	195	144	26
Delden . . . , ...	1	131	94	17
Ootmarssum	1	95	54	12
Wierden	1	184	113	18
Totaal Twenthe katoenweverij . .	38	15265	8762	1513

Beschermde personen.					pCt. beschermd.	pCt. gehuwd of weduwe.
Meisjes beneden 16 jaren.	Vrouwen van 16 jaren en daarboven, ongehuwd.	Vrouwen gehuwd.	Vrouwen weduwe.	Totaal beschermde personen.	Totaal.	Totaal.
5	30	18	„	112	34.35	5.52
1341	3241	388	73	6615	42.42	2.95
18	40	17	1	143	27.5	3.46
17	57	19	„	125	31.53	4.80
1	30	5	„	51	29.84	2.92
„	„	„	„	3	6.38	„
36	127	41	1	322	28.4	3.71
1377	3368	429	74	6937	41.47	3.—
1	22	„	„	23	16.42	„
24	95	29	„	171	33.81	5.73
1402	3485	458	74	7131	41.05	3.06
495	1104	200	21	2361	42.23	3.95
272	642	8	4	1110	43.42	0.47
175	401	69	15	975	44.95	3.87
147	313	23	8	619	48.09	2.40
120	296	27	7	569	45.16	2.70
52	154	„	2	274	35.35	0.26
39	133	23	6	270	41.6	4.47
16	74	12	5	125	33.42	4.54
3	17	3	2	51	26.15	2.56
4	16	„	„	37	28.24	„
7	17	2	3	41	43.15	5.26
6	44	3	„	71	38.6	1.63
1336	3211	370	73	6503	42.6	2.90

	Aantal Firma's.	Totaal.	Mannen van 16 jaren en daarboven.	Jongens beneden 16 jaren.
E. Bandweverij.				
Enschede	1	117	42	8
Arnhem	1	188	182	26
Totaal bandweverij 7e inspectie	2	305	124	24
F. Tapijtfabricage.				
Deventer	1	205	75	9
Nijkerk	1	78	47	26
Dinxperlo	1	71	56	11
Totaal tapijtfabricage 7e inspectie	3	354	178	46
G. Textielbleekerijen.				
Wierden	1	214	121	26
Nijverdal	1	135	84	13
Boekels	1	134	81	14
Goor	1	118	88	7
Eibergen	1	97	80	17
Almelo	1	22	11	1
Totaal bleekerijen 7e inspectie	6	720	465	78
Totaal Textielindustrie Twenthe		19852	11029	1747
Totaal Textielindustrie Overijssel	50	20383	11318	1815
pCt.			55.53	8.91
„ „ „ Gelderland	20	2336	1199	233
pCt.			51.32	9.97
„ „ „ 7e inspectie	70	22719	12517	2048
pCt.			55.09	9.01

Beschermde personen.					pCt. beschermd.	pCt. gehuwd of weduwe.
Meisjes beneden 16 jaren.	Vrouwen van 16 jaren en daarboven, ongehuwd.	Vrouwen gehuwd.	Vrouwen weduwe.	Totaal beschermde personen.	Totaal.	Totaal.
33 30	32 54	1 6	1 „	75 106	66.96 56.37	1.76 3.03
63	86	7	1	181	59.34	2.62
31 2 2	37 3 „	50 „ 2	3 „ „	130 31 15	63.41 39.74 21.12	25.85 „ 2.81
35	40	52	3	176	49.71	15.53
24 4 6 5 „ 1	42 29 33 15 „ 6	„ 3 „ 3 „ 2	1 2 „ „ „ 1	93 51 53 30 17 11	43.45 37.77 39.55 25.41 17.52 50.—	0.46 3.7 „ 2.54 „ 13.63
40	125	8	4	255	35.41	1.66
1846	4553	579	98	8823	44.44	3.41
1882 9.23 256 10.96	4620 22.66 554 23.72	647 3.17 92 3.94	101 0.50 2 0.08	9065 44.47 1137 48.68	44.47 48.68	3.67 4.02
2138 9.41	5174 22.77	739 3.25	103 0.49	10202 44.91	44.91	3.71

Aantal werklieden der textielfabricken, verdeeld naar
(Waar die werktijd verschilt met het jaargetijde

Werktijd per dag . .	9½ uur.			9¾ uur.		
	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
A. Spinnerij.						
1. Katoen.						
Enschede en Lonneker.	"	"	"	"	"	"
Oldenzaal.	"	"	"	"	"	"
Hengelo	"	"	"	"	"	"
Almelo.	"	"	"	"	"	"
Borne	"	"	"	"	"	"
Totaal katoenspinnerij . .	"	"	"	"	"	"
2. Wol.						
Almelo.	"	"	"	"	"	"
3. Jute.						
Rijssen.	"	"	"	"	"	"
Totaal spinnerij 7e inspectie	"	"	"	"	"	"
B. Weverij en afwerking.						
1. Katoen.						
Enschede en Lonneker.	"	"	"	"	"	"
Hengelo (O.)	10	7	17	"	"	"
Almelo (Ambt- en Stad-)	"	"	"	"	"	"
Oldenzaal.	"	"	"	"	"	"
Hellendoorn (Nijverdal)	"	"	"	"	"	"
Borne	"	"	"	"	"	"
Goor	"	"	"	"	"	"
Haaksbergen	"	"	"	"	"	"
Friezenveen.	"	"	"	"	"	"
Delden.	"	"	"	"	"	"
Ootmarssum.	"	"	"	"	"	"
Wierden	"	"	"	"	"	"
Totaal weverij enz. Twenthe	10	7	17	"	"	"
Deventer.	"	"	"	"	"	"
Totaal katoenweverij in Overijssel	10	7	17	"	"	"

dagelijkschen werktijd, op de eerste 5 dagen der week.
is de **langste** werktijd als maat genomen).

10 uur.			$10^1/_4$ uur.			$10^1/_2$ uur.			$10^3/_4$ uur.			11 uur.		
Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	57	48	105	704	645	1349
"	"	"	"	"	"	89	226	315	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	146	134	280	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	64	97	161
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	27	16	43
"	"	"	"	"	"	235	360	595	57	48	105	795	758	1553
"	"	"	"	"	"	14	98	112	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	204	266	470
"	"	"	"	"	"	249	458	707	57	48	105	999	1024	2023
"	"	"	79	28	107	203	40	243	393	284	677	2555	2009	4564
"	"	"	1436	1103	2539	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	962	794	1756	"	"	"	232	181	413
"	"	"	"	"	"	668	619	1287	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	690	569	1259	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	501	274	775
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	379	270	649
14	9	23	"	"	"	235	116	351	"	"	"	"	"	"
6	1	7	138	50	188	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	94	37	131
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	54	41	95
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	113	71	184
20	10	30	1653	1181	2834	2758	2138	4896	393	284	677	3928	2883	6811
"	"	"	"	"	"	"	"	"	214	112	326	"	"	"
20	10	30	1653	1181	2834	2758	2138	4896	607	396	1003	3928	2883	6811

Werktijd per dag . .	9½ uur.			9¾ uur.		
	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
B. Weverij en afwerking.						
1. Katoen.						
Winterswijk	"	"	"	"	"	"
Neede	"	"	"	"	"	"
Aalten	"	"	"	"	"	"
Groenlo	44	3	47	"	"	"
Totaal katoenweverij enz. Gelderland . . .	44	3	47	"	"	"
Totaal katoenweverij enz. 7e inspectie . . .	54	10	64	"	"	"
2 Wol.						
Almelo	"	"	"	"	"	"
4. Jute.						
Rijssen	"	"	"	"	"	"
Totaal weverij en afwerking 7e inspectie . .	54	10	64	"	"	"
C. Tricotfabricage.						
Winterswijk	"	"	"	"	"	"
Friezenveen	"	"	"	"	"	"
Apeldoorn	"	"	"	"	"	"
Hattem	"	"	"	"	"	"
Almelo	"	"	"	9	53	62
Arnhem	"	14	14	"	"	"
Totaal tricotfabricage 7e inspectie	"	14	14	9	53	62
D. Nettenfabricage.						
Apeldoorn	"	"	"	"	"	"
Goor	"	"	"	"	"	"
Totaal nettenfabricage 7e inspectie	"	"	"	"	"	"

10 uur.			10¼ uur.			10½ uur.			10¾ uur.			11 uur.		
Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
111	15	126	,,	,,	,,	266	128	394	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	271	125	396	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	26	21	47	,,	,,	,,	,,	,,	,,	94	30	124
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
111	15	126	26	21	47	537	253	790	,,	,,	,,	94	30	124
131	25	156	1697	1202	2881	3295	2391	5686	607	396	1003	4022	2913	6935
,,	,,	,,	,,	,,	,,	117	23	140	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	335	171	506
131	25	156	1679	1202	2881	3412	2414	5826	607	396	1003	4357	3084	7441
19	274	293	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	22	214	236	,,	,,	,,
50	179	229	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
16	113	129	,,	,,	,,	,,	23	23	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	16	16	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
85	566	651	,,	,,	,,	,,	39	39	22	214	236	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	37	43	80
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	52	,,	52
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	89	43	132

Werktijd per dag . .	9½ uur.			9¾ uur.		
	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
E. Bandfabricage.						
Enschede	»	»	»	»	»	»
Arnhem	»	»	»	»	»	»
Totaal bandfabricage 7e inspectie	»	»	»	»	»	»
F. Tapijtfabricage.						
Deventer	»	»	»	»	»	»
Dinxperlo	»	»	»	»	»	»
Nijkerk	»	»	»	»	»	»
Totaal tapijtfabricage 7e inspectie	»	»	»	»	»	»
G. Textiel-bleekerijen.						
Wierden	»	»	»	»	»	»
Nijverdal	»	»	»	»	»	»
Boekelo	»	»	»	»	»	»
Goor	»	»	»	»	»	»
Eibergen	»	»	»	»	»	»
Almelo	»	»	»	»	»	»
Totaal textiel-bleekerijen 7e inspectie . . .	»	»	»	»	»	»
Totaal textiel-industrie Twenthe	10	7	17	9	53	62
Totaal textiel-industrie Overijssel	10	7	17	9	53	62
Totaal textiel-industrie Gelderland	44	17	61	»	»	»
Totaal textiel-industrie 7e inspectie	54	24	78	9	53	62

10 uur.			10¼ uur.			10½ uur.			10¾ uur.			11 uur.		
Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	42	75	117
"	"	"	"	"	"	82	106	188	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	82	106	188	"	"	"	42	75	117
"	"	"	"	"	"	75	130	205	"	"	"	"	"	"
56	15	71	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	47	31	78
56	15	71	"	"	"	75	130	205	"	"	"	47	31	78
"	"	"	"	"	"	121	93	214	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	84	51	135
81	53	134	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
88	30	118	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
80	17	97	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	11	11	22
249	100	349	"	"	"	121	93	214	"	"	"	95	62	157
189	93	282	1653	1181	2834	3245	2728	5973	472	546	1018	5451	4215	9666
189	93	282	1653	1181	2834	3320	2858	6178	686	658	1344	5451	4215	9666
332	613	945	26	21	47	619	382	1001	"	"	"	178	104	282
521	706	1227	1679	1202	2881	3939	3240	7179	686	658	1344	5629	4319	9948

Aantal werklieden der textielfabrieken, verdeeld naar wekelijkschen
in alle fabrieken ten minste één uur

Werktijd per week. . . . (zonder Zaterd. poetsen)	59 uur of korter.			boven 59 uur tot en met 60 uur.		
	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
A. Spinnerij.						
1. Katoen. Enschede en Lonneker	„	„	..	„	„	„
Oldenzaal	„	„	„	„	„	„
Hengelo (O.)	„	„	„	„	„	„
Almelo	„	„	„	„	„	„
Borne	„	„	„	„	„	„
Totaal katoenspinnerij . .	„	„	„	„	„	„
2. Wol. Almelo	„	„	„	„	„	„
3. Jute. Rijssen	„	„	„	„	„	„
Totaal spinnerij 7e inspectie . .	„	„	„	„	„	„
B. Weverij en afwerking.						
1. Katoen. Enschede en Lonneker	137	66	203	72	29	101
Hengelo (O.)	10	7	17	1436	1103	2539
Almelo (Ambt- en Stad-)	962	794	1756	„	„	„
Oldenzaal	„	„	„	„	„	„
Hellendoorn (Nijverdal)	690	569	1259	„	„	„
Borne	„	„	„	„	„	„
Goor	„	„	„	„	„	„
Haaksbergen	14	9	23	235	116	351
Friezenveen	138	50	188	6	1	7
Delden	„	„	„	„	„	„
Ootmarssum	„	„	„	„	„	„
Wierden	„	„	„	„	„	„
Totaal katoenweverij enz. Twenthe	1951	1495	3446	1749	1249	2998
Deventer	„	„	„	„	„	„
Totaal katoenweverij enz. Overijssel . .	1951	1495	3446	1749	1249	2998

werktijd, exclusief tijd voor poetsen der machines, waaraan nagenoeg 's weeks opzettelijk wordt besteed.

boven 60 uur t/m 61 uur.			boven 61 uur t/m 62 uur.			boven 62 uur t/m 63 uur.			boven 63 uur t/m 64 uur.			boven 64 uur t/m 65 uur.		
Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
115	117	232	68	70	138	"	"	"	245	287	532	333	219	552
89	226	315	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	146	134	280	"	"	"	"	"	"	"	"	"
64	97	161	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
27	16	43	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
295	456	751	214	204	418	"	"	"	245	287	532	333	219	552
14	98	112	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	204	266	470
309	554	863	214	204	418	"	"	"	245	287	532	537	485	1022
327	119	446	528	421	949	166	149	315	863	626	1489	1137	951	2088
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
232	181	413	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
668	619	1287	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
501	274	775	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
379	270	649	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	94	37	131	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	54	41	95	"	"	"	"	"	"
113	71	184	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2220	1534	3754	528	421	949	314	227	541	863	626	1489	1137	951	2088
"	"	"	"	"	"	214	112	326	"	"	"	"	"	"
2220	1534	3754	528	421	949	528	339	867	863	626	1489	1137	951	2088

Werktijd per week. . . . (**zonder** Zaterd. poetsen)	59 uur of korter.			boven 59 uur tot en met 60 uur.		
	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
B. Weverij en afwerking.						
1. Katoen. Winterswijk	134	23	157	243	120	363
Neede	„	„	„	„	„	„
Aalten	„	„	„	„	„	„
Groenlo	44	26	47	„	„	„
Totaal katoenweverij enz. Gelderland . .	178	26	204	243	120	363
Totaal katoenweverij enz. 7e inspectie . .	2129	1521	3650	1992	1369	3361
2. Wol. Almelo	„	„	„	„	„	„
3. Jute. Rijssen	„	„	„	„	„	„
Totaal weverij en afwerking 7e inspectie . .	2129	1521	3650	1992	1369	3361
C. Tricotfabricage.						
Winterswijk	19	274	293	„	„	„
Friezenveen	22	214	236	„	„	„
Apeldoorn	50	179	229	„	„	„
Hattem	16	113	129	„	„	„
Almelo	9	69	78	„	„	„
Arnhem	„	14	14	„	„	„
Totaal tricotfabricage 7e inspectie . .	116	863	979	„	„	„
D. Nettenfabricage.						
Apeldoorn	„	„	„	„	„	„
Goor	„	„	„	„	„	„
Totaal nettenfabricage 7e inspectie . .	„	„	„	„	„	„

boven 60 uur t/m 61 uur.			boven 61 uur t/m 62 uur.			boven 62 uur t/m 63 uur.			boven 63 uur t/m 64 uur.			boven 64 uur t/m 65 uur.		
Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
271	125	396	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
26	21	47	"	"	"	"	"	"	"	"	"	94	30	124
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
297	146	443	"	"	"	"	"	"	"	"	"	94	30	124
2517	1680	4197	528	421	949	528	339	867	863	626	1489	1231	981	2212
117	23	140	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	335	171	506
2634	1703	4337	528	421	949	528	339	867	863	626	1489	1566	1152	2718
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	23	23	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	23	23	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	37	43	80
52	"	52	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
52	"	52	"	"	"	"	"	"	"	"	"	37	43	80

Werktijd per week. . . . (**zonder** Zaterd. poetsen)	59 uur of korter.			boven 59 uur tot en met 60 uur.		
	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
E. Bandfabricage.						
Enschede	„	„	„	„	„	„
Arnhem	„	„	„	„	„	„
Totaal bandfabricage 7e inspectie . .	„	„	„	„	„	„
F. Tapijtfabricage.						
Deventer	„	„	„	„	„	„
Dinxperlo	56	15	71	„	„	„
Nijkerk	„	„	„	„	„	„
Totaal tapijtfabricage 7e inspectie . .	56	15	71	„	„	„
G. Textielbleekerijen.						
Wierden	121	93	214	„	„	„
Nijverdal	„	„	„	„	„	„
Boekelo	81	53	134	„	„	„
Goor	88	30	118	„	„	„
Eibergen	80	17	97	„	„	„
Almelo	„	„	„	„	„	„
Totaal textielbleekerijen 7e inspectie . .	370	193	563	„	„	„
Totaal textielindustrie Twenthe . .	2272	1954	4226	1749	1249	2998
Totaal textielindustrie Overijssel . .	2272	1954	4226	1749	1249	2998
Totaal textielindustrie Gelderland . .	399	638	1037	243	120	363
Totaal textielindustrie 7e inspectie . .	2671	2592	5263	1992	1369	3361

boven 60 uur t/m 61 uur.			boven 61 uur t/m 62 uur.			boven 62 uur t/m 63 uur.			boven 63 uur t/m 64 uur.			boven 64 uur t/m 65 uur.		
Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.	Mannen boven 16 jaren.	Beschermde personen.	Totaal.
,,	,,	,,	42	75	117	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	82	106	188	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	124	181	305	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
75	130	205	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	47	31	78	,,	,,	,,
75	130	205	,,	,,	,,	,,	,,	,,	47	31	78	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
84	51	135	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	11	11	22
84	51	135	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	11	11	22
2782	2162	4944	784	700	1484	314	227	541	1108	913	2021	2020	1618	3638
2857	2292	5149	784	700	1484	528	339	867	1108	913	2021	2020	1618	3638
297	146	443	82	106	188	,,	23	23	47	31	78	131	73	204
3154	2438	5592	866	806	1672	528	362	890	1155	944	2099	2151	1691	3842

Aantal werklieden der textielfabrieken, verdeeld naar werktijd op Zaterdag, exclusief

(Waar de werktijd op Zaterdag in den loop van het

	5½ uur of korter voor: Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	boven 5½ uur t/m 6 uur voor: Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.
A. Spinnerij.						
1. Katoen. Enschede en Lonneker . . .	127	25	1	„	„	„
Oldenzaal	„	„	„	„	„	„
Hengelo	„	„	„	„	„	„
Almelo	„	„	„	161	18	„
Borne	43	„	„	„	„	„
Totaal katoenspinnerij 7e inspectie .	170	25	1	161	18	„
2. Wol. Almelo	„	„	„	„	„	„
3. Jute. Rijssen	„	„	„	„	„	„
Totaal spinnerij 7e inspectie .	170	25	1	161	18	„
B. Weverij en afwerking.						
1. Katoen. Enschede en Lonneker . . .	399	17	„	101	6	„
Hengelo (O.)	„	„	„	„	„	„
Ambt- en Stad-Almelo . . .	1083	28	5	576	19	2
Oldenzaal	„	„	„	„	„	„
Hellendoorn (Nijverdal) . . .	„	„	„	1259	27	7
Borne	775	„	2	„	„	„
Goor	„	„	„	649	23	6
Haaksbergen	„	„	„	„	„	„
Friezenveen	188	3	2	„	„	„
Delden	„	„	„	„	„	„
Ootmarssum	„	„	„	„	„	„
Wierden	„	„	„	184	3	„
Totaal katoenweverij Twenthe .	2445	48	9	2769	78	15
Deventer	„	„	„	„	„	„
Totaal katoenweverij Overijssel .	2445	48	9	2769	78	15

tijd voor poetsen der machines, die nagenoeg op alle fabrieken ten minste 1 uur bedraagt. jaar varieert is de langste werktijd aangenomen.)

boven 6 uur t/m 7 uur voor:			boven 7 uur t/m 8 uur voor:			boven 8 uur t/m 9 uur voor:			boven 9 uur t/m 10 uur voor:		
Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	Totaal. personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.
243	7	„	„	„	„	532	21	3	552	28	5
„	„	„	315	12	3	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	280	3	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
243	7	„	315	12	3	532	21	3	832	31	6
„	„	„	„	„	„	112	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	470	34	3
243	7	„	315	12	3	644	21	3	1302	65	9
341	20	4	714	35	3	1633	60	5	2403	62	9
„	„	„	244	„	„	2312	8	4	„	„	„
510	22	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	1229	22	8	58	1	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
23	„	„	351	12	5	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	7	„	„
„	„	„	131	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	95	2	3	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
874	42	12	2764	71	19	4003	69	9	2410	62	9
„	„	„	„	„	„	„	„	„	326	18	„
874	42	12	2764	71	19	4003	69	9	2736	80	9

	5½ uur of korter voor:			boven 5½ uur t/m 6 uur voor:		
	Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	Totaal personen,	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.
B. Weverij en afwerking.						
Winterswijk	31	1	,,	,,	,,	,,
Neede	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Aalten	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Groenlo	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Totaal katoenweverij enz. Gelderland .	31	1	,,	,,	,,	,,
Totaal katoenweverij enz. 7e inspectie .	2476	49	9	2769	78	15
2. Wol. Almelo	,,	,,	,,	,,	,,	,,
3. Jute. Rijssen	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Totaal weverij enz. 7e inspectie .	2476	49	9	2769	78	15
C. Tricotfabricage.						
Winterswijk	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Friezenveen	236	12	4	,,	,,	,,
Apeldoorn	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Hattem	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Almelo	78	11	,,	,,	,,	,,
Arnhem	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Totaal tricotfabricage 7e inspectie .	314	23	4	,,	,,	,,
D. Nettenfabricage.						
Apeldoorn	,,	,,	,,	,,	,,	,,
Goor	,,	,,	,,	52	,,	,,
Totaal nettenfabricage 7e inspectie .	,,	,,	,,	52	,,	,,

1) 11 uur.

boven 6 uur t/m 7 uur voor:			boven 7 uur t/m 8 uur voor:			boven 8 uur t/m 9 uur voor:			boven 9 uur t/m 10 uur voor:		
Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	Totaal. personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.
126	3	,,	23	,,	,,	340	13	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	396	19	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	171	5	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	47	,,	,,
126	3	,,	23	,,	,,	736	32	1	218	5	,,
1000	45	12	2787	71	19	4739	101	10	2954	85	9
,,	,,	,,	,,	,,	,,	140	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
1000	45	12	2787	71	19	4879	101	10	3460	114	9
293	38	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	229	1	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	129	3	,,	23	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
293	38	1	,,	,,	,,	358	4	,,	23	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	80 [1])	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	80	,,	,,

	5½ uur of korter voor:			boven 5½ uur t/m 6 uur voor:		
	Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.
E. Bandfabricage.						
Enschede	„	„	„	„	„	„
Arnhem	„	„	„	„	„	„
Totaal bandfabricage 7e inspectie	„	„	„	„	„	„
F. Tapijtfabricage.						
Deventer	„	„	„	„	„	„
Nijkerk	„	„	„	„	„	„
Dinxperlo	*) 71	2	„	„	„	„
Totaal tapijtfabricage 7e inspectie	71	2	„	„	„	„
G. Textielbleekerijen.						
Wierden	214	„	1	„	„	„
Nijverdal	„	„	„	135	3	2
Boekelo	134	„	„	„	„	„
Goor	118	3	„	„	„	„
Eibergen	„	„	„	„	„	„
Almelo	„	„	„	„	„	„
Totaal textielbleekerijen 7e inspectie	466	3	1	135	3	2
Totaal textielindustrie Twenthe	3395	99	15	3317	99	17
Totaal textielindustrie Overijssel	3395	99	15	3117	99	17
„ „ Gelderland	102	3	„	„	„	„
Totaal textielindustrie 7e inspectie	3497	102	15	3117	99	17

*) In 't geheel geen arbeid op Zaterdag.

boven 6 uur t/m 7 uur voor:			boven 7 uur t/m 8 uur voor:			boven 8 uur t/m 9 uur voor:			boven 9 uur t/m 10 uur voor:		
Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.	Totaal personen.	Gehuwde vrouwen.	Weduwen.
117	1	1	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	188	6	”
117	1	1	”	”	”	”	”	”	188	6	”
”	”	”	205	50	3	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	78	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	205	50	3	78	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	97	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	22	2	1
”	”	”	”	”	”	97	”	”	22	2	1
1234	50	13	3079	83	22	4787	90	12	4240	158	19
1234	50	13	3284	133	25	4787	90	12	4566	176	19
419	41	1	23	”	”	1269	36	1	523	12	”
1653	91	14	3307	133	25	6056	126	13	5089	188	19

Middagrust in Textielfabrieken.

GEMEENTEN.	Aantal arbeiders dat een middagrust heeft van:				
	1 uur.	$1^1/_4$ uur.	$1^1/_2$ uur.	$1^3/_4$ uur.	2 uur.
Almelo (Stad- en Ambt-) . . .	„	161 [1]	2505	„	16
Borne	„	818	„	„	„
Delden	„	„	131	„	„
Enschede en Lonneker . . .	2376 [2]	3372 37 [3]	1511	„	„
Friezenveen	„	„	7	424	„
Goor	„	„	819	„	„
Haaksbergen	„	„	374	„	„
Hengelo (O.)	„	280	2556	„	„
Hellendoorn (Nijverdal) . . .	„	„	1394	„	„
Ootmarssum	„	95	„	„	„
Rijssen	976 [4]	„	„	„	„
Oldenzaal	„	„	1602	„	„
Wierden	„	„	398	„	„
Deventer	„	326	205	„	„
Aalten	124 [5]	47	„	„	„
Groenlo	„	„	47	„	„
Neede	„	„	396	„	„
Winterswijk	„	„	813	„	„
Nijkerk	„	„	78 [6]	„	„
Apeldoorn	„	„	309	„	„
Hattem	„	„	152	„	„
Dinxperlo	„	„	71	„	„
Arnhem	„	„	188	„	14
Eibergen	„	„	97	„	„
7e Inspectie . .	3476	5136	13653	424	30
pCt.	15,32	22,63	60,05	1,87	0,13
Twenthe	3352	4763	11297	424	16
pCt.	16,88	23,99	56,91	2,14	0,08

[1]) 's Winters de eerste 5 dagen der week $1^1/_2$ uur; [2]) drie firma's; [3]) 's zomers $1^1/_2$ uur; [4]) één firma; [5]) drie firma's; [6]) 's winters de eerste 5 dagen der week 2 uur.

werktijd zekerheid te erlangen heb ik aan alle fabrikanten, die dergelijke schafttijden hadden opgegeven, schriftelijke opheldering gevraagd omtrent de beteekenis van dien schafttijd. Slechts daar, waar mij positief werd verklaard, dat alle machines in die tijden worden stopgezet, is de schafttijd in rekening gebracht als zijnde geen werktijd. Overal waar ik een antwoord ontving in den geest van het volgende: „Wij laten dat loopen, zooals het gaat, en het gaat goed omdat we den menschen daarin veel vrijheid laten", werd echter de schafttijden als werktijd in rekening gebracht. Ik meende dit te moeten doen reeds in verband met het bepaalde in art. 9 der vigeerende Arbeidswet.

Rekent men dus op het poetsen, dan komt een in de Staten en op de grafische voorstelling als 59 uren aangegeven wekelijksche werktijd dus overeen met gemiddeld 10 uren per dag. 59 uren of minder per week worden in de weverijen slechts aangetroffen voor 21 pCt. der daarin werkzame arbeiders.

Het komt mij voor, dat, bij eene eventueele herziening der wettelijke regeling van den arbeidstijd de Zaterdagnamiddag ook de volle aandacht verdient. Vele arbeiders met wie ik er over sprak, verklaarden mij liever een vrijen Zaterdagnamiddag te hebben en de eerste vijf dagen der week wat langer dan 10 uren te werken, dan bij een week van 60 uren Zaterdags even lang of nagenoeg even lang als op de overige weekdagen te moeten arbeiden.

Met betrekking tot de veel besproken kwestie betrekkelijk den arbeidsdag in de spinnerijen, meen ik het volgende te mogen opmerken:

De hygiënische toestanden, heerschende in de zalen der spinnerijen vereischen m. i. zeer zeker èn dringend verbetering èn verkorting van den arbeidsdag, óók na het tot stand komen dier verbeteringen. Het is m. i. echter *onjuist*, om ook met betrekking tot de spinnerij te verwachten, dat bij het plotseling overgaan van den 11-urigen arbeidsdag op den 10-urigen, de productie niet zal verminderen, enkel door de meerdere inspanning der arbeiders. De oorzaak hiervan is, dat de feitelijke opbrengst der spinnerijmachines te dicht ligt bij de theoretisch berekende opbrengst. De vlijt van den arbeider heeft slechts daar een belangrijken invloed op de productie, waar de arbeid door de handen gedaan, een belangrijken factor uitmaakt van den totaal te besteden arbeid; een voorbeeld dat als type van dezen arbeid kan gelden is de bankwerkerij in machinefabrieken. Als uiterste hiertegenover staat de spinnerij, bij welke de arbeid der machine overwegend is. Het is trouwens duidelijk, dat niet maar altijd door, bij vermindering van arbeidstijd, relatief grootere productie per tijdseenheid mag worden verwacht. De vraag is maar, waar de grens ligt. Ter verbetering, d. w. z. verhooging van productie in de tijdseenheid is een bedrijf als de bankwerkerij nagenoeg alleen aangewezen op de vlijt van den arbeider,

gedeeltelijk natuurlijk ook op de organisatie van het bedrijf. De spinnerij is in deze hoofdzakelijk afhankelijk van den bouwer der spinnerijmachines, natuurlijk ook gedeeltelijk van de organisatie van het bedrijf. Voor beide is de medewerking van den fabrikant onmisbaar. Daarom komt het mij voor, dat, indien tot eene wettelijke verkorting van den veroorloofden arbeidstijd wordt overgegaan, een overgangstijdperk onmisbaar is, met name voor de spinnerij.

Vele malen is in verband met het hier besprokene gewezen op Engeland als voorbeeld. Wie niet vreemd is in de historie der Engelsche toestanden is echter bekend met het euvel dat genoemd wordt: „time cribbing", dat men, ofschoon het reeds langer dan een halven eeuw bekend is, nog niet heeft vermogen uit te roeien, maar dat zoo algemeen is, dat een der Engelsche inspecteurs in Lancashire mij verklaarde, dat Engelsche spinnerijdirecteuren in de streek van Oldham *er op pochten:* „that they just paid their dividends by cribbing time".

Het aantal gehuwde vrouwen en weduwen is betrekkelijk klein. Alleen in de tapijtfabricage maakt het een belangrijker deel uit van de werklieden n.l. ruim 15.5 pCt. Van de 842 gehuwde vrouwen en weduwen in het geheel in de textielindustrie in de 7e inspectie werkzaam (3.71 pCt. van het totaal werklieden) werken des Zaterdags 338, dus dat is ruim 40 pCt., exclusief het poetsen 7 uur of korter. De bepaling, dat moeders van jonge kinderen op Zaterdag niet meer dan 8 uur mogen werken zoude dus, met betrekking tot de textielindustrie, wel niet tot overwegende moeilijkheden aanleiding geven.

Personen beneden 16 jaren. Reeds in het vorig Verslag wees ik op enkele inrichtingen, waar van de arbeidskracht van een betrekkelijk groot aantal jeugdige personen wordt geprofiteerd, zonder dat die jongens of meisjes iets van belang aanleeren, maar eenvoudig altijd door dezelfde eenvoudige soort arbeid verrichten en door den fabrikant in dienst worden genomen enkel om de goedkoopheid van hunne arbeidskracht, zoodat zij later worden ontslagen en ander werk moeten zien te vinden.

In een schroevenfabriek zijn b.v. van een personeel van 54 personen slechts 14 volslagen werklieden; verder werken er 4 leerlingen, 22 vrouwen ($3^1/_2$—8 cts. per uur), 11 jongens ($2^1/_2$—5 cts. per uur). De vrouwen bedienen automatische, of grootendeels automatische, draaibanken. Vakkennis is daarvoor niet vereischt. In het eerste jaar doen ze hetzelfde werk als na jaren verblijf op de fabriek. De jongens verrichten eveneens werk, waarvoor geen bizondere kennis wordt vereischt en waarbij niets geleerd wordt dan uitboren, zaagsneden maken, afbramen, afslijpen enz. van kleine metalen voorwerpjes, alles machinaal, veel in stukloon. Worden zij wat ouder, omstreeks 18 jaren, dan wordt de

verdienste te gering en maken zij plaats voor jongeren. Ze verlaten dan de fabriek en vermeerderen het leger der ongeschoolde losse werklieden.

Soortgelijk zijn de toestanden in de papierenzakkenfabrieken. Op een personeel van 20 personen is één volslagen typograaf, op 5 machinaal gedreven degelpersen en een viertal handpersjes. Op deze persjes wordt in stukloon gewerkt door jongens en meisjes van 12 tot 17 jaren. Zijn zij ouder geworden, dan is het te behalen loon niet meer in overeenstemming met den leeftijd; op meer verdienste in dit vak is ook niet te rekenen, want vakkennis is niet opgedaan. Veel handelsdrukwerk, als couverten, rekeningen enz. wordt onder dezelfde omstandigheden vervaardigd.

Ook in cocosmattenfabrieken is de verhouding van volslagen werklieden tot jeugdige personen zeer ongunstig.

In een wolspinnerij werden de ringspinmachines uitsluitend door jongens en meisjes bediend, terwijl enkele volwassenen toezicht hielden. Voor het geheele bedrijf, inclusief weverij en ververij, was het percentage der jeugdige personen ten opzichte van het totaalpersoneel 25 pCt.; voor de spinnerij alleen c.a. 57 pCt.

In een juteweverij werden een groot aantal jongens waargenomen die, als ingespannen stukwerk, z.g. zakken moesten knoopen. Voor sommige soorten zakken wordt geen genoegen genomen met aan elkaar genaaide einden van het stuk geweven jute, maar moet draad voor draad aan elkaar geknoopt worden. Het behoeft geen betoog dat deze werkzaamheden niet tot het leeren van vakbekwaamheden behooren.

In een vloerzeilenfabriek deden de jongens dienst om voor de drukkers de verfbakken, waarop de vormen van verf worden voorzien, gelijkmatig met verf te bestrijken. Daar onder deze verven ook giftige, als loodchromaat en loodwit voorkomen, is deze werkzaamheid niet zoo geheel en al onschuldig. Slechts bij hooge uitzondering leeren deze jongens het drukkersvak; meestal gaan ze na eenige jaren naar andere bedrijven over.

In de textielververijen heeft jongensarbeid uitbreiding gevonden voor het plaatsen van cops op ijzeren pinnen bij het zoogenaamde copsverven, waaraan meer en meer toepassing gegeven wordt. Een ernstig bezwaar tegen deze soort van arbeid is stellig dat èn de jeugdige personen in vochtige lokalen vertoeven, èn dat er bij deze bezigheid geen vak wordt aangeleerd.

Op een sigarenfabriek werden, na een werkstaking die voor de arbeiders in ongunstigen zin was geëindigd, ofschoon deze al besloten hadden geen wikkelmakers aan het werk te houden, opnieuw op groote schaal jongens aangenomen. Daar de arbeiders er, voor het zeer goedkoope werk, dat zij maakten, niet in geslaagd waren het tarief verhoogd te krijgen, moesten zij den patroon wel verzoeken weer een wikkelmaker te mogen aannemen. Een en ander bleek ons, doordat bij een bezoek het werklokaal overvuld was.

Ten einde zekerheid te verkrijgen omtrent een vermoeden, dat aan een

glasfabriek de daar werkzame glasblazers niet geheel vrijwillig hunne jongens zouden doen arbeiden als afdragers, werd onverwachts nagegaan welke jongens werkzaam waren. Daarop werden de verschillende ouders in hunne woningen bezocht, waarna tot de conclusie gekomen werd, dat van een dwang in de vermoede richting door de fabrikanten uitgeoefend geen sprake is. Wel bleek o. a. dat een gezin zoo goed als geheel teerde op de circa *f* 8.— à *f* 10.—. die door twee jongens van 13 en 14 jaar, als afdragers, werden verdiend.

Meer en meer trok het mijne aandacht, dat in het algemeen door de politie weinig aandacht wordt besteed aan het toezicht op de naleving van art. 3 der Arbeidswet. De vrij ver gaande strekking van dit artikel, waarbij alle arbeid in of voor eenig bedrijf, behoudens huishoudelijken arbeid, niet aan kinderen beneden 12 jaar mag worden opgedragen, schijnt nog lang niet genoeg te zijn doorgedrongen. Vooral met betrekking tot ouders tegenover hun kinderen schijnt men zich moeielijk te kunnen voorstellen, dat ook voor hen het verbod geldt. Ook het feit, dat de kinderarbeid in het landbouwbedrijf wèl geoorloofd is (aangezien de geheele Arbeidswet niet toepasselijk is op landbouw, boschbouw, veehouderij en veenderij) draagt daartoe bij.

Door de ambtenaren der arbeidsinspectie werd wegens overtreding van art. 3 Arbeidswet in 1903 vier maal, in 1904 zeventien maal proces-verbaal opgemaakt. De overtredingen betroffen: het helpen in een windmolen 1 maal, het hulp verleenen bij matten maken 1 maal, het rondbrengen van brood 9 maal, het verkoopen van sinaasappelen 3 maal, het dienst doen als kegeljongen 1 maal, het rondbrengen van kruidenierswaren 1 maal, transport van ijzer voor een smid 1 maal, het zakkenplakken in een zakkenfabriek 1 maal, het venten van programma's in een circus 1 maal, het couranten rondbrengen 2 maal. Wegens het laatste werd nog in een viertal gevallen gewaarschuwd.

Bij het constateeren van de overtreding in het circus werd ook nog opgemerkt, dat een paar dagen te voren daarin „de kleinste kunstrijder ter wereld" was opgetreden, dus hoogstwaarschijnlijk gevaarlijke kunstverrichtingen waren gedaan door een jongentje beneden 16 jaar. Het bleek verder, dat die voorstelling was bijgewoond door ambtenaren der gemeentepolitie, maar dat deze geen aanmerking hadden gemaakt. Toen door den ambtenaar der arbeidsinspectie den directeur van het circus op de overtredingen gewezen werd, bekende deze ronduit, dat hij wist dat een en ander verboden was, dat hij wel zorg droeg dat in Amsterdam dergelijke overtredingen niet werden begaan, maar dat hij ook wel wist, dat in de meeste provinciesteden de politie te dezen opzichte minder streng toezag.

Aan het kwaad van den bedrijfsarbeid van jeugdige kinderen is zeer lastig paal en perk te stellen. Zonder medewerking van allen, die mede voelen

voor de bestrijding van dit maatschappelijk euvel, is dit zeker niet te bereiken. Naar aanleiding dezer overweging en van uitlatingen in de pers werd door mij in het eind van 1904 een poging aangewend om de medewerking te dezer zake te verkrijgen van de onderwijzers. Over het resultaat van deze pogingen kan echter eerst in de volgende Verslagperiode worden bericht.

Bij den bouw eener drooginrichting op een steenfabriek waren 2 jongens van 14 jaren werkzaam als opperman. Met verwijzing naar het verbod, lasten te doen dragen die kennelijk de krachten van jeugdige personen te boven gaan, kon hieraan een eind gemaakt worden.

Ernstige ongevallen kwamen voor, welke alleen toegeschreven kunnen worden aan het doen arbeiden van jongens op hooge steigers en andere gevaarlijke plaatsen op bouwwerken. Een 12-jarige jongen b.v. viel van een 13 M. hoogen zeer onveiligen steiger en werd zeer zwaar gekneusd. De Veiligheidswet was op dit bouwwerk niet van toepassing; het Arbeidsbesluit bevat geen bepaling op dit groote gevaar betrekking hebbende. Om herhaling te voorkomen kon derhalve niet met dwingend gezag worden opgetreden.

Wenschelijk komt het mij voor, dat verboden worde jeugdige personen te doen arbeiden op steigers, daken, goten enz., welke meer dan een zekere hoogte, b.v. 4 M., hebben. Eene dergelijke bepaling kan echter waarschijnlijk niet bij Kon. besluit op grond van art. 4 der Arbeidswet worden vastgesteld. Immers bij arrest van den Hoogen Raad van 7 Dec. 1903 is uitgemaakt, dat art. 1*f* van het Kon. besluit van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* no. 46) (sedert vervangen door eene gelijkluidende bepaling in het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (*Stbl.* no. 83) is onverbindend, omdat deze bepaling verder gaat dan art. 4 der Arbeidswet toelaat. Dit artikel der Arbeidswet laat, volgens de interpretatie van den Hoogen Raad, wel toe een bepaalde soort arbeid te verbieden, maar niet allen arbeid op een bepaalde plaats. Tengevolge van deze uitspraak werden later verschillende processen-verbaal, waarin geconstateerd was, dat door jeugdige personen arbeid was verricht bij gevaarlijke machinedeelen, terzijde gelegd of werd geen vervolging ingesteld, nadat dergelijke feiten waren geconstateerd.

In het vorig Verslag is reeds melding gemaakt van het overtreden van art. 5 der Arbeidswet op steenfabrieken, bestaande in het in den nacht doen opzetten van ongebakken steenen door vrouwen en jeugdige personen. Dit heeft speciaal des Maandags plaats, ook wel des Zondags. De reden is vrees voor bederf van het product door regenbuien, en gebrek aan ruimte in de steenplaatsen, om des Maandags op den gewonen tijd met steen maken te kunnen beginnen. Enkele fabrikanten doen het wel is waar voorkomen,

alsof de vrouwen en kinderen voor hun genoegen dit werk des nachts verrichten omdat het over dag zoo warm is en zij dan aan hunne huiselijke bezigheden kunnen blijven, maar er zijn er ook, die ronduit bekennen dat alleen het voorkomen van financieel nadeel de drijfveer is. Enkele arbeiders verklaarden dan ook, met grooten tegenzin hun nachtrust daarvoor te zien afbreken, en noemden het wel degelijk een sterken dwang, die hen daartoe bracht.

Daar de politie uiterst weinig van deze overtredingen aanbracht, en in de vorige Verslagperiode de kantonrechter te Wageningen verdachte fabrieksbazen had vrijgesproken, werd in 1903 eenige malen door alle inspectieambtenaren des nachts geïnspecteerd. In den eersten nacht werden op vier steenfabrieken aan den Rijn vrouwen en kinderen aan het werk gevonden. Ook volgende malen werd dezelfde overtreding op andere fabrieken geconstateerd; totaal 7 malen, waarvan 1 maal op Zondag. Vijf maal kreeg ik kennis van veroordeelingen te dezer zake op proces-verbaal van politieambtenaren. In 1904 werden geen overtredingen geconstateerd. Van de veroordeelde steenbazen kwamen er twee, die aan dezelfde fabriek waren verbonden — vader en zoon — en beiden waren veroordeeld, in beroep. Zij werden bij vonnis van de arr.-rechtbank te Arnhem van 3 November 1903 beiden vrijgesproken.

Het vonnis steunde voornamelijk op de overweging: dat „beklaagden in den zin der Arbeidswet niet hebben *doen* verrichten den arbeid; dat de hoofden of bestuurders daarvoor aansprakelijk zijn, te meer daar zij als steenbazen slechts een beperkte en ondergeschikte macht over het werkvolk uitoefenden, en dat zij de werkzaamheden in de fabriek regelden overeenkomstig den uitgedrukten wil der bestuurders." Voorts „dat de wet, al stelt zij voor het doen verrichten van arbeid strafrechtelijk aansprakelijk ieder, die deze doet verrichten, de bedoeling heeft om in den regel bepaalde personen en niemand anders dan *het hoofd* of *den bestuurder* daarvoor verantwoordelijk te stellen".

De officier van justitie teekende tegen dat vonnis beroep in cassatie aan.

De advocaat-generaal bij den Hoogen Raad concludeerde tot vernietiging van het vonnis der rechtbank en verwijzing der zaak naar het gerechtshof te Arnhem. De rechtbank had de beklaagden vrijgesproken, omdat het feit zooals het was ten laste gelegd (het als *bestuurders* doen verrichten van arbeid door vrouwen en kinderen op verboden uren) onbewezen was. Deze beslissing achtte de advocaat-generaal met den officier van justitie onjuist. Immers de rechtbank zelve verklaarde, dat voor de overtreding de hoedanigheid van bestuurder niet noodig is, en dat ieder, die doet arbeiden, onder de strafbepaling valt. En nu had de rechtbank, ook de aan de gerequireerden toegeschreven hoedanigheid onbewezen verklarende, niet

moeten nalaten te onderzoeken, of zij uit anderen hoofde kunnen geacht worden den arbeid te hebben doen verrichten.

De uitspraak van den Hoogen Raad d.d. 25 Jan. 1904 was overeenkomstig de conclusie.

Het gerechtshof te Arnhem deed uitspraak bij vonnis van 31 Maart 1904, nº. 4021. Uit dit vonnis zij het volgende medegedeeld. Tijdens het constateeren van het nachtelijk werk was geen der beide steenbazen op het terrein aanwezig. De oudste, die op de fabriek woonde, is echter door de ambtenaren der arbeidsinspectie opgeklopt, en op het bevondene opmerkzaam gemaakt. Hij liet ter zitting van het Hof door zijn gemachtigde verklaren, dat hij erkende, dat vijf der in het verbaal genoemde beschermde personen in dienst van den steenfabrikant op de fabriek werkzaam waren, dat echter niet hij, maar zijn zoon, de tweede beklaagde destijds het hoofd of de baas was op de steenfabriek, dat hij dien echter zelf wel bijstond of bij afwezigheid verving, dat hij op de fabriek woonde en ook toezicht hield op het werkvolk. Hij ontkende echter aan iemand der arbeiders te hebben gelast, om op den bewusten morgen vóór 5 uur met het werk te beginnen.

Daartegenover stonden echter drie verklaringen van onder eede gehoorde getuigen, n.l. 2 ploegbazen en een dochter van een derden ploegbaas, die overeenstemmend luidden, dat zij hun werk op de fabriek niet konden verrichten, zonder de hulp van de tot hun ploeg behoorende vrouwen en kinderen, dat ten tijde der verbaliseering de orders werden gegeven door de daarop wonende steenbazen — vader en zoon — en wanneer niet anders was bevolen, met het werk om 5 uur 's morgens werd aangevangen, dat echter de oudste baas Zaterdags aan hen had gezegd Maandags bijtijds te beginnen, omdat er veel werk was, of wel had gezegd: „Maandag vroeg dag", welke uitdrukkingen de baas gewoonlijk bezigde, wanneer hij, zooals meermalen te voren was voorgekomen, verlangde, dat met het werk vóór 5 uur 's morgens zoude worden begonnen, en dat zij ook dientengevolge met de personen verder tot hun ploeg behoorende op den bedoelden Maandag om drie uur 's morgens waren begonnen.

Op grond van een en ander achtte het Hof de lastgeving door den oudsten baas wettig en overtuigend bewezen en veroordeelde hem tot vijf boeten van tien gulden, terwijl de tweede beklaagde, de jongste baas, werd vrijgesproken.

In het Koninklijk besluit van 16 Maart 1903, tot vaststelling van een algemeenen maatregel van bestuur, als bedoeld bij art. 4 der Arbeidswet (*Stbl.* nº. 83) (Arbeidsbesluit), waarbij het vóór dien tijd vigeerend besluit werd ingetrokken, kwam onder art. 15 eene nieuwe bepaling voor met betrekking tot den arbeid van personen beneden 16 jaren en vrouwen in steenfabrieken, n.l. werd daarbij bepaald dat het doen verrichten door die

personen van bepaalde soorten van arbeid, het verplaatsen van beladen wagens, het neerslaan van steenen, het opschieten van steenen en het nemen van gebakken steenen uit de ovens, verboden was.

In het Kon. besluit kwam met betrekking tot deze bepaling in het geheel geen overgangstermijn voor. Ik vond aanleiding, om alle steenfabrikanten in mijne inspectie, zijnde 189 in Gelderland en 59 in Overijssel, schriftelijk de totstandkoming dezer bepaling mede te deelen, van die gelegenheid tevens gebruik makende nog eens in herinnering te brengen de vigeerende bepalingen omtrent arbeidsduur in steenfabrieken, waarin geen verandering was gekomen. Dit geschiedde in het begin van April 1903.

Bij Kon. besluit van 13 Mei 1903 (*Stbl.* n°. 142) werd het bedoelde art. 15 van het Arbeidsbesluit gewijzigd en daarin een overgangstermijn gesteld, zoodanig dat voor het zomerseizoen 1903 de nieuwe bepalingen niet geldende waren.

Bij Kon. besluit van 4 Nov. 1903 (*Stbl.* n°. 272) werd een geheel vernieuwde lezing van deze bepalingen vastgesteld. Daarbij werd o. a. met betrekking tot het verplaatsen van beladen kruiwagens door vrouwen, onder zekere voorwaarden vrijstelling van het verbod tot uiterlijk 1 Jan. 1906 mogelijk gemaakt. Onder deze voorwaarden komt ook voor keuring door een door den Minister aangewezen geneeskundige. In verband hiermede werd echter aan den medisch-adviseur dezerzijds medegedeeld, dat het tot dusverre in de 7e inspectie nimmer werd waargenomen, dat op steenfabrieken door vrouwen arbeid werd verricht, bestaande in het verplaatsen van beladen kruiwagens. In de beide Verslagjaren gaf een en ander slechts nog een paar malen aanleiding tot correspondentie met steenfabrikanten. Moeielijkheden met betrekking tot de naleving der nieuwe bepalingen werden niet ondervonden.

Van de veelbesproken pressie of dwang, uitgeoefend op arbeiders op steenfabrieken werkzaam, om aldaar ook vrouw en dochters te doen medearbeiden, werden in de provincie Gelderland eveneens enkele onloochenbare gevallen aangetroffen.

Buitengewone slechte toestanden werden aangetroffen in een dakpannenfabriek. De werktijd was voor groot en klein twaalf uren per dag, d. w. z. van 6 uur v.m. tot 7 uur n.m. met slechts een half uur rust des middags en een kwartier vóór en nà den middag. De nachtstoker der ovens werkte 365 nachten per jaar van 7 uur 's avonds tot 6 uur 's morgens; hij onderhield ook de brandende cokesvuren in de droogkamers. Dit zijn lange, lage kamers, waarin de pannen op rekken gelegd worden en die verwarmd werden met behulp van ijzeren manden, waarin cokes en natte steenkool werden verbrand. Rookafvoer ontbrak geheel, door de reten der deuren

ontsnapte de rook in de fabriek en vulde deze voortdurend met hinderlijken kolendamp. Bij het werken in deze kamers was men voortdurend in een atmosfeer van rook; reeds een kort verblijf deed een benauwd gevoel in de borst ontstaan. Op de vraag of hiervan geen schadelijke gevolgen waren ondervonden werd geantwoord, dat niemand lang aan dit werk bleef, maar ieder zoo gauw mogelijk een heenkomen naar elders zocht. In de ovens werd hoofdzakelijk door jeugdige personen gewerkt in temperaturen boven 50° Celsius (122°) Fahr.). Bij het vullen en leegen der droogkamers werkten ook jongens; het was daar pikduister, de geheele verlichting bestond uit een patentoliepitje.

Het machinale gedeelte bestond uit een pannenpers met mengketel, gedreven door een stoommachine. Aan beveiliging was hoegenaamd niets gedaan. Een zware lage drijfriem liep geheel onbeschut door de ruimte. De stoommachine ontbeerde een regulateur. Het personeel bestond hier uit één volwassen man met enkele jongens. Die man bediende de pers, was tevens stoker bij den stoomketel en machinist, waarbij een 14-jarige jongen hem hielp. Privaten ontbraken zoowel voor de 27 mannelijke als voor de 2 vrouwelijke arbeiders, die het personeel uitmaakten. De schafttijden werden in de fabriek doorgebracht, bij koud weer in de ovens.

De beide hoofden dezer fabriek werden vervolgd en ieder tot 80 geldboeten à *f* 5 veroordeeld. Zij poogden de schuld voor het geven van te korte middagrust af te wentelen op den baas, en gingen in beroep en cassatie, echter zonder in de veroordeeling verandering te verkrijgen. Uit het desbetreffend arrest van den Hoogen Raad van 24 Mei 1904, te vinden in het *Weekblad van het Recht* n°. 8070 van 1904, neem ik hier de volgende belangrijke overweging over:

„Overwegende ten aanzien van het vierde middel der memorie:

dat deze middelen zijn gericht tegen de door de Rechtbank aangenomen aansprakelijkheid van de requiranten voor de overtredingen van de Arbeidswet, . . .

dat tot ondersteuning van deze middelen zoowel bij de memorie als bij de mondelinge toelichting is betwist, dat de reguiranten den bij de qualificatie bedoelden arbeid zouden hebben doen verrichten en dus in den zin van art. 47 Strafr. als daders van het strafbare feit zouden kunnen worden aangemerkt;

dat, gelijk hierboven is vermeld, de requiranten ook bij de behandeling der zaak door de Rechtbank hunne aansprakelijkheid hebben ontkend op grond, dat door hen geen last tot de verboden handeling is gegeven, maar de met de wet strijdige toestand in het leven is geroepen door hun' steenbaas op verzoek van de werklieden;

dat deze verdediging door de Rechtbank is verworpen op grond, dat de beklaagden, als hoofden en bestuurders van het bedrijf, waarin de wet

werd overtreden, zich van de daarop gestelde straffen niet kunnen afmaken door het ontkennen van een uitdrukkelijk daartoe gegeven last, omdat als regel moet worden aangenomen, dat de hoofden of bestuurders degenen zijn, die het werk doen verrichten, zij het dan ook door tusschenkomst van bazen, werkmeesters of anderen, en dit hier te meer geldt, nu gebleken is, dat de wet niet tegen hun wil of buiten hun weten overtreden werd;

overwegende omtrent deze beslissing, dat, al moge niet onder alle omstandigheden het gedoogen of toelaten, zonder meer, der hier bedoelde overtreding als strafbare deelneming daaraan zijn aan te merken, het hoofd of de bestuurder eener fabriek, die, ofschoon uit den aard zijner betrekking, verplicht te waken dat zoodanige overtreding niet plaats heeft, willens en wetens toelaat dat zij gepleegd wordt, als dader daarvan volgens art. 47 1°. Strafr. moet worden beschouwd, al is de opdracht tot het verrichten van de verboden handeling niet rechtstreeks van hem, maar met zijn medeweten en goedvinden van een aan hem ondergeschikte uitgegaan of in stand gehouden;

overwegende dat mitsdien geen der middelen tot cassatie kan leiden;

verwerpt het beroep."

Onder de uitzonderingsbepalingen met betrekking tot uur van aanvang en einde van den arbeid, voorkomende in het Kon. besluit van 9 Dec. 1889 (*Stbl.* no. 176), zooals dat later is aangevuld en gewijzigd, nemen de fabrieken van zijden vischnetten een eigenaardige plaats in, omdat de uitzonderingsbepaling voor die fabrieken, met betrekking tot den arbeid van jongens tusschen veertien en zestien jaren, naast een dergelijke voor den arbeid aan smelt- en gloeiovens in glasfabrieken, de verst gaande uitzonderingsbepaling vormt. Het deed mij zeer eigenaardig aan bij een bezoek aan een „zijden-vischnettenfabriek" in mijne inspectie gelegen, te bespeuren, dat reeds sedert geruimen tijd volstrekt geen zijde meer voor de netten werd gebezigd, maar deze uit katoen werden vervaardigd, aangezien zijden netten ten minste 6 à 7 maal zoo duur zijn. Ook bleek mij dat aan de nettenmachines des nachts in het geheel niet meer door personen beneden 16 jaren zoude worden gewerkt, aangezien die machines alle werden bediend door mannen boven 16 jaren. De vroeger zoo onontbeerlijke nachtarbeid was afgeschaft tengevolge van slapte in de industrie. Eventueel zoude van de uitzonderingsbepaling alleen gebruik behoeven te worden gemaakt tot het doen spoelen van garens door jongens, en wel omdat de directeur daarvoor geen volwassen jongens zoude kunnen krijgen, omdat naar zijn bewering dit werk te zeer door volwassenen wordt veracht. Waar de directeur zelf erkende, dat een volwassen persoon in denzelfden tijd zeker meer zoude produceeren dan een jongen, acht ik dit bezwaar alleen niet zwaarwichtig genoeg voor het in stand houden der uitzonderingsbepaling.

Naar aanleiding van een betrekkelijk weinig beteekenende zaak, n.l. het niet op tijd doen terugbezorgen van twee arbeidskaarten voor jongens die op een steenfabriek hadden gewerkt, had eene strafvervolging plaats, waarvan echter het hoofddoel was uitgemaakt te zien, wie als hoofden of bestuurders dezer fabriek, in den zin der wet moeten worden aangemerkt. De ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij de kantongerechten vervolgde als zoodanig de beide eigenaren der fabriek, den administrateur en den steenbaas. De Kantonrechter veroordeelde alleen de beide eigenaren; door den ambtenaar werd hooger beroep ingesteld.

Voor de rechtbank gaven de beide eigenaars op, het grootste gedeelte van het jaar van de fabriek afwezig te zijn en den steenovenbaas geheel de vrije hand in het aannemen en ontslaan van werklieden enz. te laten, terwijl zij zich in het geheel niet met de fabriek bemoeiden, waarvan het geldelijk beheer door hen aan den administrateur was opgedragen. De rechtbank overwoog, dat de Arbeidswet in art. 10 onderscheidt tusschen hem, die den arbeid doet verrichten en de — in dit geval aansprakelijke — hoofden of bestuurders. Zij beschouwde als zoodanig de beide eigenaars, doordat zij het algemeen beheer van de fabriek aan zich hadden gehouden door den administrateur te belasten met het geldelijk beheer, den steenovenbaas met het toezicht op de werklieden. De administrateur werd door de rechtbank als bestuurder beschouwd, als zijnde hem de administratie, zij het ook de geldelijke, opgedragen. De steenovenbaas daarentegen werd niet beschouwd als hoofd of bestuurder en dientengevolge ook vrijgesproken, terwijl de 3 andere beklaagden ieder tot twee geldboeten van *f* 1 werden veroordeeld.

Van het vonnis deden de veroordeelden beroep in cassatie aanteekenen. Op 21 November 1904 deed de Hooge Raad uitspraak. Daarbij werd aangenomen dat, waar de beide eigenaren het algemeen beheer en de derde een gedeeltelijk beheer voerde, allen als aansprakelijke hoofden of bestuurders moesten worden aangemerkt.

Vrouwen boven 16 jaren. Het komt mij ongewenscht voor beschouwingen vast te knoopen aan de verhoudingen in aantal van de vrouwen in de bezochte fabrieken en werkplaatsen aangetroffen, tot het geheel der werkzaam aangetroffen personen, indien niet het geheel of nagenoeg het geheel der aanwezige fabrieken en werkplaatsen in een bepaalden tak van nijverheid daarbij in aanmerking kan worden genomen.

De indruk, welke in het algemeen wordt opgedaan, is dat het aantal vrouwelijke arbeidskrachten langzaam aan toeneemt, doordat af en toe vrouwen worden aangetroffen aan werkzaamheden, welke voordien nagenoeg uitsluitend door mannen werden verricht. Zoo werd o. a. in een fabriek van kinderwagens, waar reeds verschillende meisjes werkzaam waren, een poging

gedaan, aanvankelijk met succes, om ook het werk van schilders en stoffeerders door haar te doen geschieden. Als reden werd opgegeven het stellen van hooge looneischen door mannen voor dit werk. Hieruit volgt weder, dat ook hier werd verwacht dat, ook op den duur, vrouwenarbeid met minder zoude behoeven te worden beloond dan hetzelfde werk door mannen verricht. Dat de beweging in zulk een richting de gewenschte zoude zijn, wil er bij mij niet in.

Een werk in de textielindustrie, dat veelal door vrouwen gebeurd, is het haspelen van garens. Dikwijls worden de z.g. enkele kruishaspels machinaal bewogen, maar in oudere spinnerijen was dit nog handwerk. Dit door zwangere vrouwen te zien verrichten, zoodat het lichaam bij het snelle en eenzijdige draaien aan sterke schuddingen onderhevig was, maakte een zeer ongunstigen indruk.

Met betrekking tot het Speetbesluit (Besluit van 18 Maart 1903 (*Stbl.* n°. 86) valt het volgende op te merken:

De vergunning, om des nachts vrouwen te doen speten, is voor deze inspectie alleen verleend voor de gemeenten Kampen en Stad-Vollenhove. In beide Verslagjaren werden door den medisch-adviseur voor de vrouwen in alle bokkenrookerijen verklaringen als bedoeld in art. 8 uitgereikt. Evenwel kwam uit Stad-Vollenhove geen enkele kennisgeving van verricht nachtwerk, overeenkomstig art. 17 in, uit Kampen kwamen er slechts 3, betrekking hebbende op 2 inrichtingen. Overtredingen werden niet geconstateerd. Hieruit zoude men kunnen afleiden, dat de behoefte aan nachtwerk der vrouwen in deze inspectie uiterst gering is. In beide gemeenten wordt het speten ook door mannen verricht. Dat evenwel de genoemde conclusie niet ten volle zoude mogen worden vertrouwd, kan blijken uit hetgeen den adj.-inspecteur bij nachtelijke inspecties ter oore kwam. Een der werkgevers te Kampen gaf duidelijk te verstaan dat van het gebruik maken der in art. 1 gegeven bevoegdheid, om vrouwen na 10 uur des avonds te doen werken, alleen dan een kennisgeving werd ingezonden wanneer het nachtwerk was geconstateerd. Op die wijze kan, zelfs bij herhaalde contrôle, ongestraft meerdere nachten door vrouwen gespeet worden dan het besluit toestaat. De ligging der meeste speterijen maakt het bovendien onmogelijk ongemerkt te naderen.

De inrichting van vele speterijen onderging door de invoering van het besluit verbetering, overeenkomstig het voorgeschrevene in art. 9 tot en met 14. De art. 3, 4 en 5 zijn uiterst bezwaarlijk te controleeren.

De hierna volgende Staten V geven het overzicht over het aantal malen dat vergunning tot overwerk werd gegeven; het meerendeel dezer vergunningen betrof overwerk door vrouwen boven 16 jaren na afloop van den

gewonen werktijd. Vergunningen om den arbeid vroeger te mogen beginnen kwamen daaronder niet voor.

Tegen het einde van het jaar 1904 begon reeds de opleving der textiel-industrie, en onmiddellijk was meerdere aanvraag om overwerk-vergunning merkbaar. Het was zeer dikwijls moeilijk te beoordeelen of de bizondere omstandigheden, als bedoeld in art. 5 der Arbeidswet, werkelijk aanwezig waren. Zoo bleek b.v. in een katoenspinnerij de fout te zijn, dat er tijdelijk een vraag was naar grovere nummers garen, dan waarvoor de machinerie gemiddeld was berekend. Dientengevolge was er een tekort aan een bepaald soort machines, en moesten deze langeren tijd werken dan de andere. In een andere fabriek was de goede verhouding tusschen voorbereidings- en afwerkingsmachines verbroken, vermoedelijk door gebruik van te slechte grondstoffen.

In een spinnerij was brand geweest en was een gedeelte der spillen dientengevolge een tijdlang buiten werking geweest. De garenvoorraad was dientengevolge zoodanig verminderd dat, toen de vraag naar garens dringend werd, overwerk werd aangevraagd.

In een andere spinnerij moest in den zomer van 1904 de bedrijfsmachine door een geheel andere en nieuwe vervangen worden. Om de arbeidsters in de gelegenheid te stellen, extra loon te verdienen, in verband met gedwongen stilstanden, en tevens om voor het bedrijf voorraad aan voorgaren te maken, werd gedurende c.a. 8 weken overgewerkt. Door onderhandeling kon ik bewerken, dat voor deze weken een twee-ploegenstelsel werd ingevoerd, waartoe tengevolge van het beschikbaar zijn van vroegere arbeidsters, die het werk kenden, mogelijkheid bestond en waardoor feitelijk de werktijd verkort werd, doch de fabriek langer kon draaien.

Een belangrijke vraag deed zich meerdere malen voor, namelijk of er reden aanwezig is om overwerk toe te staan indien niet de bedoeling is langer dan 11 uur te werken, maar wel later dan 7 uur des avonds te eindigen. Het is m. i. zelfs de vraag, of art. 5 der Arbeidswet hierin voorziet. Naar mijne meening is het zekerlijk tegen den geest der wet, aangezien deze reeds ruim de grenzen heeft aangewezen, binnen welke een arbeidstijd van 11 uren mag gelegen zijn. Uit de behandeling der wet, bij de totstandbrenging er van, blijkt duidelijk dat men het tijdig eindigen des avonds als een allerbelangrijkst punt heeft beschouwd. In een bepaald geval werd door mij dan ook in afwijzenden zin aan den Commissaris der Koningin in Overijssel geadviseerd. De gevraagde vergunning, waarvoor goedkeuring door den Minister noodig was, werd echter met die verkregen goedkeuring verleend.

Het constateeren van clandestiene overschrijding van den werktijd wordt voortdurend moeielijker. Eénmaal gelukte het te constateeren, dat dezelfde

vrouwen, werkzaam in een mode-atelier, vóór acht uur des morgens waren begonnen en toch na des avonds zeven uur aan het werk werden gehouden.

Met betrekking tot den middagrusttijd is mijn indruk dat het overgroot meerendeel der arbeiders meer waarde hecht aan het des avonds vroeg tehuiskomen dan aan een lange namiddagpauze. Toch komt het mij voor, dat een niet onderbroken voormiddagwerktijd van 5 uren een langeren namiddagrusttijd dan van een uur noodzakelijk maakt. Zooals uit den desbetreffenden staat, betreffende de textielindustrie in mijne inspectie, blijkt, wordt in die industrie een middagrust van $1^1/_2$ uur het meest aangetroffen, n.l. voor 60 pCt. der arbeiders over de geheele inspectie genomen, voor bijna 57 pCt. der arbeiders in Twenthe, in die industrie werkzaam. Intusschen heerschen eenige lokale afwijkingen.

In een enkel geval werd, op grond van art. 6 der Arbeidswet, aan eene firma tijdelijk vrijstelling verleend van het verplichte rustuur voor vrouwen, echter onder voorwaarde, dat op den middag gelegenheid werd gegeven voedsel te nuttigen en dat de arbeid niet vroeger zou aanvangen dan te $7^3/_4$ uur des voormiddags en niet later eindigen dan te $4^1/_2$ uur des namiddags, behalve des Zaterdags wanneer uiterlijk te 1 uur des namiddags de arbeid moest eindigen.

Wegens het doen werken van eene vrouw binnen vier weken na hare bevalling had één veroordeeling plaats. De boete bedroeg slechts 1 gulden waartoe zekerlijk bijdroeg, dat aan den fabrikant eene verklaring van den geneesheer was vertoond, inhoudende dat de bedoelde vrouw wel weder aan het werk kon gaan.

Arbeiders boven 16 jaren. In de gasfabrieken, voornamelijk de grootere, wordt het drie-ploegenstelsel voor de stokers, dus 8-urige werkdag en 1 van de 3 Zondagen geheel vrij, meer en meer algemeen. Een ongunstige uitzondering maakt nog de gemeentegasfabriek te Nijmegen, waar de 26 stokers en 8 tremmers 12 uren per dag aan 't werk blijven en onder het werk moeten eten. Op den Zaterdag, dat nacht- en dagploeg wisselen, werkt één der ploegen 18 uur (de ploeg, die nachtploeg is geweest tot 7 uur v.m., komt te 1 uur n.m. weer op tot 's avonds 7 uur). Iederen dag, behalve des Zaterdags, zijn 2 stokers vrij, zoodat iedere man 1 vrijen dag in de 14 dagen heeft. Het komt mij voor, dat het geen roekeloosheid zoude zijn, indien ook op deze fabriek een proef werd genomen met het elders zoo deugdelijk gebleken drieploegenstelsel.

Op de geconcessioneerde gasfabriek te Renkum bestaat voor de beide stokers dezelfde werktijd, doch zonder vrije dag. Een stoker, die daar 5 jaar

werkzaam was, had in dien tijd nog geen Zondag vrij gehad, maar 5 $\times$ 365 dagen dienst.

Eenige gevallen werden mij bekend, waar met succes een vermindering van den dagelijkschen werktijd was toegepast, In een sigarenfabriek te Zutphen ging, bij vermindering van den werkdag van 11 op 10 uren, de productie niet achteruit.

In een koperpletterij werd, bij verandering van de firma, de werkdag van 11 op 10 uren gebracht, en het dagloon met 10 cts. verhoogd. Dit gaf geen achteruitgang van productie.

In een kistenfabriek, die uitsluitend werkt voor een distilleerderij, werd wegens slapte in laatstgenoemd bedrijf, de werktijd der kistenmakers verkort van 10½ op 8½ uur per dag. Alle arbeid geschiedt in deze kistenmakerij in stukloon. De vermindering in productie die werd waargenomen, bleef echter beneden 10 pCt.

In een weverij werd de werkduur van 63½ uur per week (incl. Zaterdags poetsen) teruggebracht tot 60 uur per week zonder dat vermindering der productie werd bespeurd.

HOOFDSTUK III.

OVER FABRIEKEN EN WERKPLAATSEN.

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. Beveiliging tegen ongevallen. Hinderwet in verband met de Veiligheidswet.

Textielindustrie. Ofschoon mij bij herhaalde bezoeken aan de, in mijne inspectie zoo talrijk voorkomende textielfabrieken, bleek, hoezeer nog in velerlei opzicht verbeteringen konden worden aangebracht, zoowel met betrekking tot maatregelen in het belang van de gezondheid als tot de veiligheid der arbeiders, stonden aan de invoering daarvan, voor zoover dat krachtens wettelijke bepalingen moet geschieden, onderscheidene moeilijkheden in den weg.

Allereerst diende vast te staan, dat eventueel te geven voorschriften goed practisch doorvoerbaar zouden zijn en gunstige resultaten daarvan waren te verwachten. Daarnaast moest vanzelf zoowel met den geest als met de letter der wetsbepalingen worden rekening gehouden, om binnen de juridische bevoegdheid van den inspecteur te blijven. Vooral echter mocht m. i. met een toepassing van vrij ingrijpende bepalingen niet worden begonnen, dan nadat voor de geheele bedrijfsgroep de wijdte van den maatregel was overzien, opdat een gelijkmatige en planmatige invoering vooraf verzekerd was.

Om deze reden werden vele bezoeken aan fabrieken gebracht, die beschouwd moesten blijven als orienteeringsbezoeken, om te geraken tot een overzicht van de bestaande toestanden, en om te komen tot een zoodanige kennis van de détails, als voor den ambtenaar vereischt is, waar hij krachtens de wet aan de industrie eenige bezwarende eischen stelt, en volgens zijne instructie moet trachten overeenstemming te bevorderen tusschen de belangen van alle betrokkenen en de eischen der wetgeving.

Bij die bezoeken werd door de fabrikanten herhaaldelijk verwezen naar Engeland, als een land waar op practische wijze verbeteringen werden inge-

voerd. De publicaties van Engelsche fabrieksinspecteurs en anderen maakten het bovendien gewenscht om met de ervaring in Engeland nauwere aanraking te zoeken.

De kwestie's, die niet zoozeer tot helderheid gebracht moesten worden, maar waaromtrent moest gekomen worden tot een practische en scherp begrensde gedragslijn voor den uitvoerenden ambtenaar, waren in hoofdzaak de volgende:

1e. De beveiliging van de verschillende onderdeelen, als tandraderen, riemschijven, riemen enz. van de machines der spinnerijen, die bijna zonder uitzondering afkomstig zijn uit Engelsche speciaalfabrieken.

Het was mij gebleken, bij gelegenheid van besprekingen over beveiliging van de machines, dat de vervaardigers in de zoogenaamde specificatieformulieren opgaven deden omtrent extra kosten voor het bijleveren van practische beveiligingsinrichtingen, welke echter niet altijd door de fabrikanten werden medebesteld. Om vast te stellen, welke van deze inrichtingen geëischt zouden worden, diende vast te staan, welke deze beveiligingen waren, hoe, en door welke firma's ze werden geleverd. Daarbij kon van nut zijn, te weten welke houding, ten opzichte van dit punt door de Engelsche inspectie werd ingenomen, alsmede door de regeeringen van andere landen, waar b.v. de volgende zinsneden uit het rapport van W. A. Beaumont en U. S. Richmond mijne aandacht hadden getrokken:

„Where in the cotton mills we had found the machinery deficient in many respects as to safety, here in the showrooms of some of the largest makers we found exhibits which left but little to be desired in that respect. We were, however, at once informed that these machines were for Germany or Russia, and not for England. On further inquiry we were told that safeguards were insisted upon there which English purchasers were tot content to do without."

„The evil being acknowledged, it becomes imperative to attack it on every side. Inspectors should insist on efficient guards, and more especially for new machinery laid down from time to time: when purchasers finding that they have to supply proper guards themselves where makers have failed to do so, will eventually insist on makers supplying them in the first instance; whilst, on the other hand, makers of cotton machinery should be approached with a view to inducing or making it obligatory on them to rectify the present defects." ([1])

Een belangrijk punt van overweging was ook, in hoeverre dezelfde beveiligingen, of dergelijke, ook zouden moeten geëischt worden aan de

---

(1) Report of two of H. M. Inspectors of Factories, on the prevention of accidents from machinery in the manufacture of cotton. 1899.

oude bestaande machines. Te meer was dit het geval, aangezien de Veiligheidswet en het Veiligheidsbesluit geen rekening met dit onderscheid tusschen oude en nieuwe machines houden en ook daaromtrent den inspecteur geene machtsdelegatie geven. Wel is dit door fabrieken herhaaldelijk beweerd, op grond van de slotalinea van art. 6 der Veiligheidswet, luidende:

„Voor fabrieken en werkplaatsen, in werking gebracht vóór het inwerkingtreden van deze wet, kunnen minder strenge voorschriften worden gegeven dan voor fabrieken en werkplaatsen in werking gebracht nà dat tijdstip." Door deze fabrikanten is echter over het hoofd gezien, dat deze wetsbepaling slechts eene bevoegdheid toekent aan den samensteller van den in art. 6 der Veiligheidswet bedoelden algemeenen maatregel van bestuur, waarvan dan ook gebruik is gemaakt, b.v. met betrekking tot de eischen betrekkelijk vrije luchtruimte van de werklokalen enz.

2°. De ventilatie van de textielfabrieken in verband met het veelal ontbreken van elke kunstmatige ventilàtie, met de te *groote* warmte en met te *geringe* vochtigheid in spinnerijen, te *groote* vochtigheid in de weverijen, waar, ten behoeve van het maken van sterk met pap bedeeld weefsel, stoom wordt ingevoerd.

De ambtelijke bemoeienissen in Engeland betroffen aanvankelijk alleen de weverijen, waar door het inlaten van stoom een overmatig hooge vochtigheidsgraad, in verband met de temperatuur, dikwijls werd bewerkt. Aangezien het klimaat van Lancashire als over het algemeen vochtiger staat aangeschreven dan dat van Twenthe, was er gereede aanleiding tot de erkenning, dat het euvel bij ons evenzeer wordt aangetroffen. In Engeland was men reeds lang tot de overtuiging gekomen, dat een kunstmatige luchtinvoer altijd met bevochtiging moet gepaard gaan. De aanvankelijke eischen van een bepaald kwantum in te voeren lucht per hoofd en per uur waren echter vervangen door een eisch van een koolzuurgehalte, dat niet mag worden overschreden. Dit koolzuurgehalte is echter enorm veel lager vastgesteld dan in ons Veiligheidsbesluit, n.l. niet op 40, maar slechts op 9 per tienduizend. De gunstige resultaten daarvan op den gezondheidstoestand der arbeiders werden meermalen met nadruk aangewezen, en maakten het noodig tot een scherpe doorvoering over te gaan. In verband hiermede bestond het plan om de luchtververschingsbepalingen ook van toepassing te verklaren èn op niet expresselijk vochtig gemaakte weverijen, èn op spinnerijen.

Voor deze laatste is het, door de hooge temperatuur en de hygroscopische eigenschappen van den katoenvezel, juist een te lage vochtigheidsgraad, die hinderlijk of schadelijk voor de gezondheid is. Bovendien beweren menschen van gezag met betrekking tot deze materie dat een vochtigheidsgehalte van minstens 50 pCt. relatieve vochtigheid sterk bevorderlijk is voor het bedrijf, en de kwaliteit der garens verhoogt. Door mij was meermalen slechts circa 35 pCt. in spinzalen aangetroffen.

Om over het verband tusschen een en ander juist op de hoogte te zijn was het noodig, de Engelsche ervaring te leeren kennen.

Een bevochtiging van de lucht kan bijdragen tot verbetering van de atmosfeer, door verlaging van temperatuur en bevordering van het neerslaan van stof.

3°. De verspreiding van stof door werklokalen, vooral in de ruwerijen, werd volgens tal van berichten in de litteratuur krachtig en met veel succes tegengegaan. Het toetsen van de daartegen door de fabrikanten hier te lande geopperde bezwaren aan de ervaring van fabrikanten, die doelmatige stofafzuiging hadden toegepast, was mede van groot belang.

Om de opgegeven redenen werd dan ook aan het reeds begonnen werk, om voor eenige bezochte fabrieken lijsten van voorschriften samen te stellen, een einde gemaakt en aan den Minister van Binnenlandsche Zaken verzocht de reeds genoemde reis naar het Engelsche katoendistrict in Lancashire te mogen maken.

In den bijgevoegden staat is te zien, dat reeds aan een 8-tal fabrieken (7 in Overijssel en 1 in Gelderland) voorschriften voor 167 punten waren gegeven. Daarbij was niet op bezwaren gestuit, zoodat ook geen enkel beroep werd ingesteld, maar toch kon de gevolgde wijze van doen mij niet geheel bevredigen, om de redenen hierboven aangevoerd.

De reis naar Engeland stelde mij in staat velerlei gegevens te verzamelen; bovendien werd ik door een ambtsreis naar Düsseldorf, M. Gladbach en Vierssen enz. wat betreft de stofafzuiging ingelicht, zoodanig dat ik in staat was voor 29 fabrieken (24 in Overijssel en 5 in Gelderland) voorschriften en aanwijzingen te geven, in de laatste helft van 1904, gaande over niet minder dan 1351 punten, zooals in bijgaanden staat is aangegeven.

Op de Engelsche reis werden o. a. bezoeken gebracht aan de navolgende constructeurs van textielmachinerie:

Platt Brothers & Co., Oldham;
Asa Lees & Co., Oldham;
Howard & Bullough, Accrington;
Dobson & Barlow, Bolton;
Tweedales & Smalley, Castleton;
John Hetherington & Sons, Manchester;
Brooks en Doxey, Manchester.

Bij die bezoeken bleek, dat deze groote leveranciers de meeste veiligheidsinrichtingen als vaste modellen en tegen vaste prijzen leverden.

Met een der Engelsche inspecteurs, den heer Sydney Smith, werd in eenige textielfabrieken, zoowel in oude als nieuwe, nagegaan wat door de inspectie aldaar voor beveiliging geëischt werd, en op welke wijze dat was uitgevoerd, het een en ander natuurlijk in verband met de bepalingen van de Engelsche wet.

Voor wat aangaat het eerste punt, de beveiliging der machinerie, was dus

— ook door een conferentie met den heer H. S. Richmond, den superintending inspector te Manchester en samensteller van het reeds genoemde rapport over dit onderwerp — voldoend resultaat bereikt.

Het tweede onderwerp, bevordering van zuivere atmosfeer in textielfabrieken, spinnerijen en weverijen, kon door uitvoerige conferenties met den heer W. Williams, den specialen inspecteur voor dit onderwerp, alsook met den „Superintending inspector for special duties" den heer Hamilton P. Smith, geheel opgehelderd worden. Het bleek dat meer en meer de meening veld wint, dat in alle textielfabrieken een krachtige mechanische ventilatie dient te bestaan, dat er werkelijk technische installaties zijn, waarbij de toegevoerde lucht èn op de vereischte vochtigheid, èn op de vereischte temperatuur wordt aangevoerd, waarmede aan alle bedrijfseischen wordt voldaan, terwijl een zeer merkbare en aanzienlijke verbetering in den gezondheidstoestand der arbeidersbevolking wordt verkregen. In enkele inrichtingen werden deze installaties bezichtigd; zij werden zoowel door de industrieelen als door de inspecteurs geheel toegelicht. In het bijzonder werd door de Engelsche autoriteit het stelsel J. A. Hart, Commercial Mill, Nova Scotia, Blackburn, geprezen als een dat zeer gunstige resultaten gaf.

Na een recent onderzoek van Mr. Frank Scudder, onafhankelijk scheikundige, is bewezen dat de wettelijk aangewezen grens van het koolzuurgehalte, nl. 9 per tienduizend van de lucht, of liever 5 per tienduizend boven het gehalte van de buitenlucht, zeer goed bereikbaar is, zonder eenigen hinder voor het bedrijf, of hinderlijken tocht.

Men meende dat om dit te bereiken de luchtaanvoer in weverij-sheds circa 6000 kub. voet (170 M^3.) per hoofd en per uur moet bedragen. De luchtruimte eener weverij, waarin 200 man werken, werd geschat op 300000 kub. voet, d. i. 1500 kub. voet of 42.5 M^3. per hoofd, zoodat een circa viervoudige luchtverversching per uur bedoeld was.

Hetgeen de Engelsche ervaring leerde was zonder meer niet op de Nederlandsche fabrieken toe te passen, daar de bepalingen van wet en algemeenen maatregel niet toelieten voorschriften in deze richting te geven. Alleen kan op grond van art. 18 Veiligheidsbesluit worden gevorderd, dat te warme lucht wordt afgevoerd. Om deze reden werd door mij aan den Minister van Binnenlandsche Zaken in ernstige overweging gegeven desbetreffende bepalingen in het Ontwerp-Arbeidswet op te nemen. Bij mijn voorstel voegde ik eene nota van den volgenden inhoud.

NOTA

betreffende luchtbevochtiging, luchtverversching en temperatuur in katoenweverijen en katoenspinnerijen.

In Engeland wordt zeer veel zorg besteed aan den toestand van de atmosfeer in de werklokalen der katoenfabrieken.

Er ligt voor den fabrikant dikwijls een voordeel in het zeer vochtig maken van de lucht in weverijen, aangezien daardoor, vooral indien het te verwerken garen in hooge mate is bedeeld met appret, het breken der draden in hoogst belangrijke mate wordt tegengegaan, zoodat de productie belangrijk vermeerdert, of wel grondstof van zoodanig geringe kwaliteit kan worden verwerkt als op andere wijze niet mogelijk zoude zijn.

In een te veel vocht ligt echter een hygienisch gevaar voor de daarin vertoevende personen van niet geringe beteekenis. Namelijk wordt daardoor de afgifte van waterdamp door de respiratie en perspiratie belemmerd en, vooral bij hooge temperatuur de warmteregulatie van het menschelijk organisme gestoord.

In een zeer vochtige atmosfeer wordt ook het zich ontwikkelen van allerlei schimmels en lagere organismen sterk bevorderd, waardoor uitscheidingsproducten ontstaan, die de lucht bederven. Eene zeer goede ventilatie is dus vereischt, waar kunstmatig een hooge vochtigheidstoestand wordt onderhouden.

In onze Nederlandsche katoenweverijen wordt, speciaal met het oog op het vochtig houden, de vloer dikwijls eenvoudig uit klinkerbestrating gemaakt. Dergelijke vloeren zijn niet zoo gemakkelijk rein te houden. Dientengevolge zijn vele fabrikanten reeds tot betonvloeren of dergelijke overgegaan. Aangezien bij betonvloeren de natuurlijke uitwaseming van den bodem te niet wordt gedaan, pleegt men in zulke weverijen veelal het vochtigheidsgehalte te verhoogen door den betonvloer met water te begieten. Door deze ruwe methode van bevochtiging der lucht ontstaat allicht een onaangename, te vochtige atmosfeer. In andere weverijen neemt men zijn toevlucht tot het inblazen van stoom, waardoor de warmtegraad onnoodig en in belangrijke mate wordt verhoogd en de arbeiders dientengevolge sterk vatbaar worden gemaakt voor koudevatten.

Ten opzichte der weverijen heeft men in Engeland reeds ruime ervaring opgedaan. Er bestaan verschillende middelen waardoor het mogelijk is de luchtbevochtiging te combineeren met mechanische ventilatie en veel nauwkeuriger te regelen, dan op zooeven vermelde wijzen mogelijk is. Dit komt ook aan de productie ten goede. De Engelsche ervaring is van dien aard dat men ze, met betrekking tot *weverijen* heeft kunnen vastleggen in de *wet*. De bepalingen, vervat in de Secties 90 tot en met 96 der Factory & Workshop Act 1901 hebben ten doel:

1e. Het vochtigheidsgehalte der lucht in lokalen, als waarvan hier sprake is, te houden beneden daartoe vastgestelde grenzen, in verband met de temperatuur;

2e. Dien vochtigheidstoestand steeds onder controle te houden;

3e. Te zorgen, dat de kunstmatige verhooging van vochtigheid geschiedt zonder onnoodige verhooging van temperatuur;

4e. Te zorgen, dat voor het in te brengen water wordt gebruik gemaakt van water van goede hoedanigheid;

5e. Te zorgen, dat een doeltreffende ventilatie in de lokalen wordt onderhouden.

Ten einde de uitvoering van deze bepalingen te waarborgen, is een speciale inspecteur aangesteld, wiens eenige taak het is toezicht op *deze* bepalingen te houden.

Het komt mij voor, dat er alle aanleiding bestaat, om de regelingen, die in Engeland doeltreffend zijn gebleken, ook in het Ontwerp-Arbeidswet op te nemen, dit op grond van hetgeen ik bij bezoeken aan de inrichtingen in Twenthe heb waargenomen.

Het komt mij voor, dat de bepalingen op de volgende wijze in het Nederlandsch zouden kunnen luiden:

Eerste artikel. In elk werklokaal eener fabriek, waar mechanisch katoen wordt geweven, moet:

1e. het percentage der relatieve vochtigheid van de lucht niet hooger zijn dan het cijfer vermeld in kolom III der tabel, ingevolge dit artikel vastgesteld, achter het cijfer in kolom I dier tabel, dat de in het werklokaal heerschende temperatuur aangeeft;

2e. de temperatuur niet door eenigerlei kunstmatige verwarming worden verhoogd boven 21^0 Celsius. Als kunstmatige verwarming wordt niet aangemerkt die:

a. ontstaande door verbranding van het gas uitsluitend tot verlichting gebezigd, en

b. de verwarming die noodzakelijk mocht zijn, ingevolge het proces waardoor de kunstmatige luchtbevochtiging geschiedt.

Tweede artikel. Het feit, dat een natte thermometer in het werklokaal aanwezig, ingevolge het in het volgend artikel bepaalde, een hoogeren stand aanwijst dan het cijfer voorkomende in kolom II der ingevolge het eerste artikel vastgestelde tabel tegenover het cijfer dat in kolom I de in het werklokaal heerschende temperatuur aangeeft, wordt beschouwd als bewijs dat het percentage der relatieve vochtigheid van de lucht hooger is dan het is toegestaan bij het eerste artikel.

Derde artikel. In ieder werklokaal, waar mechanisch katoen wordt geweven (of gesponnen), moeten zijn en blijven opgehangen en in goed werkenden staat worden onderhouden, twee psychrometers, ieder bevattende een geijkten thermometer met droog en een geijkten thermometer met vochtig reservoir, waarop de halve graden Celsius zijn aangegeven en de vierde graden duidelijk afleesbaar zijn.

Met betrekking tot het gebruik van deze psychrometers moeten de volgende regelen worden in acht genomen.

a. Een psychrometer moet in het midden en een aan den zijkant van het werklokaal zijn opgehangen op zoodanige wijze als wordt goedgekeurd door den inspecteur van den arbeid.

b. Het hoofd, de bestuurder, of de persoon tijdelijk met de directie in het werklokaal belast, moet driemaal per dag de thermometers aflezen, nml. 's morgens tusschen 7 en 8 uur, 's voormiddags tusschen 10 én 11 uur en 's namiddags tusschen 3 en 4 uur, op elken werkdag, waarop in het lokaal wordt gearbeid. Deze aflezingen moeten ter behoorlijke plaats worden opgeteekend op een formulier, vast te stellen door den Minister met de uitvoering van deze wet belast.

c. Het formulier sub *b.* genoemd moet nabij de thermometer opgehangen worden gehouden en op den 1en dag van iedere maand worden opgezonden aan den ter plaatse bevoegden inspecteur van den arbeid, terwijl een afschrift daarvan in de fabriek moet worden bewaard en op verlangen aan den bevoegden ambtenaar ter inzage worden verstrekt.

d. Een tabel als bedoeld in het eerste artikel moet, behoorlijk omlijst en leesbaar onderhouden, in de nabijheid der psychrometers ophangen.

e. Elk ingevuld formulier zal strekken tot bewijs van het werkelijk geheerscht hebben van de vochtigheid en de temperatuur daarop vermeld.

Vierde artikel. In ieder werklokaal, waar mechanisch wordt geweven moet:

a. het water, dat ter bevochtiging van de lucht dient, uit een geconcessioneerde of gemeentelijke drinkwaterleiding worden genomen of uit een andere bron van zuiver water afkomstig zijn, of wel naar het oordeel van den bevoegden ambtenaar op voldoende wijze worden gereinigd en in den vorm van damp in het werklokaal worden gevoerd. Alle geleidingsbuizen voor het invoeren van lucht moeten goed rein worden gehouden.

b. het pijpenstelsel, dat voor het invoeren van stoom wordt gebezigd in een lokaal waar de temperatuur 21° C. of hooger is, voor zoover het in het werklokaal is gelegen, niet langer of grooter in diameter zijn dan voor de praktische bruikbaarheid onvermijdelijk noodig is, en op, naar het oordeel van den bevoegden ambtenaar voldoende wijze, met warmte-insoleerend materiaal zijn bekleed;

c. indien de lucht in het lokaal kunstmatig wordt bevochtigd (uitgezonderd door verbranding van gas, uitsluitend tot verlichting) het werklokaal zoodanig worden geventileerd, dat in geen enkel gedeelte daarvan het koolzuurgehalte der lucht meer dan 0.9 per mille bedraagt gedurende de werkuren.

Ik veroorloof mij hierbij nog op te merken, dat in de Engelsche wet nog bepalingen voorkomen met betrekking tot aangifte van het beginnen of eindigen met het kunstmatig bevochtigen, betreffende het witten der daken,

betreffende kleedkamers, welke ik hierboven niet overnam. Verder is een minimum-boete van 5 £ vastgesteld voor overtreding der bepalingen.

Wellicht is het noodzakelijk in het Ontwerp-Arbeidswet het art. 89 zoodanig te wijzigen, dat in den algemeenen maatregel van bestuur, die het koolzuurgehalte vaststelt, voor verschillende soorten werklokalen verschillende grenzen van koolzuurgehalte kunnen worden vastgesteld. Het komt mij voor, dat dit wenschelijk is. In de weverijen b.v. die met betrekking tot de arbeiders, die daarin vertoeven, gewoonlijk groot zijn, is het noodig het koolzuurgehalte zoodanig vast te stellen, dat het een waarborg geeft voor goede ventilatie, in verband met de vochtigheid. In sigarenfabrieken en dergelijke is het allicht gewenscht een ander koolzuurgehalte vast te stellen, omdat daar de mechanische hulpmiddelen tot luchtverversching niet beschikbaar zijn en het koolzuurgehalte meer in direct verband zal staan met de luchtbedorvenheid tengevolge der uitademing.

Met betrekking tot de *spinnerijen* is een te veel in vochtigheidsgehalte nagenoeg niet te vreezen, omdat daardoor de lederbekleeding der verschillende walsen en rolletjes zoude worden bedorven. Doordat het spinproces tot op zekere mate wordt bevorderd door hooge temperatuur, is de ventilatie er echter gewoonlijk vrij gebrekkig, bovendien is door de hygroscopiciteit der katoen in de spinnerijen eerder een tekort aan waterdamp te vreezen dan een teveel. Ook een tekort is schadelijk, met name op slijmvliezen van keel en longen oefent dit een zeer nadeeligen invloed uit. In verscheidene spinnerijen wordt de lucht kunstmatig bevochtigd, echter zonder dat daarmede ventilatie wordt gecombineerd. Voor de spinnerijen ware het wellicht wenschelijk naast eene koolzuurgehalte, dat voldoende ventilatie waarborgt, een maximum-temperatuur en een minimum-vochtigheidsgehalte vast te stellen. Voldoende gegevens hiervoor ontbreken echter thans nog. In bevochtiging wordt door velen voor de spinnerij ook een technisch voordeel gezien, in verband met de kwaliteit van het product; gladder garens worden bij voldoende bevochtiging verkregen. In Engeland, waar men voor werkplaatsen, waar de lucht niet bevochtigd wordt, beoogt een koolzuurgrens van 1,2 per mille in te voeren, is door de werklieden verzocht die grens voor spinnerijen te brengen op 0,9 per mille, onverschillig of er al dan niet bevochtigd wordt. Aan een onafhankelijk scheikundige is een onderzoek opgedragen. Het komt mij gewenscht voor met betrekking tot het hiervoor behandelde alleen het bepaalde in het eerste lid en het tweede lid sub *a* ook van toepassing te verklaren op werklokalen, waar katoen wordt gesponnen of eene voorbereidende bewerking daartoe ondergaat.

Wat betreft het derde hierboven genoemde onderwerp, de stofbestrijding, werden belangrijke mededeelingen ontvangen van de verschillende inspecteurs, Richmond, Hamilton Smith en Sydney Smith, waaruit bleek, dat o. a.

bij het ruwen algemeen de afzuiging werd ingevoerd. Als voorbeeld daarvan werd een groote ruwerij-inrichting te Rochdale bezocht, waar een uitstekende installatie voor de afzuiging in gebruik was, die, volgens den manager, door verbeterde productie hare rente waard was. Bij enkele voorbereidingsmachines voor de katoenspinnerij was mij reeds gebleken dat de firma's afzuigingsinrichtingen desgewenscht er bij leveren.

Op de reis naar Viersen en M. Gladbach bleek mij, dat de firma Paul Pollrich te Düsseldorf uitstekend werkende stofzuigingsinstallaties voor de textielindustrie maakte. Zoowel hier als in Engeland werden de bezwaren ongegrond verklaard en werd de werking der afzuiging geroemd.

Met betrekking tot nog een punt, dat mijne aandacht in textielfabrieken had getrokken, n.l. het bezwaar van de nevelvorming, bij ongunstig weer, in de ververijen, werd ik eerst later (Maart 1905) in staat gesteld de gewenschte practische resultaten in het buitenland te bezichtigen. Ik meende echter, dat de oplossing dezer kwestie, hoewel dikwijls financieel niet onbelangrijk, eenvoudig genoeg was om niet voor een besliste houding te dien opzichte te behoeven terug te schrikken.

Wat mij nu te doen stond, was het opmaken van een lijst van punten, vermeldende de eischen die op grond van het Veiligheidsbesluit aan de textielindustrie konden worden gesteld. Van die lijst moest daarop worden nagegaan, welke punten voor onmiddellijke uitvoering vatbaar waren, en welke tot na nadere observatie en onderzoek konden worden uitgesteld. Bij deze keuze meende ik mij te moeten laten leiden door de ervaring. Wat betreft de zuiver hygiënische eischen, als afvoer van warmte, bevordering van reinheid, stofafvoer en dampafvoer, was ik overtuigd van de nuttige werking op de gezondheid der arbeidende personen. Op het nemen van maatregelen te dien opzichte meende ik te moeten aandringen, dáár waar tot heden in dit opzicht nog uiterst weinig was gedaan.

Iets anders stond het met de Veiligheidsvoorschriften. Ten opzichte hiervan overwoog ik wel, dat uit enkele punten wel is waar vrij aanmerkelijke kosten zouden voortvloeien voor de betrokken industrieelen, doch meende in ieder geval zoo ver te moeten gaan, dat ik voor mijzelf de vaste overtuiging had, dat, bij het behoorlijk uitvoeren der voorschriften, werkelijk ongevallen zouden worden voorkomen. In verband hiermede heb ik mij als richtsnoer voor het kiezen van die beveiligingen, welker onmiddellijke uitvoering ik zou eischen, gesteld het aantal der werkelijk voorgekomen ongevallen. Nu was het opmerkelijk dat sedert de invoering der Ongevallenwet het aantal bij mij inkomende kennisgevingen van ongevallen sterk was toegenomen. Van een tiental firma's, die zich later zouden beklagen over de verandering in de eischen der arbeidsinspectie, heb ik genoteerd de verandering in het aantal ongevallen die vóór en nà de inwerkingtreding

der Ongevallenwet tot mijn kennis werden gebracht en deze in het volgend staatje samengevoegd.

ONGEVALLEN in de textielfabrieken van 10 firma's, waarvan kennisgeving werd ontvangen door de arbeidsinspectie.

Fabriek.	Aantal arbeiders.	Aantal ongevallen gedurende			
		1 Febr. 1901 1 Febr. 1902	1 Febr. 1902 1 Febr. 1903	1 Febr. 1903 1 Febr. 1904	1 Febr. 1904 1 Febr. 1905
a.	160	0	1	1	1
b.	1120	3	4	16	19
c.	976	1	1	16	25
d.	134	1	0	0	1
e.	639	3	4	12	12
f.	1416	14	9	6	28
g.	319	3	6	7	8
h.	581	8	4	26	16
i.	383	1	2	3	8
j.	1775	14	12	60	52
k.	137	0	1	8	8

Bovendien echter bleken verschillende dezer ongevallen op zulk eene wijze of op zoodanige plaatsen geschied, als mij uit de litteratuur wel bekend was, doch zooals die tot heden niet of zelden uit mijne inspectie tot mijne kennis kwamen. Om die reden werd dan ook besloten alle textiel-ongevallen persoonlijk door den adjunct-inspecteur te doen onderzoeken. Voor een deel geschiedde dit reeds in 1903, maar in 1904 geschiedde dit volledig voor bijna alle gevallen. Ofschoon het een omvangrijk en zeer tijdroovend werk was, meen ik daarmede het bewijs te hebben geleverd, dat de voorgeschreven beveiligingen berusten op werkelijk bestaande gevaren.

Daarnaast heb ik ernaar gestreefd, de meest practische vormen van beveiligingen te verzamelen en hetzij in aanwijzing, hetzij in schetsteekening ter beschikking der industrieelen te stellen.

Hierachter volgt een rangschikking van de textielongevallen gedurende 1903 en 1904 naar de verschillende oorzaken, machines en onderdeelen van machines. Voor 1903 is de indeeling zoo goed mogelijk uit de schriftelijke gegevens, voor 1904 echter door het onderzoek van den adjunct-inspecteur vastgesteld.

OVERZICHT van de textielongevallen in de 7e arbeidsinspectie, gerangschikt naar de verschillende oorzaken en machines, waaraan deze zijn voorgekomen 1903—1904.

Algemeene oorzaken en bijzondere machines.	Overijssel.		Gelderland.	
	1903	1904	1903	1904
Vervoer in spinnerij	„	10	„	„
Vallen door uitglijden ladders	6	5	„	„
Vallen door andere oorzaak	47	43	5	7
Vallende voorwerpen	30	30	3	3
Klemmen, snijden, prikken, splinters, stooten, verbeuren, enz.	124	134	15	23
Voetwonden door vloer in spinnerij	8	12	„	„
Hoist en lier	„	3	„	1
Lift	2	3	„	„
Stoommachines	3	2	2	1
Stoomketels	2 (oogverw. bikken)	1 (branden)	„	„
Drijfwerk	„	1	„	„
Pompen	1	2	„	1
Spinnerij machinerie:				
Scutcher	(3)	(1)	„	„
Slagas	1	1	„	„
Tandraderen	2	„	„	„
Wastebreaker toevoerwals	„	1	„	„
Tatham copsbreaker	1	2	„	„
Pluismachine	(3)	(2)	„	„
Invoerwalsen	1	1	„	„
Tandraderen	1	„	„	„
Puntencylinders	1	1	„	„
Braakwals (ramie)	„	1	„	„
Batchingmachine (jute)	1	„	„	„
Kaarden	(11)	(13)	„	„
Riem en riemschijf	2	3	„	„
Gekruiste riem lickerin	1	„	„	„
Tandraderen	(2)	(5)	„	„
Zijds	„	1	„	„
Zijlings onder doffer	„	1	„	„
Afvalkaard condensor	„	1	„	„
Van bandwalsen	„	2	„	„

Algemeene oorzaken en bijzondere machines.	Overijssel.		Gelderland.	
	1903	1904	1903	1904
Bewegende deelen	„	2	„	„
Frontdoor en walsen	3	1	„	„
Deksel walsenkaard	„	1	„	„
Condensor walsen.	1	1	„	„
Walsen (jute)	1	„	„	„
Snaarschijf	1	„	„	„
Rekbanken	(1)	(5)	„	„
Katoen.	1	1	„	„
Jute en ramie	„	3	„	„
Wol.	„	1	„	„
Voorspinmachines	(11)	(12)	„	„
Gewichten	3	5	„	„
Walsen	„	1	„	„
Riem	1	1	„	„
Conedrum en riem	„	1	„	„
Bewegende deelen	1	„	„	„
Tandraderen	(4)	(4)	„	„
Twistweels	3	1	„	„
Conedrum		1	„	„
Rollers		1	„	„
Lifter rack and perion . . .	1	1	„	„
Flijer	2 (jute)	„	„	„
Selfactor mule	(4)	(11)	„	„
Wagenwielen	1	2	„	„
Roller walsen	„	1	„	„
Riemschijf	1	1	„	„
Tandrad (achter headstock) . . .	1?	1	„	„
Snaarschijf	1	1	„	„
Overigen	„	5	„	„
Ringspinmachine	(7)	(7)	„	„
Tandraderen	1	2	„	„
Zijlingsche tandraderen	2	1	„	„
Roller „	„	1	„	„
Bewegende deelen	„	4	„	„
Riem en schijf	2	„	„	„
Tusschen snaartrommels	2	„	„	„

Algemeene oorzaken en bijzondere machines.	Overijssel. 1903	Overijssel. 1904	Gelderland. 1903	Gelderland. 1904
Voorbereidingsmachinerie:				
Spoelmachine	(8)	(11)	,,	(5)
Riem en riemschijf	,,	1	,,	,,
Snaar en snaartrommel	1	3	,,	1
Tandreep en rondsel	,,	1	,,	,,
Bewegende deelen	6	6	,,	3
Tandraderen	1	,,	,,	1
Haspelmachine	1	,,	,,	,,
Twijnmachine	1	1 tandr.	,,	,,
Kettingscheermachine	,,	1	,,	,,
Kettingboommachine	,,	,,	,,	1
Sterkmachine	(2)	(6)	,,	,,
Inleggen garenboom	1	1	,,	,,
Stelschroef	,,	1	,,	,,
Wals en opwindwerk	1	4	,,	,,
Sterkpapbak, tandrad	,,	1	,,	,,
Kluwwinder	,,	,,	,,	,,
Weverijmachinerie:				
Weefgetouwen	(81)	(113)	(10)	8
Uitvliegende spoel	14	13	3	2
Tandraderen, onderas	10 (Tandraderen, onderas; Spoelbakbeweging; Achter handwiel; Overigen)	2	2 (Tandraderen, onderas; Spoelbakbeweging; Achter handwiel; Overigen)	,,
Spoelbakbeweging		2		,,
Achter handwiel		3		,,
Overigen		2		,,
Klinkwerk	2	7	1	1
Riem en Riemschijf	8	3	,,	,,
Aan as	,,	1	,,	,,
Stelschroef	,,	3	,,	1
Handwiel	,,	3	,,	,,
Slagstok	6	7	,,	,,
Klap van lade	1	5	,,	,,
Tusschen doekboom en glasboom	2	2	,,	,,
,, Lade en borstboom	5	11	2	,,
,, Lade en tempel	3	7	1	1
,, Riethouder en stootstuk	1	6	1	,,

Algemeene oorzaken en bijzondere machines.	Overijssel.		Gelderland.	
	1903	1904	1903	1904
Tusschen spoelbakken	3	2	1	2
„ z.g. pompstok en frame	„	3	„	„
Overige klemmende deelen . . .	14	14	„	„
Door spangewichten.	5	3	„	„
Inleggen garenboom	5	12	„	1
Breuk aan onderdeelen	2	1	„	„
Meetmachine	2	4	„	„
Nettenknoopmachine	„	„	3	1
Tricot-weefstoel (rond)	(1)	„	„	(4)
Kamraderen.	1	„	„	3
Stelschroef	„	„	„	1
Breimachines (recht)	„	„	(2)	(5)
Stelschroef	„	„	„	1
Naald	„	„	„	2
Klemmende deelen	„	„	2	2
Ververij, bleekerij en appretuur:				
Branden in heete vloeistoffen	7	12	„	1
„ door zwavelzuur	„	3	„	„
Verfbak	5 (2 walsen.)	1	„	„
Bleekkuip	„	1	„	„
Beetle	„	1	„	„
Appretwalsen	1	3	„	„
Kalanderwalsen	2	6	2	3
Waschmachine	„	„	2	„
Ruwmachine	(1)	(5)	„	„
Tandraderen	1	1	„	„
Walsen	„	1	„	„
Riemschijf	„	3	„	„
Ruwwals en slijpmachine	„	1	„	„
Borstelmachine (tandrad)	1	1	„	„
Droogmachine (appreteer)	(2)	(3)	„	„
Cylinders	1	1	„	„
Spanraam	„	1	„	„
Riemen	1	1	„	„
Ventilator	„	2	„	„

Algemeene oorzaken en bijzondere machines.	Overijssel.		Gelderland.	
	1903	1904	1903	1904
Zengmachine	1	,,	,,	,,
Invochtmachine	,,	2	,,	,,
Wringmachine (walsen)	1	,,	,,	,,
Centrifuge (riemschijf)	1	,,	,,	,,
Afwerkingsmachines:				
Naaimachine	(1)	(7)	(4)	(6)
Bewegende deelen	,,	,,	2	1
Tandraderen	,,	3	,,	1
Naald	1	4	1	2
Riemschijven	,,	,,	1	2
Roteerend mes	1	,,	1	4
Werktuigen:				
Cirkelzaag	,,	4	,,	,,
Slijpsteenen	6	4	,,	,,
Boorbank	,,	1	,,	,,
IJzerschaafbank	,,	1	,,	,,
Totaal	389	496	50	82

Waar tot nu toe de veranderingen, van de industrieelen na fabrieksbezoek geëischt, betrekkelijk van geringe beteekenis waren geweest, kon verwacht worden, dat zij tegen een vrij aanzienlijk aantal voorschriften, en waarvan sommige vrij ingrijpend waren, stellig bezwaren zouden maken. Overleg was dan ook een eerste vereischte. Toch moest er naar gestreefd worden dat dit overleg niet zou leiden tot uitstel, weinig vruchtdragend zou zijn of den inspectiearbeid ernstig zou belemmeren.

Daarom werd voor iedere fabriek door mij vastgesteld wat zou te eischen zijn en dit aan de betrokken firma schriftelijk medegedeeld, waarbij tevens werd bericht dat eene bespreking en aanwijzing wenschelijk werd geacht, maar vóór een aangegeven datum. De noodzakelijkheid van deze wijze van behandeling bleek ten duidelijkste. Voor de vier der grootste firma's, op wier fabrieken het eerst een uitvoerig onderzoek werd ingesteld, duurde alleen het opnemen en noteeren van de diverse punten gemiddeld meer dan twee dagen van 7 à 8 werkuren, per fabriek. Daarna volgden dan de mededeeling aan de firma, de bespreking en nadere bezichtiging en aanwijzingen. Voor elke fabriek kostte dit zeer veel tijd, zoowel voor de

formuleering der voorschriften als voor latere besprekingen en overwegingen. Voor iedere fabriek werd verder een aanvang gemaakt met het maken van een beschrijving van dispositie, plaatselijk en technologisch. Deze beschrijvingen welke na elk herhalingsbezoek worden aangevuld, zullen, vooral bij wisseling in de ambtenaren met het toezicht belast, van waarde zijn.

De bij het overleg kenbaar gemaakte bezwaren heb ik telkens ernstig overwogen en daarna aan elken fabrikant mijn eindbeslissing schriftelijk medegedeeld, ook met betrekking tot de termijnen, welke ingevolge art. 7 der Veiligheidswet bij elk voorschrift moeten worden gesteld. Te dien opzichte heb ik getracht zoo tegemoetkomend mogelijk te zijn aan billijke wenschen. Hierbij heb ik niet alleen niet getracht, om het recht van beroep krachtens art. 16 Veiligheidswet te belemmeren, maar integendeel steeds daarop gewezen. Want vóór alles diende ik te vermijden, dat het denkbeeld ingang zoude vinden, alsof ik een door mij subjectief gehuldigde strenge opvatting der wettelijke bepalingen toepaste. Mijne opvatting moest elk oogenblik getoetst kunnen worden, hetzij aan die van den Minister, hetzij aan die van den rechter. De termijn van 8 dagen is ongetwijfeld kort, om te overwegen of aan een reeks voorschriften al dan niet kan of zal worden voldaan, vooral als die voorschriften een groote fabriek betreffen, waar de beveiliging nimmer een punt van opzettelijke nauwgezette overweging heeft uitgemaakt. Aan dit bezwaar werd tegemoet gekomen doordat het definitief voorschrift pas gegeven werd, nadat meerdere weken de punten bekend en besproken waren. Toch bleek in een paar gevallen, dat de termijn nog kort was, omdat de verschillende fabrikanten met elkaar in overleg traden om hunne houding gezamenlijk vast te stellen. Ofschoon daarbij het verzet tegen de voorschriften begrijpelijkerwijze krachtiger werd, meende ik toch dit overleg te moeten bevorderen, doordat ik de gelegenheid gaf om van een vernieuwd voorschrift op een lateren datum in beroep te gaan. Daardoor is het mogelijk geweest, dat werkelijk door een tiental fabrikanten een beroep is ingesteld, ofschoon eenige daarvan in hoofdzaak reeds van beroep hadden afgezien.

Onder de verschillende aan de fabrikanten kenbaar gemaakte tekortkomingen met betrekking tot hetgeen ingevolge de Veiligheidswet wordt vereischt waren er een 75-tal van bizonderen aard, nl. geen voorschriften, maar aanwijzingen van gebreken, waardoor niet voldaan was aan het krachtens artikel *zes* der wet in den algemeenen maatregel vastgestelde. Hiervan staat geen beroep open op den Minister. Bij verschil van meening diende de rechter te beslissen. Toch heb ik geen bezwaar gemaakt, dat door de fabrikanten ook over deze punten het oordeel van den Minister werd gevraagd, om zoo min mogelijk door conflicten den geleidelijken weg te verlaten.

Door enkele fabrikanten (een 9-tal) werd een memorie gericht aan den

Minister, waarin zij hun bezwaren tegen mijn optreden hadden samengevat en waarvan zij mij een afschrift, op mijn verzoek, hebben toegezonden. Toen ik daarvan had kennis genomen en had bemerkt dat de opstellers ter nadere toelichting een onderhoud met den Minister hadden gevraagd, meende ik Zijner Excellentie een uitvoerige toelichting te moeten toezenden in den vorm eener contra-memorie.

De beslissing van den Minister zal in een volgend Verslag waarschijnlijk kunnen worden medegedeeld.

Een overzicht over de gegeven voorschriften en aanwijzingen is opgenomen in den volgenden staat.

Aantal punten, waaromtrent:

aanwijzingen werden gegeven wegens het niet voldoen aan het bepaalde krachtens art. 6 der Veiligheidswet, en

voorschriften werden gegeven wegens tekortkomingen aan het bepaalde krachtens art. 7 der Veiligheidswet,

gedurende 1903 aan 7 textielfabrieken in **Overijssel** en 1 textielfabriek in **Gelderland**;

gedurende 1904 aan 24 textielfabrieken in **Overijssel** en 5 textielfabrieken in **Gelderland**.

Betreffende de onderwerpen:	Gelderland.		Overijssel.				
				1904			
	1903	1904	1903	Beroep of verzet.	Geen beroep.	Bij overleg teruggenomen.	Totaal.
Art. 6 Veiligheidswet.							
Trapbreedte	,,	,,	,,	,,	1	,,	1
Noodtrap	,,	,,	2	5	5	2	12
Onvoldoende nooduitgang . . .	,,	,,	4	3	9	2	14
Geen brandbluschmiddelen . . .	,,	,,	,,	1	3	,,	4
Aantal privaten	,,	,,	,,	1	7	,,	8
Privaat portalen	,,	1	,,	4	10	,,	14
Privaat aanstoot gevend (geen deur etc.)	,,	2	1	2	9	2	13
Kleedkamers	,,	,,	,,	5	1	,,	6
Onvoldoende ruimte	,,	,,	,,	,,	1	,,	1
Ventilatie	,,	,,	,,	,,	,,	2	2
Totaal . . .	,,	3	7	21	46	8	75

Betreffende de onderwerpen:	Gelderland. 1903	Gelderland. 1904	Overijssel. 1903	Overijssel. 1904 Beroep of verzet.	Overijssel. 1904 Geen beroep.	Overijssel. 1904 Bij overleg teruggenomen.	Overijssel. 1904 Totaal.
Art. 7 Veiligheidswet.							
Zindelijkheid	,,	1	3	1	6	,,	7
Waschgelegenheden	,,	,,	1	8	4	2	14
Tegengaan van warmte . . .	,,	,,	1	3	9	5	17
Stof, gas, nevel	,,	1	1	7	,,	2	9
Drinkwater	,,	,,	,,	,,	1	,,	1
Verbandmiddelen	,,	2	,,	1	7	,,	8
Totaal . . .	,,	4	6	20	27	9	56
Beveiliging van algemeenen aard.							
Krachtwerktuigen	3	6	20	31	89	3	123
Stoomketels	,,	,,	,,	1	2	,,	3
Drijfwerk	,,	5	10	3	50	1	54
Pompen	,,	1	6	6	28	7	41
Smeren en reinigen	,,	,,	,,	1	4	,,	5
Seinen	,,	3	,,	1	5	,,	6
Ladders	,,	3	3	3	15	,,	18
Liften	,,	2	,,	7	20	1	28
Lieren en kranen	,,	3	2	1	18	,,	19
Vloeren, bordessen, trappen, kuipen, putten enz.	,,	1	2	3	32	2	37
Totaal . . .	3	24	43	57	263	14	334
Beveiliging aan spinnerij-machines.							
Eerste voorbereiding	,,	3	4	57	77	4	138
Kaarden	,,	,,	4	38	14	4	56
Voorspinwerktuigen	,,	,,	4	34	18	1	53
Transporteeren . . .	,,	3	12	129	109	9	247

Betreffende de onderwerpen:	Gelderland.		Overijssel.				
				1904			
	1903	1904	1903	Beroep of verzet.	Geen beroep.	Bij overleg teruggenomen.	Totaal.
Transport . . .	,,	3	12	129	109	9	247
Selfactors	,,	,,	,,	15	21	,,	36
Ringspinmachines	,,	,,	,,	8	14	,,	22
Vlechtmachines	,,	2	,,	10	1	,,	11
Haspels	,,	2	1	1	5	,,	6
Totaal . . .	,,	7	13	163	150	9	322
Beveiliging aan weverij-machines.							
Spoel- en twijnmachines	4	11	10	9	35	,,	44
Scheermachines	2	1	4	9	22	1	32
Sterkmachines en papkokerij . .	,,	2	7	24	47	1	72
Boommachines	,,	1	1	,,	7	,,	7
Weefgetouwen	,,	2	5	2	17	,,	19
Meet-, vouw-, oprolmachines . .	,,	5	8	17	28	,,	45
Breimachines	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,
Netten-weefmachines	,,	11	,,	,,	,,	,,	,,
Totaal . . .	6	34	35	61	156	2	219
Beveiliging bij bleekerij-machines.							
Waschmachines	,,	3	2	3	13	,,	16
Stampmachines	,,	2	,,	,,	2	,,	2
Kalanders en mangels	,,	,,	17	3	21	,,	24
Droogmachines (met ventilateurs)	,,	1	8	6	15	1	22
Zengmachines	,,	,,	1	1	2	,,	3
Behandeling zwavelzuur	,,	,,	1	,,	1	,,	1
Totaal . . .	,,	6	29	13	54	,,	68

Betreffende de onderwerpen:	Gelderland.		Overijssel.				
				1904			
	1903	1904	1903	Beroep of verzet.	Geen beroep.	Bij overleg teruggenomen.	Totaal.
Beveiliging aan ververijmachines.							
Verfbakken	„	„	„	6	15	„	21
Centrifuges.	„	1	4	„	10	„	10
Wringmachines	„	„	1	„	„	„	„
Totaal . . .	„	1	5	6	25	„	31
Beveiliging van machines voor appretuur en afwerking.							
Ruwmachines en slijpmachines .	„	4	„	12	10	1	23
Scheermachines	„	„	„	2	14	„	16
Invocht- en verbreedmachines .	„	„	6	„	11	„	11
Borstelmachines	„	„	„	13	2	„	15
Drukmachines	„	„	3	2	3	„	5
Pakmachines	„	3	„	„	„	„	„
Snijmachines (rotatie mes) . . .	„	1	„	„	„	„	„
Naaimachines.	„	2	3	2	„	„	2
Appreteermachines	„	1	4	6	22	1	29
Totaal . . .	„	11	16	37	62	2	101
Beveiliging aan hout en metaalbewerkingsmachines	„	5	9	5	45	„	50

Betreffende de onderwerpen:	Gelderland.		Overijssel.				
				1904			
	1903	1904	1903	Beroep of verzet.	Geen beroep.	Bij overleg teruggenomen.	Totaal.
RECAPITULATIE.							
Hygiënische voorschriften . . .	„	4	6	20	27	9	56
Beveiligingen van algemeenen aard	3	24	43	57	263	14	334
„ aan spinnerijmachines	„	7	13	163	150	9	322
„ weverijmachines . .	6	34	35	61	156	2	219
„ bleekerijmachines . .	„	6	29	13	54	„	68
„ ververijmachines . .	„	1	5	6	25	„	31
„ appretuurmachs etc. .	„	11	16	37	62	2	101
„ hout- en metaalbewerkingsmachines .	„	5	9	5	45	„	50
Totaal . . .	9	92	156	362	782	36	1181

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. Van bepaalde gevallen van beroepsziekten kreeg ik in deze Verslagperiode geen kennis. Mijne, reeds in een vorig Verslag uitgedrukte meening, dat in verband hiermede de medewerking der practiseerende geneeskundigen en de verplichte aangifte van met name te noemen beroepsziekten gewenscht zijn, bleef onveranderd.

Vrije luchtruimte. Slechts in één geval werd proces-verbaal opgemaakt wegens te geringe vrije luchtruimte. Het betrof een schoenmakerswerkplaats, waarvan de hoogte geringer was dan 2.10 M. en waar slechts 55 M³. ruimte was voor 11 personen in plaats van de 220 M³., in dit geval ingevolge het Veiligheidsbesluit geëischt. Met betrekking tot dezelfde werkplaats werd ook geverbaliseerd wegens het ontbreken van een privaat, het onbeschoten zijn van het dak, het ontbreken van een plaat onder de kachel en het niet voorhanden zijn van een arbeidslijst en de kaarten voor 2 jongens. Niettegenstaande vóór tot verbaliseering werd overgegaan bij een vroegere inspectie op de overtredingen gewezen was, legde de Kanton-

rechter te Deventer voor de overtredingen der Arbeidswet slechts 4 × 50 cts., voor die van de Veiligheidswet 4 × *f* 1 boete op.

Bevestigd werd ik in mijn overtuiging, dat de eischen betrekkelijk vrije luchtruimte gesteld bij Veiligheidsbesluit in het algemeen zeer laag zijn.

Verlichting. Door een courantenbericht werd mijne aandacht gevestigd op de avondverlichting eener groote weverij. Deze geschiedde met gecarbureerd petroleumgas en liet veel te wenschen over doordat zij een ondragelijke atmosfeer veroorzaakte. Bij een onaangekondigd avondbezoek bleek dit werkelijk het geval te zijn. Door de onvoldoende installatie werd door de vlammen vrij sterk roet afgegeven. De walm vermengde zich met het stof, dat in ruime mate werd ontwikkeld, doordat zwaar gepapte kettingen werden verweven, en een gebrekkige ventilatie werkte mede om de weverij in eene zware nevelige atmosfeer te hullen.

Door verandering der gasverlichting in een electrische is het euvel grootendeels verholpen.

De electrische verlichting breidt zich langzaam, doch vrij gestadig uit. Ook de toepassing van gasgloeilicht met branders, die veerend zijn opgehangen, verdringt meer en meer het gewone gaslicht. Beide verlichtingswijzen brengen bij invoering steeds belangrijke verbeteringen in den toestand van de atmosfeer der werklokalen.

Kleedkamers. Een paar malen moest aanmerking worden gemaakt op den toestand van vuilheid, waarin die werden aangetroffen. Waar men de bekende kleerkastjes uit metaalgaas had opgesteld, was men er zeer over tevreden.

Privaten. Waar men de vrijstaande privaattrechters uit keramisch materiaal had toegepast, waren de privaten, zonder uitzondering, zindelijk en was men er zeer over tevreden. Een paar groote fabrieken hebben keurige inrichtingen gemaakt, waarbij de privaten zijn gecentraliseerd en onder voortdurend toezicht staan. Deze privaten zijn alle met vrijstaande trechters ingericht en worden geregeld doorgespoeld. Inrichtingen tot handen wasschen zijn er bij geplaatst en worden geregeld door de werklieden gebruikt.

Op een steenfabriek te Lobith, waar meestal vreemde, trekkende arbeiders werkzaam zijn, die niet kunnen gezegd worden gewend te zijn aan verfijnde gewoonten, bestond een privaat met onafgescheiden zitplaatsen. Toen hierop aanmerking gemaakt was, werden drie nieuwe privaten gebouwd, met deuren voorzien, en onderling door steenen wanden afgescheiden. Daar beide privaatgroepen beschikbaar bleven, en de oude groep zelfs het meest gemakkelijk te bereiken was, stond hier den arbeiders een keus open. Daarom is het opmerkelijk, dat van de dichter bij gelegen privaten zoo goed als geen gebruik meer werd gemaakt.

Bevordering van een dragelijke temperatuur. In eenige lompensorteerderijen werd aanmerking gemaakt op het ontbreken van elke verwarming. Door enkele assurantiemaatschappijen schijnen kachels in dergelijke werklokalen niet te worden gedoogd. Evenwel werden ook in eenige dergelijke lokalen kachels aangetroffen die, door het er om heen plaatsen van een ruimen mantel, voldoende waren omschut om m. i. met betrekking tot brandgevaar voldoende veilig te worden geacht.

Bij het bestrijden van te groote warmte in werklokalen treft men nog veelal de meening aan, dat het eenige daartoe dienende middel het aanbrengen van ruime gelegenheid tot luchtafvoer is. Dit middel is echter dikwijls geheel onwerkzaam, met name indien niet gelet wordt op de wijze waarop de toestroomende lucht het werklokaal bereikt. In menige machinekamer (lokaal, waar het krachtwerktuig is geplaatst) werd geconstateerd, dat b.v. door een dakruiter een vrij sterke luchtafvoer plaats had; de toestroomende lucht kwam echter het lokaal in hoofdzaak binnen door groote openingen in den vloer, waarbij die lucht zich vooraf aan stoomtoe- en afvoerpijpen en aan de cylinders enz. verwarmde. In den zomer werd meermalen een temperatuur van 95—100° Fahrenheit waargenomen.

Een biscuitfabrikant had zeer doelmatige verbetering aangebracht op verschillende plaatsen in zijn fabriek, waar het vroeger dikwijls te warm werd. In een drogerij, die verwarmd werd door stralende warmte van ovens, en waar eene warmte boven 32° was aangetroffen, ofschoon er vrouwen werkten, werd afdoende verbetering aangebracht, doordat een tweetal, betrekkelijk kleine, door electromotoren gedreven ventilatoren werden aangebracht, die onverwarmde lucht in de drogerij *inblazen.* Gewoonlijk loopen deze ventilatoren niet, maar indien er in de drogerij moet worden gewerkt en het is er te warm, dan wordt de electrische stroom even aangezet en binnen korten tijd is de temperatuur voldoende gedaald.

Door een textielfabrikant werd uit eigen beweging mijn advies gevraagd met betrekking tot de verbetering van de drukkende atmosfeer in een gedeelte der ververij. Naar zijne meening leed de gezondheid der arbeiders te veel door de groote warmte, gepaard gaande met groote vochtigheid en onvoldoende luchtverversching.

Het tegengaan der verspreiding van schadelijke of hinderlijke gassen en dampen.

In een kwastenfabriek werden de haarbosjes gebleekt met zwaveligzuur in een gesloten zwavelkist, die geplaatst was in een benedenlokaal, waarboven de borstelmakerij zich bevond. Hierdoor drong de damp bij het openen der kist steeds tot de werklokalen door; de verplaatsing naar een open ruimte bracht de noodige verbetering.

In enkele papierfabrieken bevonden zich de chloorbakken tot het bleken van de „stof” in het algemeene werklokaal, zoodat de chloordampen zich over een groote ruimte konden verspreiden.

In een chemische wasscherij was een nieuwe inrichting tot electrische chloorbereiding geplaatst in een gang, waarop verschillende werklokalen uitkwamen, zonder dat voor afvoer van dampen op die plaats was zorg gedragen.

Een inrichting voor electrische verlichting, gedreven door een Dowson-gasinstallatie, was zoo volkomen ontbloot van middelen tot luchtverversching, dat volgens mededeeling der werklieden meermalen de gevolgen van kolendampvergiftiging zich deden gevoelen. Verwonderen kon dit niet, daar zoowel het lokaal, waarin de generatoren als het motorlokaal, een geheel dichte kap hadden. Als eenige opening in de wanden was van elk ijzeren raam een ruitje op ongeveer manshoogte boven den grond tuimelend gemaakt. Toen op voorschrift dezerzijds ruime openingen in het dak waren gemaakt, met luchtkokers en John's zuigkappen voorzien, de ijzeren ramen vervangen waren door houten met zakkende bovenlichten en de ramen in de ruimte onder de generatoren geheel geopend konden worden, werd de toestand behoorlijk.

Bij de toename van het aantal zuiggasinstallaties blijkt het mij voortdurend, dat het zeer noodig is, daarbij te letten op flinke luchtverversching der lokalen. Eenige gevallen werden mij bekend waarbij, als gevolg van het open laten staan van de vrij ruime proefkraan voor het gas, eenigen tijd nadat het nog onvoldoende in samenstelling was bevonden, de bedienende arbeider werd bedwelmd.

Een vrij groote accumulatorenbatterij werd in een werklokaal aangetroffen, zonder dat voor het tegengaan der verspreiding van de zich ontwikkelende dampen was zorg gedragen.

In de beitserij eener emailleerfabriek waren tegelijk de beitskuipen en de waschbakken geplaatst. Hierdoor waren een aanzienlijk aantal vrouwen voortdurend en onnoodig blootgesteld aan de hoogst schadelijke gassen, die zich in de beitsbakken ontwikkelen. In een nieuw ingerichte beitserij was dit euvel vermeden. Daar was ook de beitsbak onmiddellijk bij een muuropening geplaatst, ter vermijding van de dampen. Reeds enkele dagen na het in werking brengen dezer nieuwe beitserij was de muuropening aan de buitenzijde met hooi dicht gestopt om hinderlijke tocht te vermijden. Verbetering moest worden aangebracht.

In een azijnfabriek, die zgn. ijsazijn bereidt uit calciumacetaat, was herhaaldelijk een bijna onhoudbare verspreiding van gemengde zwaveligzure en azijnzure dampen waargenomen. Doelmatige verbetering werd voorgeschreven.

In een knoopenfabriek werden kleine koperplaatjes gebeitst in salpeterzuur. De daarbij ontstaande nitreuse dampen trokken door een gebrekkige inrichting steeds langs den persoon, die dit werk verrichtte.

Naar aanleiding van een klacht werd in een wasscherij een onderzoek

ingesteld naar het gebruik van een door gas verhitte strijkmachine, die in de vrij groote strijkerij was geplaatst en daar hinderlijke dampen, door onvolledige verbranding ontstaande, verspreidde. Hetzelfde werd herhaaldelijk geconstateerd in verschillende werklokalen, waar gas voor verwarming of voor andere doeleinden wordt gebruikt, b.v. in strijkerijen, boekbinderijen, bij het soldeeren, in timmerwinkels en meubelmakerijen. Door gebrekkig onderhoud vindt men dan veelal de verwarmingstoestellen zeer vervuild.

Benzinedampen werden gevonden in een rijwielfabriek, waar op een bovenlokaal banden werden geplakt. Door veranderde werkwijze verviel het benzinegebruik. Ook werden benzinedampen door het geheele werklokaal verspreid in een vloerzeilenfabriek, waar de eerste plamuur ter bevordering van het sneldrogen met een aanzienlijke hoeveelheid benzine vermengd was.

In een cichoreifabriek vulde elke 2 uur, bij het ledigen van het spit, een enorme rookwolk de gansche fabriek als gevolg van een geheel onvoldoende gelegenheid om dezen damp direct van het spit af te voeren.

In geelgieterijen moest drie malen voorgeschreven worden den damp, bij het gieten ontstaande, af te voeren.

Een vernis- en lakstokerij leverde ernstig bezwaar op, niettegenstaande een 20 M. hooge schoorsteen de dampen tracht af te voeren. Warmte en damp werken te zamen om den toestand hoogst onvoldoende te maken. De Veiligheidswet is niet op deze werkplaats van toepassing.

In een timmerfabriek was een eenvoudige stoomkachel gemaakt met een zuigkap er boven als inrichting tot verwarming der lijmpotten. Daardoor was de onaangename lijmstank, die in vele dergelijke werkplaatsen wordt aangetroffen niet meer waar te nemen.

Ontneveling. In een zoutziederij werd, ingevolge voorschrift, de verspreiding van nevel om de zoutzuurpannen heen tegengegaan door enkele van een kap te voorzien en bij andere een scherpe mechanische afzuiging van de waterdampen toe te passen.

In een stroostoffabriek werd bij de kookketels een doorzichtige nevel aangetroffen. Het tegengaan hiervan werd voorgeschreven, doch door het ophouden der fabriek niet uitgevoerd.

Hoezeer het de toetredende koude buitenlucht is, die in ververijen enz. de nevelvorming teweegbrengt, bleek bij een tweetal bezoeken.

In een wasscherij was aan de zijde van het lokaal, waar de meeste waterdamp ontstond, een krachtige mechanische afzuiging aangebracht. Er was echter niet de minste aandacht gewijd aan de vraag, waar vandaan de toetredende lucht kwam. Bij bezoek was dit door de ramen aan de tegenovergestelde lokaalzijde, waar dan ook een dichte nevel hing. Toen op verzoek een deur, gaande naar machinekamer en ketelhuis, werd open-

gezet, waardoor warme lucht kon binnentreden, was in enkele minuten de nevel verdwenen.

Het tweede bezoek betrof een ververij, bestaande uit een oud en een nieuw gedeelte, in open verbinding. Voor het nieuwe gedeelte was de trek door een grooten ruiter in het dak verkregen door daaronder verscheidene stoomverwarmingsbuizen aan te brengen. De binnentredende lucht kwam voornamelijk in het oude gedeelte, waar zij door zijdelingsche- en dakopeningen binnentrad. Het was duidelijk zichtbaar, hoe de nevel zich voor elke dier openingen vormde.

In een ververij, die geheel nieuw is ingericht, werd door een stoomlichaam verwarmde lucht mechanisch ingedreven. Het lokaal is zoowel van dubbele ramen als van een warmte-isoleerende zolderbedekking voorzien. Gedurende den eersten tijd werd door den directeur geklaagd, dat de arbeiders den stoom van het verwarmingslichaam afsloten omdat zij geen hooger warmte wenschten. Na eenigen tijd bleek echter het nut der installatie door de arbeiders begrepen te zijn en werd zij, niettegenstaande de directeur zich ten kantore in tegengestelden zin had uitgelaten, in werking bevonden met zeer voldoend succes.

Stof. Loodbedrijven. Een geval van loodvergiftiging deed zich voor bij het dichten der platen van een nieuwen gashouder met menie. Doordat dit als een ongeval was aangegeven kwam het tot mijne kennis.

In een capsulefabriek bestaat het vooruitzicht, dat het gebruik van looden doppen bij het draaien zal vervallen, door het toepassen van een andere werkwijze.

In een kleine aardewerkfabriek werd een loodglazuur met c.a. 14 pCt. vrij loodwit gebruikt. Jeugdige personen of vrouwen waren daarbij niet werkzaam.

In een vloerzeilenfabriek werden loodwit en loodchromaat bij het bedrukken toegepast.

In een lijstenfabriek was het gebruik van loodwit tot het uiterste beperkt.

In een tegelfabriek, waar loodhoudende glazuren werden gebruikt, is de arbeid van jongens bij het aanbrengen daarvan opgehouden. Proeven met loodvrije glazuren leverden wel bruikbare producten, die echter in glans en kleur niet voldeden aan de eischen der afnemers, omdat er geen haarscheuren bij ontstonden en de kleuren te effen, te weinig genuanceerd, te dood waren.

In de verschillende loodbedrijven werden waschgelegenheden voorgeschreven en aangebracht.

Geneeskundig onderzoek had niet plaats.

Iemand, die plan had een loodwitfabriek in mijne inspectie op te richten, is daarvan teruggekomen.

In een kleine vijlenkapperij werden voor sommige producten ook zinken onderlagen gebezigd. Het lood was echter niet afgeschaft. Een nieuwe vijlenkapperij werd opgericht.

In een groote *hoornen- kammen- en pijpenfabriek* is een goed werkende stofafzuiging bij alle slijp- en zaagwerktuigen aangebracht. In eenige kleine bedrijven van deze soort is wel een en ander gedaan ten behoeve van stofverwijdering, maar op een wijze die te wenschen overlaat.

Lompenstof. Enkele groote lompensorteerderijen werken geheel zonder krachtwerktuig. In dat geval is het onmogelijk om voldoende maatregelen tegen de verspreiding van stof te nemen. Anders in de papierfabrieken, waar, ingevolge gegeven voorschriften, inrichtingen tot insluiting van stofveroorzakende lompenhakkers en afzuiging, worden aangebracht.

Metaalstof. In een rijwielfabriek, waar bij den aanleg de aandrang om voor goede stofafzuiging in de slijperij zorg te dragen was in den wind geslagen, werd, na een voorschrift, eene afzuiginrichting aangebracht. Hoewel de leiding geen blijken geeft door een deskundige te zijn ontworpen en uitgevoerd, is de toestand thans bevredigend.

In een metaalwarenfabriek is een voldoende afzuiginrichting aangebracht bij het polijsten. De snelheid der lucht, ter plaatse waar het stof ontstaat, bleek bij meting te varieeren tusschen 4 en 6 M. per seconde. De snelheid van 4 M. werkte reeds voldoende. De keuze van den meest doelmatigen vorm der afzuigkappen leverde aanvankelijk eenige moeielijkheid op; thans is men echter daarin naar wensch geslaagd.

In verscheidene metaalslijperijen werden ondoelmatige afzuigingsinstallaties aangebracht; de verbetering daarvan en het aanbrengen van dergelijke inrichtingen bij een paar andere firma's is door velerlei obstructie vertraagd.

Cichorei en meelstof. In cichoreifabrieken is het voornamelijk bij het malen en het vullen van pakjes dat stof ontstaat. Door het toepassen van gesloten maalinrichtingen en van automatische afweegmachines wordt belangrijke verbetering verkregen, waarop geleidelijk wordt aangedrongen.

In een moderne meelfabriek, met een volledig stelsel van stofafzuiging en -filtratie, werd bij verwerking van Indische tarwe toch sterk geklaagd over het kwaadaardige kleistof, dat overal doorheen drong.

Textielstof. In de textielfabrieken komen voor maatregelen tegen het verspreiden van stof vooral in aanmerking:

de mengkamers der spinnerijen;

de kaardzalen;

de afvalspinnerijen;

de poetskatoenpluizerijen en wattenfabrieken;
de ruwerijen;
de borstelzalen in de appreteerderijen;
de weverijen voor sterk geappreteerde goederen.

Bijna alle Engelsche fabrikanten van spinnerijmachines leveren tegenwoordig, desgewenscht, op de eerste voorbereidingsmachines ventilatoren ter stofverwijdering.

In een groote spinnerij werd mij een project getoond voor stofzuiging bij de kaarden tijdens het reinigen, zgn. „strippen" daarvan. Het plan, zooals het ontworpen was door de Sturtevant-Cy, vertoonde zooveel goeds, dat ik hoogst gaarne een poging van verwerkelijking gezien zou hebben. De directie vond echter de kosten te hoog. Hoe gunstig een dergelijke afzuiging bij het strippen kan werken, had ik later gelegenheid te zien in twee spinnerijen nml. één toegepast op 55 kaarden in een spinnerij bij Praag en vervaardigd door de firma Georg Kiefe te Feuerbach bij Stuttgart, en één toegepast op 40 kaarden in een spinnerij te M. Gladbach, vervaardigd door Paul Pollrich te Reissholz bij Düsseldorf.

In een wattenfabriek vond ik een zgn. duivelkamer, waar katoenafval werd gereinigd, zoodanig met stinkend stof bezwangerd dat mij een zoodanig gevoel van walging overkwam, dat ik het geen 2 minuten in het lokaal kon uithouden. In diezelfde fabriek was de onreinheid zoo sterk, dat op een zolder waar watten gelijmd werden een centimeterdikke laag rottende afgedropen lijm enz. een sterk ammoniakale lucht verspreidde.

In een ruwerij werd, naar mijn aanwijzing, een algemeene stofafzuiging gemaakt, zoodanig dat boven in het lokaal door een 24-tal openingen, verdeeld over drie buizen, lucht werd ingeblazen, terwijl door een 9tal openingen, trechtervormig aansluitende op buizen aan den vloer geplaatst, de met stof bezwangerde lucht mechanisch werd afgezogen. Met behulp van een anemometer heb ik de werking van deze installatie nagegaan. Ofschoon in het algemeen de werking gunstig was, en zoowel patroon als arbeiders er zeer over tevreden waren, liet de gelijkmatige verdeeling, zoowel van de ingeblazen als de uitgezogen lucht over de buisopeningen te wenschen over. Dit was een sprekend bewijs met hoeveel zorg dergelijke installaties vervaardigd dienen te worden. Van brandgevaar of verminderde waarde van het afvalproduct werd hier niets meer vernomen. Toch meen ik, na de elders uit aanschouwing opgedane ervaring, dat een „plaatselijke" afzuiging verreweg de voorkeur verdient boven deze, op zichzelf bevredigende „algemeene", afzuiging.

In een belangrijke jutespinnerij was reeds beproefd, door luchtbevochtiging, gepaard met invoer van versche lucht, het stofbezwaar te verminderen, Het resultaat bevredigde niet geheel. Op mijn aandrang werden echter de proeven met versterkte ventilatie, in verband met de bevochtiging, voortgezet.

Verstrekken van goed drinkwater. Aanmerking werd gemaakt o. a. in een houtzagerij en in een groote weverij. Op de eerste was geen pomp aanwezig, doch zal wellicht waterleiding voor die gemeente hulp aanbrengen. Op de laatste werd het sterk ijzerhoudende water voortdurend aan het loopen gehouden, daar het bij korten stilstand eene onaangename geur ging afgeven. Op een tricotfabriek en -weverij, werd op mijn advies een ontijzeringsinrichting gemaakt, waarover men zeer tevreden is.

Badgelegenheden. Tegelijk met al mijne ambtgenooten gaf ik aan de Directiën der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen en der Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij voorschriften tot het inrichten en beschikbaar stellen van wasch- en badgelegenheden voor het personeel werkende in de locomotiefremises. Door de S.S. werden de voorschriften op loyale wijze uitgevoerd. Naar ik vernam wordt er een ruim en goed gebruik van de inrichtingen gemaakt. Te meer is het daarom te betreuren dat de H. IJ. S. M. niet op gelijke wijze handelde. Deze Maatschappij kwam in verzet en behoefde, ten minste in mijne inspectie, niet aan de gegeven voorschriften te voldoen.

Voor de uitbreiding van de stokerij der gasfabriek te Arnhem, was het noodzakelijk de bestaande privaten, bad- en schaftgelegenheden af te breken. In afwachting van het beschikbaar komen van de bestaande directeurswoning, om daarin badgelegenheden, schaftlokaal en kleedkamers te maken werd een tijdelijke inrichting met deze bestemming van drijfsteen gebouwd. Ofschoon het aantal stokers, dat gelijktijdig vrijkomt, normaal niet meer dan 12 bedraagt, hoogstens 18, kwam het der directie wenschelijk voor niet minder badcellen te maken dan tot nog toe beschikbaar waren nml. 11. Ofschoon het bij de bespreking van het plan wenschelijk bleek één cel op te offeren, in het belang eener doorgang, deed de wensch der stokers naar voldoende badgelegenheid de directie over verschillende bezwaren heenstappen en werd het plan zoodanig gewijzigd, dat het aantal van 11 badcellen bleef gehandhaafd.

Beveiliging tegen ongevallen. Mijne aandacht werd getrokken door een gevaar, waarin het Veiligheidsbesluit niet voorziet, met name de *explosie* van zoogenaamde *knalkelders.*

Ter opheffing van den hinder, die voor de omgeving ontstaat door het geraas der ontwijkende verbrande gassen bij gas- en petroleummachines, wordt door enkele gemeenten voorgeschreven, dat die gassen moeten worden gevoerd door z.g. kelders of z.g. knalpotten, maar van vrij groote dimensie (1 M³. en meer) voorzien van àjour bewerkte tusschenwanden.

Ofschoon het doel door deze inrichtingen goed wordt bereikt, leveren zij toch een niet te miskennen gevaar op. Af en toe komt het voor, dat zulk

een kelder of knaldemper zich vult met onverbrande gassen en dat deze onverhoeds ontstoken worden, waarop een explosie ontstaat, die meer of minder hevig kan zijn. De volgende gevallen raakten mij bekend.

Bij een smid te Deventer was een oude Crossley-motor geplaatst in een klein vertrekje. Onder den grond, voor het raam, was de knalkelder aangebracht. De eerste ontploffing geschiedde bij het aanzetten van den motor, waarvan de ontsteking niet goed werkte. De smid en zijn knecht werden ongeveer een halven meter opgegooid, doch bleven ongedeerd. Daarna werd de kelder weer opgemetseld en er boven een dikke ijzeren plaat aangebracht, met vier bouten en stangen bevestigd. De explosie, die nu geschiedde was zoo heftig, dat de smid dacht, dat zijn geheele huis uit elkaar ging. Weer werd de kelder hersteld en een veiligheidsklep er in aangebracht, die bij het aanzetten van den motor wordt opengezet.

Bij een instrumentmaker te Arnhem lag de knalkelder buiten de werkokalen. De afdekking was met trogwelven tusschen ijzeren rails gemaakt, Twee malen geschiedde hier een explosie, nu niet bij het aanzetten, maar beide keeren midden in het loopen. De afblaasleiding was een grooten houten koker. Ook na de 2e explosie is de kelder hersteld. Bij de explosies werden de ijzeren rails geheel omhoog uit den grond geworpen. De motor was 3 P.K.

Bij een boterbereider te Arnhem was in aansluiting aan een 3 P.K. motor een knalkelder gemaakt, die in het werklokaal onder den grond lag. De uitblaas geschiedde in een houten koker. Reeds bij het eerste aanzetten door den monteur had een heftige explosie plaats. Alle steenen werden uit elkaar geslagen. Een tilbury werd omhoog en achteruit geschoven en beschadigd. Na deze explosie is de voorwaarde (knalkelder) door het gemeentebestuur ingetrokken.

In een vleeschwarenfabriek te Deventer was een gegoten ijzeren knalkelder of demper geplaatst. Door gebrekkige ontsteking ontstond hierin een ontploffing, ten gevolge waarvan de aangegoten ooren, waardoor de verbindingsbouten gaan, afbraken. Ingevolge deze ondervinding laat de fabriek, die deze knaldempers maakt, nu de bouten binnen door de ringen loopen, waaruit zij worden opgebouwd.

Niettegenstaande ik de bovengemelde ervaringen, die ik met nog eenige zoude kunnen vermeerderen, ter kennis bracht van de betrokken gemeentebesturen, worden, met name te Deventer, nog steeds dergelijke knalkelders voorgeschreven bij Hinderwet-voorwaarde. In de gemeente Arnhem heeft men voldoende resultaten bereikt door het voorschrijven van meerdere kleine knaldempers en het aanbrengen van een reservoir, gevuld met grind op het uiteinde der afvoerpijp, op zoodanige wijze dat de gassen door het grind moeten heengaan.

Het zal m. i. onafhankelijk van constructie van motor of leiding kunnen

voorkomen, dat de ontsteking onverhoeds weigert, b.v. kan door dreuning het kraantje in de gasleiding voor de gloeibuisvlam gedeeltelijk gesloten worden, of kan door tocht de gloeibuis tijdelijk te koud worden, of kan een verbindingsklemmetje van geleiddraden, bij electrische ontsteking losdrillen. Indien dit gebeurt geraakt ook explosief mengsel in de afvoerleiding en kan een explosie intreden. Beter dan te trachten de „knalkelders" zoo sterk mogelijk te maken ware het m. i. daarin een gedeelte te maken dat licht verbroken kan worden door inwendige drukking, maar dat ook gemakkelijk te vervangen is, bij wijze van veiligheidsklep.

Brand en ongevallen bij brand. In een fabriek met meer dan 50 personen lieten op het eerste gezicht, zoowel de ruimte als de trappen veel te wenschen over. Er bleek echter dat deze fabriek, die o. a. ook voor brand veel gevaar opleverde, juist voldeed aan de bepalingen omtrent ruimte en trappen. Voor wat betreft het eerste, doordat telkens een open verbinding met gang, zolder of magazijn van voldoende afmeting bestond. Voor wat betreft het tweede, omdat er steeds twee, ofschoon zeer smalle en moeilijk bereikbare, trappen aanwezig waren, die echter dikwijls door verschillende vertrekken heen pas te bereiken waren. Korten tijd na de inspectie werd de fabriek door brand vernield, gelukkig na afloop van den werktijd. Er bleek, hoezeer het gewenscht is aan de bepalingen eenige verdere strekking te geven, om in zulke gevallen van werkelijk bestaand gevaar te kunnen ingrijpen. Het komt mij onmogelijk voor, dat daartoe een stel regels zoude kunnen worden samengesteld, zonder dat daarbij betrekkelijk veel aan den uitvoerenden ambtenaar moet worden overgelaten. Het is mijns inziens dan ook te betreuren, dat „voorkoming van brand en van ongevallen bij brand", onder art. 6 der Veiligheidswet en niet onder art. 7 voorkomt.

In een sigarenfabriek werd bij herhaalde inspecties in de niet brandvrije droogkamer, die ook niet met onbrandbare stof was bekleed, een temperatuur van meer dan 40° C. bevonden. Na eene ingestelde vervolging werd de fabrikant vrijgesproken, omdat weliswaar meer dan 40° C. temperatuur aanwezig was geweest, maar niet bewezen was, en zelfs eer het tegendeel moest worden aangenomen dat het bedrijf — in den zin van het sigarenmakersbedrijf in het algemeen — een hitte van meer dan 40° C. *eischt.*

Na deze uitspraak is het uiterst lastig overtreding van art. 11 sub 3 van het Veiligheidsbesluit te constateeren.

Bij inspectie van een pas gebouwd deel eener fabriek bleek, dat een noodtrap, die op de ingevolge de Hinderwet overgelegde teekeningen voorkwam, niet was uitgevoerd. Daar het plan bleek te bestaan, het nieuwe fabrieksdeel spoedig in gebruik te nemen, werd er door mij op gewezen, dat bij ingebruikname de noodtrap aanwezig diende te zijn. Toen kwam uit, dat die trap nog niet was besteld ingevolge een misverstand tusschen fabrikant

en aannemer. Ter tegemoetkoming stelde ik een termijn, binnen welken niet zou worden verbaliseerd, Toen die termijn was verloopen werd verlenging aangevraagd, onder bedreiging, dat bij niet toestaan de fabriek zou worden gesloten. Ik vroeg nadere bizondere instructie aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, onder mededeeling dat, naar mijne meening aan het dreigement niet moest worden toegegeven. De Minister besliste, dat nog een kort uitstel zou worden verleend. Daarna was de trap aanwezig.

Behalve in de textielindustrie werden ook in tal van andere fabrieken voorschriften gegeven. Het aantal punten, waarover deze zich uitstrekten bedroeg 1978, n.l. 1339 in Gelderland en 639 in Overijssel. De hier volgende staten **K** en **L** geven daarvan een overzicht.

OVERZICHT der, gedurende de jaren **1903** en **1904**,
(met uitzondering van die, gegeven

DE VOORSCHRIFTEN BETROFFEN:	Groep I. — Aardewerk, glas, kalk, steen enz.	Groep III. — Boek- en steen-drukkerij enz.	Groep IV. — Bouwbedrijven, rei-nigen van gebouwen.	Groep V. — Chemische nijverheid, ontplofbare stoffen enz.
Een aantal inrichtingen	23	25	6	3
Zindelijkheid van werklokalen e.a.	»	5	»	»
Afwatering van vloer	»	»	»	»
Wasch- en badgelegenheden	1	13	»	»
Verwarming	»	»	»	»
Dakbeschieting	»	»	1	»
Afvoer van warme lucht	»	»	»	1
Tegengaan verspreiding van gassen of dampen	1	3	»	1
» » » stof	»	»	»	»
Respiratoren	»	»	»	»
Veiligheidsbrillen	»	»	»	»
Vliegwielen van krachtwerktuigen	12	13	2	2
Kruk en drijfstang van krachtwerktuigen	5	2	1	1
Andere deelen » »	»	»	»	»
Torninrichting van stoommachines	4	1	»	1
Aanzetten van explosiemotoren	»	5	1	»
Molenwieken	»	»	»	»
Waterraderen	»	»	»	»
Riemen, snaren en schijven	27	10	»	6
Transmissieassen	10	»	»	1
Tandraderen in drijfwerk	5	»	»	»
Ander drijfwerk	»	»	»	»
Veilig smeren en riem opleggen	1	»	»	»
Sein van of naar machinist	10	»	»	»
Vliegwielen van arbeidswerktuigen	»	20	»	»
Arbeidswerktuigen	21 [1]	32 [2]	10 [3]	8 [4]
Riemverzetters en wijze van stopzetten	4	»	»	2
Vloer- en wandopeningen, bordessen, kuipen	3	»	1	2
Hijschluiken	»	»	»	»
Onderhoud van vloeren	»	»	1	»
Traptouw of leuning	1	1	4	»
Ladders	»	»	»	»
Liften	1	»	»	1
Vallende voorwerpen	3	»	»	»
Drinkwater	»	1	»	»
Hulpmiddelen tot 't verleenen van eerste hulp	11	7	1	1
Totaal	120	113	22	27

[1] 3 kleiwalsen, 2 tandr. v. boormachines, 7 steenpersen. [2] 14 vingerbeveiligingen aan degelpersen,
[5] 20 maal cirkelzagen, 3 m. lintzagen, 6 m. schaafbanken, 3 m. fraisbanken, 1 m. amarilsteen, 1 m. molensteen
maalsteenen. [8] 9 m. draaibanken, 2 boormachines, 4 persen, 2 amarilsteenen, 3 cirkelzagen, 1 lintzaag.
1 slingerpons. [11] 2 degelpersen, 1 boormachine, 1 wals, 3 lompenhakkers, 1 nauwe doorgang. [12] 16

n Gelderland schriftelijk gegeven voorschriften.

an de textielindustrie. Groep XV.)

Groep VI. — Hout-, kurk-, stroobewerking enz.	Groep VII. — Kleeding en reiniging.	Groep VIII. — Kunstnijverheid.	Groep IX. — Leder, wasdoek, caoutchouc enz.	Groep XI. — Bewerking van metalen.	Groep XII. — Stoom- en andere werktuigen, instrumenten enz.	Groep XIII. — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep XIV. — Papier enz.	Groep XVI. — Gas en electriciteit.	Groep XVII. — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
17	22	1	5	11	19	2	18	9	69	230
1	1	»	2	»	6	»	3	1	3	22
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1
1	»	»	1	6	10	»	8	8	3	51
»	»	»	»	»	1	»	2	»	»	3
1	»	»	»	»	»	»	2	»	»	4
1	9	»	»	»	»	»	1	»	»	12
2	»	1	»	9	8	»	2	1	5	33
2	»	»	»	10	3	»	6	»	»	21
»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	5
13	6	»	4	3	10	»	7	»	56	128
5	1	»	1	1	3	»	5	»	36	61
1	1	»	»	1	2	»	»	»	8	13
2	1	»	4	»	3	»	3	»	10	29
6	1	»	»	3	3	»	1	»	17	37
»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	3
1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	2
21	14	»	10	10	8	»	33	»	64	203
4	2	»	»	3	»	»	3	»	9	32
»	»	»	»	»	1	»	7	»	29	42
»	4	»	»	»	1	»	3	»	2	10
2	»	»	»	»	2	»	»	»	»	5
5	2	»	2	»	3	»	7	»	3	32
»	»	»	3	1	3	»	3	»	19	49
42 [5])	13 [6])	»	11 [7])	27 [8])	29 [9])	4 [10])	34 [11])	1	38 [12])	270
3	1	»	1	5	1	»	8	»	6	31
7	1	»	5	»	3	»	14	»	24	60
»	»	»	»	»	»	»	»	»	30	30
2	»	»	»	»	1	»	2	»	11	17
4	2	»	3	1	1	»	5	»	21	43
»	»	»	»	1	2	»	2	»	5	10
»	2	»	»	1	1	»	3	»	»	9
»	»	»	»	1	»	»	3	»	»	7
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
4	3	»	»	2	1	2	3	2	21	59
130	66	1	48	85	106	6	170	13	432	1339

l nauwe doorgang. [3]) 3 cirkelzagen, 3 lintzagen, 1 schaafbank. [4]) 1 cirkelzaag, 2 tandr. boormachines.
ebanden. [6]) 5 maal mangelrollen, 2 m. wringmachines, 1 boormachine. [7]) 2 maal walsen, 1 m.
) 6 boorbanken, 9 draaibanken, 1 cirkelzaag, 3 lintzagen, 1 amarilsteen. [10]) 1 cirkelzaag, 1 schaafbank,
nolensteenen bebanden, 4 boormachines, 1 lintzaag, 1 cirkelzaag.

OVERZICHT der, gedurende de jaren 1903 en 1904
(met uitzondering van die, gegever

DE VOORSCHRIFTEN BETROFFEN:	Groep I. — Aardewerk, glas, kalk, steen enz.	Groep III. — Boek- en steendrukkerij enz.	Groep IV. — Bouwbedrijven, reinigen van gebouwen.	Groep V. — Chemische nijverheid enz.
Een aantal inrichtingen	6	16	7	3
Zindelijkheid van werklokalen	»	3	1	»
Wasch- en badgelegenheden	»	3	»	»
Verwarming	»	»	»	»
Dakbeschieting	»	»	»	»
Afvoer van warme lucht	1	»	»	»
Tegengaan verspreiding van gassen of dampen	»	1	»	»
» » » stof	»	»	»	»
Respiratoren	»	»	»	»
Veiligheidsbrillen	»	»	»	»
Vliegwielen van krachtwerktuigen	4	10	4	1
Kruk en drijfstang van krachtwerktuigen	3	2	1	2
Andere deelen » »	1	2	»	»
Torninrichting van stoommachines	2	»	»	1
Aanzetten van explosiemotoren	2	1	1	»
Molenwieken	»	»	»	»
Riemen, snaren en schijven	8	7	6	15
Transmissieassen	2	1	3	2
Tandraderen in drijfwerk	»	»	»	3
Ander drijfwerk	»	»	»	1
Veilig smeren en riem opleggen	»	»	»	»
Sein van of naar machinist	»	1	»	2
Vliegwielen van arbeidswerktuigen	»	11	»	»
Arbeidswerktuigen	4 [1]	33 [2]	15 [3]	2 [4]
Riemverzetters en wijze van stopzetten	»	»	1	1
Vloer- en wandopeningen, bordessen, kuipen	»	»	1	3
Hijschluiken	»	»	»	»
Onderhoud van vloeren	»	»	»	1
Traptouw of leuning	»	1	2	2
Ladders	»	»	»	»
Liften	1	»	»	»
Vallende voorwerpen	1	»	»	»
Drinkwater	»	»	»	»
Hulpmiddelen tot 't verleenen van eerste hulp	3	8	2	2
Totaal	32	84	37	38

[1]) Kleiwalsen. [2]) 11 malen degelpersen. [3]) 7 malen cirkelzagen, 3 m. schaafbanken, 4 m. lintzagen, 1 m. schaafbank, 1 m. fraisbank, 2 m. boormachines, [6]) 1 maal rollen stoommangel, 2 m. rotatiemes. machine. [9]) 1 m. vleeschwolf, 10 m. bebanden van maalsteenen, 1 m. cirkelzaag, 1 maal kneedmachine.

n Overijssel schriftelijk gegeven voorschriften.

an de textielindustrie. Groep XV.)

Groep VI. — Hout-, kurk-, en stroobewerking.	Groep VII. — Kleeding en reiniging.	Groep XI. — Bewerking van metalen.	Groep XII. — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep XIII. — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep XIV. — Papier enz.	Groep XVI. — Gas en electriciteit.	Groep XVII. — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
14	9	4	3	1	1	3	37	104
1	»	2	1	»	1	»	2	11
»	»	1	1	»	»	3	2	10
2	»	»	»	»	»	»	»	2
»	1	»	»	»	1	»	»	2
»	1	»	»	»	»	»	»	2
»	1	1	3	»	1	»	1	8
1	»	»	»	»	»	»	1	2
»	»	»	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	»	»	2	2
6	2	2	2	1	1	»	28	61
2	1	2	1	1	1	»	23	39
2	»	1	»	»	1	»	11	18
1	1	1	»	»	»	»	6	12
1	»	»	1	»	»	»	6	12
»	»	»	»	»	»	»	1	1
26	2	6	»	3	2	»	62	137
2	1	1	»	1	2	»	4	19
3	»	»	»	»	»	»	12	18
»	»	»	»	»	»	»	»	1
1	»	»	»	»	2	»	»	3
1	1	»	»	»	1	»	3	9
»	»	2	1	»	»	»	3	17
32 [5])	6 [6])	6 [7])	1	3 [8])	1	»	24 [9])	127
3	»	»	1	»	»	»	1	7
3	»	1	»	»	2	1	8	19
1	»	»	»	»	»	»	16	17
»	»	»	»	»	»	»	6	7
3	»	»	»	»	»	»	8	16
»	»	»	»	»	»	»	6	6
»	1	»	»	»	»	»	1	3
»	»	»	»	»	»	»	»	1
1	»	»	»	»	»	»	»	1
7	1	2	1	1	1	»	20	48
99	19	28	13	10	17	4	258	639

m. amarilsteen. [4]) 2 malen stampheien. [5]) 14 malen cirkelzagen, 6 m. lintzagen, 3 m. amarilsteen, 3 m. boormachines, 2 m. draaibanken, 1 m. lintzaag. [8]) 1 m. lintzaag, 1 m. cirkelzaag, 1 m. boor-

De beroepen tegen deze voorschriften ingesteld, waren de volgende:

1. Een smid te Kampen had ernstig bezwaar tegen schoonmaken en witten der smederij. Toen hij, in afwachting van de beschikking, de werkplaats gewit en de ruiten gewasschen had, was hij door het resultaat zoo aangenaam verrast, dat hij zijn beroep introk en verklaarde overtuigd te zijn van het nut van herhaalde witten.

2. Drie beetwortelsuikerfabrikanten teekenden beroep aan tegen een voorschrift tot het inrichten en beschikbaarstellen van wasch- en badgelegenheden. De voorschriften werden echter alle in beroep gehandhaafd.

3. De directie eener gemeentegasfabriek oordeelde een sproeibad niet noodig; na bespreking werd dit beroep ingetrokken.

4. De Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij kwam in beroep tegen voorschriften tot het inrichten in locomotiefremisen te Apeldoorn en te Winterswijk (aldaar ook betreffende een remise der G. O. L. S.) De voorschriften zijn in beroep vernietigd.

5. Een meubelfabrikant te Arnhem kon zich niet vereenigen met voorschriften tot dakbeschieting en onderhoud van een vloer. Deze werden in beroep gehandhaafd, het laatste in eenigszins gewijzigden vorm.

6. Een boekdrukker te Gendringen had bezwaar tegen het inrichten van waschgelegenheden, het dichtmaken van vliegwielen van drukpersen en het aanbrengen van vingerbeveiliging bij een degelpers. De voorschriften zijn gehandhaafd.

7. Een molenaar te Gorssel ging in beroep tegen beveiliging van vliegwielen en kruk van een petroleummotor en aanschaffing en gebruik van een z.g. veiligheidszwengel tot het aanzetten. Dit beroep is ingetrokken.

8. De eigenaar van een molen teekende beroep aan tegen voorschriften betreffende beveiliging van vliegwiel en hoofdriem der stoommachine, kruk en drijfstang der stoommachine, molenwieken, maalsteenen, aanbrengen van vaste en losse riemschijf, onderhoud van vloer en aanbrengen van traptouw. De desbetreffende voorschriften waren echter gegeven aan den molenaar. De eigenaar werd in zijn beroep niet ontvankelijk verklaard.

9. De directeur van een ijzergieterij en emailleerfabriek ging in beroep tegen voorschriften betreffende badgelegenheden, stofafzuiging, tegengaan van stofverspreiding in een zandmalerij en een tinoxide-zifterij en diverse beveiligingen. De voorschriften werden alle gehandhaafd.

In het geheel betrof het beroep 43 punten.

Wegens het niet opvolgen van 17 reeksen voorschriften, betreffende 79 punten, werden vervolgingen ingesteld en had veroordeeling plaats. De hoogste boete die aan een overtreder werd opgelegd bedroeg 10 × *f* 25, de laagste 2 × *f* 0.50.

Ongevallen. In mijn vorig Verslag uitte ik het vermoeden, dat nog van zeer vele ongevallen, in den zin van art. 12 der Veiligheidswet, mij geen kennisgeving werd toegezonden.

In welke mate dat kennis geven veronachtzaamd werd, kan blijken uit de cijfers, voorkomende in Staat I, waarvan ter vergelijking de totaalcijfers hier volgen.

	Gelderland.		Overijssel.	
1901	451	965	512	1043
1902	514		531	
1903	2438	5463	1906	4232
1904	3025		2272	

Vooral in het begin van de werking der Ongevallenwet, (sedert 1 Februari 1903), doch ook geruimen tijd daarna, werd verzuimd de kennisgeving, bedoeld in art. 12 der Veiligheidswet te doen, wanneer wel aan de Rijksverzekeringsbank opgave van het geval was gedaan. Dit heeft aanleiding tot de vervolging van een groot aantal overtredingen gegeven, met het gevolg dat thans zoo goed als alle werkgevers hunnen dubbelen aangifteplicht gelijktijdig vervullen.

Van deze 9695 ongevallen zijn er 85 voorgevallen in de maand Januari 1903 en 9610 sedert 1 Februari 1903, dus sedert de inwerkingtreding der Ongevallenwet. Van dit laatste getal zijn er 9518 tevens ongevallen in den zin der Ongevallenwet. Ter vermijding van dubbel werk zijn deze laatste *niet* ook door mij statistisch verwerkt. De overige 92 zijn opgenomen in de Staten VIII*a*, IX*a* en X*a* van 1903, VIII, IX en X van 1904, terwijl de 85 ongevallen van Januari 1903 zijn verwerkt in de Staten VIII, IX en X van dat jaar.

Bovendien ontving ik van het Bestuur der Rijksverzekeringsbank 2548 formulieren van ongevallen, waarop art. 12 der Veiligheidswet niet van toepassing was, omdat zij voorkwamen in het verkeerswezen, handel, veenderij, visscherij enz., of omdat zij minder dan 2 dagen ongeschiktheid tot het gewone werk veroorzaakten.

Hoewel een groot aantal ongevallen zoo spoedig mogelijk ter plaatse onderzocht werd, kan toch nog niet van een systematisch nagaan der uit een oogpunt van beveiligingstechniek meest belangrijke ongevallen sprake zijn in die mate, als door mij wenschelijk wordt geacht. Bij de behandeling der textielindustrie heb ik dit punt uitvoeriger besproken. Wel stelden de

kennisgevingen in staat te beoordeelen, op welke werktuigen en bedrijven in de eerste plaats mijn aandacht moest gericht zijn en dit had tengevolge, dat vele voorschriften werden gegeven ter beveiliging van werktuigen, welke vroeger in minder kwaden reuk van gevaarlijkheid stonden. Dat vermindering van het aantal ongevallen hiervan het gevolg moet zijn, valt nog niet met cijfers aan te toonen, doch ten aanzien van enkele typische ongevallen meen ik reeds de vruchten te kunnen constateeren. Een sterk sprekend voorbeeld leveren de degeldrukpersen. Hierbij bestaat het gevaar, dat de hand van den inlegger bekneld raakt tusschen degel en vorm, bij het dichtslaan der pers. Vooral waar gejaagd gewerkt wordt, zooals in de zakkendrukkerijen, veelal door jeugdige personen en in stukloon, is dat gevaar groot. In 1903 kwamen 10 kennisgevingen van zulke ongevallen in, alle aan onbeveiligde degelpersen. Dit gaf mij aanleiding voor alle mij bekende werktuigen van dit soort de beveiliging te eischen, wat geen bezwaar meer oplevert, nu verschillende drukpersfabrieken er in geslaagd zijn doelmatige beschuttingen te contrueeren. In 1904 kwamen daarop nog 7 ongevallen voor, één aan een nog onbeveiligde pers (sedert beveiligd), één in een werkplaats, waarop noch Veiligheidswet, noch Arbeidswet van toepassing zijn, twee tengevolge van ondoelmatige beveiliging en drie aan kleine handpersjes, waarop kinderen van 12 à 14 jaar zakjes bedrukten.

In de steenbakkerijen blijft het transport van klei en steenen vele ongevallen veroorzaken, waaronder meerdere ernstige voetverwondingen. Twee malen werden werklieden bedolven door het omvallen van een zoogenaamd middenstuk, d. i. in een aan beide einden open waaloven het begin der opstapeling. Aan weerszijden iets naar het midden hellend, worden daar de ongebakken steenen tot de volle hoogte van den oven opgetast en dan beurtelings aan weerszijden een blad van één steen dikte er tegen aangezet, totdat het grondvlak voldoende breedte heeft en men dan b.v. om het uur of om de schaft met het opzetten van de eene naar de andere zijde wisselt. In de beide gevallen van instorting had de fabrieksbaas te veel vertrouwd op den bejaarden geroutineerden inzetter.

Eenmaal werd een arbeider door nog gloeiende steenen bedolven bij het begin van het leegmaken van een steenoven; voor het gemakkelijker voorbijrijden van de wagens was een rij stutten te vroeg weggenomen. Hierbij geraakten eenige stutten in brand, de man was onmiddellijk dood.

Tengevolge van het ongewoon hoog en slordig opstapelen van ongebakken steenen in een haaghut stortte de stapel in en kneusde een arbeider doodelijk.

Zes ongevallen hadden plaats door het onvoorzichtig omgaan met het buskruit dat gebezigd wordt, om met een geweer te schieten in de monden der waalovens, om het roet los te maken. Gedurende de eerste periode van stoken van een oven geschiedt dit veelal dagelijks in elken mond. Het

komt mij voor, dat de wijze van opbergen van het daartoe op elke steenfabriek voorhanden buskruit de aandacht verdient van het desbetreffende toezicht op de uitvoering der Hinderwet. Een uitstekende maatregel ter voorkoming van dergelijke ongevallen zoude zijn het uitsluitend gebruik maken van achterlaadgeweren en patronen. Uit misplaatste zuinigheid wordt de aanschaffing daarvan echter gewoonlijk achterwege gelaten.

De bepaling in het Veiligheidsbesluit, waarbij wordt geëischt, dat van uit elk werklokaal, waarin het krachtwerktuig niet is geplaatst, of waar het drijfwerk niet in het lokaal zelf kan worden stilgezet, een sein moet kunnen worden gegeven aan den machinist, om het krachtwerktuig onmiddellijk te stoppen, heb ik tot nu toe steeds meer beschouwd als een bepaling waarvan het hoofddoel meer is den moreelen indruk van een ongeval te verminderen, dan wel om een ongeval te voorkomen. Door het volgende voorval is echter verandering in die meening gebracht. Een werkman op een steenfabriek viel, bij het aanzetten van smeerpotten op de in beweging zijnde as en werd mede rondgeslingerd. Doordat een kameraad onmiddellijk aan de bel trok om den machinist te waarschuwen en deze terstond de machine stopte, liep het met eenige lichte kneuzingen af.

In de bouwbedrijven is door meerdere zorg voor goed en veilig steigerwerk zeer zeker een groote vermindering der ongevallen mogelijk. Ik betreur het zeer niet in staat te zijn geweest, in deze zoo voortdurend en krachtig als noodig is op te treden. Tot mijn genoegen bemerkte ik, dat de in mijn Verslag van 1899/1900 (8e inspectie, bldz. 1018 en vv.) aangegeven bepalingen betreffende „goed en veilig werk" met betrekking tot buitensteigers voor gewone bouwwerken, hier en daar tot grondslag hebben gediend voor de vaststelling van overeenkomstige bepalingen in bouwverordeningen) ontworpen ingevolge de Woningwet. Ik betreur het echter, dat daarbij soms niet onbelangrijke bepalingen zijn weggelaten en dat niemand de neiging tot in overleg treden met betrekking tot deze aangelegenheid heeft kenbaar gemaakt.

Naar aanleiding van een ongeval door het breken van kortelingen werd eenmaal een aannemer veroordeeld.

Wegens het instorten van een geheelen steiger van 13 M. hoogte werd een aannemer vervolgd, als hebbende door schuld den dood van een der opperlieden veroorzaakt. Er volgde evenwel vrijspraak omdat de „culpa lata" niet kon worden vastgesteld.

Een zeer lastig te bestrijden en zich herhaaldelijk voordoende oorzaak van ongevallen is het verrichten van werk op machines, die eigenlijk niet bestemd zijn of niet krachtig genoeg zijn voor het doel, waarvoor ze worden gebezigd, in het algemeen het gebruik maken van onvoldoende hulpmiddelen.

Zoo bracht b.v. een ernstige onderlijfsverwonding in een timmerfabriek aan het licht, dat de fabrikant in een veel te kleine ruimte eenige zelf in elkander geknutselde, hoogst gevaarlijke werktuigen in werking had. De toevoerrollen aan een schaafbank waren van glad hout en bezwaard met looden raamgewichten. Toen de schaafbeitels een kwast in een plankje troffen, sloeg dit onder de toevoerwalsen heen, met kracht terug in den onderbuik van den werkman.

In een meubelfabriek, waar massa-artikelen (tafels en kasten) in stukloon vervaardigd worden, werden herhaaldelijk de beveiligingen van fraisbank, schaafbank en cirkelzaag buiten gebruik gezien, omdat de arbeiders er eenige vermindering van productie, dus van loon, door verwachtten. In dergelijke gevallen is zonder de medewerking van patroon, meesterknecht en werklieden zelven, weinig te bereiken. De keuze en vooral de doelmatige uitvoering van de veiligheidsinrichtingen moet daar zorgvuldig door de direkt betrokkenen worden gemodificeerd naar de speciale omstandigheden, waaronder gewerkt wordt. Uitzicht op bereiking van het doel kan onder zulke omstandigheden misschien alleen verzekerd worden, indien het gelukt het inventief vermogen van den meesterknecht te prikkelen.

Ernstige vingerverwondingen aan de machinale cirkelscharen in confectiefabrieken worden thans tegengegaan met behulp van stalen vingerbeschermers of van met staalschubben voorziene handschoenen.

Verscheidene ongevallen aan wringmachines in de wasscherijen kwamen nog voor. Geregeld wordt bescherming geëischt.

Aan een hakken-uitstempelmachine in een schoenfabriek kwamen kort na elkander twee ongevallen voor. Doordat de beitels van een steel werden voorzien, zijn sedert geen nieuwe ongevallen voorgekomen.

Groot is nog steeds het aantal ongevallen, veroorzaakt door de kamraderen der gewone handboormachines bij de smeden in gebruik. Algemeen is reeds hierbij de beveiliging; doch bij het poetsen, wat helaas veelal aan jongens wordt opgedragen, wordt de beschermkast afgenomen.

IJzer- en staalindustrie. 1688 ongevallen kwamen voor in de bedrijven: ijzergieterij (met daaraan verbonden emailleerfabrieken), machinefabricage, rijwielfabricage en ijzeren scheepsbouw. Gescheiden naar de oorzaken van het ongeval zijn ze gerangschikt in het volgende staatje.

OORZAKEN :	Gelderland.		Overijssel.		Totaal.
	1903	1904	1903	1904	
Vloeibaar metaal	35	79	22	22	158
Ontploffing	1	1	1	„	3
Andere brandwonden	15	21	16	15	67
Splinters, vonken in oog . . .	37	46	69	66	218
Andere afvliegende splinters . .	6	5	7	12	30
Krachtwerktuigen	4	6	2	1	13
Werktuigen	26	46	70	71	213
Drijfwerk.	2	6	10	7	25
Misslaan met hamer	10	19	13	26	68
Uitschampen van gereedschap	10	15	15	29	69
Ander gereedschap	7	7	11	14	39
Spierverrekking, breuk . . .	18	24	25	27	94
Trappen in spijkers	8	7	3	7	25
Stooten, schrammen, snijden. .	25	38	28	47	138
Klemmen, knellen	33	48	48	60	189
Vallen, struikelen.	27	39	32	44	142
Vallende voorwerpen	32	46	49	66	193
Vechten, stoeien	1	„	1	2	4
Totaal . .	297	453	422	516	1688

De ongevallen bij *krachtwerktuigen* werden veroorzaakt: 9 malen bij het aanzetten van explosiemotoren en 4 malen door knelling tusschen bewegende deelen.

Bij *werktuigen* kwamen o.a. de volgende ongevallen voor: 9 door een ponsslinger, 6 aan stempelwerktuigen en -persen (1 verlies van 4 vingers, 1 verlies van 2 vingers), 2 door het breken van riem of ketting van valhamers, 30 aan draaibanken, 26 aan boorbanken, 6 door lierzwengels, 7 aan cirkelzagen, 1 aan lintzaag, 6 aan houtschaafbanken, 7 aan fraisbanken. Bij de draai- en boorbanken hadden 12 ongevallen plaats tusschen de kamraderen en verder vele doordat de mouw gegrepen werd door meenemer of stelschroef.

De meeste *drijfwerkongevallen* hadden plaats tengevolge van het ontbreken van behoorlijke riemverzetters, vooral bij slijpsteenen en draaibanken. Door

het onverhoeds in beweging gaan van een werktuig bij gebreke van een riemvork-vastzetter, hadden 3 ongevallen plaats. Een werkman werd een arm afgerukt, toen hij gegrepen was door de uitstekende spie op een as bij het opleggen van een riem.

Zes ongevallen waren het gevolg van het *breken van hamerstelen.*

Het *vallen* werd één maal veroorzaakt door het breken van een ladder, 1 maal door het breken van een plank, 2 maal door het uitglijden van een ladder, terwijl 2 man van een ladder, 2 van een trap en 3 van steigers vielen.

Drie ongevallen in deze bedrijven hadden een doodelijken afloop en wel één door infectie eener onbeduidende wond, één door verdrinking en één door het vallen in een schip tengevolge van het uitglijden van een koevoet.

Te betreuren is het dat nog steeds door vele constructeurs van machines, werktuigen worden afgeleverd, die zelfs niet van de allernoodzakelijkste beschuttingen zijn voorzien. In geen enkel magazijn van machinerieën b.v. zag ik ooit een boormachine met tandradbeschutting (bedoeld zijn de gewone handboorbanken). In het algemeen levert de beschutting van tandraderen nagenoeg nimmer bezwaar op, indien de constructeur daarmede bij het ontwerpen dadelijk rekening houdt. Zeer der overweging waard ware het m. i., of het niet mogelijk zoude zijn zoowel hem strafbaar te stellen, die een machine met onbeschutte tandraderen verkoopt, als dengene, die zulk een machine in koop aanneemt. Voor de uiterst zeldzame gevallen, dat de beschutting werkelijk bezwaar voor het bedrijf oplevert, ware eene dispensatie van den betreffenden inspecteur van den arbeid mogelijk. Het doorvoeren van een dergelijken maatregel ware m. i., indien in den beginne met beleid werd te werk gegaan, niet onuitvoerbaar. Welk een immense hoeveelheid lijden zoude er door worden voorkomen!

Ongevallen met doodelijken afloop. In het geheel kreeg ik bericht van 66 ongevallen met doodelijken afloop, en wel uit Gelderland: 21 in 1903 en 26 in 1904, uit Overijssel 11 in 1903 en 8 in 1904. Van deze ongevallen hadden er 24 plaats in het verkeerswezen, nl. 12 bij spoorwegen, 10 in de scheepvaart en 2 in het stalhoudersbedrijf.

De overige 42 (25 in Gelderland, 17 in Overijssel) hadden plaats in de industrie en waren als volgt over de bedrijfsgroepen verdeeld:

6 in groep I, nl. 2 onder vallende steenen bedolven, 1 infectie na trappen in een spijker, 1 tusschen kamraderen van kleiwalsen, 1 breuk, 1 tusschen schip en sluis bekneld.

19 in groep IV, nl. 4 door val van een dak, 1 bedolven onder instortende ondergraven grond, 3 door val van steiger, 1 val door balklaag,

2 val van wagen, 3 door verdrinking, 1 hartverlamming, 2 door instortenden steiger, 1 door wippende steigerplank, 1 door het breken van een touw.

1 in groep VI door het terugslaan van hout bij een cirkelzaag.

4 in groep XI nl. 3 door val van ladder, dak en telegraafpaal, 1 door infectie, nadat de pink was uitgerukt door de tandraderen van een boormachine.

2 in groep XII nl. 1 verdrinking, 1 infectie.

1 in groep XIII door te vallen in een schip.

1 in groep XIV door te vallen van een zolder.

3 in groep XV nl. 1 door riem gegrepen, 1 infectie, 1 onbekend, vermoedelijk door riem gegrepen.

5 in groep XVII nl. 3 door val van een wagen, 1 door een drijfas gegrepen, 1 verpletterd onder een omvallenden bouwvalligen standaard-windmolen.

Van deze 42 waren 20 mannen gehuwd; 5 jongens waren nog geen 16 jaren.

Hinderwet in verband met Veiligheidswet. De Staten V geven een overzicht over de gedurende de Verslagperiode tot stand gekomen Hinderwetvergunningen, die tevens fabrieken of werkplaatsen in den zin der Veiligheidswet betroffen. In het meerendeel der gevallen had mondelinge bespreking en overleg plaats met de aanvragers. Het aantal gebrachte fabrieksbezoeken zoude dus met dit aantal moeten vermeerderd worden.

Mijne overtuiging, dat deze besprekingen in hooge mate gewenscht zijn, werd voortdurend bevestigd. Het blijkt toch telkens opnieuw, dat de teekening en beschrijving die bij Hinderwet-aanvragen moeten worden overgelegd, zeer onvolledig kunnen zijn en daarbij toch aan de wettelijk gestelde eischen kunnen voldoen. Bovendien verlangt de Hinderwet slechts het mededeelen van het oordeel van den inspecteur over *een deel* der in het Veiligheidsbesluit geformuleerde eischen, nl. over die welke uit art. 6 der Veiligheidswet voortvloeien. Het blijkt echter telkens dat er ook onder de eischen voortvloeiende uit art. 7 der Veiligheidswet zoodanige zijn dat op het nakomen daarvan reeds van den aanvang af, bij het oprichten van een inrichting, moet worden gerekend.

Bij de behandeling dezer aangelegenheden werd, met betrekking tot de verhouding ten opzichte der gemeentebesturen, er steeds naar gestreefd, strikt te blijven op het terrein, dat direct met de Veiligheidswet in verband staat.

De preventieve zorg, die bij het bespreken van plannen tot oprichting of uitbreiding van een industrieele inrichting, tot uiting komt, is verreweg de aangenaamste èn voor industrieel èn voor inspectie. In Duitschland en Oostenrijk worden dan ook de voornaamste eischen, zoowel voor de interne

hygiene als voor de externe, als voorwaarden aan de concessie verbonden, en heeft een beraadslaging plaats tusschen de autoriteiten, die op de aangegeven belangen hebben te letten, waarbij van beide zijden voorstellen kunnen worden gedaan. Het komt mij voor, dat dit navolgenswaard is.

Ofschoon van de zijde der gemeentebesturen over het algemeen vrij belangrijke verbetering in de juiste behandeling der Hinderwet-aanvragen kan worden geconstateerd, blijft er te dien opzichte nog genoeg te klagen over. Deze klachten zouden echter slechts herhalingen zijn van vroeger reeds vaker geuite; daarom laat ik ze liever achterwege.

HOOFDSTUK IV.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN.

Nadat de Ongevallenwet in werking was getreden, ontving ik nog een aantal kennisgevingen van ongevallen, ingevolge art. 12 der Veiligheidswet, terwijl geen formulier ingevolge art. 61 der Ongevallenwet bij mij inkwam; het waren ongevallen in niet-verzekeringsplichtige bedrijven, ongevallen, overkomen aan personen, die geen werkman waren in den zin van art. 2 der Ongevallenwet en dergelijke. Dit aantal bedroeg voor het tijdsverloop van 1 Februari tot en met 31 December 1903 in Gelderland 31, in Overijssel 21. In 1904 bedroeg het voor Gelderland 25, voor Overijssel 15.

Ik ben overtuigd, dat dit aantal niet volledig is. Gelijk ik reeds uiteenzette, heeft de invoering der Ongevallenwet het aantal kennisgevingen ontzaglijk doen toenemen, waardoor duidelijk bleek hoevele ongevallen vroeger niet werden aangegeven. Op de ongevallen, welke niet onder het bereik van art. 1 der Ongevallenwet vielen, heeft die invloed der Ongevallenwet natuurlijk niet rechtstreeks gewerkt; de invloed er van was echter toch wel eenigermate te bespeuren. Ongetwijfeld bleef ik echter ook nog van vele ongevallen, voorgekomen in niet-verzekeringsplichtige bedrijven, als bakkerijen, kleermakerijen, sigarenfabrieken enz. zonder krachtwerktuig, tot heden onkundig. Voor vergelijkingsmateriaal met het aantal ongevallen in de verzekeringsplichtige bedrijven kunnen dus de volgende opgaven — afgezien nog van de kleinheid der getallen — moeilijk dienen.

Omtrent de verzuimdagen der hier bedoelde ongevallen kan ik het volgende mededeelen, zij bedroegen:

Verzuimtijd.	Gelderland.		Overijssel.		Totaal.
	1903 Febr.-Dec.	1904	1903	1904	
Minder dan een week. . .	3	4	3	1	11
Van 1 tot 2 weken . . .	7	6	8	2	23
„ 2 „ 3 „ . . .	5	3	2	1	11
„ 3 „ 4 „ . . .	1	3	3	3	10
„ 4 „ 5 „ . . .	2	2	„	2	6
„ 5 „ 6 „ . . .	1	2	„	1	4
„ 6 „ 7 „ . . .	„	„	1	2	3
„ 8 „ 9 „ . . .	2	1	1	2	6
„ 9 „ 10 „ . . .	1	„	1	„	2
„ 10 „ 11 „ . . .	„	1	„	„	1
„ 14 „ 15 „ . . .	1	„	„	„	1
„ 15 „ 16 „ . . .	1	„	„	„	1
„ 18 „ 19 „ . . .	1	„	„	„	1
„ 24 „ 25 „ . . .	„	1	„	„	1
„ 33 „ 34 „ . . .	1	„	„	„	1
Totaal . . .	26	23	19	14	82

Van de overige ongevallen bleef mij het aantal verzuimdagen onbekend. terwijl 1 ongeval den dood tengevolge had. Met betrekking tot blijvende gevolgen werd mij bekend, dat in 1 geval geheele ongeschiktheid tot werken resulteerde, dat in 3 gevallen een vinger werd verloren, in 2 gevallen een vingerlid, en dat in 1 geval een vinger stijf bleef.

Ik achtte het niet van belang ontbloot omtrent deze ongevallen ook gegevens in te winnen nopens den door de getroffenen genoten onderstand. Zij zijn verwerkt in de navolgende vier staten. Hierbij zij opgemerkt, dat onder de getroffenen, welke niets ontvingen, zich vele werkgevers bevinden. De ongevallen, in Januari 1903 voorgekomen, zijn in een aparten staat behandeld, omdat toen art. 1 der Ongevallenwet nog niet in werking was.

OVERZICHT der ongevallen, gerangschikt

Volgnummer.	De getroffene ontving:		Groep 1 Aardewerk, glas enz.		Groep 2 Diamant enz.		Groep 3 Boek- en steendrukkerijen enz.		Groep 4 Bouwbedrijven.		Groep 5 Chemische nijverheid enz.	
			A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
1.	van den patroon.	*a.* het volle loon en de V	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"
		b. het volle loon	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		c. een gedeelte van het loon en de V	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		d. een gedeelte van het loon	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"
		e. geringe ondersteuning	2 [1])	2	"	"	"	"	"	"	"	"
2.	van het fabrieksziekenfonds.	*a.* het volle loon en de V	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		b. het volle loon	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		c. een gedeelte van het loon en de V	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"
		d. een gedeelte van het loon	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3.	van een plaatselijk ziekenfonds, beheerd en ondersteund door patroons.	*a.* de wekelijksche uitkeering door den patroon gesuppleerd tot het volle loon	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		b. de wekelijksche uitkeering	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"
4.	van eene verzekeringsmaatschappij.	*a.* de vastgestelde uitkeering en een bijdrage van den patroon of der sub 3 bedoelde fondsen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		b. de vastgestelde uitkeering	"	"	"	"	"	"	10	9	"	"
5.	niets		"	"	"	"	"	"	1	1	"	"
		Totaal	4	4	"	"	"	"	13	12	"	"

A = aantal ongevallen.
B = aantal bedrijven.
V = verplegingskosten.

[1]) 1 dood.

…aar den verleenden onderstand.

Groep 6 Hout- en stroo-bewerking enz.		Groep 7 Kleeding en reiniging.		Groep 8 Kunstnijverheid.		Groep 9 Leder, wasdoek, enz.		Groep 10 Oer, steenkolen, turf.		Groep 11 Metalen, (bewerking van).		Groep 12 Stoom- en andere werktuigen enz.		Groep 13 Scheepsbouw, rijtuigen, enz.		Groep 14 Papier, enz.		Groep 15 Textiele nijverheid.		Groep 16 Gas en electriciteit.		Groep 17 Voedings- en genotmiddelen.	
A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2	"	"	3	3	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	2	2
1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
2	2	"	"	"	"	1	1	"	"	6	6	1	1	3	3	"	"	1	1	1	1	4	4

Van de ontbrekende ongevallen was de uitkeering onbekend.

OVERZICHT der ongevallen, gerangschik

Volgnummer.	De getroffene ontving:		Groep 1 Aardewerk, glas enz.		Groep 2 Diamant enz.		Groep 3 Boek- en steen-drukkerijen enz.		Groep 4 Bouwbedrijven.		Groep 5 Chemische nijverheid enz.	
			A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
1	van den patroon.	*a.* het volle loon en de V.	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
		b. het volle loon	1	1	″	″	″	″	1	1	″	″
		c. een gedeelte van het loon en de V	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
		d. een gedeelte van het loon . . .	″	″	″	″	″	″	″	″	1	1
		e. geringe ondersteuning	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
2	van het fabrieksziekenfonds.	*a.* het volle loon en de V.	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
		b. het volle loon	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
		c. een gedeelte van het loon en de V	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
		d. een gedeelte van het loon. . . .	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
3	van een plaatselijk ziekenfonds, beheerd en ondersteund door patroons.	*a.* de wekelijksche uitkeering door den patroon gesuppleerd tot het volle loon.	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
		b. de wekelijksche uitkeering. . . .	″	″	″	″	″	″	4	4	″	″
4	van eene verzekerings-maatschappij.	*a.* de vastgestelde uitkeering en een bijdrage van den patroon of der sub 3 bedoelde fondsen.	″	″	″	″	″	″	2	2	″	″
		b. de vastgestelde uitkeering	″	″	″	″	″	″	1	1	″	″
5	niets.		″	″	″	″	″	″	2[1])	2	″	″
		Totaal . . .	1	1	″	″	″	″	10	10	1	1

A = aantal ongevallen.
B = aantal bedrijven.
V = verplegingskosten.

[1]) 1 dood.

aar den verleenden onderstand.

Groep 6 Hout- en stroobewerking enz.		Groep 7 Kleeding en reiniging.		Groep 8 Kunstnijverheid.		Groep 9 Leder, wasdoek, enz.		Groep 10 Oer, steenkolen, turf.		Groep 11 Metalen, (bewerking van).		Groep 12 Stoom- en andere werktuigen enz.		Groep 13 Scheepsbouw, rijtuigen, enz.		Groep 14 Papier, enz.		Groep 15 Textiele nijverheid.		Groep 16 Gas en electriciteit.		Groep 17 Voedings-, en genotmiddelen.	
A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	1	1	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	13	2	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	3	2	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"
"	"	1	1	"	"	"	"	1	1	2	2	22	9	1	1	"	"	7	6	"	"	"	"

Van de ontbrekende ongevallen was de uitkeering onbekend.

OVERZICHT der ongevallen, waarvan wel eene kennisgeving ingevolge art. 12 der
gerangschikt naar der

Volgnummer.	De getroffene ontving:		Groep 1 Aardewerk, glas enz.		Groep 2 Diamant enz.		Groep 3 Boek- en steen-drukkerijen enz.		Groep 4 Bouwbedrijven.		Groep 5 Chemische nijverheid enz.	
			A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
1	van den patroon.	*a* het volle loon en de V.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		b. het volle loon	1	1	"	"	"	"	2	2	"	"
		c. een gedeelte van het loon en de V	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		d. een gedeelte van het loon	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		e. geringe ondersteuning	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	van het fabrieksziekenfonds.	*a.* het volle loon en de V.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		b. het volle loon	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		c. een gedeelte van het loon en de V	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		d. een gedeelte van het loon	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	van een plaatselijk ziekenfonds, beheerd en ondersteund door patroons.	*a.* de wekelijksche uitkeering door den patroon gesuppleerd tot het volle loon.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		b. de wekelijksche uitkeering. . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
4	van eene verzekeringsmaatschappij.	*a.* de vastgestelde uitkeering en een bijdrage van den patroon of der sub 3 bedoelde fondsen.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		b. de vastgestelde uitkeering	3	2	"	"	"	"	5	5	"	"
5	niets.		2	2	"	"	"	"	3 1)	3	"	"
		Totaal . . .	6	5	"	"	"	"	10	10	"	"

A = aantal ongevallen.
B = aantal bedrijven.
V = verplegingskosten.

1) 1 dood (werkgever).

Veiligheidswet, doch geen formulier ingevolge art. 61 der Ongevallenwet inkwam, verleenden onderstand.

Groep 6 Hout- en stroobewerking enz.		Groep 7 Kleeding en reiniging.		Groep 8 Kunstnijverheid.		Groep 9 Leder, wasdoek, enz.		Groep 10 Oer, steenkolen, turf.		Groep 11 Metalen (bewerking van).		Groep 12 Stoom- en andere werktuigen enz.		Groep 13 Scheepsbouw, rijtuigen, enz.		Groep 14 Papier, enz.		Groep 15 Textiele nijverheid.		Groep 16 Gas en electriciteit.		Groep 17 Voedings- en genotmiddelen.	
A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	2
2	2	4	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	3	3	1	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	6	6
1	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	2	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	2
,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	2	,,	,,	2	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	3	3
3	3	6	3	,,	,,	3	3	,,	,,	7	7	2	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	13	13

Van de ontbrekende ongevallen was de uitkeering onbekend.

OVERZICHT der ongevallen, waarvan wel eene kennisgeving ingevolge art. 12 der gerangschikt naar den

Volgnummer.	De getroffene ontving:		Groep 1 Aardewerk, glas enz. A	Groep 1 B	Groep 2 Diamant enz. A	Groep 2 B	Groep 3 Boek- en steendrukkerijen enz. A	Groep 3 B	Groep 4 Bouwbedrijven. A	Groep 4 B	Groep 5 Chemische nijverheid enz. A	Groep 5 B
1	van den patroon.	*a.* het volle loon en de V.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
		b. het volle loon	„	„	„	„	„	„	2	2	„	„
		c. een gedeelte van het loon en de V	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
		d. een gedeelte van het loon. . . .	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„
		e. geringe ondersteuning	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„
2	van het fabrieksziekenfonds.	*a.* het volle loon en de V.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
		b. het volle loon	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
		c. een gedeelte van het loon en de V	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
		d. een gedeelte van het loon	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	van een plaatselijk ziekenfonds, beheerd en ondersteund door patroons.	*a.* de wekelijksche uitkeering door den patroon gesuppleerd tot het volle loon.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
		b. de wekelijksche uitkeering. . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
4	van eene verzekeringsmaatschappij.	*a* de vastgestelde uitkeering en een bijdrage van den patroon of der sub 3 bedoelde fondsen.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
		b. de vastgestelde uitkeering. . . .	„	„	„	„	„	„	5	5	„	„
5	niets.		„	„	„	„	„	„	4	4	„	„
		Totaal . . .	1	1	„	„	„	„	12	12	„	„

A. = aantal ongevallen.
B. = aantal bedrijven.
C. = verplegingskosten.

Veiligheidswet, doch geen formulier ingevolge art. 61 der Ongevallenwet inkwam, verleenden onderstand.

Groep 6 Hout- en stroobewerking enz.		Groep 7 Kleeding en reiniging.		Groep 8 Kunstnijverheid.		Groep 9 Leder, wasdoek, enz.		Groep 10 Oer, steenkolen, turf.		Groep 11 Metalen (bewerking van).		Groep 12 Stoom- en andere werktuigen enz		Groep 13 Scheepsbouw, rijtuigen, enz.		Groep 14 Papier, enz.		Groep 15 Textiele nijverheid.		Groep 16 Gas en electriciteit.		Groep 17 Voedings- en genotmiddelen.	
A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	3
2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	2	„	„	1	1	„	„	1	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	1	1	„	„	„	„	2	2	„	„	1	1
4	3	„	„	„	„	„	„	1	1	1	1	1	1	2	2	„	„	4	4	1	1	8	6

Van de ontbrekende ongevallen was de uitkeering onbekend.

Woningen. Een paar malen bereikten mij klachten omtrent onvoldoende woningtoestanden op steenfabrieken. Ik maakte de desbetreffende organen van het toezicht op de Volksgezondheid daarmede bekend. Op een grootere steenfabriek in Overijssel werden de woonketen, waarin arbeiders van Maandag tot Zaterdag vertoefden en sliepen, in verregaand vuilen en onvoldoenden toestand aangetroffen.

Maar hetgeen ik zoo af en toe met betrekking tot woningen hoorde en tegenkwam, komt het mij voor, dat de kwestie van het ongedierte een zoo belangrijke is, dat zij verdient, dat daaraan zeer veel aandacht opzettelijk wordt gewijd.

Huisindustrie. In de gemeenten Kampen, Genemuiden, Hasselt, Zwartsluis en omgeving komt een eigenaardige huisindustrie voor, het *maken van biezenmatten.* Daar dit product hoe langer hoe minder gebruikt wordt en in prijs zeer is gedaald, behoeft het niet te verwonderen, dat in deze ondergaande huisindustrie onhoudbare toestanden voorkomen. De vorm dezer industrie is hier eenigszins anders dan in andere takken van bedrijf, n.l bestaan er hier geen eigenlijke werkgevers, die grondstof, welke hun eigendom is, ter bewerking uitgeven. De personen, die de matten maken, meest oude vrouwen, maar dikwijls door kinderen geholpen, koopen op de markt partijen biezen, die zij bij bakkers of op eigen zolders doen drogen en daarna tot matten verwerken. Deze worden dan geleverd aan de handelaars-opkoopers, tegen prijzen afhangende van de kwaliteit.

Er worden verschillende soorten vervaardigd, n.l. de geweven matten, die op een primitieven weefstoel worden gemaakt, en waarbij met de vingers, de biezen als inslag door een ketting van touw worden gehaald; van deze bestaan een viertal soorten, naar gelang van de kwaliteit der gebruikte biezen en van het geweven patroon. Verder worden er ook gevlochten matten gemaakt, waarvoor de biezen met 3 tot 7 in elkaar worden gewerkt tot banden. Hiervan stelt men dan de bekende ronde matten samen door de banden spiraalsgewijze aan elkaar te hechten. Ook worden eenvoudig in elkaar gevlochten vloermatjes vervaardigd.

De loonen, die verdiend worden, zijn uiterst gering. Een goed overzicht er van werd nog niet verkregen. Toch werd o. a. medegedeeld, dat in een geheele week *f* 1.— werd verdiend en bij een 16- à 17-urigen werkdag 35 cts. Slechts doordat de biezen eenmaal zijn gekocht door de mattenweefsters en vlechtsters, moeten zij voor die lage verdiensten het uitgegeven geld weer trachten terug te winnen. Voorts is de groote werkeloosheid, voornamelijk bij Zuiderzee-visschers, oorzaak dat het oude handwerk in deze streek waarschijnlijk inheemsch door den groei van de biezen, in de naaste omgeving, nog niet geheel is opgegeven.

Het *zakkenplakken* in huisarbeid is in de laatste jaren nog al toegenomen

vooral in enkele plaatsjes op de Veluwe. Voor een der grootste cichoreifabrikanten werden de zakjes geheel en al op deze wijze vervaardigd.

In de gemeenten Groenlo en Lichtenvoorde wordt nog veel *schoenmakerij* als huisindustrie aangetroffen.

Klompenmakerij. In het dorp Enter, behoorende tot de gemeente Wierden, wordt op vrij groote schaal het klompenmakersbedrijf uitgeoefend. Een opdracht van den Centralen Raad van Beroep (Ongevallenverzekering) tot onderzoek wie in dat bedrijf gerekend kan worden het hoofd te zijn, gaf aanleiding tot het bezoeken van verschillende werkplaatsen. Daarbij bleek, dat hier een eigenaardige vorm van huisindustrie en huisarbeid bestaat, waarin zoowel bazen als knechten een schamel loon konden verdienen. Het klompenmaken wordt dan ook alleen uitgeoefend wanneer geen andere arbeid, b.v. als maaier of boerenknecht kan verricht worden.

In die gemeente werden ook eenige personen aangetroffen, die hout uitgeven, om daarvan voor hen tegen een vast loon klompen te vervaardigen. Winkelnering of eenig ander misbruik kwam daarbij niet voor. Het werk geschiedt in de open lucht of in vrij primitieve werkplaatsen, bijna uitsluitend door volwassen mannelijke personen.

Door den waarnemend-architect der Rijks museumgebouwen werd de aandacht van den Minister gevestigd op het nadeel, voor de gezondheid der arbeiders voortvloeiende uit de bewerking van zandsteen, en op de mogelijkheid van het vervangen van deze steensoort door andere, althans van het verbieden van het gebruik der allerschadelijkste zandsteensoorten. Tot nadere voorbereiding van deze zaak, werd op het voorstel der inspecteurs, aan hen een onderzoek opgedragen. Voor mijne inspectie droeg ik dit onderzoek op aan den adj.-inspecteur Zaalberg, die het volgende rapport opstelde, waarmede dit Verslag wordt besloten. (Bijlage **A**).

De inspecteur van den arbeid in de 7e inspectie:

G. J. van Thienen.

Bijlage A.

Toestanden betrekkelijk steenhouwers.

Aard en omvang van het onderzoek. Als richtsnoer voor het onderzoek werd gebruikt de door de sub-commissie uit de inspecteurs samengestelde vragenlijst en mitsdien in hoofdzaak aandacht gewijd aan de oorzaken van den slechten gezondheidstoestand onder de steenhouwers, het verband met de verwerkte steensoorten, en aan feiten, welke die gezondheidstoestand duidelijk demonstreeren.

Het onderzoek omvat alle steenhouwerswerkplaatsen (winkels) in de provinciën Gelderland en Overijssel en de bouwwerken, waaraan steenhouwers werkzaam waren. Alle aldaar aangetroffen werklieden en patroons werden gehoord en ook het oordeel van enkele architecten gevraagd. Bezocht werden 38 winkels en 7 bouwwerken met onderscheidenlijk 185 en 23 steenhouwers.

Als steenhouwers zijn alleen die werklieden gerekend, wier arbeid uitsluitend bestaat in het behouwen van natuursteen. Schuurders en sjouwers verkeeren wat gevaar voor de gezondheid betreft in geheel andere omstandigheden. De schuurders zijn eigenlijk geen vaklieden, zij komen in den regel eerst op later leeftijd op den winkel (oude opperlieden e. d.), verdienen aanmerkelijk lager loon; zijn niet blootgesteld aan stof, meer aan vocht en nadeel door giftige polijstmiddelen. Men treft er veel oude lieden onder aan, zoo oud als men geen steenhouwers ziet.

Toestand der werkplaatsen. Daar, zooals hierna nog ter sprake zal komen, het werken in de buitenlucht het meest afdoende middel is om het stofgevaar te verminderen, valt bij het beoordeelen der werkplaatsen het allereerst op dat bij 8 werkplaatsen (7 winkels en 1 bouwwerk) niet in de open lucht kon gewerkt worden. In 6 dezer gevallen ontbrak daartoe terrein, in 1 was de vergunning krachtens de Hinderwet beperkt tot het werken binnenshuis, in 1, de Eusebiuskerk te Arnhem, kon de gemeente niet meer terrein beschikbaar stellen omdat dit deel uitmaakt van de markt, die geen ruimte over had.

Een abri of gedeeltelijk overdekte ruimte op het open terrein werd slechts 7 malen aangetroffen; veel aandacht wordt hieraan niet gewijd.

Met weinig kosten ware in vele gevallen deze belangrijke verbetering te bewerkstelligen.

Van de werklokalen voldoet geen enkel aan de door Sommerfeld opgestelde eischen: 5 M. hoogte, in het dak openingen op afstanden van 1 M., aan één zijde open met waterdicht scherm, dat opgerold kan worden.

Hoogte. Zeer ruim is eeǹ tot steenhouwerij ingerichte vroegere kerk van 8 M. hoogte en 10 × 10 M. vloeroppervlak. Een hoogte van 4 M. of meer hadden 7 werklokalen, alle anderen waren lager. Minder dan 3 Meter hoogte werd 5 malen gemeten, de minste hoogte was 2.30 M. In dit vertrekje met 6 × 3 M. vloeroppervlak en al wat er aan raam was zorgvuldig gesloten, werkten 2 broers van 17 en 20 jaren, wier vader op 55-jarigen leeftijd en 2 broers op 19 en 27 jaar aan tering gestorven waren. Hun moeder zette nu met hen het bedrijf voort. Zij bewerkten hardsteen en de lage ruimte was één dichte stofwolk. Zij deelden mede, dat de dokter alleen maar gewaarschuwd had niet te fluiten, te zingen en te praten onder het werk. Bij deze werkplaats was geen open terrein, wel een groote schuur waarin des zomers gewerkt werd.

Ruimte. Aan den onderlingen afstand der steenhouwers wordt weinig aandacht geschonken; vrijheid van beweging om het werkstuk en vermijding van de grootere splinters zijn de eenige factoren, waarmede gerekend wordt. Wel is algemeen de ondervinding, dat zandsteen niet in een besloten ruimte bewerkt kan worden, zelfs in bovengenoemde gewezen kerk was de geheele ruimte met stof in sterke mate bezwangerd toen twee man zandsteen bewerkten. Doch ook waar alleen hardsteen verwerkt wordt merkte ik een hinderlijke stofatmosfeer op wanneer deuren en ramen gesloten waren, zelfs in zeer ruime lokalen.

De noodig geachte afstand varieerde van 1 tot 5 M., veel aandacht was aan deze kwestie niet geschonken. Op mijn vraag hoeveel steenhouwers hoogstens in een bepaald werklokaal mochten werken, kreeg ik de volgende antwoorden:

$4^1/_2$	hoogte,	$5^1/_2$ × 8	vloeropp.	6	man	33	kub.	M.	per	hoofd;
$3^1/_2$	„	4 × 7	„	8	„	12	„	„	„	„
2,75	„	5 × 7,6	„	9	„	9	„	„	„	„
4	„	6 × 12	„	15	„	19	„	„	„	„
4	„	3,75 × 8	„	5	„	24	„	„	„	„
4,75	„	5 × 15	„	11	„	32	„	„	„	„

Blijkbaar werd hierbij met de hoogte weinig rekening gehouden doch meer met het vloeroppervlak. Per hoofd werd daarvoor derhalve noodig geacht 7; $3^1/_2$; $3^1/_3$; 5; 6; 7 vierkante Meter.

Teekent men op de vloeren de standplaatsen van het aangegeven aantal

steenhouwers, dan blijkt in alle gevallen een onderling afstand van ongeveer 2 M. de gebezigde maatstaf te zijn geweest; wel een bewijs dat een minimumhoogte van b.v. 4 M. noodig is om zeker te zijn dat ook zonder herhaalde contröle overvulling der werklokalen voorkomen wordt en een vrije luchtruimte van 20 kub. M. gewaarborgd blijft.

Vloeren. De vloeren bestaan meest uit klinkers, verder uit leem of aarde. Algemeen wordt wekelijks het afval weggeveegd. Tegen opwaaien van het stof wordt hier en daar, waar zandsteen bewerkt wordt, de vloer wel eens bevochtigd. Overigens wordt dit aan het toeval overgelaten of somtijds schuurders en zagers wat water morsen. Van heel groot belang komt mij dit niet voor, daar het stof, dat van den vloer opdwarrelt in hoeveelheid zeer ver achterstaat bij de wolken, die met iederen slag elke steenhouwer verspreidt. Iets anders is het wanneer in de open lucht gewerkt wordt en wind of tocht voortdurend het stof kunnen opwaaien.

Stof. Tegen inademing van stof worden geen andere maatregelen genomen dan het bevochtigen van de steen, wanneer deze ten minste vocht opneemt, wat alleen met de meeste zandsteensoorten het geval is. Respiratoren waren nergens in gebruik. In twee werkplaatsen deed als zoodanig een spons dienst bij het bewerken van zandsteen. In een werkplaats waren na eenige frappante sterfgevallen aan de steenhouwersziekte algemeen sponzen gebruikt, doch op den duur waren zij weer verdwenen omdat de voortdurende hinder zwaarder ging wegen dan het dreigende gevaar.

Splinters. Stofbrillen worden alleen gebruikt bij die enkele werkzaamheden, waarbij bizonder en voortdurend gevaar voor oogverwondingen bestaat. Het beveiligen van hand en arm geschiedt nergens, toch zag ik een granietbewerker met verscheidene wondjes aan hand en onderarm, veroorzaakt door afvliegende splinters van dit bij uitstek harde materiaal.

Privaten. Aan een winkel ontbrak een privaat. De werklieden, drie in getal moesten gebruik maken van een publiek privaat, waarover zij ernstige klachten hadden.

In 4 winkels was het privaat in een werklokaal. Een hiervan is een fabriek of werkplaats in den zin der Veiligheidswet (de opgave volgens de artt. 13 of 27 was niet gedaan) zoodat daar verbetering geëischt is.

Luchtverversching. De luchtverversching, tevens het meest afdoend middel om de stoflaag te verminderen, laat in het koude jaargetijde algemeen te wenschen over. Zoolang mogelijk blijven deuren en ramen open, doch bij koud weêr gaat alles weer dicht. Roosters in den muur en koekoek-

ramen, die het langst worden opengehouden, werden slechts enkele malen gezien.

Verwarming. In nauw verband met de luchtverversching in het koude jaargetijde staat de verwarming en hiermede is het vrij algemeen treurig gesteld. Ofschoon de werklieden doelmatige verwarming zeer op prijs stellen ontbreekt ze in verscheiden werkplaatsen geheel en in andere wordt ze slechts verkregen door een allereenvoudigste, meestal afgeleefde kachel, ver onvoldoende voor de betrekkelijk groote ruimten. Een gevolg van deze misplaatste zuinigheid is het gesloten houden van alle openingen, die tot luchtverversching (en stofafvoer) kunnen bijdragen.

Verlichting. Daglicht heeft tot alle werkplaatsen voldoende toegang. Met de avondverlichting is het daarentegen treurig gesteld, hetgeen direct volgt uit de omstandigheid, dat de werklieden daarvoor zelf moeten zorg dragen. Ieder man heeft daarom zijn eigen petroleumlamp, die niet meer zijn dan werkstuk verlicht. Bij uitzondering werd gasverlichting aangetroffen, waarvoor evenwel 1 cent per uur en per man op het loon werd gekort. Alleen te Arnhem wordt, sedert ruim een jaar, door de patroons voor verlichting gezorgd als gevolg van onderhandelingen met de arbeidersvereenigingen; en te Zutphen wordt bij het restauratiewerk der St. Walburgskerk gratis gaslicht verstrekt.

Verdere opmerkingen de werkplaatsen betreffend. Zes winkels zijn fabriek of werkplaats in den zin der Veiligheidswet met 10, 10, 9, 9, 12 en 15 steenhouwers. In een hiervan wordt een krachtwerktuig gebezigd, uitsluitend voor het bewerken van marmer.

De bezochte bouwwerken zijn: 3 kerken in restauratie, 1 kazerne in aanbouw, 1 school in aanbouw, 1 bankgebouw in aanbouw, 1 huis van bewaring in aanbouw. Daar de restauratie der kerken jaren duurt is een behoorlijk werklokaal ingericht. Bij nieuwen bouw wordt veel aan het toeval overgelaten en hangt veel af van de beschikbare ruimte. Tot ernstige klachten was in de tegenwoordige gevallen geen aanleiding. Wel werden mededeelingen gedaan, die op zeer vicieuse toestanden wijzen, b.v. werd alle zandsteen, benoodigd voor de restauratie van een gasthuis, in den kelder van dat gebouw verwerkt en huurde de aannemer van een groot restauratiewerk een pakhuis, dat allerminst geschikt was voor menschelijk verblijf, laat staan voor 8 zandsteenhouwers, die in stukloon, dus lang en gejaagd werken. Bij den bouw eener groote textielfabriek, waaraan veel zandsteen gebezigd werd, waren de steenhouwers in het koude jaargetijde aan weer en wind blootgesteld.

Ouderdom der steenhouwers op 1 Jan. 1905.

12 t/m 15 jaren	. . . .	27 man	=	12,98 pCt.
16 „ 19 „	. . . .	35 „	=	16,83 „
20 „ 24 „	. . . .	44 „	=	21,16 „
25 „ 29 „	. . . .	30 „	=	14,42 „
30 „ 34 „	. . . .	18 „	=	8,65 „
35 „ 39 „	. . . .	18 „	=	8,65 „
40 „ 44 „	. . . .	11 „	=	5,29 „
45 „ 49 „	. . . .	11 „	=	5,29 „
50 „ 54 „	. . . .	8 „	=	3,85 „
55 „ 59 „	. . . .	2 „	=	0,96 „
60 „ 64 „	. . . .	4 „	=	1,92 „
65 en daarboven	. . . .	— „	=	—
		208	=	100 pCt.

Ter vergelijking met de „jaarcijfers” en daaruit de uitkomst der volkstelling van 31 December 1899 worden alleen de mannen van 20 jaren en ouder gerekend. Op het 20e jaar toch zijn alle steenhouwers reeds in het vak, op later leeftijd heeft geen toevoer meer plaats.

	Mannelijke bevolking op 31 Dec. 1899		Steenhouwers 31 Dec. 1904		Duitschland. 1892/1894
20—29	405 387	= 29,33 pCt.	74	= 50,68 pCt.	50,64 pCt.
30—39	316 258	= 22,88 „	36	= 24,66 „	37,54 „
40—49	246 324	= 17,81 „	22	= 15,07 „	9,48 „
50—64	273 040	= 19,69 „	14	= 9,59 „	2,35 „
65—84	136 743	= 9,93 „	—	= — „	
85—	3 903	= 0,36 „	—	= — „	
	1381 655	100	146	100	100

De beroepstelling van 31 Dec. 1899 geeft voor de verschillende leeftijds- en beroepsklassen:

	Nijverheid	pCt.	Bouwbedr.	pCt,	(Steenh. 1. 1. ’05)	pCt.
12—15	46365	8,48	8880	6,12	27	= 12,98
16—22	122969	22,51	28601	19,82	62	= 29,81
23—60	311601	57,05	95584	66,34	116	= 55,77
61—65	27701	5,06	5510	3,79	3	= 1,44
66—70	19436	3,55	3111	2,13	0	= 0
71—	18371	3,35	2640	1,80	0	= 0
	546443	100	144326	100	208	100

Aanvangsleeftijd. Van 139 steenhouwers werden gegevens verkregen omtrent den leeftijd waarop zij dit vak begonnen en wel:

38 op 12 jaren, of jonger.
44 op 13 jaren.
32 op 14 jaren.
12 op 15 jaren,
6 op 16 jaren.
6 op 17 jaren.
1 op 20 jaren.

Evacuatie anders dan door overlijden. De vraag of steenhouwers in andere vakken overgingen werd algemeen ontkennend beantwoord. In enkele kleine plaatsen werd wel een steenhouwer ontmoet, die tevens metselaar was; in tijden van werkeloosheid voor steenhouwers verrichten deze wel eens werk als opperman en dgl. Gewoonlijk treedt de werkeloosheid evenwel gelijktijdig in met die in de andere bouwvakken.

Leeftijd bij overlijden. Door informatie bij patroons en werklieden werden gegevens verzameld omtrent den leeftijd van overlijden van steenhouwers gedurende de laatste jaren. De opgaven omvatten 76 personen; van 17 werd de leeftijd bij gissing genoemd: 8 tusschen 30 en 40 jaren en 9 van ongeveer 30 jaren. Ten einde in geen geval een ongunstig beeld te geven zijn deze 17 als volgt ingedeeld: 9 tusschen 30 en 35 jaren en 8 tusschen 35 en 40 jaren.

Leeftijd bij overlijden:

14—19	jaren	2	steenhouwers	2,63	pCt.	
20—24	,,	5	,,	6,58	,,	
25—29	,,	13	,,	17,10	,,	56,57 pCt
30—34	,,	17	,,	22,37	,,	
35—39	,,	13	,,	17,10	,,	
40—44	,,	10	,,	13,16	,,	
45—49	,,	7	,,	9,21	,,	
50—54	,,	3	,,	3,95	,,	11,85 ,,
55—59	,,	4	,,	5,26	,,	
60—64	,,	1	,,	1,32	,,	
65—69	,,	1	,,	1,32	,,	
		76	,,	100		

Deze cijfers geven geen juist beeld van den toestand, doch dat ze eenig vertrouwen verdienen, blijkt uit hunne overeenstemming in algemeen beloop met Duitsche statistieken en met de volgende mededeelingen:

Een 60-jarig steenhouwer — de meesten mijner tijdgenooten zijn kort na hun 30e jaar gestorven aan borstkwalen.

Een 46-jarig patroon, vroeger werkman — mijn tijdgenooten zijn meest alle tusschen het 25e en 40e jaar gestorven, tengevolge van het werken in zandsteen.

In een zaak die 50 jaren bestaat stierven de meesten voor het 40e jaar.

Een 44-jarig steenhouwer — de meeste mijner tijdgenooten stierven omstreeks 35 jaren oud.

Een 52-jarig steenhouwer — al mijn tijdgenooten zijn dood, meest tusschen 26 en 36 jaren oud, een op 43-jarigen leeftijd.

Ter vergelijking diene, ontleend aan de jaarcijfers 1903, de sterfgevallen naar den leeftijd in elke provincie.

Sterfgevallen in Gelderland en Overijssel			Steenhouwers (76) Geld. en Ov.	952 Steenh. (Sommerfeld)	916 Steenh. Duitschland
14—19 jaren	396	4,80 pCt.	2,63 pCt.	0,65 pCt.	0,87 pCt.
20—29 „	796	8,64 „	23,68 „	17,97 „	5,89 „
					16,70 „
30—39 „	743	8,07 „	39,47 „	44,76 „	23,79 „
40—49 „	771	8,37 „	22,37 „	28,16 „	19,22 „
50—64 „	1974	21,44 „	10,53 „	6,53 „	15,83 „
64—79 „	3334	36,21 „	1,32 „	—	9,73 „
80 „	1194	12,97 „	—	1,93 „	7,97 „
	9208	100	100	100	100

Vergelijk met Duitschland. De Duitsche cijfers zijn beïnvloed door een omstandigheid ten goede, nml. het medereken van alle werklieden in het bedrijf dus ook schuurders, sjouwers en door een omstandigheid ten kwade, nml. het veelvuldiger gebruik van zandsteen.

Doodsoorzaak. Moest voor het verkrijgen van gegevens betreffende den leeftijd van overlijden afgegaan worden op het geheugen der werklieden, zoodat noch juistheid noch volledigheid verkregen werd, de groote overeenkomst met de Duitsche lijnen doet vertrouwen, dat het beeld gegeven door de 76 beschouwde gevallen sterk overeenkomt met den werkelijken toestand in het geheele bedrijf.

Hetzelfde is het geval met den doodsoorzaak. Geeft Calwer aan dat van 1212 steenhouwers 86,13 pCt. stierven aan ziekten der ademhalingsorganen en daarvan 55,93 pCt. aan longtuberculose en Sommerfeld dat van 952 steenhouwers 87 pCt. stierven aan ziekten der ademhalingsorganen en daarvan 84,2 pCt. aan longtuberculose, geheel in overeenstemming daarmede is de in de 7e inspectie verkregen indruk. Vraagt men, waaraan deze of gene

gestorven is, of waaraan een zieke lijdt, bijna steeds is het antwoord: tering, opgeven, bloedspuwing, borstlijden en dergelijke.

Ziektegevallen. Het is niet gelukt aangaande dit punt gegevens van beteekenis te verzamelen. De patroons verklaarden meest allen zelden of nooit zieken te hebben. Navraag bij de werklieden zelve is een te pijnlijke zaak. Ziekte, waardoor verlet wordt, is eerst aanwezig als de longen in hevige mate zijn aangedaan. Op enkele werkplaatsen werd dan ook wel opgegeven, dat een of meer der werklieden al geruimen tijd weggebleven was en niet veel kans op herstel meer had. Ook gaven sommige steenhouwers op reeds bloed opgegeven te hebben, anderen dat de docter met hun vrouw ernstig over hun toestand gesproken had; in cijfers is evenwel het waargenomene niet weer te geven. *Enkele ziekenfondsen weigeren steenhouwers.*

Drankmisbruik. Algemeen was het oordeel, dat in de laatste 10 à 20 jaren het drankmisbruik aanmerkelijk is verminderd. Op het groote meerendeel der winkels laat de toestand weinig of niets te wenschen over, en bij de patroons is het streven waar te nemen om dronkaards van de winkels te weren. Op de bouwwerken is de toestand minder gunstig. Het zijn vanzelf al niet de beste elementen, die tot de „karweizoekers” behooren; op de bouwwerken wordt veel in accoord gewerkt, zoodat betrekkelijk veel verdiend wordt, althans de mogelijkheid bestaat veel te verdienen en meestal ontbreekt het tehuis. Over werken als Musis-Sacrum te Arnhem en Rigtersbleek te Lonneker gaan dan ook treurige verhalen omtrent Maandaghouden en liederlijkheid.

Dat van alle werklieden de steenhouwers het meest drinken, werd algemeen toegegeven en toegeschreven aan het hoogere loon (vooral bij stukloon). Dat de invloed van het stof op de keel er eveneens toe bijdraagt vond weinig geloof, evenzoo de op sommige naturen tot roekeloosheid leidende vooruitzichten van een vroegen dood.

Drie patroons schreven den slechten gezondheidstoestand zoo goed als uitsluitend aan den drank toe. Twee hunner waren evenwel zelf allerminst vrij van sterken drank.

Toch hoorde ik van onverdachte zijde verschillende sterfgevallen op jeugdigen leeftijd toeschrijven aan drankmisbruik en daaraan verbonden onvoorzichtigheid.

Werktijd. In 38 werkplaatsen bedroeg de dagelijksche werktijd in den zomer slechts in 1 geval minder dan 10, n.l. 9½ uur, hier werkte het hoofd (een Duitscher) met één hulp. In alle andere gevallen was de werkdag langer dan 10 uur en wel:

6	1 maal	$10\frac{1}{4}$	uur	voor	21	5	personen boven 16 jaren.	
	4 ,,	$10\frac{1}{2}$	,,	,,		14	,,	,, ,, ,,
	1 ,,	$10\frac{3}{4}$	,,	,,		2	,,	,, ,, ,,
31	14 ,,	11	,,	,,	139	59	,,	,, ,, ,,
	4 ,,	$11\frac{1}{4}$	,,	,,		33	,,	,, ,, ,,
	11 ,,	$11\frac{1}{2}$	,,	,,		41	,,	,, ,, ,,
	2 ,,	12	,,	,,		6	,,	,, ,, ,,

Eén jeugdig persoon werkt $10\frac{1}{2}$ uur, de 25 overigen 11 uren.

Des Zaterdags is op 2 gevallen na de werkdag korter, in die beide gevallen wordt ook op Zaterdag te 8 resp. 7 uur geëindigd en een week van 72, resp. 69 uren gemaakt. Van 4 ontbreken de gegevens. Voor de overige 32 is het uur van einde des Zaterdags:

7 maal	4	uur	n.m.
4 ,,	$4\frac{1}{2}$	,,	,,
11 ,,	5	,,	,,
2 ,,	$5\frac{1}{2}$	,,	,,
7 ,,	6	,,	,,
1 ,,	$6\frac{1}{2}$	,,	,,

Op de eerste vijf werkdagen is, met uitzondering van 6 gevallen, het einde van den werktijd in den zomer op 7 uur n.m. gesteld, van die zes is het einde in 2 gevallen 8 uur, in vier $7\frac{1}{2}$ uur n.m.

Het aantal werkuren per week in den zomer bedroeg:

1 maal	51	uren	(2	personen)
5 ,,	60—62	,,	17	,,
14 ,,	63—65	,,	60	,,
13 ,,	66—68	,,	62	,,
4 ,,	69—71	,,	17	,,
1 ,,	72	,,	2	,,

In den winter is de werktijd, met uitzondering van één geval, korter. In getallen is dit niet juist weer te geven, daar behalve de kortere duur van het daglicht ook de schaarste aan werk invloed uitoefent.

'sMorgens wordt hoogst zelden bij kunstlicht gewerkt, daarom 's avonds veel tot 8 uur. Het aantal werkuren per week varieert voor het meerendeel tusschen 48 en 58, zelden vallen ze hier buiten.

Overwerk komt slechts in enkele werkplaatsen tot een omvang van beteekenis voor en bedraagt dan 2 à 3 uren per dag. Een enkele maal moet ook des nachts gewerkt worden, b.v. wanneer om eenige reden een grafzerk op een bepaalden dag gereed moet zijn. In den regel evenwel komen geen spoedbestellingen voor, noch voor grafwerk, noch voor bouwwerken.

Loon. Op de winkels wordt algemeen in uurloon gewerkt en werd hiervoor genoteerd:

Wageningen . .	16 à 18 cents.
Tiel.	17 ,,
Apeldoorn . . .	18 ,,
Zutphen	18 à 19 ,,
Kampen	18 à 20 ,,
Zwolle	18 à 20 ,,
Almelo	19 ,,
Nijmegen. . . .	19 ,,
Deventer. . . .	19 à 21 ,,
Arnhem	20 à 22 ,, (vrij licht)

Voor de schuurders kan 5 cts. minder gerekend worden.

Op de bouwwerken is minder vastheid in het loon. Dit hangt in sterke mate af van vraag en aanbod. Aan de kazerne te Nijmegen b.v. was het uurloon in den zomer 24 cts in den winter 21 cts. Het meeste werk geschiedt op de bouwwerken evenwel in accoord en kan dan per week aanmerkelijk meer bedragen dan het uurloon. Aan het gebouw voor de Geld. Credietvereeniging te Arnhem werd in uurloon 26 cts verdiend, in accoord *f* 17.50 per week van 63 uur (het loon is hooger omdat zandsteen verwerkt wordt).

Overal is het loon der steenhouwers hooger dan dat van andere werklieden in de bouwvakken. Het verschil bedraagt 3 tot 5 cts.

De lagere productiekosten in Duitschland zijn mede oorzaak dat veel zandsteen bewerkt aangevoerd wordt. Door steenhouwers, die veel in Duitschland gewerkt hadden, werd mij medegedeeld, dat daar over 't algemeen het loon aanmerkelijk hooger is dan hier; zeer ongunstig evenwel is het gesteld met Bentheim en Gildehaus. Daar vernam ik, dat het uurloon voor de steenhouwers (wettelijk maximum werktijd 9 uur) 27 Pfg. bedraagt, wat in accoord stijgt tot circa 40 Pfg. De groefwerkers verdienen slechts 20 Pfg. per uur. Juist uit deze groeven komt de zandsteen klaargemaakt in ons land en ik zag daar werken aan steen voor de kazerne te Ede voor de fabriek „Kremersmaten" en voor de villa voor den heer L. van Hoek te Enschede.

Werken in de open lucht. Wanneer dit eenigszins mogelijk is wordt in de open lucht gewerkt. Behalve in de aangegeven werkplaatsen zonder open terrein kan dan ook worden aangenomen dat $^3/_4$ van het werk in de open lucht geschiedt (in regenjaren minder). Buiten de werkplaatsen (terrein hieronder begrepen) wordt weinig gewerkt, regel is, dat de stukken op de werkplaats worden klaargemaakt en dan afgeleverd en gesteld. Bij het

onderzoek werden dan ook in den regel alle werklieden op de winkels aan het werk gevonden, slechts enkele malen waren er een of twee op een karweitje als vloeren leggen, zerken onderhouden, pas maken en stellen op bouwwerken.

Soorten van steen. Hardsteen, zandsteen, kalkzandsteen en marmer zijn de hier verwerkte steensoorten. Graniet wordt altijd klaar aangevoerd en alleen nog van gaten voorzien of beter pas gemaakt.

Hoeveelheid. Naar de verwerkte hoeveelheden in de laatste 5 jaren werd zooveel mogelijk navraag gedaan. Voor de winkels is zoodoende wel een overzicht te krijgen. Een aanmerkelijke hoeveelheid wordt echter op de bouwwerken gereed gemaakt buiten de steenhouwerspatroons om. Hiervan een betrouwbaar overzicht te verkrijgen vereischt een omvangrijk onderzoek, want al gelukte het uit de bestekken der voornaamste bouwwerken de hoeveelheid gebruikte steen van elke soort te weten te komen, dan zou nog nagegaan moeten worden welk deel daarvan klaargemaakt was aangevoerd en welk deel op het werk of in winkels bewerkt.

De hierna volgende cijfers:

3000 kub. Meter hardsteen,
1200 „ „ zandsteen,
400 „ „ kalkzandsteen,

geven dan ook de bewerkte hoeveelheid in de laatste jaren slechts bij benadering aan.

De hoeveelheid marmer is zoo groot, dat daaraan ongeveer $^1/_5$ van den tijd gewerkt wordt, welke benoodigd is voor den hardsteen. In eenheden is die hoeveelheid moeilijk op te geven omdat de graad van afwerking der aangevoerde stukken verschilt en de opgaven verstrekt worden in kub. Meter, in vierk. Meter en in geldswaarde.

Calwer geeft een staatje van uit Duitschland uitgevoerde ruwe of alleen behakte steen, waarop Nederland voorkomt met een jaarlijksche invoer van 3 à 400.000 ton in de jaren 1895—1899, dat is meer dan de helft van de totaal uitvoer van Duitschland.

Schadelijkheid. Zonder verschil van meening werd als volgorde naar schadelijkheid overal opgegeven:

zandsteen, behalve Udelfanger,
hardsteen en Udelfanger zandsteen,
kalkzandsteen en marmer.

In de zandsteen wordt niet veel verschil bevonden; Bentheimer, Gildehauser, Pilsener, Bollendorfer, Triersche, alle heeten even ongezond, de Oberkirchner nog iets erger omdat daarin het water niet doordringt,

althans niet tot een diepte overeenkomende met de dikte der af te houwen laag.

Omtrent graniet bestaat hier te lande weinig ondervinding; de buitengewone hardheid maakt het werken hierin weinig bemind, de afvliegende splinters veroorzaken hand- en armwondjes; het stof dat in minder hoeveelheid ontstaat dan bij zand- en hardsteen is even gevreesd als het zandsteenstof.

Hardsteen, kalkzandsteen en marmer zijn weinig, wellicht te weinig gevreesd. Ten minste wat hardsteen betreft is er geen reden tot goed vertrouwen, want ook de steenhouwers, die uitsluitend hardsteen verwerken gaan vroeger dan werklieden uit andere vakken te gronde en ook veelal aan longtering. Het moorddadige zandsteenstof heeft evenwel gemaakt, dat dit mindere kwaad onderschat wordt.

Vele steenhouwers zijn er van overtuigd, dat de ademhalingsorganen vooral te lijden hebben van het staalstof, dat van den beitel afkomstig is. Vandaar dan ook dat ze de schadelijkheid der steensoorten afmeten naar de snelheid waarmede de beitel afslijt. De hieruit opgemaakte volgorde komt vrijwel overeen met de in de litteratuur aangegevene en met die, welke onder de steenhouwers op andere gronden algemeen wordt aangenomen. Ook zijn er die aan den slag op harde steen, een slechte invloed op de longen toeschrijven.

Het verschil in de hoeveelheid en den aard van het stof is reeds op te merken bij het eenvoudig aanschouwen van de steenhouwers bij hun arbeid. Bij het houwen van zandsteen ziet men duidelijk twee wolken stof ontstaan n.l. voor den beitel en daarachter (of eigenlijk onder). De stof vóór den beitel is grofkorrelig en valt voor het grootste deel dadelijk neer. Achter den beitel evenwel komt bij iederen slag een wolkje uiterst fijn stof te voorschijn zoo fijn, dat het damp gelijkt en zich in een gelijkmatig dunne laag aan de onderzijde der handen afzet. Dit fijne stof is het, dat lang blijft zweven in de atmosfeer en waarvan ook Sommerfeld vond, dat het onder den microscoop bij de sterkste vergrooting nog steeds fijne korrels te zien gaf.

Bij het behouwen van kalkzandsteen en ook van Udelfangersteen ziet men zoogoed als geen stof ontstaan, de vrij grove korrels vallen terstond neer. De steenhouwers duiden den aard van dit stof zeer sprekend aan met „vettig". Het kleeft als het ware aan elkaar.

Hardsteen geeft, ofschoon in veel mindere mate dan zandsteen, een onaangenaam stof. In de om het slechte weer gesloten werklokalen, trof mij meermalen een hinderlijke rijkdom aan stof van de atmosfeer. Daar de gevolgen zich evenwel niet zoo onmiddellijk doen gevoelen als bij zandsteen, vreezen de arbeiders er minder voor, doch stellen wel degelijk prijs op ruime, luchtige lokalen en klagen over werklokalen.

Zandsteen. Als bewijs der schadelijkheid van de zandsteen kunnen dienen, naast de verwijzing naar de ondervinding in Duitschland en het oordeel van alle gehoorde steenhouwers, dat zandsteen bovenaan staat in de rangschikking naar schadelijkheid, mededeelingen als de volgende.

Aan het Seminarium te Nijmegen werd zeer veel Pilsener zandsteen in accoord verwerkt, waarbij zeer zware stukken, die men zich den tijd niet gunde te keeren en behoorlijk nat te houden. Vele steenhouwers zijn kort na het werk gestorven aan longtering.

Bij de restauratie der Groote Kerk te Zwolle zijn ruim 10 steenhouwers beneden de 30 jaren bezweken, die gezond begonnen. Er werkten 5 man tegelijk in een klein hok. Ware er geen zandsteen gewerkt, dan zouden de gevolgen naar alle waarschijnlijkheid minder ernstig zijn geweest.

De restauratie van de Groote Kerk te Deventer duurde 1 jaar; er werd zandsteen verwerkt in een niet geventileerd, klein pakhuis in een voortdurende stofwolk; veel overwerk; hierna zijn 10 man gestorven.

Aan de fabriek „Richtersbleek" werkten 20 steenhouwers; hier werd zandsteen verwerkt; in 't barre jaargetijde was er geen beschutting tegen weer en wind; 7 man zijn kort daarna gestorven tusschen 30 en 40 jaar oud.

Aan Musis Sacrum te Arnhem (1887) werkten circa 50 steenhouwers in Oberkirchner zandsteen; 12 zijn kort daarop gestorven.

Aan de kerk te Rheden werd door de steenhouwers geklaagd over de schade, die zij ondervonden van de Bentheimer steen; deze werd daarop vervangen door Udelfanger. Twee steenhouwers van 32 jaar stierven 4 en 10 maanden na het verlaten van dit werk aan tering; zij hadden te voren aan de Eusebiuskerk te Arnhem gewerkt.

Aan de Eusebiuskerk te Arnhem klaagden de steenhouwers, sedert 2 jaar wordt daar nu geen zandsteen meer verwerkt behalve Udelfanger.

Aan de St. Walburgskerk te Zutphen wordt voor zoover zulks mogelijk wordt geacht de zandsteen vermeden. Thans wordt $^1/_4$ zandsteen verwerkt tegen $^3/_4$ kalkzandsteen (St Joire en Savonière). De zandsteen wordt uitsluitend in de buitenlucht en daarom nooit des winters bewerkt.

Een patroon, die veel in het buitenland als werkman in zandsteen had gewerkt (Dom te Keulen, Mariakerk te Aken) zag daarbij zoovele tering krijgen en jong sterven, dat hij nu geen zandsteen verwerken wil en niet meedingt naar aanbestedingen van bestekken, die zandsteen bevatten. Wie er vijf jaar in werkt is naar zijn oordeel op.

Een patroon die, als werkman 9 maanden zandsteen bewerkte (station Nijmegen) begon toen al op te geven.

Een patroon vermijdt voor eigenbouwerij alle zandsteen en laat voor ander werk alles klaargemaakt komen, hij wilde niet op zich nemen het restaureeren (afschrappen, behouwen en aanvullen) van een geschilderde zandsteenen trap in een oud gebouw.

Enkele patroons betalen hooger loon bij het bewerken van zandsteen.

Een patroon vermijdt zandsteen zooveel mogelijk, en laat ze steeds buiten bewerken.

Een ander patroon tracht steeds de kalkzandsteen ingang te doen vinden inplaats van zandsteen.

Nog een ander patroon weigert alle werk in zandsteen.

Weer een ander laat zandsteen bewerkt komen of bij anderen bewerken.

Een werkman, die nooit anders dan hardsteen verwerkt had en nu in zandsteen werkte, klaagde sterk over meer hinder van stof.

Een werkman begon op te geven toen hij 1 jaar in zandsteen werkte, daarna hardsteen bewerkende had hij er geen last meer van.

Een werkman weigert beslist zandsteen te bewerken al zou zijn patroon er ook nog zoo krachtig op aandringen; de patroon billijkt deze houding geheel.

Een werkman deelde mede bij het bewerken van Oberkirchner last van neusbloeding te hebben.

Een patroon, die vrij gunstig over zandsteen oordeelde, bleek mij minder betrouwbaar. Ook in zijn dienst waren bij een kerkrestauratie 3 steenhouwers aan longtering gestorven.

Vele voelen het 's avonds in de borst, dat ze zandsteen bewerkt hebben.

Dat ook hardsteen niet onschuldig is kan blijken uit ondervindingen als de volgende:

Iemand, die alleen hardsteen verwerkte had voortdurend last van de borst, sedert hij patroon is en in hoofdzaak doet in houtcement, mozaïek en dergelijke is hij gezond.

Iemand, die zich als patroon vestigde en de eerste jaren zelf hard en lang meewerkte in een te klein lokaaltje, uitsluitend in hardsteen, bekocht dit met longontsteking en blijft longlijder.

In de groeven te Gildehaus werd mij medegedeeld dat na 5-jarigen arbeid als steenhouwer de gezondheid verdwenen is, en allen weten niet veel ouder dan 35 jaar te worden. Velen gaan dan ook eerst door den nood gedrongen er toe over dit werk te doen in de hoop er bij de eerste gelegenheid de beste weder mede te kunnen eindigen.

Is verbod van zandsteen wenschelijk en mogelijk? De personen betrokken bij het steenhouwersbedrijf oordeelen over dit vraagstuk al naarmate zij behooren tot een der drie categorieën: werklieden, patroons, architecten.

De werklieden oordeelen unaniem dat verbod van zandsteen zoo spoedig mogelijk moet ingevoerd worden en dat, wat aan bezwaren ingebracht zou kunnen worden niet opweegt tegen het moorddadige van het werk.

De patroons zijn het daarmede over het algemeen eens. Enkele willen de zandsteen behouden voor dat deel van het buitenwerk aan monumenten

die de eeuwen te trotseeren hebben, dat in kalkzandsteen te spoedig zou verweeren, wat vooral bij liggend werk het geval is. Andere zien er geen gevaar in daarvoor alleen Udelfanger zandsteen toe te laten. Allen erkennen dat de Oberkirchner en Bentheimer zandsteen het in duurzaamheid wint van hardsteen en kalkzandsteen. Andere zandsteensoorten, zooals de Pilsener, die te Nijmegen aan de kazerne verwerkt wordt, oordeelen de patroons minderwaardig en zelfs achterstaande bij de veel minder schadelijke Udelfanger en Morley.

De duurzaamheid van hardsteen wordt door velen hooger gewaardeerd dan door anderen. Zij erkennen wel dat aan werken van circa 25 jaren oud (spoorbrug Deventer) de hardsteen scheuren vertoont en dat op oude kerkhoven de hardsteenen zerken afgebrokkeld en gescheurd zijn terwijl dezelfde stukken uit zandsteen gaaf zijn gebleven, doch geven hiervan de schuld aan de mindere kwaliteiten, die men zich laat leveren.

Waar strenge en bekwame keurcommissies zijn, die geen genoegen nemen met stukken waar aderen doorloopen en die niet met hun grootste afmeting genomen zijn uit de richting der lagen in de carrière, daar kan ook op de duurzaamheid van hardsteen vertrouwd worden. Als voorbeeld wordt de afgebroken beurs te Amsterdam aangehaald, waar de hardsteen de volle waarde had behouden evengoed als de zandsteen.

De duurzaamheid van kalkzandsteen is aan steenhouwers nog niet gebleken, omdat hij hier te lande nog niet lang in gebruik is. Wel wordt vertrouwd, dat de halfharde Morley ook in ons klimaat bestand is tegen de invloeden van het weer. Voor binnenwerk kan hij met vol vertrouwen de zandsteen vervangen. Ook St. Joire en Savonière genieten veel vertrouwen en de sedert kort hier in gebruik zijnde zeer zachte Sirenesteen wordt als soliede beschouwd.

In draagvermogen oordeelt men genoemde kalksteensoorten niet achterstaande bij Bentheimer en zeker niet bij Pilsener.

Behalve om de mindere schadelijkheid geniet kalkzandsteen de voorkeur om zijn zachtheid, hij is met een gewone timmermanszaag te zagen en laat zich gemakkelijk en fijn bewerken.

De prijzen voor zandsteen en kalkzandsteen loopen niet noemenswaard uiteen. Hardsteen is ongeveer 50 pCt. duurder.

De architecten hebben over het algemeen niet veel aandacht aan de wenschelijkheid van vervanging van zandsteen geschonken en dus nog minder aan de noodzakelijkheid. Daargelaten, dat er architecten zijn, die om andere dan technische redenen sympathie voor bepaalde groeven (of agenten) hebben, zijn er die zich niet verantwoord achten andere dan de in soliditeit volkomen vertrouwbare, onovertroffen Oberkirchner en

Bentheimer te gebruiken voor bouwwerken, aan welker soliditeit en duurzaamheid geen kosten gespaard mogen worden.

Ten einde onder deze, meest invloedrijke personen belangstelling te wekken en de tegenstrijdigheid in de verschillende opinies zoo mogelijk op te heffen, verdient het overweging vragen dienaangaande te stellen aan architectenvereenigingen als de „Maatschappij van Bouwkunst" en „Architectura".

Aandacht verdient het navolgende:

Terwijl in Nijmegen het R. C. Seminarium gebouwd werd, dat onder de steenhouwers berucht is om de zeer schadelijke Pilsenersteen, die er uitsluitend aan verwerkt is, bouwde een Maastrichtsch architect te Zwolle het R. C. klooster, waaraan alleen hardsteen en Morley gebezigd zijn. Ook de thans in aanbouw zijnde uitbreiding aan het St-Elizabethsgesticht te Arnhem zal geen zandsteen doch Morley bevatten.

Terwijl aan de thans verrijzende kazernes in groote hoeveelheid zandsteen verwerkt wordt, ontbreekt dit geheel aan de tuchtschool te Berg-en-Dal en aan het huis van bewaring te Arnhem.

Reeds 13 jaren geleden bouwde de architect Chr. Wegerif te Apeldoorn een kerk waaraan 200 kub. Meter Morley gebruikt is.

De architect Cuypers Jr. heeft allerwege de Bentheimer vervangen door Udelfanger, St. Joire en Savonière.

Bijlage B.

VERSLAG van het verhandelde in de te Bazel op 9, 10 en 11 September 1903 gehouden vergadering van de Permanente Commissie der Internationale vereeniging voor Wettelijke Bescherming van Arbeiders.

De Internationale Vereeniging voor Wettelijke Bescherming van Arbeiders heeft in hare constitueerende vergadering (Sept. 1901) besloten onder hare eerste bemoeienissen op te nemen pogingen tot het verkrijgen van:

1°. algemeene opheffing van nachtarbeid van vrouwen in de industrie, en

2°. beperking van het gebruik van voor de gezondheid schadelijke stoffen, in het bizonder van witten phosphor en loodverbindingen.

Aan de verschillende nationale secties en aan het Internationaal Arbeitsamt werd opgedragen, voor iedere natie, berichten te doen samenstellen omtrent den stand der genoemde kwesties en de verzameling dezer berichten uit te geven.

Bij de tweede algemeene vergadering van het Komitee der Internationale Vereeniging, op 26 en 27 September 1902 te Keulen gehouden, waren wel reeds eenige berichten ingekomen, echter ontbraken er nog verscheidene. De officieele uitgave, in twee deelen, is eerst in de eerste dagen van September 1903 verschenen.

Toch werd ter vergadering te Keulen besloten, dat het principieele verbod van nachtarbeid van vrouwen in de industrie gerechtvaardigd en in de industrieele staten uitvoerbaar was, en dat het internationaal verbod van het gebruik van witten phosphor in de lucifersfabricage en de zoo ver mogelijk gaande beperking van het gebruik van loodwit, met het oog op de groote gevaren, die het verwerken en gebruiken van witten phosphor en van loodwit voor de arbeiders opleveren, noodzakelijk was.

Tevens werd te Keulen eene permanente Commissie in het leven geroepen, die zou hebben te zoeken naar de wegen waarop, met de meeste kans op succes, de besluiten der Keulsche vergadering tot werkelijkheid zouden kunnen worden.

De eerste bijeenkomst dier Commissie was die te Bazel van 9—11 September 1903.

In de commissie waren afgevaardigden aangewezen door de Duitsche, Fransche, Italiaansche, Oostenrijksche, Belgische, Zwitsersche en Nederlandsche Secties der Vereeniging.

De regeeringen der volgende rijken hadden gedelegeerden gezonden: Frankrijk, Italië, Oostenrijk, België, Zwitserland, Nederland, Luxemburg.

Ook namen aan de beraadslagingen deel gedelegeerden van den Heiligen Stoel en de regeering van Basel-Stadt.

Het eerst werd het witte phosphor-vraagstuk besproken.

Bij de discussies bleek, dat het als vaststaand moet worden aangenomen, dat de schadelijke gevolgen van het bezigen van witten phosphor niet anders kunnen worden weggenomen dan door een totaal verbod van het gebruik van deze stof. Ook is reeds meer dan voldoende gebleken, dat het mogelijk is in lucifers den schadelijken witten phosphor te vervangen door minder schadelijk werkende stoffen. De gedelegeerde van Italië vertoonde o. a. lucifers, waarin eene koperrhodaan-chroom-ammonium verbinding het werkzaam bestanddeel van den kop uitmaakte, welke lucifers overal op kunnen worden aangestreken, uitstekend bestand zijn tegen nat en even goedkoop als andere kunnen worden gefabriceerd. Er werd op gewezen, dat men zich zal hebben te wachten, dat in de plaats van witten phosphor geen andere vergiftige en nadeelig werkende stoffen worden gebezigd, zooals b.v. loodverbindingen en ook geen mengsels, die gemakkelijk ontplofbaar zijn.

Het verbod van het gebruik van witten phosphor tot het vervaardigen van lucifers bestaat reeds in Denemarken, Finland, Nederland en Zwitserland. In Duitschland is het reeds uitgevaardigd, maar nog niet in werking getreden. Het gebruik is nog niet verboden in de volgende lucifers produceerende landen: Engeland, Oostenrijk, Hongarije, de Balkan-Staten, België, Italië, Spanje, Portugal, Zweden, Noorwegen, Rusland, de Vereenigde Staten en Japan.

In Frankrijk, waar de lucifersfabricage staatsmonopolie is, is in de rijksfabrieken het gebruik van witten phosphor verboden.

Het schijnen voornamelijk overwegingen van handelspolitiek te zijn, die het verbod van witte phosphor-gebruik in den weg staan. Men verwacht, dat de bezwaren in voldoende mate zullen verminderen, indien het verbod maar overal wordt doorgevoerd. Rusland en Japan worden genoemd als de rijken, waar het verbod het moeilijkst zoude tot stand te brengen zijn.

De vergadering meende, dat de zaak het meest zoude worden bevorderd, indien éene internationale conferentie der regeeringen betreffende deze aangelegenheid tot stand kwam, en dat Zwitserland het meest was aangewezen om tot het doen van de uitnoodigingen het initiatief te nemen. Het bureau van de vereeniging zal een geschrift samenstellen, waarin het verzamelde

materiaal zal worden bijeengebracht en de kwestie zoo volledig mogelijk toegelicht.

De resolutie, die genomen werd, luidt:

I. „Das Bureau der internationalen Vereinigung wird beauftragt, an den hohen schweizerischen Bundesrath mit der Bitte heranzutreten, er möge die Initiative zu einer internationalen Konferenz zu dem Zwecke ergreifen, auf dem Wege einer internationalen Vereinbarung die Verwendung des weissen Phosphors bei der Herstellung von Zündhölzchen zu verbieten.

II. Das Bureau der internationalen Vereinigung wird beauftragt gemeinsam mit einer Subkommission, längstens bis zum 1 März 1904 eine Denkschrift über die Frage des weissen Phosphors auszuarbeiten und diese den in Komitee vertretenen Regierungen, durch Vermittelung ihrer Delegierten, allen anderen Regierungen direkt zu übermitteln."

Met betrekking tot het loodwitgebruik staat het vast, dat het overgroote meerendeel van deze stof gebruikt wordt als bestanddeel voor verf. Uit de berichten over den toestand in verschillende staten blijkt ten duidelijkste, dat het aantal slachtoffers aan loodvergiftiging tengevolge van het in aanraking komen met loodwit, niet alleen in de loodwitfabrieken maar ook onder de ververs enz., enorm groot is. Eenigermate zoude het laatste te verminderen zijn door wettelijke voorschriften, bepalende, dat in de kleinere schilderswerkplaatsen het loodwit slechts mag worden betrokken reeds vermengd met olie of een dergelijk medium, doch niet in poedervorm en dat het verwijderen, afwrijven en afschuren van verf slechts langs den natten weg is veroorloofd.

De mogelijkheid, door voorschriften betrekking hebbende op zindelijkheid, het voorkomen van loodvergiftiging onder ververs bij bouwwerken op eenigszins bevredigende wijze kunnen tegengaan, wordt door alle ambtenaren van het toezicht ontkend.

In Frankrijk heeft men de mogelijkheid der vervanging van loodwit door andere minder schadelijke stoffen (zinkwit, lithopoon) nauwkeurig nagegaan. Een zeer uitvoerig en belangrijk rapport is daarover uitgebracht door Jules Louis Breton aan de Fransche Kamer in de zitting van 28 Mei 1903.

(Documents parlementaires — Chambre; Annexe n°. 941 pag. 588—624). De uitkomst is, dat het loodwit zeer goed te vervangen is; in Frankrijk is dan ook eene wet door de Kamer van Afgevaardigden aangenomen, waarbij het gebruik van loodwit voor binnenwerk geheel is verboden en aan de regeering de bevoegdheid verleend dit verbod bij eenvoudigen regeeringsmaatregel uit te breiden ook tot buitenwerk.

Vele groote Fransche gemeenten, Ministeries en ook de Belgische Minister van Oorlog, hebben het gebruik van loodwit voor de onder hen ressorteerende verfwerken geheel en al verboden. In verschillende rijken wordt voor binnenwerk thans reeds per preferentie zinkwit gebruikt in plaats van loodwit.

Gewezen wordt op de groote moeielijkheid der contrôle, indien het verbod zich alleen over binnenverfwerk uitstrekt, deze blijkt ook duidelijk uit het Fransche wetje. Indien het verbod zoowel voor binnen- als buitenwerk, dus voor alle verfwerk wordt uitgevaardigd, kan men vooreerst het voorhanden hebben van loodwit in de werkplaatsen der huisschilders verbieden en ook bij bouwwerken veel gemakkelijker overtreding constateeren. De Fransche rapporten wijzen er op, dat ook tegen het verbod van loodwitgebruik voor buitenwerk geen bezwaar behoeft te bestaan.

Behalve op het gevaar voortvloeiende uit loodwitgebruik wordt van verschillende zijden ook gewezen op het gevaar voor loodintoxicatie, voortvloeiende uit de vervaardiging en uit het vervaardigen en gebruiken van loodhoudende stoffen andere dan loodwit. Het wordt noodzakelijk geacht, dat ook daartegen voortdurend strijd wordt gevoerd.

Aangenomen worden de volgende resoluties:

I. „Die Kommission ist der Ansicht, dass es nicht notwendig ist, auf internationalen Wege die Bleiweissverwendung für das Maler- und Anstreichergewerbe zu regeln. Sie ist der Ansicht dass die Frage mit bezug auf die internationale Konkurrenz keine ernsthafte Schwierigkeiten bietet, und die weiter gehende Frage der Reglementierung der Erzeugung und der Einschränkung des Gebrauches von Blei und allen seinen Verbindungen durch eine internationale Konferenz besprochen werden sollte.

II. Die Kommission ist der Ansicht, dass es angezeigt ist, dass Bureau und die nationalen Sektionen alles aufbieten, um das Verwendungsverbot des Bleiweisses für das Maler- und Anstreichergewerbe bei öffentlichen und privaten Bauten durchzusetzen.

Die nationalen Sektionen werden eingeladen, bis zum 1 März 1904 über die Massnahmen, welche sie zur Durchführung dieses Verwendungsverbotes ergriffen haben, dem Bureau einen Bericht zu erstatten. Das Bureau soll das Komitee in seiner nächsten Versammlung von den Schritten in Kenntnis setzen, welche bei den Regierungen gemacht wurden.

III. Die Kommission beauftragt das Bureau der internationalen Vereinigung, ehestens die Sektion zu veranlassen, im Hinblick auf die in zahlreichen gewerblichen Betrieben vorkommenden Bleivergiftungen und unter Benützung der vom internationalen Arbeitsamte aus den verschiedenen Staaten gesammelten Tatsachenmaterialien bei den Regierungen ihres Landes dafür zu wirken:

1. dass, soweit wie noch zur vollen Klärung der Sache erforderlich, die notigen Enquêten veranstalt werden,

2. dass, wenn trotz wissenschaftlichen Nachforschungen nach ungiftigen Ersatzstoffen ein Bleiweissverwendungsverbot unmöglich erscheint, durch die genaue Anwendung etwa schon bestehender spezieller Verhütungsvorschriften oder Herausgabe von neuen solchen Bestimmungen für die einzelnen,

durch die Gewinnung und Verwendung von blei und seinen Verbindungen gefährdeten Betriebskategorien, die Gesundheitsgefahren für die Arbeiter beseitigt oder wenigstens nach Möglichkeit vermindert werden.

Die gesammte Bleifrage wird auf die Tagesordnung der nächsten Session des Komitees zu stellen sein, damit über die Mittel zur Durchführung der als möglich erkannten Verbesserungsmasznahmen verhandelt werden könne.

Bij de behandeling van het vraagstuk der afschaffing van den nachtarbeid voor vrouwen werd allereerst op den voorgrond gesteld, dat hierbij buitengesloten zou zijn de arbeid van vrouwen in hare eigen woning. Het voorbereidend onderzoek toch had doen zien, dat in het meerendeel der thans vigeerende wetgevingen, althans in Europa, de huisarbeid is buitengesloten of slechts aarzelend een stap op dit terrein is gezet. De commissie was echter eenstemmig van oordeel, dat het allernoodzakelijkst is, dat het onderwerp huisarbeid een punt van algemeen en nauwkeurig onderzoek gaat uitmaken in alle landen, opdat vooral in 't oog gevat en gevolgd kunne worden welken invloed de beschermingswetten voor den arbeid in de overige industrie uitoefenen op den omvang der huisindustrie en om de wettelijke regeling ook voor den huisarbeid voor te bereiden. Hiertoe is echter de zelfstandige arbeid der nationale sectie niet voldoende, maar de medewerking der regeeringen volstrekt vereischt.

Met betrekking tot den duur der vereischte onafgebroken nachtrust werd besloten geen onderscheid te maken tusschen ongehuwde vrouwen en vrouwen, die kinderen te verzorgen hebben; men meende dat zulk een onderscheid ten nadeel zoude strekken aan de laatstgenoemde categorie en ook in vele takken van bedrijf tot te veel moeielijkheden zoude aanleiding geven. Als tijdsduur voor den nachtrust werd 12 uur aangegeven, een eisch, die men meende dat ook voor de ongehuwde arbeidster niet te hoog is. Er zal echter een overgangsperiode noodig zijn, waarin eene 10 uur durende nachtrust moet worden aangenomen.

Over de te veroorloven uitzonderingen werd het uitvoerigst van gedachten gewisseld. Het resultaat was dat het noodzakelijk geacht werd, dat voor die bedrijven, waarbij het bederven van een hoeveelheid grondstof, van zoodanigen aard, dat ze aan spoedig bederf onderhevig is, door vrouwenarbeid moet worden voorkomen, uitzonderingsbepalingen, waardoor het verrichten van overwerk na verkregen vergunning mogelijk wordt, moeten worden toegestaan.

Bij de bedrijven, die in een bepaald gedeelte van het jaar langer moeten werken dan anders (campagne, seizoen) zullen overuren moeten kunnen worden toegestaan, doch slechts tot een bedrag zoodanig dat de 10-urige niet onderbroken nachtrustperiode daardoor niet wordt verkort. Ook deze

inbreuk op de 12-urige nachtrust wordt niet als blijvend, maar als onvermijdelijke overgangsbepaling beschouwd.

Prof. Brants uit België bespreekt de moeilijkheden voor de wolindustrie te Verviers, waar regelmatig door vrouwen geheele nachten wordt gewerkt en brengt dit in verband met handelspolitiek. Men meent echter in de Commissievergadering zich niet op dat gebied te mogen begeven, maar zich uitsluitend tot het standpunt der bescherming der arbeiders te moeten bepalen.

De aangenomen resoluties luiden als volgt:

„Die von der Kölner Delegiertenversammlung eingesetzte Kommission beschliesst in Ausführung des ihr übertragenen Mandates:

1. Das Bureau der internationalen Vereinigung wird beauftragt, an den hohen schweizerischen Bundesrath mit der Bitte heranzutreten, er möge die Initiative zu einer internationalen Konferenz zu dem Zwecke ergreifen, auf den Wege einer internationalen Vereinbarung die gewerbliche Nachtarbeit der Frauen zu verbieten.

II. Das Bureau der internationalen Vereinigung wird beauftragt, gemeinsam mit einer Subkommission längstens bis zum 1 März 1904 eine Denkschrift über die Frage der gewerblichen Frauennachtarbeit auszuarbeiten und diese den in Komitee vertretenen Regierungen durch Vermittlung ihrer Delegierten, allen anderen Regierungen direkt zu übermitteln.

Diese Denkschrift soll darlegen dass das Verbot der Frauennachtarbeit darin bestehen soll, dass samtlichen in irgend einem gewerblichen Betriebe ausserhalb ihres Haushaltes beschäftigten Arbeiterinnen eine ununterbrochene zwölfstundige Arbeitsruhe von abends bis morgens gesichert sein soll. Wo die sofortige Einführung der zwölfstundigen Nachtruhe Schwierigkeiten bereitet, köntte während einer Uebergangszeit die zehnstundige Nachtruhe bestimmt werden. Die Denkschrift wird die einzelnen von der Kommission gefassten Beschlüsse erläutern.

1. Von den Verbote können Ausnahmen für Fälle drohender oder bereits eingetretener Betriebsgefahr vorgesehen werden.

2. Die Arbeiterinnen, welche Rohmaterialien zu verarbeiten haben, die einem raschen Verderbe ausgesetzt sind, zum Beispiel jene der Fischerei und gewisser Arten der Obstverarbeitung, können die Erlaubnis zur Nachtarbeit in jeden Falle erhalten in welchen dies notwendig ist, um den sonst unvermeidlichen Verlust der Rohprodukte hintanzuhalten.

3. Diejenigen Betriebe, bei denen zu gewissen Jahreszeiten ein vermehrtes Arbeitsbedürfnis eintritt, werden durch die Uebergangsbestimmung, welche die Dauer der ununterbrochenen Nachtruhe auf 10 Stunden festsetzt, Zeit für die Ueberstunden finden, deren Sie beim gegenwärtigen Stande ihrer Organisation bedürfen.

4. Für die Ausführung der Reformen können bestimmte Fristen festgesetzt werden.”

Met betrekking tot den huisarbeid werd nog de volgende resolutie aangenomen:

„Auf Grund der Beratungen über das Verbot der gewerblichen Nachtarbeit der Frauen erachtet die Kommission es für nötig, in den verschiedenen Ländern eine Enquete über die gewerbliche Heimarbeit einzuleiten und dabei besonders die Wirkung der bestehenden Arbeiterschutzgezetzgebung auf diese Arbeit zu berücksichtigen.

Sie ersucht das Bureau, der nächsten Versammlung des Komitees der Vereinigung einen daurauf zielenden Vorschlag zu unterbreiten."

Ten slotte werd nog de vraag besproken of er van de verschillende Staten zoude kunnen worden gevorderd op de een of andere wijze de totstandkoming en uitvoering der internationaal noodig geachte maatregelen te garandeeren. Een bevredigend antwoord op deze vraag werd niet gevonden.

Inlichtingen omtrent Arbeidstijd en Personeel

der van

te

1. Voor welke afdeelingen of groepen van personen is de werktijd verschillend? N.B. De volgende vragen voor elk der groepen met verschillende werktijden afzonderlijk te beantwoorden.	
2. Wordt er heden in Uwe inrichting ook afgeweken van den gebruikelijken arbeidstijd, en hoe is die afwijking?	

	Uur van begin	Schafttijd of schafttijden	Uur van einde	Totaal aantal werkuren
3. Welke zijn de gebruikelijke werkuren per dag? A. des zomers: B. des winters:				
4. Welke zijn de gebruikelijke werkuren op Zaterdag? A. des zomers: B. des winters:				

5. Wat is dus het gebruikelijke aantal werkuren per week?	
6. Welke uren wordt er Zaterdags gepoetst?	

	Mannelijk		Vrouwelijk			
	beneden 16 jr.	boven 16 jr.	beneden 16 jr.	boven 16 jr. ongeh.	boven 16 jr. gehuwd	boven 16 jr. wed.
7. Hoe groot is Uw personeel in:						

Ingevuld Februari 1904.

(*Onderteekening*)

N.B. Naar aanleiding van de gegevens, voorkomende in de antwoorden op de vragen sub 3 en 4 betreffende de schafttijden, werd later aan een aantal werkgevers nog verzocht te willen mededeelen, of gedurende de voormiddag- en de namiddag-schafttijden van in den regel hoogstens een half uur, en bestemd voor het eten van een boterham, de machines al dan niet worden stop gezet.

OVERZICHT

van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de bepalingen der Arbeidswet en Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

De invulling had plaats van de kolommen:

3 en 4 volgens opgave van Gemeentebesturen;
5—11, 15 en 16 volgens opgave van H.H. Burgemeesters;
14 volgens opgave van H.H. Commissarissen der Koningin;
17 en 18 volgens opgave van H.H. Ambtenaren van het O.M.;
13 volgens opgave van den Heer Inspecteur der Rijksveldwacht.

a = algemeene; *e* = enkele; *v* = verschillende; *vd. tz.* = voortdurend toezicht; *g* = geene.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Gelderland.						
1	Aalten.	2	"	35	47	71	50
2	Ammerzoden. . . .	1	"	21	21	17	16
3	Angerlo	"	"	15	75	78	59
4	Apeldoorn.	17	10	297	633	628	342
5	Appeltern	"	"	3	7	2	2
6	Arnhem	18	15	520	943	881	540
7	Balgoy	1	"	"	"	"	"
8	Barneveld.	1	"	37	18	34	34
9	Batenburg.	"	"	3	3	2	2
10	Beesd	"	"	6	3	4	4
11	Bemmel	"	"	16	65	10	7
12	Bergh	2	"	29	47	75	63
13	Bergharen.	"	"	3	2	2	2
14	Beuningen	"	"	4	38	33	23
15	Beusichem	"	"	1	1	1	1
16	Borculo.	1	1	45	34	56	46
17	Brakel	"	1	"	"	"	"
18	Brummen	"	2	76	125	131	76
19	Buren	"	"	9	12	18	14
20	Buurmalsen	"	1	3	6	12	10

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).		Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.		Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
21	58	*4a*	*10e*	*9e*	”	”	7	”	2
1	”	*2a*	*g*	*3a + 4e*	”	”	2	”	”
19	24	*1a + 8e*	*6e*	*12e*	”	”	22	”	2
286	662	*559e*	*47e*	*35e*	8	10	169	9	10
”	”	*g*	*g*	*1a*	”	”	2	”	1
341	659	*vd. tz.*	*107e*	*g*	95	71	357	22	41
”	”	*g*	*g*	*g*	”	”	1	”	”
”	”	*12a*	*g*	*1a+102e*	”	”	23	”	2
”	”	*1a*	*g*	*4a*	”	”	”	”	”
”	”	*1a + 13e*	*g*	*12e*	”	”	4	”	3
3	48	*1a + 11e*	*g*	*1a + 22e*	”	”	11	”	3
12	7	*vd. tz.*	*16e*	*g*	”	”	5	3	1
”	”	*g*	*g*	*1a + 5e*	”	”	”	”	”
10	25	*2a*	*4e*	*2e*	”	”	6	”	”
”	”	*2e*	*g*	*g*	”	”	4	”	”
10	9	*33e*	*10e*	*g*	”	”	6	”	”
”	”	*g*	*g*	*11e*	”	”	1	”	”
55	94	*1a*	*27e*	*43e*	”	”	14	1	2
4	5	*4a*	*g*	*2a + 10e*	”	”	3	”	1
2	”	*g*	*g*	*3 a + 3e*	”	”	2	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
21	Culemborg	„	2	107	182	244	195
22	Deil	1	1	2	„	2	2
23	Didam	2	„	26	19	27	19
24	Dinxperlo	„	„	21	30	42	33
25	Dodewaard	„	„	10	38	15	15
26	Doesburg	1	2	57	55	90	63
27	Doetinchem (Ambt) .	„	1	9	10	13	9
28	Id. (Stad) .	3	„	42	57	62	46
29	Doornspijk	1	„	4	3	4	4
30	Doorwerth.	„	1	11	60	40	36
31	Dreumel	„	„	4	18	9	5
32	Driel	1	„	21	129	34	17
33	Druten	1	„	21	113	38	27
34	Duiven	1	„	9	19	14	8
35	Echteld	1	„	6	25	25	18
36	Ede	3	2	82	59	103	80
37	Eibergen	2	„	34	27	40	38
38	Elburg	1	„	21	49	49	26
39	Elst	1	1	20	48	37	18
40	Epe	2	3	31	45	77	39
41	Ermelo	3	„	28	27	36	30
42	Est en Opijnen . . .	„	1	1	10	„	„
43	Ewijk	1	„	2	3	11	11

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal							AANTAL		
kaarten		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
49	98	*4a+e*	*g*	*21e*	”	”	51	2	”
”	”	*3a*	*g*	*1a+3e*	”	”	1	”	”
8	9	*10a*	*18e*	*27e*	”	”	2	1	1
9	10	*64e*	*9e*	*1a+39e*	8	”	”	2	1
”	6	*4a*	*g*	*18e*	”	”	10	”	2
27	51	*4a*	*22e*	*114e*	”	”	37	3	3
4	”	*15e*	*2e*	*4a*	”	”	13	”	1
16	18	*vd. tz.*	*19e*	*g*	”	”	9	3	”
”	”	*4a*	*g*	*1e*	”	”	3	”	”
4	21	*1a+25e*	*1e*	*6e*	”	2	6	5	”
4	13	*1a+3e*	*g*	*1a+2e*	”	”	9	1	1
17	17	*6a*	*g*	*29e*	”	”	12	3	3
11	26	*1a+14e*	*g*	*4a*	”	”	39	”	4
6	5	*2a*	*1e*	*21e*	”	”	8	”	1
7	18	*12e*	*g*	*3a+2e*	”	”	10	”	1
23	39	*4a*	*38e*	*110e*	”	”	26	”	5
2	24	*vd. tz.*	*58e*	*9e*	”	”	19	1	1
23	2	*4a*	*g*	*5e*	”	”	4	1	”
19	27	*4a*	*g*	*17e*	”	”	18	1	6
38	88	*4a+8e*	*g*	*g*	”	”	16	1	6
6	9	*10a*	*g*	*g*	”	”	28	”	1
”	10	*g*	*g*	*g*	”	”	7	”	”
”	”	*2a+2e*	*g*	*g*	”	”	5	”	2

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
44	Gameren	”	”	7	49	15	14
45	Geldermalsen . . .	”	”	17	20	7	4
46	Gendringen	1	3	38	76	137	116
47	Gendt	”	1	10	75	37	27
48	Gorssel	1	1	25	20	30	30
49	Groenlo	”	3	18	38	45	25
50	Groesbeek	1	”	16	15	13	12
51	Haaften	1	1	1	13	3	3
52	Harderwijk	2	2	64	154	104	77
53	Hattem	1	”	24	95	81	49
54	Hedel	”	”	8	8	6	5
55	Heerde	6	1	29	43	58	32
56	Heerewaarden . . .	”	”	7	26	12	10
57	Hemmen	”	”	1	1	1	1
58	Hengelo	1	”	20	8	17	14
59	Herwen en Aerdt . .	2	3	32	90	69	50
60	Herwijnen	”	”	2	18	12	4
61	Heteren.	2	”	16	38	86	62
62	Heumen	”	”	”	”	”	”
63	Hoevelaken	”	”	1	1	”	”
64	Horssen	”	”	8	13	6	4
65	Huissen	1	”	24	34	61	48
66	Hummelo	1	1	17	10	12	10

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet)	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	9	6*a* + 20*e*	*g*	*g*	”	”	18	”	”
3	”	4*a*	*g*	4*e*	”	”	6	”	2
21	9	3*a*	23*e*	11*e*	”	”	50	”	3
10	54	1*a* + 22*e*	*g*	6*e*	”	”	21	2	2
”	2	15*e*	2*e*	6*e*	”	”	10	”	”
20	16	2*a* + 20*e*	*g*	*g*	1	1	19	”	”
1	9	46*e*	2*e*	*g*	”	”	11	”	3
”	15	*vd. tz.*	*g*	*g*	”	”	20	”	”
27	15	3*a*	*g*	*g*	”	”	15	”	”
32	80	*vd. tz.*	20*e*	2*e*	”	”	18	”	3
1	”	4*a*	*g*	2*e*	”	”	1	”	”
26	74	81*e*	*g*	*g*	”	”	15	”	2
2	44	1*a* + 4*e*	*g*	*g*	”	”	12	”	1
”	”	3	*g*	1*a*	”	”	”	”	”
3	1	*vd. tz.*	6*e*	*g*	”	”	4	”	”
19	76	*vd. tz.*	*g*	15*e*	”	”	73	5	10
8	12	15*a*	*g*	1*e*	”	”	4	”	”
24	14	6*a*	*g*	1*a*	”	”	24	”	1
”	”	*g*	1*a*	*g*	”	”	”	”	”
”	”	*g*	*g*	3*a*	”	”	”	”	”
2	”	4*a*	*g*	*g*	”	”	1	”	”
13	6	1*a* + 55*e*	*g*	5*e*	”	”	4	”	1
2	3	4*a*	6*e*	7*e*	”	”	4	”	2

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	Aan — uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
67	Hurwenen.	„	„	2	1	4	3
68	IJzendoorn	„	„	3	23	7	6
69	Kerkwijk	„	„	1	3	„	„
70	Kesteren	„	„	4	11	7	7
71	Laren	1	„	6	2	4	4
72	Lichtenvoorde . . .	1	„	17	15	22	20
73	Lienden	„	„	5	22	31	24
74	Lochem	„	2	48	44	65	46
75	Maurik	„	„	9	32	47	29
76	Millingen	1	„	9	24	17	17
77	Nederhemert. . . .	„	1	2	23	2	2
78	Neede	2	5	19	41	70	48
79	Nijkerk.	2	„	74	75	96	91
80	Nijmegen	11	13	322	765	737	502
81	Oldebroek.	1	1	19	20	25	25
82	Ophemert	„	1	2	3	10	6
83	Overasselt.	„	„	4	2	3	3
84	Pannerden	„	„	6	21	23	16
85	Poederoijen	1	„	„	„	„	„
86	Putten	3	„	20	15	14	14
87	Renkum	1	1	118	127	167	120
88	Rheden.	3	9	196	254	261	189
89	Rossum.	„	„	4	15	„	„

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten: voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	9	9e	g	g	„	„	3	„	„
1	9	13a+38e	g	1a	„	„	8	„	„
„	„	2a	g	1a	„	„	1	„	„
„	6	9a	g	1a	„	„	4	„	„
„	„	1a + 13e	6e	g	„	„	2	„	1
2	10	3a	5e	g	„	„	4	„	1
7	17	3a	g	1a	„	„	10	„	„
19	26	4a	21e	g	„	„	27	„	1
18	40	vd. tz.	4e	1a + 21e	„	„	16	1	1
„	8	3a + 22e	g	11e	„	„	26	„	3
„	„	2a	g	2a	„	„	3	„	1
22	83	vd. tz.	44e	3e	„	5	13	„	„
5	9	6a	g	18e	„	„	35	1	„
235	314	822e	13e	7e	32	18	259	25	42
„	„	2a + 53e	g	21e	„	„	9	„	„
4	8	1a + 6e	g	2a	„	„	2	„	„
„	„	9e	g	4a	„	„	„	„	„
7	6	40e	g	4a	„	„	13	„	1
„	„	g	g	g	„	„	„	„	„
„	„	4a	g	25e	„	„	8	„	„
47	168	3a	22e	60e	5	8	25	4	1
72	125	vd. tz.	5e	133e	4	2	92	6	6
„	„	3a	g	g	„	„	1	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
90	Rosendaal	"	"	5	3	6	"
91	Ruurlo	"	"	12	6	8	7
92	Scherpenzeel	"	"	16	11	10	10
93	Steenderen	"	"	22	18	15	12
94	Tiel	1	3	82	204	219	153
95	Ubbergen	1	2	100	135	50	35
96	Valburg	"	"	20	23	56	27
97	Varik	"	"	1	18	18	13
98	Voorst	3	1	54	76	112	72
99	Vorden	1	"	11	9	13	8
100	Vuren	1	"	2	9	4	4
101	Waardenburg	"	"	4	4	3	3
102	Wadenoyen	"	1	3	4	5	3
103	Wageningen	1	1	145	261	227	163
104	Wamel	4	1	24	62	46	45
105	Warnsveld	"	"	15	9	18	11
106	Wehl	"	"	12	9	10	5
107	Westervoort	"	"	6	45	12	12
108	Wijchen	2	"	22	32	36	26
109	Winterswijk	3	"	75	200	276	142
110	Wisch	1	1	36	66	104	91
111	Zaltbommel	1	2	59	71	96	65
112	Zelhem	4	2	17	16	14	7

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
6	21	4a + 8e	2e	1a	”	”	3	”	”
1	9	36e	2e	g	”	”	1	1	”
”	”	5a	g	12a + 9e	”	”	1	”	”
3	9	5a	5e	39e	”	”	5	”	1
66	103	120e	g	37e	”	”	51	1	6
15	303	322e	4e	24e	14	1	26	3	4
29	48	4a + 15e	g	16e	”	”	6	”	”
5	12	8	g	2a	”	”	10	”	”
40	17	4a	26e	21e	”	”	28	2	3
5	5	4a	3e	g	”	”	4	”	1
”	7	g	g	3a	”	”	12	”	”
”	”	6a	g	1a	”	”	1	1	”
2	15	3a + 9e	g	g	”	”	”	”	”
64	49	254e	38e	34e	1	3	60	5	8
1	9	g	g	37e	”	”	15	1	”
7	22	4a	5e	g	”	2	8	”	”
5	5	4a + 16e	3e	g	”	”	2	1	”
”	6	4a	3e	17e	”	”	62	”	2
10	9	4a	g	4a	”	”	2	”	”
134	298	225e	42e	g	1	”	74	2	9
13	19	4a	15e	102e	”	”	53	”	2
31	32	611e	g	111e	2	7	28	3	5
7	”	2a + 23e	1e	24e	”	”	2	”	1

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
113	Zevenaar	„	2	32	32	31	16
114	Zoelen	„	„	„	„	„	„
115	Zuilichem	„	„	7	15	3	3
116	Zutphen	7	1	357	285	366	207
	Totaal. . .	145	110	4106	7112	7249	4939

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
15	8	4*a*	19*e*	*g*	„	„	3	3	1
„	„	*g*	*g*	*g*	„	„	1	„	„
„	11	*vd. tz.*	*g*	2*e*	„	„	„	„	„
159	224	343*e*	1*e*	*g*	„	1	117	4	8
2300	4600				171	131	2438	130	246

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	FABRIEKEN EN — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 14 der wet.	in den — Aan — uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Overijssel.						
1	Almelo (Ambt-) . . .	„	2	15	68	144	86
2	Almelo (Stad-) . . .	2	7	164	593	972	485
3	Avereest	1	2	54	42	45	45
4	Bathmen	„	2	3	4	3	3
5	Blankenham	„	„	„	„	„	„
6	Blokzijl.	„	„	14	25	32	18
7	Borne	3	1	29	178	171	97
8	Dalfsen.	1	„	16	2	1	1
9	Delden (Ambt-). . .	„	„	„	„	„	„
10	Delden (Stad-) . . .	„	„	16	27	38	22
11	Denekamp	2	„	18	18	15	6
12	Deventer	9	14	268	561	624	459
13	Diepenheim	„	„	3	1	3	3
14	Diepenveen	3	„	14	26	10	9
15	Enschede	10	23	247	1136	1627	823
16	Genemuiden	„	4	7	3	8	5
17	Giethoorn	1	„	7	5	7	6
18	Goor	„	„	4	49	99	64
19	Grafhorst	„	„	„	„	„	„
20	Gramsbergen . . .	1	„	7	6	2	2

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
58	103	*3a*	*6e*	*g*	1	1	13	„	1
487	1128	*84e*	*42e*	*g*	„	3	99	4	11
„	„	*1a*	*12e*	*14e*	„	„	24	2	2
„	„	*g*	*2a*	*g*	„	„	„	„	„
„	„	*g*	*g*	*g*	„	„	„	„	„
14	„	*6a*	*21e*	*2a* + *9e*	„	„	3	„	1
74	208	*1a* + *20e*	*18e*	*g*	„	„	53	1	„
„	„	*g*	*g*	*27e*	„	„	3	„	„
„	„	*g*	*g*	*g*	„	„	1	„	„
16	42	*g*	*10e*	*8e*	„	„	6	„	1
9	16	*1a* + *4e*	*6e*	*4a*	„	„	7	1	„
165	597	*10a*	*27e*	*g*	14	36	334	16	19
„	„	*4a*	*g*	*4a*	„	„	1	„	„
1	8	*vd. tz.*	*7e*	*g*	„	„	3	1	1
804	2164	*vd. tz.*	*91e*	*g*	6	39	407	4	31
3	2	*4a*	*12e*	*g*	„	„	4	„	2
1	„	*1a* + *10e*	*1a*	*3a*	„	„	„	„	„
35	135	*3a*	*10e*	*8e*	„	„	14	„	3
„	„	*g*	*g*	*g*	„	„	„	„	„
„	„	*vd. tz.*	*2a*	*g*	„	„	9	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprich-ting.	uit-breiding.	Fabrieken en werk-plaatsen met gewaar-merkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
21	Haaksbergen. . . .	„	„	17	27	57	31
22	Den Ham	3	„	13	14	15	15
23	Hardenberg (Ambt-) .	3	1	3	3	3	3
24	Hardenberg (Stad-) .	„	„	6	10	9	4
25	Hasselt	1	„	31	25	40	24
26	Heino	„	„	15	12	15	10
27	Hellendoorn	1	2	17	103	302	160
28	Hengelo	7	8	89	277	757	411
29	Holten	„	„	8	2	3	1
30	IJsselmuiden. . . .	1	„	21	111	33	31
31	Kampen	3	7	288	580	540	410
32	Kamperveen	„	„	„	„	„	„
33	Kuinre	1	„	7	1	7	7
34	Lonneker	5	3	25	246	132	90
35	Losser	2	„	13	10	12	11
36	Markelo	3	2	9	4	10	9
37	Nieuwleusen	1	„	4	4	4	4
38	Oldenzaal	4	„	28	158	408	194
39	Oldemarkt	„	„	14	19	16	9
40	Olst	1	2	24	49	51	45
41	Ommen (Ambt-) . .	„	„	5	7	16	16
42	Ommen (Stad-) . . .	„	1	7	3	8	8
43	Ootmarsum	1	„	7	18	29	19

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
26	118	2*a*	37*e*	10*e*	„	„	5	„	„
„	„	3*a*	*g*	8*e*	„	„	6	„	„
„	„	4*a*	1*a* + 2*e*	5*e*	„	„	32	„	3
5	5	*g*	1*a* + 3*e*	*g*	„	„	„	„	„
16	2	6*a*	14*e*	54*e*	„	„	13	„	2
5	3	1*a* + 37*e*	1*a*	11*e*	„	„	3	„	1
142	362	4*a*	3*e*	35*e*	„	„	18	2	3
346	746	*vd. tz.*	54*e*	*g*	9	12	198	7	14
2	5	4*a*	2*e*	14*e*	„	„	„	„	„
2	56	*g*	14*e*	13*e*	„	„	7	1	„
130	102	10078	*g*	1*e*	7	2	82	19	8
„	„	*g*	*g*	*g*	„	„	„	„	„
„	5	*g*	*g*	2*a* + 6*e*	„	„	4	„	„
42	227	3*a* + 98*e*	8*e*	*g*	2	3	62	2	6
1	2	12*a*	3*e*	15*e*	„	„	6	2	2
1	2	1*a* + 20*e*	5*e*	2*e*	„	„	4	„	„
„	„	4*a*	1*a* + 2*e*	4*a*	„	„	„	„	„
214	529	*g*	40*e*	*g*	„	„	40	„	5
7	5	7*e*	18*e*	1*a* + 25*e*	„	„	5	„	„
6	7	2*a*	10*e*	50*e*	„	„	15	1	1
„	„	*vd. tz.*	3*e*	5*e*	„	„	8	„	2
„	„	*vd. tz.*	2*e*	*g*	„	„	3	„	„
10	24	5*a*	4*a*	*g*	„	„	3	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
44	Raalte	1	1	28	18	19	14
45	Rijssen	1	„	34	57	152	65
46	Staphorst	„	„	8	6	6	6
47	Steenwijk	„	2	85	117	172	137
48	Steenwijkerwold	1	„	8	10	18	18
49	Tubbergen	„	„	7	11	16	11
50	Vollenhove (Ambt-)	„	„	6	2	5	5
51	Vollenhove (Stad-)	„	„	19	62	5	5
52	Vriezenveen	„	„	16	58	137	60
53	Wanneperveen	„	„	1	1	„	„
54	Weerselo	„	„	„	„	„	„
55	Wierden	„	1	24	63	92	57
56	Wijhe	„	„	45	42	48	38
57	Wilsum	„	„	„	„	„	„
58	Zalk en Veecaten	„	„	2	8	„	„
59	Zwartsluis	2	„	33	52	62	39
60	Zwolle	9	5	354	616	683	481
61	Zwollerkerspel	„	„	12	45	24	22
	Totaal	84	90	2209	5595	7707	4604

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal, kaarten: voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Verrichte inspectiën, Rijks-politie: Koninklijke maréchaussee.	Verrichte inspectiën, Rijks-politie: Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
5	4	*3a*	*17e*	*g*	”	”	3	1	1
87	373	*2a*	*11e*	*5e*	”	”	23	”	”
”	”	*g*	*3e*	*1a + 11e*	”	”	5	”	”
35	50	*7a*	*51e*	*87e*	1	1	26	”	4
”	”	*vd. tz.*	*2e*	*22e*	”	”	7	”	1
5	”	*4a + 4e*	*2e*	*15e*	”	”	4	”	1
”	”	*4a*	*3a + 1e*	*3a*	”	”	3	”	”
”	”	*4a*	*4a*	*g*	”	”	7	”	1
77	182	*3a*	*21e*	*20e*	”	”	2	”	”
”	”	*g*	*1a*	*3a*	”	”	”	”	”
”	”	*g*	*g*	*g*	”	”	”	”	”
35	110	*2a*	*30e*	*4e*	1	4	5	1	”
10	4	*2a*	*32e*	*g*	”	”	6	1	1
”	”	*g*	*g*	*g*	”	”	”	”	”
”	4	*1a*	*g*	*1e*	”	”	3	”	”
23	”	*4a*	*29e*	*61e*	”	”	17	1	1
202	294	*465e*	*15e*	*g*	18	24	336	13	19
2	17	*3a + 56e*	*11e*	*g*	”	”	18	”	”
3103	7641				59	125	1960	80	149

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprich-ting.	uit-breiding.	Fabrieken en werk-plaatsen met gewaar-merkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Gelderland.						
1	Aalten	1	1	43	53	78	61
2	Ammerzoden	„	„	23	27	15	12
3	Angerlo	„	1	14	91	29	27
4	Apeldoorn	16	10	320	619	633	352
5	Appeltern	„	„	5	8	2	2
6	Arnhem	14	10	579	1033	936	576
7	Balgooy	1	„	„	„	„	„
8	Barneveld	4	1	52	35	48	48
9	Batenburg	„	„	2	„	2	2
10	Beesd	„	1	8	8	6	6
11	Bemmel	„	„	13	67	10	7
12	Bergh	5	„	29	29	63	55
13	Bergharen	1	1	2	1	2	2
14	Beuningen	1	1	6	41	10	8
15	Beusichem	„	„	3	3	3	3
16	Borculo	2	1	31	21	40	37
17	Brakel	„	„	„	„	„	„
18	Brummen	1	4	72	104	140	79
19	Buren	„	„	9	14	17	15
20	Buurmalsen	„	1	5	5	8	8

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
17	60	*6a*	*19e + 1a*	*12e*	”	”	20	2	2
3	2	*2a*	*g*	*3a + 2e*	”	”	14	”	2
2	19	*3a*	*6e*	*19e*	”	”	38	”	”
281	668	*956e*	*62e*	*53e*	8	17	191	16	14
”	”	*8e*	*g*	*3a*	”	”	”	1	”
360	661	*vd. tz.*	*115e*	*g*	89	50	448	24	41
”	”	*g*	*g*	*g*	”	”	”	”	”
”	2	*12a*	*g*	*3a + 33e*	”	”	13	2	3
”	”	*1a*	*g*	*3a*	”	”	”	”	”
”	”	*5a*	*g*	*2a + 7e*	”	”	1	1	1
3	56	*2a*	*g*	*3a + 7e*	”	”	17	”	”
8	5	*vd. tz.*	*42e + 2a*	*18e*	”	”	8	”	”
”	”	*vd. tz.*	*g*	*5e*	”	”	1	”	”
2	7	*2a*	*5e*	*2a + 4e*	”	”	3	”	”
”	”	*3a*	*g*	*3a*	”	”	9	”	”
3	10	*12a*	*1a*	*g*	”	”	8	1	”
”	”	*g*	*g*	*4a + 4e*	”	”	”	”	”
61	92	*6ged.*	*44e*	*46e*	”	”	12	”	1
2	1	*4a*	*g*	*3a + 6e*	”	”	6	”	”
”	”	*vd. tz.*	*g*	*g*	”	”	1	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	Aan — uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
21	Culemborg	2	3	108	166	204	165
22	Deil	2	„	3	2	2	2
23	Didam	„	1	25	24	19	14
24	Dinxperlo	1	1	20	22	40	33
25	Dodewaard	„	„	9	45	17	17
26	Doesburg	„	5	64	69	88	68
27	Doetinchem (Ambt-) .	„	1	10	20	13	8
28	Doetinchem (Stad-) .	3	2	52	50	73	47
29	Doornspijk	„	„	8	4	4	4
30	Doorweerth	„	„	11	58	48	45
31	Dreumel	2	„	5	16	8	7
32	Driel.	1	„	32	151	28	27
33	Druten	1	„	21	123	279	214
34	Duiven	1	„	15	37	31	15
35	Echteld	„	„	7	25	19	12
36	Ede	3	2	98	72	106	82
37	Eibergen	3	2	38	31	47	40
38	Elburg	„	„	25	48	52	30
39	Elst	1	2	20	50	61	24
40	Epe	6	5	44	55	98	58
41	Ermelo	3	1	45	26	37	35
42	Est en Opijnen . . .	„	„	2	14	5	5
43	Ewijk	„	„	4	6	9	9

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).		Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.		Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
39	57	4a	g	g	„	„	67	„	4
„	„	3a	g	g	„	„	1	„	„
5	10	12a	9e	g	„	„	5	1	„
7	12	4a	20e	3a + 13e	„	„	8	„	„
„	7	4a	g	1a + 14e	„	„	9	„	„
20	36	4a	18e	110e	„	„	63	„	1
5	„	4a	6e + 1a	4a	„	„	16	„	„
26	31	vd. tz.	59e	g	„	„	21	„	5
„	„	4a	g	1a + 2e	„	„	4	„	„
3	25	3a	g	4e	„	„	14	1	„
1	11	1a	g	2a + 2e	„	„	8	„	„
1	23	4a	g	3a + 3e	„	„	11	1	2
65	7	g	g	4a	„	„	60	1	4
16	5	vd. tz.	4e	17e	„	„	5	„	1
7	8	52a	g	6a + 4e	„	„	8	1	1
24	48	4a	9e	212e	„	„	51	1	4
7	25	vd. tz.	62e	13e	„	2	18	2	1
22	3	4a	g	29e	„	„	11	„	1
37	18	4a	g	84e	„	„	33	„	3
40	77	11ged.	g	23e	„	„	14	„	„
2	8	vd. tz.	g	62e	„	„	11	„	4
„	10	g	g	5a	„	„	3	„	„
„	„	4a	g	4a	„	„	10	„	4

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
44	Gameren	„	„	8	62	14	14
45	Geldermalsen . . .	2	1	17	28	21	21
46	Gendringen	2	5	41	76	137	116
47	Gendt	„	1	11	84	17	15
48	Gorssel	1	3	37	23	24	24
49	Groenlo.	„	„	29	23	44	32
50	Groesbeek	4	„	17	13	17	16
51	Haaften.	„	1	2	21	2	2
52	Harderwijk	„	1	65	113	88	67
53	Hattem	„	1	25	90	83	41
54	Hedel	„	„	8	7	4	3
55	Heerde	1	3	31	63	70	37
56	Heerewaarden . . .	„	„	6	40	14	10
57	Hemmen	„	„	1	„	1	1
58	Hengelo	2	„	15	6	14	11
59	Herwen en Aerdt . .	2	3	37	115	85	65
60	Herwijnen.	„	1	3	12	5	5
61	Heteren	2	„	16	47	47	29
62	Heumen	1	„	5	11	11	5
63	Hoevelaken	„	„	2	2	1	1
64	Horssen	„	„	10	2	12	8
65	Huissen.	1	2	15	39	31	22
66	Hummelo & Keppel .	„	2	13	9	8	8

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet.

tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Koninklijke marechaussee.	Verrichte inspectiën — Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	7	*3a*	*g*	*1a+8e*	„	„	19	„	„
„	„	*4a*	*g*	*1a+41e*	„	„	9	1	„
21	8	*3a*	*60e*	*2a+46e*	„	„	88	1	3
2	55	*4a*	*g*	*1a+18e*	„	„	36	1	2
„	2	*3a*	*18e*	*24e*	„	„	2	„	„
12	20	*3a*	*21e*	*16e*	„	2	17	„	3
1	12	*1a*	*14e*	*g*	„	„	8	2	8
„	13	*vd. tz.*	*g*	*3a*	„	„	11	„	„
21	9	*4a*	*g*	*74e*	„	„	7	2	2
42	83	*1a*	*1a+50e*	*19e*	„	„	13	„	1
1	„	*4a*	*g*	*2a+7e*	„	„	1	„	„
33	64	*8a*	*g*	*33e*	„	„	13	1	2
4	45	*4a*	*g*	*13e*	„	„	37	„	„
„	„	*2a*	*g*	*7a*	„	„	„	„	„
3	„	*vd. tz.*	*g*	*g*	„	„	2	„	„
20	120	*vd. tz.*	*9e*	*3a+17e*	„	„	74	1	2
„	12	*12a*	*g*	*4a*	„	„	5	1	„
18	4	*6a*	*g*	*7a+4e*	„	„	24	1	„
6	„	*4a*	*1a*	*3a*	„	„	1	„	„
„	„	*g*	*g*	*9a*	„	„	1	„	„
4	4	*2a*	*g*	*14e*	„	„	„	„	1
9	16	*12ged*	*g*	*41e*	„	„	11	„	„
„	„	*8a*	*15e*	*33e*	„	„	6	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	FABRIEKEN EN … in den … Aan … Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids… Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
67	Hurwenen	„	„	2	1	2	2
68	IJzendoorn	1	1	6	29	12	11
69	Kerkwijk	„	„	3	5	4	2
70	Kesteren	„	„	3	10	14	12
71	Laren	2	1	12	8	6	6
72	Lichtenvoorde . . .	2	„	18	23	31	27
73	Lienden	„	„	8	21	39	24
74	Lochem	4	2	60	36	66	45
75	Maurik	1	„	12	38	59	38
76	Millingen	1	„	12	52	21	18
77	Nederhemert	„	„	2	24	„	„
78	Neede	„	6	24	75	85	62
79	Nijkerk	3	4	76	87	131	123
80	Nijmegen	11	11	340	975	595	413
81	Oldebroek	2	„	22	15	25	23
82	Ophemert	„	„	2	3	6	2
83	Overasselt	„	„	4	1	1	1
84	Pannerden	„	„	4	18	1	1
85	Poederoijen	„	„	„	„	„	„
86	Putten	„	„	20	16	24	24
87	Renkum	3	1	136	135	249	171
88	Rheden	5	9	217	234	248	203
89	Rosendaal	„	„	4	3	6	„

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
"	10	9a	g	3a	"	"	1	"	"
1	9	39e	g	7a + 2e	"	"	10	"	"
2	"	6a	g	2a	"	"	"	"	"
2	3	12a	g	7a + 3e	"	"	4	"	1
"	"	4a	2a	g	"	"	2	"	"
4	12	2a	1a + 4e	19e	"	"	4	2	"
15	24	3a	g	5a + 4e	"	"	19	"	"
21	29	4a	41e	g	"	"	20	"	"
21	31	vd. tz.	g	23e	"	"	17	"	"
3	10	9a	3e	2a + 4e	"	"	42	3	1
"	"	3a	g	5a + 6e	"	"	3	"	"
23	83	vd. tz.	47e + 1a	g	"	1	19	"	"
8	17	4a	g	34e	"	"	25	2	2
182	673	vd. tz.	31e	37e	35	35	326	23	38
2	"	4a	g	25e	"	"	5	"	"
4	9	4a	g	5a	"	"	2	"	"
"	"	4a	1a	2a + 4e	"	"	2	"	1
"	6	3a	1a + 1e	4a	"	"	8	"	"
"	"	g	g	8a + 1e	"	"	3	"	"
"	"	4a	g	2a + 21e	"	"	5	"	1
78	162	6a	26e	98e	2	6	43	"	1
45	236	vd. tz.	17e	187e	"	"	98	7	8
6	20	7a	2e	3e	"	"	1	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
90	Rossum	„	„	8	21	2	2
91	Ruurlo	„	„	9	3	7	6
92	Scherpenzeel	„	1	18	12	11	11
93	Steenderen	„	„	23	14	16	14
94	Tiel	2	2	110	240	235	180
95	Ubbergen	2	3	105	143	64	48
96	Valburg	„	„	13	51	45	22
97	Varik	1	„	2	18	18	15
98	Voorst	3	2	70	92	108	69
99	Vorden	1	„	17	9	14	11
100	Vuren	„	„	3	11	8	6
101	Waardenburg	„	„	5	5	5	5
102	Wadenoyen	1	„	4	5	7	3
103	Wageningen	2	„	132	276	218	163
104	Wamel	2	„	33	59	46	46
105	Warnsveld	„	1	18	14	15	10
106	Wehl	„	„	10	4	3	2
107	Westervoort	„	„	8	36	9	8
108	Wijchen	1	„	29	40	70	53
109	Winterswijk	4	2	122	197	337	171
110	Wisch	„	5	42	69	111	94
111	Zalt-Bommel	3	2	65	69	77	58
112	Zelhem	„	1	14	7	14	7

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet.							AANTAL		
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen, wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
,,	,,	4a	g	5e	,,	,,	12	,,	1
1	5	vd. tz.	g	g	,,	,,	5	,,	,,
,,	,,	4a	g	10a	,,	,,	1	,,	,,
2	3	5a	22e	39e	,,	,,	2	,,	,,
55	47	2a + 5e	g	42e	,,	,,	64	4	8
16	217	4a	8e	59e	14	1	47	5	6
23	24	vd. tz.	g	20e	,,	,,	13	,,	3
3	12	9a	g	6a	,,	,,	9	,,	1
39	19	4a	125e	36e	,,	,,	42	2	,,
3	3	4a	2a	g	,,	,,	12	,,	3
2	2	g	g	4a	,,	,,	11	1	,,
,,	4	7a	g	3a	,,	,,	,,	1	,,
4	14	22a	g	g	,,	,,	5	1	1
55	93	318e	64e	35e	,,	,,	69	3	3
,,	17	1a	g	35e	,,	,,	39	,,	,,
5	21	4a	13e	g	,,	4	2	,,	,,
1	3	2a	6e	31e	,,	,,	4	,,	,,
1	9	4a	1e	12e	,,	,,	40	,,	3
17	5	4a	7e	4a	,,	,,	6	,,	,,
166	289	3a	24e + 1a	g	1	,,	91	5	2
17	20	4a	38e + 1a	3a + 22e	,,	,,	84	,,	1
19	40	47e	g	134e	,,	1	32	2	1
7	,,	4a	17e	45e	,,	,,	2	,,	,,

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
113	Zevenaar	1	„	33	26	30	17
114	Zoelen	„	„	1	1	1	1
115	Zuilichem	„	„	8	20	5	5
116	Zutphen	5	1	240	298	371	223
	Totaal. . .	156	136	4425	7708	7552	5272

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
13	1	4*a*	65*e*	7*e*	„	„	9	1	„
„	„	*vd. tz.*	*g*	*g*	„	„	2	„	„
„	12	*vd. tz.*	*g*	9*a*	„	„	„	„	„
148	201	309*e*	30*e*	*g*	„	2	137	6	1
2280	4873				149	121	3025	134	210

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		FABRIEKEN EN — in den — Aan			
						geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Overijssel.						
1	Almelo (Ambt-) . . .	3	2	15	57	143	97
2	Almelo (Stad-) . . .	1	3	134	602	1008	498
3	Avereest	2	„	44	50	66	62
4	Bathmen	„	„	5	4	5	5
5	Blankenham	„	„	1	1	1	1
6	Blokzijl	„	„	14	23	29	17
7	Borne	1	5	25	113	115	66
8	Dalfsen	„	4	7	8	9	9
9	Delden (Ambt-) . . .	„	„	„	„	„	„
10	Delden (Stad-) . . .	„	„	12	24	61	35
11	Denekamp	„	1	12	4	11	5
12	Deventer	6	19	271	459	554	441
13	Diepenheim	1	2	5	3	4	4
14	Diepenveen	„	1	8	24	6	6
15	Enschede	1	15	265	1211	1707	867
16	Genemuiden	1	„	16	14	9	9
17	Giethoorn	1	1	10	7	7	7
18	Goor	1	3	11	42	125	82
19	Grafhorst	„	„	„	„	„	„
20	Gramsbergen . . .	„	„	5	3	2	2

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	AANTAL vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
46	106	*vd. tz.*	9*e*	*g*	„	„	24	„	3
510	1589	*vd. tz.*	64*e*	*g*	„	2	108	6	8
4	„	1*a*	31*e*	15*e*	„	„	16	„	2
„	„	3*a*	3*a*	*g*	„	„	2	„	„
„	„	12*a*	*g*	1*a*	„	„	„	„	„
12	1	6*a*	18*e*	26*e*	„	„	1	1	„
49	191	4*a*	1*a*	*g*	„	„	17	1	3
„	2	*g*	23*e*	17*e*	„	„	4	1	„
„	„	*g*	*g*	2*a*	„	„	3	„	„
26	41	*g*	9*e*	6*e*	1	1	5	„	2
6	12	3*a*	9*e*	1*a* + 13*e*	„	„	5	„	1
113	627	508*e*	45*e*	*g*	13	24	477	7	10
„	2	4*a*	1*a*	4*a*	„	„	„	„	„
„	6	*vd. tz.*	3*a* + 5*e*	*g*	„	„	19	„	„
840	2208	*vd. tz.*	104*e*	*g*	12	34	346	10	16
„	„	4*a*	13*e*	*g*	„	„	6	1	„
„	„	4*a*	*g*	4*a*	„	„	1	2	„
43	137	4*a*	3*a* + 2*e*	6*e*	„	„	16	„	1
„	„	*g*	*g*	*g*	„	„	„	„	„
„	„	*vd. tz.*	2*a*	1*a* + 2*e*	„	„	21	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
						geldige arbeids	
		oprich-ting.	uit-breiding.	Fabrieken en werk-plaatsen met gewaar-merkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
21	Haaksbergen . . .	"	1	12	33	47	27
22	den Ham	"	"	18	4	9	9
23	Hardenberg (Ambt-) .	1	1	13	13	10	6
24	Hardenberg (Stad-) .	"	"	6	6	15	7
25	Hasselt	1	"	18	26	17	11
26	Heino	"	1	17	12	14	9
27	Hellendoorn	1	2	14	174	327	186
28	Hengelo	8	5	107	384	768	414
29	Holten	1	1	4	2	4	1
30	IJsselmuiden. . . .	"	"	20	114	43	41
31	Kampen	2	3	342	516	787	574
32	Kamperveen	"	"	"	"	"	"
33	Kuinre	"	"	4	1	4	4
34	Lonneker	1	6	27	134	246	127
35	Losser	"	1	19	7	13	8
36	Markelo	2	3	7	3	6	6
37	Nieuwleusen	"	"	4	6	4	4
38	Oldemarkt	1	"	22	14	19	13
39	Oldenzaal	3	2	44	190	600	305
40	Olst	"	"	25	63	69	50
41	Ommen (Ambt-). . .	1	"	8	11	16	16
42	Ommen (Stad-) . . .	"	"	13	6	8	8
43	Ootmarssum	"	"	6	20	15	14

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
20	114	*2a*	*42e*	*14e*	"	"	6	"	"
"	"	*4a*	*1a*	*18e*	"	"	1	"	"
4	2	*4a*	*2a+7e*	*7e*	"	"	24	1	2
8	"	*g*	*1a*	*g*	"	"	9	"	"
6	6	*15e*	*40e*	*32e*	"	"	16	"	"
5	"	*4a*	*2a*	*7e*	"	"	1	"	"
141	364	*4a*	*10e*	*32e*	"	"	46	1	3
354	776	*vd. tz.*	*134e*	*g*	22	9	285	20	10
3	3	*4a*	*1a+8e*	*10e*	"	"	4	"	"
2	43	*1a*	*21e*	*17e*	"	"	10	1	"
213	80	*vd. tz.*	*g*	*g*	4	2	91	11	7
"	"	*g*	*g*	*g*	"	"	"	"	"
"	5	*12a*	*g*	*1a+6e*	"	"	2	"	"
119	259	*8a*	*10e*	*g*	7	4	33	1	4
5	6	*12a*	*g*	*16e*	"	"	4	"	"
"	2	*4a*	*1e*	*11e*	"	"	2	1	1
"	"	*4a*	*1a*	*3a*	"	"	4	"	"
6	7	*6a*	*g*	*3a+9e*	"	"	6	2	"
295	551	*g*	*1a+79e*	*g*	"	"	60	1	4
19	9	*2a*	*5e*	*52e*	"	"	27	"	2
"	"	*vd. tz.*	*1a+3e*	*5e*	"	"	7	"	"
"	"	*vd. tz.*	*2a*	"	"	"	2	"	"
1	23	*5a*	*4a*	"	"	"	5	"	"

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding,	in den ... Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Aan geldige arbeids... Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
44	Raalte	„	2	34	22	24	20
45	Rijssen	„	2	34	74	152	94
46	Staphorst	1	1	9	6	8	8
47	Steenwijk	3	1	88	105	120	95
48	Steenwijkerwold . .	1	„	15	26	26	18
49	Tubbergen	„	„	9	11	18	15
50	Vollenhove (Ambt-) .	1	1	5	8	2	2
51	Vollenhove (Stad-). .	„	„	7	37	5	4
52	Vriezenveen	„	„	24	79	151	67
53	Wanneperveen . . .	„	„	1	3	2	2
54	Weerselo	„	„	1	1	1	1
55	Wierden	1	1	30	74	123	73
56	Wijhe	2	„	39	37	45	42
57	Wilsum	„	„	„	„	„	„
58	Zalk en Veecaten . .	„	„	1	8	„	„
59	Zwartsluis	1	1	47	61	81	63
60	Zwolle	7	13	389	657	694	503
61	Zwollerkerspel . . .	„	1	14	45	17	15
	Totaal . . .	57	105	2357	5642	8372	5075

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
4	12	8*a*	3*a* + 6*e*	"	"	"	6	1	"
58	531	4*a*	9*e*	9*e*	"	1	35	"	1
"	"	*g*	3*a*	11*e*	"	"	1	"	"
25	57	11 *ged.*	74*e*	74*e*	"	"	34	5	3
8	"	*vd. tz.*	10*e*	33*e*	"	"	5	"	2
3	"	3*a*	3*e*	1*a* + 20*e*	"	"	4	"	1
"	"	*g*	1*a* + 1*e*	3*a*	"	"	6	"	1
1	18	*g*	3*a* + 2*e*	*g*	"	"	1	"	"
84	188	3*a*	9*e*	34*e*	"	"	3	"	"
"	"	*g*	*g*	3*a*	"	"	2	"	"
"	"	2*a*	*g*	*g*	"	"	2	"	"
50	122	2*a*	37*e*	7*e*	"	4	15	"	2
3	"	5*a*	52*e*	*g*	"	"	7	"	"
"	"	*g*	*g*	*g*	"	"	1	"	"
"	5	1*a*	*g*	1*a*	"	"	2	1	"
18	"	6*a*	19*e*	48*e*	"	"	20	"	"
191	430	556*e*	49*e*	*g*	20	44	388	19	8
2	11	110*e*	2*a*	*g*	"	"	24	"	2
3297	8546				79	125	2272	94	99

OVERZICHT *van de fabrieken en werkplaatsen, vermeld in kolom 5 van Staat I, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal bedrijven in de provinciën:		
		Gelderland.	Overijssel.	Totaal.
1	Aardewerk, kalk glas enz.	175	43	218
2	Diamant edelsteenen enz.	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz. . . .	68	43	111
4	Bouwbedrijven	839	422	1261
5	Chemische nijverheid enz.	25	10	35
6	Hout- kurk- en stroobewerking enz. .	309	144	453
7	Kleeding en reiniging	1073	483	1556
8	Kunstnijverheid	10	„	10
9	Leder, wasdoek enz.	217	103	320
10	Oer, steenkolen, turf	1	7	8
11	Metalen (bewerking van)	407	233	640
12	Vervaardiging van stoom- en andere werktuigen, instrumenten enz. . . .	75	38	113
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	68	37	105
14	Papier	81	32	113
15	Textiele nijverheid	59	130	189
16	Fabrikage van gas en electriciteit . .	5	3	8
17	Voedings- en genotmiddelen.	694	481	1175
	Totaal. . . .	4106	2209	6315
	Totaal over 1904. . . .	4023	2357	6380

Staat III.

OVERZICHT

van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, kalk, glas enz. .	16	38	47	47	799	9	7	8	6
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	15	40	64	39	603	1	„	1	„
4	Bouwbedrijven	1	4	4	8	213	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	2	5	1	5	103	„	„	1	1
6	Hout-, kurk- en stroobewerking enz.	7	26	22	17	607	1	4	5	1
7	Kleeding en reiniging . . .	„	2	4	7	218	10	20	18	42
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	„	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz. . . .	1	2	3	2	75	„	5	„	3
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	1	„	5	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	10	38	42	68	763	„	„	1	1
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	1	2	9	22	217	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	„	8	20	26	356	„	„	„	„
14	Papier	5	12	28	23	338	3	12	10	8
15	Textiele nijverheid	4	4	12	9	93	3	19	14	13
16	Gas en electriciteit	„	1	„	„	43	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	11	51	81	82	1871	1	3	3	7
	Totaal . . .	73	233	338	355	6304	28	70	61	82

(1) In 4 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

(2) In 1 bedrijf werd een dier » » »

(3) In 16 bedrijven werden dieren » » »

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen. Boven 16 jaren. onge-huwd.	personen. Boven 16 jaren. ge-huwd.	Totaal.	Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen. Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
92	21	1090	25	20	„	„	„	4 [1])	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
4	„	767	44	4	„	„	33	„	9
4	2	236	30	1	„	„	3	„	26
1	1	120	8	5	„	4	1	„	1
27	1	718	56	11	„	1	13	„	30
494	124	929	67	20	„	16	1	1 [2])	28
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
6	„	97	5	1	„	„	„	„	4
„	„	6	1	„	„	1	„	„	„
22	1	946	196	5	1	„	10	„	183
„	„	251	22	4	1	„	3	„	14
„	„	400	22	1	„	„	4	1	16
49	11	499	17	16	„	13	2	„	5
86	6	283	5	2	„	„	1	„	2
„	„	44	5	1	„	„	6	„	„
30	6	2146	474	57	2	15	62	80 [3])	305
815	173	8532	977	148	4	50	139	86	626

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	4	7	6	5	155	1	,,	,,	,,
2	Diamant enz.	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	6	21	34	12	329	1	7	1	6
4	Bouwbedrijven	1	3	3	6	110	,,	,,	,,	,,
5	Chemische nijverheid enz. .	,,	,,	,,	,,	27	,,	,,	,,	,,
6	Hout- en stroobewerking enz.	19	35	32	24	449	1	5	2	1
7	Kleeding en reiniging . . .	,,	,,	,,	,,	52	3	15	14	12
8	Kunstnijverheid	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
9	Leder, wasdoek enz. . . .	1	1	1	2	27	,,	,,	,,	,,
10	Oer, steenkolen, turf . . .	1	,,	1	,,	17	,,	,,	,,	,,
11	Metalen (bewerking van) . .	8	26	37	34	564	,,	22	22	17
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	3	10	17	11	419	,,	,,	,,	,,
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	3	4	5	76	,,	,,	,,	,,
14	Papier	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
15	Textiele nijverheid	64	139	166	173	3424	74	145	180	147
16	Gas en electriciteit	,,	,,	,,	,,	9	,,	,,	,,	,,
17	Voedings- en genotmiddelen	14	39	54	65	1244	4	10	6	3
	Totaal	122	284	355	337	6902	84	204	225	186

(1) In 1 bedrijf werd een dier als drijfkracht gebezigd.

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
1	3	182	4	3	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
13	1	431	28	3	4	”	18	”	4
”	”	123	10	”	2	”	6	”	2
”	”	27	4	”	2	”	”	1	1
2	”	570	38	11	6	”	11	4	7
162	19	277	26	5	3	”	”	”	7
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
3	”	35	2	”	1	”	”	”	1
”	”	19	3	3	”	”	”	”	”
63	45	838	61	6	1	”	14	1	42
1	”	461	5	2	”	”	4	”	1
”	”	89	9	”	1	”	1	”	7
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
1427	214	6153	21	27	2	”	”	”	2
”	”	9	2	1	”	”	1	”	”
36	32	1507	375	29	3	”	33	24 [1])	299
1708	314	10721	588	90	25	”	88	30	374

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	70	166	184	197	4335	27	47	50	38
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	12	37	49	41	524	1	„	„	1
4	Bouwbedrijven	„	4	14	8	380	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	1	4	4	4	136	„	„	„	„
6	Hout- en stroobewerking enz.	10	37	35	46	756	1	9	6	5
7	Kleeding en reiniging . . .	„	4	5	13	275	12	37	46	58
8	Kunstnijverheid	„	1	2	4	30	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz. . . .	2	3	7	7	236	„	3	3	4
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	4	29	39	42	674	„	2	3	4
12	Stoom- en andere werkt. enz.	„	10	12	13	457	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	2	8	10	15	388	„	„	„	„
14	Papier	5	27	51	40	571	8	25	16	19
15	Textiele nijverheid	10	21	27	25	433	27	45	46	46
16	Gas en electriciteit	„	1	„	„	135	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	15	43	74	68	1956	2	11	14	9
	Totaal	131	395	513	523	11286	78	179	184	184

(1) In 18 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.
(2) » 1 bedrijf werd een dier » » »
(3) » 13 bedrijven werden dieren » » »

in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
272	135	5521	96	81	1	,,	7	18 [1])	4
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
4	,,	669	33	3	1	,,	24	,,	5
,,	,,	406	37	,,	,,	,,	7	,,	30
5	,,	154	8	5	4	1	2	,,	2
24	3	932	43	15	,,	3	12	1	16
643	96	1189	77	23	,,	34	5	1 [2])	19
,,	,,	37	4	,,	,,	,,	,,	,,	4
13	3	281	9	6	,,	1	1	,,	1
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
41	2	840	18	8	1	7	10	,,	58
2	,,	494	27	9	,,	,,	16	,,	8
11	,,	434	9	3	,,	,,	3	,,	3
82	38	882	33	31	,,	18	2	,,	12
346	57	1083	9	9	,,	,,	1	,,	2
,,	,,	136	10	3	,,	,,	8	,,	1
67	9	2268	428	86	,,	18	91	91 [3])	207
1510	343	15326	841	282	7	82	189	111	372

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuige*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtend								
		Mannelijke.					Vrouwelijke			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	4	6	11	8	246	1	2	1	3
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	1	16	18	15	209	„	„	„	„
4	Bouwbedrijven	„	2	9	6	122	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	„	„	1	2	39	„	„	„	„
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	3	5	10	110	„	„	„	„
7	Kleeding en reiniging . . .	1	1	„	1	86	26	33	48	31
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	„	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek, enz. . . .	3	4	2	3	23	„	„	„	„
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	1	„	3	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	1	2	10	10	102	„	„	„	„
12	Stoom- en andere werkt. enz.	„	2	6	4	67	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	1	5	5	102	„	„	„	„
14	Papier	„	„	„	1	11	„	„	„	„
15	Textiele nijverheid	151	266	293	285	6187	165	289	314	283
16	Gas en electriciteit	„	„	„	„	35	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	2	15	36	29	926	1	2	3	5
	Totaal	165	318	397	379	8268	193	326	366	322

(1) In 1 bedrijf werd een dier als drijfkracht gebezigd.

(2) In 3 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

n de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
3	4	289	13	9	„	„	2	„	2
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	259	14	1	„	„	11	„	2
„	„	139	22	1	„	„	3	„	18
„	„	42	5	2	„	„	1	„	2
1	„	130	13	6	1	„	4	1	1
268	34	529	18	6	1	„	2	1 [1])	8
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	35	1	1	„	„	„	„	„
„	„	4	1	1	„	„	„	„	„
„	„	125	11	„	„	„	6	„	27
„	„	79	12	2	„	„	8	„	2
„	„	114	6	„	„	„	3	„	3
„	„	12	1	2	„	„	„	„	„
2668	426	11327	55	74	„	„	1	„	4
„	„	35	3	2	„	„	1	„	„
24	5	1048	308	42	4	6	39	44 [2])	233
2964	469	14167	483	149	6	6	81	46	302

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12–16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, kalk, glas enz.	"	111	"	"	7	63	8	29	7	88
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	5	17	5	16	22	102	8	22	3	7
4	Bouwbedrijven	"	"	2	2	4	4	5	12	5	5
5	Chemische nijverheid enz.	"	2	"	"	1	4	2	11	"	"
6	Hout-, kurk- en stroobewerking enz.	4	15	1	2	6	15	5	11	9	68
7	Kleeding en reiniging	3	14	5	42	11	110	11	206	34	349
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	"	"	"	"	2	22	"	"
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
11	Metalen (bewerking van)	5	5	19	23	18	62	20	53	29	40
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	1	1	3	3	5	10	1	2	2	18
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	2	4	3	5	4	5	2	5	6	35
14	Papier	"	"	3	25	8	88	1	34	4	14
15	Textiele nijverheid	"	"	1	7	2	132	"	"	2	31
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	16	23	13	48	27	63	16	89	35	52
	Totaal . . .	36	192	55	173	116	659	81	496	137	708

N.B. In de overige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald of werkten geen beschermde personen

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	"	"	7	185	9	239	6	281	"	"	2	94	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	12	5	48	25	414	8	86	2	29	1	3	1	11	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	18	4	17	7	47	9	91	4	29	1	3	1	8	"	"	"	"
"	"	"	"	2	64	4	34	"	"	"	"	1	5	"	"	"	"	"	"	"	"
2	7	1	3	9	137	7	46	16	166	7	81	9	118	2	9	1	10	3	30	"	"
"	"	2	14	5	13	9	45	29	106	1	5	4	22	3	13	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	6	"	"	"	"	1	59	"	"	1	3	"	"	1	3	1	4	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	5	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
5	10	1	4	1	2	16	171	23	151	44	122	79	245	14	35	13	23	"	"	"	"
1	2	5	14	4	15	2	3	1	6	"	"	8	174	1	3	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	6	"	"	5	34	3	13	7	178	2	44	5	81	"	"	"	"
"	"	3	13	4	96	2	45	4	90	1	16	3	78	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	18	"	"	3	75	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	4	33	"	"	1	10	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
75	121	28	152	34	170	44	422	50	199	53	152	61	361	49	118	37	81	22	42	22	53
86	158	45	248	100	1171	106	1167	148	1199	120	486	179	1315	73	228	58	207	25	72	22	53

geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	"	2	"	"	1	6	1	9	2	10
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	3	8	6	22	10	63	3	5	1	4
4	Bouwbedrijven	"	"	"	"	2	3	3	4	4	6
5	Chemische nijverheid enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
6	Hout- en stroobewerking enz.	"	"	3	52	3	6	4	33	7	30
7	Kleeding en reiniging	"	"	"	"	7	129	2	44	6	52
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	"	"	"	"	1	2	1	6
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	1	1	"	"	1	1
11	Metalen (bewerking van)	2	80	2	4	9	56	5	112	10	22
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	1	1	1	10	1	19	1	7	1	5
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	"	"	"	"	1	2	4	11
14	Papier	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15	Textiele nijverheid	"	"	"	"	4	540	8	877	10	1312
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	29	102	1	7	16	47	14	80	22	27
	Totaal . . .	35	193	13	95	54	870	43	1175	69	1486

N.B. In de overige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geen beschermde

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	"	"	1	10	1	83	2	62	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	3	57	17	203	3	20	2	22	1	16	1	10	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	4	1	19	5	35	"	"	3	52	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	2	11	1	3	1	13	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	2	2	51	2	27	4	38	7	71	8	114	6	74	5	36	3	13	"	"	1	23
"	"	"	"	3	15	2	9	6	28	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	17	1	10	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	10	"	"	1	7	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	3	2	6	6	265	4	90	20	118	9	32	17	35	1	6	4	7	1	2	"	"
"	"	1	199	1	141	1	31	1	45	"	"	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	19	4	34	2	7	1	3	1	13	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	4	669	7	1173	10	1582	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	1	1	7	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"
39	170	17	30	19	98	22	262	40	123	41	91	55	129	42	87	36	102	32	75	31	77
42	176	30	343	55	1438	48	1722	93	2104	67	330	84	285	54	189	44	125	34	90	32	100

sonen of geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	2	505	12	98	26	265	18	145	29	173
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	2	11	2	8	17	95	5	13	5	18
4	Bouwbedrijven.	„	„	„	„	4	5	2	2	11	19
5	Chemische nijverheid enz.	1	2	1	5	1	3	1	1	2	7
6	Hout- en stroobewerking enz.	„	„	6	28	4	7	4	44	12	97
7	Kleeding en reiniging	2	22	4	35	20	203	19	249	30	405
8	Kunstnijverheid	1	3	„	„	1	1	„	„	1	3
9	Leder, wasdoek enz.	1	1	„	„	2	3	1	15	2	26
10	Oer, steenkolen, turf	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van).	„	„	11	19	13	67	10	46	8	34
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	„	„	2	4	2	7	3	6	4	20
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	„	„	1	13	„	„	2	2	3	31
14	Papier.	2	19	6	41	8	91	9	92	6	68
15	Textiele nijverheid	1	5	„	„	6	521	„	„	2	124
16	Gas en electriciteit	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen.	14	18	16	23	23	107	17	106	31	58
	Totaal.	26	586	61	274	128	1376	91	721	146	1083

N.B. In de overige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geen beschermd

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.																					
9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.		$11^1/_2$ uur.		12 uur.		$12^1/_2$ uur.		13 uur.		$13^1/_2$ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
2	111	12	629	28	1364	19	776	25	1163	2	24	5	165	"	"	1	18	1	2	1	83
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	11	1	10	18	357	6	73	6	73	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	6	28	14	209	9	79	7	60	1	4	"	"	"	"	"	"
"	1	1	18	1	53	1	3	2	17	2	41	1	3	3	13	2	12	1	11	"	"
"	"	5	94	2	44	8	192	15	298	3	37	4	55	3	10	"	"	"	3	"	"
"	"	1	3	7	25	12	38	32	153	1	10	9	33	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	8	1	4	2	18	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	9	"	"	2	22	"	"	3	83	1	8	2	114	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	62	6	118	8	166	13	195	16	50	25	73	1	1	3	9	"	"	"	"
"	"	1	6	6	43	2	10	10	281	6	87	2	30	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	5	1	136	2	39	4	205	"	"	1	3	"	"	"	"
1	12	"	"	3	74	7	124	7	56	3	48	12	245	"	"	"	7	"	"	"	5
"	"	"	"	5	195	"	"	2	224	"	"	1	14	"	"	"	"	"	"	"	"
1	3	"	"	1	9	1	8	2	25	1	5	4	85	"	"	"	"	"	"	"	"
50	76	32	91	34	213	52	554	62	497	66	187	64	161	33	79	14	48	12	28	10	22
57	223	54	913	114	2525	124	1981	196	3428	112	615	140	1243	41	107	21	97	14	44	11	110

ersonen of geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	1	1	"	"	"	"	2	3	4	39
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	2	6	3	11	2	13	4	12	3	8
4	Bouwbedrijven	"	"	1	1	2	3	"	"	9	13
5	Chemische nijverheid enz.	"	"	"	"	"	"	1	2	1	1
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	1	"	"	2	2	2	5	2	12
7	Kleeding en reiniging	1	4	3	220	5	89	5	80	3	50
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	1	12
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
11	Metalen (bewerking van)	"	"	1	1	6	6	3	4	8	12
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	"	"	1	1	3	3	4	5	1	3
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	1	"	"	"	"	"	"	4	11
14	Papier	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
15	Textiele nijverheid	"	"	3	22	3	638	11	1717	32	2763
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen	20	30	21	25	17	37	12	17	10	13
	Totaal	26	43	33	281	40	791	44	1845	80	2939

N.B. In de overige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geen beschermde

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	"	"	"	"	5	73	7	135	1	38	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	2	1	44	4	104	3	16	4	43	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	3	3	4	"	"	9	64	7	37	2	14	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	3	19	2	20	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	5	"	"	2	8	3	22	2	20	4	53	1	2	"	"	"	"	"	"
"	"	3	25	1	14	4	22	2	6	"	"	1	4	2	15	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	23	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	5	11	9	36	11	29	5	15	3	11	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	2	3	20	4	27	3	13	1	5	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	4	"	"	2	23	2	71	1	4	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	11	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	8	3	890	13	1931	35	3358	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	26	"	"	"	"	"	"	1	7	1	2	"	"	"	"	"	"
19	42	18	29	17	89	21	96	40	134	47	130	44	136	47	128	34	61	26	42	27	39
20	44	25	114	30	1129	59	2196	118	3883	72	270	60	257	56	229	35	65	26	42	27	39

ersonen of geen mannen, of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:				Totaal der vergunningen in de 7e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:		burgemeesters in de provincie:		
No.	OMSCHRIJVING.	Gelderland.	Overijssel.	Gelderland.	Overijssel.	
3	Boek- en Steendrukkerijen, enz.					
	a. Boek-, Courant- en steendrukkerijen	„	„	2	2	4
4	Bouwbedrijven					
	a. Behangerswerkplaatsen. .	12	„	„	„	12
6	Kleeding en reiniging					
	a. Ateliers voor dameskleermakerijen en van wollennaaisters	24	18	46	34	122
	b. Ateliers voor hoedenconfectie	32	15	8	20	75
	c. Ateliers voor confectie van ondergoed	1	„	1	1	3
	d. Confectiefabrieken . . .	„	„	„	7	7
	e. Parapluiefabrieken . . .	4	„	„	„	4
	f. Ververijen en Chem. wasscherijen	1	„	„	1	2
	g. Wasch-, bleek- en strijkinrichtingen	86	7	68	11	172
9	Leder, wasdoek, caoutchouc .					
	a. Schoenmakerijen	„	„	1	„	1
11	Bewerking van metalen . .					
	a. Smederijen	„	1	„	1	2
12	Vervaardiging van Stoom- en andere werktuigen, Instrumenten, enz.					
	a. Machines (monteeren van)	„	„	„	1	1
14	Papier					
	a. Boekbinderijen	„	1	„	1	2
15	Textiele Nijverheid					
	a. Bandfabrieken	2	„	„	„	2
	b. Bleekerijen	„	„	„	2	2
	c. Bontweverijen	„	1	„	3	4
	d. Katoenspinnerijen . . .	„	8	„	14	22
	e. Katoenweverijen	„	7	5	26	38
	f. Tapijtfabrieken.	8	„	„	„	8
17	Bereiding van voedings- en genotmiddelen					
	a. Banketbakkerijen	1	„	„	„	1
	b. Sigarenfabrieken	„	1	„	1	2
		171	59	131	125	486
	Totaal . . .	230		256		

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op 19 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:				Totaal der vergunningen in de 7e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:		burgemeesters in:		
N⁰.	OMSCHRIJVING.	Gelderland.	Overijssel.	Gelderland.	Overijssel.	
3	Boek- en Steendrukkerijen enz.					
	a. Courantdrukkerijen . . .	„	„	„	1	1
5	Chemische nijverheid, fabricage van olie, vernis, zeep, ontplofbare stoffen, verfstoffen:					
	a. Zeepfabrieken	1	„	1	„	2
7	Kleeding en reiniging:					
	a. Ateliers voor dameskleermakerijen en wollennaaisters	34	19	54	30	137
	b. Ateliers voor hoedenconfectie.	44	14	4	22	84
	c. Ateliers voor confectie van ondergoed	„	„	1	„	1
	d. Confectiefabrieken . . .	„	„	„	2	2
	e. Kleermakerijen	„	„	„	1	1
	f. Ververijen en Chemische wasscherijen	„	3	2	„	5
	g. Wasch-, bleek- en strijkinrichtingen	67	8	52	24	151
11	Bewerking van metalen:					
	a. Koperslagerijen	„	„	„	1	1
	b. Weverskammen (fabr. van)	„	6	„	1	7
13	Scheepsbouw, vervaardiging van rijtuigen:					
	a. Kinderwagenfabrieken . .	„	„	3	„	3
15	Textiele Nijverheid:					
	a. Bleekerijen	„	„	2	4	6
	b. Bontweverijen	„	1	„	2	3
	c. Deken- en Wattenfabrieken	„	1	„	1	2
	d. Katoenspinnerijen . . .	„	21	„	9	30
	e. Katoenweverijen	1	6	„	26	33
17	Bereiding van voedings- en genotmiddelen:					
	a. Banketbakkerijen	1	„	1	„	2
	b. Paaschbroodbakkerijen (Isr.)	1	„	„	„	1
	c. Sigarenfabrieken	„	„	„	1	1
	d. Vruchtensappen (fabr. van)	„	„	1	„	1
		149	79	121	125	474
	Totaal . . .	228		246		

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op 8 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Cementwerken (bestuurder eener fabriek van)	„	„	„	„	„	„
	Pottenbakker	„	„	„	„	„	„
	Steen- en pannenfabrikant; steenfabrieksbaas	17	5	91	„	15	1
3	Boekdrukker	2	„	1	„	„	„
4	Aanleg van electr. install. (bestuurder bij den)	„	„	„	„	„	„
	Aanleg van wegen (opzichter bij den).	„	„	„	„	„	„
	Aanleg van gas- en waterleidingen (bestuurder bij den) . .	1	„	„	„	„	„
	Aannemer, bouwondernemer uitvoerder van bouwwerken enz.	3	„	„	„	„	„
	Behanger en stoffeerder . . .	1	„	„	„	„	„
	Gasfabriek (monteur bij den bouw eener)	„	„	„	„	„	„
	Glazenwasscherij (bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Loodgieter en koperslager . .	„	„	„	„	„	„
	Metselaar	3	„	„	„	„	2
	Molenmaker	„	„	„	„	„	„
	Schilder	4	„	„	„	„	1
	Steenhouwer	„	„	„	„	„	„
	Transporteeren . .	31	5	92	„	15	4

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen					
						van art.			der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		
10,4e lid.	11					12	13				
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen	der overige artikelen.	ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal aantal overtredingen.
"	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
6	5	"	"	123	40	36	1	"	2	"	39
1	"	"	"	2	5	3	1	"	"	5	9
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
1	"	"	"	1	1	1	"	"	"	"	1
1	2	"	"	3	40	41	"	"	"	"	41
1	"	"	"	1	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
1	2	"	"	5	8	8	"	"	"	"	8
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	5	"	"	6	6	6	"	"	"	"	6
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
11	14	"	"	141	113	109	2	"	2	5	118

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	31	5	92	"	15	4
	Stucadoor.	"	"	"	"	"	"
	Timmerman	1	"	1	"	"	"
5	Asphaltfabrikant	"	"	"	"	"	"
	Drogist	"	"	"	"	"	"
6	Borstelfabrikant	1	"	"	"	"	1
	Houtdraaierij (hoofd eener) . .	"	"	"	"	"	"
	Houtzagerij (id.) . .	1	"	"	"	"	1
	Kistenmakerij (id.) . .	"	"	"	"	"	"
	Klompenmaker	"	"	"	"	"	"
	Mandenmaker	1	"	"	"	"	5
	Mattenwever	1	2	"	"	"	"
	Meubelfabrikant	1	"	"	"	"	"
7	Chemische wasscherij (hoofd eener)	1	"	"	"	"	"
	Kleermaker	3	"	2	"	"	1
	Naaister, Modiste, Dameskleermaker	24	"	40	"	"	11
	Parapluiefabrikant	"	"	"	"	"	"
	Strijkster	4	"	"	"	"	"
	Wasch- en strijkinrichting (hoofd of bestuurder eener)	19	"	39	"	"	3
9	Leerlooier	"	"	"	"	"	"
	Schoenmaker	1	"	"	"	"	1
	Transporteeren . .	89	7	174	"	15	27

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid. Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	11 Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen. van art. 12 Geen mededeeling van een ongeval.	van art. 13 Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.) ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal aantal overtredingen.
11	14	"	"	141	113	109	2	"	2	5	118
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	1	28	26	"	"	"	1	27
"	"	"	"	"	2	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	2	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	3	"	"	"	"	3
"	1	"	"	2	3	3	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	3	3	"	"	"	"	3
"	1	"	"	6	4	4	"	"	"	"	4
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	2	1	"	"	1	2	4
1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
1	11	"	"	63	3	"	2	"	2	"	4
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	2	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	8	1	1	52	4	4	"	"	"	"	4
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	1	"	"	2	1	1	"	"	"	"	1
13	41	1	1	279	171	163	4	"	5	8	180

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	89	7	174	„	15	27
	Zadelmaker	2	„	„	„	„	2
10	Briquettenfabrikant	1	„	„	„	„	2
11	Koperslager	1	„	„	„	„	„
	Metaalwarenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Schroevenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Smid	10	„	6	„	„	3
	IJzerfabrikant	„	„	„	„	„	„
	IJzeren ledikanten (fabrikant van)	„	„	„	„	„	„
12	Automobielherstelplaats (hoofd eener)	1	„	„	„	„	1
	Gasornamenten (fabrikant van)	„	„	„	„	„	„
	Machinefabrikant	„	„	„	„	„	„
	Rijwielreparateur; fabrikant . .	1	„	1	„	„	„
13	Scheepsbouwer	„	„	„	„	„	„
	Rijtuigmaker, wagenmaker . .	„	„	„	„	„	„
14	Boekbinder	2	„	„	„	„	„
	Lompensorteerder	„	„	„	„	„	„
	Papierfabrikant	2	„	„	„	„	„
	Zakkenplakker	2	5	„	„	„	„
15	Katoenweverij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Katoenbleekerij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Transporteeren . .	111	12	181	„	15	35

tredingen.					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen.					
						van art.			der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215)		
10, 4e lid.	11	der overige arti- kelen.	der bepalin- gen van het K. B. van 21 Jan. 1897] (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtre- dingen.	Totaal aantal von- nissen.	12	13	der ove- rige arti- kelen.			Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
13	41	1	1	279	171	163	4	„	5	8	180
„	1	„	„	3	1	1	„	„	„	„	1
„	2	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	3	2	„	„	„	3	5
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
1	5	„	1	16	12	11	„	„	„	1	12
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	1	„	„	2	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	3	3	„	„	„	„	3
„	„	„	„	1	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	3	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	3	1	2	„	„	„	3
1	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
1	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
16	53	1	2	315	206	193	6	„	5	12	216

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	111	12	181	”	15	35
	Tricotweverij (bestuurder eener)	1	”	”	”	”	”
	Touwslager	1	”	”	”	”	1
	Zeilmaker	”	”	”	”	”	”
17	Bakker, (brood-, koek-, banket-)	7	”	”	”	”	5
	Bierbrouwer	”	”	”	”	”	”
	Boterfabrikant	1	”	”	”	”	1
	Graanzuivering (hoofd eener inrichting voor)	”	”	”	”	”	”
	Hooiperserij (hoofd eener) . . .	”	”	”	”	”	”
	Koffiebranderij (bestuurder eener)	”	”	”	”	”	”
	Korenmolenaar	2	1	”	”	”	1
	Likeurstoker	”	”	”	”	”	”
	Meelfabrikant	”	”	”	”	”	”
	Melkinrichting (hoofd eener) . .	”	”	”	”	”	”
	Sigarenfabrikant	”	”	”	”	”	”
	Slager, Exportslager	5	”	5	”	4	3
	Tabakskerverij (hoofd eener) .	”	”	”	”	”	”
	Zuivelfabrikant	”	”	”	”	”	”
	Circusdirecteur	1	6	”	”	”	”
	Telephoonmaatschappij (bestuurder eener)	”	”	”	”	”	”
	Winkelier	1	1	”	”	”	”
	Totaal . .	130	20	186	”	19	46

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen. van art. 12	13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
16	53	1	2	315	206	193	6	"	5	12	216
2	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
5	5	1	"	16	11	3	7	"	1	"	11
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	2	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	2
"	1	"	"	3	3	3	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	2	1	"	"	"	2	3
"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	3	"	"	15	10	10	"	"	"	"	10
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	6	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
23	64	2	2	362	246	224	14	"	6	14	258

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Aardenbuizenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Asphalt-, betonfabrikant . . .	„	„	„	„	„	„
	Cementfabriek (bestuurder van een)	„	„	„	„	„	„
	Pottenbakker	„	„	„	„	„	„
	Steenbakker, -fabrikant . . .	2	„	„	„	„	3
3	Boekdrukker	„	„	„	„	„	„
4	Aannemer, bouwkundige boekhouder bij een aannemer . .	2	„	„	„	„	1
	Baggerwerken (bestuurder bij) .	„	„	„	„	„	„
	Behanger	1	„	„	„	„	„
	Gemeentereiniging (dir. eener) .	„	„	„	„	„	„
	Loodgieter	„	„	„	„	„	„
	Metselaar	1	„	„	„	„	1
	Molenmaker	„	„	„	„	„	„
	Schilder	2	„	„	„	„	2
	Steenhouwer	1	„	„	„	„	„
	Stucadoor.	„	„	„	„	„	„
	Timmerman	4	„	„	„	„	1
5	Inktfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Olieslager.	1	„	„	„	„	„
	Zeepzieder en olieslager . . .	„	„	„	„	„	„
6	Biljartmaker, -fabrikant . . .	1	„	„	„	„	1
	Transporteeren . .	15	„	„	„	„	9

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen				Totaal aantal overtredingen.	Veiligheidswet. Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* nº. 46.)								
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	4	3	3	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	1	29	27	"	"	"	"	27
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	1	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	3	3	3	"	"	"	"	3
1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	3	3	"	"	"	"	3
1	3	"	"	5	17	17	"	"	"	"	17
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
2	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	1	1	1	"	"	"	"	1
4	7	"	"	20	71	70	"	"	"	"	70

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3	5	6	7	10,1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	15	„	„	„	„	9
	Houtzagerij (hoofd eener) . . .	1	„	„	„	„	1
	Klompenmakerij	1	„	„	„	„	1
	Mandenmaker	2	„	1	„	„	1
	Meubelfabrikant, -maker . . .	„	„	„	„	„	„
7	Boorden- en manchettenfabrikant (hoofd eener)	„	„	„	„	„	„
	Chemische wasscherij (hoofd eener)	1	„	2	„	„	„
	Confectiebedrijf (hoofd eener) .	1	„	„	„	„	„
	Kleermaker	2	„	2	„	„	„
	Naai-inrichting (hoofd eener) .	„	„	„	„	„	„
	Naaister, modiste, dameskleermaker	21	„	26	„	„	4
	Wasch- en strijkinrichtingen (hoofd of bestuurder eener) .	3	„	2	„	„	„
9	Leerlooier	„	„	„	„	„	„
	Schoenfabrikant, -maker . . .	1	„	„	„	„	2
10	Turfstrooiselfabrikant	„	„	„	„	„	„
11	Ketelmakerswerkplaats (hoofd eener)	„	„	„	„	„	„
	Koperslager	„	„	„	„	„	„
	Smid	3	„	1	„	„	„
	IJzergieterij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Transporteeren . .	51	„	34	„	„	18

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* nº. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº. 215)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
4	7	"	"	20	71	70	"	"	"	"	70
"	1	"	"	2	2	2	"	"	"	"	2
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	3	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	3	2	"	"	3	2	7
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
3	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
1	19	"	"	50	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	2	5	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	2	"	"	4	2	1	"	"	3	1	5
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	1	3	10	8	"	"	"	"	8
"	"	"	"	"	4	4	"	"	"	"	4
9	33	"	3	97	100	95	"	"	6	3	104

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	51	„	34	„	„	18
	IJzeren kettingenfabrikant . .	„	„	„	„	„	„
12	Machinefabrikant	„	„	„	„	„	„
	Rijwielfabrikant	„	„	„	„	„	„
13	Scheepstimmerman, Scheepsbouwer	1	„	„	„	„	1
14	Lompensorteerderij (hoofd eener)	4	„	„	„	„	2
	Papierfabrikant	„	„	„	„	„	„
15	Bontweverij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Katoenafval, Poetskatoen (fabrikant van)	„	„	„	„	„	„
	Katoenspinnerij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Katoenweverij en ververij (hoofd of bestuurder eener) . . .	„	„	„	„	„	„
	Linnenbleekerij (hoofd eener) .	1	„	„	„	„	„
	Tapijtweverij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Tricotweverij (hoofd of bestuurder eener)	1	„	„	„	„	„
	Zeilmaker	1	„	„	„	„	„
16	Gasfabriek (directeur eener) .	„	„	„	„	„	„
17	Aardappelmeel- en stroopfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Transporteeren . .	59	„	34	„	„	21

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* nº. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
9	33	„	3	97	100	95	„	„	6	3	104
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	2
„	1	„	„	2	4	4	„	„	„	„	4
„	1	„	„	3	3	3	„	„	„	„	3
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	4	4	„	„	„	„	4
„	„	„	„	„	5	5	„	„	„	„	5
„	4	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
3	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
1	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	1
13	39	„	3	110	127	122	„	„	6	4	132

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van art. 3: Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5: Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6: Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7: Zondagsarbeid.	10, 1e lid: Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	59	„	34	„	„	21
	Bakker (brood-, koek-, banket-)	6	„	„	„	„	5
	Bierbrouwer	„	„	„	„	„	„
	Biscuitfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Cacaofabrikant	2	„	„	„	„	„
	Korenmolenaar	1	„	„	„	„	1
	Sigarenfabrikant; -maker . . .	2	„	„	„	„	„
	Slager	5	„	4	„	„	1
	Vleeschwarenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Zuivelfabrikant	1	„	„	„	„	2
	Beurtschipper	1	1	„	„	„	„
	Paardenspel (houder van een) .	1	1	„	„	„	„
	Stationschef	„	„	„	„	„	„
	Vischhandelaar	2	„	„	„	„	„
	Totaal . .	80	2	38	„	„	30

tredingen					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen					
						van art.			der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº. 215.)		
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* nº. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	12	13	der overige artikelen.			Totaal aantal overtredingen.
Niet teruggbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
13	39	„	3	110	127	122	„	„	6	4	132
1	5	„	„	11	8	1	7	„	„	„	8
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	2	1	1	„	„	„	2
2	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	7	5	5	„	„	„	„	5
„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	2
4	3	„	„	9	2	1	„	„	„	1	2
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
2	1	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
22	52	„	3	147	149	135	8	„	6	5	154

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Grinddelverij (hoofd of bestuurder eener)	"	"	"	"	"	"
	Pannenfabrikant	2	"	"	76	"	"
	Steen- en pannenfabrikant (bestuurder eener steenfabriek enz.)	10	2	6	"	"	2
3	Boekdrukkerij (hoofd of bestuurder eener)	"	"	"	"	"	"
4	Aanleg van electrische geleidingen (bestuurder bij den)	"	"	"	"	"	"
	Aanleg van gasleidingen (bestuurder bij den)	"	"	"	"	"	"
	Aannemer (opzichter bij den bouw van huizen enz.)	"	"	"	"	"	"
	Baggermolen (bestuurder eener)	"	"	"	"	"	"
	Behanger	"	"	"	"	"	"
	Glazenwasscherij (bestuurder eener)	"	"	"	"	"	"
	Loodgieter	"	"	"	"	"	"
	Metselaar	"	"	"	"	"	"
	Rivierwerken (onderbaas bij den aanleg van)	"	"	"	"	"	"
	Schilder	1	"	"	"	"	"
	Steenhouwer	"	"	"	"	"	"
	Timmerman	7	"	"	"	"	3
5	Verfmalerij (hoofd eener)	"	"	"	"	"	"
	Transporteeren	20	2	6	76	"	5

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen. van art. 12	13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	3	79	2	"	"	"	1	"	1
4	2	"	"	16	15	15	"	"	"	"	15
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	25	22	1	"	"	"	23
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	4	3	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	10	10	"	"	"	"	10
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	2	"	"	2	8	8	"	"	"	"	8
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
4	4	"	"	11	28	26	"	"	1	4	31
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
8	8	"	3	108	104	96	1	"	2	4	103

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	20	2	6	76	„	5
	Vetsmelterij, darmenschoonderij (hoofd eener)	2	„	„	„	„	„
6	Bezembinderij (hoofd eener) . .	„	„	„	„	„	„
	Borstelfabrikant, -maker . . .	1	„	„	„	„	1
	Houtzagerij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Mandenmaker	2	„	„	„	„	2
	Mattenfabrikant	1	„	„	„	„	1
	Meubelfabrikant, -maker . . .	„	„	„	„	„	„
	Pijpen (fabrikant van hoornen) .	„	„	„	„	„	„
	Teenschillerij (hoofd eener) . .	1	„	„	„	„	4
	Timmerfabriek (hoofd eener) .	„	„	„	„	„	„
7	Kleermaker	4	„	1	„	„	2
	Naaister, modiste, dameskleermaker	25	19	51	„	„	2
	Poetslappen (bestuurder eener wasscherij van)	„	„	„	„	„	„
	Tapijtreinigingsinrichting (hoofd eener)	„	„	„	„	„	„
	Ververij en chem. wasscherij (hoofd eener)	1	„	1	„	„	„
	Wasch- en strijkinrichting (hoofd of bestuurder eener)	17	„	37	23	„	1
	Waschvrouw	1	„	„	„	„	„
	Transporteeren . .	75	21	96	99	„	18

...redingen.					...eiligheidswet.						
10, 4e lid.	11					Aantal overtredingen. van art. 12	13		der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215)		
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal aantal overtredingen.
8	8	„	3	108	104	96	1	„	2	4	103
3	„	„	„	3	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	1	„	„	2	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	4	4	„	„	„	„	4
„	2	„	„	4	1	1	„	„	„	„	1
„	4	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	8	7	„	„	1	3	11
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	4	„	„	8	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	1
„	3	„	„	6	„	„	„	„	„	„	„
2	13	„	„	87	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
3	5	1	„	70	5	2	1	„	3	4	10
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
16	41	1	3	295	129	115	4	„	6	11	136

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet				
			Aantal over				
			van art.				
			3	5	6	7	10,1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	75	21	96	99	„	18
9	Schoenmaker	4	1	3	„	„	„
	Zadelmaker	1	„	„	„	„	1
11	Koperslager	„	„	„	„	„	„
	Metaalwarenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Smid	9	1	1	„	„	7
12	Automobielfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Gasornamenten (fabrikant van)	„	„	„	„	„	„
	Machinefabrikant	„	„	„	„	„	„
	Naaimachines (bestuurder eener herstelplaats van)	„	„	„	„	„	„
	Piano's (hoofd eener herstelplaats van)	„	„	„	„	„	„
	Rijwielhersteller, -fabrikant . .	2	„	1	„	„	1
13	Kinderwagens (fabrikant van) .	„	„	„	„	„	„
	Rijtuigfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Scheepsbouwer	„	„	„	„	„	„
	Wagenmaker	2	„	„	„	„	1
14	Boekbinder	2	„	3	„	„	3
	Lompensorteerderij (hoofd of bestuurder eener)	1	„	„	„	„	8
	Papierfabrikant	1	„	„	„	„	„
	Zakkenplakkerij (hoofd of bestuurder eener)	1	„	„	„	„	„
	Transporteeren . .	98	23	104	99	„	39

redingen						Veiligheidswet.					
						Aantal overtredingen.					
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	van art. 12	van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
16	41	1	3	295	129	115	4	„	6	11	136
„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	3	3	„	„	„	„	3
„	„	„	„	„	2	„	1	„	„	„	1
„	7	„	„	16	13	12	„	„	„	„	12
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	10	10
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	3	2	„	„	„	„	2
1	1	„	„	4	3	3	„	„	„	„	3
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	4	4	„	„	„	„	4
1	1	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
4	1	„	„	11	1	1	„	„	„	„	1
„	8	„	„	16	2	1	1	„	„	„	2
1	„	„	„	1	1	2	„	„	„	„	2
„	3	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
23	63	1	3	355	168	148	6	„	6	21	181

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswe				
			Aantal ove				
			van art.				
			3	5	6	7	10,1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	98	23	104	99	"	39
15	Breiïnrichting (hoofd eener machinale)	2	"	"	"	"	4
	Touwslager	3	"	1	"	"	"
	Tricotfabrikant	"	"	"	"	"	"
16	Electrische Centrale (hoofd of bestuurder eener)	"	"	"	"	"	"
17	Bakker, (brood-, koek- en banket-)	12	6	2	"	"	5
	Bakker (Israel. paaschbrood-) .	1	"	5	"	"	"
	Bierbottelaar	"	"	"	"	"	"
	Bierbrouwer	"	"	"	"	"	"
	Chocoladefabrikant	"	"	"	"	"	"
	Grutter	"	"	"	"	"	"
	Hooiperserij (hoofd eener) . . .	"	"	"	"	"	"
	Jams en vruchtensappen (fabrikant van)	"	"	"	"	"	"
	Korenmolenaar	2	"	"	"	"	1
	Likeurstoker	"	"	"	"	"	"
	Melkinrichting (directeur eener)	"	"	"	"	"	"
	Sigarenfabrikant	1	"	"	"	"	"
	Slager (directeur eener slachterij)	6	"	3	"	"	2
	Verduurzame levensmiddelen (fabrikant van)	"	"	"	"	"	"
	Transporteeren . .	125	29	115	99	"	51

…tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	Aantal overtredingen van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
23	63	1	3	355	168	148	6	„	6	21	181
„	5	„	1	10	1	„	„	„	4	„	4
2	2	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	3	1	2	„	„	„	3
„	5	„	„	18	3	„	3	„	„	„	3
„	„	„	„	5	1	„	„	„	2	„	2
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	2
„	2	„	„	3	5	2	1	„	„	10	13
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	1	„	„	1	1	„	„	„	2	1	3
„	4	„	„	9	10	9	„	„	„	„	9
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
25	82	1	4	406	204	172	12	„	14	32	230

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	125	29	115	99	„	51
	Vleeschwarenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Zuivelfabrikant, zuivelfabriek (directeur eener)	2	„	„	„	„	2
—	Couranten (rondbrengen van) .	2	2	„	„	„	„
—	Kegeljongen	1	1	„	„	„	„
—	Sinaasappelen (venten van) . .	4	5	„	„	„	„
	Totaal . .	134	37	115	99	„	53

tredingen — 10,4e lid. Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	tredingen — 11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Veiligheidswet. Totaal aantal vonnissen.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van art. 12. Geen mededeeling van een ongeval.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van art. 13. Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der overige artikelen.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰ 215) ingevolge art. 6 der wet.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰ 215) ingevolge art. 7 der wet.	Veiligheidswet. Totaal aantal overtredingen.
25	82	1	4	406	204	172	12	"	14	32	230
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
1	2	"	"	5	5	4	1	"	"	"	5
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
26	84	1	4	419	210	177	13	"	14	32	236

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Steenfabrikant	1	„	1	„	„	„
3	Boekdrukkerij (hoofd of bestuurder eener)	4	1	„	„	„	„
4	Aannemer, opzichter bij bouwwerken, enz.	1	„	„	„	„	3
	Metselaar	1	„	„	„	„	1
	Molenmaker	„	„	„	„	„	„
	Rivierwerken (opzichter bij den aanleg)	„	„	„	„	„	„
	Schilder	1	„	„	„	„	„
	Steenhouwer	„	„	„	„	„	„
	Stucadoor	2	„	„	„	„	1
	Timmerman	6	„	„	„	„	3
5	Asphaltfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Olieslagerij (bestuurder eener) .	„	„	„	„	„	„
	Zeepfabrikant	„	„	„	„	„	„
6	Houtdraaierij (hoofd eener) . .	1	„	„	„	„	„
	Houtzagerij (hoofd of bestuurder eener)	1	„	„	„	„	1
	Mattenfabrikant	2	„	1	„	„	3
	Meubelmaker, -fabrikant . . .	1	„	„	„	„	„
7	Kleermaker	1	„	1	„	„	„
	Naaister, modiste, dameskleermaker	19	„	15	„	„	4
	Wasch- en strijkinrichting (hoofd of bestuurder eener)	7	„	7	„	„	1
	Transporteeren . .	48	1	25	„	„	17

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	Aantal overtredingen van art. 13	Aantal overtredingen der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	"	"	"	1	4	4	"	"	"	"	4
2	1	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	9	9	"	"	"	"	9
"	1	"	"	2	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	1	"	"	2	1	1	"	"	"	"	1
"	6	"	"	9	12	12	"	"	"	"	12
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	1	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	2	1	1	"	"	"	"	1
"	3	"	"	7	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	2	3	1	"	"	"	4	5
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
2	14	"	"	35	"	"	"	"	"	"	"
"	12	1	"	21	2	1	"	"	"	"	1
5	42	1	"	91	42	39	"	"	"	4	43

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	48	1	25	„	„	17
9	Schoenmaker	2	1	„	„	„	1
11	Blikemballage artikelen (fabrikant van)	„	„	„	„	„	„
	Koperslagerij	2	„	2	„	„	„
	Schaatsenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Smid	5	„	2	„	„	1
	Weverskammen en -rieten (fabrikant van)	„	„	„	„	„	„
12	Instrumentmaker	„	„	„	„	„	„
	Machinefabrikant	„	„	„	„	„	„
13	Mastenmaker	„	„	„	„	„	„
	Spoorwegwerkplaats (bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Wagenmaker	1	„	„	„	„	„
14	Cartonnagefabrikant	„	„	„	„	„	„
	Lompensorteerderij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
15	Bontweverij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Breiinrichting (hoofd eener machinale)	1	„	„	„	„	1
	Katoenbleekerij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Katoenspinnerij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Katoenweverij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Transporteeren . .	59	2	29	„	„	20

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	Aantal overtredingen van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
5	42	1	„	91	42	39	„	„	„	4	43
„	1	„	„	3	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	2
„	1	„	„	3	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1	1
„	4	„	„	7	6	6	„	„	„	„	6
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	5	5	„	„	„	„	5
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
1	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	2	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	6	7	„	„	„	„	7
6	50	1	„	108	72	70	„	„	„	5	75

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3: Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5: Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6: Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7: Zondagsarbeid.	10,1e lid.: Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	59	2	29	„	„	20
	Poetskatoen (fabrikant van) . .	„	„	„	„	„	„
	Trijpweverij (hoofd of bestuurder eener)	1	„	„	„	„	3
	Wattenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Wolweverij (hoofd of bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
17	Bakker (brood-, koek- en banket-)	16	11	1	„	„	4
	Biscuit- en vermicellifabriek (bestuurder eener)	„	„	„	„	„	„
	Korenmolenaar	„	„	„	„	„	„
	Melk (bestuurder eener fabriek van gecondenseerde)	„	„	„	„	„	„
	Paardenslachter	„	„	„	„	„	„
	Sigarenfabrikant, -maker . . .	2	„	„	„	„	„
	Slager	8	„	6	1	„	4
	Tabakbewerking (hoofd eener fabriek van)	2	„	1	„	„	1
	Vleeschwarenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Zuivelfabrikant, Zuivelfabriek (bestuur eener)	3	„	„	„	„	2
	Couranten (rondbrengen van) .	1	4	„	„	„	„
	Kruidenier	2	„	1	„	„	2
	Spoorwegmaatschappij (opzichter weg en werken bij een). . .	„	„	„	„	„	„
	Totaal . .	94	17	38	1	„	36

tredingen					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen					
10,4ᵃ lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	van art. 12	van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
6	50	1	„	108	72	70	„	„	„	5	75
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	2	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	3	„	„	19	3	„	2	„	2	„	4
„	„	„	„	„	2	2	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	5	5
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	2	„	„	„	„	2
„	„	„	2	2	3	1	2	„	„	„	3
„	4	„	„	15	5	5	„	„	„	„	5
„	1	„	„	3	2	„	1	„	„	„	1
„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	1
„	9	„	„	11	3	3	„	„	„	„	3
„	„	„	„	4	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	5	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
6	69	1	2	170	99	88	6	„	2	10	106

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeidswet. Art. 5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeidswet. Art. 6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Arbeidswet. Art. 7. Zondagsarbeid.	Arbeidswet. Art. 10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	Arbeidswet. Art. 10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Arbeidswet. Art. 11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	Arbeidswet. der overige artikelen.	Arbeidswet. der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n°. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	Veiligheidswet. Art. 13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	Veiligheidswet. der overige artikelen.	Veiligheidswet. der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n°. 215). ingevolge art. 6 der wet.	Veiligheidswet. K. B. van 7 Dec. 1896. ingevolge art. 7 der wet.	Totaal
0,50	4	1	„	„	9	„	9	„	„	59	„	„	„	„	82
1,—	„	10	„	4	21	14	29	„	„	53	4	„	„	„	135
1,50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
2,—	„	9	„	„	7	6	12	„	„	14	2	„	„	„	50
2,50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3,—	2	8	„	„	3	3	12	1	„	96	6	„	„	„	131
4,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
5,—	8	74	„	15	6	„	2	1	„	2	2	„	5	2	117
6,—	„	23	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	28
7,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
8,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
10,—	6	47	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	1	7	63
12,50	„	7	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	7
15,—	„	4	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4
20,—	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2
25,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
50,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	20	186	„	19	46	23	64	2	2	224	14	„	6	14	620

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215). ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	1	12	"	"	10	3	11	"	"	34	"	"	3	2	76
1,—	"	2	"	"	7	12	27	"	"	93	4	"	3	2	150
1,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2,—	"	"	"	"	11	7	11	"	"	5	3	"	"	"	37
2,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3,—	1	6	"	"	2	"	2	"	2	2	1	"	"	"	16
4,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
5,—	"	13	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	14
6,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
7,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
8,—	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
10,—	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
12,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
20,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
25,—	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	1	3
30,—	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
Totaal	2	38	"	"	30	22	52	"	3	135	8	"	6	5	301

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop in het jaar* 1904 *eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan 1897 (*Stbl.* n°. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n°. 215). ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	1	9	„	„	17	4	21	1	„	37	2	„	„	„	92
1,—	26	5	„	„	26	17	46	„	„	42	2	„	2	„	166
1,50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
2,—	2	2	„	„	2	1	7	„	„	18	„	„	„	„	32
2,50	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
3,—	3	38	21	„	8	3	10	„	„	74	9	„	„	10	176
4,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
5,—	3	18	76	„	„	1	„	„	3	6	„	„	6	9	122
6,—	„	3	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5
7,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
8,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
10,—	1	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	„	16
12,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
15,—	„	22	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	3	27
20,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
25,—	1	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	10	14
50,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	37	115	99	„	53	26	84	1	4	177	13	„	14	32	655

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop in het jaar* 1904 *eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet.									Veiligheidswet.					Totaal.
	Aantal overtredingen									Aantal overtredingen					
	van artikel							der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	van artikel		der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215).		
	3.	5.	6.	7.	10 1e lid.	10 4e lid.	11.			12.	13.				
	Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.	Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.			Geene mededeeling van een ongeval.	Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
0,50	"	"	"	"	7	"	6	"	"	13	"	"	"	"	26
1,—	4	6	"	"	23	4	29	1	"	45	3	"	"	"	115
1,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2,—	1	1	"	"	5	1	21	"	2	25	1	"	"	"	57
2,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3,—	5	18	"	"	1	1	13	"	"	2	2	"	2	4	48
4,—	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
5,—	5	7	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	18
6,—	"	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3
7,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
8,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
10,—	1	3	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	6
12,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1
20,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
25,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
50,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	17	38	1	"	36	6	69	1	2	88	6	"	2	10	276

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	3	„	2	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	1	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	1	„	„	2	„	„	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	3	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	1	„	„	2	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	1	„	„	1	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	1	„	„	1	„	„	„
	Totaal	4	„	„	13	„	2	„

de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	6
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	3
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	5
"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	4
"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	4
"	"	"	1	"	1	"	"	"	"	4
"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	1	1	"	"	"	1	6
"	1	"	7	1	4	"	1	1	4	38

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	„	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen. . . .	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	1	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	1	„	„	3	„	1	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	4	„	„	1
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	„	„	1	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	1	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	2
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	2	„	„	„	„	„	1
	Totaal	4	„	„	8	„	2	4

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 der de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van)	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	4
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	7
"	"	"	1	1	"	"	"	.	1	8
"	"	"	1	"	"	"	"	"	2	4
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	4
"	"	"	3	2	"	"	"	"	8	31

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschik*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	3	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	2
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	1	„	„	1	1	„	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	3	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	2	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	1	„	„	„
	Totaal	1	„	„	10	1	„	2

naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	4	1	"	1	"	"	6
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	4	"	"	6
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	"	1	"	"	"	"	"	2
"	"	"	1	6	"	"	"	"	"	10
"	"	"	"	4	"	"	"	"	"	7
"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	5
"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	"	"	"	1	"	"	3
"	"	1	2	22	1	"	7	"	"	47

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen, ingevolge*
ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901; *gerangschikt*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas, enz.	Groep 2 — Diamant. enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	1	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	1	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	1	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	1	„	„	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	4	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	1	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	1	„	„	7	„	1	„

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	1	”	”	”		”	2
”	”	1	”	”	”	”	”	”	1	3
”	”	”	”	”	”	”	1	”	3	8
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	1	”	”	1
”	”	”	”	”	1	”	”	1	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	1	”	1	2	”	2	1	5	21

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 1
der Ongevallenwet, gerangschikt naar d

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	„	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	1
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	2	„	„	„	„	„	1
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	2	„	2	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	1	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen.	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	4	„	„	„
	Totaal	2	„	„	7	„	2	2

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge artikel 61
oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van)	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	1
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	5
,,	,,	,,	1	1	,,	,,	,,	,,	2	8
,,	,,	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	3
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	3	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	7
,,	3	,,	3	1	,,	,,	,,	,,	5	25

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevol*
ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschi*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	”	”	”	”	”	”	”
2	Drijfwerk	”	”	”	”	”	”	”
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen.	”	”	”	”	”	”	”
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	”	”	”	1	”	”	”
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	”	”	”	”	”	”	”
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	”	”	”	”	”	”	”
7	Liften, lieren, kranen .	”	”	”	”	”	”	”
8	Wagens en transport van voorwerpen	”	”	”	”	”	1	”
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	”	”	”	2	”	2	”
10	Vallende voorwerpen .	”	”	”	2	”	”	”
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	”	”	”	”	”	”	”
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	”	”	”	”	”	”
13	Stoomketels en kooktoestellen	”	”	”	”	”	”	”
14	Andere oorzaken . . .	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	5	”	3	”

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van)	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	5
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	1	"	"	"	3	"	3	15

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	”	”	”	”	”	”	”
2	Oogen	”	”	”	”	”	”	”
3	Aangezicht . . .	”	”	”	”	”	”	”
4	Armen en handen	”	”	”	3	”	”	”
5	Vingers	”	”	”	2	”	2	”
6	Bovenlichaam . .	”	”	”	2	”	”	”
7	Onderlichaam . .	2	”	”	5	”	”	”
8	Voeten	”	”	”	1	”	”	”
9	Brandwonden	1	”	”	”	”	”	”
10	Inwendige kneuzingen .	”	”	”	”	”	”	”
11	Gedood	1	”	”	”	”	”	”
	Totaal	4	”	”	13	”	2	”

aard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	1	”	1	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	1	”	”	1	”	2	7
”	1	”	1	”	2	”	”	”	1	9
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2
”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	8
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	2
”	”	”	3	”	”	”	”	”	”	4
”	”	”	”	”	”	”	”	1	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	1	”	7	1	4	”	1	1	4	38

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen, ingevolge art.* 1
Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar den aard*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant. enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	1	„	„	„
5	Vingers	2	„	„	2	„	1	„
6	Bovenlichaam	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam	„	„	„	2	„	1	„
8	Voeten	1	„	„	2	„	„	1
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	2
10	Inwendige kneuzingen	1	„	„	1	1	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	4	„	„	8	1	2	3

der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 der der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	1	1	”	”	”	”	”	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	5	10
”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	5
”	”	”	1	”	”	”	”	”	1	6
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	4	1	”	”	”	”	8	31

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	1	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	1	„	„	„
5	Vingers	„	„	„	3	„	„	2
6	Bovenlichaam . .	„	„	„	1	„	„	„
7	Onderlichaam . .	1	„	„	1	1	„	„
8	Voeten	„	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	1	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	1	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	1	„	„	„
	Totaal	1	„	„	10	1	„	2

aard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	2
"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	1	1	"	5	"	"	8
"	"	"	1	10	"	"	1	"	"	17
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	4
"	"	"	"	4	"	"	"	"	"	4
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	2
"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	1	2	22	1	"	7	"	"	47

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar den aard*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	"	"	"	1	"	"	"
2	Oogen	"	"	"	"	"	"	"
3	Aangezicht . . .	"	"	"	"	"	"	"
4	Armen en handen	"	"	"	"	"	"	"
5	Vingers	1	"	"	1	"	"	"
6	Bovenlichaam . .	"	"	"	2	"	1	"
7	Onderlichaam . .	"	"	"	"	"	"	"
8	Voeten	"	"	"	1	"	"	"
9	Brandwonden	"	"	"	"	"	"	"
10	Inwendige kneuzingen .	"	"	"	1	"	"	"
11	Gedood	"	"	"	1	"	"	"
	Totaal	1	"	"	7	"	1	"

der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61
der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	1	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	2
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	1	,,	2	4
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	3
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	3
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	3
,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	1	,,	2
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	2
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	1	,,	1	2	,,	2	1	5	21

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
der Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Aard der verwonding.		Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen.	Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2		Oogen	„	„	„	1	„	„	„
3		Aangezicht	„	„	„	„	„	„	„
4		Armen en handen	„	„	„	1	„	1	1
5		Vingers	„	„	„	„	„	„	1
6		Bovenlichaam	1	„	„	1	„	„	„
7		Onderlichaam	„	„	„	1	„	„	„
8		Voeten	1	„	„	2	„	„	„
9	Brandwonden		„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen		„	„	„	1	„	1	„
11	Gedood		„	„	„	„	„	„	„
	Totaal		2	„	„	7	„	2	2

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 *de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	1	„	„	„	„	„	2	8
„	1	„	1	„	„	„	„	„	1	4
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2
„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	4
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	3	„	3	1	„	„	„	„	5	25

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	„	„	„	„
5	Vingers	„	„	„	2	„	„	„
6	Bovenlichaam . .	„	„	„	1	„	2	„
7	Onderlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
8	Voeten	„	„	„	1	„	1	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	1	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	5	„	3	„

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge artikel 61 de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	1	”	1	2
”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	3
”	”	”	”	”	”	”	1	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	1	”	1	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	”	”	”	3	”	3	15

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouw bedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	1	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	5	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	1	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	1	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	3	„	1	„
6	Vrijdag	2	„	„	3	„	„	„
7	Zaterdag	1	„	„	„	„	1	„
	Totaal	4	„	„	13	„	2	„

waarop deze plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1
,,	1	,,	1	1	1	,,	,,	,,	,,	9
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1
,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	3	5
,,	,,	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	1	7
,,	,,	,,	2	,,	2	,,	1	1	,,	11
,,	,,	,,	1	,,	1	,,	,,	,,	,,	4
,,	1	,,	7	1	4	,,	1	1	4	38

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	”	”	”	”	”	”	”
2	Maandag	2	”	”	2	”	”	1
3	Dinsdag	1	”	”	1	1	2	1
4	Woensdag	1	”	”	2	”	”	”
5	Donderdag	”	”	”	1	”	”	1
6	Vrijdag	”	”	”	1	”	”	”
7	Zaterdag	”	”	”	1	”	”	”
	Totaal	4	”	”	8	1	2	3

Veiligheidswet, voor zoover die kennisgevingen niet werden ontvangen ingevolge art. 61 der waarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	7
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	8
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	5
"	"	"	2	"	"	"	"	"	1	5
"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	3
"	"	"	4	1	"	"	"	"	8	31

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	”	”	”	”	”	”	”
2	Maandag	”	”	”	1	”	”	”
3	Dinsdag	”	”	”	1	”	”	”
4	Woensdag.	”	”	”	1	1	”	1
5	Donderdag	”	”	”	1	”	”	”
6	Vrijdag.	1	”	”	4	”	”	”
7	Zaterdag	”	”	”	2	”	”	1
	Totaal	1	”	”	10	1	”	2

waarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
„	„	„	„	7	„	„	„	„	„	8
„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	4
„	„	„	1	4	„	„	2	„	„	10
„	„	1	„	2	„	„	1	„	„	5
„	„	„	1	4	1	„	1	„	„	12
„	„	„	„	1	„	„	3	„	„	7
„	„	1	2	22	1	„	7	„	„	47

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolg*
art. 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschik*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	3	„	„	„
3	Dinsdag	1	„	„	2	„	1	„
4	Woensdag	„	„	„	1	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	1	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	1	„	„	7	„	1	„

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen. turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	3
”	”	”	”	”	1	”	1	1	1	8
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	3
”	”	”	”	1	”	”	”	”	1	2
”	”	”	”	”	”	”	1	”	1	3
”	”	1	”	”	1	”	”	”	”	2
”	”	1	”	1	2	”	2	1	5	21

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgevingen werden ontvangen ingevolg*
ingevolge art. 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar de*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	1	„	„	1	„	„	1
3	Dinsdag	„	„	„	1	„	„	1
4	Woensdag.	„	„	„	1	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	1	„	„	„
6	Vrijdag.	„	„	„	1	„	„	„
7	Zaterdag	1	„	„	2	„	2	„
	Totaal	2	„	„	7	„	2	2

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgevingen niet werden ontvangen dagen, waarop deze plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	4
„	2	„	„	„	„	„	„	„	1	5
„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	4
„	„	„	1	1	„	„	„	„	1	4
„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	6
„	3	„	3	1	„	„	„	„	5	25

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolg[e]*
art. 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	”	”	”	1	”	”	”
2	Maandag	”	”	”	1	”	”	”
3	Dinsdag	”	”	”	2	”	1	”
4	Woensdag	”	”	”	”	”	”	”
5	Donderdag	”	”	”	1	”	”	”
6	Vrijdag	”	”	”	”	”	2	”
7	Zaterdag	”	”	”	”	”	”	”
	Totaal	”	”	”	5	”	3	”

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	2
"	"	"	"	"	"	"	1	,	2	6
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	1	"	"	"	1	"	"	4
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	1	"	"	"	3	"	3	15

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge* *werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet,*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Gelderland,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Aardewerkfabriek	1	"	1	"
	Kalkbranderij	"	"	"	"
	Kalkzandsteenfabriek	2	"	"	"
	Pannenfabriek	1	"	"	"
	Porselein- en faiencefabriek	"	"	"	"
	Steenfabriek	2	"	15	"
	Steen- en pannenfabriek	"	"	2	"
3	Boekdrukkerij	1	"	4	"
	Steendrukkerij	1	"	"	"
4	Kalk (Inrichting voor het malen van)	1	"	"	"
	Metselspecie (Inrichting voor het malen van)	"	"	"	"
	Timmerwerkplaats	"	"	2	"
5	Inktfabriek	"	"	"	"
	Verfmalerij	1	"	"	"
	Vetsmelterij en darmenzouterij . . .	1	"	"	"
	Zeepfabriek	"	"	1	"
	Zeeppoederfabriek	1	"	"	"
6	Houtbewerking (Inrichting voor machinale)	"	"	"	"
	Houtzagerij	2	"	"	"
	Houtdraaierij	"	"	1	"
	Kunstdraaierij	1	"	"	"
	Kwasten- en borstelfabriek	"	"	1	"
	Meubelfabriek	"	"	1	"
	Stoelenfabriek	"	"	1	"
7	Chemische ververij en wasscherij . .	"	"	1	"
	Over te brengen . .	15	"	30	"

de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of gerangschikt naar provinciën en bedrijfsgroepen.

komstig de Hinderwet, in de provincie:				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 7e arbeidsinspectie,			
Overijssel,							
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
,,	,,	,,	,,	1	,,	1	,,
,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	1
,,	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
1	,,	1	,,	1	,,	1	,,
1	,,	2	,,	3	,,	17	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	,,
3	,,	1	,,	4	,,	5	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
6	,,	,,	,,	6	,,	2	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	2	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
1	,,	4	,,	1	,,	4	,,
1	,,	3	,,	3	,,	3	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	2	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	2	,,
15	,,	15	1	30	,,	45	1

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Gelderland,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Overgebracht . .	15	"	30	"
	Poetslappen (inrichting tot reiniging van)	1	"	"	"
	Wasch- en strijkinrichting	8	"	6	"
	Witte goederen (fabriek van) . . .	"	"	"	"
9	Pikkers (fabriek van)	1	"	"	"
10	Briquettenfabriek	"	"	"	"
11	Appendagefabriek	"	"	"	"
	Blikemballagefabriek	"	"	"	"
	Capsulenfabriek	"	"	"	"
	Koperslagerij	1	"	"	"
	Metaalwarenfabriek	1	"	3	"
	Schroevenfabriek	"	"	1	"
	Smederij	6	"	"	"
	Staaldraadmatrassen (fabriek van) .	"	"	"	"
	IJzergieterij	"	"	1	"
12	Automobielenfabriek.	1	"	"	"
	Automobielreparatieinrichting . . .	1	"	"	"
	Instrumentmakerij	2	"	1	"
	Machinefabriek	1	"	1	"
	Rijwielfabriek	"	"	1	"
	Rijwielherstelplaats	2	"	1	"
13	Rijtuigfabriek	"	"	3	"
	Scheepstimmerwerf	"	"	1	"
	Spoorwegwerkplaats	"	"	"	"
	Tramwegwerkplaats	"	"	"	"
	Wagenmakerij	1	"	"	"
14	Papierfabriek	1	"	6	"
15	Katoenafval (inrichting voor het verwerken van)	"	"	1	"
	Over te brengen . .	42	"	56	"

komstig de Hinderwet, in de provincie:				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 7e arbeidsinspectie,			
Overijssel,							
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
15	"	15	1	30	"	45	1
"	"	"	"	1	"	"	"
2	"	1	"	10	"	7	"
1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	2	"	"	"	2	"
"	"	1	"	"	"	1	"
1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	1	"	"	"	1	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	1	"	1	"	4	"
"	"	"	"	"	"	1	"
4	"	3	"	10	"	3	"
"	"	1	"	"	"	1	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
1	"	"	"	3	"	1	"
"	"	2	"	1	"	3	"
"	"	1	"	"	"	2	"
"	"	"	"	2	"	1	"
"	"	"	"	"	"	3	"
"	"	1	"	"	"	2	"
1	"	"	"	1	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	6	"
".	"	1	"	"	"	2	"
26	"	30	1	68	"	86	1

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen Gelderland, tot oprichting verleend.	tot oprichting geweigerd.	tot uitbreiding verleend.	tot uitbreiding geweigerd.
	Overgebracht . .	42	„	56	„
	Katoenbleekerij	„	„	„	„
	Katoenweverij	„	„	1	„
	Katoenweverij en spinnerij	„	„	„	„
	Ramiebleekerij en spinnerij	„	„	„	„
	Touwslagerij	„	„	„	„
	Tricotfabriek	2	„	„	„
	Wattenfabriek	„	„	„	„
16	Electrische centrale	4	„	3	„
	Gasfabriek	1	„	8	„
17	Azijnfabriek	1	„	„	„
	Bakkersartikelen (fabriek van) . . .	„	„	„	„
	Banketbakkerij	5	„	„	„
	Bierbrouwerij	„	„	2	„
	Boter (inrichting voor het bereiden en vermengen van)	1	„	„	„
	Broodbakkerij	57	„	17	„
	Broodfabriek	„	„	1	„
	Jamfabriek	1	„	1	„
	Koekfabriek	1	„	1	„
	Koffiebranderij	„	„	1	„
	id. en tabakskerverij . .	1	„	1	„
	Korenmalerij	13	1	13	1
	Korenmalerij en bakkerij	1	„	„	„
	id. en lijnmeelmalerij . .	„	„	„	„
	Kunstijsfabriek	„	„	1	„
	Lijnmeelfabriek	„	„	„	„
	Meelfabriek	„	„	„	„
	Mosterdfabriek	1	„	„	„
	Ontroomfabriek	„	„	„	„
	Over te brengen . .	131	1	106	1

komstig de Hinderwet, in de provincie:				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 7e arbeidsinspectie,			
Overijssel,							
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
26	,,	30	1	68	,,	86	1
,,	,,	1	,,	,,	,,	1	,,
1	,,	20	,,	1	,,	21	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	1	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	2	,,	2	,,	2	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	4	,,	3	,,
2	,,	1	,,	3	,,	9	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	1	,,
1	,,	,,	,,	6	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
34	,,	20	,,	91	,,	37	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	1	,,
3	,,	,,	,,	3	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	1	,,
4	,,	5	,,	17	1	18	1
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
76	,,	83	1	207	1	189	2

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Gelderland,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Overgebracht . .	131	1	106	1
	Sigarenfabriek	2	„	1	„
	Slagerij	3	„	„	„
	Stroopfabriek	„	„	„	„
	Suikerwerken (fabriek van)	1	„	„	„
	Tabakskerverij	„	„	„	„
	Verduurzaamde levensmiddelen (fabriek van)	1	„	„	„ „
	Vleeschwarenfabriek	1	„	„	„
	Zuivelfabriek	5	„	3	„
	id. en korenmalerij . . .	1	„	„	„ „
	Totaal . .	145	1	110	1

komstig de Hinderwet, in de provincie: Overijssel, tot oprichting verleend.	geweigerd.	tot uitbreiding verleend.	geweigerd.	Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 7e arbeidsinspectie, tot oprichting verleend.	geweigerd.	tot uitbreiding verleend.	geweigerd.
76	„	83	1	207	1	189	2
1	„	„	„	3	„	1	„
1	„	„	„	4	„	„	„
1	„	„	„	1	„	„	„
„	„	1	„	1	„	1	„
1	„	„	„	1	„	„	„
„	„	„	„	1	„	„	„
„	„	3	„	1	„	3	„
4	„	3	„	9	„	6	„
„	„	„	„	1	„	„	„
84	„	90	1	229	1	200	2

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet,*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Gelderland,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Kalkzandsteenfabriek	"	"	1	"
	Pannenfabriek	"	"	2	"
	Pannen- en tegelfabriek	1	"	"	"
	Steenfabriek	3	"	15	"
	Steen- en pannenfabriek	"	"	2	"
3	Boekdrukkerij	7	"	1	"
	Boek- en steendrukkerij	2	"	"	"
	Photodrukkerij	1	"	"	"
	Steendrukkerij	"	"	1	"
4	Molenmakerij	"	"	"	"
	Riolen (Inrichting voor reiniging van)	"	"	"	"
	Timmerwerkplaats	4	1	1	"
5	Compost (Inrichting tot bereiding van)	"	"	"	"
	Lak, politoer en vernis (fabriek van)	"	"	2	"
	Verf- en specerijmalerij	"	"	"	"
	Zeepfabriek	"	"	1	"
6	Borstelfabriek	1	"	"	"
	Cocosmatten (fabriek van)	"	"	1	"
	Houtdraaierij	1	"	"	"
	Houtzagerij	3	"	2	"
	Lijstenfabriek	"	"	"	"
	Meubelfabriek	"	"	"	"
	Schorsmalerij	1	"	"	"
	Stoelenfabriek	1	"	"	"
7	Chemische ververij en wasscherij . .	"	"	"	"
	Ontsmettingsinrichting	1	"	"	"
	Poetslappen (Inrichting tot reiniging van)	"	"	1	"
	Over te brengen . .	26	1	30	"

de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of gerangschikt naar de provinciën en bedrijfsgroepen.

komstig de Hinderwet, in de provincie:				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 7e arbeidsinspectie,			
Overijssel,							
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	1	,,	3	,,	16	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	,,
1	,,	2	,,	8	,,	3	,,
,,	,,	1	,,	2	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	1	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	2	,,	4	1	3	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	2	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	4	,,	3	,,	6	,,
1	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	2	,,	,,	,,	2	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	1	,,	,,	,,	1	,,
,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,
4	,,	16	,,	30	1	46	,,

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen...			
		Gelderland.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Overgebracht . .	26	1	30	„
	Wasch- en strijkinrichting	5	„	7	„
9	Lederfabriek	„	„	2	„
11	Blikslagerij	„	„	„	„
	Goudsmederij	1	„	„	„
	Metaalwarenfabriek	„	„	„	„
	Schroevenfabriek	„	„	3	1
	Smederij	6	„	„	„
	Staaldraadmatrassen (fabriek van) .	„	„	„	„
	Vernikkelarij	1	1	„	„
	Vijlenmakerij	1	„	„	„
	IJzergieterij	„	„	6	„
12	Automobielreparatieinrichting . . .	1	„	1	„
	Instrumentmakerij	2	„	„	„
	Lampen, gaskronen, enz. (fabriek van)	1	„	„	„
	Machinefabriek.	„	„	2	„
	Machinereparatiewerkplaats	2	„	1	„
	Rijwielfabriek	„	„	2	„
	Rijwielherstelplaats	1	„	1	„
13	Scheepstimmerwerf	„	„	1	„
	Tramwegwerkplaats	1	„	„	„
	Wagenmakerij	1	„	„	„
14	Papierfabriek	„	„	7	„
	Zakken (inrichting tot vervaardigen van papieren)	„	„	1	„
15	Bontweverij	„	„	„	„
	Juteweverij	„	„	„	„
	Katoenafval (inrichting voor het verwerken van)	„	„	„	„
	Katoenbleekerij	„	„	1	„
	Over te brengen . .	49	2	65	1

komstig de Hinderwet, in de provincie:				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 7e arbeidsinspectie.			
Overijssel.							
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
4	"	16	"	30	1	46	"
4	"	6	1	9	"	13	1
"	"	"	"	"	"	2	"
"	"	1	"	"	"	1	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	1	"	"	"	1	"
"	"	"	"	"	"	3	1
2	1	3	"	8	1	3	"
"	"	1	"	"	"	1	"
"	"	"	"	1	1	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	"	"	6	"
"	"	"	"	1	"	1	"
"	"	"	"	2	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	1	"	"	"	3	"
"	"	"	"	2	"	1	"
"	"	"	"	"	"	2	"
"	"	"	"	1	"	1	"
"	"	1	"	"	"	2	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	1	"	1	"	1	"
"	"	"	"	"	"	7	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	2	"	"	"	2	"
"	"	2	"	"	"	2	"
"	"	1	"	"	"	1	"
"	"	2	"	"	"	3	"
10	1	38	1	59	3	103	2

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Gelderland.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Overgebracht . .	49	2	65	1
	Katoenspinnerij.	"	"	"	"
	Katoenweverij	"	"	2	"
	Katoenweverij en -spinnerij	"	"	"	"
	Tapijtfabriek.	"	"	1	"
	Tapijt- en mattenweverij	"	"	1	"
	Touwslagerij.	1	"	"	"
	Tricotfabriek	"	"	1	"
	Wattenfabriek	"	"	"	"
16	Electrische Centrale	3	"	1	"
	Gasfabriek	1	"	5	"
17	Bakkersartikelen (fabriek van) . . .	"	"	"	"
	Banketbakkerij	1	"	3	"
	Bierbrouwerij	"	"	2	"
	Boter (inrichting voor het bereiden en vermengen van)	1	"	"	"
	Broodbakkerij	70	2	18	"
	Broodfabriek.	1	"	"	"
	Cacaofabriek.	"	"	"	"
	Cichoreifabriek	"	"	"	"
	Distilleerderij	"	"	1	"
	Graanzuivering (inrichting voor) . .	1	"	"	"
	Grutterij	"	"	"	"
	Hooiperserij	"	"	"	"
	Jamfabriek	"	"	1	"
	Koffiebranderij	"	"	1	"
	Korenmalerij.	14	"	22	"
	Korenmalerij en -dorscherij	1	"	"	"
	" " houtzagerij	"	"	"	"
	Melkinrichting	"	"	2	"
	Over te brengen . .	143	4	126	1

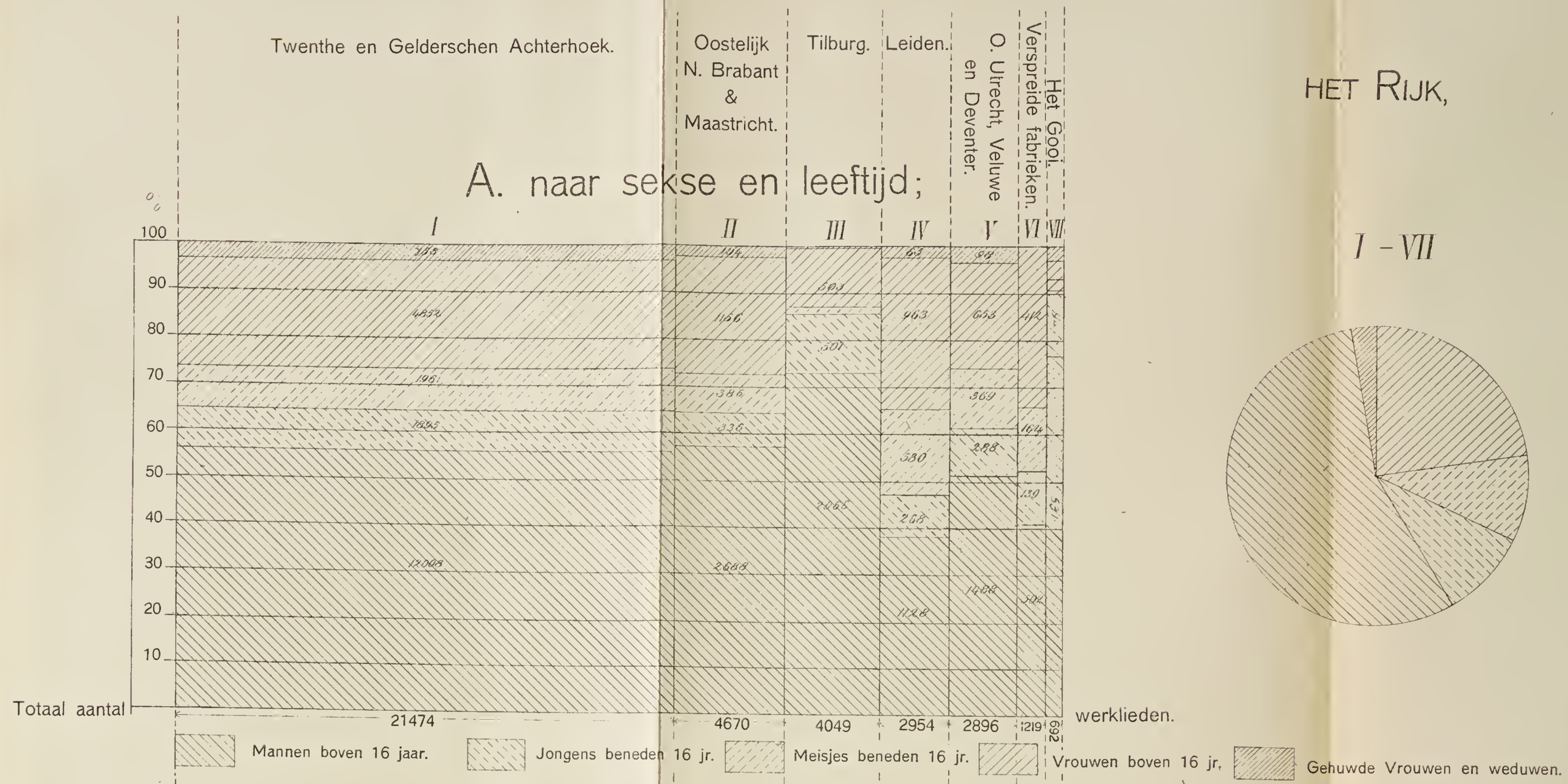
komstig de Hinderwet, in de provincie: Overijssel,				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 7e arbeidsinspectie,			
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
10	1	38	1	59	3	103	2
”	”	4	”	”	”	4	”
”	”	12	”	”	”	14	”
”	”	2	”	”	”	2	”
1	”	”	”	1	”	1	”
”	”	”	”	”	”	1	”
”	”	”	”	1	”	”	”
”	”	”	”	”	”	1	”
”	”	1	”	”	”	1	”
1	”	”	”	4	”	1	”
”	”	2	”	1	”	7	”
”	”	1	”	”	”	1	”
”	”	1	”	1	”	4	”
”	”	1	”	”	”	3	”
”	”	”	”	1	”	”	”
31	”	18	”	101	2	36	”
”	”	”	”	1	”	”	”
”	”	1	”	”	”	1	”
”	”	1	”	”	”	1	”
”	”	”	”	”	”	1	”
”	”	”	”	1	”	”	”
”	”	2	”	”	”	2	”
1	”	”	”	1	”	”	”
”	”	”	”	”	”	1	”
2	”	1	”	2	”	2	”
3	”	9	”	17	”	31	”
”	”	”	”	1	”	”	”
”	”	1	”	”	”	1	”
”	”	”	”	”	”	2	”
49	1	95	1	192	5	221	2

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Gelderland,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Overgebracht . .	143	4	126	1
	Mineraalwaterfabriek	1	"	"	"
	Ontroomfabriek	1	"	"	"
	Paaschbroodbakkerij (Israël.) . . .	"	"	1	"
	Sigarenfabriek	1	"	1	"
	Slagerij	1	"	3	"
	Stijfsel-, veekoeken- en oliefabriek .	"	"	"	"
	Suikerbakkerij	1	"	"	"
	Tabakskerverij	1	"	"	"
	Vleeschwarenfabriek.	2	"	"	"
	Zaaddorscherij en -zifterij.	1	"	"	"
	Zuivelfabriek	4	"	5	"
	Totaal . . .	156	4	136	1

komstig de Hinderwet, in de provincie:				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 7e arbeidsinspectie,			
Overijssel,							
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
49	1	95	1	192	5	221	2
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"
3	"	"	"	4	"	1	"
2	1	1	"	3	1	4	"
1	"	1	"	1	"	1	"
"	"	1	"	1	"	1	"
1	"	"	"	2	"	"	"
"	"	4	"	2	"	4	"
"	"	"	"	1	"	"	"
1	"	3	"	5	"	8	"
57	2	105	1	213	6	241	2

Verdeeling der werklieden der textiel-fabrieken over:

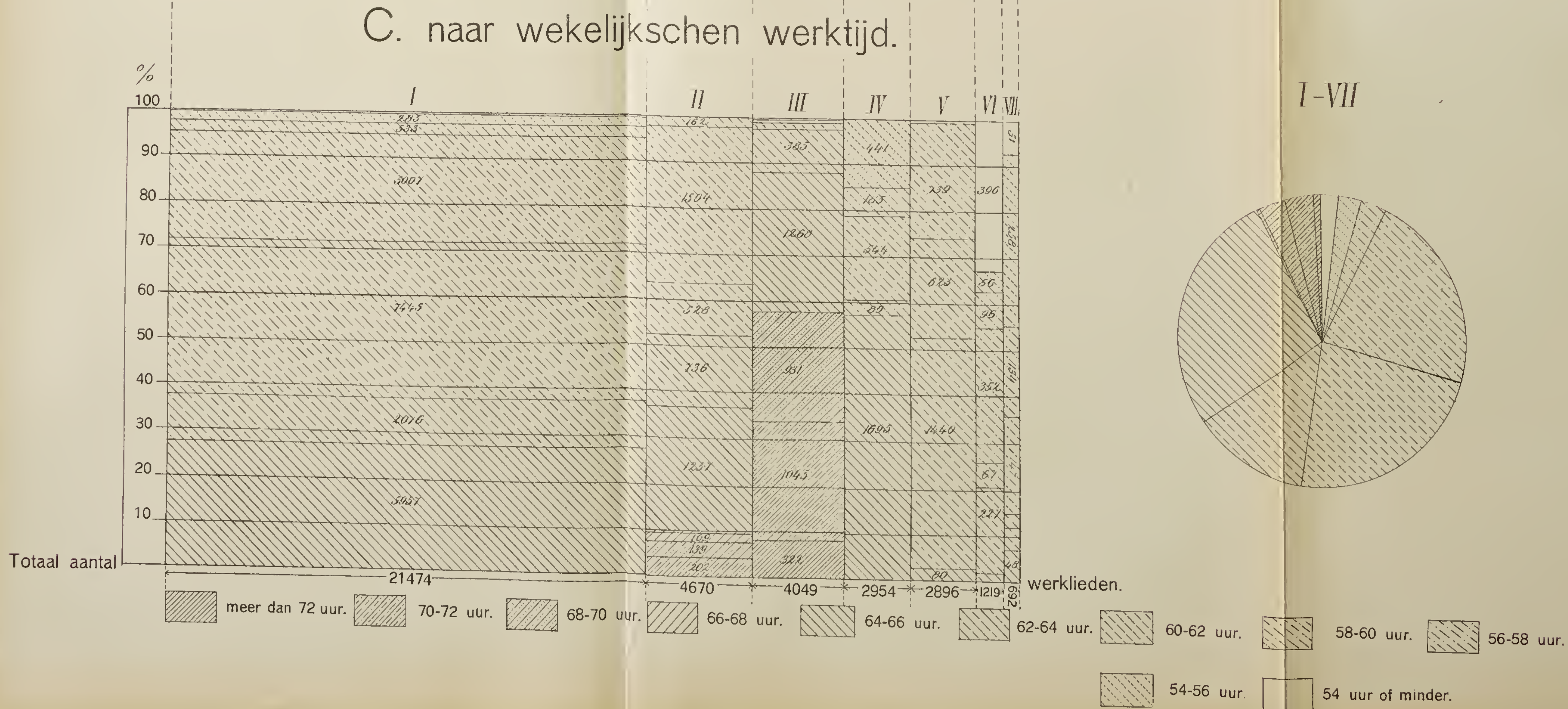
A. naar sekse en leeftijd;

B. naar dagelijkschen werktijd;

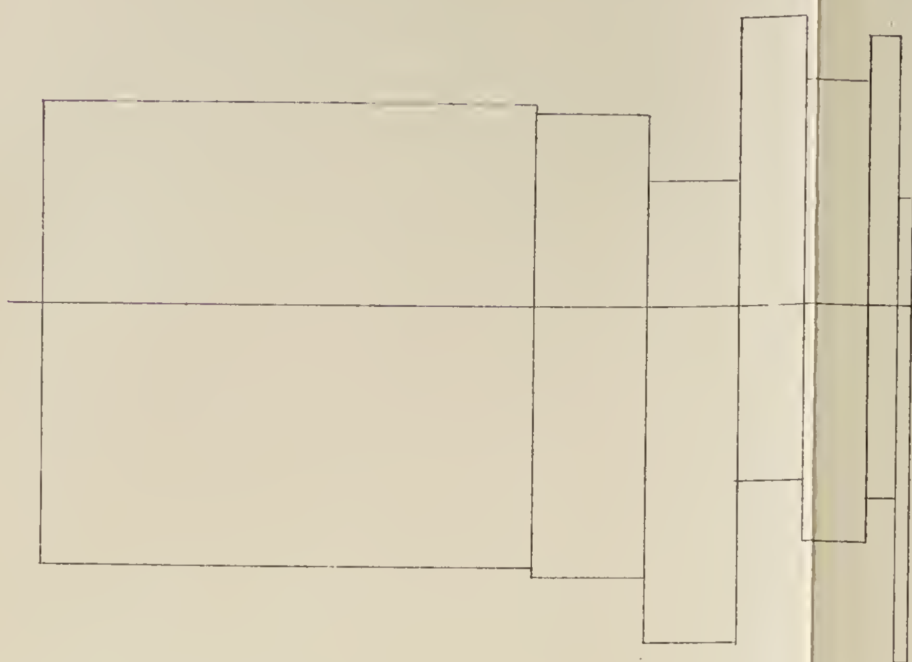

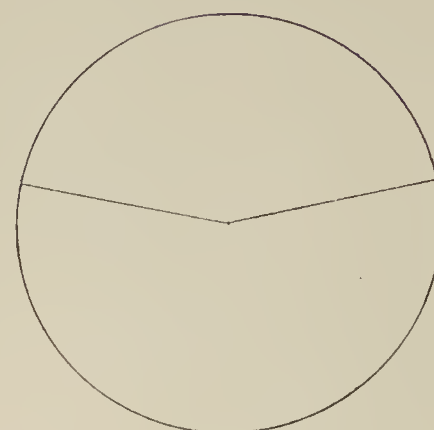
C. naar wekelijkschen werktijd.

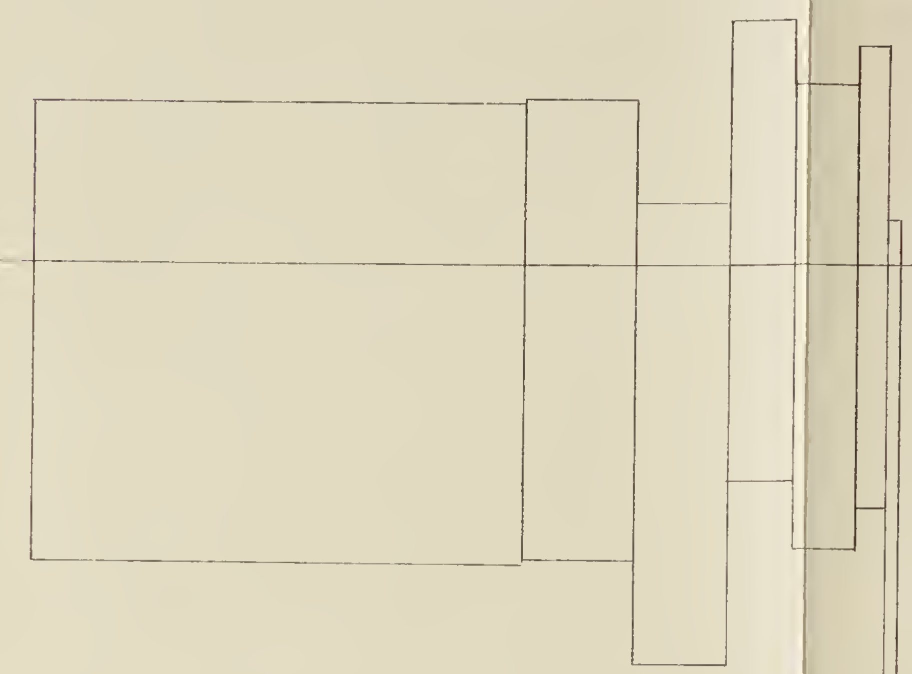
Verhoudingen van aantallen werklieden in de textiel-fabrieken.

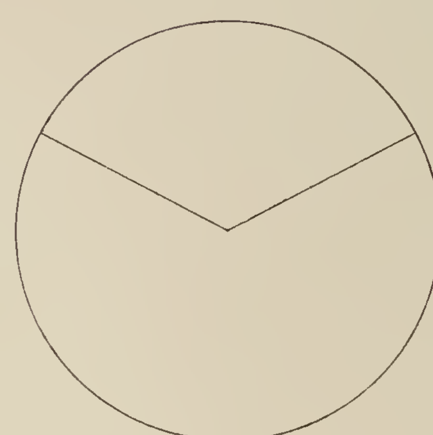
A1 $\frac{\text{beschermd bij Arbeidswet,}}{\text{niet beschermd bij Arbeidswet.}}$

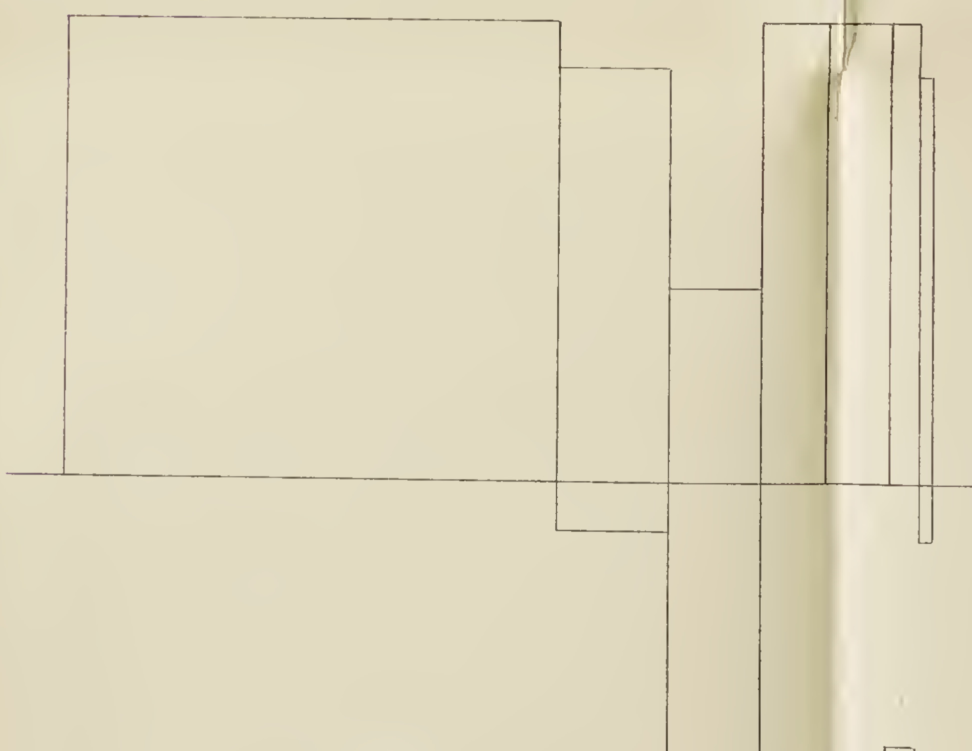

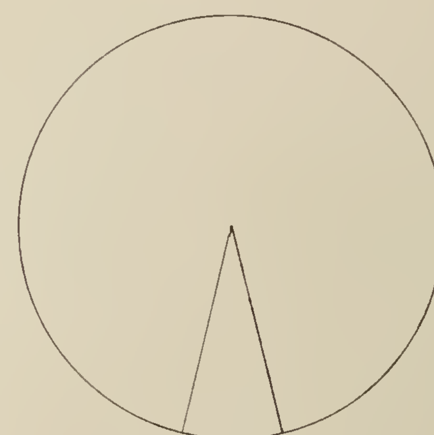
A2 $\frac{\text{vrouwelijke,}}{\text{mannelijke.}}$

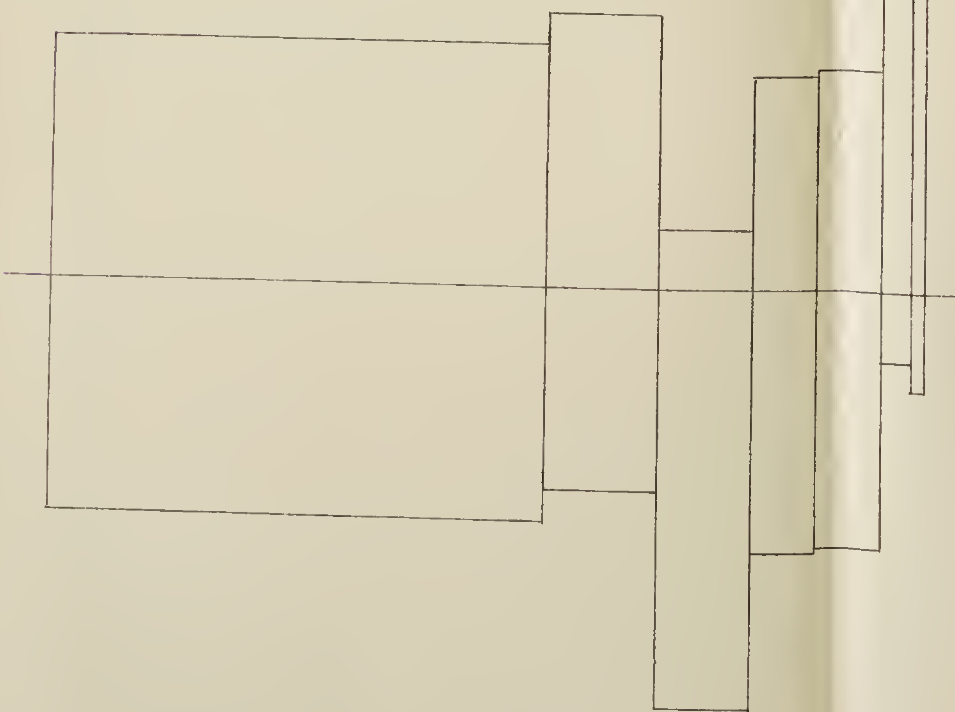

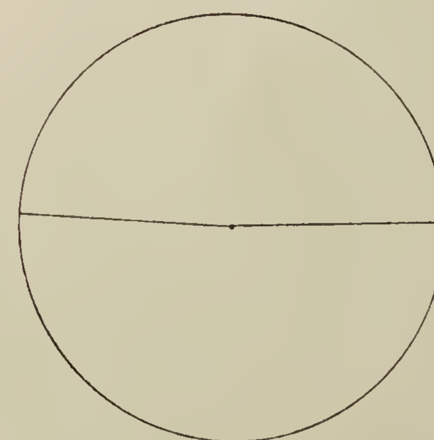
B1 $\frac{\text{met werktijd van 11 uur per dag of korter,}}{\text{met werktijd van langer dan 11 uur per dag.}}$

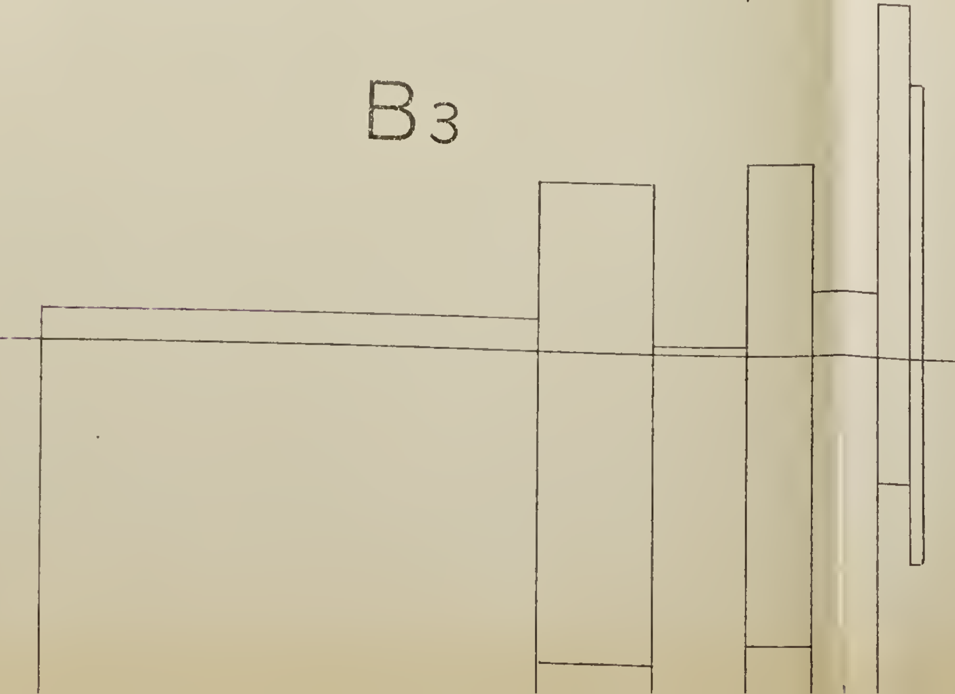

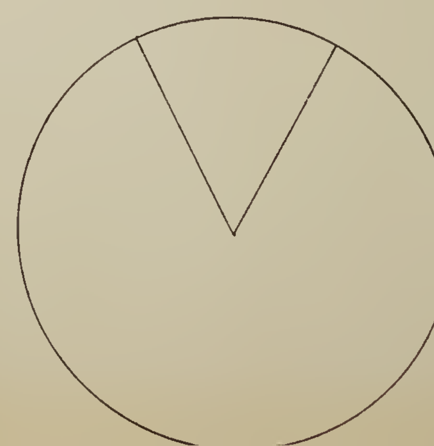
B2 $\frac{\text{10½ uur of korter,}}{\text{langer dan 10½ uur.}}$

B3 $\frac{\text{10 uur of korter,}}{\text{langer dan 10 uur.}}$

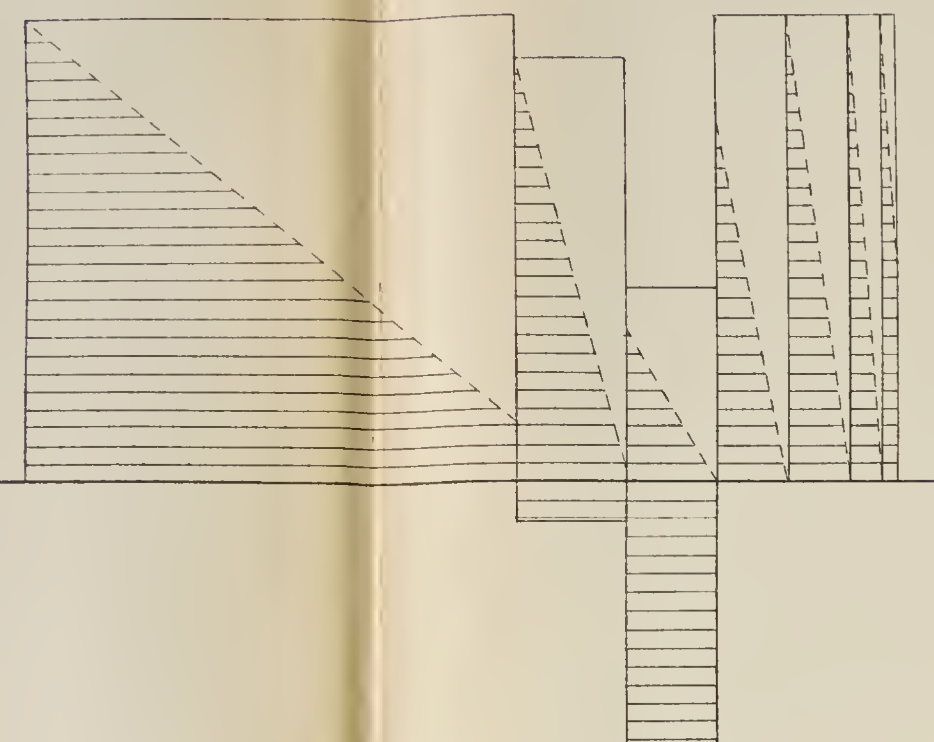
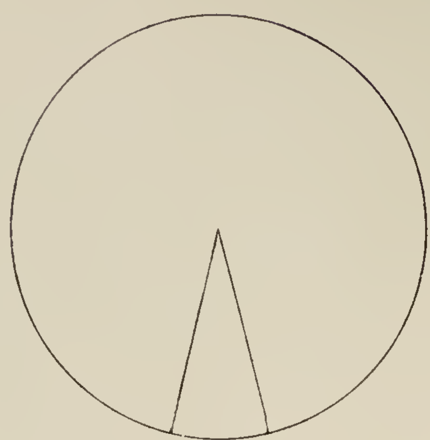

Verhoudingen van aantallen werklieden in de textiel-fabrieken.

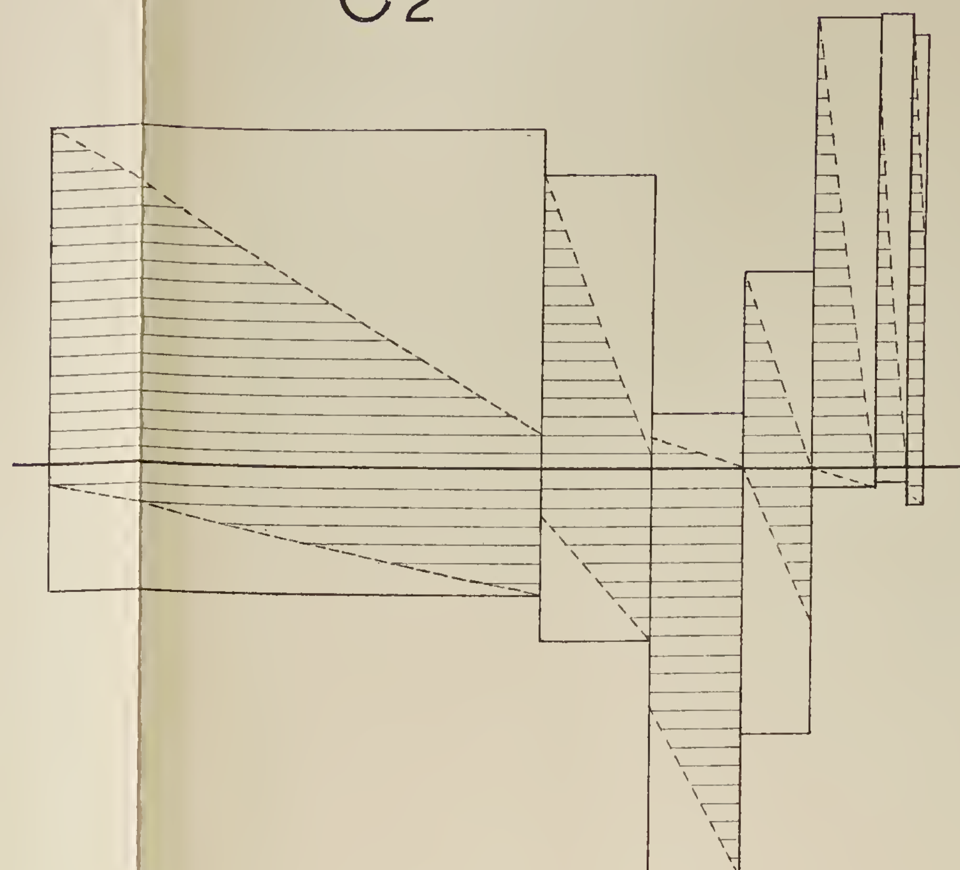
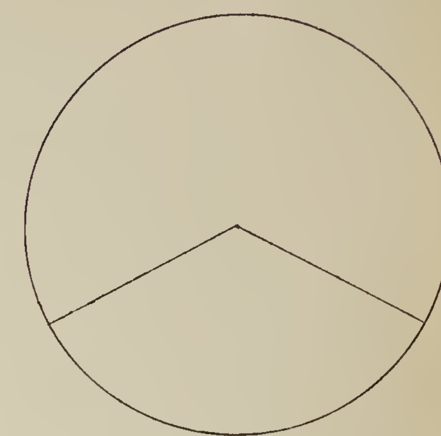
C1

met werktijd van 66 uur per week of korter,
met werktijd van langer dan 66 uur per week.

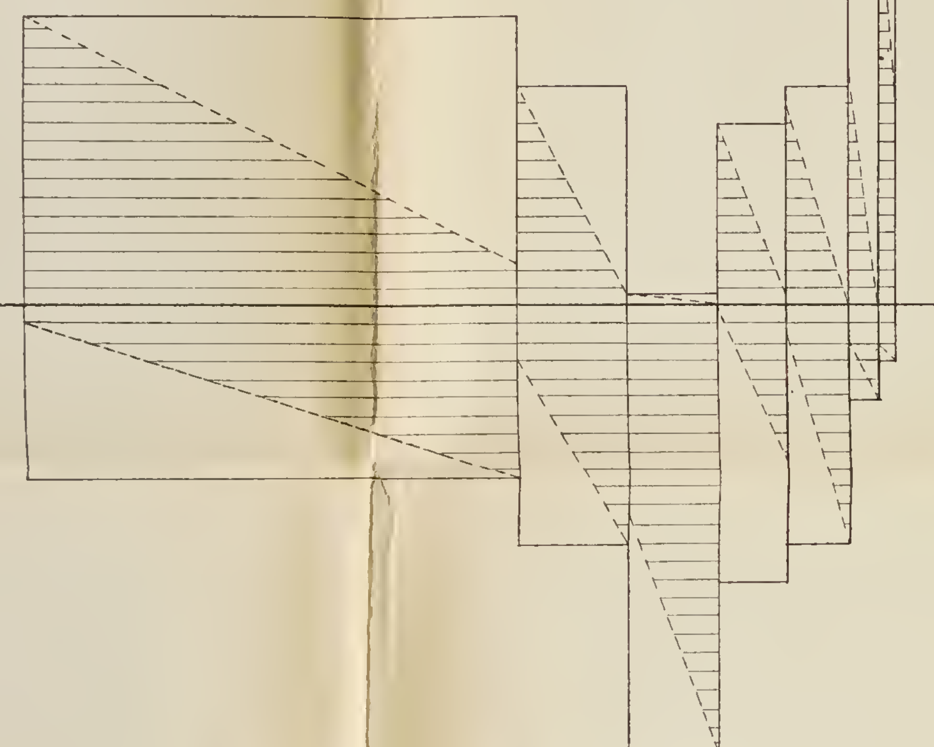
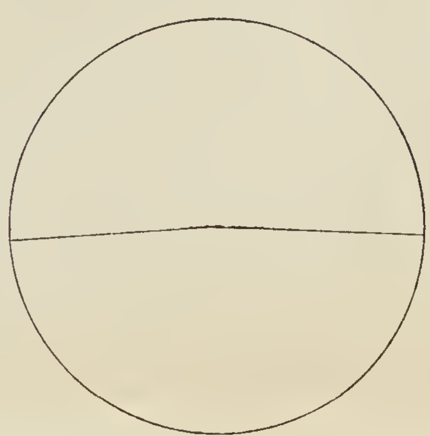
C2

64 uur of korter,
langer dan 64 uur.

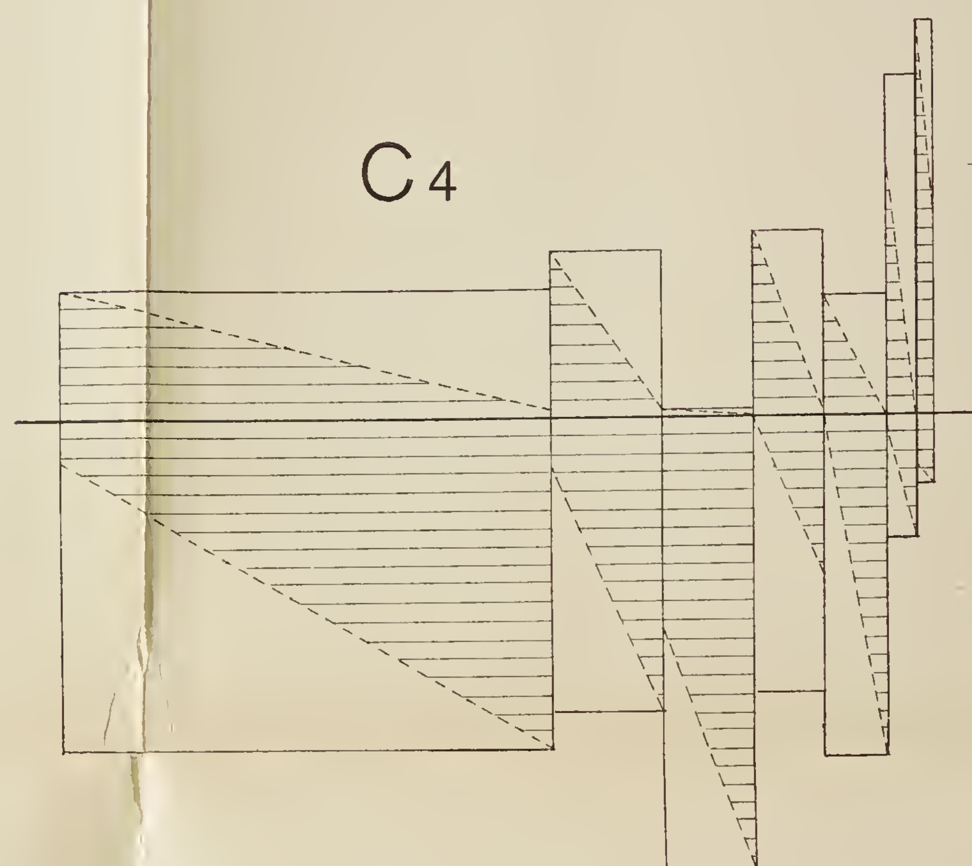
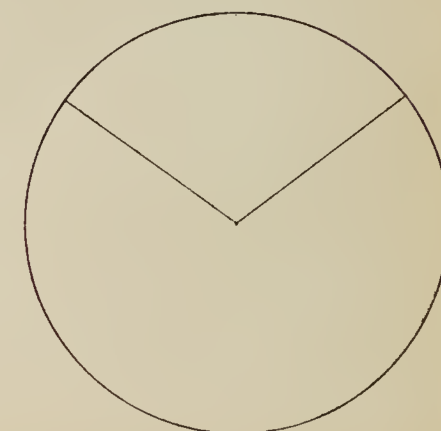
C3

62 uur of korter,
langer dan 62 uur.

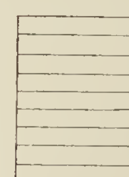

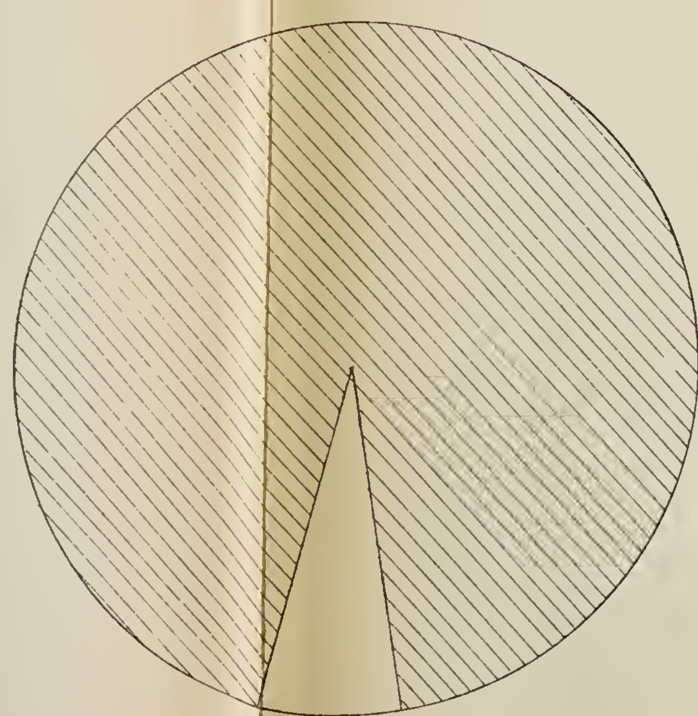
C4

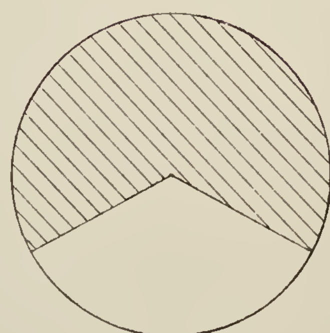
60 uur of korter,
langer dan 60 uur.

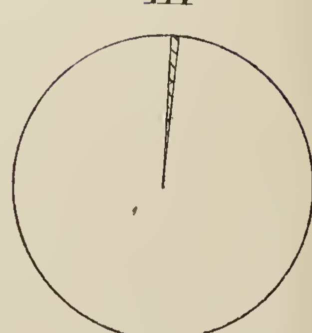

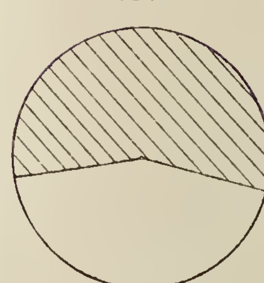
 Beschermde personen.

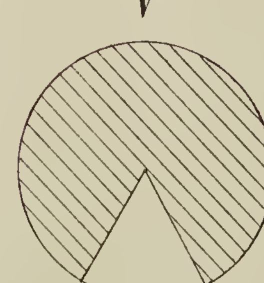
 Niet beschermde personen.

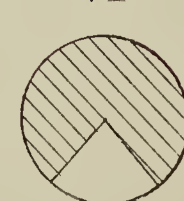

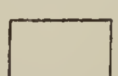

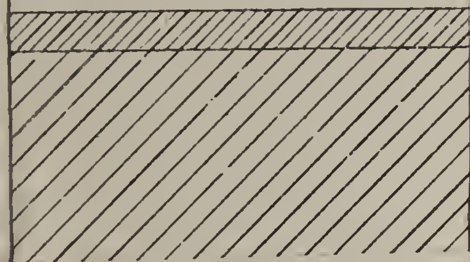

 Aantal werklieden met korteren werktijd op Zaterdag.

 Aantal werklieden met onverkorten werktijd op Zaterdag.

DE IN D

n leeftijd;

kschen we

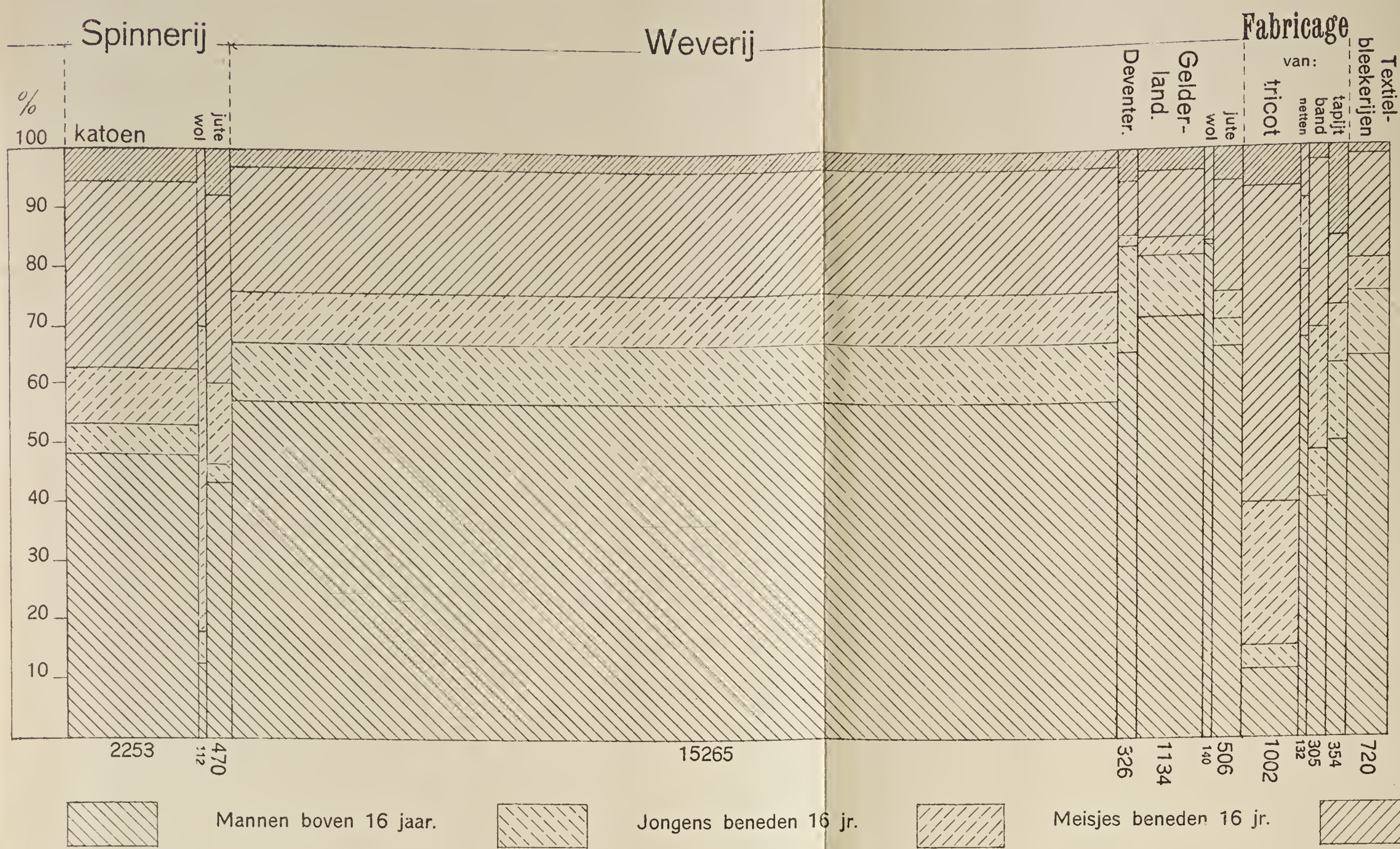

b. 61 t/m

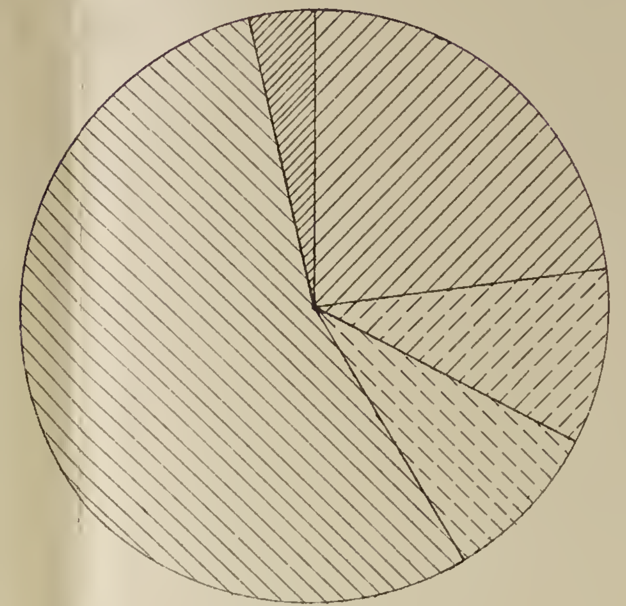
ARBEIDERS WERKENDE IN DE TEXTIEL-FABRIEKEN.

A. verdeeld naar sekse en leeftijd;

Totaal

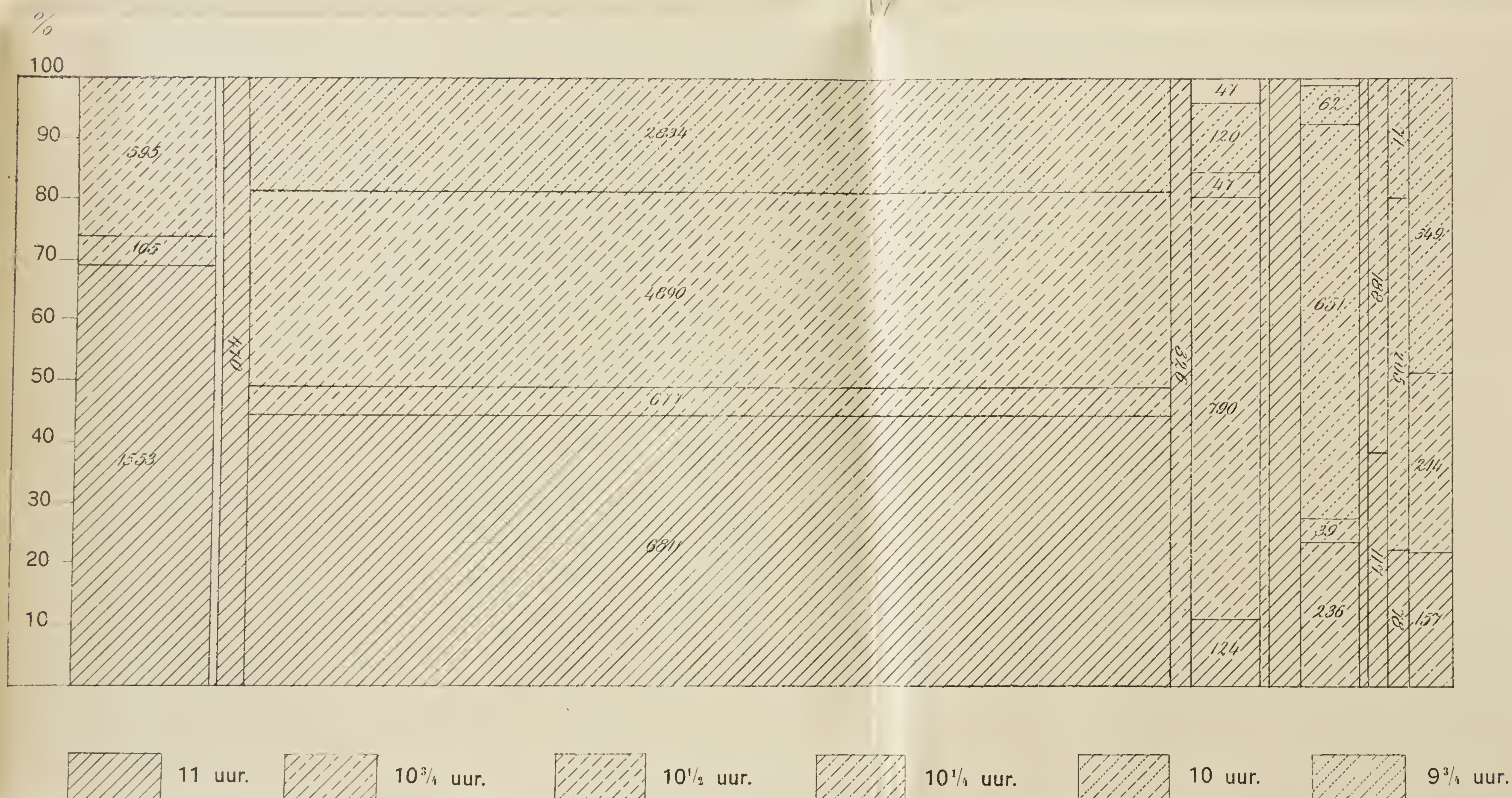
7e Inspectie.

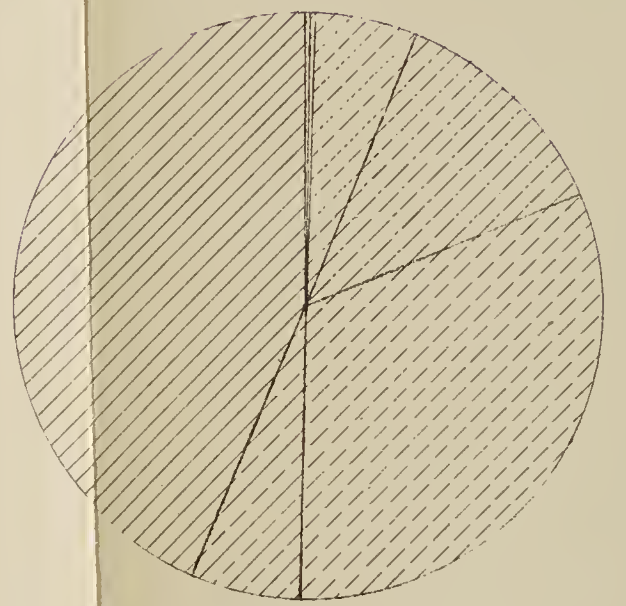

Mannen boven 16 jaar. Jongens beneden 16 jr. Meisjes beneden 16 jr. Vrouwen boven 16 jr. ongehuwd.

Gehuwde Vrouwen en weduwen.

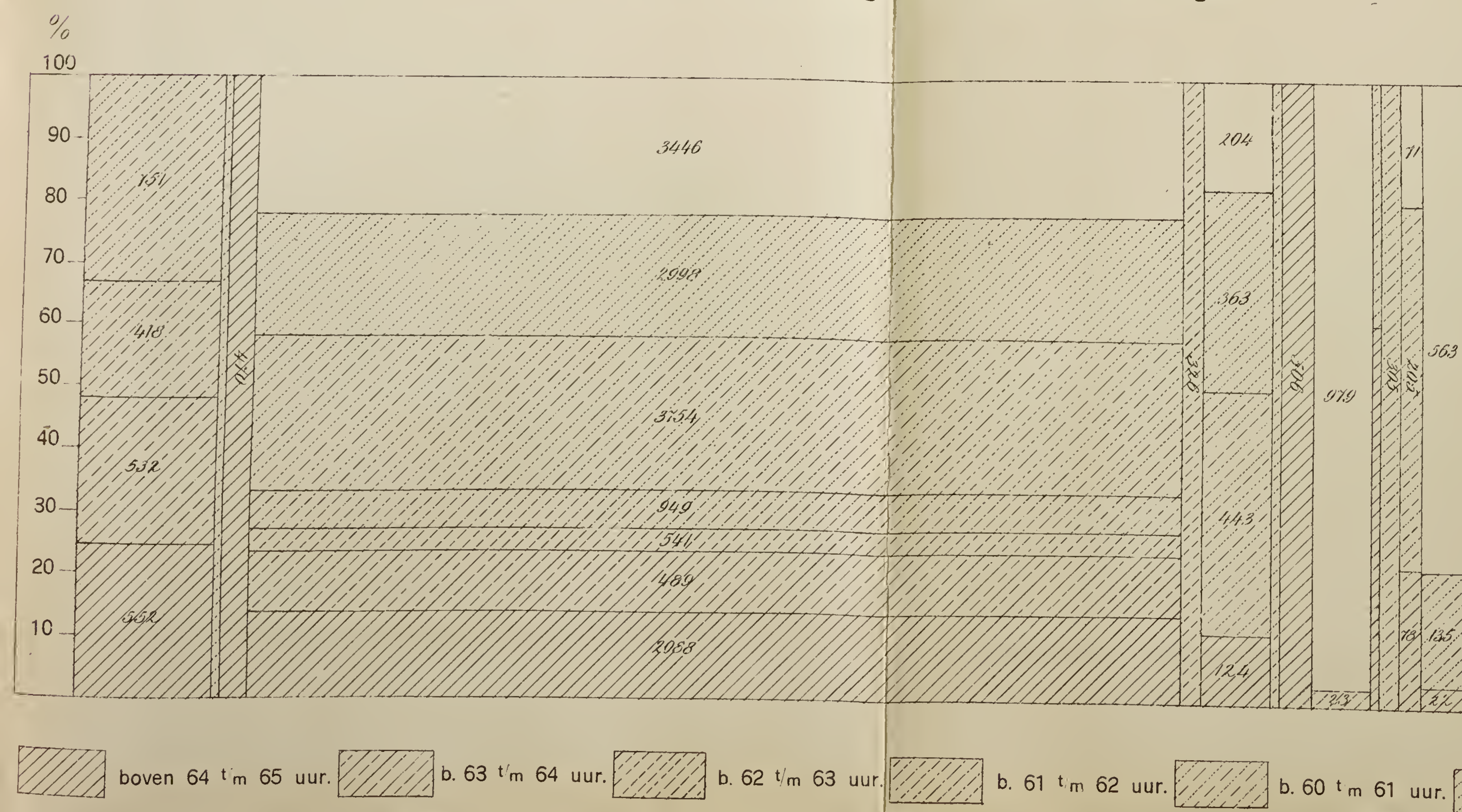
B. verdeeld naar dagelijkschen werktijd;

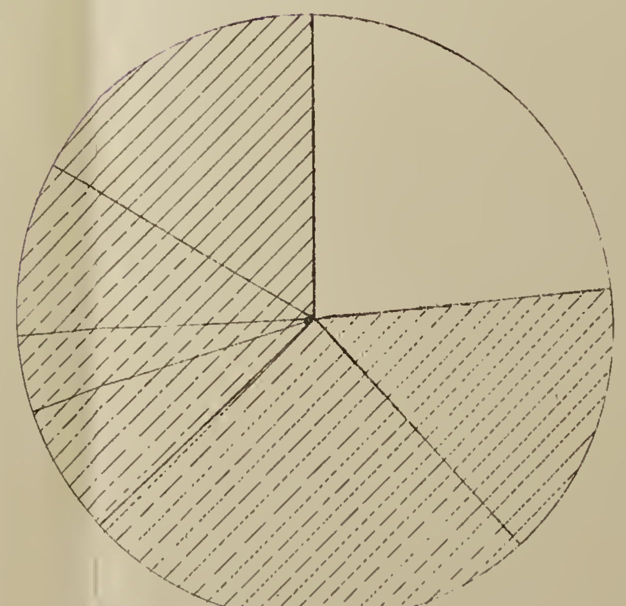

11 uur. 10¾ uur. 10½ uur. 10¼ uur. 10 uur. 9¾ uur. 9½ uur of minder.

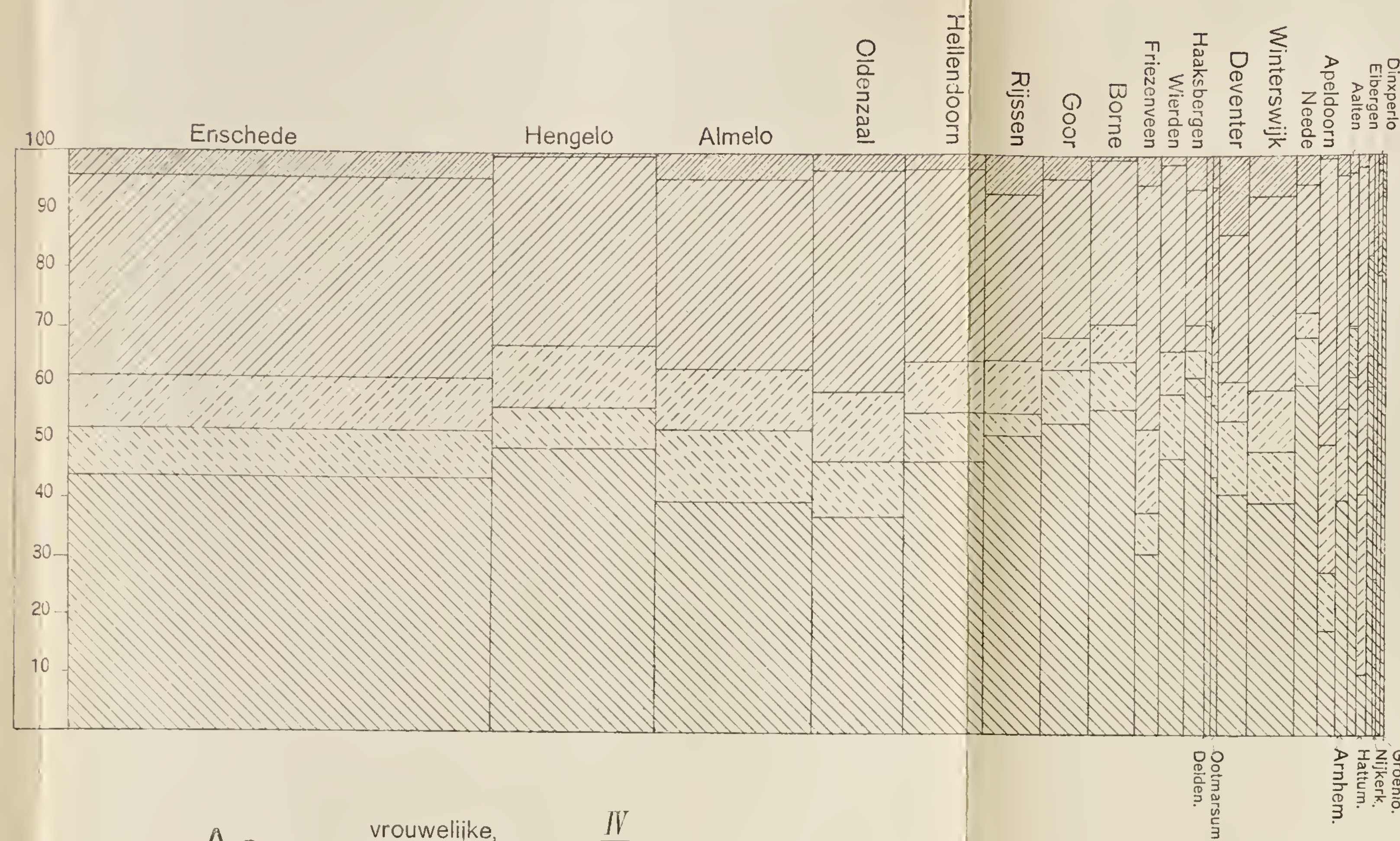
C. verdeeld naar wekelijkschen werktijd.

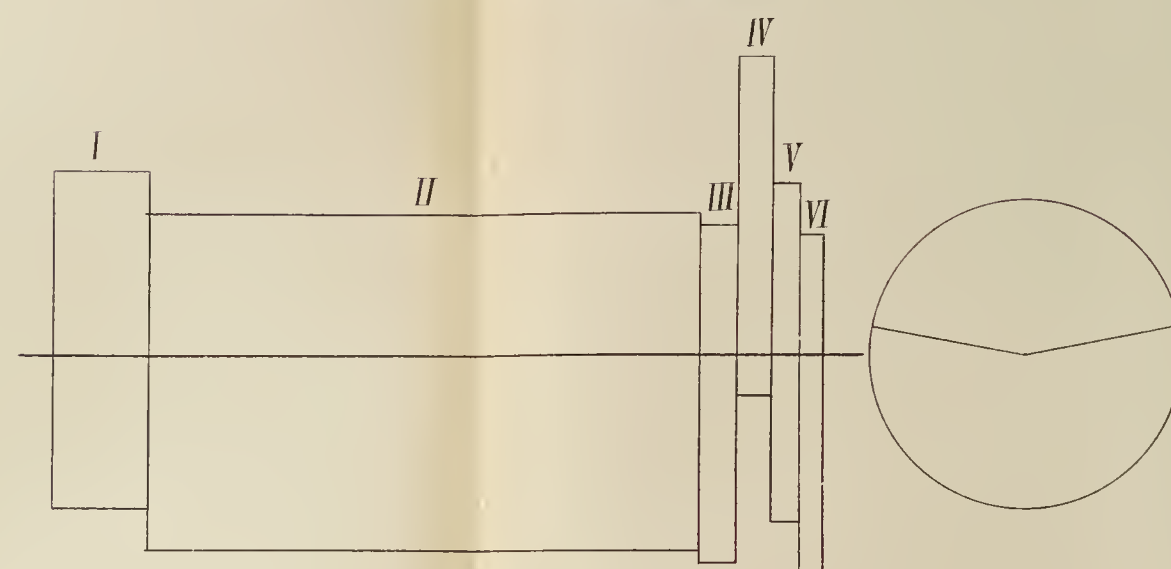

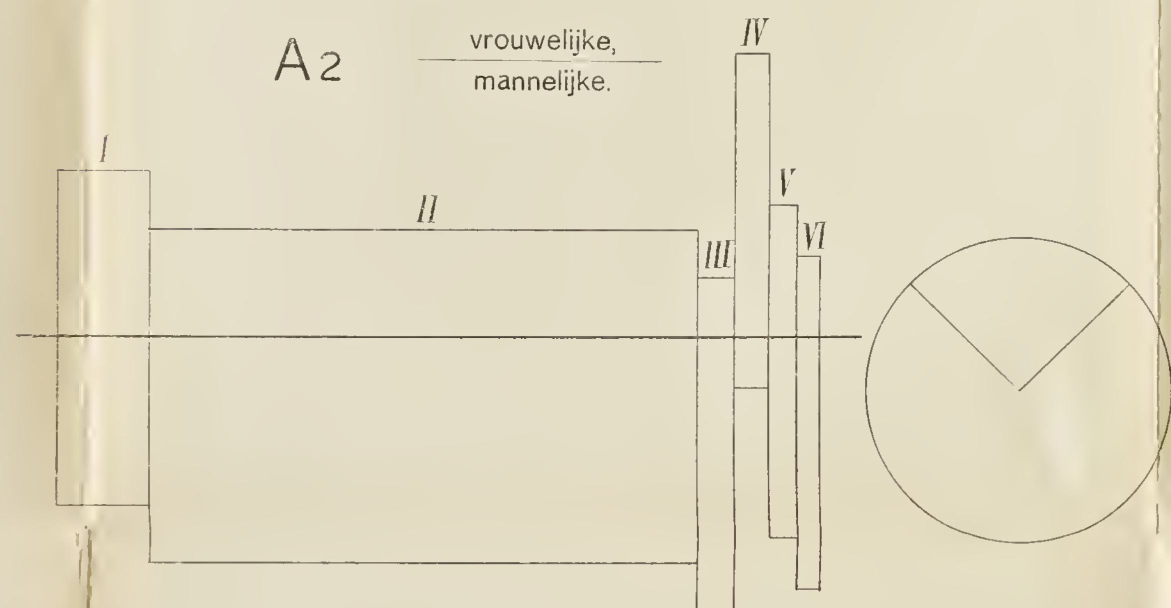

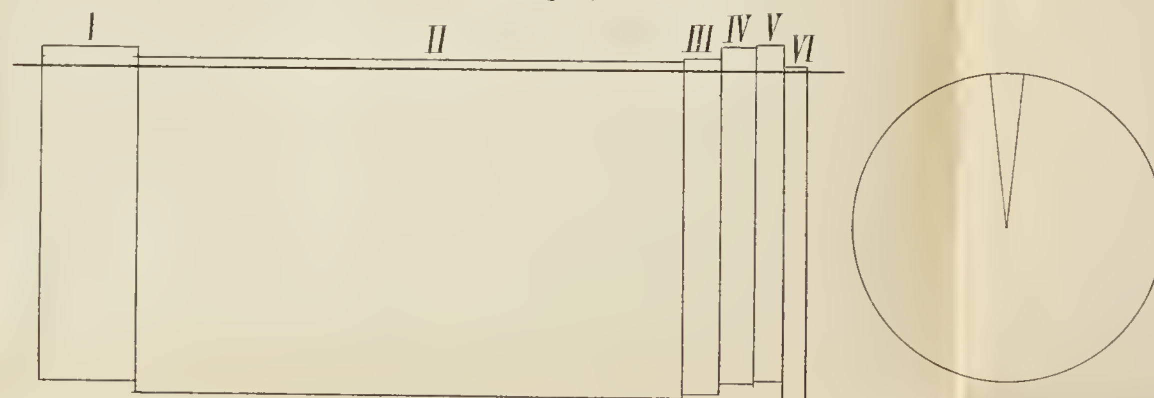
boven 64 t/m 65 uur. b. 63 t/m 64 uur. b. 62 t/m 63 uur. b. 61 t/m 62 uur. b. 60 t/m 61 uur. b. 59 t/m 60 uur. 59 uur of korter.

ARBEIDERS WERKENDE IN DE TEXTIEL-FABRIEKEN.

I Spinnerij.

II Weverij Overijssel.

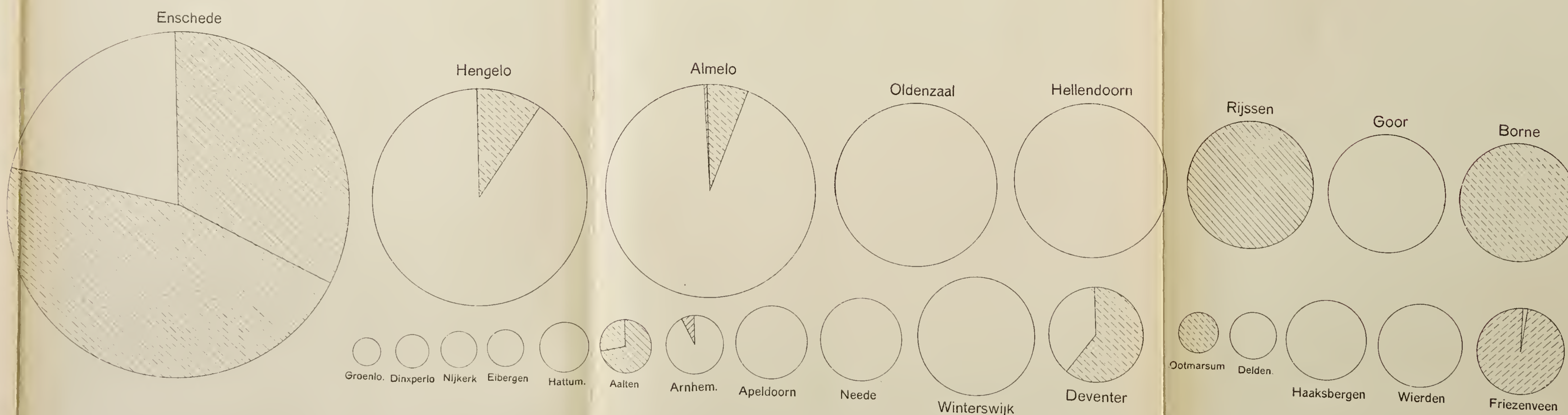
III Weverij Gelderland.

IV Tricotfabricage.

V Diverse fabricages, (netten, band, tapijt)

VI Textiel-bleekerij.

D. verdeeld naar gemeenten en middag-rusttijd.

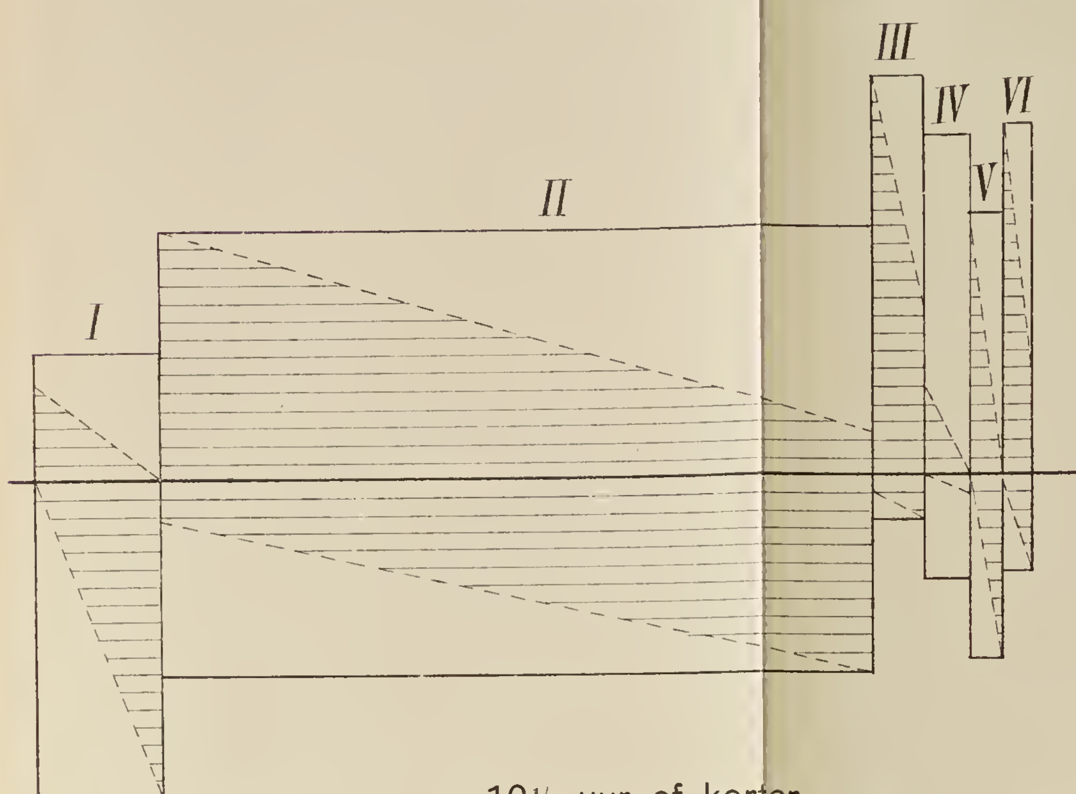
1 uur. 1¼ uur. 1½ uur. 1¾ uur. 2 uur middagrusttijd.

Arbeiders werkende in de Textiel-fabrieken

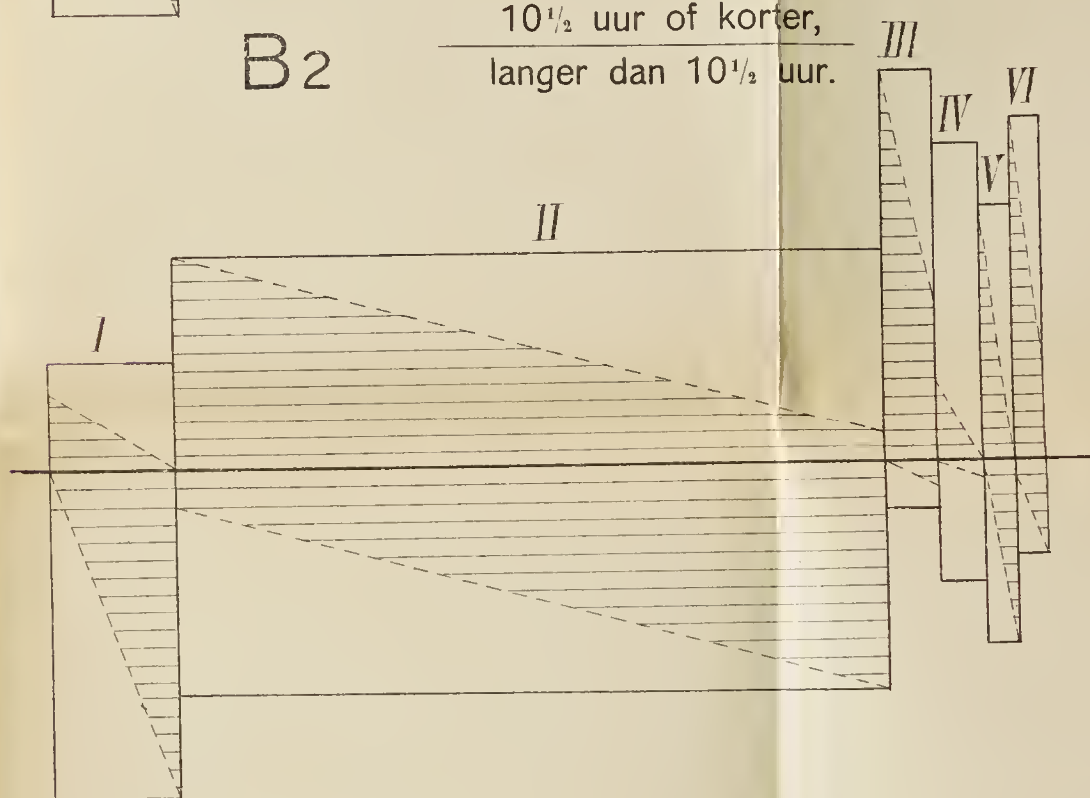
I Spinnerij.
II Weverij Overijssel.
III Weverij Gelderland.
IV Tricotfabricage.
V Diverse fabricages, (netten, band, tapijt).
VI Textiel-bleekerij.

 beschermde personen. niet beschermde personen.

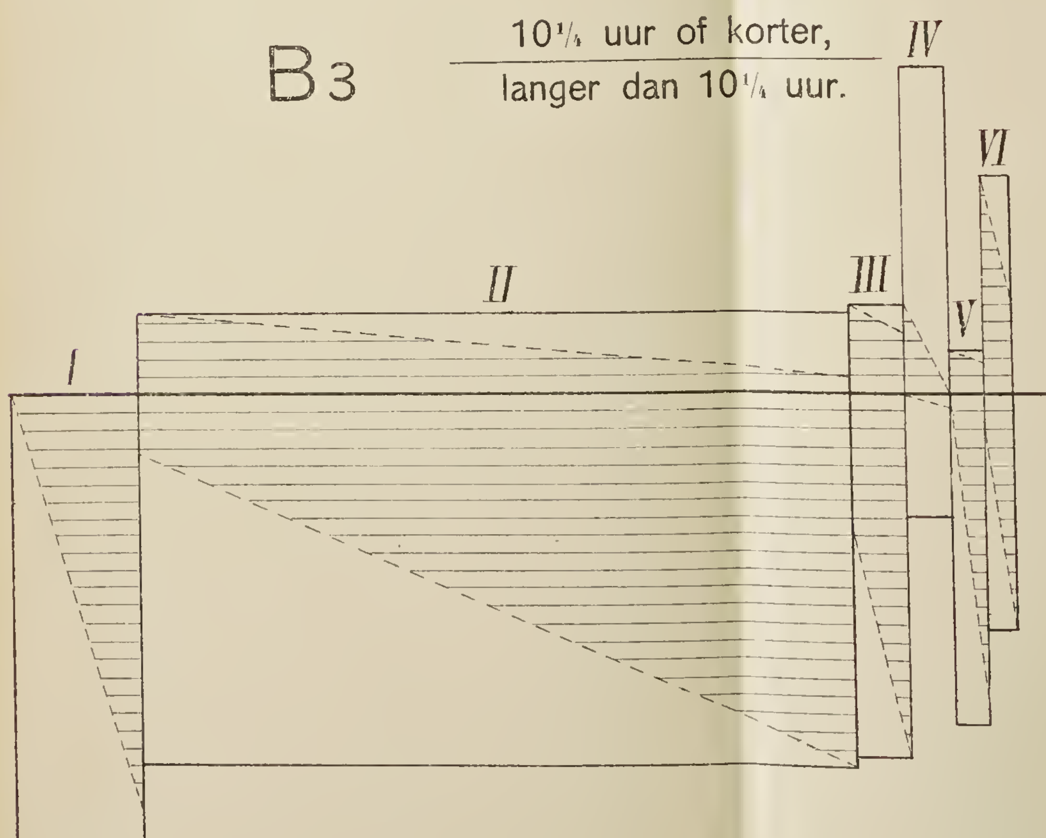
B1 — met werktijd van 10¾ uur per dag of korter, / met werktijd van langer dan 10¾ uur per dag.

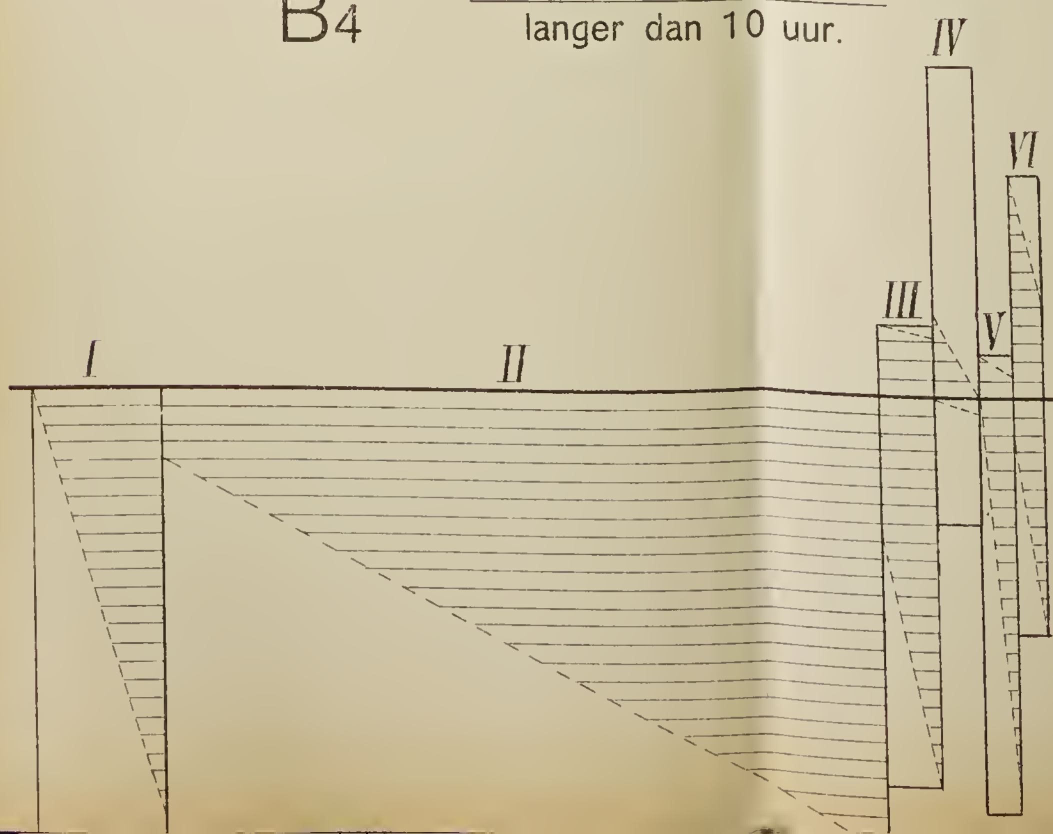
B2 — 10½ uur of korter, / langer dan 10½ uur.

B3 — 10¼ uur of korter, / langer dan 10¼ uur.

B4 — 10 uur of korter, / langer dan 10 uur.

ARBEIDERS WERKENDE IN DE TEXTIEL-FABRIEKEN.

I Spinnerij.

II Weverij Overijssel.

III Weverij Gelderland.

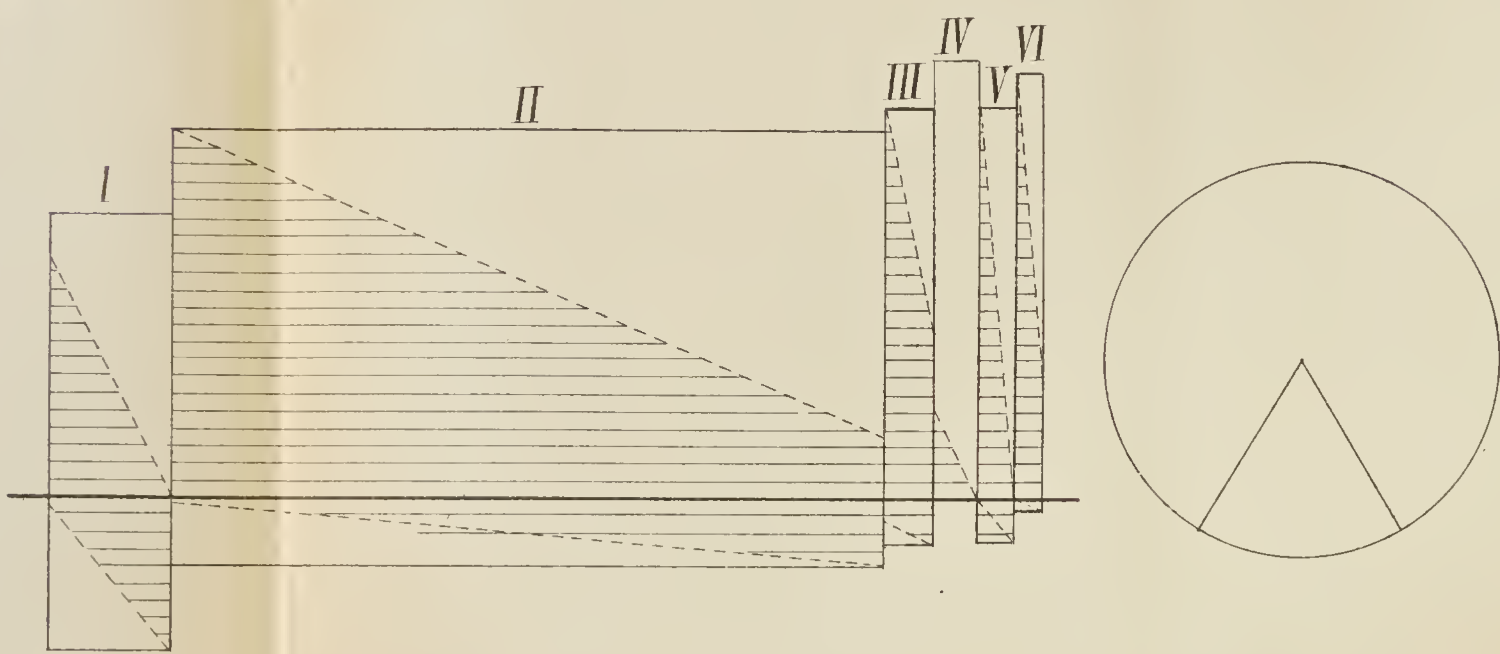
IV Tricotfabricage.

V Diverse fabricages, (netten, band, tapijt).

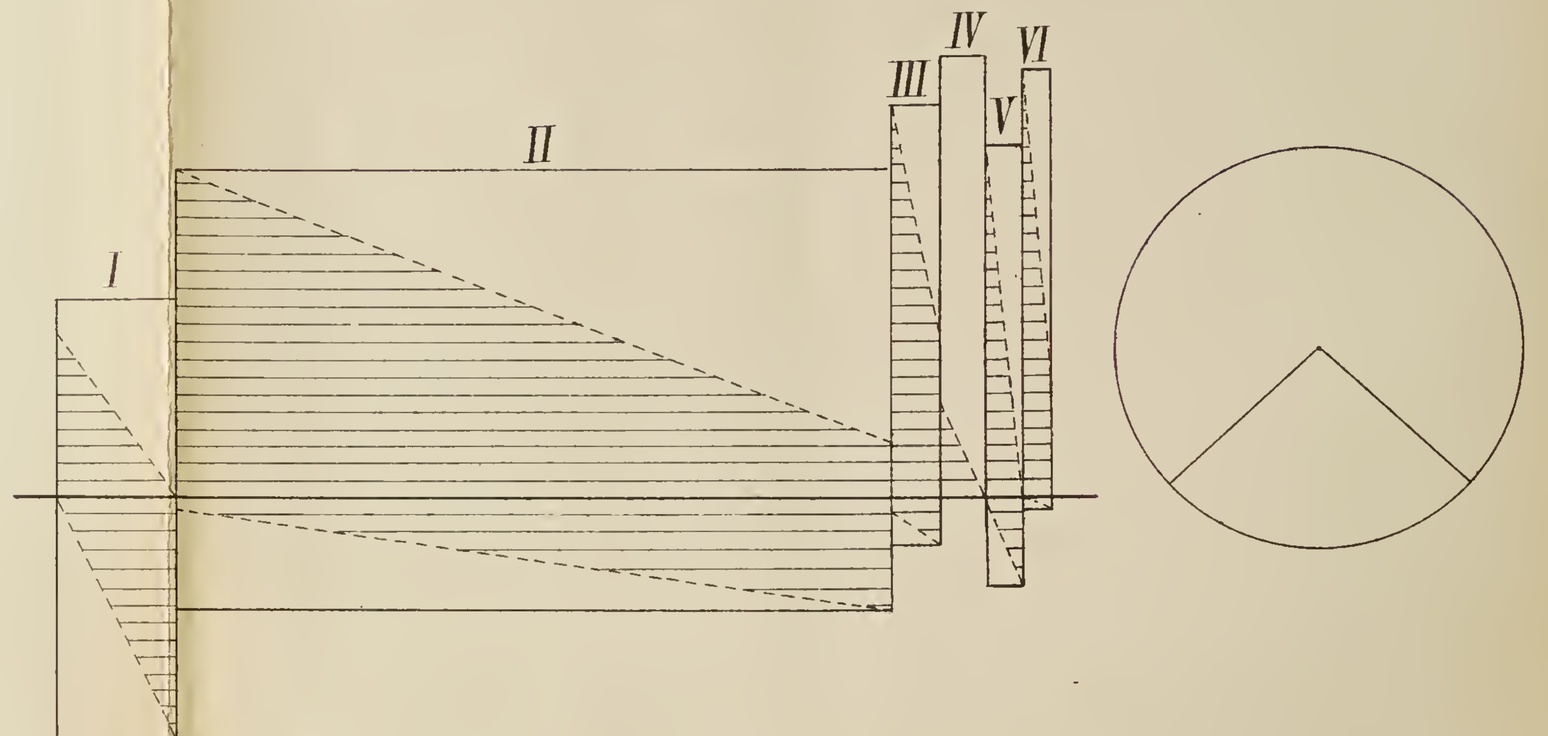
VI Textiel-bleekerij.

beschermde personen. niet beschermde personen.

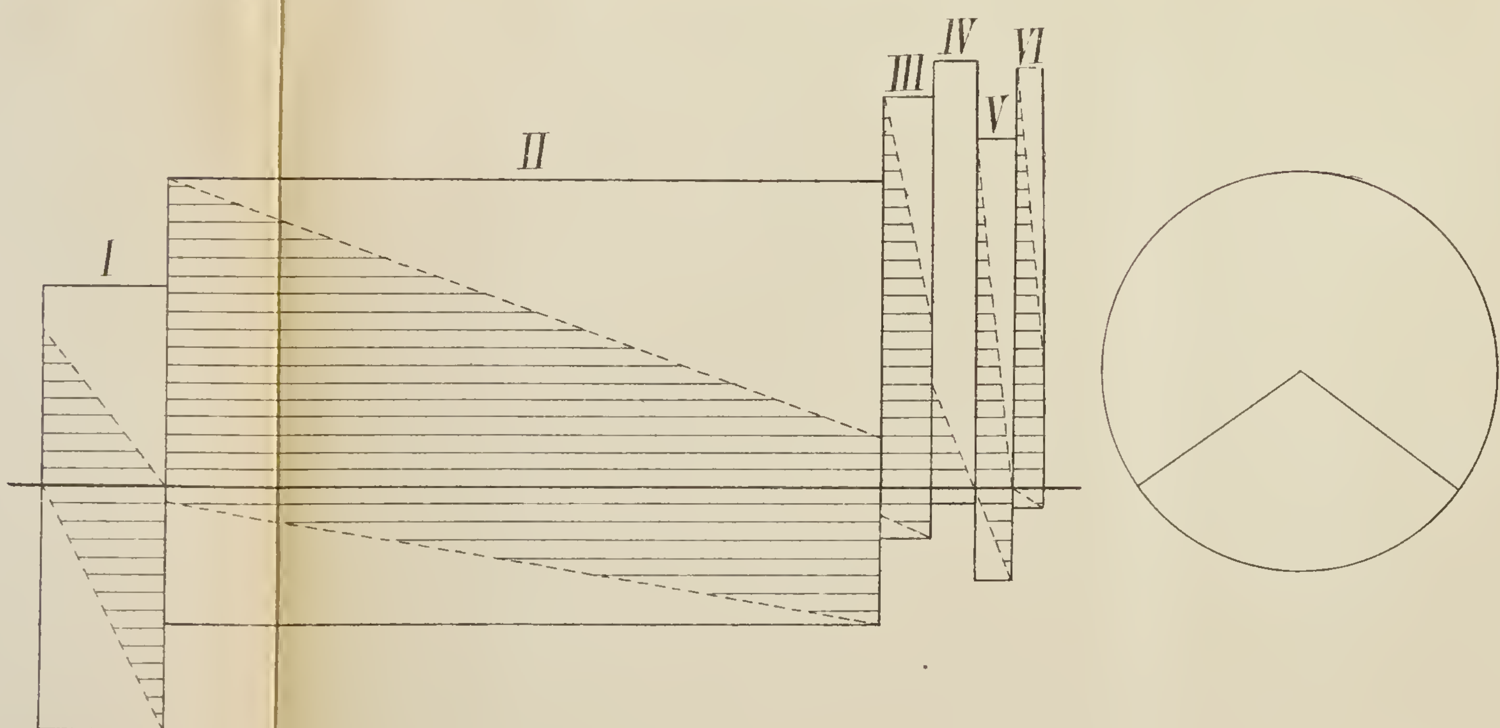
C1 met werktijd (excl. poetsen) van 64 uur per week of korter, / met werktijd (excl. poetsen) van langer dan 64 uur per week.

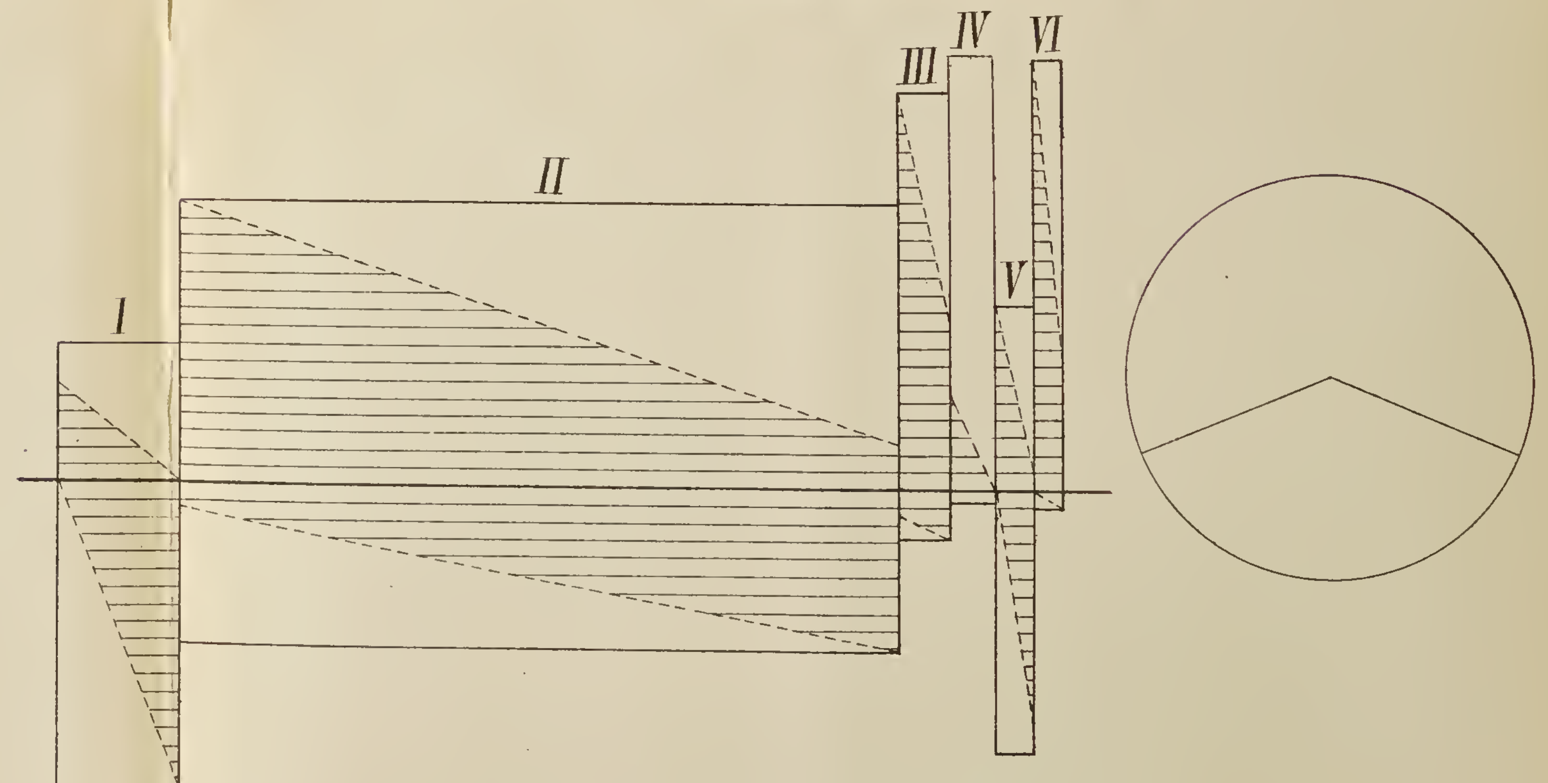
C2 63 uur of korter, / langer dan 63 uur.

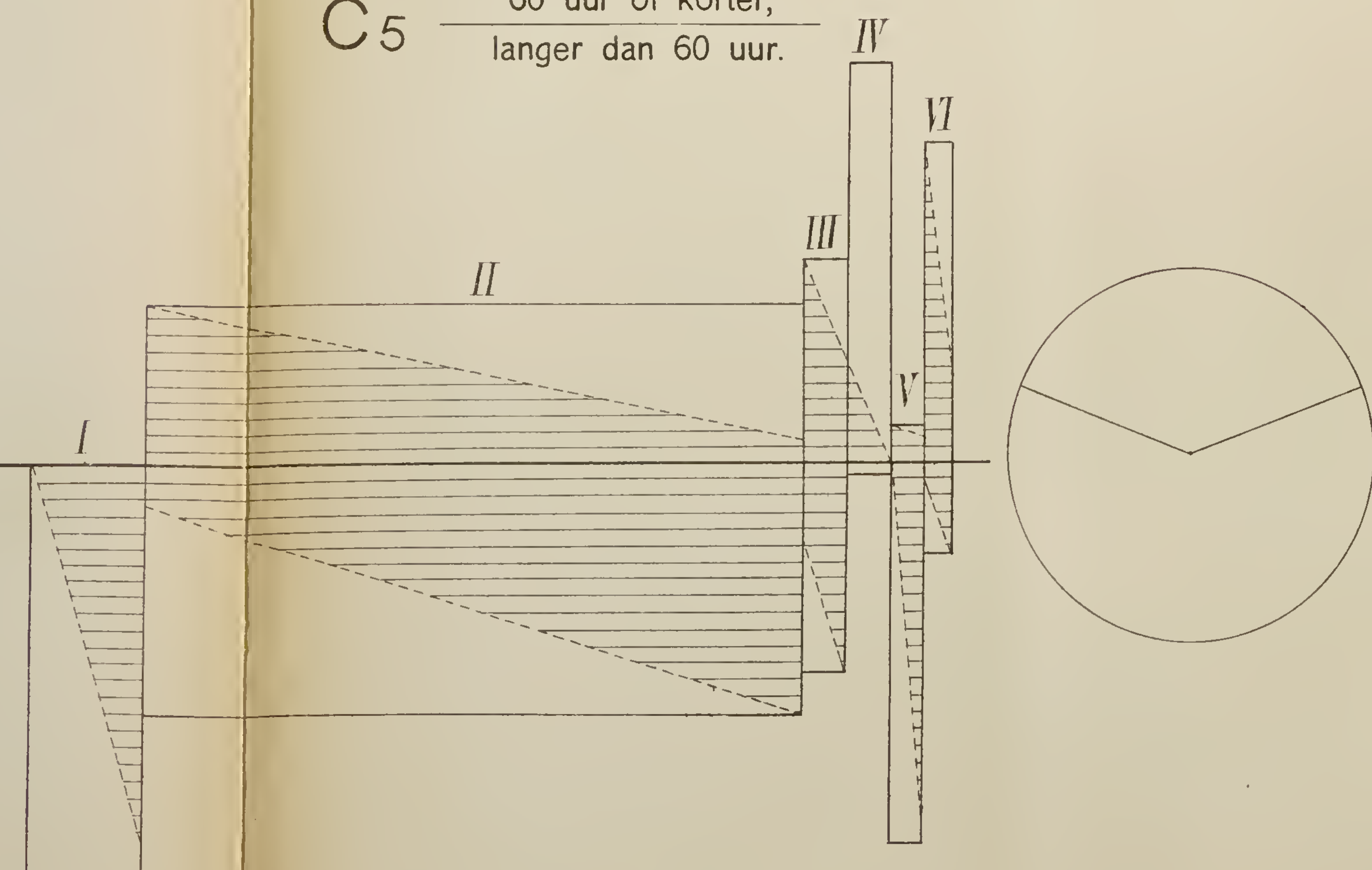
C3 62 uur of korter, / langer dan 62 uur.

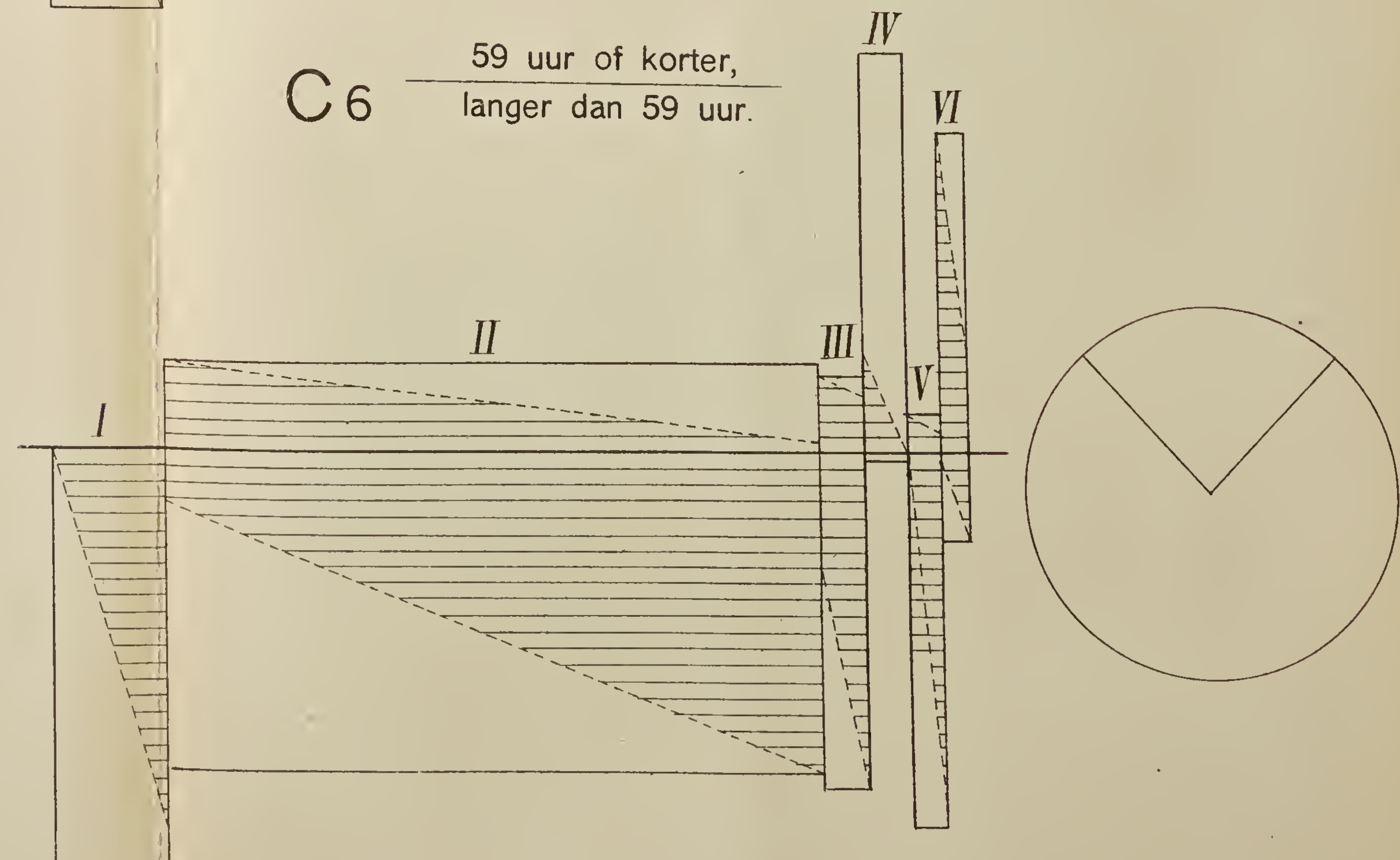
C4 61 uur of korter, / langer dan 61 uur.

C5 60 uur of korter, / langer dan 60 uur.

C6 59 uur of korter, / langer dan 59 uur.

ACHTSTE ARBEIDSINSPECTIE

(de provinciën Groningen en Drenthe.)

HOOFDSTUK I.

ALGEMEEN OVERZICHT.

Gebied en omvang der inspectie. Personeel. Toezicht. Medewerking.

Gedurende de jaren, waarover dit Verslag loopt, werd geen wijziging gebracht in het gebied, waarover deze inspectie zich uitstrekt, te weten de provinciën Groningen en Drenthe.

In het personeel kwamen de volgende mutatiën voor: De adjunct-inspecteur J. J. van Male werd met 1 Mei 1904 naar de 4e inspectie ter standplaats Amsterdam overgeplaatst, terwijl de adjunct-inspecteur W. H. M. de Fremerij met gelijken datum uit Amsterdam naar Groningen werd overgeplaatst en in de 8e inspectie bevoegd verklaard. De chef de bureau S. J. Boss werd op zijn verzoek met ingang van 15 Juni 1904 eervol ontslag verleend wegens zijne benoeming tot afdeelingschef aan de provinciale griffie te Groningen; in zijne plaats werd de 1e klerk bij de arbeidsinspectie Th. C. Geudeker ter standplaats Alkmaar, naar Groningen overgeplaatst en als eerst-aanwezend bureelambtenaar op het bureau der 8e arbeidsinspectie werkzaam gesteld. Evenals in de vorige Verslagperiode bestaat het corps ambtenaren in de 8e inspectie uit 1 inspecteur, 1 adjunct-inspecteur, 1 opzichter en 2 bureelambtenaren (1 eerste en 1 tweede klerk.)

Over de jaren 1903 en 1904 valt voor de industrie in de provinciën Groningen en Drenthe eene voortdurende uitbreiding te constateeren, vooral de twee hoofdbedrijven in de provincie Groningen de aardappelmeel- en stroocartonfabrikage, (welke bedrijven zonder uitzondering in zeer groote fabrieken worden uitgeoefend, waarin zeer aanzienlijke hoeveelheden grondstoffen worden verwerkt en waarvan de meeste met ± 100 arbeiders werken) hebben in die uitbreiding een belangrijk aandeel.

Omtrent het toezicht door de eigenlijke ambtenaren der arbeidsinspectie, de gemeente- en rijkspolitie en de maréchaussee uitgeoefend, valt het volgende op te merken.

Uit den aard der zaak kan het personeel der arbeidsinspectie in hoofdzaak alleen bij dag de naleving der Arbeidswet controleeren; hetgeen dan waar te nemen valt, bepaalt zich voornamelijk tot de voorschriften omtrent de kaarten en lijsten, bedoeld in de artt. 10 en 11 der Arbeidswet. Over het algemeen worden deze voorschriften thans vrij goed nageleefd. De vroeger veelvuldig voorkomende, door burgemeesters gewaarmerkte lijsten, waarin werkuren stonden aangegeven, welke krachtens art. 5 der Arbeidswet niet geoorloofd waren, worden thans nog slechts bij uitzondering aangetroffen. Ook het terugbezorgen der kaarten geschiedt vrij geregeld. Naar mijne meening wordt echter nog altijd bij het politie-toezicht op de naleving der Arbeidswet teveel de nadruk gelegd op deze administratieve formaliteiten, die aan de werkgevers een massa omslag en moeite veroorzaken en voor het door de Arbeidswet beoogde doel weinig waarde hebben. Vooral tegen het afhalen en terugbrengen der kaarten wordt door werkgevers, en niet ten onrechte, bezwaar gemaakt, zoodat uit dien hoofde reeds tal van bazen niet langer jongens beneden 16 jaar in hun dienst wenschen aan te nemen.

Omtrent het toezicht door rijks- en gemeentepolitie heb ik in mijn vorig Verslag uitvoerige mededeelingen gedaan, toegelicht met cijfers, waaruit duidelijk bleek hoe onvolledig en in welke verkeerde richting dit toezicht in verreweg de meeste plaatsen wordt uitgeoefend. Nog altijd spelen kaarten en lijsten de hoofdrol en worden avond- of nachtinspecties niet of nagenoeg niet gehouden.

In de hierbij gevoegde staten is evenals de vorige maal aangegeven het aantal inspecties, door de rijksveldwacht verricht in verband met het aantal werkplaatsen waarvan bekend was, dat aldaar beschermde personen werkzaam waren, zoomede van de werkplaatsen, die bezocht werden zonder dat bekend was of er al of niet beschermde personen zouden worden aangetroffen. In dit Verslag zijn dezelfde soort staten ook bewerkt voor de inspecties der maréchaussee.

Van het toezicht door de gemeentepolitie uitgeoefend, wordt slechts eens per jaar opgave gedaan, waarvan de uitkomsten in kolom 11 van staat I te vinden zijn. De aanduiding van het aantal verrichte inspecties is gewoonlijk zeer vaag: „doorloopend" of „geregeld toezicht", „4 maal per jaar", zonder vermelding of alle, dan wel enkele werkplaatsen bezocht werden. Daar deze opgaven op geen enkele wijze te controleeren zijn, bestaat voor de juistheid dier gegevens geen al te groote waarborg vooral als men in aanmerking neemt, dat overtreding der Arbeidswet over het algemeen als geen ernstig vergrijp wordt beschouwd. Alleen van de stad Groningen komen maandelijks gedetailleerde overzichtstaten van het door de politie gehouden toezicht in. Dat voortdurend toezicht snel verbetering brengt, blijkt uit de vermindering van het aantal geconstateerde overtredingen. Vooral in de gemeente Groningen in de dameskleeding-industrie,

waar het zonder vergunning overwerken in voor- en najaar bijkans regel was, werd in het laatste jaar niettegenstaande veelvuldige inspecties slechts 20 malen eene overtreding der Arbeidswet geconstateerd, tegen 29 in 1903 en 48 ln 1902. De aanvragen om vergunning tot overwerk zijn intusschen sterk in aantal toegenomen: 122 in 1901, 151 in 1902, 175 in 1903 en eveneens 175 in 1904. Teneinde het beoogde doel niet te doen verloren gaan, wordt het verleenen van vergunning tot overwerk binnen zekere grenzen gehouden; in de adviezen aan heeren Commissarissen der Koningin wordt als regel aangenomen, niet meer overwerk dan 3 maal 6 dagen in voor- en najaar toe te staan, welke 3 malen, overeenkomstig de bepalingen van art. 5 der Arbeidswet, altijd onderbroken worden door minstens 8 dagen met normaal geoorloofden arbeidsduur.

Van de zijde der arbeiders werden in deze Verslagperiode enkele malen mededeelingen ontvangen omtrent wetsovertreding, welke echter niet altijd bleken juist te zijn, voornamelijk voortvloeiend uit onbekendheid met de uitzonderingsbepalingen van het Koninklijk besluit van 9 December 1889 (*Staatsblad* n°. 176).

Staat V geeft een overzicht van het aantal malen, dat vergunning tot overwerk werd verleend, zoomede van den aard der inrichting waarin dit voorkwam.

Staat II geeft weer, hoe in 1903 de werkplaatsen, waarin beschermde personen werkzaam waren, over de verschillende bedrijven verdeeld zijn.

Daar de gespecificeerde opgaven omtrent de kaarten en lijsten, bedoeld in de artt. 10 en 11 der Arbeidswet, slechts eens in de twee jaren worden verstrekt is over 1904 slechts het totaal aantal der inrichtingen aangegeven. Uit de kolommen 8, 9 en 10 van de staten I blijkt, hoeveel beschermde personen in de beide Verslagjaren in deze inspectie werkzaam waren. Deelt men nu het aantal inrichtingen op het aantal personen, dan vindt men het gemiddeld aantal personen per werkplaats en komt men gelukkig tot de verblijdende overtuiging, dat — tenminste in deze inspectie — het gebruik van vrouwen- en kinderarbeid nog zeer gering is; het gemiddeld aantal beschermde personen per werkplaats genomen over 1903 en 1904 bedroeg toch voor Groningen slechts 1.63, voor Drenthe 1.76.

Staat III geeft een overzicht van het toezicht door het personeel der arbeidsinspectie uitgeoefend.

Staat IV van den werkduur der arbeiders in de bezochte fabrieken en werkplaatsen.

Staten VI en VII vermelden de overtredingen en opgelegde boeten. Groote geldboeten werden niet opgelegd, toch schijnen ook deze kleinere boeten wel doel te treffen; recidive komt zelden voor en het wordt steeds moeilijker overtredingen van art. 5 te constateeren, ten deele zal dit echter ook wel toe te schrijven zijn aan de groote voorzorgsmaatregelen, door werkgevers genomen om ontdekking te voorkomen.

Rijksveldwacht in de provincie Groningen.

No.	GEMEENTE.	Aantal inrichtingen onder de Arbeidswet vallend, opgave van H.H. Burg., 1 Januari 1904.	Aantal in 1903 en 1904 bezochte inrichtingen, *niet* in opgave vermeld.	1903		1904	
				Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.	Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.
1	Adorp	8	5	8	21	4	5
2	Aduard.	7	25	3	4	31	34
3	Appingedam	44	40	41	109	59	99
4	Baflo	9	2	6	18	6	20
5	Bedum	24	24	17	23	35	57
6	Beerta	26	„	„	„	„	„
7	Bellingwolde. . . .	28	27	15	27	37	58
8	Bierum	21	33	28	69	45	86
9	Delfzijl	67	20	42	120	57	144
10	Eenrum	11	13	2	5	24	44
11	Ezinge	12	27	10	27	39	58
12	Finsterwolde. . . .	14	„	„	„	„	„
13	Groningen	1040	„	„	„	„	„
14	Grootegast	16	37	16	46	50	91
15	Grijpskerk.	19	82	25	72	98	155
16	Haren	28	13	25	75	33	89
17	Hoogezand	104	34	57	124	93	195
18	Hoogkerk	17	11	15	55	23	57
19	Kantens	11	„	„	„	„	„
20	Kloosterburen . . .	10	7	2	10	13	25
21	Leek	27	24	32	83	45	99
22	Leens	34	47	32	87	78	146
23	Loppersum	36	24	17	42	44	84
24	Marum	8	„	„	„	„	„
25	Meeden.	14	„	„	„	„	„
26	Middelstum	30	4	8	9	18	25
27	Midwolda	32	10	25	76	32	76
28	Muntendam	16	„	„	„	„	„
29	Nieuwe Pekela . . .	53	„	„	„	„	„

(*Vervolg*).

No.	GEMEENTE.	Aantal inrichtingen onder de Arbeidswet vallend, opgave van H.H. Burg., 1 Januari 1904.	Aantal in 1903 en 1904 bezochte inrichtingen, *niet* in opgave vermeld.	1903		1904	
				Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.	Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.
30	Nieuwe Schans . . .	10	"	"	"	"	"
31	Nieuwolda	11	"	"	"	"	"
32	Noordbroek	9	"	"	"	"	"
33	Noorddijk	5	"	"	"	"	"
34	Oldehove	13	38	13	41	51	80
35	Oldekerk	4	23	8	13	25	42
36	Onstwedde	55	86	14	44	90	124
37	Oude Pekela. . . .	54	34	46	150	74	170
38	Sappemeer	54	18	16	33	36	71
39	Scheemda	22	14	16	39	23	47
40	Slochteren	53	65	44	155	93	105
41	Stedum.	17	13	14	25	23	42
42	Ten Boer	32	42	22	66	70	139
43	Termunten	24	17	17	33	27	54
44	Uithuizen	26	"	"	"	"	"
45	Uithuizermeeden . .	13	"	"	"	"	"
46	Ulrum	20	31	23	47	47	90
47	Usquert	8	3	10	18	8	14
48	Veendam	106	16	"	"	50	52
49	Vlagtwedde	23	22	14	19	37	56
50	Warffum	11	5	12	41	13	30
51	Wedde	18	21	19	47	34	63
52	Wildervank	66	33	34	62	61	108
53	Winschoten	138	0	"	"	"	"
54	Winsum	14	9	10	31	16	35
55	't Zandt	18	11	8	41	18	33
56	Zuidbroek.	13	5	15	40	18	48
57	Zuidhorn	19	45	17	23	85	111

Rijksveldwacht in de provincie Drenthe.

No.	GEMEENTE.	Aantal inrichtingen onder de Arbeidswet vallend, opgave van H.H. Burg., 1 Januari 1904.	Aantal in 1903 en 1904 bezochte inrichtingen, *niet* in opgave vermeld.	1903		1904	
				Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.	Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.
1	Anlo.	23	18	13	31	28	34
2	Assen	125	„	„	„	„	„
3	Beilen	7	39	10	32	37	49
4	Borger	20	60	22	79	75	135
5	Coevorden	36	8	34	87	38	94
6	Dalen	3	15	6	12	13	22
7	Diever	8	6	7	17	10	15
8	Dwingelo	10	„	„	„	„	„
9	Eelde	5	23	6	13	25	34
10	Emmen	70	19	28	57	42	109
11	Gasselte	11	29	12	24	37	59
12	Gieten	5	33	5	9	35	43
13	Havelte	3	„	1	1	2	6
14	Hoogeveen	71	3	13	37	156	190
15	Meppel	151	10	77	196	75	141
16	Nijeveen	3	1	2	2	1	2
17	Norg	8	11	5	13	18	26
18	Odoorn	30	2	23	50	36	50
19	Oosterhesselen . . .	1	„	„	„	„	„
20	Peize	1	12	„	„	12	14
21	Roden	14	14	14	40	47	71
22	Rolde	3	„	„	„	„	„
23	Ruinen	5	16	4	4	16	18
24	Ruinerwold	8	4	7	17	8	37
25	Schoonebeek. . . .	2	„	„	„	„	„
26	Sleen	9	1	5	11	8	13
27	Smilde	15	„	„	„	„	„
28	Vledder	8	2	6	17	8	20
29	Vries	15	30	12	31	45	74
30	Westerbork	2	25	„	„	27	29
31	de Wijk	22	7	15	33	23	100
32	Zuidlaren	15	21	18	57	32	69
33	Zuidwolde	5	„	3	4	„	„
34	Zweeloo	4	2	2	8	3	5

Maréchaussee in de provincie Groningen.

No.	GEMEENTE.	Aantal inrichtingen onder de Arbeidswet vallend, opgave van H.H. Burg., 1 Januari 1904.	Aantal in 1903 en 1904 bezochte inrichtingen, *niet* in opgave vermeld.	1903		1904	
				Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.	Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.
1	Adorp	8	1	4	12	5	8
2	Aduard	7	6	7	8	3	3
3	Appingedam	44	7	11	12	16	16
4	Baflo	9	„	„	„	„	„
5	Bedum	24	16	23	40	31	56
6	Beerta	26	16	24	51	24	37
7	Bellingwolde	28	16	20	53	22	42
8	Bierum	21	15	9	9	17	19
9	Delfzijl	67	29	32	34	33	37
10	Eenrum	11	„	„	„	„	„
11	Ezinge	12	6	6	7	5	5
12	Finsterwolde	14	8	10	21	13	22
13	Groningen	1040	15	91	116	90	106
14	Grootegast	16	14	21	34	„	„
15	Grijpskerk	19	8	8	8	7	7
16	Haren	28	11	17	45	22	42
17	Hoogezand	104	42	47	56	58	65
18	Hoogkerk	17	10	22	44	17	43
19	Kantens	11	10	16	28	10	11
20	Kloosterburen . . .	10	„	„	„	„	„
21	Leek	27	16	11	10	12	14
22	Leens	34	„	„	„	„	„
23	Loppersum	36	13	6	11	13	13
24	Marum	8	9	12	17	„	„
25	Meeden	14	6	10	15	7	8
26	Middelstum	30	5	16	34	7	9
27	Midwolda	32	8	19	34	20	22
28	Muntendam	16	5	10	22	15	25
29	Nieuwe Pekela . . .	53	33	39	47	23	25

(*Vervolg*).

No.	GEMEENTE.	Aantal inrichtingen onder de Arbeidswet vallend, opgave van H.H. Burg., 1 Januari 1904.	Aantal in 1903 en 1904 bezochte inrichtingen, *niet* in opgave vermeld.	1903		1904	
				Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.	Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.
30	Nieuwe Schans . . .	10	13	10	22	12	14
31	Nieuwolda	11	25	29	53	13	15
32	Noordbroek	9	5	7	9	6	7
33	Noorddijk	5	1	3	3	„	„
34	Oldehove	13	5	4	4	2	2
35	Oldekerk	4	6	6	7	5	5
36	Onstwedde	55	53	54	88	47	56
37	Oude Pekela . . .	54	27	36	51	38	40
38	Sappemeer	54	39	45	60	38	45
39	Scheemda	22	13	4	4	14	15
40	Slochteren	53	47	37	47	34	37
41	Stedum.	17	19	20	25	12	15
42	Ten Boer	32	7	18	25	10	20
43	Termunten	24	17	27	35	11	17
44	Uithuizen	26	31	37	65	25	30
45	Uithuizermeeden . .	13	37	42	55	13	14
46	Ulrum	20	„	„	„	„	„
47	Usquert	8	14	20	32	9	11
48	Veendam	106	46	68	93	69	88
49	Vlagtwedde	23	62	65	240	59	135
50	Warffum	11	5	4	4	7	8
51	Wedde	18	„	„	2	„	„
52	Wildervank	66	15	28	35	26	31
53	Winschoten	138	43	75	93	63	64
54	Winsum	14	„	„	„	„	„
55	't Zandt	18	13	11	11	4	4
56	Zuidbroek	13	2	9	12	7	8
57	Zuidhorn	19	10	6	6	8	8

Maréchaussee in de provincie Drenthe.

No.	GEMEENTE.	Aantal inrichtingen onder de Arbeidswet vallend, opgave van H.H. Burg., 1 Januari 1904.	Aantal in 1903 en 1904 bezochte inrichtingen, *niet* in opgave vermeld.	1903		1904	
				Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.	Aantal bezochte inrichtingen.	Aantal inspecties.
1	Anlo	23	2	4	4	”	”
2	Assen	125	29	50	56	14	17
3	Beilen	7	8	”	”	8	10
4	Borger	20	39	35	55	33	63
5	Coevorden.	36	2	18	22	9	13
6	Dalen	3	2	”	”	3	4
7	Diever	8	9	7	8	12	13
8	Dwingelo	10	9	9	8	10	14
9	Eelde	5	5	2	2	5	5
10	Emmen.	70	86	66	153	73	115
11	Gasselte	11	13	15	20	7	17
12	Gieten	5	11	13	20	12	24
13	Havelte.	3	11	7	9	10	14
14	Hoogeveen	71	34	53	75	13	19
15	Meppel	151	24	84	123	38	43
16	Nijeveen	3	3	”	”	3	3
17	Norg	8	5	10	11	”	”
18	Odoorn.	30	36	55	125	40	84
19	Oosterhesselen . . .	1	8	8	28	3	5
20	Peize	1	1	”	”	2	6
21	Roden	14	10	15	16	7	9
22	Rolde	3	4	1	1	4	4
23	Ruinen	5	6	”	”	6	9
24	Ruinerwold	8	4	6	7	5	8
25	Schoonebeek	2	12	11	36	10	21
26	Sleen	9	28	33	69	14	17
27	Smilde	15	61	27	36	66	95
28	Vledder.	8	3	3	4	4	8
29	Vries.	15	11	8	8	8	16
30	Westerbork	2	7	6	7	6	11
31	De Wijk.	22	”	1	1	6	6
32	Zuidlaren	15	17	”	”	7	18
33	Zuidwolde.	5	6	2	4	9	14
34	Zweeloo	4	9	9	21	3	3

HOOFDSTUK II.

OVER DE ARBEIDERS.

Personen beneden 16 jaren. Vrouwen boven 16 jaren. Arbeiders boven 16 jaren.

Bij de behandeling van hetgeen omtrent den arbeid van de verschillende categorieën van arbeiders valt op te merken, wensch ik ditmaal in de eerste plaats de aandacht te vestigen op een onderwerp, dat in het afgeloopen jaar, door het te 's-Gravenhage gehouden congres, waarop ook kinderarbeid ter sprake werd gebracht, voor korten tijd veler belangstelling wekte.

De vooral van de zijde der onderwijzers met schrille kleuren geschilderde misstanden, deden bij mij met verbazing de vraag rijzen waarom personen, die blijkens de globaal opgesomde feiten, zoo nauwkeurig bekend waren met den omvang en aard der overtredingen van de Arbeidswet, hun heil zochten in het schrijven van brochures, in plaats van zich te wenden tot de arbeidsinspectie, die deze waardevolle gegevens, zoo zij slechts eenigszins gedefinieerd werden verstrekt, zoodat het mogelijk werd het spoor te volgen, zeker niet zonder onderzoek terzijde zoude hebben gelegd, maar wel degelijk, in gevallen waar art. 3 der Wet zoo ondubbelzinnig spreekt, had ingegrepen en het kwaad tegengegaan. De publicatie dier verstrekkende overtreding der Arbeidswet door kinderen beneden 12 jaren was te meer verbazend, omdat tenminste in deze inspectie, behalve het misbruiken van kinderkracht door schippers bij het voorttrekken van schepen, slechts hoogst zelden overtredingen van art. 3 kunnen worden geconstateerd; in fabrieken en werkplaatsen zelfs zoogoed als nooit. Slechts één bedrijf maakt hierop eene uitzondering, namelijk dat van erwten en boonen sorteeren, waaromtrent afzonderlijk in dit hoofdstuk de uitkomsten van een in 1903 en 1904 gehouden onderzoek meer uitvoerig zullen worden vermeld.

De bovenbedoelde mededeelingen gaven mij aanleiding op meer uitgebreide schaal de pogingen te hervatten, door middel van de zeker bij deze kwestie ook in belangrijke mate geïnteresseerde onderwijzers, omtrent het

gebruiken of misbruiken van kinderen beneden de 12 jaren voor werkzaamheden in of voor eenig bedrijf, inlichtingen te verkrijgen.

In Drenthe met 176 lagere scholen, werd aan 126 hoofden van scholen het verzoek gericht op een bijgevoegden staat in te vullen of, en zoo ja, welke overtredingen van art. 3 der Arbeidswet bekend waren. Hierop ontving ik van 28 schoolhoofden antwoord en onder die 28 waren er slechts 5, die onder hunne leerlingen kinderen beneden 12 jaren hadden, die tegen belooning in of voor eenig bedrijf werkzaamheden verrichtten. Het totaal aantal kinderen, waarmede deze overtreding gepleegd werd, bedroeg 8 jongens, allen 11 jaren oud.

In Groningen met 330 lagere scholen werd aan 122 schoolhoofden een dergelijk verzoek, als hierboven bedoeld, gericht. Hierop kwamen 31 antwoorden in, waaronder 8 betrekking hebbende op 12 jongens van 10—11 jaren en 4 meisjes van 11 jaren, benevens op een 10-tal kinderen, waarvan sekse en leeftijd niet nader waren aangeduid.

De inlichtingen waren slechts gevraagd aan die schoolhoofden, waarvan de leerlingen tot eene klasse der maatschappij behoorden, die aanleiding gaf te veronderstellen, dat de ouders zouden trachten hunne kinderen te doen bijdragen aan de inkomsten van het gezin. Tenzij dus de noordelijke provinciën eene zeer gunstige uitzondering vormen, ben ik geneigd te gelooven, dat de alom gepubliceerde mededeelingen omtrent ongeoorloofden arbeid door kinderen beneden 12 jaren, zeer sterk overdreven zijn. Ik moet hierbij opmerken, dat door de meeste schoolhoofden van plattelandsgemeenten, van wie antwoorden inkwamen, wel melding werd gemaakt van het gebruik en ook wel van het misbruik van kinderarbeid in het landbouwbedrijf en dat vooral kinderen, die voor veehoeden gebezigd worden, na eenige weken geheel verwilderd op de school terugkwamen. Onder de vigeerende Arbeidswet, waarin landbouw en veenderij zijn buitengesloten, is hiertegen echter met behulp der Arbeidswet niets te doen. Ter verklaring van het verrassend klein aantal overtredingen, dat aan hoofden van scholen bekend was, zou misschien kunnen worden aangevoerd, dat vrij zeker een aantal kinderen vóór-, tusschen en na de schooltijden aan het werk wordt gezet en dit, daar er geen schoolverzuim door veroorzaakt wordt, aan de aandacht der onderwijzers ontsnapt. Voor grootere steden, waarvan het aantal echter in het noorden zeer gering is, zal dit ook werkelijk wel het geval zijn; in de dorpen echter, waar ieders handelingen vrij nauwkeurig worden nagegaan, kan deze verklaring niet dienen. De bedrijven, waarin kinderen beneden 12 jaren in deze inspectie nog arbeid verrichten zijn in de eerste plaats het erwtenlezen en couranten rondbrengen; overigens worden zij ook nog gebezigd door melkslijters en broodventers, zoomede door naaisters, kleine schoenmakers en waschvrouwen. In het algemeen kan

kan gezegd worden, dat met uitzondering van naaisters, schoenmakers en waschvrouwen, het meestal de ouders zelf zijn, die de kinderen het werk opdragen; bij het erwtenlezen is dit altijd het geval en ook het couranten rondbrengen geschiedt slechts bij hooge uitzondering door kinderen, die rechtstreeks door den uitgever in dienst zijn genomen.

Tijdens mijne bevoegdheid in de 9e inspectie werd door mij een onderzoek ingesteld naar den omvang van kinderarbeid bij het erwtenlezen, speciaal in de gemeenten Harlingen en Franeker. De aandacht was hierop toenmaals vooral gevestigd door omtrent schoolverzuim bij hoofden van kostelooze scholen ingewonnen informatiën; de uitkomsten van dit onderzoek zijn weergegeven in de Verslagen der inspecteurs van den arbeid, jaargang 1899/1900, blz. 1075 en 1076.

Met grond was te verwachten, dat de invoering van de Leerplichtwet hierin ten goede verandering zou brengen. Daar echter ook in Groningen een zeer uitgebreide handel in erwten en boonen gedreven wordt, en ongesorteerde erwten, speciaal naar het buitenland niet verhandelbaar zijn, moest het sorteeren of lezen dus ook hier nog op groote schaal voorkomen. Ik achtte het noodig een deugdelijk onderzoek te doen instellen naar de wijze, waarop dit bedrijf thans wordt uitgeoefend. De uitkomsten van deze enquête zijn hieronder medegedeeld en alhoewel de jeugdige kinderen niet langer voor dit werk uit de school worden thuis gehouden, zoo bracht het onderzoek toch toestanden aan het licht, die verre van rooskleurig kunnen worden genoemd. In het algemeen werd er door bewezen, welke verkeerde richting de uitoefening van een bedrijf neemt als de werkgever zich onder toepassing van scherpe waarborgen tegen bedrog, voor het overige aan de zaak onttrekt en het werk als huisarbeid laat verrichten. Uit het navolgende spreekt duidelijk de noodzakelijkheid, dat de werkgever ook aansprakelijk moet worden gesteld voor de werkplaatsen, waarin ten behoeve van zijn bedrijf arbeid wordt verricht, ook al zijn deze niet zijn eigendom, of niet door hem gehuurd. In vroeger jaren werd het sorteeren verricht in de pakhuizen van de handelaren, dit is echter reeds sedert geruimen tijd niet meer het geval. De erwten en boonen worden thans aan de pakhuizen afgehaald en mede naar huis genomen, gesorteerd en daarna teruggebracht. De nadeelen, die hierbij het meest voor de hand liggen, zijn, dat het tijdverlies voor het transport, het wachten bij het inleveren van gesorteerde en het ontvangen van ongesorteerde erwten, geheel voor rekening van den werknemer komt; de werkgever bespaart zich bovendien huur voor eene werkplaats, licht en vuur, tegen schade dekt hij zich door het vaststellen van een zoo zuinig mogelijk gesteld percentage voor afval en het wegen van het product voor en na het sorteeren. Andere nadeelen, als daar zijn: het behandelen van eetwaren in woonvertrekken van de allerarmsten in de smerigste sloppen en achterbuurten, het

bederven van oogen door ingespannen arbeid bij slecht licht, enz. kunnen hier onbesproken blijven, als liggende meer op den weg van de ambtenaren, belast met het toezicht op de volksgezondheid.

Het erwtenlezen wordt in hoofdzaak verricht door vrouwen en kinderen; hield men vroeger de kinderen er voor thuis, de Leerplichtwet heeft hier verbetering gebracht, maar wat vroeger onder schooltijd gebeurde, geschiedt thans vóór, tusschen en na schooltijd.

De vier voornaamste handelaars in de stad Groningen hebben plm. 227 gezinnen in dienst met een totaal van 482 kinderen beneden de 12 jaren en 132 kinderen tusschen 12 en 16 jaren. Reeds uit deze cijfers is merkbaar, dat alleen met behulp van kinderen aan dit werk iets te verdienen is, het gemiddelde aantal kinderen toch, is nagenoeg 3 per gezin. Onder 153 door de ambtenaren der arbeidsinspectie bezochte gezinnen werden slechts 4 zonder kinderen aangetroffen.

Het is juist deze kinderexploitatie, die de loonen heeft neergedrukt tot hetgeen ze nu zijn, waarbij de ouderen nog het nadeel ondervinden, dat de kleine lenige kindervingers dit werk veel vlugger verrichten dan de vingers, die door zwaren arbeid stram en hard zijn geworden. Het loon, dat voor het sorteeren van een mud erwten (normaal 80 KG., doch langzamerhand opgevoerd tot 85 KG.) betaald wordt, is 75 cent, voor een bepaalde soort als maximum 1 gulden; hiervan moet worden afgetrokken 5 cent wagenhuur voor transport en $2\frac{1}{2}$ cent voor huur van een zeeft, d. w. z. $7\frac{1}{2}$—10 pCt. van het loon gaat verloren, omdat het werk thuis verricht wordt, ongerekend het soms zeer belangrijke tijdverlies. In 1903, toen de erwten bijzonder slecht waren, kwam het voor, dat 85 KG. ongesorteerde erwten 40 KG. afval opleverde; is het totaal aan schoone erwten en afval minder dan het gewicht, dat als ongesorteerd werd afgegeven, verminderd met het toegestane percentage vuil, dan wordt het tekort berekend als schoone erwten en dit bedrag op het loon gekort.

Ook de contrôle op het gesorteerde goed is een bron van veel ellende; de meesterknecht, die de gesorteerde erwten in ontvangst neemt, steekt zijn hand in den zak tot op den bodem en haalt er een handvol uit; bevalt hem zulk een monster niet, dan moet de zak onherroeppelijk opnieuw gesorteerd worden; het werk is grootendeels verloren en hooger beroep bestaat niet.

De tijd voor het sorteeren van een mud erwten benoodigd, is moeilijk nauwkeurig aan te geven, voornamelijk omdat meestal verschillende personen gelijktijdig aan een mud werken en het werk niet onafgebroken voortgaat; bovendien is de kwaliteit natuurlijk van grooten invloed. In 1903 was voor het sorteeren van een mud door één persoon gemiddeld 20 tot 30 uur noodig, dat is dus bij het tegenwoordig tarief een uurloon van hoogstens $4\frac{1}{2}$ cent. Slechts gezinnen met veel kinderen brengen het tot

4 à 5 mud per week, andere meestal niet verder dan tot 2 à 3 mud.

Bij het bezoeken der woningen, waar het erwtenlezen werd uitgeoefend, viel het volgende op te merken: Het zijn gewoonlijk gezinnen van losse arbeiders, die dit werk verrichten; slechts in 22 gevallen had de man werk bij stadsreiniging, gasfabriek, spoor, of als sigarenmaker en stoelenmatter; het loon van den man varieerde van 7 tot 9 gulden, in één geval bedroeg het 10 gulden; in 17 gevallen was het eene vrouw, die zelfstandig voor het onderhoud van haar gezin moest zorgen; daar dit echter met erwtenlezen alleen, niet te verdienen was, waren de meesten dezer vrouwen overdag uit als werkster en moest met erwtenlezen tot laat in den nacht en 's morgens vroeg eene kleinigheid worden bijverdiend. Ook oude mannen en vrouwen, waarvan sommigen boven de 60 jaar, trachtten nog met dit werk een schamel stukje brood te verdienen.

Omtrent aanvang en einde van den werktijd werd bevonden, dat in 35 gevallen reeds vóór 6 uur 's morgens werd aangevangen; in 68 gevallen tusschen 7 en 9 uur voormiddags wanneer man en kinderen buitens huis waren, in 22 gevallen des middags na 1 uur, in 6 gevallen alleen 's avonds. Het einde was slechts in 32 gevallen om 7 uur des namiddag, in 73 gevallen om 9 uur 's avonds, in de overige gevallen varieerend tusschen 's avonds 10 en 's nachts 2 uur. In 20 pCt. der gezinnen werd ook de Zondag geheel of gedeeltelijk aan het erwtenlezen besteed.

Zooals de meeste huisarbeid, oefent ook het erwtenlezen een verderfelijken invloed op het huiselijk leven uit; daar er geen vastgesteld uur van begin en einde van het werk is, blijft het huiselijk werk liggen, de kinderen verwaarloozen en moeten laat opblijven om mede te helpen. Buren deelden mede, dat in een gezin een kind van 8 jaren 's avonds tot 10 uur moest medehelpen en gedwongen werd tot zingen, daar het anders onder het werk in slaap viel.

Bijna zonder uitzondering was het gezin gehuisvest in één vertrek; het kleinste aantal personen, dat daarin verblijf hield, was gewoonlijk 4, man, vrouw en twee kinderen, doch ook gezinnen met 7 en 8 kinderen, allen beneden 12 jaren, kwamen niet zelden voor.

Het is mij aangenaam hierbij te kunnen mededeelen, dat ik bij het zeer omvangrijke onderzoek in ruime mate steun mocht ondervinden van de gemeentepolitie te Groningen.

Kenmerkend voor de ellendige belooning van dit werk is wel, dat de meeste gezinnen na eerste aanzegging van de politie, dat kinderarbeid beneden 12 jaren krachtens de Arbeidswet niet geoorloofd was, het werken met de kinderen staakten, om de eenvoudige reden, dat zij het er niet op waagden, de kans te loopen de minimum boete van *f* 0.50 te moeten betalen en hiermede het loon van een dag werken te verliezen. Het eerste resultaat van het onderzoek en het verscherpt toezicht is dus bevredigend, doch

voortdurende oplettendheid wordt gevorderd, omdat de verleiding voor deze arme gezinnen te groot is om zij het ook slechts met het vooruitzicht op de uiterste schrale verdienste, de Arbeidswet te overtreden. Men moet bovendien niet vergeten, dat het opsporen der woningen, waarin het erwtenlezen geschiedt, groote moeilijkheden oplevert en dat het sluiten van de deur een zeer eenvoudige en practische methode is om alle contrôle onmogelijk te maken; als de deur geopend wordt zijn de erwten van tafel verdwenen en bevinden zich de kinderen in de bedstede. Slechts wanneer door wettelijke bepalingen de werkgever aansprakelijk wordt gesteld voor de lokalen, waarin ten behoeve van zijn bedrijf arbeid wordt verricht, alsmede voor de overtredingen ten opzichte van kinderarbeid en arbeidsduur, bestaat er kans, dat dit werk weer terugkeert naar afzonderlijke werkplaatsen in de pakhuizen, waarmede tegelijk beter toezicht mogelijk wordt en kinder-exploitatie uitgesloten, terwijl hierdoor tevens het loon ook hoogst waarschijnlijk zal verbeteren.

Ook in het najaar van 1904 werd weder deugdelijk nagegaan in hoeverre de waarschuwing in 1903 gegeven tegen het bezigen van kinderen beneden 12 jaren, nog in de herinnering der betrokken huisgezinnen voortleefde. De uitkomst kan niet ongunstig genoemd worden. Slechts in betrekkelijk weinig gevallen werden overtredingen geconstateerd. Dit is in de allereerste plaats toe te schrijven aan den drogen zomer van 1904; door het voortdurende mooie weder is de oogst ten opzichte van de kwaliteit bijzonder gunstig uitgevallen, zoodat er veel minder te sorteeren viel dan in andere jaren; een paar der grootste firma's hadden dit jaar dan ook nagenoeg geen erwten ter sorteering uitgegeven; de overige firma's hadden gezamenlijk slechts door ± 125 gezinnen erwten doen sorteeren. Daar het niet zelden voorkomt, dat hetzelfde gezin voor twee of meer firma's werkt, hield zich dit jaar dus vermoedelijk slechts de helft van het aantal gezinnen van het vorig jaar met erwtenlezen bezig. Bij Woensdagmiddag-inspecties, die door het vrij-van-school-zijn der kinderen het beste overzicht geven in hoeverre ook dit jaar nog kinderen beneden 12 jaren voor het erwtenlezen gebruikt worden, werden door de controleerende ambtenaren onder 72 gezinnen er 9 aangetroffen waarin totaal 14 kinderen beneden 12 jaren werkzaam waren. Zooals ik reeds opmerkte, was het jaar 1904 in alle opzichten exceptioneel gunstig; de zachte winter was oorzaak dat tal van losse werklieden, die anders zonder werk zijn, nu aan het werk konden blijven, waardoor die gezinnen niet zoo afhankelijk zijn van de, zij het ook schrale en moeielijk verdiende inkomsten van het erwtenlezen. Niet onwaarschijnlijk ook houden de handelaars, die de loonen niet wenschen op te voeren bij deze mindere animo voor het werk, hun te sorteeren voorraad zooveel mogelijk in. Reeds in 1903 werd gedreigd, dat als men het sorteeren door kinderen zoo streng tegenging, men de erwten en boonen wel ergens anders zou heen zenden.

In 1904 werd beweerd, dat men tot het aanschaffen van sorteermachines zou overgaan, Dit laatste zou zeker de beste oplossing wezen, want hoe betreurenswaardig het moge zijn, dat hierdoor voor sommige gezinnen in de moeilijke wintermaanden een kleine bron van inkomsten opdroogt, een bedrijfstak, die slechts mogelijk heet te zijn door kinderexploitatie, heeft geen recht van bestaan. Trouwens, zoo bijzonder duister is de toestand geloof ik nog niet, want vrij algemeen wordt beweerd, dat gesorteerde erwten 3 à 4 gulden per mud meer waarde hebben dan ongesorteerde. 75 cents arbeidsloon, is daarvan nog maar een betrekkelijk klein gedeelte, zelfs al neemt men in aanmerking, dat het uitschot een minderwaardig product oplevert.

In de stad Groningen bleek eenige malen hoe noodig het is, dat het niet-volgen van de op de arbeidslijst vermelde werkuren als overtreding wordt gestempeld. Eenige malen werden jongens boven 14 jaren des morgens vóór 5 uren in bakkerijen aangetroffen, terwijl op de arbeidslijst als aanvangsuur 5 uur stond vermeld. Nu is arbeid van jongens tusschen 14 en 16 jaren des voormiddags tusschen 2 en 5 uur in bakkerijen geoorloofd, doch dan zijn hieraan eenige voorwaarden verbonden o. a. dat het buiten de bakkerij verrichte loopwerk ook als arbeidstijd wordt gerekend.

Het maakt den indruk, dat vele bakkerspatroons opzettelijk 5 uur als aanvangsuur voor de in hun dienst werkzame jongens opgeven niettegenstaande deze veel vroeger beginnen. Zij doen dit waarschijnlijk 1e, om de aandacht der controleerende politiebeambten van hun werkplaats af te leiden, en in de 2e plaats om de in loopwerk buiten de bakkerij doorgebrachte uren, niet als werkuren te behoeven mede te rekenen.

Teneinde overschrijding van de geoorloofde 11 werkuren, welke arbeidstijd m. i. tenminste voor kinderen van 12—14 jaren toch reeds veel te lang is, zooveel mogelijk tegen te gaan, verdient het naar mijne meening overweging, de grenzen van geoorloofden aanvang en einde van den werktijd te beperken. Volgens de tegenwoordig geldende wet is aanvang ten 5 uur v.m. en einde ten 7 uur n.m. geoorloofd; voor 11 werkuren is dus een speelruimte gelaten van 3 uur. Nu wordt in de meeste bedrijven hoogstens 2 uur schafttijd gegeven, namelijk een half uur in den voormiddag, een uur middagschafttijd en een half uur in den namiddag. Wanneer nu de arbeidsduur voor jeugdige personen tot 10 uur wordt teruggebracht, zou het wellicht overweging verdienen, het uur van aanvang gelijk te nemen aan het uur van eindigen, evenals dit op het oogenblik voor naaisterswerkplaatsen het geval is. Waar dus jeugdige personen om 5 uur v.m. beginnen, moet het werk om 5 uur n.m. eindigen; die om 6 uur beginnen, eindigen om 6 uur. De contrôle wordt hierdoor veel eenvoudiger.

In bedrijven, waar nog zeer lang gewerkt wordt, zooals o. a. op scheeps-

bouwerven, is de verleiding groot (vooral wanneer de jongens moeilijk bij het werk der volwassenen kunnen gemist worden) om voor de jongens den aanvang zoo vroeg en het einde zoo laat mogelijk te stellen en dan van de nominaal toegekende 3 rusturen minstens één te laten doorwerken; het constateeren dier overtreding is zoogoed als onmogelijk. Het is mij bekend, dat op sommige scheepsbouwerven de jongens dagelijks 20 minuten op 2 halve uren schafttijd worden beknibbeld. Hoe enger de grenzen, hoe minder ruimte er overblijft voor overtreding.

Wat hierboven omtrent scheepsbouwerven is opgemerkt, geldt in nog hooger mate voor glasfabrieken. In de twee groote glasfabrieken in deze inspectie werken in het geheel 120 personen beneden 16 jaren, verdeeld over een uiterst ingewikkeld ploegenstelsel met een niet te ontwarren complicatie van werkuren. Bij de voor dit bedrijf ruim gestelde uitzonderingsbepaling kan de werkgever, zelfs bij de nauwlettendste contrôle, vrijwel doen en laten wat hij wil, zoo de werklieden niet medewerken om de wet te doen naleven, hetgeen zelden het geval is. De groote uitgestrektheid der fabrieksterreinen, het aantal verschillende werkplaatsen leenen zich uitstekend voor verstoppertje-spelen, afgezien nog van de moeielijkheid zulk een groot aantal jongens en meisjes uit elkander te houden, wier werk hen niet aan eene bepaald plaats bindt, daar zijn in den grooten schuur rond den oven voortdurend heen en weer loopen om de gemaakte fleschen in de koelovens te brengen. Slechts nauw getrokken grenzen van aanvang en einde maken contrôle op den door de wet voorgeschreven arbeidsduur mogelijk.

Nachtarbeid voor jongens beneden 16 jaren behoorde in elk geval niet langer te worden toegestaan en 10 uur 's avonds als uiterste grens voor aanvang van den nacht gesteld te worden.

Hoe moeilijk het is de personen en werktijden uit elkander te houden kan blijken uit het volgende overzicht:

Aan een der bedoelde fabrieken werkten 206 personen, waarvan 52 onder de 16 jaren. Er zijn twee ovens elk van 12 kroezen, waarvan 8 met wit en 4 met gekleurd glas; de indeeling der werklieden nu, is als volgt:

5 stoelen doorloopend van 5 uur nam.—5 uur vm., met 2 uur schafttijd } omwis-
5 stoelen doorloopend van 5 uur v.m.—5 uur nam., met 2 uur schafttijd } selend,

2 stoelen doorloopend van 10 uur v.m.—10 uur nam., met 2 uur schafttijd,

4 stoelen van 5 uur v.m.—5 uur nam. die elk eens in de 4 weken van 10 uur v.m. tot 10 uur nam. met 2 uur schafttijd werken,

4 stoelen van 6—6, waarvan 2 overdag en 2 's nachts omwisselend om de week,

2 stoelen, waarvan één van 5 uur v.m.—5 uur n.m. en de andere van 5—10 uur v.m. en van 5—10 uur nam.

Een stoel is een groepje werklieden, die bij elkander behooren; gewoonlijk

bestaat zulk een groepje uit 2 volwassen werklieden, een hulp en 2 à 3 kinderen beneden 16 jaar.

De andere fabriek had de volgende indeeling:

van 5 uur v.m.—1½ uur nam. met ½ uur schafttijd
van 1½ uur nam.—10 uur nam. met ½ uur schafttijd } (kroesovens)
van 6 uur v.m.—6 uur nam. met 2 uur schafttijd
van 6 uur nam.—6 uur v.m. met 1 uur schafttijd, (wan- en kroesovens),
van 5—1, 1—9, 9—5 met ½ uur schafttijd, (wanovens).

Natuurlijk is die zeer gecompliceerde werkverdeeling niet willekeurig gemaakt, maar heeft deze ten doel, in verband met de eischen, die het bedrijf stelt, met een minimum aantal kroezen, een maximum aantal arbeiders te werk te stellen. De meeste fabrikanten geven dan ook toe, dat eene andere, eenvoudiger indeeling der werkuren, waarbij contrôle gemakkelijker wordt, wel mogelijk is, doch slechts ten koste van geldelijke opofferingen, die hun terugslag doen gevoelen op de loonen der werklieden. Hierbij valt in de eerste plaats op te merken, dat de inrichting der fabriek rechtstreeks van invloed is op de werkwijze. Er zijn hoofdzakelijk twee soorten van ovens, die waarin het glas in afzonderlijke kleine kroezen gesmolten wordt, en de zoogenaamde wanovens, d. w. z. die waarin al het glas in een groot bekken gesmolten wordt, terwijl bij de kroesovens bovendien onderscheid moet gemaakt worden door de fabrikage van wit en gekleurd glas. Beide soorten van ovens moeten natuurlijk doorloopend op temperatuur gehouden worden, zoodat nachtarbeid voor de stokers in alle gevallen onmisbaar is. Bij de wanovens, waaraan dag en nacht kan worden doorgewerkt, beteekent afschaffing van nachtarbeid brandstofverlies en dit weegt zwaar, aangezien de brandstof in dit bedrijf hoofdfactor is, die ruim de helft der bedrijfskosten vordert.

Voor kroesovens is het bezwaar niet zoo overwegend. Als de kroes leeg is moet deze weder worden gevuld en het vordert geruimen tijd voor de massa weder dun vloeibaar geworden is; gedurende dit tijdsverloop is uit zulk een kroes niet te werken. Doch ook hier moet weder onderscheid gemaakt worden tusschen wit en gekleurd glas. Het witte glas wordt gesmolten in overdekte kroezen, die tijdens het werk niet bij te vullen zijn, gekleurd glas wordt gesmolten in open kroezen, die onder 't werk door, kunnen worden bijgevuld. Uit het tot nog toe aangevoerde zou men kunnen afleiden, dat bij kroesovens nachtarbeid te vermijden is. Elke ploeg heeft 2 kroezen en een versch gevulde kroes heeft plm. 30 uur noodig om voor het gebruik geschikt te zijn, hetgeen echter ook weer afhankelijk is van de groote, doch, aannemend dat gemiddeld 30 uren noodig zijn, kan dus een kroes die 's avonds 10 uur gevuld is, den tweeden dag 's morgens om 5 uur weder voor gebruik gereed zijn. Met twee kroezen werkend kan dus elken dag bijv. van 5 uur v.m.—10 uur nam. met 2 ploegen elk 8½ uur

gewerkt worden en het werk van 10 uur 's avonds tot 5 uur 's morgens rusten, zonder dat het bedrijf hiervan nadeel zou ondervinden, doch dan doet zich weder een ander bezwaar voor. Groote kroezen werken voordeeliger dan kleine en wanneer kleine artikelen vervaardigd worden, zooals kelkjes en dergelijke, die niet veel glas vereischen, dan is de kroes 's avonds niet leeg en loopt de regeling in de war. Voor zulk werk meer personen aan een kroes werkzaam te stellen kan evenmin; de plaats, waar gewerkt wordt, moet natuurlijk in de onmiddelijke nabijheid van den oven zijn en de ruimte rond den oven is afhankelijk van de afmetingen van den oven zelf.

Om verbetering in de bestaande toestanden te brengen, vooral ten opzichte van den arbeid van jeugdige personen, zou dus naar mijne meening de volgende weg moeten worden ingeslagen. In de eerste plaats moet de regeling verschillend zijn voor fabrieken met kroesovens en wanovens; met het oog op het schadelijke brandstofverbruik moet nachtarbeid voor fabrieken met wanovens toegestaan worden. Voor de fabrieken met kroesovens kan het werk stilstaan tusschen 10 uur nam. en 5 uur v.m. Tusschen 10 uur nam. en 5 uur v.m. moet het werken voor alle personen beneden 16 jaren verboden zijn. Het werken van kinderen beneden 14 jaren moet minstens tusschen 's avonds 7 uur en 's morgens 7 uur verboden zijn.

Alhoewel tegen een uniform verbod van nachtarbeid in glasfabrieken tusschen 's avonds 10 en 's morgens 5 uur, vooral door de fabrieken met wanovens waarschijnlijk ernstig bezwaar zoude worden gemaakt met het oog op de reeds vroeger genoemde brandstofverspilling, zoo zoude toch het verbod van nachtarbeid voor personen beneden 16 jaren, waartoe het toch onvermijdelijk komen moet, reeds zulk een grooten financieelen invloed kunnen uitoefenen, dat het brandstofverlies waarschijnlijk op zoude wegen tegen het te betalen hooger loon aan personen boven 16 jaren voor werk, dat overdag door jongens en meisjes van 12—16 jaren verricht wordt. Worden toch de indragers bij dag met *f* 2.25 per week betaald en bedraagt het loon voor jongens tusschen 14—16 jaren *f* 2.50 à *f* 2.75, voor personen boven 16 jaren bedraagt het loon in de nachtploeg voor hetzelfde werk *f* 3.50 à 4.—, een verschil dus van *f* 1.— à *f* 1.50 per week en per persoon.

In aanmerking nemend het groot aantal jeugdige personen, dat nu nog in de nachtploeg meewerkt, zoude het de vraag zijn wat voordeeliger is: tusschen 10 en 5 uur het werk staken, of met zooveel duurdere hulpkrachten doorwerken. Een der groote glasfabrikanten in het Zuiden des lands dringt dan ook reeds aan op algemeen verbod van nachtarbeid in glasfabrieken; om over de uitvoerbaarheid van zulk een verbod te kunnen oordeelen, zouden echter alle bijzonderheden van de verschillende fabrieken in het geheele land, waarin dit bedrijf wordt uitgeoefend vergeleken moeten worden.

De plaatselijke omstandigheden en gebruiken loopen zelfs in ons kleine

land zóó ver uiteen, dat wat in dezelfde industrie in het Noorden hoegenaamd geen bezwaar oplevert, kan blijken in eene andere provincie totaal onuitvoerbaar te zijn; als voorbeeld noem ik slechts dat in de provincie Groningen in 61 steenbakkerijen op 1034 werklieden slechts 32 jongens beneden 16 jaar werden aangetroffen en geen enkele vrouw. De beperking in het gebruik van vrouwen en kinderarbeid in de steenindustrie is dus den Groninger steenfabrikanten volmaakt onverschillig, in scherpe tegenstelling met de heftige oppositie tegen dezen maatregel in de steenfabrieken langs Waal en IJssel.

Ten opzichte van den arbeidsduur nemen de werklieden in de beetwortelsuikerfabrieken een zeer eigenaardige positie in. Ging het bedrijf het geheele jaar door, dan zou de tegenwoordige werkwijze voor een belangrijk deel der werklieden blijken te zwaar te zijn; reeds nu vertoonen sommigen na het einde der campagne merkbaar teekenen van afmatting, vooral zij, die in de nachtploeg gewerkt hebben en aan het einde van de week met een 18-urige onafgebroken werkdag besluiten, zijn dan uitgeput. Gedurende de eigenlijke campagne, die ruw gerekend, 3 maanden duurt, wordt geen enkele rustdag of Zondag vrij gegeven. Tegenover het betrekkelijk klein aantal personen, dat vast aan de fabriek verbonden is, staan gewoonlijk honderden, die slechts gedurende een paar maanden aan dit inspannende werk deelnemen, maar wie na afloop niet als de eerst genoemden, een tijdperk van betrekkelijke rust wacht, maar dadelijk weer trachten moeten in een ander bedrijf (gewoonlijk olieslagerijen) aan den kost te komen en in die olieslagerijen wacht hen dan gewoonlijk eene periode van weinig minder intens werken.

De werkzaamheden in de suikerfabrieken loopen zeer uiteen: het geheele bedrijf is als het ware eene aaneenschakeling van afzonderlijke bewerkingen, die elk voor zich eene zekere geoefendheid vereischen; daardoor is het niet wel mogelijk de arbeiders onderling van plaats te doen verwisselen, waardoor het anders wellicht mogelijk zou zijn tenminste eenmaal per week een heelen of halven dag vrij te krijgen. Bovendien is voor zulk een kortstondig seizoenbedrijf het aantal geschikte arbeiders, dat zich aanbiedt, niet bijzonder groot en zijn de financieele uitkomsten van het bedrijf in de laatste jaren niet van dien aard geweest dat door aanbieding van hooge loonen geschikte werklieden konden gelokt worden, die zij het ook voor den korten duur der campagne, hun ander werk in den steek lieten. Eene tweede groote moeilijkheid is, dat de aard van het bedrijf medebrengt, dat de geheele fabriek niet op een bepaald oogenblik te stoppen is; wanneer de aanvangsbewerking gestaakt is duurt het nog ongeveer 30 uren voor het laatste gedeelte van het proces is afgeloopen, waarbij nog valt op te merken dat de meeste machinerieën bij de suikerfabrikage niet eenvoudig kunnen worden stilgezet en zonder meer bijvoorbeeld den volgenden dag

weder in werking kunnen worden gebracht. De grondstof, die in de verschillende toestellen de bewerking ondergaat, is onderhevig aan omzetting en bederf, die het onmogelijk maakt de machines zonder voorafgaande reiniging weder in dienst te stellen. Het absoluut stopzetten van de geheele fabriek bijv. op Zondag zou dus meêbrengen, dat een deel van het bedrijf reeds uiterlijk Zaterdagmorgen werd stilgezet en de Zaterdag dan verder grootendeels aan het schoonmaken der machinerieën werd gewijd. Aannemend, dat dan na den Zondagschen rustdag, Maandagmorgen het werk weder hervat werd, dan zou eerst Maandagavond of Dinsdagmorgen het geheele bedrijf weder in volle werking zijn, een tijdverlies dus van plm. 2 etmalen per week: vergeleken bij thans eene verlenging der campagne dus met bijna $1/3$. Afgezien van de financieele zijde, kan deze verlenging groote bezwaren medebrengen; de leveringstijd der bieten loopt gewoonlijk van begin October tot eind November; een vroeg invallende winter kan in hooge mate den aanvoer belemmeren, maar zelfs al is het geheele product aan de fabriek, dan kan invallende dooi na vorst de reeds aangevoerde bieten doen bederven, de bevroren beetwortel gaat na ontdooiing, in rotting over. In welke mate de bedrijfsrisico dus verhoogd wordt bij verlenging der campagne behoeft geen nadere uiteenzetting. Het streven bij de inrichting der nieuwe fabrieken is er dan ook geheel op gericht de grootst mogelijke hoeveelheid grondstof in den kortsten tijd te verwerken.

De eenige oplossing om vermindering van arbeidsduur in deze fabriek te bereiken zoude dus zijn: invoering van het drie-ploegenstelsel en zelfs daarmede zoude nog slechts een zeer beperkte Zondagsrust te verkrijgen zijn. De normale Zondagsrust, zooals die in Duitschland bestaat (dat namelijk het bedrijf op Zondag stilstaat, doch de werklieden gedurende die zoogenaamde Zondagsrust de machinerieën reinigen), acht ik voor den werkman van hoegenaamd geen waarde. Gewoonlijk toch vordert het haastig uit elkander nemen en schoonmaken der verschillende werktuigen meer krachtsinspanning dan de arbeid bij den geregelden gang van het bedrijf. In hoeverre het invoeren van het drie-ploegenstelsel financieel mogelijk is, ook in verband met het aantal werklieden, dat voor dit werk bruikbaar is, waag ik niet te beslissen.

Omtrent den arbeidsduur in stroocartonfabrieken valt het volgende op te merken.

Reeds sedert lang wordt van verschillende zijden aangedrongen op beperking van nachtarbeid; in allen gevalle wenscht men voor fabrieken, waarvan het bedrijf onderbreking niet toelaat, dat de nachtarbeid tot binnen zekere grenzen beperkt worde. Nu is de vraag: zal die arbeidsbeperking alleen gelden gedurende den tijd, dat de werkman nachtarbeid verricht. Luidt het antwoord hierop bevestigend, dan staat te wachten, dat de werkgever de dagarbeider zooveel langer zal laten werken als de nachtarbeider

korter werkt, maar aangezien in de meeste gevallen de werklieden beurtelings om de andere week in de nacht- en dagploeg werken, is het resultaat, dat de arbeider met eene dusdanige regeling geen baat vindt; hij werkt dan de eene week 11 uur en de volgende week 13 uur per dag, dus in 14 dagen gemiddeld evenlang als vroeger. Nu zou in sommige bedrijven onder wettelijken dwang voor enkele onderdeelen van het werk in den nu gebruikelijken 12-urigen werkdag wel een vast rustuur aan te wijzen zijn, zij het ook, dat dit door alle werklieden niet gelijktijdig genoten werd; er zijn echter werkzaamheden, waarbij de werkman, die er mede belast is in geen geval zelfs voor korten tijd kan geacht worden geheel vrij te zijn. Als voorbeeld kan dienen de stroocartonfabrikage.

Het stroo wordt, na klein gesneden te zijn, in groote ijzeren ketels onder stoomdruk gekookt; dit vordert eenige uren; is dus zulk een koker gevuld, dan kan de werkman, die met dit werk belast is, zonder bezwaar een uur vrij krijgen. Anders is het echter met den papiermaker, die het toezicht houdt bij de papierbaan. Zoolang de baan goed loopt, heeft de man feitelijk niets te doen, eerst wanneer op de eene of andere manier stoornis ontstaat, moet hij ingrijpen; wanneer dit zal plaats vinden, is natuurlijk nooit vooruit te zeggen; de man moet dus altijd bij de baan aanwezig zijn, al is het mogelijk, dat hij uren achtereen niets te verrichten heeft dan toe te zien. Nu is het de vraag, of deze kalme uren den werkman als rustpoozen kunnen worden aangerekend. Dit is van te meer belang, daar in het Ontwerp-Arbeidswet 1904 in art. 315, sub *b*, eene uitzonderingsbepaling gebaseerd is op dergelijk soort van rust. Kort gesteld is de vraag dus: kan een werkman gedurende den tijd, dat hij in functie is, geacht worden een rustpauze te genieten?

Wil men het twee-ploegenstelsel niet vrijwel onmogelijk maken, dan zal voor zulk soort werk eene uitzondering worden toegestaan, maar een algemeen geldende regel kan hier zeker niet worden vastgesteld; niet alleen toch het werk als zoodanig, maar de omstandigheden, waaronder het wordt uitgeoefend zullen zeer groot gewicht in de schaal moeten leggen voor het al of niet toestaan van zulk eene uitzonderingsbepaling.

Iets dergelijks valt te zeggen omtrent Zondagsrust. Tegenwoordig werken fabrieken met continubedrijf gewoonlijk door tot Zondagmorgen vroeg. Een paar werklieden blijven dan nog om werkzaamheden te verrichten, die tijdens den gang van het bedrijf niet zijn uit te voeren, of om kleine herstellingen te doen teneinde des Maandagsmorgens weder geheel gereed te zijn om het werk te hervatten. Wil men nu absolute Zondagsrust, dan zouden deze werkzaamheden 's Maandagsmorgens moeten plaats vinden en daardoor alle werklieden later aanvangen, of wel men moet in den nacht van Zaterdag op Zondag vroeger stoppen en dus het totaal aantal werkuren per week met eenige, stel 6 à 8, verminderen. Alhoewel hiertegen door

vele fabrikanten bezwaren zullen worden ingebracht zoo meen ik toch, dat, mits gezorgd wordt, dat aan de naleving van het voorschrift streng de hand wordt gehouden, de invoering van dergelijke arbeidsbeperking op betrekkelijk gering verzet zoude stuiten; reeds nu verklaarden enkele fabrikanten zich niet ongeneigd het werk reeds Zaterdagavond om 6 uur stop te zetten, doch beweerden dit niet te kunnen doen zoolang hunne concurrenten in dezelfde branche voortgingen met ± 9 uur per week langer te werken. In elk geval is eene nauwkeurige bepaling van hetgeen onder Zondagsrust en duur van den Zondag verstaan wordt wenschelijk en zou b.v. het vaststellen van aanvang van de Zondagsrust op Zondag 6 uur v.m. en het einde op Maandagmorgen 6 uur v.m. het best strooken met de belangen van de industrie en tevens in overeenstemming zijn met de thans meest gebruikelijke regeling.

Onder buitengewone omstandigheden blijkt soms ook, dat wat voor absoluut onmogelijk werd gehouden, noodgedwongen wèl kan, en dan veel minder bezwaar oplevert dan vooraf werd verondersteld. In 1903 had de scheepvaart in de provincie Groningen nog meer last van het overtollige water, dan in 1904 van het gebrek aan water. Aan laag water toch kan nog eenigszins worden tegemoet gekomen door de schepen minder diep te laden, terwijl abnormaal hoog water en het daarmede gepaard gaande stroomen, de scheepvaart geheel onmogelijk maakt. Nu werken de aardappelmeelfabrieken gedurende de campagne zonder uitzondering dag en nacht door; de stremming in het scheepvaartverkeer in 1903 en gebrek van scheepsruimte in verband met het in werking brengen van eenige nieuwe fabrieken waren echter aanleiding, dat de fabrieken niet zelden gebrek aan grondstof kregen. Een der grootste fabrieken, waarvan de ligging minder gunstig was, had daarvan zooveel te leiden, dat besloten werd slechts van v.m. 6 uur tot nam. 6 uur te werken en datgene, wat onder normale omstandigheden als absoluut onmogelijk zou verklaard zijn, bleek in de praktijk niet onuitvoerbaar te wezen.

Bij het beoordeelen van nieuwe wetsvoorstellen ter beperking van arbeidsduur mag zulk eene ervaring zeker niet uit het oog verloren worden. Er wordt nog veel nachtarbeid verricht, waarvan de werkgever vermoedelijk te goeder trouw meent, dat deze onmisbaar is, terwijl eene nauwgezette eerlijke proefneming zou aantoonen, dat het bedrijf ook zonder nachtarbeid zonder overwegend bezwaar uit te voeren is. Zeer zeker behoorden voor verschillende bedrijven, die binnenshuis uitgeoefend worden, behalve beperkingen van arbeidsduur voor nachtarbeid, ook hoogere eischen gesteld te worden aan de werklokalen, waarin deze wordt verricht. Niet alleen toch, dat gewoonlijk bij avond en nacht de dampkringslucht in die lokalen door verbrandingsproducten van het kunstlicht in veel hoogere mate wordt bedorven dan

overdag, doch de gelegenheid om gedurende eenige uren deugdelijk te ventileeren, vervalt dan nagenoeg geheel.

Ten opzichte van de werklieden in de steenindustrie valt het volgende te vermelden:

In 62 steen- en pannenfabrieken werkten in 1904 totaal 1034 personen, waaronder 32 jongens beneden de 16 jaren, doch geen enkele vrouw. In 1903 in 59 fabrieken 888 personen. Aangezien in 3 nieuw opgerichte fabrieken totaal 44 personen werkten, duiden bovengenoemde cijfers op eene toename van personeel voor bestaande fabrieken van 112 personen of gemiddeld 10 pCt. Het door de werklieden zoo ongewenschte nachtwaken tijdens het branden der ovens wordt op meerdere fabrieken afgeschaft, terwijl voor dit werk vaste nachtbranders in dienst worden genomen. Op enkele fabrieken nabij Delfzijl werd om ditzelfde te bereiken op eenige met, op andere zonder succes gestaakt. Op 5 fabrieken met gewone ovens waren reeds vroeger nachtstokers in dienst; op 5 andere fabrieken werden deze in 1904 voor het eerst ingevoerd, terwijl op 7 fabrieken met ringovens de werkwijze medebrengt, dat er afzonderlijke vaste stokers zijn voor dag en nacht. In het geheel is dus in 17 fabrieken voor verreweg het grootste deel der daaraan verbonden werklieden nachtarbeid afgeschaft. In 14 fabrieken bleek in 1904 de werktijd weder te zijn ingekort, op één zelfs met twee uur, in de andere varieerend tusschen 1½ en ½ uur. In twee fabrieken was de arbeidstijd verlengd; in eene met een 10-urigen werkduur was deze weder verlengd tot 12; in de andere van 12 op 12½ uur gebracht. De werktijd van de panmakers in de 6 fabrieken waar uitsluitend uit de hand gevormde pannen worden gemaakt, is over het algemeen langer dan in de steenfabrieken. Dit staat vermoedelijk in verband met het stukloon. In 2 dier fabrieken werd nog 14 uur per dag gewerkt, in de 4 overige 13½, 13, 12½ en 11½ uur. In de steenfabrieken was de werktijd:

in 1904:				in 1902:			
in	1 fabriek	11	uur	in	2 fabrieken	11½	uur
„	3 fabrieken	11½	„	„	25 „	12	„
„	40 „	12	„	„	2 „	12½	„
„	3 „	12½	„	„	14 „	13	„
„	7 „	13	„	„	4 „	13½	„
„	2 „	13½	„	„	1 „	14	„

HOOFDSTUK III.

OVER FABRIEKEN EN WERKPLAATSEN.

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. Beveiliging tegen ongevallen. Hinderwet in verband met de Veiligheidswet. Beroepswet.

Waar ik in mijn vorig Verslag de bijzonderheden der fabrieken en werkplaatsen van de meest belangrijke industrieën afzonderlijk behandelde, kan ik hieromtrent naar die mededeelingen verwijzen. Het aantal fabrieken der grootindustrie breidde zich in deze Verslagperiode niet onbelangrijk uit. Zoo kwamen 4 nieuwe aardappelmeelfabrieken in werking, waarvan sommige met eene capaciteit voor het verwerken van 10,000 H.L. aardappelen per dag, zoodat het totaal aantal dier fabrieken in deze inspectie is gestegen tot 31. Van welk belang deze industrie voor de provincie Groningen en de zoogenaamde Veenkoloniën is, volgt reeds hieruit, dat in elke fabriek gedurende de campagne ± 100 arbeiders werk vinden, waaronder niet begrepen is het groot aantal schippers, dat de grondstof aanvoert. Ook de tweede belangrijke tak van nijverheid in de provincie Groningen, de stroocartonfabrikage, neemt voortdurend in beteekenis toe; twee nieuwe fabrieken werden opgericht, een bestaande werd door eene nieuwe, veel grootere vervangen, terwijl eene andere oude fabriek nagenoeg geheel vernieuwd en belangrijk uitgebreid werd. De plannen voor de 16e stroocartonfabriek ontving ik reeds ter beoordeeling en met de voorbereidende werkzaamheden voor de oprichting van nog meerdere stroocartonfabrieken is bereids een aanvang gemaakt.

Ook de steenfabrikage, in deze inspectie door 56 steen- en 6 dakpannenfabrieken vertegenwoordigd, nam in omvang toe, en alhoewel deze industrie zeer afhankelijk is van de meerdere of mindere drukte in de bouwbedrijven en de bloei of achteruitgang daarmede vrijwel gelijken tred houdt, zoo valt toch buitendien voor dit bedrijf op een verblijdend verschijnsel te wijzen, dat namelijk de fabrikanten met hun tijd medegaan; langzamerhand worden

de oude werkwijzen verlaten en wordt een nieuwer, meer economisch systeem van fabrikage toegepast, hetzij om de productie te verhoogen, dan wel om brandstofbesparing te verkrijgen; soms ook worden beide doeleinden gelijktijdig beoogd. Zoo is het uit de hand vormen der steenen in Groningen nagenoeg geheel vervallen; de machinale steenpersen hebben de handvormers verdrongen, de ringoven neemt gaandeweg de plaats in van den oud-model oven, waarin de warmte in den gebakken steen opgehoopt, geheel verloren ging en dus het nuttig effect van de brandstof veel lager is dan in de moderne steenovens, waar van de warmte partij getrokken wordt om de „wind-drooge" steen voor te warmen.

Ook de boek- en courantdrukkerij, die in de stad Groningen een belangrijke tak van nijverheid vormt, is in de laatste jaren ten opzichte van de werklokalen en verdere inrichting aanmerkelijk verbeterd. Vier der grootste firma's met een totaal aantal van 254 werklieden, richtten geheel nieuwe werkplaatsen in, die in vele opzichten als model-fabrieken kunnen genoemd worden. Het is mij een genoegen hierbij te mogen constateeren, dat sommige dier werkgevers, die zoolang zij in de oude, voor het meerendeel zeer gebrekkige lokalen waren gehuisvest, zich met hand en tand verzetten tegen de meest bescheiden eischen voor verbetering, toen eindelijk tot verbouwing moest worden overgegaan, hunne nieuwe fabrieken op de meest onbekrompen wijze deden inrichten, dikwijls ver boven de door de wet gestelde eischen.

Alhoewel van de bepaling van art. 2 der Veiligheidswet in den in dat artikel voorgeschreven vorm slechts uiterst zelden wordt gebruik gemaakt, zoo wordt het toch meer en meer gewoonte, dat de architect, zelfs nog vóórdat de krachtens de Hinderwet gevorderde vergunning wordt aangevraagd, zich met de bouwplannen tot mij wendt teneinde deze ten opzichte van de eischen der Veiligheidswet te bespreken. Over het algemeen worden nieuwe fabrieken en werkplaatsen in deze inspectie vrij goed ingericht, hetgeen is toe te schrijven aan het feit, dat (behalve in de stad Groningen, waar de bouwgrond wat duurder is) in de kleinere plaatsen en ten plattelande de prijs der bouwterreinen geen beletsel is om een werkplaats ruime afmetingen te geven, terwijl de gewoonlijk vrijstaande gebouwen doorgaans ruimschoots van goed daglicht kunnen worden voorzien. Slechts ten opzichte van de aardappelmeelfabrieken moet ik, wat betreft de dagverlichting, een uitzondering maken; door de zeer groote afmetingen, die aan deze fabrieksgebouwen gegeven wordt (50 × 60 M. en somtijds nog meer) levert eene behoorlijke dagverlichting, vooral in het midden, niet zelden vrij groote moeielijkheden op. Maar al te dikwijls toch wordt gemeend, dat wanneer men slechts een groot aantal vensters in de buitenmuren plaatst, aan de eischen van goede dagverlichting is voldaan; daarbij wordt dan vergeten, dat in een gebouw van 50 M. breedte, vooral wanneer de verdiepinghoogte laag is, het daglicht

in het midden, dus op een afstand van 25 M. van de ramen, slechts zeer gebrekkig doordringt. Bij de meeste dier fabrieken moest ik daarom aandringen op het aanbrengen van bovenlicht en het wegnemen van een deel der zolders in het midden van het gebouw. In eene nieuwe fabriek, waar men mijne aanwijzingen bij den bouw te dien opzichte niet had nageleefd, moest ik nà het inwerking treden, wegens geheel onvoldoende dagverlichting, voorschriften geven bestaande in het aanbrengen van een groot aantal dakvensters en het verwijderen van een gedeelte der slemptafels.

Meer dan vroeger wordt tegenwoordig zorg besteed aan het behoorlijk uitwerken der plannen van een te bouwen fabriek. Werd vroeger niet zelden eerst het gebouw gezet en dan later in die ruimte de machinerieën zoo goed en zoo kwaad als het ging, verdeeld, thans wordt indeeling der fabrieksruimte en plaatsing der toestellen vooraf overwogen en rekening gehouden met het verloop der fabrikage, hetgeen b.v. in de stroocartonfabrieken ook een bepaald merkbaar gunstigen invloed op de productie heeft uitgeoefend. Jammer genoeg is in de oudere fabrieken, die maar al te dikwijls zonder eenige leidende gedachte, bij gedeelten zijn opgebouwd, geen verbetering aan te brengen zonder algeheelen ombouw, waartoe niet zoo licht wordt overgaan. Vooral de aardappelmeelfabrieken worden gewoonlijk bij uitbreiding eer slechter dan beter. Vermeerdering van de te verwerken hoeveelheid aardappelen brengt uitbreiding van het aantal zeeften mede, die met het oog op de fundatie, gelijkvloers moeten geplaatst worden. Men richt dan nevens het hoofdgebouw lage bijgebouwtjes op, maar onderschept daarmede het toch reeds spaarzaam toetredende daglicht in de oude fabriekslokalen. Ook het overbrengen der beweegkracht naar nieuw aangebouwde gedeelten van oude fabrieken is meestal aanleiding, dat gevaarlijk laag drijfwerk moet opgesteld worden op plaatsen, waar de werklieden voortdurend verkeeren.

In de stroocartonfabrieken is het ernstige bezwaar, dat de nevelvorming gedurende den wintertijd oplevert, nog altijd niet geheel weggenomen; wel is in sommige fabrieken met het aanbrengen van dampafvoerkappen boven de papiermachines eene groote verbetering in den toestand gebracht, maar in andere is het resultaat nog verre van bevredigend. Van zeer ongunstigen invloed is het vooral in de nieuwe fabrieken toepassen van gegalvaniseerd ijzeren dakbedekking. De hooge brandassurantie, die voor stroocartonfabrieken wordt geëischt, heeft aanleiding gegeven, dat de coöperatieve fabrieken de brandrisico zelf zijn gaan dragen, maar daarom ook het brandgevaar tot een minimum trachten te beperken. Het fabrieksgebouw wordt dientengevolge geheel uit ijzer en steen samengesteld; de eisch van art. 17 sub 2 van het Veiligheidsbesluit, dat het pannendak van een werklokaal beschoten moet zijn is niet van toepassing, omdat de gemiddelde

hoogte altijd meer dan 4 M. bedraagt. Bovendien is het twijfelachtig of zoogenaamd gegalvaniseerd ijzeren dakpannen gelijk te stellen zijn met een gewoon pannendak; in de praktijk is dit zeker wel het geval, doch volgens de letter der wet zijn het zeer verschillende materialen.

Nog dient vermelding, dat bij de nieuwe papiermachines het drijfwerk veel toegankelijker en minder gevaarlijk is samengesteld.

Kan dus voor de grootere fabrieken in het algemeen geconstateerd worden, dat bij nieuwen bouw aan de eischen van goede en doelmatige werklokalen wordt voldaan, hetzelfde kan niet zonder voorbehoud van de kleinere werkplaatsen worden gezegd. Menigmaal moest ik het betreuren, dat de wet geen middelen aan de hand gaf om te voorkomen, dat de vergunning krachtens de Hinderwet gegeven werd om bijvoorbeeld kelders tot bakkerijen in te richten.

Hierin zou wellicht voor een groot deel kunnen worden voorzien wanneer eene bepaling, die thans alleen voor beschermde personen geldt, algemeen van toepassing werd verklaard, namelijk dat (tenzij de aard van het bedrijf er zich tegen verzet) de dagverlichting zoodanig moet zijn, dat het gebruik van kunstlicht tusschen zekere uren van den dag in den winter onnoodig is en dus het werken bij kunstlicht tusschen die uren verboden werd. Ook ten opzichte van de vochtigheid van werklokalen wanneer deze niet voor het bedrijf vereischt wordt, zouden voorschriften gewenscht zijn, al geef ik toe, dat het formuleeren der eischen eigenaardige moeielijkheden zal opleveren. In het algemeen behoorde mijns inziens voor werklokalen beneden den beganen grond gelegen, speciale eischen gesteld te worden met het oog op dagverlichting, ventilatie, verdiepingshoogte en vrije luchtruimte.

De werkplaatsen voor het vervaardigen van dameskleeding, de zoogenaamde naaiwinkels of naaistersateliers, laten ook gewoonlijk nog veel te wenschen over, in het bijzonder die, welke nog juist buiten de bepalingen der Veiligheidswet vallen, dus die waar 8 à 9 personen werken. De Arbeidswet toch stelt voor deze werkplaatsen hoegenaamd geen eischen en het bevordert de eerbied voor de wet niet wanneer een vertrek, waar volgens de bepalingen der Veiligheidswet niet meer dan 3 personen zouden mogen verblijven, voortdurend door 9 werksters gebruikt wordt mits men slechts zorgt, dat het totaal aantal personen in het bedrijf werkzaam, het getal 9 niet overschrijdt. Niet zelden doet zich het geval voor, dat naaisters, wanneer het aantal hunner werksters tot tien zou stijgen, een paar der beste krachten eenvoudig het werk mede naar huis geven, teneinde hun veel te bekrompen werklokalen, niet, op grond van het Veiligheidsbesluit, voor ongeschikt te zien verklaren.

Met de bestrijding van stof en schadelijke of hinderlijke dampen wordt nog steeds voortgegaan. In sommige fabrieken, waaronder vooral eene kunstmeststoffenfabriek, levert dit onderwerp nog groote moeielijkheden op.

Na eindelooze beraadslagingen en onder voortdurende pressie is ten slotte verkregen, dat de stofvrijheid bevredigend is. Ten opzichte van de zeer schadelijke dampen in den kelder, waarin de grondstoffen omgezet worden en waar tijdens het leeghalen een ondragelijke temperatuur heerscht, kan hetzelfde niet gezegd worden. De atmospheer is in dien kelder in zoo sterke mate bezwangerd met bijtende of prikkelende zure gassen en dampen, dat zelfs een verblijf van slechts enkele minuten daarin niet wel mogelijk is. Wel werd een ventilator geplaatst, die tijdens het leeghalen de lucht moest ververschen, maar deze bleek van onvoldoende capaciteit te zijn; een andere, grootere, die ter vervanging van den eersten werd aangebracht, leverde slechts weinig beter resultaat, hetgeen echter misschien ten deele toe te schrijven was aan den defecten aanvoerkoker. De snelheidsmetingen van de lucht in de zuigleidingen gaven zeer onvoldoende cijfers tot uitkomst; drukte in het bedrijf maakte bovendien het uitvoeren van verbeteringen zeer bezwaarlijk, waardoor nadere snelheidsmetingen weder geruimen tijd moesten worden uitgesteld.

Het valt vooral in zulke zeer schadelijke werkplaatsen op, hoe weinig begrip de werklieden hebben van hetgeen hun eigen belang is; het bedrag van hun loon wordt alleen in aanmerking genomen, — of hun gezondheid en werkkracht in korten tijd gesloopt wordt boezemt hen niet het minste belang in. Sanitaire maatregelen, door de arbeidsinspectie voorgeschreven, worden zelden of nooit geapprecieerd en van de zijde der werklieden bijna nimmer vrijwillig nageleefd. Toen ik in den kelder der hierboven bedoelde kunstmeststoffenfabriek de temperatuur wilde opnemen, maar na verloop van 3 of 4 minuten het daar niet langer kon uithouden gaf ik den thermometer over aan een werkman, die hem bijna onmiddellijk aan den muur hing hetgeen met het oog op de stralende warmte der wanden minder gewenscht was. Toen ik den man vroeg waarom het instrument niet overeenkomstig mijn verzoek gedurende 5 minuten midden in den kelder in zijn hand kon houden, versprak hij zich en erkende het geen 5 minuten in dien atmospheer te kunnen uithouden. Dit was echter de eerste maal, dat een werkman in die fabriek wilde toegeven, dat de toestand in den kelder gedurende het leeghalen ondragelijk was, zelfs toen er nog geen sprake was van ventileeren had niet alleen niemand ooit zijn beklag bij de arbeidinspectie ingebracht, maar verklaarden allen eenstemmig, dat „het volstrekt niet zoo hinderlijk was en men er spoedig aan gewende”.

Van welken aard de zure dampen zijn, kan worden afgeleid uit het door de fabrikanten aangevoerde motief tegen het plaatsen van een ventilator, dat namelijk zulk een toestel, van welke materiaal het ook vervaardigd wordt, toch in korten tijd verteerd is. Wanneer hout of ijzer tegen de inwerking dier gassen niet bestand is, laat het zich denken wat de uitwerking op menschelijke longen moet zijn.

Een groot en telkens terugkeerend bezwaar tegen het verbeteren van ventilatie en het afvoeren van stof, gassen en dampen is, dat tenminste in het Noorden de meeste fabrikanten dit moeielijk probleem voor de eenvoudigste zaak ter wereld houden en daarom niet genegen zijn de plannen door deskundigen te doen opmaken en uitvoeren. Het gevolg hiervan is, dat gewoonlijk eerst na tal van mislukte proeven een eenigszins dragelijk resultaat wordt verkregen, niet zelden met allergebrekkigste hulpmiddelen, die maar al te dikwijls na korten tijd defect raken en dan òf geheel buiten dienst worden gesteld, òf zoo zij al in werking blijven, geheel onvoldoende functionneeren. Dat dergelijk geknoei per slot van rekening nog duurder is dan een behoorlijk ontworpen en degelijk uitgevoerde installatie, willen de meeste fabrikanten nog altijd niet inzien.

Niet minder telt het bezwaar, dat goede ventilatie en stofafzuiging dikwijls vrij veel drijfkracht vordert en men nog niet wil toegeven, dat de kosten, die hieruit voortvloeien, met het oog op de gezondheid der werklieden als onvermijdelijke bedrijfskosten, door het bedrijf moeten gedragen worden.

In eene kapokfabriek, die overigens niet slecht was ingericht, ontstond bij het mengen van de verschillende soorten ruwe kapok ontzettend veel stof. Eigenaardigheden van dit product maken, dat het gebruik van mengmachines wel niet onmogelijk maar toch vrij bezwaarlijk is. Ook het leeghalen der kamers, waarin de geplozen kapok wordt uitgeblazen, is een werk, waarbij fijne pluis van de kapok in oogen, neus en longen der arbeiders dringt, vooral wanneer, zooals in sommige fabrieken gebruikelijk is, met het oog op grootere productie de slagmachines tijdens het leeghalen blijven doorwerken. Mechanische afvoer van de geplozen kapok uit de kamers zou de eenige goede oplossing zijn; tot nog toe is dit echter nergens beproefd en fabrikanten voeren hiertegen eindeloos veel bezwaren aan zoo zij het niet voor totaal onmogelijk verklaren. In afwachting van deze radicale verbetering ware het echter gewenscht voorloopig reeds het doorwerken der machines tijdens het leeghalen te verbieden. Ook in dit bedrijf is als gewoonlijk van geen der werklieden eene positieve verklaring te verkrijgen dat het stof en de vezels hinderlijk zijn of schadelijk voor de ademhalingswerktuigen en oogen, terwijl ik zelf toch reeds na een verblijf van hoogstens een kwartier in een der kamers waarin de kapok geblazen werd, gedurende ruim 24 uur ontstoken oogen had.

In het gebrek aan behoorlijk drinkwater, dat vooral op de meeste Groninger steenfabrieken bestond, is sedert de vorige Verslagperiode grootendeels voorzien, doordat de voor mij voorgeschreven regenbakken zijn aangeschaft; het groote dakoppervlak der droogschuren levert bij die fabrieken ruimschoots de benoodigde hoeveelheid drinkwater terwijl bij sommige dier regenbakken ook een eenvoudige filter is aangebracht.

Aangezien sedert het in werking treden der Ongevallenwet 1901, door het personeel der Rijksverzekeringsbank, die over alle gegevens beschikt, de statistiek beter en vollediger kan worden bewerkt dan door de arbeidsinspectie, is van de ongevallen, waarvan de kennisgeving na Februari 1903 inkwam, geen statistiek meer samengesteld. In de Staten VIII, IX en X zijn derhalve alleen vermeld de ongevallen, voorgekomen in niet-verzekeringsplichtige bedrijven, doch waarvan, overeenkomstig art. 12 der Veiligheidswet, toch eene kennisgeving werd ingezonden. Het aantal is uiterst gering, waaruit zoude zijn af te leiden, dat alle bedrijven, waarin gewoonlijk bedrijfsongevallen voorkomen (met uitzondering natuurlijk van landbouw en aanverwante bedrijven) in de Ongevallenwet zijn opgenomen. Toch is voorzichtigheid bij eene dergelijke conclusie raadzaam.

In 1902 ontving ik ingevolge art. 12 der Veiligheidswet uit de provincie Groningen 236 kennisgevingen van ongevallen, uit Drenthe 64. Zooals uit kolom 16 van Staat I te zien is, bedroegen die cijfers in 1903 voor Drenthe 321, voor Groningen 1156, in 1904 zelfs 328 en 1399. Het aantal ongevallen zou dus in Groningen verzesvoudigd zijn, in Drenthe ongeveer vervijfvoudigd. Mogen onder de werking der Ongevallenwet de werklieden eerder geneigd zijn, zich onder geneeskundige behandeling te stellen, het behoeft zeker geen betoog, dat de groote toename alleen te verklaren is uit het vroeger algemeen verzwijgen van plaats gehad hebbende ongevallen en de niet-verzekeringsplichtige bedrijven zullen bij de invoering der Ongevallenwet wel niet dadelijk genezen zijn van het euvel, waaraan vroeger blijkbaar alle bedrijven lijdende waren. Zeer belangrijk zal het aantal der buiten de Ongevallenwet vallende ongevallen echter wel niet zijn.

Door de kennisgevingen van ongevallen, welke mij door tusschenkomst der Rijksverzekeringsbank werden toegezonden, werd mijne aandacht gevestigd op het gevaar, dat verbonden is aan het werken met landbouwmachines. Aangezien in art. 29 der Veiligheidswet de bepalingen dier wet niet van toepassing zijn verklaard op landbouw, tuinbouw enz. behoefde voor die bedrijven ook art. 12 der Veiligheidswet niet te worden nageleefd en bleef het groot aantal ongelukken, vooral bij stoomdorschmachines, onbekend.

Uit de kennisgevingen der Rijksverzekeringsbank bleek, dat in 1903 in de provincie Groningen niet minder dan 41 ongevallen met landbouwwerktuigen hadden plaats gevonden; in 1904 bedroeg dit aantal 43, zijnde respectievelijk 2,5 en 2,15 pCt. van het totaal aantal ongevallen in de provincie Groningen, waarvan aan de Rijksverzekeringsbank mededeeling werd gedaan. Uit deze getallen blijkt ten duidelijkste, dat landbouwwerktuigen in het algemeen, maar stoomdorschmachines in het bijzonder onder het toezicht der arbeidsinspectie behooren gesteld te worden. Er is trouwens geen enkel motief aan te voeren voor het onbeschermd laten der door

stoommachines gedreven, uiterst gecompliceerde en daardoor hoogstgevaarlijke landbouwmachines, temeer daar de ondervinding leert, dat de meeste ongelukken bij die machines voorgekomen, van zeer ernstigen aard zijn en veelal langdurige ongeschiktheid tot werken en niet zelden blijvende invaliditeit tengevolge hadden.

Onder de ongevallen, waarvan kennisgeving inkwam waren er 22 met doodelijken afloop, waarvan in 1903 en in 1904 elk 11 voorvielen. Van de meest ernstige volgt hier een kort overzicht.

1903.

Een 17-jarig arbeider, werkzaam in eene papierfabriek, geraakte vermoedelijk tengevolge van onvoorzichtigheid, tusschen de op eene hoogte van 1.90 M. van den vloer verwijderde kamraderen van een cylinder bekneld. De rechterarm werd verbrijzeld.

Een 54-jarig werkman kwam met 3 zijner vingers in aanraking met het mes van een stroosnijder. Gedurende 90 dagen was hij niet tot werken in staat.

Bij het rangeeren geraakte een spoorwegarbeider, op dat oogenblik als wisselwachter dienstdoend, tusschen de buffers van twee in beweging zijnde wagens. Aanvankelijk scheen het daarbij bekomen letsel van weinig beteekenis. Waarschijnlijk hebben zich echter inwendige kneuzingen voorgedaan, want den volgenden dag overleed hij.

Bij de verplaatsing van een groot, ijzeren kamrad, kwam een der bij het werk behulpzame werklieden te vallen, het rad liep hem over de beide beenen, waarvan één gebroken werd. De behandelende geneesheer oordeelde den man gedurende minstens 10 weken niet tot werken in staat.

Ten dienste van een stoomwatergemaal was men bezig met het plaatsen van een centrifugaalpomp. Een der werklieden moest met een hefboom dit machinedeel tegenhouden. Hij stond daartoe op een smal muurtje. Plotseling schoot de hefboom uit en was de man gedwongen van af het muurtje in het water te springen. Hij verwondde daarbij den rechtervoet, waarvoor hij gedurende 141 dagen onder medische behandeling bleef. De validiteit bleek blijvend benadeeld, daar de voet stijf is gebleven.

Tijdens het schaftuur zat een 26-jarig werkman eener gasfabriek zijn boterham te nuttigen, toen hij eensklaps onwel werd en klaagde over pijn in hoofd en nek. Bij het luiden van de bel als sein om weder aan den arbeid te gaan, bleek hij niet tot loopen in staat. De man werd onmiddellijk naar het ziekenhuis vervoerd, doch was bij aankomst, vermoedelijk als gevolg van aderbreuk in het hoofd, reeds overleden.

Een brugwachter werd door een wielrijder aangereden. De man kwam tegen den trottoirband te vallen. Als gevolg van de daarbij bekomen kwetsuren, zou de getroffene vermoedelijk gedurende drie maanden niet tot werken in staat zijn.

Een 22-jarig scheepsbouwersknecht wilde een afgeloopen drijfriem weder op het wiel brengen. Hij plaatste daartoe een ladder tegen de op eene hoogte van ± $3^1/_2$ M. gelegen drijfas en bracht de riem weder op de poulie. Daarop schijnt de riemverbinding in zijne kleederen te zijn verward geraakt en werd de ongelukkige eenige malen om de as tegen de zoldering geslingerd. Als gevolg van de daarbij bekomen talrijke zware verwondingen trad de dood binnen een uur in. Dit ongeval gaf dezerzijds tot het doen instellen van eene strafvervolging tegen de hoofden en bestuurders der inrichting aanleiding.

Een van boord komend schipper kwam te dicht in de nabijheid van het jaagpaard en ontving van het dier een trap tegen den buik. De man overleed den volgenden dag aan de gevolgen.

Vermoedelijk tengevolge van het onnauwkeurig stellen der beitels van een reebank, werd het in bewerking zijnde hout teruggeworpen en trof den aan het werktuig bezig zijnden arbeider tegen den buik. De getroffene mocht niet vervoerd worden. Hij overleed den volgenden morgen in de fabriek.

Belast met het „uitnemen", geraakte een 16-jarig letterzetter met een zijner kleedingstukken tusschen walsen en cylinder der drukpers beklemd. Zijn linkerarm werd meegetrokken en daarbij het ellebooggewricht verbrijzeld.

Door een plotseling opkomenden hevigen wind werden de gebindten van een afgebroken wordende schuur naar beneden geworpen. Een 15-jarige schippersknaap, die bezig was puin te scheppen, werd door een der vallende balken zoodanig aan het hoofd getroffen dat hij onmiddellijk op de plaats dood bleef.

Door het breken van den ketting viel een sleng hout van een in lossing liggend schip naar beneden. Een 48-jarig bootwerker het gevaar ziende aankomen, snelde weg, doch struikelde en viel met het voorhoofd tegen een balk. Den volgenden dag overleed hij aan schedelbreuk.

Een 20-jarig scheepsmachinist was bezig met de machine te smeren, toen deze bij ongeluk in beweging gebracht werd. De onderarm van den jongen man werd door de stoommachine gegrepen en gedeeltelijk verbrijzeld.

In eene stroocartonfabriek was een 17-jarig arbeider der nachts belast met het toezicht houden bij eene dekenwaschmachine. Hij werd gegrepen door de smalle en zelfs weinig snelloopende verticale riem der machine en vermoedelijk eenige malen tegen de zoldering geslingerd. Toen men op het hulpgeroep toesnelde, vond men den jongen zwaar verminkt op de machine liggen. Het linkeronderbeen en de rechterarm waren letterlijk uit het lichaam gerukt. Binnen een uur trad de dood in.

Na afloop der werkzaamheden wilde het personeel eener scheepsbouwwerf op een Zaterdagavond huiswaarts keeren. Daar de werf aan de overzijde van een kanaal gelegen is, moest men zich doen overzetten. Door een

rukwind werd het bootje omgeslagen. Twee der inzittenden, een 25-jarig schildersknecht en een 16-jarige jongen verdronken.

1904.

Terwijl de machine in werking was, wilde een 42-jarig machinist eener stoomgortpellerij een drijfriem opleggen. Hij werd door de riem gegrepen en meegesleurd. Behalve, dat hij diverse huidwonden bekwam, werd zijn rechterarm op twee plaatsen gebroken, terwijl hij bovendien drie ribben brak. Volgens verkregen inlichtingen werd de ziekteduur in dit geval aanzienlijk verlengd, doordat 's mans lichaam tengevolge van onvoldoende voeding en overmatig lange werktijden, slechts een gering weerstandsvermogen bezat.

Den dood door verdrinking vond een 26-jarig veenarbeider, die met een baggerbak omsloeg.

Bij het verplaatsen van een ladder kreeg een 43-jarig opperman plotseling hevige pijnen in de zijde. Zes weken later was de man overleden. Er is niet gebleken, dat de dood werkelijk een gevolg van het ongeval was.

Door het uit elkander springen van twee stel pelsteenen werd het gebouw eener stoomgortpellerij gedeeltelijk vernield. Een 41-jarig werkman, die zich op dat oogenblik alleen ter plaatse ophield, werd een eind weegs weggeslingerd. De man was vermoedelijk door een der dekstukken van de steenen tegen de borst geraakt. De dood volgde onmiddellijk.

Een 13-jarige jongen, die op een scheepswerf bij het klinken als „tegenhouder" behulpzaam was, struikelde en viel met het rechteroog in een nageltang. De ontstane oogverwonding scheen uiterlijk van weinig beteekenis en de ter hulp geroepen geneesheer schreef een eenvoudig oogbad voor. Toen zich daags daarop verdachte verschijnselen openbaarden, werd de jongen naar het ziekenhuis vervoerd, alwaar hij den daaropvolgenden dag aan hersenvliesontsteking overleed.

Voor het eerst des nachts als papiermaker arbeid verrichtend, wilde een 24-jarig werkman in eene papierfabriek de snelheid van een as regelen. Volgens verklaring van den opzichter der fabriek was hem even te voren onder bedreiging met boete verboden bij de riemschijf te komen. De man was later toch over de bescherming geklauterd, door de horizontaal loopende riem gegrepen, medegevoerd en tusschen riem en schijf bekneld. De dood trad bijna onmiddellijk in.

Een 42-jarig monteur kwam in aanraking met een geleider voor een electrischen stroom van hooge spanning en werd onmiddellijk gedood.

Met zijne kleederen in aanraking komend met de kamraderen eener schorshakselmachine, werd een 16-jarige jongen door de raderen in de halsstreek gegrepen. De wervelkolom werd verbrijzeld. De jongen stierf binnen een kwartier na het ongeval. Daar de vroeger over deze gevaarlijke

kamwielen aangebrachte schermkap verwijderd was, werd dezerzijds tegen het hoofd en bestuurder proces-verbaal opgemaakt, dat tot een strafvervolging aanleiding gaf.

Bezig met het uitzagen van een trapgat in eene zoldering, viel een 56-jarig timmerman door de gemaakte opening. Hij brak den halswervel en was onmiddellijk dood.

Bij het afrijden van eene helling stortte een ruim 50-jarig voerman van de kar. Een der wielen ging hem over het lichaam. Eenige ribben werden gebroken, de borstkas werd inwendig zwaar gekneusd.

In eene steenfabriek was 's nachts een werkman geheel alleen aanwezig tot het stoken van den oven, hetgeen geregeld ieder half uur plaats vindt. De man is vermoedelijk ingeslapen en heeft daarbij de open petroleumlamp, die naast hem stond, omgestooten, zoodat de petroleum hem over het lichaam vloeide. Toen des morgens 6 uur de eerste werklieden de fabriek bereikten, vonden zij den man kermende achter den oven, met brandwonden overdekt. Naar het ziekenhuis vervoerd is hij aldaar denzelfden dag onder hevige pijnen bezweken. De gevaarlijke open petroleumlampen, die ook in andere bedrijven nog wel worden gebezigd, zijn in die fabriek door andere vervangen.

Tengevolge van het breken van den laadboom van het schip werd een 28-jarig werkman, behulpzaam bij het laden van ijzererts, ter plaatse gedood.

Door een val van den hooizolder brak een 31-jarige stalknecht de beide polsen. Minstens drie maanden zou de man onder geneeskundige behandeling dienen te blijven.

Een 54-jarig schildersknecht viel van een 4.50 M. hooge steiger en bekwam schedelbreuk, waaraan hij kort daarop is overleden. De frontzijde van den steiger was van twee boven elkander geplaatste opstaande planken voorzien, die echter niet ter halvemanshoogte, doch nabij den steigervloer waren aangebracht. De beide zijkanten waren geheel open. Bij een dezer zijkanten is de man vermoedelijk ruggelings achteruitgeloopen en naar beneden gestort. Ware op eene hoogte van ± 1 M. van af den steigervloer eene gording aangebracht, dan zou het ongeval zich niet hebben voorgedaan.

In eene zuivelfabriek met een petroleummotor als krachtwerktuig, werd de machinist tot tweemaal bij terugslag van den moter over het vliegwiel heengeslingerd; de tweede maal met zooveel kracht, dat hij door de geopende deur der machinekamer een paar meter buiten het gebouw op het gras terechtkwam. De gevolgen waren gelukkig minder ernstig, dan van een dergelijken val verwacht had kunnen worden.

In 1903 werden in het geheel 83 schriftelijke en mondelinge voorschriften gegeven betreffende de uitvoering van bepalingen van het Veiligheidsbesluit, ingevolge de artt. 6 en 7 der Veiligheidswet uitgevaardigd. In 1904 werden

dezelfde voorschriften alleen schriftelijk gegeven, daar meermalen gebleken is, dat bij mondelinge afspraak omtrent het aanbrengen van verbeteringen aan veiligheidsinrichtingen, het voorschrift al te dikwijls vergeten wordt en dan, om tot rechtsvervolging te kunnen geraken, gewoonlijk eerst opnieuw een schriftelijk voorschrift noodig is en hiermede veel tijd verloren gaat. De navolgende lijst geeft het aantal en de soort der fabrieken en werkplaatsen aan, waarin wijziging of verbetering noodzakelijk was en waarvoor dienovereenkomstig nadere voorschriften werden gegeven.

Voorschriften 1903 en 1904.

No.	GRONINGEN.	1903. schriftelijk.	1903. mondeling.	1904. schriftelijk.	1904. mondeling.
1	Kalkbranderij	1	„	4	„
	Steen- en pannenfabriek	17	1	3	„
3	Drukkerij	1	„	4	„
5	Kunstmeststoffenfabriek	1	„	1	„
6	Houtzagerij	3	1	2	„
	Meubelfabriek	1	„	1	„
	Stroohulzenfabriek	„	1	„	„
7	Waschinrichting	„	2	„	„
	Kapokreiniging (inrichting voor)	„	1	„	„
9	Schoenfabriek	„	„	3	„
10	Turfstrooiselfabriek	1	„	„	„
11	IJzergieterij	1	„	„	„
12	Lierenfabriek	1	„	„	„
	Machinefabriek	1	2	2	„
	Rijwielenfabriek	„	1	2	„
13	Scheepsbouw	„	1	2	„
	Wagenmakerij	„	1	„	„
14	Boekbinderij	1	„	„	„
	Cartonfabriek	3	„	4	„
	Stroostoffabriek	1	„	„	„
	Zakkenplakkerij	„	1	„	„
15	Tricotagefabriek	„	„	1	„
	Vlasfabriek	„	„	2	„
17	Aardappelmeelfabriek	2	„	12	„
	Broodfabriek	„	„	2	„
	Cichoreifabriek	„	1	„	„
	Drinkwaterleiding (pompstation)	1	„	„	„
	Havermoutfabriek	„	1	„	„
	Koffiebranderij	1	1	„	„
	Korenmolen	„	„	3	„
	Olieslagerij	„	„	1	„
	Tabakfabriek	„	1	„	„
	Veekoekenmalerij	„	1	„	„
	Worstfabriek	„	1	„	„
	Zuivelfabriek	1	5	1	„

Voorschriften 1903 en 1904.

No.	DRENTHE.	1903. schrifte-lijk.	1903. monde-ling.	1904. schrifte-lijk.	1904. monde-ling.
1	Steenfabriek	„	1	„	„
	Kalkbranderij	„	„	2	„
3	Drukkerij	2	„	„	„
6	Timmerfabriek	„	„	1	„
	Schorsmalerij	„	1	1	„
10	Turfstrooiselfabriek	1	„	„	„
12	Rijwielsmederij	„	1	„	„
13	Wagenmakerij	„	1	„	„
16	Gasfabriek	1	„	„	„
17	Aardappelmeelfabriek	„	„	4	„
	Broodfabriek	1	„	„	„
	Graanmalerij	2	„	„	„
	Korenmalerij	2	„	1	„
	Lijnkoekenfabriek	„	„	1	„
	Olieslagerij	1	„	1	„
	Slagerij	„	„	1	„
	Vermicellifabriek	„	1	1	„
	Zuivelfabriek	4	3	1	„

De Staten VI en VII geven een overzicht van de geconstateerde overtredingen en de daarvoor opgelegde straffen, die uitsluitend in het opleggen van geldboeten bestonden. In twee gevallen, waarin door het niet-naleven der wettelijke voorschriften een ongeluk met doodelijken afloop plaats vond, werd eenmaal *f* 25.— de andere keer zelfs *f* 5.— boete opgelegd. Het schijnt, dat het niet-naleven der in de Veiligheidswet genoemde veiligheidsmaatregelen, ook zelfs wanneer tengevolge van dat verzuim iemand gedood wordt of zwaar lichamelijk letsel wordt toegebracht, nimmer aanleiding geeft tot eene strafvervolging overeenkomstig de artt. 307 en 308 van het Wetboek van Strafrecht. In de laatste jaren zijn mij ten minste 5 ongevallen bekend geworden, waarvan 4 met doodelijken afloop en één met blijvende, geheele invaliditeit, waarvan onvoorwaardelijk kan gezegd worden, dat deze bij naleving der wettelijk vastgestelde veiligheidsvoorschriften waren voorkomen; toch werd in geen dier gevallen eene vervolging wegens

schuldige nalatigheid ingesteld en bedroeg de hoogste boete, die krachtens de Veiligheidswet werd opgelegd, *f* 25.

Ingevolge het bepaalde bij art. 6*bis* der Hinderwet kwamen 291 aanvragen tot oprichting of uitbreiding van inrichtingen, tevens vallende onder de bepalingen der Veiligheidswet, ter beoordeeling in. In de staten XI zijn deze naar den aard der inrichtingen gespecificeerd opgegeven. In het geheel werd 8 maal geweigerd vergunning tot oprichting te verleenen en één maal de uitbreiding eener inrichting geweigerd. Slechts in één geval was de weigering gegrond op het niet-voldoen aan de eischen, door de Veiligheidswet gesteld. Vooral in grootere gemeenten, waar zich electrische centralen bevinden, doet zich hoe langer hoe meer de noodzakelijkheid gevoelen, dat in art. 2 sub 1 der Hinderwet ook de electromotoren worden opgenomen, omdat thans niet zelden werkplaatsen worden opgericht, die niet onder de Hinderwet vallen maar wel onder de Veiligheidswet. Ressorteerden zij onder de Hinderwet, dan werden de plannen tijdig ter beoordeeling aan de arbeidsinspectie gezonden en konden belanghebbenden gewezen worden op de verplichtingen waaraan krachtens de Veiligheidswet moet worden voldaan. Nu dit niet het geval is worden de eigenaars dikwijls op kosten gejaagd, doordat kubieke inhoud, dagverlichting, trappen en dergelijke aangelegenheden niet in overeenstemming zijn met de wettelijke voorschriften. Ook werden tal van kleine werkplaatsen waarin een electromotor geplaatst is, niet dan bij toeval ontdekt, daar de naleving van art. 13 der Veiligheidswet nog veel te wenschen overlaat. Gewoonlijk vloeit dit niet voort uit opzettelijk verzuim, doch veeleer uit onwetendheid en aangezien het slechts eene administratieve overtreding is, die slechts zijdelings verband houdt met het doel dat met de Veiligheidswet wordt beoogd, acht ik in die gevallen strafrechterlijke vervolging minder gewenscht.

Een tweede, en zeker niet minder geldend, motief voor het opnemen van electomotoren in het bovenaangehaald artikel is, dat men zich door het bezigen van electrische drijfkracht dikwijls kan onttrekken aan de controle der Hinderwet; eene fabriek, die, door stoom gedreven, vergunning zoude moeten aanvragen, kan somtijds zonder vergunning in werking worden gebracht wanneer men zich van een electromotor bedient. Dat onder bepaalde omstandigheden de belangen der omwonenden hierdoor ernstig kunnen worden geschaad, ligt voor de hand.

Omtrent de aanvragen tot vergunning overeenkomstig de Hinderwet valt nog op te merken, dat in 1903 de voor eene inrichting verleende vergunning voor een proeftijd van één jaar, verlengd werd met 5 jaren; 2 vergunningen vervielen wegens het niet in acht nemen van den gestelden termijn, waarop de inrichtingen moesten zijn in werking gebracht; 1 aanvraag om vergunning werd ingetrokken, terwijl in 1 geval aan eene inrichting aanvullende voorwaarden werden opgelegd.

In 1904 werden 4 vergunningsaanvragen ingetrokken, in 4 gevallen werden nieuwe voorwaarden opgelegd, 3 maal eene vroeger verleende vergunning, die slechts voor een bepaalden proeftijd gold, definitief verleend, terwijl in 1 geval de verleende vergunning in beroep vernietigd werd wegens informaliteit, bij de behandeling der zaak door het gemeentebestuur gepleegd.

Beroepswet. Gebruik makende van de hun bij art. 95 der Beroepswet toegekende bevoegdheid, werden mij in de jaren 1903 en 1904 door de voorzitters van den Centralen Raad van Beroep en van den Beroepsraad voor de Ongevallenverzekering te Groningen in 19 gevallen onderzoeken opgedragen ter voorbereiding der behandeling van aan die colleges ter beslissing voorgelegde beroepszaken terwijl een verzoek om inlichting met betrekking tot diverse gemeentebedrijven werd ingetrokken na mededeeling mijnerzijds, dat deze geheel buiten het toezicht der Arbeidswet en der Veiligheidswet vielen. In 15 gevallen liep het onderzoek over de vraag of het juiste gevarenpercentage en de juiste gevarenklasse door de Rijksverzekeringsbank waren toegewezen.

In 1 geval moest worden onderzocht of in eene bepaalde inrichting werd gebruik gemaakt van een krachtwerktuig in den zin der Ongevallenwet 1901;

in 1 geval werd mijne meening gevraagd, of in eene onderneming tot transport van goederen en kolendragen, deze beide bedrijven geheel afzonderlijk werden uitgeoefend;

in 1 geval werd mij de vraag gedaan, in hoeverre een werkman, wien een arm was stijf gebleven, tengevolge van het ongeval zijne geschiktheid tot werken had verloren en op hoeveel percent dat verlies moest worden geschat, terwijl in 1 geval een onderzoek moest worden ingesteld ten aanzien van de vraag of eenige met name genoemde losse, onvolwassen personen in het bedrijf van een lijnkoekenfabrikant, als personen in den zin van art. 8 der Ongevallenwet 1901 moesten worden beschouwd.

In hoeverre mijne adviezen zijn opgevolgd is mij niet bekend geworden, daar mij van de uitspraken der Beroepsraden geen mededeeling wordt gedaan.

HOOFDSTUK IV.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN.

Instellingen in het belang der werklieden. Toestanden in bepaalde bedrijven. Steenhouwersbedrijf. Eikschillersbedrijf.

In 1903 is Groningen eene stichting rijker geworden van zeer eigenaardigen aard. Toen in 1826 eene epedimie van kwaadaardige koortsen Groningen teisterde en ook de boekdrukkers en boekbindersgezellen daaronder zeer te lijden hadden, werden door den Nederlandschen Boekhandel gelden bijeengebracht om de noodlijdende werklieden te helpen. Deze hulp schijnt toen met milde hand verleend te zijn; ten minste er bleef een niet onbelangrijk batig saldo over, dat den grond legde voor het kapitaal van het Ziekenfonds voor de bedienden van boekverkoopers, boek- en steendrukkers, boekbinders en aanverwante vakken. Dit fonds, waarin de deelnemers 2 pCt. van hun loon als contributie stortten en dat ook van de zijde der patroons en sommige particulieren gesteund werd, heeft sedert 1867 een deel der baten afgezonderd om daaruit mettertijd een pensioenfonds te stichten. In den loop der jaren was het kapitaal niet onbelangrijk aangegroeid en thans is met die gelden en met behulp eener hypothecaire leening een typografengasthuis gebouwd.

Het doel van het pensioenfonds, vroeger onderdeel van het ziekenfonds, was, den deelnemers op 65-jarigen leeftijd eene geldelijke ondersteuning te verleenen; tot nog toe waren de uitkeeringen slechts van weinig beteekenis. Dit doel is nu in zooverre gewijzigd, dat de geldelijke ondersteuning eerst in de tweede plaats zal worden verstrekt zoo de middelen dit toelaten, doch door den bouw van het gasthuis is het verleenen van vrije woning op 65-jarigen leeftijd op den voorgrond gesteld.

Het gebouw, aan een der buitensingels opgericht, heeft aan de frontzijde een flinke poort met ter weerszijden 3 huizen van 2 verdiepingen en daarachter 35 werkmanswoningen, die gezamenlijk het ruime plantsoen omsluiten. Elk huis bevat twee kamers en beschoten zolder met arkeneel en

achter een open plaatsje, waarop berghok en privaat; de huizen zijn voorzien van gas- en waterleiding, zoodat de bewoners desverkiezende ook gebruik kunnen maken van muntgasmeters. Om te beginnen hebben drie leden van het fonds, die daarop aanspraak konden maken vrije woning verkregen; de rest der huizen wordt verhuurd tegen een matigen huurprijs, terwijl typografen de voorkeur genieten. Voorloopig zal het aantal personen, dat vrije woning geniet, beperkt moeten blijven. Op het geheel drukt natuurlijk een zware schuldenlast, maar men zal die, naar men hoopt in 25 à 30 jaren kunnen aflossen. Gaandeweg hoopt men dus een complex van 47 woningen beschikbaar te krijgen voor leden van het ziekenfonds. Dit fonds blijft voorloopig nog het hoofddoel, uitkeering bij ziekte nastreven en slechts de eventueele baten komen het gasthuis ten goede, dat zich overigens uit de overwinst van de verhuurde woningen moet trachten vrij te maken. De uitkeering van het ziekenfonds bedraagt gedurende het eerste halfjaar $^2/_3$ van het loon, de volgende drie maanden de helft, en de daaropvolgende drie maanden $^1/_3$; in buitengewone gevallen kan zelfs daarna nog eene kleine ondersteuning verleend worden.

Wanneer men nagaat, dat de contributie niet meer dan 2 pCt. van het loon bedraagt en er bovendien nog zooveel is overgebleven, dat na verloop van een betrekkelijk klein aantal jaren uitzicht bestaat, dat de deelnemers op hun ouden dag vrij woning zullen genieten, dan kan het Groninger Typografenfonds met voldoening terugzien op het gunstige resultaat, dat met overleg, zuinigheid en verstandig beheer grootendeels door eigen kracht is verkregen.

Steenhouwersbedrijf. De dikwijls ook door tot oordeelen zeer bevoegde personen aangevoerde bezwaren tegen het steenhouwersbedrijf en de groote gevaren voor leven en gezondheid, die onafscheidelijk aan dit werk schijnen verbonden te zijn, vooral wanneer sommige soorten van zandsteen verwerkt worden, gaven mij aanleiding een meer gedetailleerd onderzoek in te stellen naar omstandigheden, waaronder deze werklieden hun dagelijkschen arbeid verrichten.

In de eerste plaats viel het mij op, dat het aantal werklieden in dit bedrijf betrekkelijk zoo gering is. In deze inspectie werden slechts in 6 gemeenten 16 patroons met 78 werklieden aangetroffen; alleen bij de uitvoering van groote bouwwerken stijgt het cijfer der gezellen tijdelijk een weinig. De schadelijkheid van den arbeid is van verschillende factoren afhankelijk, vooreerst van de grondstof, die verwerkt wordt, ten tweede van de plaats, wààr het werk wordt uitgevoerd en ten derde van de bijkomende omstandigheden waaronder gewerkt wordt; vooral de afstand van de werklieden onderling is hierbij van belang. De meerdere of mindere schadelijkheid van het stof, dat bij de bewerking der grondstoffen ontstaat,

schijnt verband te houden met de chemische samenstelling. De ondervinding toont toch aan, dat de bewerking van kalksteen veel minder ernstige gevolgen voor den werkman na zich sleept dan die van zandsteen. De gemakkelijker oplosbaarheid bijv. van koolzure kalk is waarschijnlijk aanleiding, dat het stof niet zoo verwoestend op de longen inwerkt als met andere steensoorten het geval is.

De werkplaatsen, waarin de steenhouwers hun arbeid verrichten, zijn gewoonlijk open houten of steenen loodsen; dikwijls ook wordt het werk in de open lucht uitgevoerd. Alhoewel dus de werklieden aan alle weer en wind zijn blootgesteld, is dit uit een hygiënisch oogpunt eerder als een voordeel dan als een nadeel te beschouwen. Wind en regen toch voeren het stof mede, of slaan het neer en voorkomen daardoor, dat het door de arbeiders wordt ingeademd.

Wordt in eene besloten werkplaats gearbeid, dan is het beste voorbehoedmiddel een vochtig gehouden grond, zoodat het eenmaal bezonken stof niet meer wordt opgewarreld. Ook verdient afdekking van den vloer met roosterwerk of latten aanbeveling, opdat het stof zich daaronder kan verzamelen en niet meer door de voeten der werklieden in beweging wordt gebracht; periodieke schoonmaak blijft desniettemin hoogst noodzakelijk. De zwaarte der te verwerken voorwerpen maakt de toepassing van latten of roosters echter dikwijls zeer bezwaarlijk.

Ook het vochtig bewerken van den steen is een der meest doeltreffende middelen tegen het stofgevaar, doch dit voorbehoedmiddel is niet bij alle bewerkingen toe te passen. Om te voorkomen, dat de eene werkman gehinderd wordt door het stof, dat zijn buurman opjaagt, werd door sommige patroons beweerd, dat de onderlinge afstand der personen ± 3 M. zoude moeten bedragen; bij kleinere werkstukken, waaraan twee of meer personen gelijktijdig werken, is dit echter natuurlijk niet te bereiken, de afstand van den eenen werkman tot den anderen is dan niet grooter dan voor de vrije beweging bij het werken noodzakelijk is. Blijkens mededeeling van verschillende werklieden werd door henzelve de Bentheimer-zandsteen als gevaarlijkst beschouwd, weinig minder schadelijk is de Oberkirchner en Udelfangerzandsteen. Fransche Morley-zandsteen, die eigenlijk een soort kalksteen is, werd voor onschadelijk gehouden; hiermede gelijk te stellen is de zandsteen uit Zuid-Limburg; de arbeiders in de steengroeven aldaar bereiken een buitengewoon hoogen ouderdom. Hierbij dient vermeld, dat deze steensoort groote hoeveelheden water kan opslorpen en er bij het verwerken dan ook hoegenaamd geen stof ontwikkeld wordt.

Hardsteen, graniet en marmer worden door de werklieden, zooal niet geheel onschadelijk, dan toch veel minder gevaarlijk geacht. Alhoewel bij sommige openbare werken en bij de restauratie van oude gebouwen en kerken somtijds vrij groote hoeveelheden zandsteen worden verwerkt, waar-

onder ook de gevaarlijke soorten, zoo wordt toch hier te lande bij bouwwerken in verhouding veel meer hardsteen dan zandsteen gebruikt. De gezamenlijke steenhouwers in Groningen en Drenthe verwerken per jaar hoogstens 60 à 70 M³. zandsteen, tegen 4 à 500 M³. hardsteen.

Niettegenstaande de werklieden zeer wel bekend zijn met het gevaar, dat het verwerken van zandsteen oplevert, zoo zijn tegen het hoogere loon (4 cent per uur extra), dat voor dit werk betaald wordt, toch altijd wel arbeiders beschikbaar. Het vroeger geldende denkbeeld dat een extra-borrel wel opwoog tegen den schadelijken invloed, die dit werk op de longen uitoefent, begint gelukkig te verdwijnen.

De werktijd in de gemeente Groningen is voor deze categorie van arbeiders des winters 7 en des zomers 11½ uur; in Winschoten en Assen was de werktijd 12 uur, in Meppel 13 uur per dag, nachtarbeid en Zondagswerk komt in dit bedrijf niet voor, overwerk slechts bij uitzondering. Omtrent ernstige ziekte-gevallen konden noch de patroons, noch de werklieden inlichtingen verstrekken, slechts de volgende sterfgevallen aan tering of longtering waren bekend:

te Groningen	in 1903	een steenhouwer,	leeftijd	61	jaren.
„ Hoogeveen	„ 1902	„	„	30	„
„ Veendam	„ 1903	„	„	44	„

Tegen het verbieden van het gebruik van zandsteen bij bouwwerken werd zoowel door de patroons als door de werklieden, ernstige bezwaren geopperd, zoo naast het verbod om zandsteen te verwerken, niet tevens een verbod van invoer van bewerkte zandsteen werd gesteld, anders toch zou de zandsteen eenvoudig bewerkt ingevoerd worden en daardoor de kans op werkeloosheid, die in dit vak vooral des winters nu reeds dikwijls voorkomt, nog vergroot worden. Bovendien is zandsteen niet makkelijk te vervangen, daar deze steensoort in ons klimaat het beste weerstand biedt aan weersinvloeden. De leeftijden der 78 in deze inspectie werkzaam zijnde gezellen bedroegen:

2	boven de	60	jaren.
9	van	50—60	„
15	„	40—50	„
17	„	30—40	„
24	„	20—30	„
11	„	16—20	„

Eikschillersbedrijf. Alhoewel het twijfelachtig is of het eikschillen moet gerekend worden onder boschbouw te behooren en dus misschien buiten de bepalingen der Arbeidswet zou vallen, zoo meende ik toch, vooral met het oog op de vermoedelijk binnenkort in behandeling komende Arbeidswet, dat het nuttig kon zijn ten opzichte van dit bedrijf zoo volledig mogelijk

gegevens te verzamelen omtrent de personen, die zich daarmede bezighouden, hunne werkzaamheden en vooral omtrent den arbeidsduur. Aangezien het opnemen van eenige bepalingen in het ontwerp der nieuwe Arbeidswet met betrekking tot den arbeid van jeugdige personen in het vervenersbedrijf (een tak van nijverheid, welke tot nog toe ook buiten de voorschriften der Arbeidswet viel) wellicht niet vreemd is aan het rapport, dat ik in mijn vorig Verslag omtrent mijne bevindingen in het vervenersbedrijf uitbracht, meende ik, dat kennisneming van toestanden in sommige onderdeelen van den boschbouw, wellicht aanleiding zou kunnen geven, te overwegen of alle kinderarbeid in dit bedrijf zonder eenig voorbehoud geoorloofd mag blijven. Ik weet wel, dat in het landbouwbedrijf op nog veel uitgebreider schaal kinderexploitatie plaats vindt, maar juist omdat boschbouw tot nog toe in ons land niet zoo algemeen wordt uitgeoefend, en de daarbij betrokken arbeiders dus veel minder talrijk zijn, zou het toepasselijk verklaren van de Arbeidswet op sommige onderdeelen van dit bedrijf nu nog niet zulke verstrekkende gevolgen hebben en zou voor het vervolg uitbreiding van het kwaad voorkomen worden, wat temeer van belang is, nu men in de laatste jaren zich meer en meer ook in het groot en van Rijkswege, op boschbouw gaat toeleggen.

De uitkomsten van het onderzoek naar de bijzonderheden van het eikschillersbedrijf door de ambtenaren der arbeidsinspectie in de omstreken van Smilde en Hoogeveen ingesteld, zijn hieronder weergegeven. Op den voorgrond stond het verzamelen van gegevens omtrent de eischen, welke dit bedrijf aan kinderarbeid stelt, zoowel ten opzichte van krachtsinspanning als van arbeidsduur. De gegevens, bij deze enquête verkregen, wijzen op misstanden waartegen wettelijke maatregelen zeker even gemotiveerd zijn, als tegen sommige werkzaamheden door jeugdige personen of vrouwen, in de veenderij verricht.

Plaats. Het eikschillen geschiedt hoofdzakelijk te Hollandscheveld, ook te Smilde, Beilen en Norg. In deze streken zijn op de afgeveende gronden eikenbosschen geplant, welker stammen bij voldoende dikte (10 à 20 jaren oud) gekapt en dan als brandhout verkocht worden. Men onderscheidt nog gemengde bosschen waar eiken en berken door elkander groeien en hakbosschen, welke reeds vroeger werden gekapt. Nadat de stammen geveld zijn, worden zij van de schors ontdaan. welke eikenschors een waardevol nevenproduct vormt. De schors gaat naar de schors-malerijen, waar zij fijngemalen wordt voor de leerlooierijen.

Tijd. Het schillen begint in Mei en eindigt vrij algemeen op den langsten dag (21 Juni). Na 21 Juni schijnen de jonge loten, welke aan den stronk (stobbe) weder opschieten en het nieuwe bosch zullen vormen, geen voldoende kracht te krijgen om bestand te zijn tegen den vorst van den volgenden winter. Voor Mei is de schors nog niet saprijk genoeg om zich gemakkelijk

van het hout te laten loskloppen. De geheele campagne loopt dus over 8 à 9 weken. Na 21 Juni blijven de werklieden nog circa 1 week bezig om het geschilde en inmiddels gedroogde hout aan bossen te binden (teebossen).

Patroons. De eigenaren van den grond, waarop de boschbouw gedreven wordt, verkoopen in de wintermaanden de bosschen, welke voor den bijl geschikt zijn aan de houthandelaren („houtbazen”), die dan zorgen moeten in bovengenoemde tijdsruimte het gekochte hout gekapt en verwijderd te hebben. Enkele eigenaren kappen hunne bosschen ook in eigen beheer of laten dit doen door hunne opzichters.

Globaal zijn in de gemeente Hoogeveen 30 à 40 houthandelaren, die in het jaar 1903 eene vereeniging oprichtten, voornamelijk om de kwade praktijken, als onderhuren van werklieden enz., tegen te gaan. Deze vereeniging van eikenschilhout-handelaren, bestaat thans nog.

Werklieden. Gerekend kan worden, dat alleen in de omstreken van Hoogeveen 4 à 500 personen (mannen, vrouwen en kinderen) met dit bedrijf bezig zijn. De grootste helft van deze lieden komt uit Gelderland, van de dorpen Nunspeet en Oldenbroek, over. Te Smilde bleken uitsluitend Geldersche ploegen werkzaam te zijn (± 12). De oorzaak, dat de Hoogeveeners zich ook op dit bedrijf beginnen toe te leggen moet gezocht worden in het beschikbaar komen van werkkrachten doordat de veengronden in de buurt afgegraven zijn.

De Geldersche ploegen brengen hun heele gezin mede; meermalen werden bij het werk zuigelingen van 5 of meer weken aangetroffen, gelegerd in kruiwagens, met een stuk zeil tegen zon en regen beschut. Allen hebben melkgevende geiten of schapen bij zich.

Gewoonlijk wordt door den houtbaas een keet voor hen opgeslagen nabij het werk. Deze keeten zijn echter niets anders dan een vierkant houten hok met één deur, gedekt met een dak van asphaltpapier. Meubels zijn niet aanwezig, allen slapen op den grond in het stroo. De eikschillers worden ook wel ingekwartierd bij een naburigen boer, waar zij dan in achterhuis of stal een slaapplaats vinden. De houtbaas betaalt hiervoor *f* 0.25 ’s weeks per persoon.

Volgens mededeelingen vertrokken begin Mei eenige honderden lieden uit Nunspeet en Oldenbroek naar Drenthe, Friesland en Overijssel (Dedemsvaart) om eik te schillen. Bagage en gereedschappen worden vooruit gezonden. Reeds in den winter heeft de houtbaas hen aangenomen; velen zijn dan ook van jongs af ieder jaar geregeld weder gehuurd, eerst als „klopper” met hun vader, later zelf als hoofd van een ploeg met hunne vrouw en kinderen.

Werkzaamheden. Deze bestaan in:

het omhakken van de stammen met den bijl. Dit geschiedt alleen door de aankomende knapen en mannen;

het besnocien van de omgehakte stammen met een snoeimes;

het zagen van de stammen gewoonlijk in stukken van 40 c.M. lengte met een spanzaag. Deze zaag wordt gewoonlijk door een ouderen en een jongeren arbeider gezamenlijk gehanteerd. Bij dunnere stammen geschiedt dit ook met den bijl en heet dan „afkorten";

het kloppen van de stukken om de schors er gemakkelijk af te kunnen halen, geschiedt met de rug van een ouden bijl op een houten blok. Dit werk wordt in hoofdzaak door de kinderen en vrouwen verricht;

het kloven met den bijl van de dikkere stukken. Dit doen gewoonlijk alleen de volwassen mannen, daar op het oog beoordeeld moet worden of er 2, 3, of 4 stukken van gekloofd kunnen worden. Het handig hanteeren van den bijl vereischt daarbij vrij veel oefening.

Bij het afkorten, kloppen en kloven staan de arbeiders(sters) in tot kniehoogten gegraven kuilen waardoor het bukken vermeden wordt. Het aldus bewerkte hout wordt naar de dikte op drie stapels geworpen om in de zon te drogen. Het dikke hout heet „Geldersch hout", daarop volgt „middenhout" en de dunste stukken worden later in bossen gebonden en als „teebossen" verhandeld. Dikke knoestige stukken worden niet gekloofd, maar blijven aldus als „vaamhout". Verder heeft men rechte stukken van 2 M. lengte genaamd „klaverruiters" (hierop wordt klaver gedroogd). Lange dunne stukken heeten „tuinhout", deze zijn aan den top niet geschild. Zij worden gebruikt voor vlechtwerk van beschoeiingen.

De schors (eek) wordt in bossen van circa 1 M. omtrek saamgebonden met behulp van twijg.

Werktijden. (Zie lijst). Totaal werden 39 ploegen gehoord, waarvan 9 te Smilde. Hiervan waren 21 uit Gelderland (17 Nunspeet en 4 Oldebroek). De overige 18 ploegen waren inwoners van Hoogeveen. Deze ploegen telden te zamen 126 personen, kleine kinderen niet medegerekend, als volgt verdeeld :

54 volwassen mannen,
29 „ vrouwen,
29 jongens,
14 meisjes.

Van deze laatsten waren 8 jongens en 3 meisjes onder 12 jaren.

De Geldersche ploegen werken langer dan de Hoogeveensche. Werkdagen van 19 uur zijn niet zeldzaam. Op 39 ploegen werden ze 3 maal geconstateerd. 18 en 17 uur daags komt veelvuldig voor.

Gemiddeld wordt door de Gelderschen 15 à 16 uur per dag gewerkt. Door de Hoogeveeners 13 à 14 uur; dikwijls moet dan nog eene wandeling $^1/_2$ à 1 uur gemaakt worden om de woning of het werk te bereiken. Op den middag als het zeer heet is, wordt gewoonlijk 1 hoogstens 2 uur gerust en geslapen. De jongere kinderen, welke medewerken, beginnen gewoonlijk

later vooral als het eigen kinderen zijn. De ploegen, welke geen kinderen van voldoenden leeftijd hebben brengen echter gewoonlijk een jongen of meisje van 11 tot 14 jaren als klopper mede en deze maken dan den vollen werkdag mede. (Zie ploeg 23 en 28 waarbij 1 jongen van 11 jaren en 1 meisje van 11 jaren van $2^1/_2$—$9^1/_2$ uur arbeidden met $1^1/_2$ en 1 uur rust op den middag.)

Een vader deelde mede, dat zijn zoontje van 8 jaren en dochtertje van 7 jaren den vorigen dag reeds ieder 9 en 10 bosjes schors geklopt hadden. Op dezen dag werkten zij echter niet, daar hij den wind te koud vond. Zondagsarbeid komt niet voor.

Loonen. De ploegen hebben het werk aangenomen en worden betaald:

voor 1000	stuks	Geldersch hout	f 1.30
„ 1000	„	Middelhout	- 1.20
„ 100	„	Teebossen	- 1.20

Voor de bossen schors wordt niets betaald.

De verdienste is dus geheel afhankelijk van de hoeveelheid geleverd werk, welke weder afhangt van de geaardheid van het te kappen bosch en van het weder. Geldersche ploegen verklaarden *f* 1.60 mede naar huis te kunnen nemen. Anderen berekenden per hoofd (zonder kinderen) *f* 2.50 per dag te kunnen verdienen, anderen rekenden *f* 0.12 per uur. De kloppers (-sters) krijgen van den ploegbaas *f* 0.40 per dag betaald.

Kinderarbeid. De 12-jarige en jongere kinderen, die bij dit werk worden aangetroffen, bleken van 14 dagen tot 6 weken verlof van den Districts-Schoolopziener te hebben. Het hoofd van een der openbare lagere scholen te Hollandscheveld deelde mede dat van 200 leerlingen, 2 jongens van 10 jaren, 2 en 5 weken verlof hadden om eik te schillen.

Zooals gezegd, werd door alle kinderen meer dan 11 uur per dag gearbeid, sommigen werkten den vollen tijd met de volwassenen mede, zijnde 14 à 15 uur per dag.

Toestand bij Norg en Roden. Zooals hiervoren reeds is medegedeeld, wordt, behalve in den omtrek van Hoogeveen en Smilde, ook bij Norg en Roden het eikschillersbedrijf uitgeoefend; tot nog toe worden daar echter geen Geldersche werklieden gebezigd en nu is het zeer opvallend, dat de arbeidsvoorwaarden hier geheel anders zijn dan in Hoogeveen en Smilde. De 100 à 200 werklieden, die zich met dit werk bezighouden, behooren voor het meerendeel in den omtrek van Norg thuis. Zij werken in groote ploegen van 15 tot 30 personen. Voor het kloppen wordt gebruik gemaakt van een ruw soort tafel, de lieden graven zich niet half in, zooals te Hoogeveen geschiedt.

De werktijd is aanzienlijk korter; gewoonlijk vangt men te 5 uur v.m. aan en eindigt $4^1/_2$ uur nam., waartusschen 3 schafttijden van een half

uur genomen worden. De eigenlijke werktijd is dus 10 uur per dag of 60 uur per week. In 4 ploegen werden aangetroffen:

45 volwassen mannen,
4 „ vrouwen,
12 jongens } boven 16 jaar.
4 meisjes }

De betaling geschiedt hier per ton (60 K.G.) afgeleverde eikenschors, het hout blijft bij de betaling buiten rekening. Het loon der mannen bedraagt plm. *f* 1.25, dat der vrouwen *f* 0.80 per dag; jongens en meisjes ontvangen *f* 0.35 per dag. Bij deze ploegen werd geen enkel kind beneden 12 jaren werkzaam gevonden, terwijl de 10-urige werkdag aantoont, dat dit bedrijf zeer wel uit te oefenen is zonder kinderarbeid en zonder overmatig lange werktijden.

De inspecteur van den arbeid in de 8e inspectie,
D. Blanson Henkemans.

Groningen, Juni 1905.

OVERZICHT van het aantal arbeid verrichtende **eikschillers**, aangetroffen binnen

No.	PLOEG:	Mannelijke van								Vrouwelijke van							
		boven 16 jaren.	16 jaren.	15 jaren.	14 jaren.	13 jaren.	12 jaren.	11 jaren.	10 jaren.	boven 16 jaren.	16 jaren.	15 jaren.	14 jaren.	13 jaren.	12 jaren.	11 jaren.	10 jaren.
1	. . . .	1	»	»	»	»	»	»	»	1*	»	»	»	»	»	»	»
2	. . . .	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
3	. . . .	1	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
4	. . . .	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
5	Nunspeet. . .	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»
6	Oldebroek . .	1	»	»	1	»	»	1*	»	1	1	»	»	»	»	»	»
7	. . . .	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
8	. . . .	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1*	»	»
9	Nunspeet. . .	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
10	. . . .	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
11	. . . .	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
12	. . . .	1	»	»	»	»	»	»	1*	»	»	»	»	»	»	»	»
13	Nunspeet. . .	1	1	»	1	»	1*	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1*
14	. . . .	2	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
15	. . . .	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1*	»	»
16	Nunspeet. . .	1	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
17	Nunspeet. . .	2	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1*
18	. . . .	1	»	»	»	»	»	1*	»	»	»	1*	»	»	»	»	»
19	Nunspeet. . .	2	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»
20	Nunspeet. . .	2	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
21	. . . .	1	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
22	. . . .	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»
23	Nunspeet . .	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»
24	Nunspeet. . .	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»
25	. . . .	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
26	. . . .	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
27	Nunspeet. . .	1	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
28	Nunspeet. . .	2	»	»	»	»	»	1	»	2	»	»	»	»	»	»	»
29	. . . .	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
30	. . . .	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
31	Nunspeet. . .	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»
32	Oldebroek . .	1	»	1	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
33	Nunspeet. . .	1	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»
34	Nunspeet. . .	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
35	Nunspeet. . .	1	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
36	Nunspeet. . .	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
37	Nunspeet. . .	1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
38	Oldebroek . .	3	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»
39	Oldebroek . .	1	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
	Totaal . .	54	6	3	3	5	4	3	1	29	2	2	2	3	2	1	2

personen en der werktijden bij eenige ploegen de gemeenten Hoogeveen en Smilde.

	Werktijden		Rusttijden.	Totaal aantal werkuren per etmaal.
	aanvang voormiddag.	einde namiddag.		
* Vrouw werkt van 6 uur v.m.—8 uur nam.	4	8	12—1	17
	5	8	»	»
	5	8	12—12½	14½
	4	7½	12—1	14½
	3½	8½	12—1	17
bovendien 1 jongen van 8 jaar en, * licht werk.	3½	8½	»	»
	4½	7	½	14
	4	7½	12—1	14½
	3	9½	12—1	17½
	5	6½	»	»
	3	8	12—1½	15½
* werkt van 8 uur v.m.—8 uur nam.	4	8	»	»
* werken van 6 uur v.m.—8 uur nam.	3	10	12—2	17
	3	7	12—1	15
	3¾	8¼	½	16
bovendien 1 jongen van 9 jaren, licht werk.	4	9	½	16½
* begint later.	3	10	½	18½
* werken van 5 uur v.m.—7 uur nam.	5	8	12—1	14
	3	10	12—2	17
	2½	9½	12—2	17
	3	8½	12—1	16½
	4	9	12—1½	15½
	2½	9½	12—1½	17½
	2½	9½	12—2	17
	3½	6½	½	14½
	3½	6½	½	14½
bovendien 1 jongen van 8 jaren, licht werk.	2½	9½	12—1	18
	2½	9½	12—1	18
	3½	7½	½	15½
	3½	8	½	16
	3	9½	12—1½	17
	3½	8½	12—1	16
	4	9	12—1	16
	3½	9	12—1	16½
{ bovendien 1 jongen van 8 jaren, licht werk.	2½	9½	½	18½
{ 1 meisje van 7 jaren.	2½	9½	½	18½
	3	9¼	12—2	16¼
	3	9½	12—1¾	16¾
	3	9½	12—2	16½

Staat I.

OVERZICHT

van de verkregen gegevens betreffende de naleving van bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

De invulling had plaats van de kolommen:

3 en 4 volgens opgave van Gemeentebesturen;
5—11 en 16 volgens opgave van H.H. Burgemeesters;
14 volgens opgave van H.H. Commissarissen der Koningin;
17 en 18 volgens opgave van H.H. Ambtenaren van het O. M.

a = algemeene; *e* = enkele; *v* = verschillende; *vd. tz.* = voortdurend toezicht; *g* = geene.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN: in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den ... Aan ...: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids...: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Groningen.						
1	Adorp	„	„	8	1	4	4
2	Aduard.	„	„	7	7	3	3
3	Appingedam	„	„	44	58	70	52
4	Baflo.	1	„	9	9	18	8
5	Bedum	„	„	24	27	33	25
6	Beerta	„	„	26	16	27	20
7	Bellingwolde. . . .	„	„	28	26	37	21
8	Bierum	„	1	21	21	23	14
9	Delfzijl	3	„	67	155	146	109
10	Eenrum	1	„	11	17	20	13
11	Ezinge	„	„	12	7	8	8
12	Finsterwolde. . . .	„	„	14	8	9	9
13	Groningen.	11	13	1040	1913	1332	873
14	Grootegast	1	1	16	9	20	11
15	Grijpskerk	„	„	19	15	14	13
16	Haren	„	3	28	28	32	24
17	Hoogezand	1	4	104	198	234	203
18	Hoogkerk	„	1	17	34	24	18
19	Kantens	„	„	11	5	4	4
20	Kloosterburen . . .	„	„	10	21	15	10

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
„	„	40	12	21	„	„	„	„	„
„	2	*vd. tz.*	8	4	„	„	4	„	„
18	5	*e*	12	109	„	„	21	„	„
10	1	32	„	18	„	„	„	„	„
8	1	4*a*	40	23	„	„	12	„	„
7	„	4*a*	51	„	„	„	9	„	„
16	8	*g*	53	27	„	„	1	1	„
9	4	8	9	69	„	„	4	„	„
37	21	3*a*	34	120	„	„	87	1	6
7	„	4*a*	„	5	„	„	5	„	„
„	„	34	7	27	„	„	3	„	2
„	„	*vd. tz.*	21	„	„	„	2	„	„
459	817	610	116	„	92	60	435	29	„
9	„	44	34	46	„	„	3	„	„
1	4	37	8	72	„	„	5	„	„
8	19	*g*	45	75	„	„	30	„	„
31	42	*g*	56	124	2	„	97	„	2
6	19	2	44	55	„	„	34	2	„
„	„	11*a*	28	„	„	„	2	1	„
5	2	*g*	„	10	„	„	1	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
21	Leek-	1	1	27	23	29	20
22	Leens	„	„	34	30	38	28
23	Loppersum	1	1	36	49	33	21
24	Marum	1	„	8	4	9	6
25	Meeden.	1	„	14	9	20	11
26	Middelstum	1	„	29	37	43	34
27	Midwolda	2	„	32	20	25	16
28	Muntendam	„	„	16	27	27	16
29	Nieuwe-Pekela . . .	1	1	53	75	100	52
30	Nieuweschans . . .	„	„	10	8	19	13
31	Nieuwolda	„	„	11	4	9	4
32	Noordbroek	„	„	9	10	12	5
33	Noorddijk	„	1	5	6	6	4
34	Oldehove	„	„	13	6	9	7
35	Oldekerk	„	„	4	4	4	2
36	Onstwedde	4	„	55	45	82	47
37	Oude-Pekela	4	2	54	149	117	79
38	Sappemeer	4	„	54	78	84	76
39	Scheemda	„	1	22	28	33	17
40	Slochteren	3	„	53	66	85	42
41	Stedum.	„	„	17	19	18	16
42	Ten Boer	1	2	32	26	24	17
43	Termunten	2	„	24	24	33	14

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
9	11	*6a*	10	83	”	”	4	”	”
10	1	*28a*	”	87	”	”	5	”	”
12	15	*vd. tz.*	11	42	”	”	5	”	”
3	”	*v*	17	”	”	”	2	1	”
9	2	*12a*	15	”	”	”	”	2	”
9	”	*6a*	34	9	”	”	1	1	”
9	6	4	34	76	”	”	6	”	1
11	1	*12a*	22	”	”	”	6	1	”
48	34	*4a*	47	”	”	”	7	1	”
6	1	*vd. tz.*	22	”	”	”	15*	”	”
5	”	*4a*	53	”	”	”	”	”	”
7	4	*2a*	9	”	”	”	6	”	”
2	”	6	3	”	”	”	7	1	”
2	”	*vd. tz.*	4	41	”	”	1	”	1
2	”	*2a*	7	13	”	”	1	”	”
35	”	*g*	88	44	”	”	12	1	”
38	22	*vd. tz.*	51	150	”	”	53	”	”
8	13	*4a*	60	33	1	”	19	1	1
16	9	*4a*	4	39	”	”	5	”	”
43	12	*4a*	47	155	”	”	9	2	”
2	1	*v*	25	25	”	”	3	”	”
7	17	*2a*	25	66	”	”	8	”	”
19	9	*4a*	35	33	”	”	11	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den — Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
44	Uithuizen	1	1	26	26	33	24
45	Uithuizermeeden . .	„	„	13	18	15	9
46	Ulrum	„	„	20	26	32	20
47	Usquert	„	„	8	6	4	2
48	Veendam	1	„	106	200	159	75
49	Vlagtwedde	1	1	23	19	19	13
50	Warffum	„	„	11	8	16	5
51	Wedde	3	„	18	12	9	7
52	Wildervanck	2	„	66	97	116	62
53	Winschoten	2	1	138	199	243	157
54	Winsum	2	„	14	18	30	16
55	't Zandt.	„	„	18	10	13	8
56	Zuidbroek	„	„	13	22	26	13
57	Zuidhorn	2	„	19	33	34	23
	Totaal . . .	58	35	2621	4016	3681	2423

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
9	5	*7a*	65	„	„	„	38	„	„
6	„	*vd. tz.*	55	„	„	„	3	1	„
12	„	*4a*	„	47	„	„	4	2	„
2	5	*4a*	32	18	„	„	6	„	„
84	110	137	93	„	„	3	49	2	„
6	11	*4a*	240	19	„	„	3	1	„
11	6	*3a*	4	41	„	„	2	„	1
2	„	*vd. tz.*	2	47	„	„	1	„	„
54	67	*4a*	35	62	„	„	28	„	„
86	17	*7a*	93	„	2	„	54	3	1
14	7	94	„	31	„	„	11	„	„
5	6	*vd. tz.*	11	41	„	„	„	„	„
13	9	49	12	40	„	„	3	„	„
11	13	*6a*	6	23	„	„	13	„	„
1258	1359				97	63	1156	54	15

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den Aan — Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Drenthe.						
1	Anloo	4	„	23	15	22	8
2	Assen	4	2	125	135	146	118
3	Beilen	2	„	7	14	6	1
4	Borger	1	„	20	8	143	90
5	Coevorden	1	„	36	29	52	31
6	Dalen	1	„	3	1	2	2
7	Diever	2	„	8	6	5	5
8	Dwingeloo	2	„	10	5	8	7
9	Eelde	1	„	5	5	5	5
10	Emmen	6	„	70	57	57	39
11	Gasselte	„	„	11	16	18	10
12	Gieten	1	„	5	7	6	2
13	Havelte	2	„	3	3	3	3
14	Hoogeveen	1	1	71	71	74	56
15	Meppel	2	3	176	208	183	135
16	Nijeveen	„	„	3	9	1	1
17	Norg	„	„	8	4	4	4
18	Odoorn	„	„	30	26	26	15
19	Oosterhesselen	„	„	1	„	1	1
20	Peize	„	„	1	1	1	1

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	Vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
14	”	164	4	31	”	”	11	”	”
28	46	259	56	”	5	”	47	7	”
5	3	*a*	”	32	”	”	6	”	”
53	91	14	55	79	”	”	15	”	1
21	17	5	22	87	”	”	5	”	”
”	1	4	”	12	”	”	6	”	”
”	2	*vd. tz.*	8	17	”	”	”	2	”
1	5	4	8	”	”	”	2	1	”
”	”	*g*	2	13	”	”	”	”	”
18	1	48	153	57	”	”	25	2	”
8	”	*g*	20	24	”	”	7	”	”
4	”	13	20	9	”	”	2	”	”
”	”	*e*	9	1	”	”	5	”	”
18	47	12	75	37	”	”	29	2	”
48	136	6	123	196	10	”	99	4	1
”	”	5	”	2	”	”	1	”	”
”	”	8	11	13	”	”	2	”	”
11	”	*g*	125	50	”	”	9	1	”
”	”	4	28	”	”	”	3	”	”
”	”	4	”	”	”	”	2	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot		FABRIEKEN EN — in den — Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
21	Roden	"	"	14	10	9	4
22	Rolde	"	"	3	3	3	3
23	Ruinen	"	"	5	4	6	4
24	Ruinerwold	"	"	8	12	9	5
25	Schoonebeek	2	1	2	"	2	2
26	Sleen.	1	"	9	4	7	5
27	Smilde	1	1	15	11	23	10
28	Vledder.	"	"	8	25	27	23
29	Vries.	"	"	15	10	13	8
30	Westerbork	"	"	2	1	2	2
31	de Wijk	"	1	22	30	19	13
32	Zuidlaren	"	"	15	17	22	15
33	Zuidwolde.	1	"	5	3	6	6
34	Zweeloo.	"	"	4	4	4	1
	Totaal . .	35	9	743	754	915	635

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
5	13	41	16	40	"	"	1	"	"
"	"	9	1	"	"	"	4	"	"
2	1	2	"	4	"	"	7	"	"
4	"	3	7	17	"	"	4	"	"
"	"	17	36	"	"	"	1	"	"
2	3	29	69	11	"	"	1	"	"
13	5	2	36	"	"	"	8	"	"
4	7	4	4	17	"	"	1	"	"
5	"	4	8	31	"	"	2	"	"
"	"	9	7	"	"	"	2	"	"
6	7	9	1	33	"	"	4	"	"
7	1	4	"	57	"	"	7	"	"
"	"	23	4	4	"	"	3	"	"
3	"	4	21	8	"	"	"	"	"
280	386				15	"	321	19	2

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN: in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den ... Aan ...: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids...: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Groningen.						
1	Adorp	„	„	5	5	5	5
2	Aduard.	„	„	7	3	2	2
3	Appingedam	2	1	28	42	54	39
4	Baflo	„	„	14	13	21	12
5	Bedum	„	1	38	34	42	31
6	Beerta	1	„	25	13	16	13
7	Bellingwolde. . . .	„	„	29	20	31	15
8	Bierum	„	„	21	20	16	8
9	Delfzijl	1	„	90	148	153	115
10	Eenrum.	„	„	13	25	19	12
11	Ezinge	„	„	17	11	7	7
12	Finsterwolde. . . .	„	„	17	12	25	19
13	Groningen.	10	6	1027	1815	1377	894
14	Grootegast	„	„	20	15	21	14
15	Grijpskerk.	1	„	23	22	23	16
16	Haren	2	4	29	38	32	31
17	Hoogezand	4	2	103	218	246	212
18	Hoogkerk	1	„	22	34	22	19
19	Kantens	„	„	7	4	4	4
20	Kloosterburen . . .	„	„	12	11	18	15

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen, wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
,,	,,	5	8	5	,,	,,	2	1	1
,,	1	4	3	34	,,	,,	,,	,,	1
15	23	*g*	16	99	,,	,,	19	,,	,,
9	1	4	,,	20	,,	,,	,,	,,	,,
11	,,	6	56	57	,,	,,	15	,,	1
3	,,	4	37	,,	,,	,,	3	1	,,
16	11	,,	42	58	,,	,,	,,	,,	,,
8	,,	8	19	86	,,	,,	5	,,	,,
38	13	4	37	144	,,	,,	74	,,	,,
7	,,	4	,,	44	,,	,,	5	1	,,
,,	,,	68	5	58	,,	,,	2	,,	,,
6	,,	*vd. tz.*	22	,,	,,	,,	4	1	,,
483	823	529	106	,,	89	46	492	20	3
7	1	3	,,	91	,,	,,	4	,,	,,
7	5	*e*	7	155	,,	,,	7	,,	,,
1	17	*g*	42	89	,,	,,	46	1	,,
34	95	*g*	65	195	,,	3	159	2	3
3	17	2	43	57	,,	,,	45	,,	,,
,,	,,	10	11	,,	,,	,,	7	,,	,,
3	1	*g*	,,	25	,,	,,	2	,,	,,

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
21	Leek.	„	„	41	25	41	26
22	Leens	1	1	32	17	32	24
23	Loppersum	„	2	34	27	38	26
24	Marum	1	1	11	4	11	8
25	Meeden.	„	„	14	7	17	11
26	Middelstum	„	„	24	35	46	36
27	Midwolda	„	„	35	28	26	18
28	Muntendam	„	„	18	32	31	24
29	Nieuwe Pekela . . .	„	1	66	69	88	61
30	Nieuweschans . . .	„	1	14	22	28	19
31	Nieuwolda.	„	„	7	6	11	7
32	Noordbroek	„	„	15	13	15	8
33	Noorddijk.	„	„	5	10	10	6
34	Oldehove	„	1	12	6	10	6
35	Oldekerk	„	„	10	8	5	4
36	Onstwedde	2	1	61	66	110	71
37	Oude Pekela. . . .	1	1	60	139	110	81
38	Sappemeer	6	2	57	102	127	105
39	Scheemda.	„	„	31	33	48	27
40	Slochteren.	6	4	74	77	99	45
41	Stedum.	„	„	13	23	18	12
42	Ten Boer	„	1	41	16	23	18
43	Termunten	„	„	16	15	23	7

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
15	9	5	14	99	„	„	5	1	1
8	6	25	„	146	„	„	3	„	„
12	15	*vd. tz.*	13	84	„	„	„	„	1
3	„	*v*	„	„	„	„	„	„	„
6	2	12	8	„	„	„	1	„	„
10	9	6	9	25	„	„	4	1	1
8	5	4	22	76	„	„	10	„	„
7	2	12	25	„	„	„	9	„	1
27	31	4	25	„	„	„	6	„	„
9	1	7	14	„	„	„	16	„	„
4	5	30	15	„	„	„	„	„	„
7	6	2	7	„	„	„	„	„	„
4	„	3	„	„	„	„	7	„	„
4	„	4	2	80	„	„	4	„	„
1	„	2	5	42	„	„	1	„	„
39	9	*g*	56	124	„	„	15	6	„
29	23	*vd. tz.*	40	170	„	„	66	„	„
22	4	4	45	71	„	„	44	„	2
21	8	4	15	47	„	„	11	2	„
54	5	4	37	105	„	„	20	„	1
6	„	?	15	42	„	„	4	„	„
5	13	2	20	139	„	„	5	„	„
16	11	4	17	54	„	„	7	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding,			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
44	Uithuizen	1	„	21	32	30	16
45	Uithuizermeeden . .	„	„	14	13	13	9
46	Ulrum	1	„	26	33	32	19
47	Usquert	1	1	8	9	9	4
48	Veendam	1	3	123	220	202	101
49	Vlagtwedde	1	„	27	26	25	21
50	Warffum	„	„	12	9	11	4
51	Wedde	2	„	20	39	20	13
52	Wildervanck	„	3	100	132	138	89
53	Winschoten	„	3	141	279	321	230
54	Winsum	„	„	16	20	33	19
55	't Zandt	„	„	14	16	10	6
56	Zuidbroek	„	1	16	22	20	13
57	Zuidhorn	1	„	24	26	36	27
	Totaal . . .	47	41	2800	4159	4001	2704

WERKPLAATSEN — zin der Arbeidswet. — tal — kaarten — voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der — Plaatselijke politie.	Rijks-politie. — Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. — Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door — den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL — kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. — Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
14	5	7	30	„	„	„	31	2	„
4	„	*vd. tz.*	14	„	„	„	1	1	„
13	3	4	„	90	„	„	4	„	„
5	2	5	11	14	„	„	5	„	„
101	93	102	88	52	„	6	72	8	„
4	8	6	135	56	„	„	10	1	2
7	10	3	8	30	„	„	1	„	„
7	9	*vd. tz.*	„	63	„	„	3	1	„
49	88	*e*	31	108	„	„	60	4	„
91	28	2	64	„	8	3	54	6	3
14	6	8	„	35	„	„	5	„	2
4	9	*v*	4	33	„	„	1	„	„
7	16	4	8	48	„	„	13	„	„
9	5	6	8	111	„	„	10	„	2
1297	1454				97	58	1399	60	25

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	FABRIEKEN EN … in den … Aan … Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids… Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Drenthe.						
1	Anloo	„	„	21	21	23	9
2	Assen	6	2	136	118	151	120
3	Beilen	„	„	11	8	12	9
4	Borger	„	1	24	28 *)	169	107
5	Coevorden	2	1	39	26	24	15
6	Dalen	„	1	1	4	4	3
7	Diever	„	„	10	14	14	13
8	Dwingeloo	„	1	12	8	7	5
9	Eelde	1	„	8	4	4	4
10	Emmen	4	1	70	72	81	62
11	Gasselte	„	„	12	9	20	12
12	Gieten	2	„	3	3	6	2
13	Havelte	„	„	5	3	3	3
14	Hoogeveen	5	2	68	70	67	59
15	Meppel	4	6	204	207	256	182
16	Nijeveen	1	„	5	5	3	2
17	Norg	„	1	4	1	5	5
18	Odoorn	4	„	27	10	24	10
19	Oosterhesselen . . .	1	„	„	„	„	„
20	Peize	„	1	1	15	13	2

*) (behalve de glasfabrieken.)

de bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
14	4	12	„	34	„	„	5	„	„
31	65	4	17	„	8	„	52	„	„
3	1	*v*	10	49	„	„	10	„	„
62	112	*vd. tz.*	63	135	„	„	24	„	1
9	38	4	13	94	„	„	28	„	„
1	„	6	4	22	„	„	1	„	„
1	2	*vd. tz.*	13	15	„	„	1	„	„
2	1	7	14	„	„	„	4	„	„
„	„	*g*	5	34	„	„	„	„	„
19	10	18	115	109	„	„	14	2	„
8	6	*g*	17	59	„	„	17	„	„
4	2	4	24	43	„	„	2	„	„
„	„	*e*	14	6	„	„	8	„	1
8	27	12	19	190	2	„	30	„	„
74	118	12	43	141	9	1	92	5	1
1	„	8	3	2	„	„	3	„	„
„	„	4	„	26	„	„	„	„	„
14	„	*g*	84	50	„	„	2	1	„
„	„	4	5	„	„	„	„	„	„
11	„	4	6	14	„	„	„	1	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN … — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	in den … Aan … Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids… Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
21	Roden	1	„	22	24	13	11
22	Rolde	„	„	2	2	2	2
23	Ruinen	1	„	6	8	9	9
24	Ruinerwold	1	„	12	19	11	6
25	Schoonebeek	„	„	4	3	3	3
26	Sleen	2	„	14	6	8	6
27	Smilde	3	„	15	23	19	10
28	Vledder	„	„	12	27	29	22
29	Vries	2	1	21	8	12	7
30	Westerbork	„	„	3	3	2	2
31	de Wijk	1	2	32	32	31	17
32	Zuidlaren	1	1	27	17	22	15
33	Zuidwolde	1	„	7	4	3	3
34	Zweeloo	„	„	8	3	6	1
	Totaal . . .	43	21	846	805	1056	738

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten. (art. 11 der wet).		Rijks-politie.						
voor meisjes van 12—16 jaren.		Plaatselijke politie.	Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
2	15	4	9	71	"	"	1	1	"
"	"	?	4	"	"	"	5	"	"
"	"	2	9	18	"	"	10	"	"
5	"	3	8	37	"	"	1	"	"
"	"	8	21	"	"	"	1	"	"
2	3	4	17	13	"	"	2	1	"
9	4	2	95	"	"	"	2	1	"
7	14	8	8	20	"	"	1	"	"
5	1	4	16	74	"	"	1	"	"
"	"	g	11	29	"	"	"	"	"
14	21	12	6	100	"	"	3	"	"
7	3	4	18	69	"	"	3	"	"
"	"	5	14	"	"	"	5	"	"
5	"	4	3	5	"	"	"	"	"
318	447				19	1	328	12	3

OVERZICHT *van de fabrieken en werkplaatsen, vermeld in kolom 5 van Staat I, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal bedrijven in: Gronin-gen.	Drenthe.	Totaal.
1	Aardewerk, glas enz.	30	6	36
2	Diamant enz.	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz. . . .	63	13	76
4	Bouwbedrijven	333	124	457
5	Chemische nijverheid enz.	16	3	19
6	Hout- en stroobewerking enz.	152	35	187
7	Kleeding en reiniging	784	165	949
8	Kunstnijverheid	16	„	16
9	Leder, wasdoek enz.	148	52	200
10	Oer, steenkolen, turf enz.	1	5	6
11	Metalen (bewerking van)	267	97	364
12	Stoom- en andere werktuigen enz. . .	57	4	61
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	102	23	125
14	Papier	35	9	44
15	Textiele nijverheid	83	14	97
16	Gas en electriciteit	1	2	3
17	Voedings- en genotmiddelen.	533	191	724
	Totaal . .	2621	743	3364
	Totalen over 1904 . .	2800	846	3646

OVERZICHT

van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	2	5	8	20	892	„	„	„	„
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	4	16	22	14	196	„	„	„	„
4	Bouwbedrijven	3	6	15	21	373	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	„	„	„	„	32	„	„	„	„
6	Hout- en stroobewerking enz.	5	8	18	25	431	„	1	6	4
7	Kleeding en reiniging . . .	2	5	13	22	118	19	83	161	181
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	„	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz. . . .	1	„	2	„	9	„	„	„	„
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	„	„	19	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	14	20	31	39	350	„	„	„	„
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	10	23	32	26	645	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	5	18	28	31	475	„	„	„	„
14	Papier	5	11	11	31	1157	„	„	1	1
15	Textiele nijverheid	4	6	11	8	105	4	7	18	19
16	Gas en electriciteit	1	1	1	1	3	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	17	58	76	84	2992	6	12	6	6
	Totaal	73	177	268	322	7797	29	103	192	211

n de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

ersonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
„	2	929	65	55	1	„	1	5	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	252	21	3	12	„	6	„	10
„	„	418	44	„	„	„	„	„	44
„	„	32	1	1	„	„	„	„	„
36	„	534	41	16	8	„	7	6	8
794	29	1427	261	3	3	„	1	„	254
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	12	3	„	„	„	„	„	3
„	1	20	2	2	„	„	„	„	„
„	„	454	74	6	„	„	4	„	65
11	„	747	30	14	1	„	8	„	7
„	„	557	42	6	„	2	7	„	27
9	2	1228	18	65	„	„	„	„	5
87	5	274	68	2	„	„	„	„	66
„	„	7	2	„	„	„	„	„	2
56	179	3492	760	103	11	10	20	64	579
993	218	10383	1432	276	36	12	54	75	1073

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	16	14	20	35	431	7	7	11	14
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	„	4	2	2	19	„	„	„	„
4	Bouwbedrijven	1	3	11	10	74	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	1	2	„	1	7	„	„	„	„
6	Hout- en stroobewerking enz.	8	8	21	10	183	„	„	„	„
7	Kleeding en reiniging . . .	2	3	8	17	70	4	21	35	38
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	„	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek, enz. . . .	„	„	3	1	11	„	„	„	„
10	Oer, steenkolen, turf . . .	3	3	2	8	131	„	1	„	6
11	Metalen (bewerking van) . .	6	9	17	16	88	„	„	„	„
12	Stoom- en andere werkt. enz.	„	3	3	4	37	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	„	4	3	4	92	„	„	„	„
14	Papier	„	„	„	„	3	„	„	„	„
15	Textiele nijverheid	1	3	„	2	24	4	5	7	4
16	Gas en electriciteit	„	„	„	1	27	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	1	12	19	33	960	„	1	1	2
	Totaal	39	68	109	144	2157	15	35	54	64

(1) In 4 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

n de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

ersonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
55	39	649	8	5	„	„	„	„	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	27	4	„	„	„	3	„	1
„	„	99	22	„	„	„	„	„	22
„	„	11	1	„	„	„	„	„	1
3	„	233	21	6	„	„	1	1	14
151	2	351	67	„	„	„	„	„	67
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	15	3	„	„	„	1	„	2
22	1	177	8	8	„	„	„	„	„
„	„	136	36	1	„	„	„	„	35
„	„	47	11	„	„	„	„	„	11
„	„	103	18	3	„	„	„	3	12
„	„	3	1	„	„	„	„	„	1
33	3	86	7	2	„	„	„	„	5
„	„	28	4	3	„	„	„	1	„
22	4	1055	336	73	„	„	7	67	193 [1])
286	49	3020	547	101	„	„	12	72	367

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	2	12	16	20	1035	”	”	”	”
2	Diamant enz.	”	”	”	”	”	”	”	”	”
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	13	31	32	25	338	”	”	”	”
4	Bouwbedrijven	3	7	13	33	231	”	”	”	”
5	Chemische nijverheid enz. .	1	2	”	1	47	”	1	”	”
6	Hout- en stroobewerking enz.	5	13	25	28	518	2	1	”	3
7	Kleeding en reiniging . . .	8	28	27	28	204	15	74	136	162
8	Kunstnijverheid	”	”	1	”	1	”	”	”	”
9	Leder, wasdoek enz. . . .	1	9	8	10	84	”	1	1	”
10	Oer, steenkolen, turf . . .	”	”	”	”	”	”	”	”	”
11	Metalen (bewerking van) . .	9	31	33	37	371	”	”	”	”
12	Stoom- en andere werkt. enz.	”	17	25	17	552	”	1	1	4
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	4	18	31	19	392	”	”	”	”
14	Papier	2	9	12	13	817	2	2	2	1
15	Textiele nijverheid	12	27	19	27	223	11	32	48	52
16	Gas en electriciteit	”	”	”	”	30	”	”	”	”
17	Voedings- en genotmiddelen	22	41	76	73	3339	1	4	6	11
	Totaal	82	245	318	331	8182	31	116	194	233

n de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

ersonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
2	4	1091	79	57	1	"	1	1	19
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	439	33	1	19	"	15	"	12
"	"	287	59	1	"	"	2	1	55
"	"	54	4	2	1	"	"	"	3
17	2	614	64	26	26	"	5	3	31
502	52	1236	254	6	2	"	"	"	246
"	"	2	1	"	"	"	"	"	1
14	"	128	34	"	2	"	2	"	31
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	481	84	7	"	"	3	"	75
"	"	617	22	12	3	"	5	"	2
"	"	464	44	4	1	"	11	"	29
4	1	865	30	23	4	"	1	"	7
294	12	757	50	10	3	"	2	"	36
"	"	30	4	4	"	"	"	"	2
32	52	3657	487	96	24	"	24	11	374
867	123	10722	1249	249	85	"	71	16	896

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	19	20	25	15	332	13	16	7	8
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	1	5	7	3	43	"	"	"	"
4	Bouwbedrijven	1	4	6	14	146	"	"	"	"
5	Chemische nijverheid enz. .	1	2	4	1	30	"	"	"	"
6	Hout- en stroobewerking enz.	2	5	9	5	115	"	"	"	"
7	Kleeding en reiniging . . .	"	2	1	4	44	5	35	30	41
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz. . . .	2	6	6	7	97	"	1	1	2
10	Oer, steenkolen, turf . . .	2	2	1	4	42	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van) . .	3	9	16	13	80	"	"	"	"
12	Stoom- en andere werkt. enz.	"	"	2	4	9	"	"	"	"
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	2	4	3	51	"	"	"	"
14	Papier	"	1	1	1	20	"	"	"	"
15	Textiele nijverheid	"	1	1	"	63	"	1	"	2
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	5	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen	5	21	27	21	814	"	"	1	"
	Totaal	37	80	110	95	1891	18	53	39	53

n de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

ersonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
54	36	545	12	5	„	„	„	1	6
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	59	6	„	„	„	5	„	1
„	„	171	30	„	„	„	2	„	28
„	„	38	4	„	„	„	1	„	3
„	„	136	16	13	1	„	3	„	9
129	16	307	56	1	„	„	„	„	55
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
12	„	134	12	„	„	„	2	„	10
18	1	70	4	4	„	„	„	„	„
„	„	121	31	3	„	„	1	„	30
„	„	15	5	„	„	„	„	„	5
„	„	61	9	„	„	„	„	„	9
„	„	23	3	„	„	„	„	„	3
11	32	111	6	„	„	„	„	„	6
„	„	5	2	„	„	„	„	„	2
27	1	917	223	33	„	„	24	20	154
251	86	2713	419	60	1	„	39	21	322

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12–16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	1	2	1	1	9	9	5	13	11	12
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	1	4	5	16	8	29	2	4	2	3
4	Bouwbedrijven	2	2	1	1	5	8	5	5	23	29
5	Chemische nijverheid enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
6	Hout- en stroobewerking enz.	"	"	1	12	3	26	7	22	14	43
7	Kleeding en reiniging	150	609	4	36	51	240	14	63	39	133
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	1	1	"	"	2	2	"	"	"	"
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
11	Metalen (bewerking van)	1	1	1	1	10	15	5	5	53	82
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	"	"	4	10	5	36	4	16	13	40
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	"	"	3	3	3	8	27	71
14	Papier	1	14	"	"	3	19	7	33	2	5
15	Textiele nijverheid	6	47	1	12	2	5	7	66	9	36
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	"	"	2	4
17	Voedings- en genotmiddelen	57	77	12	35	29	73	27	64	71	89
	Totaal . . .	220	757	30	124	130	465	86	299	267	548

Hierbij komen nog 393 vrouwen, hoofden van bedrijven, die langer dan 11 uur werken.

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.																					
9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	"	"	"	"	4	60	2	6	6	71	30	446	10	115	12	169	2	22	1	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	37	3	29	8	75	2	19	3	14	"	"	1	14	2	8	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	3	3	55	22	254	6	24	4	7	5	21	3	9	"	"	"	"
1	6	1	5	"	"	"	"	"	"	"	"	1	21	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	74	1	3	1	3	16	226	10	80	10	39	1	3	"	"	"	"	1	3
22	29	1	1	23	32	12	16	33	38	9	15	35	54	17	25	42	63	8	13	49	60
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	2	6	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	19	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	2	"	"	1	2	16	229	3	9	14	29	8	16	26	54	1	2	4	7
"	"	"	"	1	44	3	51	9	187	5	198	6	71	2	11	2	7	2	76	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	4	62	4	87	20	236	5	63	8	25	"	"	2	2
1	2	"	"	1	1	9	417	6	449	1	106	2	182	"	"	"	"	"	"	"	"
4	16	3	17	2	5	7	18	5	6	7	10	11	12	5	6	14	17	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	2	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
169	266	17	79	68	785	38	542	85	545	23	106	99	247	25	68	126	250	113	26	120	240
199	356	27	207	105	948	80	1183	207	2044	74	706	233	1358	80	336	233	594	127	142	178	316

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9\frac{1}{2}$ uur.		10 uur.		$10\frac{1}{2}$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	2	91	1	4	4	125	"	"	"	"
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	"	"	2	6	1	1	1	1	"	"
4	Bouwbedrijven	"	"	2	2	5	6	4	5	11	12
5	Chemische nijverheid enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	1	4
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	1	"	"	2	3	5	16	8	30
7	Kleeding en reiniging	34	151	"	"	7	15	6	22	19	42
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	1	1	"	"	"	"	3	3
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	3	12	1	4	1	2
11	Metalen (bewerking van)	"	"	"	"	5	5	5	8	24	35
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	"	"	"	"	4	4	"	"	5	6
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	"	"	1	1	1	2	2	8	"	"
14	Papier	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15	Textiele nijverheid	2	6	1	43	"	"	1	1	3	12
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen	18	31	1	1	13	17	9	17	22	29
	Totaal	57	280	9	58	45	190	35	83	97	175

Hieronder zijn begrepen 77 vrouwen, hoofden van bedrijven, die langer dan 11 uur werken.

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
1	254	1	10	2	123	1	6	1	10	"	"	2	12	2	14	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	10	2	7	1	2	"	"	r.	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"	12	47	5	10	4	14	"	"	"	"
"	"	"	"	"	..	"	"	"	"	1	7	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	2	17	3	10	3	42	8	97	"	"	4	15	1	2	"	"
1	1	1	1	3	3	"	"	7	17	"	"	6	6	6	11	11	32	7	10	22	40
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	6	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	2	4	"	"	"	"
"	"	"	"	5	101	2	50	"	"	"	"	"	"	1	8	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	2	5	9	2	4	14	46	"	"	10	20	2	5	2	2
"	"	"	"	1	2	1	2	2	3	2	18	1	3	1	3	1	2	1	2	1	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	19	2	6	13	67	"	"	"	"
"	"	"	"	"	'	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	3	"	"	"	"	1	6	1	3	1	1	1	11	"	"	"	"	"	"
1	7	"	"	1	7	1	3	1	4	"	"	1	5	"	"	"	"	"	"	1	1
77	211	4	9	26	147	11	177	39	74	9	26	62	108	14	20	48	87	10	21	37	80
80	473	7	23	40	399	21	264	62	139	18	100	111	347	32	83	93	241	21	40	63	125

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	„	„	„	„	10	11	3	16	15	29
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	3	18	8	27	9	29	7	14	3	13
4	Bouwbedrijven.	3	3	1	1	8	9	4	5	32	37
5	Chemische nijverheid enz.	„	„	„	„	„	„	1	4	2	3
6	Hout- en stroobewerking enz	2	4	3	5	6	16	8	49	13	21
7	Kleeding en reiniging	128	582	6	51	29	63	54	85	37	82
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
9	Leder, wasdoek enz.	1	1	1	2	8	12	8	12	16	17
10	Oer, steenkolen, turf	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van).	2	3	2	2	16	19	5	6	52	80
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	„	„	1	4	1	1	3	17	13	43
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	1	„	„	3	10	6	15	17	46
14	Papier.	„	„	1	5	4	9	8	24	2	10
15	Textiele nijverheid	8	69	4	13	15	348	11	70	13	29
16	Gas en electriciteit	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
17	Voedings en genotmiddelen.	22	35	4	7	36	118	14	18	45	100
	Totaal.	171	716	31	117	145	645	156	335	232	511

N.B. In 75 bedrijven, waarin 124 werkzame personen, waren de werkuren onbepaald en kon een

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.																					
9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.		$11^1/_2$ uur.		12 uur.		$12^1/_2$ uur.		13 uur.		$13^1/_2$ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	"	"	2	12	2	18	7	31	8	87	41	654	4	55	12	151	1	16	2	11
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	46	9	130	6	51	10	53	2	14	3	43	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"
1	14	"	"	1	4	1	5	16	101	11	41	17	43	2	5	8	15	"	"	1	1
"	"	"	"	1	3	1	2	1	1	"	"	2	38	1	3	"	"	"	"	"	"
"	"	1	1	"	"	10	156	22	230	8	25	10	88	3	4	3	6	2	4	4	5
6	6	3	6	4	4	6	14	13	17	12	22	16	25	53	124	29	40	7	8	95	107
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	2	8	4	16	1	11	6	13	2	2	13	27	"	"	6	7
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	4	"	"	"	"	"	"	18	207	3	7	19	51	15	40	23	53	4	8	1	1
"	"	1	3	"	"	3	101	12	344	4	94	1	5	1	5	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	2	16	4	30	3	29	16	273	2	21	10	23	"	"	"	"
"	"	"	"	3	5	7	281	1	16	1	1	8	513	"	"	"	"	1	1	"	"
2	25	"	"	11	140	5	15	8	33	3	10	2	2	"	"	1	1	"	"	2	2
"	"	"	"	3	26	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
34	61	10	38	35	1109	26	544	47	492	23	195	61	488	25	36	84	168	12	24	49	103
46	156	24	178	66	1354	76	1217	155	1532	80	565	199	2193	110	297	183	484	27	61	160	237

geregelde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	„	„	„	„	2	213	„	„	„	„
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	„	„	3	8	„	„	3	8	„	„
4	Bouwbedrijven	„	„	1	1	9	9	4	4	11	11
5	Chemische nijverheid enz.	„	„	„	„	„	„	1	7	1	1
6	Hout- en stroobewerking enz.	„	„	1	2	1	1	4	5	6	13
7	Kleeding en reiniging	29	118	1	2	11	28	8	48	6	20
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz.	„	„	„	„	1	1	5	31	4	5
10	Oer, steenkolen, turf	„	„	„	„	3	22	1	6	„	„
11	Metalen (bewerking van)	1	1	„	„	3	3	6	9	20	28
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	„	„	„	„	„	„	3	3	2	3
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	1	1	1	„	„	2	2	4	6
14	Papier	„	„	„	„	1	1	1	2	„	„
15	Textiele nijverheid	2	39	1	4	„	„	„	„	3	5
16	Gas en electriciteit	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	5	5	4	5	16	34	8	32	15	24
	Totaal . . .	38	164	12	23	47	312	46	157	72	116

N.B. In 3 bedrijven, waarin 6 personen werkzaam zijn waren de werkuren onbepaald en kon

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.																					
9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.		$11^1/_2$ uur.		12 uur.		$12^1/_2$ uur.		13 uur.		$13^1/_2$ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	"	"	4	278	"	"	2	10	"	"	3	6	1	14	2	14	1	10	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	2	11	2	16	2	16	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	53	3	6	2	5	14	49	4	7	4	17	1	4	1	5
"	"	"	"	"	"	"	"	1	2	3	28	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	2	5	3	53	1	8	7	39	3	10	"	"	"	"	"	"
3	3	"	"	3	3	3	8	9	13	5	11	9	12	6	11	3	7	1	1	11	22
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	39	2	22	"	"	1	2	1	2	6	28	1	4	"	"
"	"	"	"	3	30	"	"	"	"	1	12	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	2	5	3	6	2	11	9	20	"	"	9	23	1	4	5	11
"	"	"	"	"	"	1	2	1	2	"	"	2	2	1	3	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	17	2	15	4	17	"	"	1	2
"	"	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	3	18	"	"	"	"	"	"	"	"
1	8	"	"	1	41	"	"	2	14	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"
34	81	5	16	16	95	18	165	28	183	12	57	38	64	14	27	22	41	6	16	30	68
38	92	7	27	29	463	31	295	54	311	26	132	89	232	32	89	50	147	11	39	48	108

een geregelde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:				Totaal der vergunningen in de 8e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:		burgemeesters in de provincie:		
N0.	OMSCHRIJVING.	Groningen.	Drenthe.	Groningen.	Drenthe.	
3	Boek- en steendrukkerijen . .	1	„	2	„	3
4	Bouwbedrijven	1	„	1	„	2
6	Hout-, kurk- en stroobewerking	„	„	1	„	1
7	Kleeding en reiniging:					
	a. Dameshoedenmaaksters .	65	9	6	„	80
	b. Dameskleermaaksters en Wollennaaisters . . .	26	3	52	„	81
	c. Chemische wasscherijen .	1	2	1	„	4
	d. Borduurwerksters . . .	1	„	„	„	1
	e. Schoenmakers	„	1	„	„	1
17	Voedings- en genotmiddelen .	2	„	„	„	2
	Totaal	97	15	63	„	175
		112		63		

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op 13 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:				Totaal der vergunningen in de 8e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:		burgemeesters in:		
N0.	OMSCHRIJVING.	Groningen.	Drenthe.	Groningen.	Drenthe.	
3	Boek- en steendrukkerijen . .	1	„	„	„	1
4	Bouwbedrijven (behanger) . .	1	„	„	„	1
7	Kleeding en Reiniging:					
	a. Bontwerkers	1	„	3	„	4
	b. Dameskleedermaaksters .	17	1	44	„	62
	c. Dameshoedenmaaksters .	73	15	11	1	100
	d. Waschinrichtingen . . .	„	3	„	„	3
12	Stoom- en andere werktuigen:					
	a. Rijwielfabrikant	2	„	„	„	2
15	Textiele Nijverheid:					
	a. Zakkenfabrikant	1	„	„	„	1
17	Voedings- en genotmiddelen:					
	a. Darmschooner.	1	„	„	„	1
	Totaal . . .	97	19	58	1	175
		116		59		

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.
Voor zoover bekend werd op 1 aanvrage afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Steenfabrikant	"	"	"	"	"	"
	Steenfabriek (brandmeester op eene)	1	"	"	"	"	1
3	Drukker	3	"	3	"	"	"
4	Aannemer en architect	1	"	"	"	"	"
	Schilder	1	"	"	"	"	1
	Slooper	2	"	"	"	"	3
	Timmerman	1	"	"	"	"	1
7	Hoeden- en pettenfabrikant . .	1	"	"	"	"	1
	Hoedenmaakster, modiste, naaister	7	"	11	"	"	2
	Kleermaker	2	"	1	"	"	"
11	Smid	10	"	"	"	"	1
12	Lierenfabrikant	"	"	"	"	"	"
	Machinefabrikant	"	"	"	"	"	"
	Uurwerkmaker	1	"	"	"	"	1
15	Linnenzakkenfabrikant	1	"	"	"	1	2
	Vlasfabrikant	"	"	"	"	"	"
17	Bakker (brood-, koek- en banket-)	13	2	6	"	"	6
	Darmschoonerij (meesterkn. in)	1	"	6	"	"	"
	Slager	2	"	"	"	"	1
	Winkelier	1	"	1	"	"	1
	Schipper	5	5	"	"	"	"
	Handelsagent	1	1	"	"	"	"
	Totaal . .	54	8	28	"	1	21

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

…redingen.					Veiligheidswet.						
10, 4e lid	11	der overige arti-kelen.	der bepalin-gen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtre-dingen.	Totaal aantal von-nissen.	Aantal overtredingen. van art. 12	13	der ove-rige arti-kelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	3	3
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	13	"	"	14	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	14	"	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	8	11	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	5	5
"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	8	8
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	1	"	1
1	6	"	"	21	10	"	"	"	17	"	17
"	"	"	"	6	"	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
4	31	"	8	101	15	"	"	"	18	16	34

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Arbeidswet.						
		Totaal aantal vonnissen.	Aantal over-					
			van art.					
			3	5	6	7	10,1e lid.	
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
4	Schilder	„	„	„	„	„	„
6	Bezembinder.	1	„	„	„	„	„
	Kuiper	1	„	„	„	„	„
7	Pettenmaker.	1	„	„	„	„	„
9	Zadelmaker en behanger . . .	1	„	„	„	„	1
10	Turfstrooiselfabrikant	1	„	„	„	„	„
11	Smid	2	„	„	„	„	1
17	Boterfabrikant	1	„	„	„	„	„
	Broodbakker.	7	„	„	„	„	2
	Vermicellifabrikant	1	„	„	„	„	„
	Slager	1	„	„	„	„	„
	Schipper	2	3	„	„	„	„
	Totaal . .	19	3	„	„	„	4

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

redingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11					Aantal overtredingen.					
						van art.			der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		
						12	13				
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal aantal overtredingen.
„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	1
1	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
1	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	3	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
1	1	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
4	3	„	„	9	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	1	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„
7	12	„	„	26	1	1	„	„	„	„	1

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Arbeidswet.					
		Totaal aantal vonnissen.	Aantal over- van art.				
			3	5	6	7	10,1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Kalkbrander	„	„	„	„	„	„
3	Steendrukker	1	„	1	„	„	„
4	Aannemer.	1	„	„	„	„	2
	Loodgieter	„	„	„	„	„	„
	Schilder	1	1	„	„	„	„
	Timmerman of bouwkundige. .	5	„	„	„	„	4
5	Zeepzieder	„	„	„	„	„	„
6	Borstelmaker	1	„	„	„	„	1
	Houthandelaar	„	„	„	„	„	„
	Meubelfabrikant	„	„	„	„	„	„
7	Bleeker	1	„	3	„	„	„
	Hoedenmaker	1	„	3	„	„	„
	Naaister of modiste	7	„	12	„	„	2
	Waschinrichting (hoofd eener) .	1	„	„	„	„	„
9	Schoenfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Zadelmaker	1	„	1	„	„	„
11	Smid	2	„	„	„	„	„
12	Machinefabrikant	1	„	„	„	„	„
	Rijwielfabrikant	„	„	„	„	„	„
	IJzergieter	„	„	„	„	„	„
13	Scheepsbouwer	2	„	1	„	„	„
14	Zakkenplakker	1	1	1	„	„	„
	Transporteeren . .	26	2	22	„	„	9

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

redingen					Veiligheidswet.						
				Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen					Totaal aantal overtredingen.
		der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* nº. 83.)			van art.		der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº. 215.)		
10,4e lid.	11					12	13				
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	3	"	"	7	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	1	1	3	5
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	2	1	"	"	1	2	4
"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	7	1	"	22	1	"	"	"	1	"	1
"	3	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	5	5
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	2	2	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	2	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	8	8
1	"	"	"	2	1	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
1	16	1	2	53	14	8	"	1	3	21	33

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	26	2	22	„	„	9
15	Gonjezakkenfabriek (meesterknecht in eene)	1	„	17	„	„	„
17	Brood-, koek- of banketbakker .	11	5	1	„	1	1
	Erwtenlezer	5	7	„	„	„	„
	Koffiebrander	„	„	„	„	„	„
	Korenmolenaar	„	„	„	„	„	„
	Slager	3	„	2	„	„	1
	Vischverkooper	1	1	„	„	„	„
	Tot geen der bovenstaande bedrijfsgroepen behoorende:						
	Schipper	12	12	„	„	„	1
	Porder (opwekker)	1	1	„	„	„	„
	Totaal . .	60	28	42	„	1	12

...tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11					Aantal overtredingen					
						van art.			der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		
						12	13				
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal aantal overtredingen.
1	16	1	2	53	14	8	"	1	3	21	33
"	"	"	"	17	"	"	"	"	"	"	"
2	2	"	"	12	9	"	"	"	13	4	17
"	"	"	"	7	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2	2
"	2	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	13	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
3	20	1	2	109	25	8	"	1	16	29	54

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Arbeidswet.					
		Totaal aantal vonnissen.	Aantal over- van art.				
			3	5	6	7	10, 1e lid
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Glasfabrikant	„	„	„	„	„	„
6	Meubelfabrikant	1	„	„	„	„	„
	Schorsfabrikant.	„	„	„	„	„	„
7	Naaister of modiste	1	„	4	„	„	„
	Waschinrichting (bestuurder eener)	1	„	„	„	„	„
9	Schoenmaker	1	„	„	„	„	1
11	Smid	1	„	„	„	„	1
17	Bakker (brood-, koek- of banket-)	1	„	„	„	„	„
	Bierbottelaar.	1	„	„	„	„	1
	Schipper	5	5	„	„	„	„
	Totaal . .	12	5	4	„	„	3

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	1
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	3	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	1	"	"	"	1	"	1
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
"	8	"	"	20	3	"	"	"	1	2	3

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet.									Veiligheidswet.					Totaal.
	Aantal overtredingen									Aantal overtredingen					
	van artikel							der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart '03 (*Stbl.* nº 83).	van artikel		der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº. 215).		
	3.	5.	6.	7.	10 1e lid.	10 4e lid.	11.			12.	13.				
	Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.	Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.			Geene mededeeling van een ongeval.	Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
0,50	„	„	„	„	2	1	14	„	„	„	„	„	„	„	17
1,—	„	„	„	„	8	1	6	„	„	„	„	„	„	„	15
1,50	„	„	„	„	5	„	5	„	„	„	„	„	„	„	10
2,—	1	6	„	„	4	2	4	„	1	„	„	„	3	„	21
2,50	„	2	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	4
3,—	3	2	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	2	„	9
4,—	1	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	11
5,—	2	1	„	1	1	„	1	„	1	„	„	„	11	13	31
6,—	1	3	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	6
7,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
8,—	„	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	2
10,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	3	6
12,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
15,—	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1
20,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
25,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
30,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
Totaal	8	28	„	1	21	4	31	„	8	„	„	„	18	16	135

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet.									Veiligheidswet.					Totaal
	Aantal overtredingen									Aantal overtredingen					
	van artikel							der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	van artikel		der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215).		
	3.	5.	6.	7.	10 1e lid.	10 4e lid.	11.			12.	13.				
	Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.	Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.			Geene mededeeling van een ongeval.	Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
0,50	"	"	"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"	3
1,—	"	"	"	"	2	4	4	"	"	"	"	"	"	"	10
1,50	"	"	"	"	1	2	3	"	"	1	"	"	"	"	7
2,—	"	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	"	"	"	3
2,50	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3,—	2	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3
4,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
5,—	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
6,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
7,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
8,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
10,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
12,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
15,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
20,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
25,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
50,—	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal	3	"	"	"	4	7	12	"	"	1	"	"	"	"	27

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop in het jaar* 1904 *eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart '03 (*Stbl.* n°. 83).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n°. 215). ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	3	„	„	„	2	„	10	„	„	„	„	„	„	„	15
1,—	6	1	„	„	3	„	2	„	„	1	„	„	„	„	13
1,50	„	„	„	„	4	2	2	„	„	„	„	„	„	„	8
2,—	3	25	„	„	2	1	4	„	„	„	„	„	6	„	41
2,50	2	7	„	„	1	„	2	„	2	„	„	„	„	„	14
3,—	8	5	„	„	„	„	„	„	„	6	„	„	2	9	30
4,—	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	2	4
5,—	2	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	13	17
6,—	1	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	4
7,50	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	2	7
8,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
10,—	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	3
12,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	3	5
15,—	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
20,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
25,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
50,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	28	42	„	1	12	3	20	1	2	8	„	1	16	29	163

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop in het jaar* 1904 *eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215). ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	2
1,—	„	„	„	„	1	„	4	„	„	„	„	„	„	„	5
1,50	„	4	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	6
2,—	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	2
2,50	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
3,—	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
4,—	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
4,50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1
5,—	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2
6,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
7,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
8,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
10,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
12,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
15,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
20,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
25,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
100,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Totaal	5	4	„	„	3	„	8	„	„	„	„	„	1	2	23

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steen-druk-kerijen enz.	Groep 4 — Bouw-be-drijven.	Groep 5 — Che-mische nijver-heid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo-bewer-king enz.	Groep 7 — Klee-ding en reini-ging.
1	Krachtwerktuigen . .	"	"	"	"	"	"	"
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	"	"	"	"	"	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	"	"	"	"	"
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	"	"	1	"	"	"	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	"	"	1	"	1	"	"
10	Vallende voorwerpen .	"	"	"	"	"	"	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	"	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	2	"	"	"
	Totaal	"	"	2	2	1	"	"

de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	1	1	"	"	3
"	"	"	"	1	2	2	"	"	"	5
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	3
"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	3
"	"	"	"	1	"	2	"	"	1	4
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3
"	"	"	"	3	2	6	2	1	4	23

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	„	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen. . . .	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	„	„	„	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	„	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	„	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 der
le oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	1	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	.	2	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	1	”	4	5

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . .	"	"	"	"	"	"	"
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	"	"	"	"	"	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	"	"	"	"	"
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	"	"	"	"	"	"	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	"	"	"	"	1	"	"
10	Vallende voorwerpen .	"	"	"	1	"	"	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	"	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	"	"	1	"
	Totaal	"	"	"	1	1	1	"

de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	4	7

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	”	”	”	”	”	”	”
2	Drijfwerk	”	”	”	”	”	”	”
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	”	”	”	”	”	”	”
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	”	”	”	”	”	”	”
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen. . . .	”	”	”	”	”	”	”
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	”	”	”	”	”	”	”
7	Liften, lieren, kranen .	”	”	”	”	”	”	”
8	Wagens en transport van voorwerpen	”	”	”	”	”	”	”
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	”	”	”	”	”	”	”
10	Vallende voorwerpen .	”	”	”	”	”	”	”
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	”	”	”	”	”	”	”
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	”	”	”	”	”	”	”
13	Stoomketels en kooktoestellen	”	”	”	”	”	”	”
14	Andere oorzaken . . .	”	”	”	”	”	”	1
	Totaal	”	”	”	”	”	”	1

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge artikel 61 *de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.*

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	3

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen.	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	„	„	„	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	„	„	„	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	„	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	„	„	„	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	3

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Beleedigde deelen. Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Beleedigde deelen. Aangezicht	„	„	„	„	„	„	„
4	Beleedigde deelen. Armen en handen	„	„	1	„	„	„	„
5	Beleedigde deelen. Vingers	„	„	1	1	„	„	„
6	Beleedigde deelen. Bovenlichaam	„	„	„	„	„	„	„
7	Beleedigde deelen. Onderlichaam	„	„	„	„	1	„	„
8	Beleedigde deelen. Voeten	„	„	„	1	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	2	2	1	„	„

aard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	3	”	”	”	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	1	2	2	”	”	”	6
”	”	”	”	”	”	”	2	”	”	4
”	”	”	”	”	”	”	”	1	1	2
”	”	”	”	1	”	”	”	”	1	3
”	”	”	”	1	”	1	”	”	2	5
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	3	2	6	2	1	4	23

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen, ingevolge art.* 12
Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar den aard*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant. enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	„	„	„	„
5	Vingers	„	„	„	„	„	„	„
6	Bovenlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
8	Voeten	„	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

ler Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 *der*
ler verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	1
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	1
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	1
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	2
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	4	5

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	„	„	„	„
5	Vingers	„	„	„	„	„	1	„
6	Bovenlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam . .	„	„	„	„	1	„	„
8	Voeten	„	„	„	1	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen . .	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	1	1	1	„

aard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	3	4
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	4	7

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
der Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar den aard*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Beleedigde deelen. Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Beleedigde deelen. Aangezicht	„	„	„	„	„	„	„
4	Beleedigde deelen. Armen en handen	„	„	„	„	„	„	1
5	Beleedigde deelen. Vingers	„	„	„	„	„	„	„
6	Beleedigde deelen. Bovenlichaam	„	„	„	„	„	„	„
7	Beleedigde deelen. Onderlichaam	„	„	„	„	„	„	„
8	Beleedigde deelen. Voeten	„	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	1

ler Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61
ler verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	3

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	"	"	"	"	"	"	"
2	Beleedigde deelen. Oogen	"	"	"	"	"	"	"
3	Beleedigde deelen. Aangezicht . . .	"	"	"	"	"	"	"
4	Beleedigde deelen. Armen en handen	"	"	"	"	"	"	"
5	Beleedigde deelen. Vingers	"	"	"	"	"	"	"
6	Beleedigde deelen. Bovenlichaam . .	"	"	"	"	"	"	"
7	Beleedigde deelen. Onderlichaam . .	"	"	"	"	"	"	"
8	Beleedigde deelen. Voeten	"	"	"	"	"	"	"
9	Brandwonden	"	"	"	"	"	"	"
10	Inwendige kneuzingen .	"	"	"	"	"	"	"
11	Gedood	"	"	"	"	"	"	"
	Totaal	"	"	"	"	"	"	"

(…)er Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61
(…)e oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	3

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag.	„	„	1	1	1	„	„
5	Donderdag	„	„	„	1	„	1	1
6	Vrijdag.	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	1	„	„	„	„
	Totaal	„	„	2	2	1	„	„

waarop deze plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	1	1	2	”	”	2	6
”	”	”	”	”	”	3	1	”	1	5
”	”	”	”	”	”	1	”	”	”	4
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	2
”	”	”	”	2	1	”	”	”	”	3
”	”	”	”	”	”	”	1	1	”	3
”	”	”	”	3	2	6	2	1	4	23

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

Veiligheidswet, voor zoover die kennisgevingen niet werden ontvangen ingevolge art. 61 der waarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	1	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	1	”	4	5

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	1	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	1	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	1	„	„
	Totaal	„	„	„	1	1	1	„

waarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	4	7

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	„	1
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	1

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	3

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgevingen werden ontvangen ingevolge* *ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar de*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag.	„	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag.	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgevingen niet werden ontvangen dagen, waarop deze plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	3

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet,*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Groningen,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Steenfabrieken	„	„	2	„
	Pannenfabrieken	1	„	1	„
3	Drukkerijen	3	„	2	„
6	Houtzaagmolens	1	2	„	„
	Houtzagerijen	„	„	5	„
	Timmerfabrieken	1	„	1	„
7	Matrassenfabrieken	1	„	„	„
	Schoenfabrieken	„	„	„	„
11	Smederijen	2	„	„	„
	IJzergieterijen	„	„	1	„
12	Machinefabrieken	„	„	1	„
	Rijwielfabrieken	„	„	1	„
13	Scheepswerven	1	1	2	„
	Wagenmakerijen	„	„	„	„
14	Stroocartonfabrieken	3	„	1	„
16	Gasfabrieken	„	„	„	„
17	Aardappelmeelfabrieken	„	„	4	„
	Bakkerijen	30	„	5	„
	Bierbrouwerijen	1	„	„	„
	Fourage-malerijen	1	„	„	„
	Graanelevatoren	1	„	1	„
	Graanmalerijen	1	„	„	„
	Koffiebranderijen	1	„	„	„
	Korenmolens	5	„	3	„
	Lijnkoekenmalerijen	„	„	1	„
	Mosterdmalerijen	„	„	1	„
	Sigarenfabrieken	1	„	„	„
	Suikerbakkerijen	„	„	1	„
	Vleeschwarenfabrieken	„	„	1	„
	Zuivelfabrieken	4	„	1	„
	Totaal . . .	58	3	35	„

de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

komstig de Hinderwet, in de provincie: Drenthe, tot oprichting verleend.	Drenthe, tot oprichting geweigerd.	Drenthe, tot uitbreiding verleend.	Drenthe, tot uitbreiding geweigerd.	Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 8e arbeidsinspectie, tot oprichting verleend.	Totaal, tot oprichting geweigerd.	Totaal, tot uitbreiding verleend.	Totaal, tot uitbreiding geweigerd.
"	"	"	"	"	"	2	"
"	"	"	"	1	"	1	"
2	"	"	"	5	"	2	"
1	"	"	"	2	2	"	"
1	"	"	"	1	"	5	"
"	1	1	"	1	1	2	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	1	"	"	"	1	"
1	"	"	"	3	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	1	1	2	"
1	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	3	"	1	"
"	"	2	"	"	"	2	"
1	"	"	"	1	"	4	"
16	"	1	"	46	"	6	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	"	"	1	"	1	"
4	"	"	"	5	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"
3	1	1	"	8	1	4	"
"	"	1	"	"	"	2	"
"	"	"	"	"	"	1	"
"	"	"	"	1	"	"	"
"	"	1	"	"	"	2	"
"	"	"	"	"	"	1	"
5	"	1	"	9	"	2	"
35	2	9	"	93	5	44	"

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet,*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeen			
		Groningen,			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Steenfabrieken	2	1	3	„
3	Drukkerijen	3	„	2	„
4	Timmermanswerkplaatsen	„	„	„	„
5	Verfmalerijen	„	„	1	„
	Vernisfabrieken	„	„	1	„
6	Houtzagerijen en -schaverijen . . .	5	„	2	„
	Schoenklompenfabrieken	1	„	„	„
	Schuierhoutenfabrieken.	„	„	1	„
7	Chemische wasscherijen	„	„	1	„
	Stoomwasscherijen	„	„	1	„
8	Kunstlakkerijen	„	„	1	„
9	Rijwielbandenfabrieken.	1	„	1	„
	Schoenfabrieken	„	„	1	„
10	Ertsmalerijen	„	„	„	„
11	Smederijen	„	„	3	„
12	Rijwielfabrieken	1	„	2	1
13	Scheepstimmerwerven	„	„	1	„
14	Lompensorteerderijen	2	„	1	„
	Stroocartonfabrieken.	1	„	3	„
15	Kapokzuiveringsinrichtingen. . . .	„	„	1	„
	Touwslagerijen.	„	„	1	„
	Vlasfabrieken	1	„	„	„
16	Electrische centralen	1	„	1	„
	Gasfabrieken (steenkolen- en acetyleen-)	2	„	1	„
17	Aardappelmeelfabrieken	2	1	2	„
	Bakkerijen	17	„	1	„
	Bierbottelarijen.	„	„	„	„
	Gom- en sagofabrieken.	„	„	1	„
	Graanmalerijen . . . . . . , . .	2	1	6	„
	Lijnkoekenfabrieken	1	„	„	„
	Margarinefabrieken	1	„	1	„
	Olieslagerijen	„	„	„	„
	Tabak- en sigarenfabrieken	2	„	„	„
	Zuivelfabrieken	1	„	1	„
	Watergemalen	1	„	„	„
	Totaal . .	47	3	41	„

de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

omstig de Hinderwet, in de provincie: Drenthe,				Totaal der aanvragen waaromtrent werd beslist, in de 8e arbeidsinspectie,			
tot oprichting		tot uitbreiding		tot oprichting		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	”	”	”	3	1	3	”
”	”	3	”	3	”	5	”
1	”	1	”	1	”	1	”
”	”	1	”	”	”	2	”
”	”	”	”	”	”	1	”
”	”	1	”	5	”	3	”
”	”	”	”	1	”	”	”
”	”	”	”	”	”	1	”
”	”	”	”	”	”	1	”
”	”	”	”	”	”	1	”
”	”	”	”	”	”	1	”
”	”	”	”	1	”	1	”
”	”	1	”	”	”	2	”
1	”	”	”	1	”	”	”
1	”	”	”	1	”	3	”
”	”	”	”	1	”	2	1
1	”	”	”	1	”	1	”
”	”	”	”	2	”	1	”
”	”	”	”	1	”	3	”
”	”	”	”	”	”	1	”
”	”	”	”	”	”	1	”
”	”	”	”	1	”	”	”
”	”	”	”	1	”	1	”
1	”	1	”	3	”	2	”
”	”	”	”	2	1	2	”
26	”	”	”	43	”	1	”
”	”	1	”	”	”	1	”
”	”	”	”	”	”	1	”
7	”	8	”	9	1	13	”
”	”	”	”	1	”	”	”
”	”	”	”	1	”	1	”
”	”	1	”	”	”	1	”
1	”	”	”	3	”	”	”
3	”	3	”	4	”	5	”
”	”	”	”	1	”	”	”
43	0	21	”	90	3	62	1

NEGENDE ARBEIDSINSPECTIE

(de provincie Friesland).

HOOFDSTUK I.

ALGEMEEN OVERZICHT.

Gebied en omvang der inspectie. Personeel. Toezicht. Medewerking.

In het gebied der inspectie kwam geene verandering. Deze bleef omvatten de provincie Friesland.

Blijkens kolom 5 van staat I waren de bepalingen der Arbeidswet ultimo 1904 van toepassing op 2984 fabrieken en werkplaatsen, d. i. 395 meer dan ultimo 1902. In werkelijkheid is echter het aantal waarschijnlijk geringer, aangezien deze opgaven verstrekt worden door de secretarieën der verschillende gemeenten en men daar wel bekend wordt met de werkplaatsen, waarvoor eene arbeidslijst verplichtend wordt, doch onkundig blijft van het aantal werkplaatsen, waar door vertrek der beschermde personen geen arbeidslijst meer wordt vereischt.

Nog minder kan met juistheid worden opgegeven op hoeveel inrichtingen de bepalingen der Veiligheidswet van toepassing zijn. Vooreerst toch krijg ik geene mededeeling van de bedrijven, welke worden gestaakt en voorts is dit aantal door wisseling van het aantal personen zoodanig aan veranderingen onderhevig, dat men daaraan nimmer eenige beschouwing zou kunnen verbinden.

Aangezien echter onder deze inrichtingen die, waarin een krachtwerktuig of oven (geen bakkersoven) wordt gebezigd, uit een veiligheidsoogpunt van het meeste belang zijn, geeft onderstaand staatje, aangevende den mij bekenden toestand op 31 December 1904 eenigszins een beeld van den omvang der inspectie.

Soort krachtwerktuig of oven.	Aantal personen.						
	1—5	5—10	10—25	25—50	50—100	boven 100.	Totalen.
Stoom	81	82	76	26	2	2	269
Explosiemotoren .	92	24	16	2	„	„	134
Wind	138	4	2	„	„	„	144
Dier	8	3	6	4	„	„	21
Ovens.	20	„	„	„	„	„	20
Totalen . .	339	113	100	32	2	2	588

Van de vier grootste fabrieken zijn 2 zuivelfabrieken, 1 steenfabriek en 1 stroocartonfabriek. Onder de overigen zijn nog 117 zuivelfabrieken, 45 olieslagerijen, 36 steen- en pannenfabrieken en voorts drukkerijen, houtzagerijen en meerdere kleine inrichtingen.

Het totaal aantal werklieden, dat blijkens de laatste beroepstelling in de industrie alhier werkzaam is, bedraagt ongeveer 17.500, d. i. ± 4.9 pCt. der totale bevolking van de provincie.

Uit al deze opgaven blijkt, dat de industrie in deze inspectie van weinig beteekenis is en in hoofdzaak haar bestaan te danken heeft aan het hoofdbedrijf der bevolking n.l. landbouw en veeteelt.

De meening echter, dat meerdere industrie de welvaart zou verhoogen, werd van zeer bevoegde zijde uitgesproken in eene voor de Maatschappij van Nijverheid te Leeuwarden gehouden voordracht over den oeconomischen toestand van Friesland, waarbij de inleider tot de conclusie kwam, dat het wenschelijk was eene commissie te benoemen, wier werkkring zou moeten zijn:

1. inlichtingen te verschaffen aan personen, die nijverheidsondernemingen willen oprichten of bestaande willen uitbreiden of veranderen;

2. de vraag te bestudeeren welke industrieën vermoedelijk met succes in Friesland op touw gezet of uitgebreid zouden kunnen worden.

Personeel. In het personeel, dat mij bij de uitvoering van mijne taak terzijde stond kwamen de volgende veranderingen.

Met ingang van 1 September 1903 werd in de 9e inspectie bevoegd verklaard de opzichter van den arbeid F. D. Hartman, die echter met 1 Juli

d.a.v. werd overgeplaatst naar 's-Gravenhage en vervangen door den heer W. J. van Tussenbroek. De chef de bureau P. de Vries werd met ingang van 16 Mei 1903 benoemd tot adjunct-commies bij de Rijksverzekeringsbank en als zoodanig niet vervangen. In zijne plaats werd met ingang van 1 Januari 1904 op mijn bureau werkzaam gesteld de 2de klerk J. H. Boss. Aangezien evenwel de administratieve werkzaamheden door de uitbreiding van het technische personeel vermeerderen en tengevolge mijner aanwijzing als secretaris der inspecteursvergaderingen met ingang van 1 Juli 1904 in die mate waren toegenomen, dat zij niet meer door één persoon konden worden verricht werd ik gemachtigd om er tijdelijk eene schrijfster bij in dienst te nemen.

Behalve door genoemd personeel werd mij ook een enkel maal op verzoek bijstand verleend door den electrotechnicus ten behoeve eener nieuw te maken electrische installatie.

Buitendien werd door den medisch-adviseur elke twee maanden een bezoek gebracht aan drie fabrieken waar met loodhoudend glazuur wordt gewerkt en werd ieder jaar door hem een geneeskundig onderzoek ingesteld naar den gezondheidstoestand der vrouwen welke in staat wenschten gesteld te worden ook na 10 uur 's avonds haring te speten.

Toezicht. Door de arbeidsinspectie werden in 1903 779, in 1904 1252 fabrieken en werkplaatsen bezocht waarvan 201 twee en meermalen teneinde na te gaan of aan vroeger geconstateerde tekortkomingen was tegemoet gekomen of gegeven voorschriften waren opgevolgd. Bovendien werden verschillende reizen gedaan om plannen voor nieuw te bouwen of uit te breiden inrichtingen ter plaatse te bespreken of om een onderzoek in te stellen naar de oorzaak van een plaats gehad hebbend ongeval; terwijl ook dezerzijds doorloopend toezicht werd gehouden op de naleving speciaal van art. 5 der Arbeidswet. Het groote verschil in aantal bezoeken in 1903 en 1904 vindt zijn oorzaak in de vermeerdering van personeel door de aanstelling van eenen opzichter. Behalve met betrekking tot enkele eenvoudige bepalingen der Veiligheidswet, als het verbod van houtwerk in schoorsteenen en rookgeleidingen werd de naleving dezer wet uitsluitend door de ambtenaren der arbeidsinspectie bevorderd en gecontroleerd en bleek dit door de thans in functie zijnde ambtenaren in voldoende mate te kunnen geschieden, zelfs niettegenstaande een zeer groot gedeelte van den beschikbaren tijd moest besteed worden aan werkzaamheden, welke niet direct met het eigenlijke inspectiewerk in verband stonden.

Het toezicht op de naleving der Arbeidswet moet uit den aard der zaak in hoofdzaak worden overgelaten aan Rijks- en gemeentepolitie; deze ambtenaren zijn door hunne dagelijksche ronden en daaruit voortvloeiende plaatselijke bekendheid daartoe dan ook het best in staat. Voor een goed

resultaat van dit toezicht is het echter onmisbaar, dat er samenwerking bestaat tusschen de hoofden der politie en de arbeidsinspectie en wel in dien zin, dat met de wenschen dezer laatste zooveel mogelijk rekening wordt gehouden of m. a. w. dat alle inspecties worden verricht in den zin als door het hoofd der arbeidsinspectie het meest doelmatig wordt geacht.

Wanneer het toch den ambtenaren der inspectie niet bekend is welke inspecties door de politie zijn verricht en welke aanmerkingen door haar werden gemaakt, kan m. i. de bedoeling van art. 12 der Arbeidswet en art. 9 Veiligheidswet nimmer geheel tot haar recht komen. Ik blijf het dan ook betreuren, dat enkele burgemeesters gemeend hebben niet te moeten voldoen aan mijn verzoek om mededeeling van den uitslag der door de gemeentepolitie verrichte inspecties op grond, dat dit te veel tijd zou vereischen.

Gelukkig kan ik daarentegen vermelden, dat van de districts-commandanten, zoowel van de Koninklijke maréchaussee als van de rijksveldwacht steeds de meest mogelijke medewerking werd ondervonden, en aan elk verzoek of elke opmerking steeds op ruime wijze werd voldaan. Hierdoor was het mij dan ook mogelijk om op die plaatsen, waar dit door de gemeentepolitie niet werd verricht, toch een daadwerkelijk toezicht op de handhaving der Arbeidswet te verkrijgen.

Blijkens de overzichtstaten, welke mij elk kwartaal werden toegezonden, werden gedurende de Verslagjaren door de maréchaussee 2745 inspecties verricht, door de rijksveldwacht 6215 en daarbij respectievelijk 90 en 38 overtredingen bij proces-verbaal geconstateerd. Uit deze getallen vergeleken met het aantal inrichtingen, volgt dadelijk, dat met onderling overleg elke fabriek of werkplaats jaarlijks minstens éénmaal kan worden bezocht.

Waar dit overleg bestaat kan dus m. i. voor het platteland met een geregeld toezicht door de rijkspolitie worden volstaan, een toestand, welke met het oog op de uitgebreidheid der Friesche gemeenten en het gering aantal gemeentelijke politiedienaren wel gewenscht is.

In de grootere steden echter, waar uit den aard der zaak de meeste overtredingen worden gepleegd, behoort het dagelijksch toezicht bij de gemeentepolitie te blijven berusten.

Hoewel nu dit toezicht in meerdere steden nog niet bevredigend kon worden genoemd, is er in den laatsten tijd toch verbetering merkbaar, nu ik door de toevoeging van een opzichter in staat ben gesteld ook dezerzijds tal van inrichtingen te laten bezoeken en zoodoende de burgemeesters op de tekortkomingen der politie kan wijzen.

Medewerking. In samenwerking tusschen werklieden en arbeidsinspectie was weinig verbetering te bespeuren. Wel werden tijdens enkele inspecties wel eens mededeelingen ontvangen, doch bepaalde klachten kwamen betrekkelijk zelden tot mij en wanneer men al eens om raad kwam vragen,

betrof dit gewoonlijk kwesties, welke meer thuis behoorden bij de Kamer van arbeid, waarheen dan natuurlijk door mij werd verwezen. Daarentegen dringt bij de werkgevers meer de overtuiging door, dat het wenschelijk is om alvorens eene inrichting op te richten, of te veranderen eerst de plannen eens te komen bespreken en is het mijne gewoonte gebleven, daarvoor overeenkomstig plaatselijk gebruik, zooveel mogelijk den Vrijdag te bestemmen.

Ingevolge art. 95 der Beroepswet werd mij 4 malen een onderzoek opgedragen door den voorzitter van den Raad van beroep (Ongevallenwet) en in verband daarmede aan dien ambtenaar een rapport door mij uitgebracht.

Het aantal vonnissen, terzake van overtreding der Arbeidswet en Veiligheidswet gewezen, was belangrijk grooter dan in de vorige Verslagjaren.

Het bedroeg:

In 1901	wegens	overtreding	der	Arbeidswet	34.
	„	„	„	Veiligheidswet	4.
In 1902	„	„	„	Arbeidswet	50.
	„	„	„	Veiligheidswet	10.
In 1903	„	„	„	Arbeidswet	52.
	„	„	„	Veiligheidswet	62.
In 1904	„	„	„	Arbeidswet	89.
	„	„	„	Veiligheidswet	61.

De groote toename van het aantal geconstateerde Arbeidswetovertredingen is in hoofdzaak een gevolg van het verbeterd toezicht, waardoor vooral een groot aantal overtredingen van art. 5 werden geconstateerd.

De overtredingen der Veiligheidswet hadden voor een groot deel betrekking op het niet naleven van art. 12 en werden overigens voornamelijk gepleegd door bakkers, ten opzichte van art. 11 van het Kon. besluit van 7 December 1896 (*Stbl.* no. 215).

De extracten der vonnissen werden mij toegezonden door den ambtenaar van het openbaar ministerie bij de kantongerechten in:

	1903	1904
Beetsterzwaag . .	11 malen . . .	6 malen.
Bergum	2 „ . . .	2 „
Berlikum	2 „ . . .	2 „
Bolsward	19 „ . . .	10 „
Dokkum	19 „ . . .	10 „
Harlingen . . .	10 „ . . .	24 „
Heerenveen . . .	17 „ . . .	22 „
Leeuwarden . . .	24 „ . . .	48 „
Lemmer	7 „ . . .	3 „
Sneek	3 „ . . .	18 „

alsmede in 1904 twee malen door den officier van justitie bij de rechtbank te Leeuwarden en drie malen door dien te Heerenveen.

Van de vonnissen in hooger beroep gewezen verdienen de volgende afzonderlijke vermelding:

1⁰. Door den kantonrechter te Heerenveen was eene dameshoedenmaakster aldaar, die door den opzichter bekeurd was wegens het door vrouwen arbeid doen verrichten na 8 uur 's avonds, en des ondanks met den arbeid deed voortgaan, veroordeeld tot drie geldboeten van *f* 0.50. Daar deze boete den ambtenaar en mij te gering voorkwam om herhaling van het feit te voorkomen werd door den eersten appèl aangeteekend.

De officier van justitie sprak bij zijn requisitoir de meening uit, dat de inspecteur van den arbeid de boete niet behoorde te beoordeelen en dit gerust aan den rechter kon overlaten, doch eischte toch een hoogere boete. De rechtbank vereenigde zich echter met de uitspraak van den kantonrechter.

2⁰. Door denzelfden kantonrechter werd een bakker te Nieuweschoot, die bekeurd was wegens het hebben van een houten onderovendeur vrijgesproken, op grond van de volgende overwegingen: „dat de verbalisant als getuige onder eede gehoord, het door hem bij proces-verbaal gerelateerde heeft bevestigd en daaraan toegevoegd, dat de oven in bedoelde bakkerij bestaat uit twee gedeelten, een zoogenaamden boven- en onderoven, dat die twee ovens door metselwerk geheel van elkaar zijn afgescheiden en dat in den bovensten oven gestookt wordt, dat in den ondersten oven geen vuur komt, maar dat die gebruikt wordt om de bakkerswaren warm te houden of te doen rijzen, dat de deur van dien onderoven van hout is vervaardigd en dat er gevaar van brand kan ontstaan indien het vuur uit den bovensten oven wordt weggehaald en tegen die onderdeur aanvalt, dat de bovenoven door het metselwerk heen warmte verspreidt naar den onderoven, dat de bovenoven niet wordt verwarmd door stoom of water;

O. dat beklaagde's bakkerij uit twee gedeelten bestaat, die door metselwerk van elkaar zijn gescheiden en een boven- en een onderoven vormen, dat alleen de bovenste door daarin vuur te stoken, warmte verspreid ook door het metselwerk heen naar den onderoven, dat die onderste oven met een houten deurtje wordt gesloten welk houten deurtje dan ook een deel uitmaakt van den geheelen zoowel onder- als bovenoven;

O. dat in art. 11 sub 2 van het Kon. besluit van 7 Dec. 1896 is bepaald, dat inrichtingen, waardoor warmte wordt voortgebracht of verspreid op zoodanigen afstand van houtwerk of andere brandbare stoffen moeten zijn geplaatst, dat geen gevaar voor ontbranding bestaat;

O. dat nu is gebleken, dat de boven- en onderoven één geheel vormen, men zeer zeker niet kan zeggen dat de oven op eenigen afstand is geplaatst van de houten deur waarmede de onderoven gesloten wordt;

O. dat ook om het eene voorwerp te plaatsen op eenigen afstand van het

andere voorwerp, dat andere voorwerp eerst moet bestaan hetgeen in casu zeer zeker niet het geval is;

O. dat het toch eene ongerijmdheid zou zijn om bij het oprichten van een oven of ander bouwwerk eerst de afsluitingsdeur te plaatsen en wanneer die was gesteld, dan een aanvang te maken met het bouwen van dien oven of dat werk;

O. dat het feit, dat den beklaagde is ten laste gelegd, dus niet is bewezen enz.

In hooger beroep werd dit vonnis door de rechtbank vernietigd, doch de beklaagde vrijgesproken op de verklaring van eenen anderen bakker, die als deskundige was gehoord: „dat er in dezen geen gevaar voor ontbranding van de houten deur of kozijn van den onderoven aanwezig was.”

Ik veroorloof mij hierbij aan te teekenen dat mij wel degelijk gevallen bekend zijn, dat dergelijke deuren van geheel gelijksoortige ovens, in brand geraakt zijn, en dit gevaar dus blijkbaar wel bestaat. Door alle andere kantonrechters werden deze overtredingen dan ook geregeld gestraft.

3º. De kantonrechter te Harlingen ontsloeg van rechtsvervolging overeenkomstig den eisch van het openbaar ministerie, den meesterknecht van van eene panfabriek, die jongens beneden 16 jaren oud had doen werken in een overdekten oven bij een temperatuur van 40° C. en wel op grond van het arrest van den Hoogen Raad van 24 Juni 1904.

Aangezien de officier van justitie met mij van meening was, dat dit arrest hier niet van toepassing was, gelastte deze den ambtenaar appèl aan te teekenen tegen het vonnis van den kantonrechter, waarop dit door den rechtbank werd vernietigd en de meesterknecht veroordeeld werd tot twee geldboeten van tien gulden.

De opgelegde boeten waren dooreengenomen hooger dan in vorige jaren. Toch waren zij in vele gevallen nog zeer gering in verhouding tot het ernstige der overtreding. Voornamelijk is dit het geval met de straffen, opgelegd wegens het niet-aanbrengen van voorgeschreven beveiligingen. Als deskundige in dergelijke zaken gedagvaard kostte het veelal moeite den rechter te overtuigen van de ernstige gevolgen, die deze nalatigheid voor de arbeiders zou kunnen hebben.

HOOFDSTUK II.

OVER DE ARBEIDERS.

Personen beneden 16 jaren. Vrouwen boven 16 jaren. Arbeiders boven 16 jaren.

Personen beneden 16 jaren. Het totaal aantal personen beneden 16 jaren, dat in de bezochte fabrieken en werkplaatsen arbeid verrichtte, bedroeg, zooals uit de staten III blijkt, 1315 jongens en 581 meisjes, d. i. te zamen 1896 of ± 15.5 pCt. van het totaal aantal personen, waarover het onderzoek liep.

De verhouding is dus eenigszins ongunstiger dan in het vorige Verslag werd vermeld (12.5 pCt.) doch dit is te verklaren uit het feit, dat vooral in het laatste jaar een zeer groot aantal kleinere werkplaatsen, als van modisten, timmerlieden, smeden enz. bezocht werd, waar, althans in deze inspectie, naar verhouding veel meer leerlingen worden gebezigd dan in het grootbedrijf.

Een duidelijk voorbeeld daarvan geeft groep VII, welke hoofdzakelijk bestaat uit dameskleeder- en hoedenmakerijen, en waar niet minder dan 65 pCt. van het aantal vrouwelijke werksters uit leerlingen jonger dan 16 jaren bestaat. Het geringste aantal jeugdige personen wordt aangetroffen in de groep chemische nijverheid, in welke groep dan ook de olieslagerijen waarin uitsluitend door volwassen personen wordt gearbeid, het talrijkst vertegenwoordigd zijn.

In de steenindustrie, waar bij het handvormen bezwaarlijk zonder jongens kan gewerkt worden, doordat het voortdurend bukken bij het steen voor steen neerslaan uit de vormen voor mannen te vermoeiend zou worden, neemt het aantal jeugdige personen langzamerhand af, naarmate ook hier het machinaal vormen zijn intrede begint te doen. Ook werd in een aantal bedrijven vernomen, dat men de jeugdige personen door volwassenen tracht te vervangen, daar de naar verhouding van verdienste zeer hooge premie, welke aan de Rijksverzekeringsbank voor hen moet worden betaald, te veel op de exploitatiekosten gaat drukken.

Eene industrie, waar een zeer groot aantal kinderen, voornamelijk in

huisarbeid wordt geëxploiteerd en die bijna uitsluitend in de gemeenten Leeuwarden, Harlingen en Franeker wordt uitgeoefend, is die van het erwtenlezen. Bij een opzettelijk daarnaar ingesteld onderzoek werden in 102 huisgezinnen daarmede aan het werk bevonden 248 personen boven 16 jaren oud en 129 kinderen tusschen 12 en 16 jaren oud, terwijl in de vertrekken, waar de arbeid werd verricht niet minder dan 243 kinderen beneden 12 jaren oud werden aangetroffen, waarvan zeer sterk vermoed werd, dat ook zij wel aan den arbeid moesten deelnemen. Dit laatste wijst m. i. op de groote nadeelen van den arbeid in het woonvertrek, welk nadeel nog duidelijker te voorschijn treedt, indien men bedenkt dat het hoofdzakelijk deze kinderarbeid is, welke het mogelijk maakt, dat genoegen wordt genomen met eene belooning van 70 Ct. per mud, wat voor een groot gezin een dagelijksche verdienste van ± een gulden kan opleveren.

Art. 3. Gedurende de Verslagjaren werden 15 vonnissen gewezen in zake overtreding van art. 3 der Arbeidswet. In die gevallen kon men dus bewijzen, dat in strijd met de wet aan de kinderen beneden 12 jaren oud gelast was zekeren arbeid te verrichten. Het aantal gevallen, waarin van de arbeidskracht dezer jeugdige personen misbruik wordt gemaakt, is echter zeer veel grooter en zal wel niet verminderen, voordat het door eene betere redactie van dit artikel mogelijk wordt in elk geval den verantwoordelijken persoon aan te wijzen. Zoolang het artikel evenwel in zijne tegenwoordige bewoording blijft bestaan zullen wel steeds kinderen hunne oogen blijven bederven met erwtenlezen, steeds tot 's avonds laat koopwaren blijven venten, couranten blijven rondbrengen, enz. omdat dit werk hun nimmer wordt opgedragen, doch zij dit steeds zoogenaamd voor hun eigen genoegen doen.

Ook zullen over het algemeen slechts zij worden veroordeeld, die de overtreding uit onwetenheid plegen, niet zij, die van deze kinderenexploitatie willens en wetens voordeel trachten te behalen. Ten einde zooveel mogelijk een overzicht te verkrijgen van den arbeid, welke met uitzondering van den veldarbeid door kinderen beneden 12 jaren oud, dus door schoolplichtige kinderen, wordt verricht werden de hoofden van scholen, welke vermoed werden, daaromtrent opgaven te kunnen verstrekken door bemiddeling van H.H. schoolopzieners verzocht ons, voor de eerste maal vóór 1 Januari 1905 en vervolgens telkens wanneer dit hun wenschelijk toescheen, mededeeling te doen van de hun bekende gevallen, door invulling van staten volgens onderstaand model:

LIJST van kinderen beneden 12 jaren op school No.... gelegen........ die buiten de schooluren arbeid verrichten. Hoofd der School........

Onder arbeid wordt verstaan alle werkzaamheden in of voor eenig bedrijf, dus ook buiten fabrieken en werkplaatsen (zooals brood, melk of couranten rondbrengen, duwen van handkarren, trekken van schepen, erwtenlezen, tabakstrippen en dergelijke.)

Volgnummer.	Arbeid verrichtend schoolkind.			Werkgever.			Soort arbeid.	Uren waarin gewerkt wordt.	Aantal uren per week.	Verdiend weekloon.	Invloed moreel of lichamelijk merkbaar.
	Naam.	Woonplaats.	Datum en jaar van geboorte.	Naam.	Ligging van werkplaats of winkel.	Het bedrijf.					

Uit de ontvangen antwoorden bleek dat hun van:

3 jongens bekend was, dat zij koopwaren ventten.

10 jongens en 6 meisjes bekend was, dat zij boodschappen verrichtten voor eenig bedrijf.

3 jongens en 3 meisjes bekend was, dat zij brood rondbrachten.

3 jongens bekend was, dat zij melk rondbrachten.

7 meisjes bekend was, dat zij boodschappen verrichtten voor particulieren en tevens, dat een zeer groot aantal kinderen medehielpen met erwtenlezen.

Het aantal uren, gedurende welke arbeid werd verricht, varieerde van enkele uren tot 28 uren per week, de verdiensten van 6 cent per dag tot 75 cent per week.

Volgens de schoolhoofden was de moreele invloed van den arbeid in vele gevallen merkbaar doordat de kinderen dikwijls lui, ongezeggelijk of slaperig waren. Zelfs werd van een jongen getuigd dat hij blijkbaar de schooluren slechts beschouwde als rusturen.

Toch kan ik niet nalaten op te merken, dat de meesten dezer soorten van arbeid, waartegen natuurlijk zoo streng mogelijk wordt gewaakt, in geenen deele zóó afmattend en dus zeer zeker niet zóó nadeelig zijn voor de lichamelijke en geestelijke ontwikkeling van het kind, als die, welke in art. 13 j°. 14 der Leerplichtwet uitdrukkelijk wordt toegestaan, n.l. de arbeid in de veenderijen.

Dáár toch, n.l. in het laagveen wordt door kinderen van 4 uur 's morgens tot 6 à 7 uur 's avonds arbeid verricht, welke voor tal van volwassen mannen te zwaar zou zijn. O. a. werd door mij onder Beets een jongen van 11 jaren aangetroffen, die met zijn broertje van 15 jaren in den mengbak bezig was met het mengen en over het land verspreiden van het door zijn vader gebaggerde veen. Deze jongen had daarvoor 6 weken verlof gekregen van den schoolopziener, een verlof, dat niet geweigerd mag worden.

Dat deze arbeid voor kinderen veel te zwaar is, bleek uit de verklaring van tal van arbeiders en blijkt ook duidelijk wanneer men het werk slechts een oogenblik gadeslaat.

Gelukkig wordt deze arbeid dan ook in het nieuwe ontwerp Arbeidswet althans voor kinderen beneden 15 jaren verboden.

Art. 4. Geeft dus, gelijk hierboven werd opgemerkt, de redactie van art. 3 reeds veel gelegenheid eene vervolging te ontgaan, een arrest van den Hoogen Raad van 7 December 1903 is oorzaak, dat ook bepalingen van het ingevolge art. 4 der Arbeidswet uitgevaardigde Koninklijk besluit, welke ten doel hadden om daar, waar dit niet krachtens de Veiligheidswet geboden was, de jeugdige personen te beschermen tegen gevaren, voortvloeiende uit het aanwezig zijn van gevaarlijk drijfwerk enz. daartegen nu geene waarborgen meer verstrekken.

Art. 5. De overtredingen van art. 5 der Arbeidswet werden slechts voor een gering percentage gepleegd ten aanzien van jeugdige personen. Wegens te laat werken werden zij in hoofdzaak geconstateerd op Zaterdag bij slagers; wegens te vroeg beginnen voornamelijk bij bakkers. Ook bij deze overtredingen blijft het meermalen zeer moeilijk uit te maken door wien de last tot het verrichten van den arbeid is verstrekt en zelfs werden een bakker en 2 slagers vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs, niettegenstaande de jongens in hun bijzijn aan het werk werden bevonden. Bij inspectie werd 6 maal geconstateerd, dat de toegestane werktijd van 11 uur werd overschreden. Vergunning den arbeid met 2 uur te verlengen werd slechts 3 maal gevraagd en verleend.

Art. 7. In enkele zuivelfabrieken werd bij inspectie vernomen, dat ook 's Zondags door jongens beneden 16 jaren oud, arbeid werd verricht. In dat geval werden steeds burgemeester en politie daarmede in kennis gesteld en uitgenoodigd te willen doen zorgdragen, dat deze overtreding niet meer werd gepleegd. Door den opzichter werd op Zondag een jongen aan het werk gevonden in eene banketbakkerij en daarvoor tegen het bedrijfshoofd proces-verbaal opgemaakt.

Artt. 10 en 11. De naleving van het bepaalde in de artt. 10 en 11 der Arbeidswet laat nog steeds te wenschen over. De hoofdoorzaak daarvan is m. i. gelegen in de minder doelmatige controle door de politiebeambten, die, naar mij dikwijls bleek, zelf niet altijd goed van de juiste strekking der bepalingen op de hoogte waren en de werkgevers daardoor niet op hunne tekortkomingen konden wijzen.

Dat toch nog zooveel malen lijsten worden aangetroffen, waarop een geheel andere werktijd voorkomt dan die waarin gewerkt wordt, is weliswaar veelal te wijten aan het feit, dat deze opgaven buiten de werkgevers om op de secretarie of door de politie worden ingevuld, maar toch ook daaraan toe te schrijven, dat bij inspectie niet werd nagegaan, of die overeenstemming wel bestaat. Zoo kan b.v. als regel worden aangenomen, dat wanneer de lijst in den zomer is afgegeven, deze 's winters onjuist zal worden bevonden, doordat dan tengevolge van later beginnen en vroeger eindigen gedurende de op de lijst voorkomende vrije halfuurtjes wordt doorgewerkt.

Nog nimmer vernam ik echter, dat hierop eenige aanmerking was gemaakt en het is dus niet te verwonderen, dat dan ook de werkgever er niet aan denkt de lijst te doen wijzigen. Onverantwoordelijk is het echter dat, wat de invulling betreft, nog zoo dikwijls een slecht voorbeeld wordt gegeven door de autoriteiten. Zoo werd toch nog zeven maal een lijst aangetroffen welke gewaarmerkt was, zonder dat daarboven de vereischte opgaven waren ingevuld, eveneens zeven maal een lijst, waarop een werktijd van meer dan 11 uur en zeven maal eene, waarop een later tijdstip van eindigen was ingevuld dan door de wet wordt toegestaan.

In niet minder dan 58 werkplaatsen, waar jeugdige personen of vrouwen arbeid verrichtten, konden geen arbeidskaarten worden vertoond en waren geen arbeidslijsten aanwezig.

Als curiosum kan hier nog vermeld worden, dat een gemeente-veldwachter allen werkgevers den raad gaf, om wanneer de beschermde personen tijdelijk vertrokken, niet alleen de kaarten terug te brengen doch ook de lijsten te vernietigen. Moest er dan weder eene lijst worden aangeschaft, dan werd dit door hem tegen eene geldelijke vergoeding weder in orde gebracht.

Vrouwen boven 16 jaren. Het aantal vrouwen boven 16 jaren, dat in de bezochte fabrieken werd aangetroffen, bedroeg 1118, waarvan 219 gehuwd waren of weduwe. Hiervan werkte ruim 74,3 pCt. in de industrie van kleeding en reiniging, 12,8 pCt. in de steenfabrieken en ± 11 pCt. in de zuivelindustrie en de gevolgtrekking mag dus worden gemaakt, dat door het meerendeel geen arbeid wordt verricht, welke meer eigenaardig tot het arbeidsveld der mannen zou gerekend moeten worden.

Eene nadere omschrijving van hun arbeid is reeds omstandig in mijn

vorig Verslag gegeven. Nieuwe bedrijven, waarin door vrouwen gewerkt werd, kwamen niet ter mijner kennis, integendeel worden in enkele bedrijfstakken, met name de steen- en zuivelindustrieën, de vrouwen meer en meer door mannen vervangen.

Het in het nieuwe Arbeidsbesluit van 16 Januari 1903 (*Staatsblad* no. 83) opgenomen verbod om door eene vrouw in een steenfabriek bepaalden arbeid te doen verrichten, als het verplaatsen van beladen wagens enz. bracht voor deze inspectie in de werkwijze dier fabrieken geene verandering, aangezien deze soort van arbeid hier niet door vrouwen werd verricht.

De zwaarste arbeid wordt in Friesland door de vrouwen in den landbouw verricht, doch op deze werkzaamheden heeft de Arbeidswet geene betrekking.

Blijkens staat VI werden in 1903 en 1904 een zeer belangrijk grooter aantal overtredingen van art. 5 geconstateerd dan in de vorige jaren. Alleen door den opzichter werden 17 processen-verbaal daarvan opgemaakt, eene omstandigheid, die duidelijk aangeeft, hoe weinig hierop vroeger door de politie werd toegezien. Als dadelijk gevolg daarvan nam ook het aantal aanvragen om vergunning tot overwerk in groote mate toe en werden behalve de in het eerste gedeelte van dit hoofdstuk genoemde, door den Commissaris der Koningin 30, door den burgemeester 34 vergunningen verleend.

Bij Kon. besluit van 18 Maart 1903 (*Staatsblad* no. 86) werd het in de gemeenten Het Bildt en Harlingen aan vrouwen boven den 16 jaren vergund om met inachtneming van verschillende voorwaarden in het tijdvak van 15 Maart tot 1 Juni 10 malen haring te speten tot 2 uur des nachts en bij Kon. besluit van 6 Januari 1904 (*Staatsblad* no. 2) werd dit eveneens toegestaan in de gemeente Barradeel. Van deze bevoegdheid werd in 1903 6 maal en in 1904 10 maal gebruik gemaakt.

In verband met bovengenoemde voorwaarden werden de vrouwen voor den aanvang van het seizoen door den medisch adviseur geneeskundig onderzocht, tengevolge waarvan in 1903 aan twee vrouwen en in 1904 aan één vrouw geen verklaring werd afgegeven.

Tegen een vischrooker werd in 1903 proces-verbaal opgemaakt aangezien er in zijne werkplaats na tien uur 's avonds een vrouw werd aangetroffen waarvoor geene verklaring kon worden vertoond.

Arbeiders boven 16 jaren. Volgens meergenoemden staat III werkten in de bezochte fabrieken en werkplaatsen 9185 mannelijke personen boven 16 jaren oud. Hiervan bedroeg voor 5895 arbeiders in 1205 bedrijven het aantal werkuren meer dan 11 uren per etmaal, zoodat vrijwel kan worden aangenomen, dat het meerendeel der arbeiders nog steeds langer werkt, dan over het algemeen wenschelijk mag worden geacht.

Blijkens staat IV komen deze lange werktijden het veelvuldigst voor in de bedrijven, behoorende tot de groep voedings- en genotmiddelen en wel

inzonderheid in de bakkerijen, meelmolens en zuivelfabrieken doch mogen daarbij gelijk in het vorig Verslag reeds werd vermeld, ook niet vergeten worden het groot aantal dorpssmederijen, kastenmakerijen enz., waar hoewel de arbeid op zichzelf niet schadelijk is, toch ook de overmatige arbeidsduur een schadelijken invloed op de gezondheid der arbeiders uitoefent.

Nachtarbeid werd, behalve in bakkerijen, verricht: gedurende het geheele jaar in de meeste gasfabrieken en in eene stroocartonfabriek, en gedurende een gedeelte van het jaar in de aardappelmeelfabrieken, olieslagerijen en cichoreidrogerijen. Tevens wordt gedeeltelijke nachtarbeid verricht bij het stoken van steenovens, panovens en in pottenbakkerijen.

Alleen in de gasfabriek te Leeuwarden bestaat het drieploegenstelsel, dat steeds naar genoegen werkt; in de overige continuwerkende fabrieken wordt nog steeds in twee ploegen gewerkt. Het stoken der ovens in steen- en panfabrieken geschiedt door de arbeiders zelve, wier gewone werktijden dan gedurende die dagen met ± 5 uren verlengd worden.

Behalve wegens dringende reparaties of andere werkzaamheden, welke niet kunnen verricht worden zonder dat de machine stilstaat, wordt in de meeste fabrieken des Zondags niet gewerkt. Alleen de zuivelfabrieken maken hierop eene uitzondering, doordat de melk ook dien dag moet worden ontvangen en direct bewerkt. Wel is er een gering aantal fabrieken, waar Zondags geen arbeid wordt verricht, doch dit is slechts mogelijk doordat deze het eigendom zijn van boeren die allen genegen zijn het verlies te dragen, dat daardoor ontstaat of wier boerderijen nog ingericht zijn op het bewaren van de melk; iets wat in de meeste boerderijen niet meer het geval is.

De loonen zijn in Friesland over het algemeen zeer laag, vooral wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat de prijzen, welke voor woning en levensmiddelen moet worden betaald zeker niet lager zijn dan in andere streken van ons land. Ook wordt in een groot aantal fabrieken o. a. in de meeste zuivelfabrieken 's winters minder loon betaald dan 's zomers, niettegenstaande in dat jaargetijde de behoeften, over het algemeen grooter zijn. De reden hiervan schijnt te zijn dat 's zomers belangrijk meer werk moet worden verricht en men dan door meer loon te betalen wil tegengaan, dat de werklieden de fabriek verlaten; iets wat bij een loon van *f* 8.— à *f* 9.— 's weeks geen verwondering zou baren.

Een der nadeelige gevolgen van het lage loon is, dat de bekwaamheid der werklieden daarmede veelal evenredig is en men dus o. a. in zeer veel fabrieken b.v. machinisten aantreft, die geenszins die kennis van machines bezitten, welke voor de behandeling der aan hun zorg toevertrouwde werktuigen noodzakelijk kan worden geacht.

Deze zucht om uit misplaatste zuinigheid de exploitatiekosten te verminderen door beknibbeling op loonen der arbeiders, leidt er ook menig-

maal toe zeer verschillende werkzaamheden aan een enkelen persoon op te dragen; men vindt b.v. in tal van fabrieken de baantjes van machinist, stoker, centrifugist en molenaar in één persoon vertegenwoordigt. Daargelaten nu nog, dat de zoo noodzakelijke zindelijkheid niet kan worden betracht wanneer iemand tegelijkertijd met olie en met melk moet omgaan, kan het m. i. zeer nadeelige gevolgen hebben indien de machinist niet in staat is voortdurend het oog te doen gaan over ketel en machine.

HOOFDSTUK III.

OVER FABRIEKEN EN WERKPLAATSEN.

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. Beveiliging tegen ongevallen. Hinderwet in verband met de Veiligheidswet.

Bestrijding van voor de gezondheid schadelijke invloeden. In het vorig hoofdstuk gaf ik reeds aan in welke bedrijven deze schadelijke invloeden ontstaan door overmatigen arbeidsduur. De eenige maatregel hiertegen te nemen is verkorting van arbeidsduur. Veel moeilijker te bestrijden zijn die schadelijke invloeden, welke een gevolg zijn van voortdurende inademing van stof in bedrijven, waar geen krachtwerktuig aanwezig is om dit stof te verwijderen. Wel kunnen dan, wanneer die bedrijven althans onder de bepalingen der Veiligheidswet vallen, respiratoren worden voorgeschreven, doch bijna overal, waar dit is geschied, wordt op den duur door de werklieden geweigerd dezen te gebruiken.

Dusdanige bedrijven zijn in deze inspectie de steenhouwerijen en de vlasbraakhokken. Naar beide bedrijven werd in deze jaren nogmaals een opzettelijk onderzoek ingesteld; verschillende gegevens werden verzameld, doch eene afdoende oplossing voor een bestrijding der nadeelige invloeden werd nog niet gevonden.

Het onderzoek der steenhouwerijen liep over alle d. i. 16 werkplaatsen met te zamen 128 werklieden. Uit dit onderzoek bleek, dat in het meerendeel dezer werkplaatsen hardsteen werd verwerkt voor grafsteenen en het stof daarin door zijn groot soortelijk gewicht betrekkelijk weinig nadeel veroorzaakt. Slechts in 3 werkplaatsen werd vrij geregeld ook zandsteen verwerkt en in één daarvan bleken in de laatste vijf jaren drie personen aan acute longontsteking te zijn gestorven. Hoewel dit door den patroon aan een onregelmatige levenswijze werd toegeschreven, zal het fijne scherpe stof, dat bij de bewerking van zandsteen ontstaat, daaraan toch wel niet vreemd zijn geweest. Dat het gevaar wel degelijk bekend is, blijkt wel uit het feit

dat twee patroons mij mededeelden voor dat werk niet hun eigen werklieden te willen gebruiken.

Gelukkig is het gebruik van zandsteen betrekkelijk gering. Hij wordt hoofdzakelijk gebezigd bij den bouw van kerken, stations en andere gebouwen.

De beste voorzorgen schijnen te bestaan in het zoo mogelijk vochtig en steeds buitenshuis bewerken van den steen terwijl het gebruik van sterken drank geheel moet vermeden worden.

Het vlasbraken wordt in Friesland gedurende de wintermaanden hoofdzakelijk uitgeoefend bij wijze van werkverschaffing door landarbeiders, die dit vlas dan hetzij van den boer, waarbij zij 's zomers werken, hetzij van verschillende gardeniers ter bewerking ontvangen.

Zij verrichten deze werkzaamheden in zoogenaamde vlasbraakhokken, waarvan er ruim 1500 in deze inspectie zijn te vinden en welke òf deel uitmaken van de door hem gehuurde woning, òf wel voor ± f 0.15 per week daartoe door hen gehuurd worden. Bij deze bewerking ontstaat verbazend veel stof en aangezien het met de hand geschiedt kan de atmosfeer alleen door natuurlijke ventilatie d. i. door middel van openstaande deuren en raampjes daarvan gezuiverd worden. Dat dit bijna overal onvoldoende is, spreekt wel van zelf, doch verbetering hierin zou m. i. alleen bij bewerking langs machinalen weg te verkrijgen zijn en hiervoor zal het met dit werk te verdienen loon. ± f 0.90 per dag wel altijd onvoldoende blijven.

Dat dan ook over het algemeen door de doctoren weinig blijvende nadeelige invloeden worden geconstateerd zal wel alleen zijn toe te schrijven aan de omstandigheid, dat de arbeiders den geheelen zomer in de open lucht werkzaam plegen te zijn.

Vrije luchtruimte, luchtverversching en verlichting. De lokalen in fabrieken en werkplaatsen, waar 10 of meer personen arbeid verrichten, voldeden over het algemeen aan de eischen van vrije luchtruimte, in de wet daaraan gesteld. Slechts vier malen, steeds in dameskleedermakerijen, bleek deze ruimte te klein te zijn en moest voor enkele meisjes een ander vertrek worden ingeruimd. Daarentegen werden echter nog steeds een groot aantal werkplaatsen aangetroffen, waar de vrije luchtruimte feitelijk te gering moest worden geacht doch waarop de bepalingen der Veiligheidswet niet van toepassing waren. Het atelier, waarvoor tijdens de vorige Verslagjaren vrijstelling werd verleend tot 12 Mei 1904 is met dien datum opgeheven; de werksters zijn ontslagen.

De luchtverversching in de groote fabrieken was bijna overal voldoende te noemen; in kleinere werkplaatsen moest hierop nog 19 malen aanmerking worden gemaakt. In de meeste gevallen was hierin echter te voorzien door het draaibaar maken van eenige vensters en het aanbrengen van

openingen, waardoor versche lucht kon toetreden. Een goed resultaat werd daarbij in een sigarenfabriek verkregen door de buitenlucht door een buis onder den vloer te laten toetreden in een ruimte tusschen de kachel en een daarom heen geplaatst scherm.

In ketelhuizen en dergelijke lokalen, waar het meestal zeer warm is, werden voor het afvoeren der warme lucht steeds goede resultaten verkregen door middel van speciaal daartoe geconstrueerde dakvensters, welke parallel aan het grondvlak kunnen worden opengezet; deze ventilatiemiddelen worden dan ook steeds meer in toepassing gebracht.

De dagverlichting van verschillende werklokalen liet nog wel eens wat te wenschen over; in niet minder dan 25 inrichtingen werd dan ook op verbeteringen aangedrongen. Over het algemeen werd in dit opzicht nogal naar mijn raad geluisterd, althans bij volgende bezoeken bleek, dat niettegenstaande nimmer een dwingend voorschrift was gegeven, toch in ruim $^2/_3$ dier inrichtingen de noodige verbetering was aangebracht. Blijkbaar moet echter in de meeste gevallen eerst door ondervinding de wenschelijkheid worden aangetoond, want ook bij nieuw op te richten fabrieken moet nog zeer dikwijls op meerder glasoppervlak worden aangedrongen.

Kleedkamers en schaftlokalen. Feitelijk kunnen slechts zeer weinige vertrekken, welke als zoodanig worden aangeduid, op dien naam aanspraak maken, doch waar de wet ze in het meerendeel der fabrieken niet eischt, moet er al spoedig genoegen mede worden genomen. Behalve in de vroeger genoemde fabrieken werden nog nette schaftlokalen aangetroffen in een steenfabriek te Franeker, alsmede in een paar gasfabrieken; de overige waren voor het meerendeel afgeschoten fabrieksgedeelten waar een tafel met banken waren geplaatst.

Voor het ophangen van kleeren werden meestal slechts haken aangetroffen, daar men over het algemeen zelfs de eenvoudigste kleerkastjes nog te duur vond.

Privaten. De inrichting der privaten blijft in de meeste inrichtingen gebrekkig, wat vooral in de grootere plaatsen is toe te schrijven aan het algemeen gebruikelijke tonnenstelsel. Mag dit voor gewone woonhuizen nog eenigszins te verdedigen zijn, voor inrichtingen, waar veel personeel werkt en waar geen gelegenheid bestaat het privaat ver buiten het gebouw te plaatsen, is voortdurend toezicht noodig, wil men een eenigszins dragelijken toestand in het leven houden. Het is dan ook niet te verwonderen dat nog 27 malen een onvoldoenden toestand, wat plaatsing, ventilatie en reinheid aangaat, werd aangetroffen.

Zindelijkheid. In een achttal werkplaatsen moest op beter witten der muren, in 17 lokalen op beter schrobben der vloeren worden aangedrongen.

In 30 inrichtingen, hoofdzakelijk gasfabrieken, olieslagerijen, slijperijen en drukkerijen was voor de werklieden geen of geen voldoende waschgelegenheid aanwezig en moest deze bij gevolg worden voorgeschreven. Over het algemeen bestond hiertegen zeer veel tegenkanting; niet alleen van de werkgevers, maar ook van de werklieden en het kan niet ontkend worden, dat zelfs dáár, waar dergelijke inrichtingen uitnemend zijn ingericht en ook den noodigen tijd tot wasschen gegeven wordt, daarvan nog maar een uiterst matig gebruik gemaakt wordt; terwijl meestal niet de minste moeite wordt genomen ze ook maar eenigszins zindelijk te doen blijven.

Doelmatige sproeibaden werden gedurende de Verslagjaren ingericht in de locomotiefremise der Staatsspoor te Leeuwarden, in de werkplaats der Noordfriesche locaalspoorwegmaatschappij, in die van de Ned. Tramwegmaatschappij te Sneek en in de gasfabrieken te Dokkum, Sneek en Heerenveen.

Tegen mijne voorschriften tot het inrichten van waschgelegenheden werd in twee gevallen beroep aangeteekend doch in beide gevallen werd dit ongegrond verklaard en het voorschrift ongewijzigd gehandhaafd. Aangezien één dezer werkgevers desondanks toch in gebreke was gebleven aan het voorschrift te voldoen werd hiervan proces-verbaal opgemaakt en de patroon veroordeeld tot een geldboete van 3 gulden. (1)

Schadelijke stof, gassen en dampen. Waar bij de meeste arbeiders overwegend bezwaar bestaat tegen het dragen van respiratoren, is het inademen van schadelijk stof feitelijk alleen te verhinderen door dit ter plaatse, waar het ontstaat, machinaal af te zuigen. In die richting werd dan ook zooveel mogelijk gewerkt; thans zijn in alle machinale slijperijen dergelijke inrichtingen aangebracht. Wel werken ze allen nog niet even goed, doch waar de meeste niet door deskundigen doch uit zuinigheid zonder voorafgaande berekening door de fabrikanten zelf zijn aangebracht, moeten de goede verhoudingen eerst door de praktijk worden gevonden.

Ten einde te voorkomen, dat jongens beneden 16 jaren, in aanraking komen met stof van loodhoudend glazuur, niettegenstaande hun eigen gezondheidstoestand of die hunner familieleden dit minder wenschelijk doet zijn, werd een zestal jongens waarvoor in de drie tegelfabrieken dit gevaar bestaat, geregeld elke twee maanden door den medisch adviseur geneeskundig onderzocht. De wettelijk vereischte verklaring werd echter steeds afgegeven.

Een door een der fabrikanten tot den minister gericht verzoek om het

---

(1) Tijdens het opmaken van het Verslag moest ook tegen den tweeden appellant voor hetzelfde feit proces-verbaal worden opgemaakt en ook de eerste wederom worden bekeurd, daar hij nog steeds niet aan het voorschrift had voldaan. De boeten bedroegen nu voor beiden f 1.

mogelijk te maken, dat dit onderzoek zoo noodig ook tusschentijds kan verricht worden door een ter plaatse wonend geneesheer, schijnt niet voor inwilliging vatbaar te zijn geweest, althans van eene aanwijzing als zoodanig werd door mij niets vernomen.

Door mijn ambtgenoot in de 6e inspectie werd mijn aandacht gevestigd op eene brochure van Dr. med. F. Blum getiteld: „Untersuchungen über Blei-vergiftungen und ihre Verhütung in industriellen Betrieben", waarin betoogd werd, dat het wasschen met gewone zeep van handen, welke met lood bedeeld zijn, geen voorbehoedmiddel is tegen het gevaar van loodvergiftiging, aangezien hierbij een loodzeep wordt gevormd, welke aan de handen blijft kleven en op zich zelf niet minder gevaarlijk is.

Ten einde dit gevaar te ontgaan wordt dan het gebruik van „Akrimninseife" aangeraden, waarbij het lood door de daarbij zich ontwikkelende zwavelwaterstof tot onschadelijk zwavellood wordt gebonden. In verband met deze mededeelingen werden door mij met deze zeep proeven genomen in twee tegelfabrieken en in twee drukkerijen. Het bleek toen, dat in de eerstgenoemde fabrieken alle personen, welke met de geglazuurde niet gebakken voorwerpen in aanraking komen, als vernisgevers, schilders enz. zelfs na herhaald flink wasschen met gewone zeep nog zeer duidelijk sporen van loodverbindingen aan hunne handen vertoonden, terwijl dit in de drukkerijen ook het geval was bij de personen, die de vormen in elkaar zetten en voor een klein gedeelte eveneens bij de letterzetters. Op grond hiervan werd het gebruik dezer zeep ernstig aanbevolen en tot op heden wordt zij dan ook in een tegelfabriek en eene drukkerij dagelijks gebruikt.

In andere fabrieken echter stuit het gebruik nog af op de bruine kleur en minder aangename reuk, welke de handen behouden na het gebruik der zeep alsmede op den prijs, welke veel hooger is dan die van andere zeep, terwijl elk stuk slechts korten tijd haar goede werking blijft bezitten.

In de stroocartonfabriek te Leeuwarden, waar nog steeds geen goede oplossing was gevonden tot afvoer der zoo hinderlijke waterdampen, heeft men een begin gemaakt met het aanbrengen van houten kokers met trechtervormige openingen boven de droogcylinders en daarmede aanvankelijk goede resultaten verkregen, zoodat die proeven nu op grooter schaal zullen worden voortgezet.

In een aardappelmeelfabriek, waar bij de bewerking zeer hinderlijke dampen van zwavelig zuur ontstonden, werd eene machinale afzuiging dier dampen voorgeschreven. Deze inrichting kan echter eerst bij het eerstvolgend seizoen worden beoordeeld.

Drinkwater. Voor drinkwater is men bijna overal aangewezen op regenwater, dat behalve in buitengewoon droge zomers, als waardoor het jaar 1904 zich kenmerkte, meestal in voldoende hoeveelheid aanwezig was.

Toch moest nog in twee fabrieken het maken van een regenwaterbak worden voorgeschreven.

Beveiliging tegen ongevallen. Het voorkomen van ongevallen door brand, welke het gevolg zou kunnen zijn door de aanwezigheid van hout in schoorsteenen of rookgeleidingen, werd gedurende deze jaren krachtig voortgezet. In niet minder dan 65 bakkerijen werden nog houten boezembalken aangetroffen, die echter nu alle vervangen zijn door ijzeren. Dat evenwel niet alle bakkers daartoe vrijwillig zijn overgegaan, blijkt wel uit het feit dat 51 bekeuringen plaats hadden voor overtredingen van art. 11 sub 1 van het Kon. besluit van 7 December 1896 (*Stbl.* n⁰. 215).

Ook de meeste houten onderovendeuren zijn langzamerhand door ijzeren vervangen, niettegenstaande de rechtbank te Heerenveen van meening was, dat daaraan geen gevaar verbonden was. Dergelijke opvatting werd ook gehuldigd door den kantonrechter te Beetsterzwaag, die er niet van overtuigd kon worden, dat het bewaren van hout op een oven gevaar voor het ontstaan van brand kan opleveren en deswege een bakker vrijsprak van de hem ten laste gelegde overtreding, gehandeld te hebben in strijd met art. 11 sub 2 van het bovengenoemd Kon. besluit. In 17 rijwielherstelinrichtingen moest er wederom op gewezen worden, dat het bewaren van benzine in een glazen flesch gevaar voor ontploffing zou kunnen opleveren en in één daarvan werd deze waarschuwing door den eigenaar niet eerder opgevolgd dan nadat hij daarvoor was bekeurd.

Ten einde een begin van brand te kunnen blusschen worden tegenwoordig in tal van werkplaatsen z.g. theofakkels aatgetroffen. De proeven met dit bluschmiddel genomen, welke ik toevallig in de gelegenheid was bij te wonen, waren van dien aard, dat ik daarmede voorloopig genoegen meen te moeten- nemen. In hoeverre de vulling echter op den duur aan haar doel zal beantwoorden, zal de ondervinding nog moeten leeren.

Wat betreft het beveiligen van gevaarveroorzakende machinedeelen werd 58 maal voorgeschreven een vliegwiel te beveiligen; 60 malen dat riemen of ander laag drijfwerk en 100 malen dat tandraderen moesten worden beschut. Beveiligingen voor centrifugesnaren moesten in 34 fabrieken worden aangebracht of verbeterd; torninrichtingen voor stoommachines 29 maal en veiligheidszwengels voor exploisie-motoren 11 maal worden voorgeschreven. Tevens werd nog 16 maal aangedrongen op het aanbrengen van riemuitzetters en was in 41 inrichtingen geen voldoende gelegenheid om bij het aanzetten of buitentijds stoppen der machine het voorgeschreven sein te kunnen geven. Met betrekking tot houtbewerkingswerktuigen werd 24 maal op betere beveiliging aangedrongen en in 21 molens moesten rond de loopers van de maalsteenen banden worden gelegd om het uiteen vliegen daarvan te voorkomen. Ten einde het gevaar van ongevallen tengevolge

van het vallen van trappen, door luiken enz. zooveel mogelijk te voorkomen, moest 58 maal gewezen worden op de bepaling, dat de trappen minstens aan éene zijde van eene stevige leuning of stevig traptouw moesten zijn voorzien; moest 6 maal de trap zelf vernieuwd worden, moesten 57 malen vloer- en wandopeningen worden om- of beschut en moest van 18 molens de zwichtstelling meer of minder worden hersteld.

Ten opzichte van het bovengenoemde werd in 26 gevallen een schriftelijk voorschrift gegeven. Eenmaal werd hiertegen beroep aangeteekend, doch in alle gevallen werden de door mij gegeven voorschriften gehandhaafd. Voor zooveel mogelijk werd elk voorschrift kort nadat de termijn verstreken was, gecontroleerd en in verreweg de meeste gevallen was dan, althans in hoofdzaken, daaraan voldaan. In 7 gevallen bleek echter noch voorschrift, noch waarschuwing te hebben geholpen en moest tot het opmaken van proces-verbaal worden overgegaan.

Op verzoek van de inspecteurs van den arbeid werd door den medisch adviseur de inhoud van 4 soorten verbandkistjes samengesteld, welke naar gelang van de grootste en van de gevarenkansen in fabrieken en werkplaatsen zouden moeten worden voorgeschreven. Deze inhoudsopgaven bleken in de praktijk zeer gemakkelijk te zijn; daarvan wordt zooveel mogelijk een gedrukt model aan alle fabrikanten uitgereikt. In het geheel werden nog in 115 inrichtingen geen voldoende verbandmiddelen aangetroffen. Toch blijft deze alleszins goede maatregel nog zonder veel nut, ja kan zij somtijds gevaar opleveren indien niet tenminste één persoon er mede kan omgaan en dit is meestal nog niet het geval. Door mij werd dan ook herhaaldelijk de medewerking van verschillende doktoren verzocht om de fabrikanten in de streek, waar zij gevestigd waren, hiervan op de hoogte te helpen en hoewel dit nu in enkele plaatsen met succes wordt gedaan, is in tal van plaatsen de toegezegde medewerking weder ingetrokken, toen het bekend werd, dat waarschijnlijk gesubsidieerde verbandcursussen zouden worden gehouden. Hoewel het nut daarvan in plaatsen met groote fabrieken zeer zeker niet valt te ontkennen, vermeen ik toch dat in eene inspectie als deze, waar de industrie te gering in omvang en te veel verspreid is om deze cursussen tot hun recht te doen komen, met bovengenoemde voorlichting in kleinen kring beter resultaten zouden verkregen worden.

Gedurende de Verslagjaren werden door mij ontvangen 1816 opgaven van ongevallen ingevolge art. 12 der Veiligheidswet en 1802 kennisgevingen krachtens art. 61 der Ongevallenwet 1901. Het verschil in beide getallen is hoofdzakelijk een gevolg daarvan, dat niet in alle bedrijven, welke verzekeringsplichtig zijn ook een tak van fabrieks- of handwerksnijverheid wordt uitgeoefend. Voor een groot deel vielen deze ongevallen voor bij het lossen van booten en in spoor- en trambedrijven. Het aantal ongevallen, voorgevallen in niet-verzekeringsplichtige bedrijven, was uiterst gering,

zooals ook duidelijk blijkt uit de staten VIII, IX en X van 1903 en VIII, IX en X van 1904, waarin alleen van deze ongevallen een statistiek wordt verstrekt. De statistische bewerking der overige ongevallen werd met goedvinden van den Minister van Binnenlandsche Zaken aan het bestuur der Rijksverzekeringsbank overgelaten.

Waar echter de voorgevallen ongevallen uit een oogpunt van veiligheid toch voor de arbeidsinspectie van groot belang blijven, daar zij veelal eene aanwijzing geven in hoeverre deze nog hier of daar te wenschen overlaat, meen ik toch hier niet te mogen nalaten enkele dier ongevallen nog nader te bespreken.

Het aantal ongevallen, waarvan mij bekend werd, dat zij een doodelijken afloop hadden, bedroeg in 1903 11 en in 1904 7, waarvan een drietal voorvielen in bedrijven, waarop de Veiligheidswet niet van toepassing is. De oorzaken waren in het kort de volgende:

1°. een olieslagersknecht geraakte bekneld tusschen het gaande werk van de kantsteenen en den muur der werkplaats. Waarschijnlijk heeft hij een luik in die muur willen sluiten en is na op de houten balken van het gaande werk te zijn gaan zitten daar afgegleden. Slechts door het plotseling stilstaan van den windmolen werd men het ongeval gewaar;

2°. door het breken van een der sporten, viel een andere olieslagersknecht van de ladder, waarop hij stond;

3°. een werkman van een zuivelfabriek viel op weg naar het station, waarschijnlijk door een beroerte getroffen, in het water en verdronk;

4°. hetzelfde overkwam ook een timmerman die zich naar zijn werk begaf;

5°. een ierschipper verdronk door het omslaan van zijn bootje;

6°. tengevolge van het bij stormweer aan den grond geraken van het roer werd de kapitein van een stoomboot door het stuurrad over boord geslagen en verdronk;

7°. bij het oprijden van een brug met een met twee paarden bespannen wagen, kwam deze laatste te kantelen en geraakte te water. De bestuurder daarvan, pakhuisknecht van een meelmolen, is daarbij verdronken;

8°. een tramconducteur kreeg bij een deraillement hevige brandwonden, tengevolge van den uit den ketel ontsnappenden stoom;

9°. een verversknecht bekwam hevige brandwonden bij het uitbranden van verfvaten;

10°. toen een timmermansknecht in een zuivelfabriek bezig was met het schoonmaken van een stoomketel, waarvan de spuikraan was blijven openstaan, begon men den ketel af te spuien, tengevolge waarvan het heete water plotseling door de gemeenschappelijke spuileiding in den ketel werd gespoten en de arbeider daardoor zoodanige brandwonden ontving, dat hij kort daarop overleed;

11°. een grondwerker viel van een paard en stierf tengevolge van een schedelbreuk;

12°. een koetsier viel van een wagen en stierf tengevolge van een schedelbreuk;

13°. een besteller van Van Gend en Loos werd bij het oversteken van de spoorrails door een locomotief gegrepen en overreden;

14°. een werkman in de stroocartonfabriek wilde een riem leggen op een langzaam draaiende schijf, waarvan het onderste gedeelte in een gleuf van den werkvloer draaide. Waarschijnlijk is hij daarbij uitgegleden en toen met zijn hoofd bekneld geraakt tusschen schijf en vloer, tengevolge waarvan hij doodelijk gekwetst werd;

15°. een ander werkman in de stroocartonfabriek, die de jacobsladder moest schoonmaken, waarmede het gesneden stroo naar boven wordt getransporteerd, had geheel onnoodig deze daartoe eerst in beweging gebracht. Waarschijnlijk is hij toen uitgegleden en tusschen riem en rol geraakt, waarbij hij verpletterd werd.

16°. bij het neerlaten van vaten in een schip brak het hijschtouw en kreeg de molenaarsknecht, die zich daarbij bevond, een zoodanigen stoot van de ladder tegen de borst, dat hij kort daarop overleed.

17°. een opperman, werkzaam bij een in aanbouw zijnden molen, werd op weg naar het privaat door eene duizeling overvallen, viel daarbij met het hoofd op een der stukken hout en overleed aan eene hersenschudding.

18°. bij het graven van een kuil stortte plotseling een der wanden ineen en kwam de aarde met zulk een kracht tegen de borst van den in den kuil staanden arbeider, dat diens borst geheel werd ingedrukt.

Slechts het onder 10°. genoemde ongeval was een gevolg van het niet-nakomen eener wettelijke bepaling. Ware deze toch opgevolgd en het door mij dienaangaande nader gegeven voorschrift nagekomen, dan had dit niet kunnen geschieden. Nu echter had de machinist de spuileiding van den ketel, die schoongemaakt werd, niet alleen niet afgekoppeld van de gemeenschappelijke leiding van beide ketels, doch hij had uit verregaande nalatigheid ook de spuikraan nog open laten staan en was toen naar huis gegaan. In dien tijd nu was de leerling gekomen en deze had, niet wetende dat er iemand in de ketel was, de spuikraan van den anderen ketel opengedraaid met het reeds genoemde noodlottige gevolg. De rechtbank oordeelde dan ook dat hier art. 307 van het Wetboek van Strafrecht toepasselijk was en veroordeelde den machinist tot een maand gevangenisstraf. Wegens overtreding van art. 19 sub 16 van het Kon. besluit van 7 December 1896 (*Stbl.* no. 215), werd de directeur der fabriek tevens veroordeeld tot eene geldboete van *f* 10.—.

Hoe groot veelal de nalatigheid in het nemen van dergelijke voorzorgen is, blijkt wel daaruit, dat bij een bezoek enkele dagen daarna bij eene

andere zuivelfabriek gebracht, eveneens werd geconstateerd dat de stoomketel werd schoongemaakt zonder dat de noodige voorzorgen waren in acht genomen en dit niettegenstaande de directeur mij even te voren medegedeeld had geheel en al met de oorzaken van het ongeval op de hoogte te zijn. Voor deze nalatigheid werd hij gestraft met eene geldboete van *f* 40.—.

Ten einde in afwijking der bij de staten gevolgde methode, waar de ongevallen groepsgewijze werden vermeld, een overzicht te verkrijgen van alle ongevallen, voorgevallen in een bepaald bedrijf, volgen hier, gerangschikt naar de oorzaken, alle ongevallen, welke voorvielen in de machinefabrieken, scheepswerven voor ijzeren bouw en textielfabrieken, benevens die, welke plaats hadden in de in deze inspectie alles overheerschende industrie n.l. die der vervaardiging van zuivelproducten.

BEDRIJF.	1 — Krachtwerktuigen.	2 — Drijfwerk.	3 — Werktuigen voor het bewerken v. metalen.	4 — Werktuigen voor het bewerken van hout.	5 — Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen.	6 — Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges, enz.	7 — Liften, lieren, kranen.	8 — Wagens en transport van voorwerpen.	9 — Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	10 — Vallende voorwerpen.	11 — Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers.	12 — Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen.	13 — Stoomketels en kooktoestellen.	14 — Andere oorzaken.	Totaal.
Machinefabrieken	„	„	3	„	„	„	1	4	3	7	9	„	„	3	30
Scheepswezen (ijzeren bouw)	„	„	9	5	„	„	1	9	7	11	4	3	„	19	68
Textielfabrieken .	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	„	„	2
Zuivelfabrieken .	1	„	„	„	2	5	„	17	35	8	2	19	1	19	109

Hoewel, althans wat de drie eerste soorten bedrijven aangaat uit dit lijstje geen bepaalde conclusies mogen worden getrokken, doordat er in deze inspectie slechts respectievelijk 4, 13 en 2 kleine inrichtingen toe behooren, blijkt toch wel direct, dat in alle bedrijven tal van ongevallen voorkomen bij het transport, tengevolge van vallen en door het vallen van voorwerpen op eenig lichaamsdeel; alle ongevallen, welke voor het grootste deel voorkomen hadden kunnen worden door het in acht nemen van meerdere voorzichtigheid door de arbeiders zelve.

In de zuivelfabrieken kwamen uit den aard der zaak nogal eens brandwonden voor tengevolge van het veelvuldig gebruik van stoom en warm water, alsmede ook verwondingen tengevolge van het spatten van zwavelzuur bij melkonderzoek. Dit laatste is echter te voorkomen door gebruik

van een z.g.n. schudapparaat, dat daarvoor dan ook steeds wordt aanbevolen.

De drie ongevallen, waarvan geen kennisgeving vanwege de Rijksverzekeringsbank werd ontvangen, waren allen overkomen aan de bedrijfshoofden zelve. Geen hunner was verzekerd tegen ongevallen doch de ongevallen waren gelukkig niet van ernstigen aard.

Hinderwet in verband met de Veiligheidswet. Slechts éénmaal werd ingevolge art. 2 der Veiligheidswet het bouwplan eener op te richten fabriek aan mijn oordeel onderworpen alvorens de aanvraag om vergunning tot oprichting bij het gemeentebestuur was ingediend. Wel kwam het eenige malen meer voor, dat men van te voren persoonlijk het bouwplan kwam bespreken en ik geef aan deze wijze van handelen de voorkeur, daar men dan nog meer in de gelegenheid is wijzigingen te doen aanbrengen, die wel niet direct door de wet gevorderd worden, doch bevorderlijk zijn voor eene hygiënische inrichting.

Over het algemeen echter wordt behalve bij den bouw van zuivelfabrieken maar zeer weinig gevoeld voor alles, wat buiten het strikt noodzakelijke ter verbetering kan worden gedaan. Het kost meestal heel wat moeite eene betere verlichting of luchtververschinq te doen aanbrengen wanneer er, zij het dan ook nog zulke geringe, meerdere kosten mede gemoeid zijn. Daarbij blijft het altijd een groot bezwaar, dat meestal eerst eene vergunning om te bouwen wordt aangevraagd en dan, wanneer het gebouw bijna gereed is, eene aanvraag krachtens de Hinderwet wordt ingediend. In die gevallen toch zal men slechts noodgedrongen nog eenige verandering aanbrengen en het zou daarom wel gewenscht zijn indien de gemeentebesturen er op aandrongen, dat beide vergunningen tegelijkertijd of in omgekeerde volgorde werden aangevraagd. Nu ontving ik zelfs eenmaal een verzoek van een burgemeester om eene aanvraag met den meesten spoed te behandelen aangezien het betrokken bedrijfshoofd, een bakker, anders te lang zonder vergunning zou moeten blijven werken.

Zooals uit de staten XI blijkt, werd gedurende de Verslagjaren op 115 aanvragen tot oprichting en op 47 aanvragen tot uitbreiding gunstig beschikt, terwijl de oprichting van 1 inrichting werd geweigerd. Drie malen kwam het voor, dat eene voorwaardelijke vergunning werd verleend zonder dat de voorwaarden aan mijn oordeel waren onderworpen; in een geval werd een voorwaarde, bepalende, dat de ramen gesloten zouden moeten blijven, op mijn verzoek geweigerd.

Ook werd nog eenmaal bemerkt dat een meelmolen was opgericht zonder dat het gemeentebestuur de stukken ter mijner kennis had gebracht.

HOOFDSTUK IV.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN.

In mijn vorig Verslag was ik in staat enkele mededeelingen te doen omtrent eenige zieken- en pensioenfondsen, waarvan het bestaan mij tijdens de inspecties bekend werd, doch deze lijst kan in dit Verslag niet worden aangevuld. Hieruit mag echter niet de gevolgtrekking worden gemaakt, dat in deze inspectie zeer weinig voor de zieken wordt gedaan; het is een zeer natuurlijk gevolg van de weinig omvangrijke industrie, die in tal van kleinere zeer verspreid liggende fabriekjes wordt uitgeoefend en waardoor bijna nergens zooveel arbeiders bijeen zijn, dat een afzonderlijk zieken- of pensioenfonds reden van bestaan zou hebben. Wel vindt men in tal van gemeenten of dorpen plaatselijke ziekenbussen, waarvan ook werklieden lid zijn, doch uit den aard der zaak zijn deze dan altijd in de minderheid en kan dus niet speciaal met hun belangen rekening worden gehouden. Bij de meeste nuttige instellingen, welke in Friesland worden aangetroffen, doet zich hetzelfde geval voor. Een bepaald gedeelte der bevolking profiteert daarvan en onder dat gedeelte bevinden zich ook meestal arbeiders. Zoo is het o. m. ook gesteld met vereenigingen, welke ten doel hebben het verstrekken van goede en goedkoope woningen. Het grootste gedeelte der bewoners behoort meestal niet tot dat gedeelte der arbeidende bevolking, waarop onze Verslagen betrekking hebben, doch waar deze laatste er toch ook van kunnen profiteeren en zeer zeker voor hen in de eerste plaats van groot belang zijn, verdienen zij toch onze aandacht.

Ik meen dan ook niet te mogen nalaten hier enkele mededeelingen te doen betreffende eene dergelijke vereeniging, welke op dat gebied haar sporen heeft verdiend en te Leeuwarden bij iedereen bekend is, n.l. de vereeniging „Eigen brood bovenal”.

Opgericht in 1858 ving zij in 1862 haar werkzaamheden aan met den bouw van 24 woningen, welke 8 jaar later door 24 andere woningen werden gevolgd. Al deze woningen, bestaande uit eene ruime kamer, loods en beschoten zolder, voorzien van een tuintje met bleek en van waterleiding, waren steeds verhuurd tegen den prijs van *f* 1.30 per week. Aangezien

daarna door particuliere bouwers voldoende woningen werden gesticht, werd de bouw van nieuwe woningen door de vereeniging gestaakt tot 1904, toen weder werd overgegaan tot den bouw van 60 nieuwe huisjes. Rekening houdende met de eischen des tijds werden deze thans wat grooter gemaakt en bevatten zij twee vertrekken van 5.65 × 4 M. en 5.16 × 2.5 M., benevens zolder, en zijn zij ook allen weder voorzien van tuintje en waterleiding; zij zullen voorloopig met het oog op het groote aantal liefhebbers verhuurd worden voor den prijs van *f* 1.90 per week. Het eigendom der vereeniging vormt nu een volslagen stadswijk, welke met haar breede straten met aanliggende tuintjes en bijbehoorend plantsoen een aangenamen indruk maakt.

Behalve door het verschaffen van goede woningen deed deze vereeniging een zeer verdienstelijk werk door het aankoopen en afbreken van krotten in dicht bevolkte buurten. Het vrijkomende terrein werd toch aan de gemeente overgedragen en zoodoende wat licht en lucht verschaft aan de bewoners dezer sombere buurten.

Wellicht is het hier ook de plaats om enkele mededeelingen te doen omtrent de sociale toestanden van eene categorie van arbeiders welke eveneens niet direct onder het toezicht der arbeidsinspectie vallen, doordat de plaats, waar zij den arbeid verrichten, bijna dagelijks verandert, n.l. die der eikschillers.

Het eikschillen geschiedt in deze inspectie voornamelijk in het oosten der provincie, in de omstreken van Beetsterzwaag en in het zuiden van van Gaasterland. Men vindt daar verschillende gronden, welke rendabel gemaakt worden door ze te beplanten met eikenhout, dat dan om de tien of twaalf jaar kan worden gekapt.

Het hout wordt in den regel niet voor rekening van de eigenaars der gronden bewerkt, doch in het najaar bij opbod verkocht. De opkoopers zijn òf personen, die hierin voor een groot deel hun bestaan vinden òf personen, die op deze wijze eenige bijverdienste trachten te maken, als opzichters van landgoederen enz.

De werkzaamheden, welke nu bij het eikschillen voorkomen zijn de volgende:

De boomen of boompjes worden geveld en daarvan eerst de dikke en vervolgens de dunne takjes gekapt. De groote takken worden dan aan stukken gezaagd en deze met den achterkant van een bijl geklopt, tot de bast berst en er afgehaald kan worden.

Het overblijvende hout wordt dan al naarmate de dikte in twee of meer stukken gekloofd. De bast wordt verder in de zon gedroogd en aan bossen gebonden. Voor deze werkzaamheden worden door de opkoopers werklieden aangenomen en eene eigenaardigheid hierbij is, dat dit in hoofdzaak landarbeiders zijn uit Gelderland, en voornamelijk uit de omstreken van Nunspeet.

De reden hiervan schijnt te zijn dat zij bereid zijn zeer lange werkdagen te maken, ongeveer 20 pCt. goedkooper werken dan de arbeiders uit deze streken en dat zij door elk jaar getrouw terug te komen, geheel met den arbeid bekend zijn.

Aangezien nu bij den verkoop steeds de voorwaarde wordt gesteld dat het hout uiterlijk 20 Juni geschild moet zijn en het kappen niet vroeger kan geschieden dan begin Mei, doordat voor dien tijd de bast niet gemakkelijk loslaat, moet het kappen dus in korten tijd geschied zijn.

Een gevolg hiervan is dat, wil men eenige verdiensten van beteekenis hebben, het voordeelig is het geheele gezin te laten medewerken en elken dag zoolang mogelijk te werken. In den regel treft men dan ook steeds groote gezinnen aan en is hier kinderexploitatie algemeen.

Het laatste wordt daarbij in de hand gewerkt, doordat volgens de Leerplichtwet ook voor dezen arbeid verlof moet worden verleend. Het zware werk, d. w. z. het kappen der boomen en dikke takken geschiedt door de volwassen mannen en grootere jongens, het minder zware, doch even vermoeiende werk door vrouwen en kinderen. De kinderen, waarvan er werden aangetroffen van 5 jaar, staan den geheelen dag in een kuil eenigszins gebogen over een stuk boomstam, waarop dan het stuk hout wordt gelegd, dat met de linkerhand wordt vastgehouden en met de rechter geklopt. De kleinere kinderen kruipen onderwijl rond of liggen in eenen tot wieg ingerichten kruiwagen en worden zoo noodig onder het werk door gevoed.

De werkzaamheden vangen gewoonlijk aan des morgens te 3 uur en eindigen niet voor 9 uur 's avonds, gedurende welken tijd alleen op het heetst van den dag wat wordt gerust. De maaltijden worden ter plaatse genuttigd en 's avonds logeert de geheele familie of eenige families te zamen in een schuur van een boer, welke daartoe door den opkooper wordt gehuurd. In een der slaapgelegenheden werden niet minder dan 18 personen van verschillende seksen en leeftijd bijeen getroffen.

De betaling geschiedt gewoonlijk per 1000 bossen en wel ongeveer *f* 1.20 voor 1000 bossen dikke en ongeveer *f* 0.75 voor 1000 bossen dunne takken. Op deze wijze werkende kan een man met 2 kinderen flink doorwerkende ongeveer *f* 15 per week verdienen. De gezondheid der kinderen kan echter door dezen overmatigen arbeid niet worden bevorderd.

De inspecteur van den arbeid in de 9e inspectie:

C. C. A. Last.

Leeuwarden, den 18en Augustus 1905.

Staat I. **Jaar 1903.**

OVERZICHT

van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de bepalingen der Arbeidswet en Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

De invulling had plaats van de kolommen:

3 en 4 volgens opgave van Gemeentebesturen;
5—11, 15 en 16 volgens opgave van H.H. Burgemeesters;
14 volgens opgave van H.H. Commissarissen der Koningin;
17 en 18 volgens opgave van H.H. Ambtenaren van het O.M.;
13 volgens opgave van den Heer Inspecteur der Rijksveldwacht.

a = algemeene; *e* = enkele; *v* = verschillende; *vd. tz.* = voortdurend toezicht; *g* = geene.

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	FABRIEKEN EN / Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	in den / Aan / uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids / Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Friesland.						
1	Achtkarspelen . . .	„	1	65	98	110	77
2	Ameland	2	„	„	„	„	„
3	Baarderadeel. . . .	2	„	32	20	30	30
4	Barradeel	1	„	27	49	46	24
5	't Bildt	„	„	30	52	31	18
6	Bolsward	1	2	72	99	108	86
7	Dantumadeel. . . .	1	„	32	35	30	28
8	Dokkum	„	„	70	64	113	64
9	Doniawerstal. . . .	1	„	26	42	54	18
10	Eangwirden	„	„	11	8	17	7
11	Ferwerderadeel. . .	1	1	40	23	28	25
12	Franeker	2	2	76	119	214	161
13	Franekeradeel . . .	„	1	26	62	15	12
14	Gaasterland	„	„	29	37	35	29
15	Harlingen	„	„	123	137	155	125
16	Haskerland	1	4	94	101	191	133
17	Hemelumer Oldephaert en Noordwolde . .	1	„	27	10	25	25
18	Hennaarderadeel . .	„	„	28	22	25	25
19	Hindeloopen	„	„	2	1	2	2
20	Idaarderadeel . . .	„	1	47	38	50	39
21	Kollumerland c. a. .	„	„	33	54	55	19

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
33	16	*vd. tz.*	60	194	”	”	13	”	1
”	”	5	”	”	”	”	2	”	”
”	10	112	”	29	”	”	11	1	”
22	17	58	40	89	”	”	28	1	2
13	22	96	76	47	”	”	20	1	”
22	39	137	19	15	”	”	32	1	6
2	2	4*a*	103	27	”	”	4	2	4
49	23	*vd. tz.*	67	15	”	”	14	1	2
36	”	*vd. tz.*	18	35	”	”	10	”	1
10	1	*vd. tz.*	10	2	”	”	8	”	”
3	11	*vd. tz.*	41	89	”	”	11	”	”
53	54	*vd. tz.*	29	”	”	”	27	”	2
3	40	”	50	89	”	”	11	”	2
6	35	*vd. tz.*	40	92	”	”	5	1	”
30	73	*vd. tz.*	34	”	”	”	45	1	2
58	15	”	41	61	”	”	14	2	2
”	1	*v*	”	25	”	”	7	2	”
”	1	112	14	39	”	”	5	”	3
”	”	”	”	”	”	”	2	”	”
11	12	4*a*	”	107	”	”	27	”	”
36	18	99	26	41	”	”	7	”	”

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN — in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprich-ting.	uit-breiding.	in den — Aan — Fabrieken en werk-plaatsen met gewaar-merkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids — Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Leeuwarden	9	12	527	634	544	347
23	Leeuwarderadeel . .	2	„	81	104	129	90
24	Lemsterland	2	„	57	58	81	69
25	Menaldumadeel . . .	1	1	54	55	25	21
26	Oostdongeradeel . .	„	3	61	65	65	37
27	Ooststellingwerf . .	2	1	46	19	31	27
28	Opsterland	5	„	80	44	61	61
29	Rauwerderhem . . .	„	„	19	14	22	22
30	Schiermonnikoog . .	„	„	2	8	4	„
31	Schoterland	3	1	95	93	109	79
32	Sloten	„	„	7	7	8	8
33	Smallingerland . . .	4	1	103	131	148	118
34	Sneek	5	4	147	187	227	176
35	Stavoren	„	„	9	7	7	7
36	Tietjerksteradeel . .	2	1	66	74	105	63
37	Utingeradeel	1	„	36	42	48	28
38	Westdongeradeel . .	„	„	32	31	26	16
39	Weststellingwerf . .	1	2	103	120	124	120
40	Wonseradeel	2	„	68	63	78	77
41	Workum	1	„	65	41	64	63
42	Wijmbritseradeel . .	„	„	69	49	75	75
43	IJlst	1	2	14	21	29	28
	Totaal . .	54	40	2631	2938	3344	2479

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. — tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
197	412	1639	75	„	10	6	159	14	11
39	30	*e*	52	207	„	„	28	„	1
12	14	*vd. tz.*	19	139	„	„	15	1	1
4	33	268	45	116	„	„	21	„	1
28	5	66	82	55	„	„	12	5	2
4	2	*v*	77	66	„	„	5	4	„
„	2	*vd. tz.*	101	89	„	„	11	1	1
„	1	*e*	„	52	„	„	5	„	1
4	„	„	„	„	„	„	„	„	„
30	29	*vd. tz.*	57	97	„	„	17	2	2
„	9	*vd. tz.*	11	21	„	„	2	„	„
30	„	973	37	115	„	„	16	4	1
51	64	*vd. tz.*	„	„	„	2	93	1	„
„	„	4	„	3	„	„	2	1	„
42	12	*vd. tz.*	63	114	„	„	9	2	1
20	8	204	„	84	„	„	19	1	„
10	„	*vd. tz.*	86	55	„	„	5	„	„
4	22	*e*	56	133	„	„	16	1	7
1	12	*vd. tz.*	75	67	„	„	31	„	5
1	8	264	„	8	„	„	7	2	„
„	6	*4a*	„	205	„	„	11	„	„
1	„	*vd. tz.*	„	44	„	„	16	„	1
865	1059				10	8	803	52	62

OVERZICHT *van de verkregen gegevens betreffende de naleving van de*

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	FABRIEKEN EN					
		in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
				Aan			
				Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
		oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
	Friesland.						
1	Achtkarspelen . . .	2	5	59	72	87	44
2	Ameland	„	„	1	1	1	1
3	Baarderadeel . . .	4	1	41	26	28	28
4	Barradeel	„	1	40	74	77	42
5	't Bildt	1	1	40	62	37	22
6	Bolsward	2	2	98	115	114	95
7	Dantumadeel	„	„	65	49	49	31
8	Dokkum	„	„	88	92	111	66
9	Doniawerstal	1	„	25	58	51	18
10	Eangwirden	1	1	21	19	36	22
11	Ferwerderadeel . . .	1	„	45	48	48	35
12	Franeker	3	3	102	135	134	75
13	Franekeradeel . . .	„	„	32	58	16	15
14	Gaasterland	1	„	37	39	41	33
15	Harlingen	„	3	124	175	164	124
16	Haskerland	1	1	115	139	182	127
17	Hemelumer Oldephaert en Noordwolde . .	1	„	27	16	20	20
18	Hennaarderadeel . .	„	„	27	18	26	26
19	Hindeloopen	„	„	4	1	4	4
20	Idaarderadeel . . .	2	„	52	34	50	40
21	Kollumerland c.a. .	2	1	53	69	69	33

bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet, gerangschikt naar de gemeenten.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.							kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door				
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
43	*g*	„	66	144	„	„	11	1	„
„	*g*	„	„	„	„	„	„	„	„
„	9	4	„	46	„	„	12	1	1
35	12	„	28	65	„	„	23	6	„
15	20	76	64	84	„	„	10	1	„
19	32	91	22	97	„	„	36	2	„
18	*g*	4	51	74	„	„	13	2	2
45	29	*vd. tz.*	73	65	„	„	22	3	1
33	*g*	*vd. tz.*	11	51	„	„	6	„	„
14	*g*	*vd. tz.*	2	26	„	„	6	„	„
13	11	*g*	31	122	„	„	5	„	„
59	*g*	*vd. tz.*	15	10	„	„	32	2	„
1	42	12	7	43	„	„	14	1	„
8	1	*vd. tz.*	18	98	„	„	2	1	1
40	80	*vd. tz.*	20	54	5	1	51	14	2
55	20	*e*	13	93	„	„	27	4	1
„	*g*	*v*	„	54	„	„	6	„	1
„	1	*vd. tz.*	10	92	„	„	9	2	„
„	*g*	*vd. tz.*	„	„	„	„	„	„	„
10	20	4	3	112	„	„	22	„	„
36	17	6	43	119	„	„	8	„	„

Volgnummer.	NAMEN DER GEMEENTEN.	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot: oprichting.	uitbreiding.	FABRIEKEN EN in den Aan: Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids: Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
1	2	3	4	5	6	7	8
22	Leeuwarden	9	9	455	638	557	365
23	Leeuwarderadeel . .	2	1	108	124	131	74
24	Lemsterland	2	„	68	73	81	69
25	Menaldumadeel . . .	2	2	62	79	49	39
26	Oostdongeradeel . .	„	1	63	60	81	44
27	Ooststellingwerf . .	2	„	49	37	36	33
28	Opsterland	4	2	81	61	66	63
29	Rauwerderhem . . .	„	„	25	6	21	21
30	Schiermonnikoog . .	„	„	1	2	5	9
31	Schoterland	2	1	116	131	142	84
32	Sloten	„	1	13	8	9	9
33	Smallingerland . . .	2	„	123	102	181	134
34	Sneek	3	5	191	235	255	181
35	Stavoren	„	„	11	13	9	9
36	Tietjerksteradeel . .	2	1	96	89	92	57
37	Utingeradeel	3	1	50	52	59	38
38	Westdongeradeel . .	1	1	29	21	25	19
39	Weststellingwerf . .	2	„	83	137	127	117
40	Wonseradeel	1	„	95	79	107	98
41	Workum	1	2	64	48	57	57
42	Wijmbritseradeel . .	1	1	91	63	70	60
43	IJlst	„	„	14	14	27	27
	Totaal . .	61	47	2984	3372	3532	2499

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal kaarten voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-politie. Rijks-veldwacht.	Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.	AANTAL kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen. Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
192	424	2689	43	„	12	14	248	16	27
57	45	*e*	51	187	„	„	34	6	7
12	13	*vd. tz.*	27	165	„	„	36	1	„
10	13	180	38	96	„	„	31	„	1
37	4	57	57	165	„	„	11	1	„
3	*g*	*e*	48	118	„	„	2	2	1
3	*g*	*vd. tz.*	138	136	„	„	24	2	2
g	2	*vd. tz.*	„	66	„	„	4	„	„
5	*g*	*vd. tz.*	„	„	„	„	„	„	„
58	39	*vd. tz.*	61	162	„	„	24	2	„
g	7	3	2	27	„	„	3	„	1
47	41	12	69	113	„	1	37	1	1
74	94	350	12	„	3	10	85	11	4
g	*g*	8	„	10	„	„	„	„	„
35	8	*vd. tz.*	57	111	„	„	10	1	„
21	24	171	„	79	„	„	36	„	„
6	1	„	26	75	„	„	3	„	„
10	13	„	48	147	„	„	14	2	2
9	15	*vd. tz.*	74	151	„	„	28	3	„
g	3	4	„	45	„	„	15	1	1
10	12	4	„	228	„	„	24	„	5
„	*g*	„	„	40	„	„	29	„	„
1033	1052				20	26	1013	89	61

OVERZICHT *van de fabrieken en werkplaatsen, vermeld in kolom 5 van Staat I, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal bedrijven in de provincie Friesland.
1	Aardewerk, glas enz.	55
2	Diamant enz.	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz. . . .	65
4	Bouwbedrijven	638
5	Chemische nijverheid enz.	25
6	Hout- en stroobewerking enz.	141
7	Kleeding en reiniging	476
8	Kunstnijverheid	2
9	Leder, wasdoek enz.	92
10	Oer, steenkolen, turf enz.	2
11	Metalen (bewerking van)	233
12	Stoom- en andere werktuigen enz. . .	51
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	122
14	Papier	12
15	Textiele nijverheid	49
16	Gas en electriciteit	3
17	Voedings- en genotmiddelen.	665
	Totaal . .	2631
	Totalen over 1904 . .	2984

Staat III.

OVERZICHT

van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen in de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	5	17	22	18	358	”	”	4	2
2	Diamant enz.	”	”	”	”	”	”	”	”	”
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	9	13	20	14	240	”	”	”	”
4	Bouwbedrijven	1	6	9	14	256	”	”	”	”
5	Chemische nijverheid enz. .	”	”	”	”	”	8	”	”	”
6	Hout- en stroobewerking enz.	1	10	9	17	242	”	”	”	”
7	Kleeding en reiniging . . .	”	3	3	6	70	12	22	53	67
8	Kunstnijverheid	”	”	”	”	”	”	”	”	”
9	Leder, wasdoek enz. . . .	1	”	3	2	63	”	”	”	”
10	Oer, steenkolen, turf . . .	”	”	”	”	”	”	”	”	”
11	Metalen (bewerking van) . .	4	17	22	27	389	”	”	”	”
12	Stoom- en andere werkt. enz.	1	4	8	12	106	”	”	”	”
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	3	7	12	6	149	”	”	”	”
14	Papier	”	2	3	1	56	”	”	”	”
15	Textiele nijverheid	2	4	7	8	63	”	”	”	”
16	Gas en electriciteit	”	”	”	2	28	”	”	”	”
17	Voedings- en genotmiddelen	9	39	70	88	2199	”	3	2	4
	Totaal	36	122	188	215	4219	20	25	59	73

(1) In 6 dezer bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.
(2) » 7 » » » » » »

...n de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

...personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
27	37	490	20	7	"	"	2	6 [1])	5
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	296	31	5	"	"	12	"	15
"	"	286	25	"	"	"	4	"	21
"	3	11	2	"	"	"	1	"	1
"	"	279	33	9	"	"	3	10	13
244	22	502	97	1	"	"	"	"	96
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	"	71	21	2	"	"	"	"	19
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	459	79	7	"	"	4	"	68
"	"	131	18	3	"	"	4	"	11
"	"	177	23	1	"	"	4	2	16
6	"	68	7	"	"	"	1	"	6
2	"	86	9	1	"	"	2	"	6
"	"	30	4	1	"	"	1	"	2
62	27	2503	410	116	"	"	21	56 [2])	219
343	89	5389	779	153	"	"	59	76	498

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	13	35	52	32	692	„	6	3	6
2	Diamant enz.	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	1	10	15	16	99	„	1	1	„
4	Bouwbedrijven	4	25	46	45	623	„	„	„	„
5	Chemische nijverheid enz. .	„	„	4	1	182	„	„	„	„
6	Hout- en stroobewerking enz.	8	19	25	29	425	„	1	„	„
7	Kleeding en reiniging . . .	3	13	11	13	169	22	89	134	141
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	„	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz. . . .	3	2	8	12	163	„	„	„	„
10	Oer, steenkolen, turf . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	5	17	39	33	443	„	„	„	„
12	Stoom- en andere werkt. enz.	1	4	7	11	148	„	„	„	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	3	14	12	22	221	„	„	„	„
14	Papier	„	3	3	3	259	„	„	„	„
15	Textiele nijverheid	„	„	4	2	83	„	„	„	„
16	Gas en electriciteit	„	„	„	1	19	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	6	24	46	49	1440	„	„	„	„
	Totaal	47	166	272	269	4966	22	97	138	147

[1]) In 16 dezer bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

de bezochte fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

rsonen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
45	35	919	37	14	”	”	1	16 [1])	7
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	143	25	”	”	”	3	”	21
”	1	744	172	”	”	”	4	”	168
”	”	187	22	13	”	”	3	7	13
3	1	511	65	8	”	”	3	3	45
492	73	1160	164	”	”	”	”	”	164
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	188	69	2	”	”	”	1	67
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	537	170	2	”	”	4	”	164
”	”	171	35	2	”	”	5	”	27
”	”	272	60	2	”	”	1	”	57
1	”	269	7	4	”	”	”	”	6
”	”	89	17	1	”	”	1	”	15
”	”	20	5	1	”	”	2	”	2
15	20	1600	213	60	”	”	25	37	108
556	130	6810	1061	109	”	”	52	64	854

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12–16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		$9\frac{1}{2}$ uur.		10 uur.		$10\frac{1}{2}$ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	"	"	"	"	2	6	6	75	9	51
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	1	2	4	7	13	33	3	3	6	11
4	Bouwbedrijven	2	5	2	3	2	2	3	10	6	10
5	Chemische nijverheid enz.	1	3	"	"	"	"	"	"	"	"
6	Hout- en stroobewerking enz.	"	"	"	"	3	5	4	12	10	20
7	Kleeding en reiniging	26	140	3	6	25	131	6	35	24	120
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	"	"	2	5	1	1	2	2
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van)	"	"	2	3	12	22	3	4	23	41
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	1	1	2	2	2	3	3	5	6	14
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	2	3	"	"	1	1	4	5	9	19
14	Papier	"	"	"	"	"	"	3	6	2	6
15	Textiele nijverheid	"	"	1	1	2	3	1	13	2	6
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	1	1	"	"	1	1
17	Voedings- en genotmiddelen.	14	23	5	9	25	36	13	30	59	206
	Totaal	47	177	19	31	90	248	50	199	159	507 [1]

[1]) Hieronder zijn begrepen 8 vrouwen, hoofden van bedrijven, die langer dan 11 uur werken.
[2]) » » » 8 mannen, waarvan de werktijd niet was na te gaan (in 8 bedr.)

fabrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
"	"	"	"	1	29	4	124	6	103	3	24	1	9	1	22	2	16	2	31	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	2	5	65	9	59	6	50	9	60	"	"	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	4	1	2	8	82	2	21	6	79	3	31	3	34	"	"	1	3
"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"	1	7	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	"	"	"	"	1	10	8	82	6	63	5	34	1	16	5	24	"	"	6	12
2	5	1	1	1	2	2	5	5	9	3	19	5	15	2	8	2	4	"	"	2	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	4	"	"	6	31	2	7	10	21	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	5	47	2	10	16	58	9	88	34	134	4	26	8	21	"	"	1	5
"	"	1	3	3	25	1	2	4	14	3	8	5	18	"	"	1	36	"	"	"	"
"	"	"	"	1	2	"	"	3	15	3	10	7	71	2	8	7	43	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	3	25	"	"	3	26	"	"	"	"	1	5	"	"	"	"
"	"	1	3	1	1	1	27	1	15	1	6	2	4	"	"	2	7	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	3	24	"	"	1	4	"	"	"	"	"	"	"	"
27	73	6	41	21	75	12	73	54	306	36	296	80	366	26	350	71	316	12	60	62	243
31	81	14	113	46	248	33	328	124	800	71	568	158	766	39	461	102	506	14	91	72	265 [2])

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal. 9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	2	23	"	"	1	15	5	26	22	163
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	2	6	2	5	6	15	7	12	5	6
4	Bouwbedrijven.	4	5	3	3	14	20	11	12	73	82
5	Chemische nijverheid enz.	1	1	"	"	"	"	"	"	2	4
6	Hout- en stroobewerking enz.	2	13	2	3	5	11	6	11	22	48
7	Kleeding en reiniging	101	446	3	8	54	223	9	30	80	282
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	"	"	2	2	5	5	4	4	14	14
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van).	"	"	1	2	17	20	11	14	52	59
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	"	"	1	1	3	3	6	11	7	8
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	1	6	1	1	5	6	3	9	24	28
14	Papier.	"	"	"	"	2	2	1	5	2	3
15	Textiele nijverheid	1	30	"	"	"	"	"	"	3	6
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	1	1	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen.	25	32	"	"	15	36	11	28	42	65
	Totaal.	139	562	15	25	127	356	75	163	348	768

(1) Hieronder zijn begrepen 64 mannen in 29 bedrijven, waarvan de werktijd niet was na te gaan.

[F]abrieken en werkplaatsen, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
... bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
1	18	"	"	1	21	1	70	14	267	3	68	7	63	2	37	8	130	1	18	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2	13	2	11	6	14	10	35	6	24	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	6	19	"	"	20	87	11	55	60	224	15	51	39	120	3	14	16	52
1	2	12	17	"	"	"	"	7	67	1	10	5	44	"	"	3	30	"	"	3	12
1	1	1	4	1	2	2	6	18	189	"	"	13	71	5	18	9	40	1	6	8	88
3	6	1	3	1	2	1	2	19	34	9	22	18	29	4	7	13	36	6	14	6	16
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	3	3	8	7	23	3	9	18	24	7	26	25	62	"	"	4	8
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	6	"	"	6	13	3	5	34	75	8	42	32	88	17	44	41	114	6	14	20	41
"	"	1	1	4	14	5	47	7	18	1	5	12	50	"	"	4	10	"	"	1	3
"	"	"	"	"	"	1	2	8	26	2	5	8	24	3	6	22	80	1	7	15	72
"	"	"	"	3	3	1	2	1	1	1	13	1	240	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	3	13	45	"	"	2	5	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	4	"	"	1	3	2	8	"	"	"	"	"	"	2	4
9	112	4	12	27	81	8	73	36	207	13	89	45	334	10	86	57	184	5	21	90	240
8	158	11	48	57	172	37	257	190	1063	54	323	223	1204	63	275	221	806	23	94	165	536 1)

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:		Totaal der vergunningen in de 9e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:	burgemeesters in de provincie:	
No.	OMSCHRIJVING.	Friesland.	Friesland.	
7	Kleeding en reiniging:			
	a. Dameskleerenmakerijen .	1	5	6
	b. Dameshoedenmakerijen. .	7	„	7
	c. Stoffenververijen	1	„	1
	d. Strijkerijen	1	1	2
9	Leder, wasdoek enz.	„	1	1
	Schoenwerkfabrieken . . .	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen:			
	Cichoreifabrieken.	„	1	1
	Totaal	10	8	18

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.
Voor zoover bekend werd op geene aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden arbeidsduur, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		Aantal malen door:		Totaal der vergunningen in de 9e inspectie.
		den Commissaris der Koningin in de provincie:	burgemeesters in:	
No.	OMSCHRIJVING.	Friesland.	Friesland.	
3	Boek- en steendrukkerijen:			
	Courantendrukkerijen . . .	"	1	1
7	Kleeding en Reiniging:			
	a. Dameskleerenmakerijen .	9	19	28
	b. Dameshoedenmakerijen .	8	3	11
	c. Strijkerijen	"	1	1
9	Leder, Wasdoek enz.:			
	Schoenwerkfabrieken . . .	1	2	3
17	Voedings- en genotmiddelen:			
	Cichoreifabrieken.	1	"	1
	Banketbakkerijen.	1	"	1
	Totaal . . .	20	26	46

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende gemeenten deze vergunningen werden uitgereikt.

Voor zoover bekend werd op 3 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop een*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet				
			Aantal over				
			van art.				
			3	5	6	7	10, 1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Panfabrikant	"	"	"	"	"	"
3	Drukker	1	"	"	"	"	1
4	Schilder	1	"	"	"	"	1
	Timmerman	6	1	"	"	"	5
	Aannemer	"	"	"	"	"	"
	Steenhouwer	"	"	"	"	"	"
5	Olieslager	"	"	"	"	"	"
6	Strooperser	"	"	"	"	"	"
	Stoelenmaker	1	"	"	"	"	"
	Kuiper	"	"	"	"	"	"
	Meubelmaker	2	"	"	"	"	2
7	Hoofd eener chemische wasscherij	1	"	"	"	"	1
	Dameskleerenmaakster	3	1	"	"	"	2
	Dameshoedenmaakster	1	"	"	"	"	2
9	Schoenmaker	3	1	"	"	"	1
11	Smid	3	"	"	"	"	"
	Koperslager	1	"	"	"	"	"
13	Scheepsbouwer	2	"	"	"	"	3
14	Lompensorteerder	"	1	"	"	"	"
16	Dir. Gasfabriek	"	"	"	"	"	"
17	Cichoreifabrikant	1	"	"	"	"	1
	Koffiebrander	"	"	"	"	"	"
	Bierbottelaar	2	"	"	"	"	1
	Bakker	13	2	5	"	"	4
	Boonenlezer	"	"	"	"	"	"
	Sigarenfabrikant	1	"	"	"	"	2
	Dir. Zuivelfabriek	4	"	"	"	"	3
	Vleeschhouwer	4	"	3	"	"	1
—	Schipper	2	2	"	"	"	"
	Totaal	52	8	8	"	"	30

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

					Veiligheidswet.						
tredingen				Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen					Totaal aantal overtredingen.
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)			van art. 12	van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
”	”	”	”	”	”	2	”	”	”	”	2
”	”	”	”	1	4	”	”	”	”	”	”
”	1	”	”	2	”	”	”	”	”	”	”
”	3	”	”	9	7	6	1	”	”	”	7
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	4	”	4	”	”	”	4
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	2	2
1	2	”	”	5	1	”	”	”	”	2	2
”	”	”	”	1	1	1	”	”	”	”	1
”	3	”	”	6	”	”	”	”	”	”	”
”	2	”	”	4	”	”	”	”	”	”	”
1	1	”	”	4	”	”	”	”	”	”	”
”	2	”	1	3	2	2	”	”	”	”	2
”	”	”	1	1	”	”	”	”	”	”	”
1	3	”	”	7	2	2	”	”	”	”	2
”	”	”	”	1	1	3	”	”	”	”	3
”	1	”	”	1	1	1	”	”	”	”	1
”	1	”	”	2	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	1	1
”	1	”	”	2	”	”	”	”	”	”	”
2	5	”	”	18	30	”	”	”	37	”	37
”	”	”	”	”	1	”	1	”	”	”	1
”	3	”	”	5	”	”	”	”	”	”	”
”	4	”	”	7	2	”	”	”	”	2	2
”	1	”	”	5	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	2	”	”	”	”	”	”	”
5	33	”	2	86	62	20	6	”	37	8	71

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10,1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart
1	Steenfabrikant	2	"	"	"	"	2
	Panfabrikant	1	"	"	"	"	"
3	Drukker	2	"	6	"	"	"
	Fotograaf	1	"	"	"	"	"
4	Aannemer	"	"	"	"	"	"
	Behanger	"	"	"	"	"	"
	Schilder	1	"	"	"	"	1
	Steenhouwer	"	"	"	"	"	"
	Directeur gemeentereiniging	"	"	"	"	"	"
	Opperman	1	"	1	"	"	"
5	Olieslager	"	"	"	"	"	"
6	Timmerman	7	"	1	"	"	13
	Houtzager	"	"	"	"	"	"
	Stoelenfabrikant	1	"	"	"	"	"
	Kuiper	2	"	"	"	"	1
	Meubelmaker	"	"	"	"	"	"
7	Dameskleerenmaakster	11	1	12	"	"	7
	Dameshoedenmaakster	13	"	23	"	"	"
	Hoofd eener chemische wasscherij	1	"	1	"	"	"
	Hoofd eener strijkinrichting	1	"	1	"	"	"
9	Schoenmaker	3	"	3	"	"	"
11	Smid	7	"	1	"	"	1
	Koperslager	3	"	"	"	"	2
	Transporteeren	57	1	49	"	"	27

veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen.					Veiligheidswet.						
10, 4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen. van art. 12	13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
"	3	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	2	2	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	7	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	2
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	2	2
"	7	"	"	21	12	11	"	"	"	"	11
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	4	4
"	1	"	"	1	1	"	1	"	"	"	1
1	1	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	5	"	"	25	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	"	25	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"
1	2	"	3	8	1	1	"	"	"	"	1
1	2	"	1	6	1	1	"	"	"	"	1
3	26	"	6	112	24	20	1	"	"	6	27

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
	Transport . .	57	1	49	„	„	27
	Kachelfabrikant	„	„	„	„	„	„
12	Rijwielfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Rijwielhersteller	„	„	„	„	„	„
	Machinefabrikant	„	„	„	„	„	„
13	Wagenmaker	1	„	„	„	„	„
	Scheepsbouwer	2	„	„	„	„	1
14	Directeur cartonfabriek. . . .	„	„	„	„	„	„
	Papierenzakkenfabrikant . . .	1	„	„	„	„	2
	Lompensorteerder	„	„	„	„	„	„
15	Vlasbraker	3	1	„	„	„	2
17	Bakker.	13	1	5	„	„	4
	Cichoreifabrikant	„	„	„	„	„	„
	Meelfabrikant	„	„	„	„	„	„
	Slager	6	„	5	„	„	3
	Vischrooker	1	„	„	„	„	„
	Directeur zuivelfabriek	1	„	„	„	„	1
—	Schipper	4	4	„	„	„	„
	Totaal . .	89	7	59	„	„	40

tredingen					Veiligheidswet.						
10,4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
3	26	"	6	112	24	20	1	"	"	6	27
"	"	"	"	"	2	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	"	"	"	1	1	2
"	"	"	"	"	1	"	"	"	2	"	2
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	1	"	"	1	1	1	1	"	"	"	1
1	1	"	"	3	1	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	1
"	2	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	2	2	"	"	"	"	2
"	2	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"
1	6	"	"	17	14	2	1	"	14	"	17
"	"	"	"	"	2	1	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	1	1
"	3	"	"	11	5	5	"	"	"	"	5
"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	2	4	"	"	"	"	5	5
"	"	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"
5	42	"	7	160	61	35	3	"	17	13	67

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7. Zondagsarbeid.	10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart '03 (*Stbl.* nº 83).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº. 215). ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	Totaal.
0,50	1	„	„	„	„	2	2	„	„	1	„	„	1	„	7
1,—	1	„	„	„	11	1	10	„	1	14	5	„	7	„	50
1,50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
2,—	3	„	„	„	13	1	14	„	„	3	„	„	„	„	34
2,50	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
3,—	2	3	„	„	4	1	5	„	1	„	„	„	18	2	36
4,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
5,—	1	2	„	„	„	„	1	„	„	2	1	„	2	„	9
6,—	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	3
7,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
8,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
10,—	„	2	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	7	3	14
12,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
15,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
20,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
25,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
50,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Totaal	8	8	„	„	30	5	33	„	2	20	6	„	37	8	157

OVERZICHT *van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel									Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel					Totaal
	3.	5.	6.	7.	10 1e lid.	10 4e lid.	11.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 21 Jan. 1897 (*Stbl.* n⁰. 46).	12.	13.	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215).		
	Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.	Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst			Geene mededeeling van een ongeval.	Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
0,50	„	4	„	„	„	1	„	„	„	2	„	„	1	„	8
1,—	„	2	„	„	10	„	6	„	1	6	„	„	„	1	26
1,50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	1
2,—	„	4	„	„	12	2	10	„	„	1	1	„	1	1	32
2,50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3,—	3	4	„	„	13	2	13	„	3	24	1	„	5	8	76
4,—	„	2	„	„	1	„	6	„	„	„	„	„	„	„	9
5,—	1	25	„	„	1	„	3	„	„	1	„	„	3	„	34
6,—	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	4
7,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	2
8,—	„	12	„	„	3	„	4	„	„	„	„	„	„	„	19
10,—	2	4	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	2	1	12
12,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
15,—	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	3
20,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
25,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
50,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1
Totaal	7	59	„	„	40	5	42	„	7	35	2	„	17	13	227

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aarde-werk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steen-drukkerijen enz.	Groep 4 — Bouw-bedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	„	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	1	„	2	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	1	„	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	„	„	„	„	„
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	„	„	„	„	„	„	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders; uitglijden enz.	„	„	„	1	„	„	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	„	„	1	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	„	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	2	1	3	„

aar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunst-nijver-heid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steen-kolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewer-king van)	Groep 12 — Stoom- en andere werk tuigen enz.	Groep 13 — Scheeps-bouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijver-heid.	Groep 16 — Gas en electrici-teit.	Groep 17 — Voe-dings- en genot-mid-delen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"		"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	2
"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	4	"	"	"	11

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen, ingevolge ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901; *gerangschikt*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas, enz.	Groep 2 — Diamant. enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . .	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
2	Drijfwerk	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
7	Liften, lieren, kranen .	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
8	Wagens en transport van voorwerpen	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
10	Vallende voorwerpen .	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
13	Stoomketels en kooktoestellen	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
14	Andere oorzaken . . .	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
	Totaal	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,

rt. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen
aar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
der Ongevallenwet, gerangschikt naar de

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	"	"	"	"	"	"	"
2	Drijfwerk	"	"	"	"	"	"	"
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	"	"	"	"	"	"	"
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	"	"	"	"	"	"	"
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	"	"	"	"	"	"	"
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	"	"	"	"	"	"	"
7	Liften, lieren, kranen .	"	"	"	"	"	"	"
8	Wagens en transport van voorwerpen	"	"	"	"	"	"	"
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	"	"	"	1	"	"	"
10	Vallende voorwerpen .	"	"	"	"	"	"	"
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	"	"	"	"	"	"	"
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	"	"	"	"	"	"	"
13	Stoomketels en kooktoestellen	"	"	"	"	"	"	"
14	Andere oorzaken . . .	"	"	"	"	"	"	"
	Totaal	"	"	"	1	"	"	"

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge artikel 61
oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	”	”	”	1	3

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den*

Volgnummer.	Aard der verwonding.		Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen.	Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2		Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3		Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4		Armen en handen	„	„	„	1	„	2	„
5		Vingers	„	„	„	„	1	„	„
6		Bovenlichaam . .	„	„	„	1	„	„	„
7		Onderlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
8		Voeten	„	„	„	„	„	1	„
9	Brandwonden		„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .		„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood		„	„	„	„	„	„	„
	Totaal		„	„	„	2	1	3	„

aard der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	1	”	”	”	5
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	2	”	”	”	3
”	”	”	”	”	”	1	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	4	”	”	”	11

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	„	„	„	„
5	Vingers	„	„	„	„	„	„	„
6	Bovenlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
7	Onderlichaam . .	„	„	„	„	„	„	„
8	Voeten	„	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	„	„	„	„

der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 der de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	„	„	„	„
2	Beleedigde deelen. Oogen	„	„	„	„	„	„	„
3	Beleedigde deelen. Aangezicht	„	„	„	„	„	„	„
4	Beleedigde deelen. Armen en handen	„	„	„	„	„	„	„
5	Beleedigde deelen. Vingers	„	„	„	„	„	„	„
6	Beleedigde deelen. Bovenlichaam	„	„	„	1	„	„	„
7	Beleedigde deelen. Onderlichaam	„	„	„	„	„	„	„
8	Beleedigde deelen. Voeten	„	„	„	„	„	„	„
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen	„	„	„	„	„	„	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	„	„	„	1	„	„	„

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge artikel 61
de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	”	”	”	1	3

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	1	„	„	„
4	Woensdag.	„	„	„	„	„	1	„
5	Donderdag	„	„	„	1	„	1	„
6	Vrijdag.	„	„	„	„	1	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	„	„	1	„
	Totaal	„	„	„	2	1	3	„

waarop deze plaats hadden, en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	2	”	”	”	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	2	”	”	”	3
”	”	”	”	”	1	4	”	”	”	11

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	"	"	"	"	"	"	"
2	Maandag	"	"	"	"	"	"	"
3	Dinsdag	"	"	"	"	"	"	"
4	Woensdag.	"	"	"	"	"	"	"
5	Donderdag	"	"	"	"	"	"	"
6	Vrijdag.	"	"	"	"	"	"	"
7	Zaterdag	"	"	"	"	"	"	"
	Totaal	"	"	"	"	"	"	"

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen. turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar de dagen,*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	„	„	„	„	„	„	„
3	Dinsdag	„	„	„	„	„	„	„
4	Woensdag	„	„	„	„	„	„	„
5	Donderdag	„	„	„	„	„	„	„
6	Vrijdag	„	„	„	„	„	„	„
7	Zaterdag	„	„	„	1	„	„	„
	Totaal	„	„	„	1	„	„	„

Veiligheidswet, voor zoover die kennisgevingen niet werden ontvangen ingevolge art. 61 der waarop deze plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen enz.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	3
„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	3

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Friesland.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Steenfabrieken	„	„	2	„
	Draineerbuizenfabrieken	„	„	1	„
3	Drukkerijen	1	„	4	„
4	Pompmakerijen.	2	„	2	„
5	Vetsmelterijen	1	„	„	„
	Olieslagerijen	1	„	1	„
6	Houtzagerijen	1	„	2	„
	Kuiperijen	„	„	1	„
	Lijstenmakerijen	1	„	„	„
11	Schaatsenfabrieken	„	„	1	„
	Metaalwarenfabrieken	„	„	1	„
	Kachelfabrieken	1	„	„	„
	Smederij met krachtwerktuig	2	„	„	„
	„ zonder „	1	„	„	„
12	Machinale reparatiefabrieken	1	„	1	„
	Rijwielfabrieken	2	„	„	„
13	Wagenmakerijen	1	„	1	„
14	Papierenzakkenfabrieken	1	„	„	„
15	Stoffenververijen	1	„	„	„
16	Gasfabrieken	1	„	3	„
17	Mosterdmalerijen	1	„	„	„
	Tabakskerverijen	3	„	3	„
	Transporteeren . . .	22	„	23	„

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Friesland. tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Transport . . .	22	„	23	„
	Bokkingrookerijen	1	„	„	„
	Bakkerijen	23	„	3	„
	Zuivelfabrieken.	3	„	8	„
	Meelfabrieken	„	„	3	„
	Korenmolens	2	„	1	„
	Koffiebranderijen	„	„	1	„
	Slagerijen met krachtwerktuig	1	„	„	„
	Cichoreifabrieken	„	„	1	„
	Kindermelkfabrieken	1	„	„	„
	Poeliersbedrijven	1	„	„	„
	Totaal . . .	54	„	40	„

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge de Hinderwet, voor zoover die aanvragen inrichtingen betroffen die tevens fabriek of werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Friesland.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Panfabriek	1	„	1	„
	Kalkblusscherijen	„	„	1	„
	Steenfabrieken	1	„	2	„
	Kleimalerijen	„	„	1	„
	Tegelfabrieken	„	„	1	„
	Cementsteenfabrieken	1	„	„	„
3	Drukkerijen	1	„	3	„
4	Timmerfabrieken	5	„	„	„
5	Olieslagerijen	1	„	4	„
	Vetsmelterijen	1	„	„	„
6	Houtzagerijen	1	„	1	„
	Kuiperijen	1	„	„	„
11	Smederijen met krachtwerktuig . . .	2	„	1	„
	„ zonder „ . . .	1	„	„	„
12	Machinefabrieken	1	„	„	„
	Rijwielherstellerijen	2	„	„	„
13	Scheepswerven	2	„	„	„
	Wagenmakerijen	„	„	1	„
15	Vlaszwingelarijen	1	„	„	„
16	Electr. verlichtingfabrieken	1	„	„	„
	Gasfabrieken	„	„	3	„
17	Sigarenfabrieken	1	„	1	„
	Transporteeren . . .	24	„	20	„

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning, overeenkomstig de Hinderwet, in de provincie Friesland.			
		tot oprichting		tot uitbreiding	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
	Transport . . .	24	„	20	„
	Meelfabrieken	3	„	2	„
	Bakkerijen	18	„	11	„
	Zuivelfabrieken	5	1	6	„
	Korenmolens	1	„	3	„
	Tabakskerverijen	2	„	2	„
	Lijnkoekenfabrieken	2	„	„	„
	Slagerijen met krachtwerktuig	2	„	„	„
	Koffiebranderijen	2	„	„	„
	Cichoreifabrieken	„	„	1	„
	Zoutziederijen	„	„	1	„
	Kandijfabrieken	„	„	1	„
	Fabrieken van zuivelbereidingsstoffen .	1	„	„	„
	Theewegerijen met krachtwerktuig . .	1	„	„	„
	Totaal . . .	61	1	47	„

VERSLAG

van de ambtsbezigheden van den medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie gedurende de jaren 1903 en 1904.

INLEIDING.

Bij Kon. besluit van 18 Februari 1903, n⁰. 76, Kabinet, werd ik benoemd tot medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie, en zulks met ingang van 1 April 1903.

Met ingang van 1 April 1903 werd ik ingevolge beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 Maart 1903, L[a]. C, Afd. A, aangewezen als geneeskundige, bedoeld bij art. 2 sub 2*a* en 2*d* van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83), en art. 8 van het Kon. besluit van 18 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 86).

Tegelijk met die van de andere ambtenaren der arbeidsinspectie werden in het Kon. besluit van 24 April 1903 (*Stbl.* n⁰. 107), ook de werkkring en bevoegdheden geregeld van den medisch-adviseur. Ingevolge art. 4 van dit besluit werd bij Ministerieëele beschikking van 18 Mei 1903, L[a]. B, Afd. A, de gemeente 's Gravenhage als mijne standplaats vastgesteld.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 Nov. 1903, L[a]. B, Afd. A, zag ik mij aangewezen als geneeskundige, bedoeld bij art. 1 van het Kon. besluit van 4 Nov. 1903 (*Stbl.* n⁰. 272), tot nadere wijziging van art. 15 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83), zooals dat werd gewijzigd bij Kon. besluit van 13 Mei 1903 (*Stbl.* 142).

HOOFDSTUK I.

Nachtarbeid van vrouwen.

(Kon. besluit van 18 Maart 1903 (*Stbl.* n°. 86), tot vaststelling van een algemeenen maatregel van bestuur als bedoeld bij art. 5, 4de lid der Arbeidswet).

Op 1 April 1903 aanvaardde ik mijn ambt met de werkzaamheden, voortvloeiende uit de bepalingen van het Kon. Besl. van 18 Maart 1903 (*Stbl.* n°. 86,) meer speciaal van art. 8. Gemeld besluit dankt zijn ontstaan aan de wet van 21 Oct. 1902 (*Stbl.* n°. 185), tot aanvulling van art. 5 der Arbeidswet.

Onder de bepalingen, welke het mogelijk maken vrouwen boven den leeftijd van 16 jaar nachtarbeid te doen verrichten in het visscherijbedrijf, bekleedt art. 8 een voorname plaats. Het bevat de bepaling, dat het hoofd of de bestuurder van een bedrijf of onderneming ten aanzien eener vrouw, die na 10 uren des namiddags in of voor zijn bedrijf of onderneming haring speet, in het bezit moet zijn van een geneeskundige verklaring niet ouder dan één jaar, waaruit blijkt dat die vrouw zonder schade voor haar gezondheid des nachts kan speten.

Dientengevolge werden de gemeenten, waar ingevolge art. 2 van de gunstige bepalingen van het Speetbesluit mag worden gebruik gemaakt, achtereenvolgens bezocht, met name Huizen, Monnikendam, Ransdorp, Bunschoten, 't Bildt, Harlingen, Kampen en Stad-Vollenhoven. In 1904 strekte zich dit bezoek bovendien uit tot de gemeente Barradeel, welke ingevolge Kon. besluit van 6 Jan. 1904 (*Stbl.* n°. 2), alsnog aan de bestaande lijst van art. 2 was toegevoegd.

Wat het onderzoek der haringspeetsters zelf betreft, ben ik van het beginsel uitgegaan, dat als regel aan vrouwen, die 6 maanden zwanger waren, de bij art. 8 voorgeschreven verklaring zou worden geweigerd.

Verschijnselen van tuberlose, van welken aard ook, schenen mij eveneens tot uitsluiting te moeten leiden. Kwam ik tot vermoeden van andere ziekten, dan zou een nader onderzoek aan den lijve worden geëischt, alvorens tot afgifte eener verklaring over te gaan. Bij de beoordeeling omtrent de geschiktheid eener vrouw voor nachtarbeid heb ik voorts groot gewicht gelegd op den toestand der menstruatie, terwijl ten opzichte van gehuwde vrouwen steeds werd geïnformeerd, of zij in de zogingsperiode verkeerden,

in welk geval alsdan, naar gelang van omstandigheden, tot toelating of afwijzing werd besloten.

Voorts werd de 65-jarige leeftijd als grens gesteld, waarop voorloopig als regel nog verklaringen voor 't verrichten van nachtarbeid zouden worden uitgereikt.

Geleid door deze overwegingen heeft het onderzoek de volgende resultaten opgeleverd:

Jaar van onderzoek.	Gemeenten, genoemd bij artikel 2 van het Kon. besluit van 18 Maart 1903 (*Stbl.* n°. 86).	Aantal rookerijen.	Burgerlijke Staat der onderzochte vrouwen.			Totaal.	Te jong bevonden, d. i. beneden 16 jaren.	Afgewezen.		Totaal.	Niet verschenen.		Totaal.
			Gehuwd.	Weduwe.	Ongehuwd.			Gehuwd.	Ongehuwd.		Gehuwd.	Ongehuwd.	
1903	Huizen	10	61	4	113	178	„	1	2	3	3	5	8
	Monnikendam	18	37	9	16	62	3	2	3	5	5	1	6
	Ransdorp.	1	3	„	1	4	„	„	„	„	„	„	„
	Bunschoten	14	44	„	67	111	6	1	„	1	„	2	2
	't Bildt	2	6	„	6	12	„	„	„	„	„	„	„
	Harlingen	6	11	2	7	20	„	1	1	2	„	„	„
	Kampen	4	9	„	9	18	„	1	„	1	„	„	„
	Stad-Vollenhoven. . . .	7	18	1	8	27	1	4	1	5	„	„	„
	Totaal . .	62	189	16	227	432	10	10	7	17	8	8	16
1904	Huizen	10	56	5	104	165	1	4	2	6	„	1	1
	Monnikendam	18	28	7	13	48	1	1	1	2	„	„	„
	Ransdorp.	2	7	„	„	7	„	„	„	„	„	„	„
	Bunschoten	14	39	2	65	106	4	3	1	4	„	1	1
	't Bildt	2	2	„	3	5	„	„	„	„	„	„	„
	Harlingen	2	5	1	2	8	„	„	„	„	„	„	„
	Kampen	4	7	1	10	18	„	„	„	„	„	„	„
	Stad-Vollenhoven. . . .	7	16	„	6	22	1	2	„	2	„	„	„
	Barradeel	1	8	1	5	14	1	„	„	„	„	„	„
	Totaal . .	60	168	17	208	393	8	10	4	14	„	2	2

De leeftijdsverhouding eenerzijds van de ongehuwde vrouwen en weduwen, anderzijds van de gehuwde vrouwen, die onderzocht zijn, blijkt uit onderstaande tabellen:

A. STAAT *aanwijzende den leeftijd der onderzochte,* **ongehuwde vrouwen en weduwen.**

Jaar van onderzoek.	GEMEENTEN.	Aantal rookerijen.	Beneden 16 jaren.	16—20 jaren.	20—25 jaren.	25—30 jaren.	30—35 jaren.	35—40 jaren.	40—45 jaren.	45—50 jaren.	50—55 jaren.	55—60 jaren.	60—65 jaren.	65—70 jaren.	Boven 70 jaren.	Totaal.
1903	Huizen	10	„	56	38	14	2	2	3	1	1	„	„	„	„	117
	Monnikendam . . .	18	3	5	2	2	2	2	1	1	2	1	„	1	3	25
	Ransdorp	1	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
	Bunschoten	14	6	31	17	10	1	2	„	„	„	„	„	„	„	67
	't Bildt.	2	„	4	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6
	Harlingen	6	„	4	3	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	9
	Kampen	4	„	3	3	1	1	„	„	„	„	1	„	„	„	9
	Stad-Vollenhoven .	7	1	1	3	1	„	„	1	1	„	„	„	„	1	9
	Totaal . .	62	10	104	68	29	6	6	5	3	4	2	„	1	5	243
1904	Huizen	10	1	52	38	10	1	2	2	2	1	„	„	„	„	109
	Monnikendam . . .	18	1	5	2	1	2	1	3	„	3	1	„	„	1	20
	Ransdorp.	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Bunschoten	14	4	24	25	8	4	1	„	1	„	„	„	„	„	67
	't Bildt	2	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
	Harlingen	2	„	1	1	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	3
	Kampen	4	„	3	4	1	1	„	„	„	„	2	„	„	„	11
	Stad-Vollenhoven .	7	1	1	1	1	„	„	1	1	„	„	„	„	„	6
	Barradeel	1	1	2	2	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	6
	Totaal . .	60	8	91	73	21	8	5	6	4	4	4	„	„	1	225

B. STAAT *aanwijz·nde den leeftijd der onderzochte*, **gehuwde vrouwen.**

Jaar van onderzoek.	GEMEENTEN.	Aantal rookerijen.	16—20 jaren.	20—25 jaren.	25—30 jaren.	30—35 jaren.	35—40 jaren.	40—45 jaren.	45—50 jaren.	50—55 jaren.	55—60 jaren.	60—65 jaren.	65—70 jaren.	Boven 70 jaren.	Totaal.
1903	Huizen	10	„	5	12	7	15	8	8	4	2	„	„	„	61
	Monnikendam	18	1	1	2	2	7	4	5	7	„	4	2	2	37
	Ransdorp	1	„	„	„	„	1	„	2	„	„	„	„	„	3
	Bunschoten	14	„	7	9	7	5	7	6	2	1	„	„	„	44
	't Bildt	2	„	„	2	2	„	1	1	„	„	„	„	„	6
	Harlingen	6	„	1	3	„	1	2	1	2	1	„	„	„	11
	Kampen	4	„	1	„	3	1	2	1	„	1	„	„	„	9
	Stad-Vollenhoven . . .	7	1	„	2	1	1	1	2	3	1	2	2	2	18
	Totaal . .	62	2	15	30	22	31	25	26	18	6	6	4	4	189
1904	Huizen	10	1	9	10	6	7	8	9	4	2	„	„	„	56
	Monnikendam	18	„	„	2	2	7	5	3	5	1	2	1	„	28
	Ransdorp	2	„	„	„	1	1	1	2	1	1	„	„	„	7
	Bunschoten	14	„	4	8	4	9	6	5	2	1	„	„	„	39
	't Bildt	2	„	„	1	„	„	„	1	„	„	„	„	„	2
	Harlingen	2	„	„	1	1	„	1	„	1	1	„	„	„	5
	Kampen	4	„	1	„	1	3	„	„	1	1	„	„	„	7
	Stad-Vollenhoven . . .	7	„	1	3	1	„	1	2	2	2	2	1	1	16
	Barradeel	1	„	„	3	1	1	2	1	„	„	„	„	„	8
	Totaal . .	60	1	15	28	17	28	24	23	16	9	4	2	1	168

Wat betreft de redenen, welke tot afkeuring hebben geleid, moet worden vermeld, dat in 1903 negen vrouwen zijn afgewezen wegens hoogen leeftijd, vijf wegens zwangerschap, twee wegens chlorose en één wegens constitutie-anomalie (vermoedelijk latente lues.) In 1904 werd onder de ongehuwde vrouwen één meisje van 17 jaar afgewezen wegens een organisch hartgebrek, één meisje van 16 jaar op grond van algemeene lichaamszwakte en één meisje van 17 jaar wegens chlorose; voorts één weduwe, die bijna

den 73-jarigen leeftijd had bereikt. Van de gehuwde vrouwen werden er 2 uitgesloten wegens hoogen leeftijd, 1 wegens lichaamszwakte en onregelmatige hartswerking en 1 wegens bloedarmoede. Aan 6 vrouwen (resp. van 25, 21, 22, 44, 34 en 22 jaar) is een verklaring geweigerd, omdat zij in de zoog-periode verkeerden; daarentegen werd ze uitgereikt aan een jonge moeder, die een kind van 3 maanden zoogde, doch uitsluitend werkzaam was in de rookerij van haar ouders.

Bedrijfsziekten van eenigen omvang of ernstigen aard zijn onder de haringspeetsters niet geconstateerd. Alleen is in 1903 te Huizen een meisje aangetroffen, vertoonende aan den rechterduim een tendo-vaginitis crepitans, welke bij 't speten ontstaan was. Bedenkt men, dat een geschikte speetster 1000—1500 haringen in één uur aanrijgt en even zoo vaak de typische beweging met den duim moet maken, dan kan omtrent het aetiologisch moment bij zoo'n hyperfunctie wel geen twijfel bestaan. In rookerijen, waar druk gespeet wordt, heb ik daarenboven niet zelden vrouwen ontmoet met lichte excoriaties aan handen en voorarmen, welke op rekening moeten worden gesteld van het voortdurend werken in zout water. Voorts vertoonde één meisje een lichte conjunctivitis ten gevolge van een haringschubje, dat ze 4 weken te voren in een oog gekregen had; één gehuwde vrouw had eenige jaren te voren geleden aan acuut gewrichtsrheumatisme.

Menstruatie-anomalieën bij ongehuwde vrouwen zijn bij het onderzoek in 1903 vijfmaal waargenomen. In 2 gevallen golden 't klachten over ongeregelde, in 2 over amenorrhoe en in 1 geval over te profuse menstruatie. Bij 5 meisjes van 16 en 2 van 17 jaar waren de menses nog niet ingetreden. In 1904 was de verhouding nog gunstiger en werden slechts tweemaal klachten vernomen van gestoorde menstruatie: 1 geval van amenorrhoe en 1 geval van ongeregelde menstruatie. Bij 6 meisjes van ruim 16 jaar en 2 van 17 jaar waren de menses nog niet verschenen.

Gevallen van manifeste of latente tuberculose zijn onder de ter keuring voorgestelde vrouwen niet ontdekt. Aan een ongehuwde vrouw van 26 jaar, die 5 jaar te voren aan bloedspuwing geleden had en wier vader aan keeltering overleden was, doch overigens er gezond uitzag, werd pas een verklaring uitgereikt, nadat dienaangaande geruststellende mededeelingen van een arts ontvangen waren. Erfelijke belasting werd daarentegen negenmaal in 1903 en dertienmaal in 1904 geconstateerd; ten opzichte van 4 vrouwen bestond twijfel, of erfelijke belasting moest worden aangenomen. Percentsgewijze was de verhouding het minst gunstig te Huizen; toch kon uit inlichtingen, van de plaatselijke geneeskundigen verkregen, niet worden afgeleid, dat tuberculose in deze gemeente meer voorkomt dan elders. Erfelijke voorbeschiktheid voor zenuwlijden moest worden aangenomen bij 3 der onderzochte vrouwen; één gehuwde vrouw was vroeger verpleegd wegens mania puerperalis. Speciaal te Bunschoten doen zich,

volgens den gemeente-arts, nog al gevallen van neurosen en psychische afwijkingen voor, welke hij geneigd is te verklaren uit het veelvuldig voorkomen van huwelijken onder familieleden. Inderdaad is het isolement, waarin dit dorp verkeert, van dien aard, dat er slechts zelden vreemdelingen komen wonen, terwijl omgekeerd slechts bij uitzondering inwoners naar elders verhuizen. Is de geïsoleerde ligging in dit opzicht dus als een nadeel te beschouwen, zij geeft anderzijds een verklaring voor het feit, dat het optreden van tuberculose onder de bevolking van Bunschoten zoo zeldzaam is.

Wat betreft het voorkomen van gebreken, werd bevonden, dat 1 gehuwde vrouw ankylose vertoonde van de linkerheup, als gevolg eener vroeger ondergane heupresectie; een andere gehuwde vrouw had een vrij groot parotis-gezwel, een jong meisje een gespleten verhemelte. Voorts viel het op, dat de meeste vrouwen en zelfs vele jonge meisjes over een slecht gebit beschikten. Of in deze enkel aan slechte mondverzorging te denken is, dan wel of meer sociale oorzaken in het spel zijn, moet vooralsnog in het midden worden gelaten. Aangeboren heupluxatie werd enkele malen waargenomen en komt vooral veelvuldig voor te Bunschoten. Volgens den plaatselijken geneesheer doen zich in deze gemeente van c.a. 3000 inwoners niet minder dan 43 gevallen voor van luxatio congenita femorum, terwijl bij 2 jeugdige kinderen de diagnose daaromtrent nog niet met volkomen zekerheid was vast te stellen. Wellicht kunnen meer bijzondere wetenswaardigheden over dit overwegend bij meisjes voorkomend gebrek binnen niet al te langen tijd van de hand van den door mij bedoelden geneesheer worden tegemoet gezien.

Een ander opvallend verschijnsel, dat bedoelde geneesheer gedurende zijn vijfjarig verblijf te Bunschoten heeft geconstateerd, is het feit, dat het jonge kind zoo bijzonder vaak door Engelsche ziekte wordt aangetast. De gevolgen dier ziekte, als scoliose, nauwe bekkens enz. treden vrij veelvuldig op. Daarmede in overeenstemming is ook het aantal kunstverlossingen vrij groot, in tegenstelling met de bekkens door aangeboren heupluxatie ontstaan, welke weinig aanleiding geven tot kunsthulp. Een bepaalde verklaring voor dit veelvuldig optreden van rhachitis te Bunschoten wist de geneesheer niet te geven. Hij gelooft niet, dat de voeding hier minder goed is dan elders. Intusschen is 't zeker, dat de visschersbevolking èn economisch èn hygienisch onder min gunstige voorwaarden verkeert. Vooreerst moet de visch van grooten afstand, n.l. van Enkhuizen—Stavoren worden aangevoerd, want daar is de plaats, waar met het sterk toenemende staande vischwant wordt gevischt, in tegenstelling met het drijvende want, dat allengs schaarscher wordt en minder visch vangt. In de tweede plaats schijnen alle Zuidwalhavens voortdurend ondieper te worden, zoodat bij laag water vooral de haven van Bunschoten niet of slechts met moeite

kan bereikt worden. Eindelijk is de visschersbevolking verplicht in het gehucht Spakenburg opeengedrongen te leven uit gebrek aan bouwterrein, want het land in den polder is door zijne lage ligging ongeschikt voor woningbouw en ophoogen kost te veel geld. Daaruit is voortgekomen, dat, uit een hygiënisch oogpunt, de algemeene toestand te wenschen laat en in vele woningen goed drinkwater, behoorlijke privaten, voldoende ruimte en het noodige licht ontbreken, een toestand, waaronder zelfs de behandeling van de visch zal moeten lijden.

Om na te gaan, hoe het met de kindersterfte gesteld is in de gezinnen, waar de moeders nachtarbeid verrichten, heb ik met betrekking tot alle gehuwde vrouwen en weduwen, die zich in 1904 ter keuring aanboden, aanteekening gehouden van de levend geboren kinderen, het aantal doodgeborenen en miskramen, welke voorkwamen, zoomede van het aantal overleden kinderen en van den leeftijd, waarop deze gestorven zijn. Het resultaat van dit onderzoek is opgeteekend in onderstaande tabel:

GEMEENTEN.	Bijzonderheden.	Aantal geh. vrouwen en weduwen.	Aantal levend geboren kinderen.	Overleden kinderen.		Aantal.	
				Aantal.	Van 5 jaren of daarboven.	Miskramen.	Levenloos geborenen.
Huizen		61	255	59 = 23.12 pCt.	1	5	12 (waarvan 7 bij 1 vrouw.)
Monnikendam. . .		35	230	70 = 30.44 „	12	19	—
Ransdorp		7	57	22 = 38.60 „	1	—	—
Bunschoten. . . .		41	200	43 = 21.50 „	1	2	3
't Bildt		2	7	2 = 28.57 „	—	—	1
Harlingen		6	32	17 = 53.12 „	—	2	—
Kampen		8	54	20 = 37.04 „	1	4	6 (bij 1 vrouw).
Stad-Vollenhoven .	van 2 afgewezenen niet opgeteekend.	14	85	23 = 27.06 „	3	8	2
Barradeel		9	33	5 = 15.15 „	—	2	—
	2	183	953	261 = 27.39 „	17	42	24

Neemt men hierbij in aanmerking, dat van de onderzochte gehuwde vrouwen en weduwen te Barradeel 2, te Monnikendam 2, te Kampen 1, te Bunschoten 3 en te Huizen 7, in 't geheel dus 15 vrouwen, geen kinderen hadden, dan blijkt dat in de 9 genoemde gemeenten door 168 gekeurde moeders 953 levend geboren kinderen (5.67 per gezin) ter wereld zijn gebracht, waarvan 244, d. i. 25.6 pCt., het 5de levensjaar niet hebben voleindigd. Op gemeld aantal kwamen voorts 42 miskramen d. i. 4.12 pCt. en 24 levenloos geborenen voor, bijgevolg 2.35 pCt.

Voor de levenloos aangegevenen is dit cijfer bepaald gunstig te noemen en bevestigt het, wat reeds door het Centraal Bureau voor de Statistiek werd aangetoond met betrekking tot een deel der plattelandsbevolking van ons land, n.l. dat de frequentie der levenlooze geboorten schijnt te dalen naarmate men gezinnen met talrijker geboorten beschouwt, een verschijnsel, waar de gevonden cijfers van een zelfde onderzoek te Rotterdam en Dordrecht ook heen wijzen. Maar ook is het cijfer gunstig bij vergelijking van den toestand met het buitenland. Dit blijkt althans uit een in het Nederl. Tijdschrift voor Geneeskunde van 24 Dec. 1904 (dl. II, n^{0}. 26, bldz. 1631) „over de sterfte en ziekten bij Joden en niet-Joden" verschenen opstel van Dr. H. B. Stephan, waarin hij aangaande het Koninkrijk Pruissen cijfers publiceert over het aantal doodgeboren kinderen, ontleend aan de statistieken van Hoffmann over de jaren 1822—1840, van M. Neefe over het tijdperk van 1849—1855, van Westergaard over 1897, en met betrekking tot Berlijn van M. Neefe over de jaren 1867—1871.

Omgekeerd echter is de kindersterfte in 't algemeen als ongunstig te beschouwen bij de onderzochte gezinnen. Volgens Stephan toch heeft reeds Hoffmann de sterfte voor de wettig geborenen gesteld op slechts $^1/_5$ voor de gemengde bevolking en op $^1/_6$ voor de in dit opzicht onder gunstiger voorwaarden verkeerende Joden. Analoge cijfers trouwens verkrijgt men bij raadpleging van de sterftetafels van Nederland, welke uit de tienjarige periode van 1890—1899 bewerkt zijn door den Amsterdamschen hoogleeraar, Dr. A. J. van Pesch (zie: Inleiding tot de uitkomsten der achtste tienjarige volksstelling van 31 Dec. 1899, Hoofdst. III. 's-Gravenhage Gebrs. Belinfante, 1904).

Inmiddels schijnt het mij niet gewettigd, althans zeker niet voor het grootste deel, dit hooge sterftecijfer der kinderen op rekening te schrijven van den nachtarbeid, of liever van het werken in fabrieken, daar ook de welstand der gezinnen van grooten invloed is op de kindersterfte. Hoogst belangrijk is in dit opzicht het werk, dat verricht werd aanvankelijk door de centrale commissie en later door het Centraal Bureau voor de Statistiek over het verband tusschen welstand, nataliteit en kindersterfte en aantoonde, dat, met klimmenden welstand, dalende nataliteit en dalende kindersterfte samengaan. Het is hier de plaats niet om op die onderzoekingen uitvoerig

in te gaan, zoodat ik meen te kunnen volstaan met te verwijzen naar de „Maandcijfers" van 1897, n⁰. 10, en van 1899, n⁰. 2 (Nieuwe Volgreeks), waar de gang van het onderzoek en het resultaat zijn medegedeeld aangaande de steden Dordrecht en Rotterdam, zoomede naar de „Maandcijfers" van 1900 n⁰. 4 (Nieuwe Volgreeks), welke de uitkomsten bevatten van een onderzoek, dat zich uitstrekte over een plattelandsbevolking van 233.306 zielen, verdeeld over 40 gemeenten, waarvan 3 gelegen zijn in Noord-Brabant, 12 in Gelderland, 2 in Zuid-Holland, 4 in Noord-Holland, 9 in Zeeland, Friesland en Overijssel, 3 in Groningen, 2 in Drenthe en 3 in Limburg. Als maatstaf voor den welstand werd gebruikt de aanslag wegens de huurwaarde in de personeele belasting volgens de kohieren van 1897, terwijl — behoudens zekere uitzonderingen — van alle echtparen in de jaren 1877 tot 1881 gehuwd, werd nagegaan het aantal kinderen in de volgende jaren tot en met 1897 geboren en het aantal kinderen, die in dit zelfde tijdperk beneden den leeftijd van één jaar en van 1—4 jaren gestorven zijn. Vergelijkt men nu in de bovenvermelde „Maandcijfers van 1900 n⁰. 4" (bldz. 103) de uitkomst van tabel XXIV, welke o. m. aangeeft het aantal levend geboren en het aantal overleden kinderen beneden het 5de levensjaar, dan verkrijgt men voor de 4 welstandsgroepen onderstaande cijfers:

Welstandsgroep.	Levend geboren.	Gestorven beneden 5 jaren.
I	25.498	5.822 = 22.8 pCt.
II	15.133	2.915 = 19.2 „
III	5.059	877 = 17.3 „
IV	1.636	227 = 13.8 „

Vergeleken met de kindersterfte in de laagste welstandsgroep blijft dus ook volgens deze statistiek nog een nadeel te constateeren voor de haringspeetsters van bijna 3 pCt., dat wellicht is terug te brengen op den arbeid in de rookerijen. Intusschen absolute zekerheid bestaat ook in dit opzicht niet, want bij 't beoordeelen der vraag, wat in een bepaald geval van invloed is geweest op de kindersterfte, komen zooveel overwegingen in 't spel, dat het moeilijk, zoo niet onmogelijk is om aan elken factor de juiste waarde toe te kennen.

Ten slotte is ook onderzocht, hoe het met het verzekeringswezen in 't algemeen en meer in 't bijzonder met de verzekering bij begrafenisfondsen

gesteld is. Reeds 25 jaren geleden is in ons land de verdenking uitgesproken, dat de begrafenisfondsen met geldelijke uitkeering bij overlijden de sterfte der jonge kinderen zouden bevorderen. (Verslag aan den Koning van de bevindingen en handelingen van het geneeskundig Staatstoezicht in het jaar 1880, bldz. 19 en 314; in het jaar 1881, bldz. 14 en 287), daar zij tot gevolg zouden hebben onvoldoende verzorging en slechte voeding der kinderen, achteloosheid en onverschilligheid der ouders; evenwel bij een onderzoek, dat omstreeks 1890 werd ingesteld vanwege de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, werd die beschuldiging gebrandmerkt als geheel onbewezen. In de laatste jaren echter circuleeren wederom dergelijke berichten over misbruiken met kinderverzekering in het buitenland, met name in Noord-Frankrijk en België.

In 1901 deed daaromtrent de Gentsche geneesheer dr. Dupureux bedenkelijke mededeelingen in een nota aan het Bestuur der Société royale de médecine publique de Belgique. Bij 141 verzekeringen, op het hoofd van kinderen gesloten, waren binnen de 5 jaren al de verzekerden overleden: 17 werden levenloos geboren; 43 stierven vóór den leeftijd van 3 maanden, 61 vóór dien van 12 maanden en 20 tusschen 1 en 4 jaren. Instemmende met hetgeen te dien aanzien door Dupureux was beweerd, nam gemelde vereeniging op 16 Nov. 1902 in een voltallige vergadering de volgende motie aan:

„Overwegende, dat uit een onderzoek, van harentwege ingesteld, blijkt, dat hoogst ernstige misbruiken bij de verzekering van kinderen op lagen leeftijd plaats hebben;

Overwegende, dat het belang der hygiëne en openbare zedelijkheid vordert, dat onverwijld afdoende maatregelen worden genomen om er een eind aan te maken;

vestigt op deze zaak de aandacht der regeering en verzoekt haar, voor het geval de rechterlijke macht niet voldoende gewapend is met de bestaande wetten, de Kamers te brengen tot het nemen van de noodige wetgevende maatregelen."

Deze beweging tegen de gevaren, welke de verzekering op het leven van zeer kleine kinderen zouden opleveren, heeft tengevolge gehad, dat door den afgevaardigde Delbastée omstreeks Jan. 1904 een wetsontwerp is ingediend bij de Belgische Volksvertegenwoordiging, strekkende om de verzekering van het leven van kinderen beneden een bepaalden leeftijd te verbieden. Dat deze maatregel in België niet geheel onnoodig is, schijnt te blijken uit het Verslag, dat over het ontwerp is uitgebracht door den afgevaardigde Cousot, die zich daarbij beriep op officieele uitlatingen van hoog geplaatste ambtenaren, als van de arrondissements-commissarissen te Brussel en Antwerpen, welke de bevestiging inhouden van toestanden in hun resp. arrondissementen als door Dr. Dupureux voor Gent zijn geopenbaard. Zoo haalt Cousot het voorbeeld aan van een groote gemeente in het arron-

dissement Antwerpen met aanzienlijke uitbreiding der verzekeringsovereenkomsten, waar in de laatste 10 jaren de sterfte onder de kinderen beneden het 5de levensjaar tot 50 pCt. en die der kinderen beneden het jaar tot 37 pCt. van de algemeene sterfte is gestegen.

Uit de cijfers, welke bij het onderzoek der haringspeetsters in de 9 aangewezen gemeenten langs de Zuiderzee zijn verzameld, mag a priori wel worden aangenomen, dat de begrafenisfondsen van geen bepaalden invloed zijn op de kindersterfte. Toch bleek de deelneming aan die fondsen algemeen in gebruik. Immers van de 185 gehuwde vrouwen en weduwen, die zich in 1904 voor nachtarbeid aanmeldden, waren 162 met haar gezinnen ingeschreven in een begrafenisfonds, waaronder 15 in 2 en 1 zelfs in 3 fondsen. Niet ingeschreven waren 19, terwijl mijne aanteekeningen omtrent 4 vrouwen niets vermelden. Daartegenover stond, dat slechts 4 deel uitmaakten van een ziekenfonds, waaronder ook de vrouw, wier gezin in 3 begrafenisfondsen bijdroeg. Ik kan voor de algemeene deelneming aan begrafenisfondsen geen andere verklaring vinden dan de behoefte, welke men in de onderzochte kringen gevoelt, om zich te vrijwaren tegen de moeilijkheid, waarin men bij eventueel overlijden geraakt door begrafeniskosten en wat daarmede samenhangt, tot welke conclusie ik vooral gebracht werd door te letten op de gedane uitkeeringen.

Voor levenloos aangegevenen wisselden deze af tusschen *f* 3.50 en *f* 6. Bij overlijden van jonge kinderen liep de uitkeering gemiddeld over een bedrag van *f* 8 tot *f* 15 en kwamen slechts sporadisch afwijkingen daarop voor ten opzichte van oudere kinderen of volledig volwassenen. Zoo vond ik in mijne aanteekeningen uitkeeringen vermeld van resp. *f* 42 en *f* 50 voor kinderen van 6 jaren, van *f* 150 voor 1 kind van 9 jaren, van *f* 52 en *f* 50 voor 2 volwassenen van 20 en 21 jaren en van *f* 100 voor een volwassen zoon van 23 jaren; daarentegen werden voor kinderen beneden het 5de jaar gestorven, slechts enkele malen uitkeeringen gedaan tot een bedrag van *f* 25—*f* 26, met uitzondering van 1 geval, waar bij het overlijden van een 3-jarig kind *f* 40 werd uitbetaald.

Ook is nooit van het misbruik vernomen, dat kinderen door anderen dan hun ouders verzekerd waren.

Intusschen heb ik gemeend bij deze algemeen bevonden gewoonte, om tot begrafenisfondsen toe te treden, te moeten nagaan, hoe het met de sterfte van jonge kinderen in 't algemeen gesteld is in de bezochte gemeenten; maar ook nu kwam ik door de statistieken, welke mij vanwege het Centraal Bureau voor de Statistiek welwillend verstrekt zijn, tot de overtuiging, dat evenmin met betrekking tot de overige bevolking van eenigen invloed van begrafenisfondsen op de sterfte kon worden gewag gemaakt. Zulks moge blijken uit den navolgenden Staat, waarop de geboorte- en eenige sterftecijfers in die gemeenten over de jaren 1901, 1902, 1903 en 1904 zijn aangegeven.

GEMEENTEN.	Aantal overledenen op den leeftijd van 0 tot en met 4 jaren.				Levend geborenen, behoorende tot de werkelijke bevolking der gemeente.			
	1901	1902	1903	1904	1901	1902	1903	1904
Huizen	54	27	20	40	179	174	183	175
Monnikendam . .	13	10	8	9	60	70	55	44
Ransdorp	4	17	7	4	51	50	45	49
Bunschoten . . .	17	11	11	11	74	85	98	104
't Bildt	21	44	24	23	203	180	205	203
Harlingen . . .	44	51	26	51	316	267	274	271
Kampen	153	110	135	129	647	677	584	663
Stad-Vollenhoven .	8	16	9	13	51	61	50	59
Barradeel	18	44	21	24	184	203	184	178
In deze gemeenten te zamen . . .	332	330	261	304	1.765	1.767	1.678	1.746
In het Rijk . . .	35.962	31.635	31.490	33.619	168.271	168.728	170.108	171.495

Het sterftecijfer ten opzichte van het geboortecijfer in procenten uitgedrukt, geeft derhalve voor de verschillende gemeenten en het Rijk de volgende uitkomsten:

Gemeenten.	1901	1902	1903	1904
Huizen	30.17 pCt.	15.52 pCt.	10.93 pCt.	22.86 pCt.
Monnikendam. . . .	20.17 „	14.29 „	14.55 „	20.45 „
Ransdorp	7.84 „	34.— „	15.56 „	8.16 „
Bunschoten. . . .	22.97 „	12.94 „	11.22 „	10.57 „
't Bildt	10.34 „	24.44 „	11.71 „	11.33 „
Harlingen	13.93 „	19.10 „	9.49 „	18.82 „
Kampen	23.65 „	16.25 „	23.12 „	19.46 „
Stad-Vollenhoven .	15.69 „	26.23 „	18.— „	22.03 „
Barradeel	9.78 „	21.67 „	11.41 „	13.48 „
In deze gemeenten te zamen.	18.81 „	18.68 „	15.55 „	17.41 „
In het Rijk	21.31 „	18.75 „	18.51 „	19.60 „

Tot andere bijzondere bevindingen heeft het bezoek aan de verschillende bokkingrookerijen niet geleid. Aanvankelijk werd dit op meerdere plaatsen met weinig welwillendheid begroet, hetgeen zelfs zoover ging, dat in een provinciaal dagblad een ongeteekend bericht verscheen met klachten over mijn ambtelijk optreden. Ik heb gemeend op dit anonieme schrijven niet te moeten antwoorden, omdat het bericht gebaseerd was op valsche voorstellingen, welke, wanneer noodig, door mij gemakkelijk en op goede gronden zouden zijn te weerleggen. Voor een groot deel berustte de opschudding, welke de keuring bij de betrokken vrouwen in den aanvang heeft teweeggebracht, op een volslagen onbekendheid met doel en strekking van Arbeidswet en Speetwet. Gelukkig echter valt met den dag een betere verhouding bij de keuring te constateeren.

Door de ambtenaren der arbeidsinspectie werd geregeld gecontroleerd in hoever, behalve aan art. 8, ook uitvoering wordt gegeven aan de overige voorschriften van het Kon. besluit van 18 Maart 1903, (*Stbl.* n°. 83). Voor zoover ik weet, zijn in dit opzicht nergens overtredingen van beteekenis ontdekt; alleen bleek, dat de speetlokalen in de groote inrichtingen over 't algemeen beter beantwoorden aan hygiënische eischen dan die in de kleine rookerijen.

Bij het onderzoek in de gemeenten Huizen en Bunschoten werd ik in 1904 geassisteerd door mevrouw Kuyper, adj.-inspectrice van den arbeid in de 4de inspectie.

Als een bezwaar in de kleine rookerijen werd ondervonden, dat de huiskamer van den patroon doorgaans moest dienst doen voor het onderzoek der vrouwen, hetgeen aanleiding gaf tot allerlei ongerief, zoowel voor de huisbewoners als voor den onderzoekenden medicus. Het zou daarom aanbeveling verdienen, zoo stappen konden worden gedaan, opdat van gemeentewege in plaatsen, waar veel kleine rookerijen worden aangetroffen, in de behoefte aan een goed locaal voor het onderzoek worde voorzien, aan welke behoefte trouwens de gemeente Monnikendam reeds is tegemoet gekomen. Daarentegen werd het bezwaar niet gevoeld in de grootere rookerijen, met name te Huizen en Barradeel, waar het kantoor van den betrokken patroon steeds voor het onderzoek ter beschikking kon worden gesteld.

Over de mogelijkheid om den arbeid voor vrouwen na 10 uren des avonds te doen eindigen, liet zich uit de bezitster eener rookerij te Kampen, die meende dat de nachtarbeid kan worden gemist, wanneer het verbod algemeen gesteld wordt. Het kan zijn, dat een dergelijke bepaling voor Kampen en misschien ook elders hier of daar mogelijk is, maar voor de gemeenten Huizen en Bunschoten schijnt mij een dusdanig voorschrift vooralsnog onuitvoerbaar.

HOOFDSTUK II.

Onderzoek van jeugdige personen en vrouwen, werkzaam in de aardewerk-industrie.

(Art. 2 sub 2*a* van het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (*Stbl.* no. 83), tot vaststelling van een algemeenen maatregel van bestuur, als bedoeld bij art. 4 der Arbeidswet).

In „werklokalen, waar in of voor de bedrijven van het vervaardigen van keramische producten, emails of geëmailleerde waren in den regel stoffen worden bereid of verwerkt, die meer dan $^1/_2$ pCt. van het gewicht in drogen toestand aan lood in loodverbindingen andere dan zwavellood (loodglans, looderts) bevatten, of in den regel die stoffen op voorwerpen worden aangebracht of schadelijke gevolgen van die aangebrachte stoffen zich naar het oordeel van den bevoegden inspecteur kunnen doen gevoelen", is het verboden ingevolge art. 2 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83), een persoon beneden 16 jaren of een vrouw arbeid te doen verrichten, tenzij de voorschriften worden in acht genomen, welke in gemeld art. 2 sub 1*a*, 1*b*, 2*a*, 2*b*, 2*c*, 2*d*, 3, 4, 5, 6, 7, 8 en 9 zijn aangeduid.

Art. 2 sub 2*a* luidt:

„Het hoofd of de bestuurder van het bedrijf of de onderneming moet:

a. ten aanzien van dien jeugdigen persoon of van die vrouw in het bezit zijn van eene verklaring, waaruit blijkt, dat de lichamelijke gesteldheid van den persoon of de vrouw niet van dien aard is, dat die arbeid voor hem of voor haar bijzonder gevaar oplevert. De verklaring moet na onderzoek in een door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken vastgestelden vorm zijn afgegeven door eenen geneeskundige, die door dien Minister is aangewezen en mag niet ouder zijn dan twee maanden."

Belast met de afgifte van genoemde verklaringen ingevolge ministerieele beschikking van 28 Maart 1903, zooals reeds in de inleiding is vermeld, hebben zich mijne bemoeiingen in deze enkel uitgestrekt tot de provinciën Limburg en Friesland, vermits bij een bezoek aan enkele kunstaardewerkfabrieken in Utrecht, Noord- en Zuid-Holland bleek, dat daar geen personen waren te werk gesteld, die in de termen vielen voor een geneeskundig

onderzoek. Daarentegen was het Kon. besluit van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n°. 83) van toepassing:

a. in Limburg, op drie aardewerkfabrieken;

b. in Friesland op twee muurtegelfabrieken en op eene tegel- en plateelbakkerij.

Friesland. Intusschen kwamen ook in de Friesche tegel-industrie geen vrouwen en slechts enkele jongens in aanmerking voor medische contrôle.

In 1903 liep het tweemaandelijksche geneeskundig onderzoek in Friesland over 13 jongens en gaf geen aanleiding tot afwijzing.

In 1904 kwamen in Friesland 16 jongens voor een onderzoek in aanmerking. Afgekeurd werd niemand. Twee jongens moesten voor scrophuleuse verschijnselen in observatie worden gesteld.

In tegelfabrieken komen de jongens niet geregeld, hoogstens 2—3 dagen per week, met loodhoudend vernis in aanraking. Zij verrichten echter hun arbeid in lokalen, waar dergelijk vernis bereid of verwerkt wordt.

Limburg. In Limburg gaf het periodiek onderzoek van jeugdige personen en vrouwen, werkzaam in de vernislokalen en bij de vernisovens der aardewerkfabrieken, aanleiding tot langdurige werkzaamheden, en werd dit van April 1903 tot einde Nov. 1904 negenmaal ingesteld. In 1903 nam het onderzoek 33, in 1904 daarentegen 38 volle dagen in beslag, in 't geheel dus 71 werkdagen. Steeds werd ik daarbij geassisteerd door de adj.-inspectrice van den arbeid in de 1ste inspectie, mejuffrouw A. A. Nuysink.

Voor een goeden gang van zaken is van alle zich ter keuring aanmeldende personen geregeld aanteekening gehouden van naam, voornamen, woonplaats, geslacht, burgerlijke staat, van aard en duur der werkzaamheden, zoo vroeger als tegenwoordig, van doorgestane ziekten, zoowel bij het vorige als tegenwoordige werk, en wat verder tot de anamnese in betrekking stond.

Daarnaast werd omtrent den status praesens opname gedaan van wat bij de beoordeeling van ieder afzonderlijk geval van belang scheen, als: algemeene indruk en voedingstoestand, uiterlijk voorkomen, toestand van huid en slijmvliezen, van mond en tanden, pols; verder omtrent de functies van het zenuwstelsel en eventueele klachten over den toestand der digestie-organen.

Gaven andere bevindingen aanleiding tot een nader onderzoek, dan werd ook hiervan nota genomen. Waar noodig, werd een urine-onderzoek verricht door mejuffrouw Nuysink. Eischte de toestand der longen een aanvullend onderzoek op tuberkelbacillen, dan werd dit eveneens door mejuffr. Nuysink gedaan.

Geregeld ook is acht geslagen op den toestand van het menstruatie-proces, n.l. of dit normaal of abnormaal verliep.

Omtrent de gehuwde vrouwen werd voorts opgeteekend, of zij al of niet zwanger waren, of zij in de zogingsperiode verkeerden en hoeveel kinderen in elk gezin geboren en gestorven waren. Ook is aanteekening gehouden van het aantal levenloos geborenen en voorgekomen miskramen en eindelijk, of de betrokken gezinnen al of niet in een zieken- en begrafenisfonds waren opgenomen.

Het resultaat van al deze onderzoekingen is aangegeven in onderstaande tabellen, waarin de te werk gestelde personen gerangschikt zijn naar geslacht en burgerlijken staat, met vermelding van de afdeelingen, waar zij werkzaam waren en van de verhouding, waarin tot goedkeuring, in observatie-stelling of afwijzing moest worden besloten.

FABRIEK.	Datum van keuring.	Afdeeling waarin werkzaam.	Gekeurd.				Afgewezen.			
			Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.
A.	Tusschen 28 April en 9 Mei 1903.	Ovens Verniskuip	14 13	87 111	" "	101 124	" 4	" 11	" "	" 15
Id.	Tusschen 6 en 14 Juli 1903.	Ovens Verniskuip	16 10	88 117	" "	104 127	" "	" 3	" "	" 3
Id.	Op 8, 9, 10, 11 en 28 Sept. 1903.	Ovens Verniskuip	18 10	83 125	" "	101 135	" "	" 3	" "	" 3
Id.	Tusschen 30 Oct. en 7 Nov. en op 25 Nov. 1903.	Ovens Verniskuip	19 9	90 117	" "	109 126	" 3	" 4	" "	" 7
Id.	Op 29 en 30 Jan. 3, 4, 5 en 6 Febr. 1904.	Ovens Verniskuip	16 6	131 69	" "	147 75	" "	" 1	" "	" 1
Id.	Tusschen 29 April en 7 Mei 1904.	Ovens Verniskuip	19 6	125 67	" "	144 73	" 3	" 6	" "	" 9
Id.	Op 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 9 Juli 1904.	Ovens Verniskuip	17 4	144 66	" "	131 70	" "	" 6	" "	" 6
Id.	Tusschen 2—10 Sept. en 15, 16 Sept. 1904.	Ovens Verniskuip	21 6	103 56	" 1	124 63	" 1	" 5	" "	" 6
Id.	Op 8, 9, 10, 24, 25 en 26 Nov. 1904.	Ovens Verniskuip	26 5	95 55	" "	121 60	" "	" 2	" "	" 2
Totalen.		Ovens Verniskuip	166 69	916 783	" 1	1082 853	" 11	" 41	" "	" 52

In observatie genomen.				ALGEMEEN OVERZICHT.											
				Gekeurd.				Afgewezen.				In observatie genomen.			
Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.
1	5	„	6												
2	17	„	19	27	198	„	225	4	11	„	15	3	22	„	25
2	7	„	9												
2	15	„	17	26	205	„	231	„	3	„	3	4	22	„	26
1	2	„	3												
4	26	„	30	28	208	„	236	„	3	„	3	5	28	„	33
3	1	„	4												
1	12	„	13	28	207	„	235	3	4	„	7	4	13	„	17
2	6	„	8												
2	6	„	8	22	200	„	222	„	1	„	1	4	12	„	16
6	4	„	10												
„	9	„	9	25	192	„	217	3	6	„	9	6	13	„	19
1	18	„	19												
„	16	„	16	21	180	„	201	„	6	„	6	1	34	„	35
4	4	„	8												
„	6	„	6	27	159	1	187	1	5	„	6	4	10	„	14
8	5	„	13												
1	12	„	13	31	150	„	181	„	2	„	2	9	17	„	26
28	52	„	80												
12	119	„	131	235	1699	1	1935	11	41	„	52	40	171	„	211

FABRIEK.	Datum van keuring.	Afdeeling waarin werkzaam.	Gekeurd.				Afgewezen.			
			Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.
B.	Tusschen 28 April en 9 Mei 1903.	Ovens	8	24	„	32	1	„	„	1
		Verniskuip	2	20	1	23	1	4	„	5
Id.	Tusschen 6 en 14 Juli 1903.	Ovens	8	30	„	38	„	„	„	„
		Verniskuip	4	30	1	35	„	„	„	„
Id.	Op 8, 9, 10, 11 en 28 Sept. 1903.	Ovens	8	34	„	42	„	„	„	„
		Verniskuip	1	24	1	26	„	„	„	„
Id.	Tusschen 30 Oct. en 7 Nov. en op 25 Nov. 1903.	Ovens	14	31	„	45	„	„	„	„
		Verniskuip	5	27	1	33	„	„	„	„
Id.	Op 29 en 30 Jan. 3, 4, 5 en 6 Febr. 1904.	Ovens	13	27	1	41	„	„	„	„
		Verniskuip	2	36	1	39	„	2	„	2
Id.	Tusschen 29 April en 7 Mei 1904.	Ovens	11	32	1	44	„	„	„	„
		Verniskuip	4	41	1	46	„	4	„	4
Id.	Op 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 9 Juli 1904.	Ovens	11	35	1	47	„	„	„	„
		Verniskuip	4	34	1	39	„	2	„	2
Id.	Tusschen 2—10 Sept. en 15, 16 Sept. 1904.	Ovens	4	16	1	21	1	„	„	1
		Verniskuip	13	72	4	89	„	5	„	5
Id.	Op 8, 9, 10, 24, 25 en 26 Nov. 1904.	Ovens	13	22	2	37	1	„	„	1
		Verniskuip	9	58	1	68	„	7	„	7
Totalen.		Ovens	90	251	6	347	3	„	„	3
		Verniskuip	44	342	12	398	1	24	„	25

In observatie genomen.				ALGEMEEN OVERZICHT.											
				Gekeurd.				Afgewezen.				In observatie genomen.			
Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.
1 1	3 4	” ”	4 5	10	44	1	55	2	4	”	6	2	7	”	9
” ”	1 8	” ”	1 8	12	60	1	73	”	”	”	”	”	9	”	9
” ”	” 1	” ”	” 1	9	58	1	68	”	”	”	”	”	1	”	1
” ”	” 4	” ”	” 4	19	58	1	78	”	”	”	”	”	4	”	4
4 ”	1 2	” ”	5 2	15	63	2	80	”	2	”	2	4	3	”	7
2 ”	” 5	” ”	2 5	15	73	2	90	”	4	”	4	2	5	”	7
” ”	” 7	” ”	” 7	15	69	2	86	”	2	”	2	”	7	”	7
1 1	” 9	” ”	1 10	17	88	5	110	1	5	”	6	2	9	”	11
1 1	2 8	” ”	3 9	22	80	3	105	1	7	”	8	2	10	”	12
9 3	7 48	” ”	16 51	134	593	18	745	4	24	”	28	12	55	”	67

FABRIEK.	Datum van keuring.	Afdeeling waarin werkzaam.	Gekeurd.				Afgewezen.			
			Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.
C.	Tusschen 28 April en 9 Mei 1903.	Ovens Verniskuip	20 1	45 25	” ”	65 26	” ”	” 3	” ”	” 3
Id.	Tusschen 6 en 14 Juli 1903.	Ovens Verniskuip	17 ”	45 23	” ”	62 23	” ”	” ”	” ”	” ”
Id.	Op 8, 9, 10, 11 en 28 Sept. 1903.	Ovens Verniskuip	15 ”	39 24	” ”	54 24	1 ”	” ”	” ”	1 ”
Id.	Tusschen 30 Oct. en 7 Nov. en op 25 Nov. 1903.	Ovens Verniskuip	20 ”	42 24	” ”	62 24	” ”	” ”	” ”	” ”
Id.	Op 29 en 30 Jan. 3, 4, 5 en 6 Febr. 1904.	Ovens Verniskuip	26 ”	39 18	” ”	65 18	” ”	” 3	” ”	” 3
Id.	Tusschen 29 April en 7 Mei 1904.	Ovens Verniskuip	24 ”	38 19	” 9	62 28	” ”	” ”	” ”	” ”
Id.	Op 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 9 Juli 1904.	Ovens Verniskuip	18 ”	39 8	” 15	57 23	” ”	” ”	” ”	” ”
Id.	Tusschen 2—10 Sept. en 15, 16 Sept. 1904.	Ovens Verniskuip	16 ”	47 17	” 14	63 31	1 ”	” 1	” ”	1 1
Id.	Op 8, 9, 10, 24, 25 en 26 Nov. 1904.	Ovens Verniskuip	20 ”	47 15	” 13	67 28	” ”	” 1	” 2	” 3
Totalen.		Ovens Verniskuip	176 1	381 173	” 51	557 225	2 ”	” 8	” 2	2 10

In observatie genomen.				ALGEMEEN OVERZICHT.											
				Gekeurd.				Afgewezen.				In observatie genomen.			
Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.	Gehuwde vrouwen en weduwen.	Ongehuwde vrouwen.	Jongens.	Totaal.
1 „	4 8	„ „	5 8	21	70	„	91	„	3	„	3	1	12	„	13
1 „	2 5	„ „	3 5	17	68	„	85	„	„	„	„	1	7	„	8
„ „	„ „	„ „	„ „	15	53	„	78	1	„	„	1	„	„	„	„
1 „	2 7	„ „	3 7	20	66	„	86	„	„	„	„	1	9	„	10
3 „	2 2	„ „	5 2	26	57	„	83	„	3	„	3	3	4	„	7
2 „	1 5	„ „	3 5	24	57	9	90	„	„	„	„	2	6	„	8
„ „	1 2	„ „	1 2	18	47	15	80	„	„	„	„	„	3	„	3
1 „	„ 4	„ 1	1 5	16	64	14	94	1	1	„	2	1	4	1	6
2 „	4 1	„ 2	6 3	20	62	13	95	„	1	2	3	2	5	2	9
11 „	16 34	„ 3	27 37	177	554	51	782	2	8	2	12	11	50	3	64

Uit bovenstaande cijfers valt derhalve af te leiden, dat in de fabriek A. gemiddeld per keer 26.1 gehuwde vrouwen gekeurd zijn, waarvan 4.2 pCt. werden afgewezen en 16.9 pCt. in observatie kwamen. Van het gemiddeld getal ongehuwde vrouwen, dat 188.8 bedroeg, werden daarentegen slechts 2.4 pCt. afgewezen en 10.1 pCt. in observatie gesteld, terwijl slechts 1 jongen gekeurd is, die gezond bevonden werd.

In de fabriek B. was voor de gehuwde vrouwen de verhouding gunstiger, want hier zijn gemiddeld 14.9 gehuwde vrouwen per keer gekeurd en werden 2.7 pCt. afgewezen, 8.7 pCt. in observatie gesteld; ongunstiger evenwel voor de ongehuwde vrouwen, vermits van het aantal gekeurden, dat per keer 65.9 was, 4.1 pCt. zijn afgewezen, 9.3 pCt. in observatie gesteld. Ook hier leidde het onderzoek der jongens, dat gemiddeld 2 bedroeg, steeds tot goedkeuring.

Het meest gunstig voor de gehuwde vrouwen vallen de cijfers uit in de fabriek C. waar van 19.7 gehuwde vrouwen, die gemiddeld per keer gekeurd zijn, slechts 1 pCt. is afgewezen en 6.1 pCt. in observatie kwamen, terwijl van 60.4 ongehuwde vrouwen, die zich gemiddeld per onderzoek hebben aangemeld, de resp. cijfers 1.5 pCt. en 9.3 pCt. bedragen. Daarentegen werden van 12.8 jongens, die gemiddeld per keer onderzocht zijn, 3.9 pCt. afgekeurd en 5.8 pCt. in observatie gesteld.

Geven deze getallen dus aan, hoe de verhouding was bij indeeling der werklieden naar de sekse en den burgerlijken staat, uit onderstaande cijfers moge blijken, wat het resultaat van de verschillende onderzoekingen is geweest naar gelang van de lokalen, waar het personeel te werk was gesteld. Teneinde het overzicht te verduidelijken zijn de uitkomsten voor de 3 fabrieken naast elkander geplaatst.

	AARDEWERKFABRIEK A.										AARDEWERK				
	Vernisovens.					Verniskuip.					Vernisovens.				
	Totaal aantal onderzochte personen.	Totaal aantal afgewezen personen.	pCt. afgewezen personen.	Totaal aantal in observatie genomen personen.	pCt. in observatie genomen personen.	Totaal aantal onderzochte personen.	Totaal aantal afgewezen personen.	pCt. afgewezen personen.	Totaal aantal in observatie genomen personen.	pCt. in observatie genomen personen.	Totaal aantal onderzochte personen.	Totaal aantal afgewezen personen.	pCt. afgewezen personen.	Totaal aantal in observatie genomen personen.	pCt. in observatie genomen personen.
Eerste onderzoek .	101	„	„	6	5.94	124	15	12.10	19	15.32	32	1	3.13	4	12.50
Tweede onderzoek .	104	„	„	9	8.65	127	3	2.36	17	13.39	38	„	„	1	2.63
Derde onderzoek .	101	„	„	3	2.97	135	3	2.22	30	22.22	42	„	„	„	„
Vierde onderzoek .	109	„	„	4	3.67	126	7	5.55	13	10.36	45	„	„	„	„
Vijfde onderzoek .	147	„	„	8	5.44	75	1	1.33	8	10.67	41	„	„	5	12.20
Zesde onderzoek .	144	„	„	10	6.94	73	9	12.33	9	12.33	44	„	„	2	4.55
Zevende onderzoek	131	„	„	19	14.50	70	6	8.57	16	22.86	47	„	„	„	„
Achtste onderzoek .	124	„	„	8	6.45	63	6	9.52	6	9.52	21	1	4.76	1	4.76
Negende onderzoek	121	„	„	13	10.74	60	2	3.33	13	21.67	37	1	2.70	3	8.11
Totaal . .	1082	„	„	80	7.39 pCt.	853	52	6.1 pCt.	131	15.36 pCt.	347	3	0.86 pCt.	16	4.61 pCt.

FABRIEK B.					AARDEWERKFABRIEK C.									
Verniskuip.					Vernisovens.					Verniskuip.				
Totaal aantal onderzochte personen.	Totaal aantal afgewezen personen.	pCt. afgewezen personen.	Totaal aantal in observatie genomen personen.	pCt. in observatie genomen personen.	Totaal aantal onderzochte personen.	Totaal aantal afgewezen personen.	pCt. afgewezen personen.	Totaal aantal in observatie genomen personen.	pCt. in observatie genomen personen.	Totaal aantal onderzochte personen.	Totaal aantal afgewezen personen.	pCt. afgewezen personen.	Totaal aantal in observatie genomen personen.	pCt. in observatie genomen personen.
23	5	20.87	5	20.87	65	"	"	5	7.69	26	3	11.54	8	30.77
35	"	"	8	22.86	62	"	"	3	4.84	23	"	"	5	21.74
26	"	"	1	3.84	54	1	1.85	"	"	24	"	"	"	"
33	"	"	4	12.12	62	"	"	3	4.84	24	"	"	7	29.16
39	2	5.13	2	5.13	65	"	"	5	7.69	18	3	16.67	2	11.11
46	4	8.70	5	10.87	62	"	"	3	4.84	28	"	"	5	17.86
39	2	5.13	7	17.95	57	"	"	1	1.75	23	"	"	2	8.70
89	5	5.62	10	11.24	63	1	1.59	1	1.59	31	1	3.23	5	16.13
68	7	10.29	9	13.24	67	"	"	6	8.96	28	3	10.71	3	10.71
398	25	6.28 pCt.	51	12.81 pCt.	557	2	0.36 pCt.	27	4.85 pCt.	225	10	4.44 pCt.	37	16.44 pCt.

In aansluiting met bovenstaande opgaven moge hier tevens een overzicht volgen van den leeftijd der onderzochte personen, waarvoor ik echter meen te kunnen volstaan met de bevinding te vermelden in April—Mei 1903 en die op het einde van Nov. 1904. Deze nu was als volgt.

Aanduiding der fabriek.	Afdeeling.	Beneden 14 jaren.		14—16 jaren.		16—18 jaren.		18—20 jaren.		20—25 jaren.		25—30 jaren.		30—40 jaren.		40—50 jaren.		50—60 jaren.		Totaal.	
		1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904
A.	Verniskuip .	„	1	41	27	41	13	17	7	13	8	8	1	1	1	2	1	1	1	124	60
	Vernisovens .	„	2	8	11	23	21	16	34	32	31	19	17	3	4	„	1	„	„	101	121
B.	Verniskuip .	4	7	11	20	3	16	2	10	2	11	1	3	„	1	„	„	„	„	23	68
	Vernisovens .	„	1	1	2	3	7	12	6	14	12	2	6	„	3	„	„	„	„	32	37
C.	Verniskuip .	4	„	18	24	3	2	„	2	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	26	28
	Vernisovens .	„	„	„	1	6	5	12	12	29	32	9	9	7	8	1	„	1	„	65	67
		8	11	79	85	79	64	59	71	91	94	39	36	11	17	3	2	2	1	371	381

Aardewerkfabriek A. Ten aanzien van de redenen, welke tot afkeuring hebben geleid, moet worden vermeld, dat van de 11 afgewezen gehuwde vrouwen 9 werden uitgesloten wegens zwangerschap, waaronder 3 met digestiestoornissen; voorts 1 wegens hooggaanden anaemie en 1 insgelijks op grond van stoornissen in de spijsvertering. Van de 41 afgewezen ongehuwde vrouwen volgde de afkeuring 6 maal wegens algemeene lichaamszwakte (tweemaal gepaard met darmverstopping), 10 maal wegens scrofulose en 1 maal wegens voorafgegane bloedspuwing, gepaard met gestoorde spijsvertering. Bloedarmoede leidden 10 maal tot afkeuring en was 3 maal gecompliceerd met abdominaalverschijnselen, 1 maal met loodzoom, 2 maal met menstruatie-stoornissen en 1 maal met menstruatie-stoornissen, maagverschijnselen en tremor der rechterhand. Aandoeningen van het spijsverteringskanaal, zich openbarende in gebrek aan eetlust, misselijkheid, krampen in maag of ingewanden, verstopping, al of niet gepaard met hoofdpijnen, gaven 10 maal aanleiding tot afkeuring, terwijl in 4 gevallen de afkeuring volgde wegens loodzoom, die driemaal gecompliceerd was met stomatitis en eenmaal met hoofdpijn en abdominaalverschijnselen.

Aardewerkfabriek B. Zwangerschap gaf 3 maal aanleiding tot afwijzing voor werkzaamheden aan de ovens en 1 maal bij de verniskuip. Van de ongehuwde vrouwen werden 4 afgekeurd wegens lichaamszwakte, 1 wegens bloedspuwing en laryngitis, 1 wegens een slepende aandoening der groote luchtpijpstakken, gepaard met gezwollen halsklieren, 1 wegens algemeene kwaadsappigheid en 4 wegens scrofulose.

Bloedarmoede was 4 maal (1 maal gecompliceerd met maagklachten en 1 maal met tremor der linkerhand), maagklachten waren 5 maal de oorzaak van afwijzing. Voorts werd één meisje afgekeurd wegens livied gekleurd tandvleesch en onregelmatige menstruatie en één meisje wegens livied gekleurd tandvleesch, sporen van tremor der rechterhand en klachten over hoofd- en maagpijnen, welke gepaard gingen met darmverstopping.

Aardewerkfabriek C. Afwijzing van gehuwde vrouwen voor werkzaamheden aan de verniskuip heeft niet plaats gehad; daarentegen werd voor de vernisovens 1 gehuwde vrouw afgewezen wegens zwangerschap en 1 wegens een hartgebrek. Van de ongehuwde vrouwen werden voor werkzaamheden aan de verniskuip uitgesloten: 3 wegens scrofulose, 1 wegens bloedarmoede en 3 wegens digestie-stoornissen, waaronder 2 aan kolieken hadden geleden en verschijnselen vertoonden van stomatitis. Bovendien werden voor dit werk ook afgewezen 2 jongens met klachten over spijsverteringsstoornissen.

Wat de oorzaken betreft, welke aanleiding hebben gegeven tot het in observatie stellen van bepaalde personen, ook deze waren in hoofdzaak gegrond op dezelfde verschijnselen en klachten als die, waarop afkeuring is gevolgd. Slechts bestond er een gradueel verschil, zoodat dan ook in vele gevallen afkeuring volgde bij een volgend onderzoek.

Vergelijk ik uit mijne aanteekeningen wat in de verschillende fabrieken hetzij door waarneming hetzij uit mededeelingen van afgewezen of in observatie gestelde personen is geconstateerd, dan is mij niet gebleken, dat gedurende de jaren 1903 en 1904 onder de jeugdige personen en vrouwen werkzaam in de Limburgsche aardewerkfabrieken, zware gevallen van loodvergiftiging zijn voorgekomen, gevallen dus, waaronder ik zou moeten rangschikken spierverlammingen, gewrichtsaandoeningen met blijvende functiestoornis, nierlijden, stoornissen in het gezichtsvermogen of in de hersenfuncties. Toch was de bevinding van dien aard, dat op de vernis-afdeelingen een voortdurend waakzaam toezicht nuttig en noodig is.

Afgezien van de gevallen, waar om redenen buiten het bedrijf tot afwijzing of in observatieneming moest worden overgegaan, als daar zijn: zwangerschap, onvoldoende voedingstoestand en lichaamsontwikkeling, hereditaire voorbeschiktheid, verschijnselen van scrofulose en tuberculose enz., zijn bij tal van vrouwen en jeugdige personen symptonen waarge-

nomen of klachten vernomen, welke wijzen op een gemeenschappelijken bron, het lood, aan wiens schadelijke inwerking zij door den beroepsarbeid een groot deel van den dag zijn blootgesteld. Tot deze reken ik de veelvuldig onder het personeel der vernisafdeelingen voorkomende klachten over gebrek aan eetlust, digestiestoornissen, duizeligheid, misselijkheid en braken, maag- en buikpijn, darmverstopping, hoofdpijn, menstruatie-anomalieën en de geconstateerde verschijnselen van den kant van het tandvleesch, van bloedarmoede en tremor der bovenste extremiteiten, welke symptomen bij de oneindige menigvuldigheid, waaronder de invloed van het lood zich pleegt kenbaar te maken, nu eens afzonderlijk, dan weêr op tal van wijzen gecombineerd, voorkwamen.

Ik meen deze gelegenheid niet te moeten laten voorbijgaan om te vermelden dat een der onderzochte vrouwen, die lijdende was aan lupus van mond en bovenlip, op mijn aandringen voor rekening der aardewerkfabriek A gedurende geruimen tijd in het Ziekenhuis te 's-Gravenhage behandeld werd volgens Finsen's methode en wel met uitstekend gevolg. Een gehuwde vrouw, die bevonden werd aan longtuberculose te lijden en omtrent wie zou worden onderzocht, of er termen bestonden, om haar voor rekening derzelfde fabriek in een Sanatorium voor longlijders te laten verplegen, bleek daarvan afkeerig, althans meldde zich niet meer aan op de fabriek.

Ten slotte volgt hier een overzicht van hetgeen het onderzoek heeft geleerd met betrekking tot de kindersterfte, voorgekomen in de gezinnen der onderzochte gehuwde vrouwen en weduwen:

Aanduiding der fabriek.	Aantal geh. vrouwen en weduwen.	Vrouwen zonder kinderen.		Aantal jaren, doorgebracht aan		Aantal levend geboren kinderen.	Overleden kinderen.		Aantal	
		Aantal.	waarvan pas gehuwd.	de ovens	de vernisk.		Aantal	van 5 jaar of daarboven.	miskramen.	levenloos geborenen.
Aardewerkfabriek										
C.	44	10	6	330 = 7 /₂ j. p. hoofd.	28 = 7/¹₂ m. p. hoofd.	93	34 = 36.56 pCt.	1	1	1
B.	45	11	7	97 = 2 j. en 2 m. p. hoofd.	53 = 14 m. p. hoofd.	78	30 = 38.46 „	2	7	3
A.	65	16	9	230 = $3^1/_2$ j. p. hoofd.	135 = ruim 2 j. p. hoofd.	127	55 = 43.31 „	„	7	6
Te zamen	154	37	22	657 = 4 j. en 3 m.	216 j. = 1 j. en 5 m.	298	119 39.93 „	3	15	10

Uit deze statistiek blijkt dus, dat door 117 moeders 298 kinderen (d. i. 2.55 per gezin) levend ter wereld zijn gebracht, waarvan 116, d. i. 38.93 pCt., het 5e levensjaar niet hebben voleindigd. Op gemeld aantal geboorten kwamen 15, d. i. 4.4 pCt., miskramen voor en tien levenloos geborenen = 3.1 pCt.

Of en in hoever het werken in fabrieken van invloed is geweest op de kindersterfte, valt moeielijk in bijzonderheden na te gaan. Bij de beoordeeling van dergelijke vragen mag in geen geval uit het oog worden verloren, dat de kindersterfte te Maastricht in 't algemeen zeer hoog is, vooral in de zomermaanden. De gezondheidscommissie noemt daaromtrent in haar uitvoerig verslag over 1904 treurige feiten. Zoo stierven b.v. in de maand Juli 1904 op een getal van 115 geboorten 42 kinderen beneden het jaar en 6 van 1—5 jaar, terwijl in Augustus van hetzelfde jaar op 97 geboorten, 54 kinderen beneden het jaar en 8 van 1—5 jaar overleden zijn. Van deze overleden kinderen behoorden niet minder dan 80 tot de behoeftige klasse en waren slechts 15 onder de gegoede klasse te rangschikken.

Niet enkel het werken in fabrieken, dat de uitbesteding der kinderen tengevolge heeft en daardoor vaak tot verwaarloozing leidt, bevordert de kindersterfte in de gemeente Maastricht, maar vooral de wijze van voeding, wanneer de moedermelk gemist wordt. Moet koemelk verstrekt worden, dan is herkomst en bereiding der melk van het grootste gewicht. Ook de woning is hier van grooten invloed. Bij een onderzoek naar de woonverhoudingen in de gemeente Maastricht heb ik omstreeks 1890 er reeds op gewezen, hoe des zomers in de bekrompen, heete bovenwoningen, waarin de arbeidende klasse gehuisvest is, meer dan elders gelegenheid wordt gegeven tot ontwikkeling van gistingsprocessen in het voedsel, dat moet worden toegediend. In dit opzicht trouwens staat Maastricht niet alleen, maar heeft ook Meinert reeds met betrekking tot Dresden den invloed der woning op de zuigelingssterfte met statistieken aangetoond, waaruit duidelijk valt af te leiden, dat tijdens de zomermaanden de kinderen veel meer beschut waren in de koele kelderwoningen dan in de sterk aan de zon blootgestelde woningen der bovenverdiepingen (Dr. J. Uffelmann, Handbuch der Hygiëne, bldz. 400).

Daarentegen moet worden aangenomen, dat de begrafenisfondsen geen invloed hebben op de sterfte van jonggeborenen in de onderzochte kringen. Vooreerst was de deelneming lang niet algemeen. Van de 154 gehuwde vrouwen en weduwen, die in het onderzoek betrokken zijn, waren slechts 71 ingeschreven in een begrafenisfonds; daarentegen waren 79 geen lid, terwijl mijne aanteekeningen omtrent 4 niets vermelden. Wel was het cijfer der levenloos aangegevenen iets hooger dan onder het personeel der haringrookerijen, maar toch bleef dit nog beneden het gemiddelde cijfer voor Nederland. Daartegenover stond echter, dat uitkeeringen bij overlijden

over 't algemeen lager waren dan in de visschersplaatsen langs de Zuiderzee. Gemiddeld is bij overlijden van een kind van hoogstens 1 jaar een bedrag uitgekeerd, wisselend tusschen *f* 7 en *f* 10, hoogstens *f* 12. Het hoogste bedrag, dat volgens mijne aanteekeningen uitgekeerd is, bedroeg *f* 40 en was uitbetaald bij overlijden van een 3-jarig kind; het maximum-bedrag voor een levenloos aangegevene is geweest *f* 7.50. Evenmin als langs de Zuiderzee werd iets vernomen van een misbruik, dat kinderen door anderen dan hun ouders verzekerd zijn.

Slechts 4 der betrokken vrouwen waren ingeschreven in een ziekenfonds.

HOOFDSTUK III.

Onderzoek van vrouwen, werkzaam in steenfabrieken.

(Art. 15 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (*Stbl.* no. 83), laatstelijk gewijzigd bij Kon. besluit van 4 Nov. 1903 (*Stbl.* no. 272).

Aanleiding tot dit onderzoek is geweest art. 15 van het Kon. besluit van 16 Maart 1903, (*Stbl.* n⁰. 83), laatstelijk gewijzigd bij Kon. besluit van 4 Nov. 1903 (*Stbl.* n⁰. 272).

Bij bedoeld geneeskundig onderzoek heb ik vooral veel gewicht gehecht aan hetgeen de vrouwen zelf met betrekking tot het verrichten van dezen zwaren arbeid verklaarden, welke verklaringen dan werden aangevuld, onder het opnemen der anamnese, met hetgeen de algemeene indruk der betrokken persoon op mij teweegbracht. Het spreekt vanzelf, dat de lichaamsbouw en algemeene voedingstoestand ten slotte den doorslag geven bij de beoordeeling van elk afzonderlijk geval.

Voorts werd geregeld aanteekening gehouden van wat van belang kon zijn met betrekking tot erfelijken aanleg, toestand der menstruatie enz. en van hetgeen eventueel doorgestane ziekte als gevolg van kou vatten of overmatige inspanning kon hebben geleerd.

Voor de gehuwde vrouw werd verder als maatstaf gekozen het bestaan van zwangerschap, de leeftijd van het jongste kind en of zij, al dan niet, haar kind zelf voedde.

Het onderzoek heeft zich uitgestrekt over 6 gemeenten van de 1ste arbeidinspectie (waarvan 4 in Limburg en 2 in Noord-Brabant), 1 gemeente van de 2de inspectie (gelegen in Zuid-Holland) en 6 gemeenten van de 3de inspectie (insgelijks gelegen in Zuid-Holland) en heeft in 't geheel 25 steenfabrieken omvat.

Met inachtneming van bovenstaande algemeene gezichtspunten heeft het onderstaande uitkomsten opgeleverd:

Geneeskundig onderzoek van vrouwen, werkzaam

GEMEENTEN.		Aantal fabrieken.	Burgerlijke Staat der onderzochte vrouwen.			Totaal.
			Gehuwd.	Weduwe.	Ongehuwd.	
Noord-Brabant.	Oosterhout . . .	1	1	„	5	6
	Budel	1	„	„	2	2
Limburg.	Heer	1	„	„	1	1
	Bunde	„	„	„	„	„
	Kerkrade	„	„	„	„	„
	Heerlen	„	„	„	„	„
	6 gemeenten . .	3	1	„	8	9

B.

Leeftijd der ongehuwde vrouwen

GEMEENTEN.		Aantal fabrieken.	Beneden 16 jaren.	van 16—20 jaren.	van 20—25 jaren.	van 25—30 jaren.	van 30—35 jaren.
Noord-Brabant.	Oosterhout . . .	1	2	2	1	„	„
	Budel	1	„	2	„	„	„
Limburg.	Heer	1	„	„	„	1	„
	Bunde	„	„	„	„	„	„
	Kerkrade	„	„	„	„	„	„
	Heerlen	„	„	„	„	„	„
	6 gemeenten . .	3	2	4	1	1	„

B.

Leeftijd der

Noord-Brabant.	Oosterhout . . .	1	„	„	„	„	„
	Budel	1	„	„	„	„	„
Limburg.	Heer	1	„	„	„	„	„
	Bunde	„	„	„	„	„	„
	Kerkrade	„	„	„	„	„	„
	Heerlen	„	„	„	„	„	„
	6 gemeenten . .	3	„	„	„	„	„

in steenfabrieken der **1ste arbeidsinspectie.** *Juni* 1904.

van 16—20 jaren.	van 20—30 jaren.	van 30—40 jaren.	van 40—50 jaren.	van 50—60 jaren.	van 60—70 jaren.	Boven 70 jaren.	Van onbekenden leeftijd.	Te jong.	Afgewezen.		
									Gehuwd.	Ongehuwd.	Totaal.
2	1	1	"	"	"	"	"	2	"	"	"
2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
4	2	1	"	"	"	"	"	2	"	"	"

en weduwen. Juni 1904.

van 35—40 jaren.	van 40—45 jaren.	van 45—50 jaren.	van 50—55 jaren.	van 55—60 jaren.	van 60—65 jaren.	van 65—70 jaren.	Boven 70 jaren.	Op onbekenden leeftijd.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	5
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	8

gehuwde vrouwen.

1	"	"	"	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	"	"	"	"	"	1

II. A.

Geneeskundig onderzoek van vrouwen, werkzaam in

GEMEENTEN.	Aantal steen-fabrieken.	Burgerlijke Staat der onderzochte vrouwen.			Totaal.	van 16—20 jaren.	van 20—30 jaren.
		Gehuwd.	Weduwe.	Ongehuwd.			
Hendrik-Ido-Ambacht	1	"	"	8	8	4	3
	1	"	"	8	8	4	3

B.

Leeftijd der ongehuwde vrouwen

GEMEENTEN.	Aantal fabrieken.	Beneden 16 jaren.	van 16—20 jaren.	van 20—25 jaren.	van 25—30 jaren.	van 30—35 jaren.
Hendrik-Ido-Ambacht.	1	1	4	3	"	"
	1	1	4	3	"	"

B.

Leeftijd der gehuwde

GEMEENTEN.	Aantal fabrieken.	Beneden 16 jaren.	van 16—20 jaren.	van 20—25 jaren.	van 25—30 jaren.	van 30—35 jaren.
Hendrik-Ido-Ambacht.	1	"	"	"	"	"
	1	"	"	"	"	"

steenfabrieken der **2e arbeidsinspectie.** *Najaar* 1904.

van 30—40 jaren.	van 40—50 jaren.	van 50—60 jaren.	van 60—70 jaren.	boven 70 jaren.	Onbekend.	Te jong d.i. beneden 16 jaren.	Afgewezen.		Totaal.	Niet verschenen.		Totaal.
							Geh.	Ongeh.		Geh.	Ongeh.	
"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"

en weduwen. Najaar 1904.

van 35—40 jaren.	van 40—45 jaren.	van 45—50 jaren.	van 50—55 jaren.	van 55—60 jaren.	van 60—65 jaren.	van 65—70 jaren.	Boven 70 jaren.	Op onbekenden leeftijd.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	8
"	"	"	"	"	"	"	"	"	8

vrouwen. Najaar 1904.

van 35—40 jaren.	van 40—45 jaren.	van 45—50 jaren.	van 50—55 jaren.	van 55—60 jaren.	van 60—65 jaren.	van 65—70 jaren.	Boven 70 jaren.	Op onbekenden leeftijd.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"

III. A. *Geneeskundig onderzoek der vrouwen, werkzaam*

GEMEENTEN.	Aantal steen-fabrieken.	Burgerlijke Staat der onderzochte vrouwen.			Totaal.	van 16—20 jaren.	van 20—30 jaren.
		Gehuwd.	Weduwe.	Ongehuwd.			
Capelle a. d. IJssel. .	3	5	„	30	35	17	12
Gouderak	6	23	2	43	68	18	27
Krimpen a. d. IJssel .	2	5	2	12	19	8	6
Moordrecht	1	11	1	2	14	1	3
Nieuwerkerk a. d. IJssel	3	13	1	20	34	8	15
Ouderkerk a. d. IJssel	6	14	1	47	62	27	23
6 gemeenten. . . .	21	71	7	154	232	79	86

B. *Leeftijd der ongehuwde*

GEMEENTEN.	Aantal steen-fabrieken.	Beneden 16 jaren.	van 16—20 jaren.	van 20—25 jaren.	van 25—30 jaren.	van 30—35 jaren.
Capelle a. d. IJssel.	3	1	17	11	„	„
Gouderak	6	5	18	14	3	1
Krimpen a. d. IJssel	2	„	8	4	„	„
Moordrecht	1	„	1	„	1	„
Nieuwerkerk a. d. IJssel . . .	3	1	8	7	3	1
Ouderkerk a. d. IJssel	6	1	27	12	4	2
6 gemeenten	21	8	79	48	11	4

Leeftijd der gehuwde

GEMEENTEN.	Aantal steen-fabrieken.	van 16—20 jaren.	van 20—25 jaren.	van 25—30 jaren.	van 30—35 jaren.	van 35—40 jaren.
Capelle a. d. IJssel.	3	„	„	1	„	1
Gouderak	6	„	7	3	2	5
Krimpen a. d. IJssel	2	„	1	1	2	1
Moordrecht	1	„	1	1	1	1
Nieuwerkerk a. d. IJssel . . .	3	„	1	4	4	„
Ouderkerk a. d. IJssel	6	„	3	4	1	3
6 gemeenten	21	„	13	14	10	11

in de steenfabrieken van de **3e arbeidsinspectie.**

van 30—40 jaren.	van 40—50 jaren.	van 50—60 jaren.	van 60—70 jaren.	boven 70 jaren.	Onbekend.	Te jong d.i. beneden 16 jaren.	Afgewezen. Gehuwd,	Afgewezen. Ongehuwd.	Totaal.	Niet verschenen. Gehuwd.	Niet verschenen. Ongehuwd.	Totaal.
2	1	1	”	”	1	1	2	3	5	”	”	”
9	6	2	1	”	”	5	5	”	5	”	”	”
3	”	2	”	”	”	”	1	”	1	”	”	”
2	4	3	”	”	1	”	2	”	2	”	”	”
5	4	1	”	”	”	1	4	1 (We.)	5	”	”	”
7	3	1	”	”	”	1	4	2	6	”	”	”
28	18	10	1	”	2	8	18	6	24	”	”	”

vrouwen en weduwen 1904.

van 35—40 jaren.	van 40—45 jaren.	van 45—50 jaren.	van 50—55 jaren.	van 55—60 jaren.	van 60—65 jaren.	van 65—70 jaren.	Boven 70 jaren.	Totaal.
1	”	”	”	”	”	”	”	30
1	2	”	”	”	”	1	”	45
”	”	”	2	”	”	”	”	14
”	”	1	”	”	”	”	”	3
”	”	1	”	”	”	”	”	21
1	”	”	1	”	”	”	”	48
3	2	2	3	”	”	1	”	161

vrouwen 1904.

van 40—45 jaren.	van 45—50 jaren.	van 50—55 jaren.	van 55—60 jaren.	van 60—65 jaren.	van 65—70 jaren.	Boven 70 jaren.	Leeftijd onbekend.	Totaal.
”	1	1	”	”	”	”	1	5
3	1	2	”	”	”	”	”	23
”	”	”	”	”	”	”	”	5
2	1	2	1	”	”	”	1	11
”	3	1	”	”	”	”	”	13
3	”	”	”	”	”	”	”	14
8	6	6	1	”	”	”	2	71

De steenfabrieken, welke in de eerste arbeidsinspectie bezocht zijn, bleken alle kleine en primitieve inrichtingen te zijn, met z.g. veldovens; slechts de steenbakkerij te Oosterhout maakte daarop een uitzondering. In laatstgenoemde steenfabriek werden 2 van de ter keuring voorgestelde vrouwen te jong bevonden.

De aanwezigheid te Budel deed mij daar nog 4 andere steenbakkerijen met veldovens bezoeken, waarvan echter in eene het bedrijf gestaakt was, terwijl de 3 andere niet in de termen vielen voor een geneeskundig onderzoek.

Zulks bleek ook het geval met een tweede steenbakkerij te Heer, zoomede met die te Bunde.

Te Heerlen bleken eveneens 2 steenbakkerijen niet te vallen onder de bepalingen van het Kon. besluit van 4 November 1903, (*Stbl.* nº. 272). Drie andere steenbakkersbazen, die daar gewoon waren te werken, hadden de gemeente verlaten.

Te Kerkrade werden 2 vrouwen in een steenbakkerij aangetroffen, die echter geen kruiwerk verrichtten, maar slechts belast waren met het neerslaan van steenen uit vormen van één steen. Het inzetten der steenen in den veldoven werd verder weêr uitbesteed. Op dit werk lieten de woonverhoudingen te wenschen over. Op den zolder van een steenen hut waren 2 slaapplaatsen aangebracht, slechts gescheiden door een schot, dat aan beide zijden open was. Aan de eene zijde slapen 2 ongehuwde vrouwen, n.l. de dienstbode en een arbeidster, aan de andere zijde 2 gehuwde mannen, waaronder de vader van den baas.

Te Hendrik-Ido-Ambacht (2de arbeidsinspectie) is een meisje te jong bevonden.

In de 3de arbeidsinspectie waren 5 van de 23 vrouwen, die afgewezen zijn, ongehuwd. Een meisje van 16 jaren werd tweemaal afgekeurd wegens ademhalingsbelemmering tengevolge van woekeringen in de neus-keelholte. Een weduwe van 46 jaren moest worden afgekeurd, wegens ernstige menorrhagie. Twee meisjes van 20 jaren zijn afgewezen, resp. wegens menstruatiestoornissen en algemeene lichaamszwakte. Voorts moest de voorgeschreven verklaring worden geweigerd aan een meisje van 21 jaren wegens chronische rhinitis, gecompliceerd met otitis media dextra.

Van de 18 gehuwde vrouwen konden 5, als verkeerende in de zogingsperiode, niet worden toegelaten, waaronder 1 met belangrijke misvorming der borstkas. Verder werden afgekeurd:

Wegens hoogen leeftijd 1
„ lichaamszwakte, gepaard met bloedarmoede . . . 2
„ dubieuse zwangerschap 2
„ zwangerschap 2
„ vergevorderde zwangerschap 5

Mijne bevindingen omtrent de kindersterfte in de steenindustrie van de 3de inspectie hoop ik mede te deelen in mijn volgend verslag.

HOOFDSTUK IV.

Andere bemoeiingen en adviezen.

I. Samenwerking met de inspecteurs van den arbeid. Herhaaldelijk is door mij deelgenomen aan de vergaderingen van de inspecteurs van den arbeid, o. a. aan het Departement van Binnenlandsche Zaken in de 2e helft van April 1903, ter behandeling van het ontwerp-Arbeidswet. In Nov. 1903 woonde ik een conferentie bij van de inspecteurs in de 1e, 2e en 3e arbeidsinspectie ter bespreking van het gewijzigd ontwerp-Arbeidswet. Voorts nam ik deel aan de inspecteursvergaderingen te Amsterdam op 22 Augustus en 1 Dec. 1903.

In Sept. 1903 werd met de inspecteurs van den arbeid in de 3e en 8e inspectie een bezoek gebracht aan de kunstmeststoffabrieken te Capelle a/d. IJssel en Hoogkerk, bij Groningen. Bij deze gelegenheid werden in laatstgenoemde inrichting enkele arbeiders, die bij de molens en in de phosphaatkelders waren te werk gesteld, door mij nader aan den lijve onderzocht.

In October 1903 had ik te Utrecht een samenkomst met de inspecteurs van den arbeid in de 2e en 9e inspectie, naar aanleiding van bezwaren, welke door fabrikanten van Oud-Hollandsche muurtegels te Harlingen waren ingebracht tegen enkele bepalingen van het ontwerp-Arbeidswet.

Voorts zijn op verzoek van den inspecteur in de 2e inspectie inlichtingen verstrekt aangaande voorzorgsmaatregelen, die te nemen waren in een fabriek, waar onder het arbeidend personeel tuberculose was aangetroffen, terwijl de electro-technicus werd voorgelicht omtrent het ontwerpen van voorschriften voor hulpverleening aan personen, die door electrischen stroom getroffen worden.

II. Rijksverzekeringsbank. Op 30 Nov., 3 en 8 Dec. 1903 werd met den inspecteur van den arbeid in de 4e inspectie een onderzoek ingesteld naar den toestand van de bureellokalen der Rijksverzekeringsbank, ter voldoening aan een opdracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken, gedaan bij schrijven van 9 Nov. 1903, La. C, Afd. Arbeid. Ons gemeenschappelijk rapport volgde onder dagteekening van 14 Dec. 1903, n⁰. 2212.

In samenwerking met gemelden inspecteur werd in Jan. 1904 nog een tweede gebouw te Amsterdam onderzocht voor de uitbreiding van de

bureelen der Rijksverzekeringsbank, waarover wij een nader rapport uitbrachten bij missive van 29 Jan. 1904, n°. 158.

III. Beroep der H. IJ. Spoorwegmaatschappij in zake waschgelegenheden voor poetsers en stokers, werkzaam in locomotiefloodsen. Aangewezen als lid der Commissie, die bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken d.d. 29 Sep. 1903, n°. 7633, Afd. Arbeid werd benoemd tot voorlichting in zake het beroep van den Raad van Administratie der H. IJ. Spoorwegmaatschappij tegen de voorschriften van de inspecteurs van den arbeid in de 2e, 3e, 4e, 6e en 7e inspectie met betrekking tot waschgelegenheden voor poetsers en stokers in locomotiefloodsen, heb ik geregeld deelgenomen aan alle werkzaamheden, welke daaruit voortvloeiden. Met het lid van Deinse heb ik bovendien prae-advies uitgebracht omtrent de vraag, wanneer het aanbrengen van een badgelegenheid moet worden gevorderd en aan welke eischen deze inrichtingen moeten voldoen. De slotvergadering der Commissie werd bijgewoond te Amsterdam op 23 Nov. 1904.

IV. Landsdrukkerij. De maand Dec. 1903 werd grootendeels in beslag genomen door een onderzoek omtrent de lokalen en den gezondheidstoestand van het personeel der Landsdrukkerij, ter voldoening aan een opdracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 Oct. 1903, n°. 10176, Afd. A. Z. C. Mijne bevindingen deelde ik mee bij rapport van 27 Jan .1904, n°. 41.

V. Vervanging van het giftig doppenmetaal in de diamant-industrie. Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 Maart 1904, n°. 1311, Afd. A., werd ik benoemd tot lid eener Commissie tot voorbereiding eener prijsvraag voor een middel om het slijpen van diamanten mogelijk te maken zonder gebruik van een giftig doppenmetaal en tot beoordeeling van de ingekomen antwoorden. Diensvolgens woonde ik alle commissie-vergaderingen bij te Delft, onder voorzitterschap van Dr. Aronstein, hoogleeraar der Polytechnische school. Op 8 Juli 1904 bezocht ik met de commissie de diamant-slijperij der firma Ed. van Dam te Amsterdam.

VI. Eerste hulp bij ongelukken. In April, Juni en Juli 1904 woonde ik de inspecteursvergaderingen bij, ter voldoening aan een verzoek om verbandkisten te ontwerpen, welke, ter uitvoering van art. 19 sub 17 van het Veiligheidsbesluit, in fabrieken en werkplaatsen zouden kunnen worden voorgeschreven.

Voorts wendde ik, met goedkeuring van den Minister van Binnenlandsche Zaken, pogingen aan bij verschillende vereenigingen en particulieren om te komen tot cursussen in theoretische en practische verbandleer ten behoeve van fabrieksarbeiders, waarvoor Z. Exc. bij schrijven van 4 Oct. 1904, n°. 3931, Afd. Arbeid, zich in beginsel bereid verklaarde te bevorderen, dat Rijkssubsidie zou worden toegekend. Dientengevolge had ik op 21 Oct. 1904

te 's-Gravenhage een samenkomst met vertegenwoordigers van het hoofdcomité van „Het Nederlandsche Roode Kruis", van het hoofdbestuur van „Het Witte Kruis" in Noord-Holland, van de hoofdbesturen van „Het Groene Kruis" in Zuid-Holland, Friesland en Groningen, van de afdeelingen 's-Gravenhage en Amsterdam der Nederlandsche Vereeniging tot 't verleenen van eerste hulp bij ongelukken en van een tweetal vereenigingen met gelijke strekking te Rotterdam, waar het doel van dergelijke cursussen nader werd uiteengezet. Het plan op zich zelf vond algemeene instemming, terwijl de verschillende vereenigingen volkomen bereid bleken tot vriendschappelijke samenwerking. Voorts was de vergadering van oordeel, dat alleen wettelijk bevoegde geneeskundigen en artsen met het geven van onderwijs in eerste hulp bij ongelukken mogen belast worden, hoogstens bijgestaan door een assistent voor de practische oefeningen. Als regel zou moeten worden aangenomen, dat hun diensten beloond worden.

Als de meest gewenschte leerlingen voor verbandcursussen werden aangewezen: opzichters, portiers, kantoorbedienden, meesterknechts, machinisten en de meest ontwikkelden van het gewone arbeiderspersoneel.

Naar de unanieme meening der vergadering behoort voor het programma van onderwijs op den voorgrond te staan, dat in de eerste plaats zal dienen te worden aangewezen wat de niet-deskundige helper zal moeten *nalaten*. Het best, oordeelde zij, wordt aangewezen, wat geleerd zal worden, door daarbij als handleiding voor te schrijven het bekende werkje van von Esmarch: „Eerste hulp bij ongelukken."

De cursussen zouden moeten gehouden worden gedurende ten minste 12 lesdagen met telkens een les van 2 uren, waarvan één uur in theorie en één uur in practijk. Voor de practische lessen werd het aantal leerlingen op ten hoogste 16 per cursus berekend, terwijl men voor het theoretisch onderwijs geheel vrij zou zijn in de keuze van het getal leerlingen.

Als noodzakelijke leermiddelen werden genoemd:

1. de verbandkist van von Esmarch, aangevuld met eenige spalken;
2. een skelet;
3. de wandplaten van den Duitschen Samariter-Verein;
4. een door de arbeidsinspectie voorgeschreven model-verbandtrommel;
5. eenige papier-mâchépraeparaten, als: voorarm, onderbeen, enz.

Op een vraag, mij door den Minister van Binnenlandsche Zaken gesteld bij missive van 12 November 1904, nº. 4820, Afd. A., of het gewenscht zou zijn handleidingen voor 't verleenen der eerste hulp bij ongevallen te verstrekken aan hen, die over werklieden zijn gesteld, heb ik bevestigend geantwoord. Het scheen mij echter noodig daarbij te herinneren aan het nut van practische oefeningen, daar zij, bij gebrek daaraan, hun taak slechts zeer onvoldoende zouden kunnen vervullen. Ik meende daarom te moeten aandringen op een cursus in verbandleer en eerste hulp bij ongelukken aan de Polytechnische

School en tevens er op te moeten wijzen, dat in dit opzicht ook nog niet de gewenschte toestand is ingetreden aan onze Universiteiten, waar enkel terloops en dus slechts partieel bij de klinische voordrachten of op de poliklinieken behandeld wordt, wat jonge medici met betrekking tot dit punt behooren te weten. Een volledige cursus, waar systematisch alles wordt behandeld, wat op de ongevallen, geneeskunde en het transport van zieken en gekwetsten betrekking heeft, schijnt mij daarom aangewezen ook voor de Nederlaudsche Universiteiten.

VII. Bewerking van zandsteen. Naar aanleiding eener in Sept. 1904 ontvangen uitnoodiging van den Minister van Binnenlandsche Zaken om deel te nemen aan het den inspecteurs van den arbeid opgedragen onderzoek naar de toestanden in het steenhouwersbedrijf, in verband met de gezondheidstoestanden en de steensoort, die pleegt te worden verwerkt, had ik 2 conferenties met de inspecteurs van den arbeid in de 1ste en 6de inspectie, waar de punten zijn besproken, waarvan men bij het onderzoek zou moeten uitgaan. Dientengevolge werd een leiddraad vastgesteld, welke in een inspecteursvergadering op 7 Oct. 1904 besproken is en waaraan ook mijnerzijds werd deelgenomen.

VIII. Samenwerking met dr. J. E. G. van Emden en mejuffrouw dr. E. Kleerekoper omtrent een onderzoek naar loodintoxicatie in de diamant- en aardewerk-industrie. In verband met onderzoekingen, welke door dr. van Emden en mejuffrouw dr. Kleerekooper zijn verricht om uit te maken, in hoeverre het opsporen van gekorrelde roode bloedlichaampjes in het bloed van werklieden, die aan het gevaar van loodvergiftiging blootstaan, als een hulpmiddel kan dienen, om vroegtijdig, voordat er nog andere klinische verschijnselen van de intoxicatie zijn opgetreden, de diagnose te stellen, werden zij door den Minister van Binnenlandsche Zaken uitgenoodigd een gelijksoortig onderzoek in te stellen in diamantslijperijen en in keramische industrieën. Bij ministerieele missive van 2 Sept. 1903, n°. 6894, Afd. A., werd ik verzocht eveneens aan dat onderzoek deel te nemen. Aan die opdracht tot samenwerking is door mij voldaan, voor zoover deze tot bemoeiingen mijnerzijds heeft kunnen aanleiding geven. Het reuzenaandeel in dezen arbeid kwam uit den aard der zaak echter toe aan dr. van Emden en mejuffrouw dr. Kleerekoper, die zich hebben belast met het bloedonderzoek en de verdere chemische en microscopische onderzoekingen, welke noodig waren om in deze tot een conclusie te komen. Hier kan dus worden volstaan met een verwijzing naar het resp. rapport aan den Minister van Binnenlandsche Zaken d.d. 16 Juni 1905.

De medisch-adviseur bij de arbeidsinspectie,
E. Wintgens.

RECAPITULATIESTATEN

over 1903.

OVERZICHT *voor het Rijk van de verkregen gegevens betreffend*

NAMEN DER PROVINCIËN.	FABRIEKEN EN					
	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den Aan			
			Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	geldige arbeids	
	oprichting.	uitbreiding.			Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
	3	4	5	6	7	8
Noord-Brabant	168	103	3128	7154	7174	4701
Limburg	51	25	1158	2870	3245	2021
Zeeland	24	14	1541	1720	1982	1447
Zuid-Holland (2e inspectie)	80	73	4281	10734	8554	6130
Zuid-Holland (3e inspectie)	194	94	5680	10599	10919	7307
Noord-Holland (4e inspectie)	159	98	6260	15142	13420	8543
Noord-Holland (5e inspectie)	55	78	2447	3443	4038	3095
Utrecht	64	30	2565	4227	4359	2972
Gelderland	145	110	4106	7112	7249	4939
Overijssel	84	90	2209	5595	7707	4604
Drenthe	35	9	743	754	915	635
Groningen	58	35	2621	4016	3681	2423
Friesland	54	40	2631	2938	3344	2479
Totaal	1171	799	39370	76304	76587	51296

de naleving van bepalingen der Arbeidswet en Veiligheidswet.

WERKPLAATSEN zin der Arbeidswet. tal							AANTAL		
kaarten		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
voor meisjes van 12—16 jaren.	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie. Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.	den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
2473	3551	„	„	„	220	265	2697	39	4
1224	2355	„	„	„	7	71	1534	11	1
943	1157	„	„	„	7	9	1117	28	2
2424	5680	„	„	„	169	170	3956	152	8
3612	7938	„	„	„	345	403	4971	104	19
4877	9116	„	„	„	114	263	4953	233	45
943	1157	„	„	„	7	9	1117	28	2
1387	2259	„	„	„	59	158	1549	48	36
2310	4600	„	„	„	171	131	2438	130	246
3103	7641	„	„	„	59	125	1960	80	148
280	386	„	„	„	15	„	321	19	2
1258	1359	„	„	„	97	63	1156	54	15
865	1059	„	„	„	10	8	803	52	62
25291	47796	„	„	„	1275	1668	28421	972	591

OVERZICHT *van de fabrieken en werkplaatsen in het Rijk vermeld*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Noord-Brabant.	Limburg.	Zeeland.	Zuid-Holland 2e insp.	Zuid-Holland 3e insp.
1	Aardewerk, glas enz.	98	155	11	42	123
2	Diamant enz.	„	„	„	1	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz. .	63	29	44	128	151
4	Bouwbedrijven	430	100	380	925	1236
5	Chemische nijverheid enz. . .	14	9	7	25	28
6	Hout- en stroobewerking enz. .	324	116	99	469	525
7	Kleeding en reiniging	685	378	243	830	1209
8	Kunstnijverheid.	9	15	6	19	13
9	Leder. wasdoek, enz.	494	94	109	287	51
10	Oer. steenkolen, turf.	1	9	1	1	6
11	Metalen (bewerking van) . . .	295	89	132	421	534
12	Stoom- en andere werktuigen .	28	18	16	124	153
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz. . .	39	9	60	127	191
14	Papier	8	9	2	36	35
15	Textiele nijverheid	118	10	84	246	335
16	Gas en electriciteit	5	1	1	8	9
17	Voedings- en genotmiddelen . .	532	111	346	592	1081
	Totaal . . .	3143	1152	1541	4281	5680
	Totaal over 1904 . . .	3431	1280	1577	4619	5812

in kolom 5 van Staat I, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Aantal bedrijven in:

Noord-Holland 4e insp.	Noord-Holland 5e insp.	Utrecht.	Gelderland.	Overijssel.	Drenthe.	Groningen.	Friesland.	Het Rijk.
22	3	53	175	43	6	30	55	816
156	„	„	„	„	„	„	„	157
214	62	66	68	43	13	63	65	1009
1090	643	622	839	422	124	333	638	7782
67	34	14	25	10	3	16	25	277
425	142	156	309	144	35	152	141	3037
1889	272	662	1073	483	165	784	476	9149
26	„	18	10	„	„	16	2	134
486	130	154	217	103	52	148	92	2417
„	„	1	1	7	5	1	2	35
487	224	228	407	233	97	267	233	3647
174	35	86	75	38	4	57	51	859
100	67	58	68	37	23	102	122	1003
136	35	4	81	32	9	35	12	434
99	16	24	59	130	14	83	49	1267
4	6	7	5	3	2	1	3	55
885	778	412	694	481	191	533	665	7301
6260	2447	2565	4106	2209	743	2621	2631	39379
6640	2631	2656	4425	2357	846	2800	2984	42058

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen in d*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	129	281	342	379	8264	50	91	128	136
2	Diamant enz.	,,	1	,,	6	2947	,,	,,	,,	,,
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	107	324	479	423	4817	3	20	19	28
4	Bouwbedrijven	21	128	175	190	3333	,,	,,	4	2
5	Chemische nijverheid enz. .	19	36	41	62	1067	32	49	74	81
6	Hout- en stroobewerking enz.	185	373	473	444	8013	24	39	59	47
7	Kleeding en reiniging . . .	22	90	116	189	3210	187	769	1387	1489
8	Kunstnijverheid	1	4	15	11	236	,,	2	9	6
9	Leder, wasdoek enz. . . .	12	40	76	52	1163	1	14	12	14
10	Oer, steenkolen, turf . . .	4	10	16	21	978	,,	1	,,	6
11	Metalen (bewerking van) . .	114	349	507	594	7087	12	47	60	55
12 13	Stoom- en andere werktuigen enz.	46	159	265	310	7735	,,	,,	1	2
14	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	51	175	273	288	7080	,,	,,	,,	,,
15	Papier	22	65	112	152	3195	18	56	84	80
16	Textiele nijverheid	213	461	553	593	10598	183	401	489	481
17	Gas en electriciteit	7	20	25	26	2921	7	10	27	15
	Voedings- en genotmiddelen	261	826	1170	1273	26999	122	267	313	304
	Totaal	1214	3342	4656	5013	99643	639	1766	2666	2746

(1) In 77 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

bezochte fabrieken en werkplaatsen in het Rijk, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.									
Boven 16 jaren.		Totaal.	Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
ongehuwd.	gehuwd.			Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
1353	616	11769	325	159	12	1	23	32	110
9	„	2963	40	42	„	„	7	„	4
90	1	6329	417	36	45	„	234	„	142
49	2	3904	522	11	3	„	25	4	482
442	4	1907	98	42	5	4	29	7	19
270	61	9988	804	187	19	1	178	45	398
9289	624	17372	2259	171	9	16	34	3	2018
56	1	341	28	1	1	„	„	„	26
84	1	1469	230	20	4	„	9	2	198
22	2	1060	26	23	„	1	2	„	1
328	138	9291	1227	69	13	„	149	2	1011
37	1	8556	308	105	39	„	91	„	132
6	1	7874	262	54	24	2	36	7	184
572	52	4408	130	99	35	13	15	1	75
3749	303	18024	456	150	4	„	22	1	302
115	12	3185	73	88	20	„	35	1	11
2460	608	34603	4725	900	42	30	456	455	3146
18931	2427	143043	11930	2157	275	68	1345	560 (1)	8259

Staat IV.

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte fabrieken*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	40	1372	19	605	49	376	46	480	83	551
2	Diamant enz.	3	9	1	2	4	5	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	44	138	69	222	145	771	61	209	38	140
4	Bouwbedrijven	14	28	23	27	61	91	107	167	171	261
5	Chemische nijverheid enz.	14	242	2	68	11	52	6	77	9	236
6	Hout- en stroobewerking enz.	26	51	31	123	80	282	146	691	256	824
7	Kleeding en reiniging	759	4063	206	1251	522	3449	289	2090	401	2893
8	Kunstnijverheid	5	31	3	3	4	4	6	49	4	14
9	Leder, wasdoek enz.	3	5	15	37	31	56	33	104	42	123
10	Oer, steenkolen, turf	2	24	"	"	4	13	2	6	7	10
11	Metalen (bewerking van)	37	284	68	86	138	326	210	650	328	638
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	19	40	33	79	43	189	48	183	75	323
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	8	15	7	12	21	34	31	71	116	664
14	Papier enz.	9	119	18	419	38	460	27	145	12	100
15	Textiele nijverheid	96	620	28	281	58	2345	56	1892	85	2374
16	Gas en electriciteit	2	2	4	145	7	36	2	15	6	77
17	Voedings- en genotmiddelen.	289	1305	106	624	278	1514	238	1801	426	1860
	Totaal . . .	1370	8348	633	3984	1494	10003	1308	8630	2059	11088
		6864 bedrijven. (1)									

(1) In de overige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald of werkten geen beschermde personen

en werkplaatsen in het Rijk, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.																					
9 uur of minder.		$9^1/_2$ uur.		10 uur.		$10^1/_2$ uur.		11 uur.		$11^1/_2$ uur.		12 uur.		$12^1/_2$ uur.		13 uur.		$13^1/_2$ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
18	1183	9	688	36	1386	44	1154	76	1927	20	307	41	624	17	212	16	209	4	53	2	13
6	45	2	7	21	1460	9	1310	1	124	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
28	245	49	485	167	2386	79	839	60	593	9	125	9	70	3	46	"	"	"	"	"	"
7	28	5	55	36	290	77	340	163	1168	73	470	80	529	27	158	23	137	2	21	6	46
11	56	4	21	16	182	21	292	20	209	6	66	7	100	2	56	"	"	"	"	"	"
13	131	12	168	76	804	104	1197	212	2308	127	1380	132	1203	46	346	32	214	10	96	14	78
47	158	27	129	90	282	111	518	229	1322	56	301	98	346	47	131	66	165	17	34	76	108
"	"	4	51	4	16	9	68	2	100	4	27	2	10	"	"	"	"	"	"	"	"
4	9	2	27	12	56	31	244	68	344	40	229	38	240	17	56	11	28	1	3	"	"
1	12	1	9	8	132	3	52	9	759	"	"	1	8	1	8	"	"	"	"	"	"
13	87	21	150	78	685	150	987	248	1872	219	1072	292	1242	61	288	79	246	5	11	9	18
15	97	21	490	44	1283	56	1932	75	2416	31	390	48	796	5	20	5	50	3	78	1	2
"	"	1	4	9	133	17	236	51	2378	26	1966	91	1855	21	224	37	261	4	21	2	2
4	26	12	455	37	726	33	611	19	724	6	153	9	297	1	6	1	5	"	"	"	"
139	963	40	450	43	2893	43	2211	69	3110	28	617	28	452	9	111	20	87	"	"	2	10
5	21	4	72	17	2470	6	24	22	175	3	5	9	99	2	4	"	"	"	"	2	2
636	1950	151	1138	425	4794	335	4189	603	6667	261	1465	582	2350	209	1079	397	1267	209	308	389	1153
947	5011	365	4399	1116	19978	1128	16204	1927	26196	909	8573	1467	10221	468	2745	687	2669	255	625	503	1432

9772 bedrijven. (1)

of geen mannen of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden*

Nummer.	Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden. OMSCHRIJVING.	AANTAL Noord-Brabant. Commissaris.	Noord-Brabant. Burgemeesters.	Limburg. Commissaris.	Limburg. Burgemeesters.	Zeeland. Commissaris.	Zeeland. Burgemeesters.	Zuid-Holland 2e insp. Commissaris.	Zuid-Holland 2e insp. Burgemeesters.	Zuid-Holland 3e insp. Commissaris.	Zuid-Holland 3e insp. Burgemeesters.	Noord-Holland 4e insp. Commissaris.	Noord-Holland 4e insp. Burgemeesters.
1	Aardewerk, glas enz.	"	"	1	"	"	"	"	"	"	2	"	"
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	1	1	"	"	"	"	1	2	"	5	1	4
4	Bouwbedrijven	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
5	Chemische nijverheid enz. . .	5	6	"	"	"	"	"	2	"	"	1	1
6	Hout- en stroobewerking . . .	2	1	"	"	"	"	2	1	1	6	"	"
7	Kleeding en reiniging	108	167	"	70	2	2	154	142	323	341	97	42
8	Kunstnijverheid.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	1	"	"	"	"	"	"	"	3	3	"	"
10	Oer, steenkolen, turf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van) . . .	5	4	2	"	"	"	"	4	1	5	"	"
12	Stoom- en andere werktuigen .	3	6	3	"	"	"	"	"	"	1	"	"
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz. . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
14	Papier enz.	3	7	1	"	"	"	"	"	"	"	2	1
15	Textiele nijverheid	59	41	"	1	"	"	"	"	7	27	"	"
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen . .	32	32	"	"	"	"	12	19	9	13	13	15
	Totaal . . .	220	265	7	71	2	2	169	170	345	403	114	263

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende provinciën deze

arbeidsduur, gerangschikt naar provinciën en bedrijfsgroepen.

MALEN IN: Noord-Holland 5e insp.		Utrecht.		Gelderland.		Overijssel.		Drenthe.		Groningen.		Friesland.		Totaal.		Algemeen totaal.
Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	2	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	2	„	„	„	2	„	2	„	„	1	2	„	„	4	20	24
„	„	„	„	12	„	„	„	„	„	1	1	„	„	14	1	15
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	9	15
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	5	9	14
5	2	52	156	148	123	40	74	15	„	93	59	10	6	1047	1384	2431
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	1	4	5	9
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
„	„	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	9	14	23
„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	6	8	14
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1
„	1	„	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	„	7	10	17
„	„	2	1	10	5	16	45	„	„	„	„	„	„	94	120	214
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
2	4	5	1	1	„	1	1	„	„	2	„	„	1	77	86	163
7	9	59	158	171	131	59	125	15	„	97	63	10	8	1275	1668	2943

vergunningen werden uitgereikt. Voor zoover bekend, werd op 42 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen in het Rijk.*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3 Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	5 Arbeid doen verrichten op verboden uren.	6 Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	7 Zondagsarbeid.	10, 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Aardewerk, glas enz.	27	5	94	„	15	9
2	Diamant enz.	5	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	14	„	12	„	„	5
4	Bouwbedrijven	97	4	11	„	„	55
5	Chemische nijverheid enz. . .	2	„	2	„	„	2
6	Hout- en stroobewerking enz. .	51	12	23	67	„	36
7	Kleeding en reiniging	315	4	494	180	3	97
8	Kunstnijverheid	3	„	„	„	„	3
9	Leder, wasdoek enz.	51	1	26	„	„	24
10	Oer, steenkolen, turf.	2	„	„	„	„	2
11	Metalen (bewerking van) . . .	77	1	28	10	„	20
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	17	„	4	„	„	12
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz. . .	9	„	„	„	„	11
14	Papier enz.	14	7	„	2	„	2
15	Textiele nijverheid	18	2	8	42	1	7
16	Gas en electriciteit	„	„	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen . .	256	68	97	2	9	108
18	Bedrijven niet te rangschikken in een van bovenvermelde groepen	9	7	„	„	„	1
	Totaal . . .	967	111	799	303	28	394

waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

tredingen					Veiligheidswet.						
10, 4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n⁰. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	Aantal overtredingen van art. 12	13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K.B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215.)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
7	10	„	1	141	58	60	1	„	2	3	66
„	20	„	„	20	1	1	„	„	„	„	1
1	5	„	„	23	13	5	1	„	„	9	15
16	74	„	„	160	203	200	1	„	„	1	202
2	2	„	„	8	8	7	„	„	„	„	7
6	35	„	1	180	39	28	6	„	5	9	48
26	289	1	3	1097	16	13	2	„	3	„	18
„	3	„	„	6	2	2	„	„	„	„	2
4	26	„	„	81	8	7	„	„	3	1	11
„	3	„	„	5	1	1	„	„	„	„	1
5	37	„	14	115	50	42	„	„	3	7	52
3	13	„	„	32	21	16	1	„	„	14	31
5	11	„	„	27	12	9	2	„	„	„	11
2	5	„	„	18	8	10	„	„	1	„	11
6	16	„	„	82	19	17	1	„	1	„	19
„	1	„	„	1	3	3	„	„	„	„	3
27	135	1	6	453	125	51	17	„	61	15	144
„	1	„	2	11	1	1	„	„	„	„	1
110	686	2	27	2460	588	473	32	„	79	59	643

OVERZICHT *voor het Rijk van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet.									Veiligheidswet.					Totaal.
	Aantal overtredingen									Aantal overtredingen					
	van artikel							der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart '03 (*Stbl.* n⁰ 83).	van artikel		der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n⁰. 215).		
	3.	5.	6.	7.	10 1e lid.	10 4e lid.	11.			12.	13.				
	Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.	Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.			Geene mededeeling van een ongeval.	Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
0,50	8	42	186	,,	63	7	129	,,	1	95	,,	,,	4	2	537
0.75	,,	,,	,,	,,	1	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	3
1,—	6	109	,,	6	167	47	308	,,	1	174	15	,,	11	5	849
1,50	,,	7	,,	,,	6	2	10	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	26
2,—	10	121	2	1	93	48	154	,,	1	33	5	,,	5	2	475
2,50	3	2	60	,,	4	,,	3	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	73
3,—	26	161	50	,,	40	5	65	1	5	153	8	,,	22	2	538
4,—	2	19	,,	,,	2	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	25
5,—	38	171	,,	19	13	1	10	1	2	13	3	,,	20	20	311
6,—	2	41	,,	,,	1	,,	1	,,	2	,,	,,	,,	2	5	54
7,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
8,—	,,	2	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	3
10,—	15	72	2	2	2	,,	2	,,	4	1	1	,,	12	16	129
12,—	,,	1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	2
12.50	,,	7	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	7
15,—	1	22	,,	,,	2	,,	,,	,,	2	1	,,	,,	,,	1	29
20,—	,,	5	,,	,,	,,	,,	,,	,,	4	,,	,,	,,	,,	,,	9
25,—	,,	7	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	1	,,	,,	2	3	15
30,—	,,	4	,,	,,	,,	,,	,,	,,	2	,,	,,	,,	,,	1	7
50,—	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	1	1	2
Totaal	111	793	300	28	394	110	686	2	27	473	32	,,	79	59	3094

OVERZICHT

der ongevallen, gerangschikt naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen. in het Rijk.

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	1	„	„	1
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	1	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen.	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	1	1	„	15	1	7	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	1	1	„	2
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges, enz.	1	„	2	„	„	„	1
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	1	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	8	„	2	19	2	4	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden, enz.	5	„	2	46	5	4	1
10	Vallende voorwerpen .	4	„	„	21	„	3	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	1	„	„	6	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	1	1	„	1
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	2	„	„	25	2	4	1
	Totaal	22	1	6	135	12	24	7

oorzaken en naar de bedrijfsgroepen in het Rijk.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier, enz.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	1	1	"	"	1	"	5
"	"	"	"	5	"	1	3	2	5	17
"	"	"	5	24	7	2	2	"	"	40
"	"	"	"	1	6	"	"	"	1	33
"	"	1	"	"	1	1	11	2	4	24
"	"	"	5	4	1	"	1	"	2	17
"	"	3	"	1	2	"	"	1	1	9
"	"	4	8	38	11	1	1	6	16	120
"	"	1	7	18	17	1	"	12	13	132
"	1	6	6	18	11	4	1	1	4	80
"	"	2	1	17	6	"	"	2	"	35
"	"	"	5	7	4	2	2	4	5	32
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	1	5	12	22	1	2	4	9	90
"	1	18	42	146	89	13	23	35	60	634

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar de*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . . .	„	„	„	„	„	1	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	6	„	2	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen. . . .	„	„	„	„	„	1	„
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	1	„	„	„	„	„	1
7	Liften, lieren, kranen .	1	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	1	„	„	10	1	4	„
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	„	18	„	1	1
10	Vallende voorwerpen .	„	1	„	3	1	3	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	2	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	1	„	„	2
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	2	„	„	6	2	1	1
	Totaal	5	1	„	46	4	13	5

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge artikel 61
oorzaken en naar de bedrijfsgroepen in het Rijk.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen. enz.	Groep 14 — Papier, enz.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	1	1	1	”	”	”	”	3
”	”	”	”	”	2	”	”	”	1	11
”	”	”	”	”	”	”	1	”	1	3
”	”	”	”	”	”	”	”	”	4	6
”	”	”	”	1	”	”	”	1	”	3
”	”	1	1	”	”	”	”	2	11	31
”	”	”	1	1	”	”	2	”	14	38
”	”	”	2	1	”	”	”	”	2	13
”	”	”	1	”	”	”	1	”	”	4
”	”	”	”	”	3	”	”	1	1	8
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
”	”	”	2	1	”	”	2	”	8	25
”	”	1	8	5	6	”	6	4	42	146

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar den aard*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	2	„	„	7	2	2	„
2	Oogen	„	„	„	5	„	„	„
3	Aangezicht	„	„	„	1	„	„	„
4	Armen en handen	5	1	3	28	2	4	2
5	Vingers	2	„	3	27	3	11	3
6	Bovenlichaam	1	„	„	11	1	„	1
7	Onderlichaam	6	„	„	23	3	3	„
8	Voeten	4	„	„	14	„	3	1
9	Brandwonden	1	„	„	2	1	„	„
10	Inwendige kneuzingen	„	„	„	13	„	1	„
11	Gedood	1	„	„	4	„	„	„
	Totaal	22	1	6	135	12	24	7

der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen in het Rijk.

Groep 8 — Kunst-nijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier, enz.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
„	„	„	4	3	4	3	1	2	„	30
„	„	„	2	17	7	„	„	1	„	32
„	„	„	„	4	1	„	„	1	2	9
„	„	4	11	28	32	4	12	6	13	155
„	1	4	9	41	15	2	6	4	12	143
„	„	1	3	8	5	„	„	2	4	37
„	„	1	5	12	13	„	„	10	10	86
„	„	4	5	20	7	3	2	2	9	74
„	„	1	3	7	4	1	2	5	4	31
„	„	1	„	5	„	„	„	2	6	28
„	„	2	„	1	1	„	„	„	„	9
„	1	18	42	146	89	13	23	35	60	634

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 12
Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar den aard der*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	„	1	„	1	„
2	Oogen	„	„	„	4	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	1	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	10	1	2	„
5	Vingers	3	„	„	6	„	6	2
6	Bovenlichaam . .	„	„	„	4	„	1	„
7	Onderlichaam . .	„	„	„	3	3	2	„
8	Voeten	1	1	„	9	„	„	1
9	Brandwonden	„	„	„	„	„	„	2
10	Inwendige kneuzingen .	1	„	„	6	„	1	„
11	Gedood	„	„	„	2	„	„	„
	Totaal	5	1	„	46	4	13	5

der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge art. 61 der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen in het Rijk.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier, enz.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
”	”	”	”	1	”	”	”	1	3	7
”	”	”	1	”	”	”	”	1	”	6
”	”	1	1	”	1	”	”	”	”	4
”	”	”	1	2	1	”	2	”	8	27
”	”	”	1	1	1	”	3	1	11	35
”	”	”	1	”	”	”	”	”	4	10
”	”	”	1	”	”	”	”	”	9	18
”	”	”	3	”	”	”	”	”	4	19
”	”	”	”	”	3	”	”	1	1	7
”	”	”	”	”	”	”	1	”	2	11
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2
”	”	1	9	4	6	”	6	4	42	146

OVERZICHT *der ongevallen, gerangschikt naar de dagen*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	1	„	„	1	„	„	„
2	Maandag	1	„	2	28	1	2	1
3	Dinsdag	2	„	„	28	3	3	„
4	Woensdag.	3	„	1	14	3	4	2
5	Donderdag	3	1	1	16	2	4	„
6	Vrijdag.	6	„	1	21	2	4	„
7	Zaterdag	6	„	1	27	1	7	4
	Totaal	22	1	6	135	12	24	7

waarop deze in het Rijk plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier, enz	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	2	1	"	"	1	1	7
"	1	5	7	34	17	3	3	5	5	115
"	"	3	2	22	13	6	5	6	12	105
"	"	1	6	21	11	1	2	2	10	81
"	"	4	10	23	11	"	1	7	7	90
"	"	3	7	24	23	1	4	4	13	113
"	"	2	10	20	13	2	8	10	12	123
"	1	18	42	146	89	13	23	35	60	634

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolg*
art. 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar de dage*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroo bewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag	„	„	„	„	„	„	„
2	Maandag	2	„	„	10	„	3	1
3	Dinsdag	2	„	„	8	3	4	3
4	Woensdag	1	„	„	7	1	2	„
5	Donderdag	„	„	„	7	„	2	1
6	Vrijdag.	„	„	„	8	„	1	„
7	Zaterdag	„	1	„	6	„	1	„
	Totaal	5	1	„	46	4	13	5

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge waarop deze in het Rijk plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier, enz.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	2	1	"	"	2	7	28
"	"	"	2	"	2	"	2	1	8	35
"	"	"	2	"	"	"	2	"	8	23
"	"	"	2	1	"	"	"	1	7	21
"	"	"	2	1	1	"	1	"	9	23
"	"	1	1	"	2	"	1	"	3	16
"	"	1	9	4	6	"	6	4	42	146

Staat XI.

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolg… werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet…*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeenkomstig…																			
		Noord-Brabant				Limburg				Zeeland				Zuid-Holland 2e inspectie				Zuid-Holland 3e inspectie			
		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.	
		verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Aardewerk, glas enz.	4	1	3	„	14	„	4	„	„	„	2	1	2	„	4	„	7	„	6	„
2	Diamant enz.	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	5	„	4	„	„	„	3	„	1	„	2	„	3	„	3	„	8	„	4	„
4	Bouwbedrijven.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	2	„	2	„	1	„
5	Chemische nijverheid enz.	1	„	3	„	2	„	„	„	2	„	1	„	3	„	2	„	3	„	1	„
6	Hout- en stroobewerking enz.	8	„	7	„	1	„	„	„	1	„	„	„	8	1	7	„	29	„	8	„
7	Kleeding en reiniging	1	„	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	2	„	3	„	10	„
8	Kunstnijverheid	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
9	Leder, wasdoek enz.	5	„	10	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
10	Oer, steenkolen, turf	„	„	„	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„
11	Metalen (bewerking van).	16	„	12	„	5	„	„	„	1	„	1	„	10	„	11	„	14	„	7	„
12	Stoom- en andere werktuigen	1	„	3	„	„	„	3	„	„	„	„	„	1	„	8	„	13	„	4	„
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	4	„	5	„	2	„
14	Papier enz.	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„
15	Textiele nijverheid	5	„	21	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	5	„	7	„
16	Gas en electriciteit	2	1	5	„	1	„	„	„	1	„	2	„	4	„	3	„	10	„	2	„
17	Voedings- en genotmiddelen.	118	„	28	1	28	1	11	1	18	1	6	„	45	„	24	„	93	„	42	„
	Totaal.	168	2	103	1	51	1	25	1	24	1	14	1	80	1	73	„	194	„	94	„

de Hinderwet, voorzoover die aanvragen inrichtingen betreffen, die tevens fabriek of gerangschikt naar de provinciën en de bedrijfsgroepen.

de Hinderwet, in de provincie:

Noord-Holland 4e inspectie				Noord-Holland 5e inspectie				Utrecht				Gelderland				Overijssel				Drenthe				Groningen				Friesland				TOTAAL der aanvragen, waaromtrent werd beslist in het Rijk.			
tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
4	”	1	”	1	”	”	”	”	”	4	”	6	”	18	”	2	”	3	1	”	”	”	”	1	”	3	”	”	”	3	”	41	1	51	2
2	”	3	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	3	”	3	”
13	”	8	”	1	”	4	”	3	”	”	”	2	”	4	”	3	”	1	”	2	”	”	”	3	”	2	”	1	”	4	”	45	”	39	”
1	”	1	”	”	”	1	”	3	”	2	”	1	”	2	”	7	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	”	2	”	17	”	11	”
7	”	5	”	2	”	8	”	3	”	”	”	3	”	1	”	”	”	2	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	”	1	”	28	”	24	”
13	”	6	”	3	”	15	”	2	”	”	”	3	”	4	”	3	”	8	”	2	1	1	”	2	2	6	”	2	”	3	”	77	4	65	”
7	”	6	”	2	”	”	”	4	1	4	”	9	”	7	”	3	”	2	”	”	”	1	”	1	”	”	”	”	”	”	”	31	1	37	”
”	”	1	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	”
3	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	9	”	10	”
”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	2	3	”
13	”	9	”	4	”	3	”	5	”	2	”	8	”	5	”	5	”	7	”	1	”	”	”	2	”	1	”	4	”	2	”	88	”	60	”
10	”	6	”	1	”	1	”	4	”	3	”	7	”	4	”	1	”	3	”	”	”	”	”	”	”	2	”	3	”	1	”	41	”	38	”
1	”	2	”	1	”	4	”	2	”	”	”	1	”	4	”	2	”	1	”	1	”	”	”	1	1	2	”	1	”	1	”	17	1	22	”
2	”	5	”	2	”	2	”	”	”	1	”	1	”	6	”	”	”	”	”	”	”	”	”	3	”	1	”	1	”	”	”	11	”	16	”
1	”	”	”	”	”	”	”	2	”	1	”	2	”	2	”	3	”	26	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	”	”	”	19	”	59	”
8	”	7	”	”	”	5	”	4	”	1	”	5	”	11	”	2	”	1	”	”	”	2	”	”	”	”	”	1	”	3	”	38	1	42	”
74	”	38	”	38	1	35	”	32	1	12	”	96	1	42	1	53	”	34	”	29	1	5	”	45	”	18	”	36	”	20	”	705	6	315	3
159	”	98	”	55	1	78	”	64	2	30	”	145	1	110	1	84	”	90	1	35	2	9	”	58	3	35	”	54	”	40	”	1171	16	797	5

RECAPITULATIESTATEN

over 1904.

OVERZICHT *voor het Rijk van de verkregen gegevens betreffende*

NAMEN DER PROVINCIËN.	FABRIEKEN EN					
	in den zin der Veiligheidswet, waaraan krachtens de Hinderwet vergunning verleend tot:		in den			
			Aan			
					geldige arbeids	
	oprichting.	uitbreiding.	Fabrieken en werkplaatsen met gewaarmerkte lijsten, als bedoeld bij art. 11 der wet.	uitgereikte arbeidskaarten.	Totaal kolom 8 en 9.	voor jongens van 12—16 jaren.
	3	4	5	6	7	8
Noord-Brabant	204	70	3431	6633	8466	5552
Limburg	114	35	1280	3583	3792	2288
Zeeland	22	10	1577	1991	2312	1618
Zuid-Holland (2e inspectie)	87	64	4619	10894	8707	6420
Zuid-Holland (3e inspectie)	173	120	5812	10912	11792	7812
Noord-Holland (4e inspectie)	138	116	6640	16695	15143	9676
Noord-Holland (5e inspectie)	84	68	2631	3674	4256	3151
Utrecht	44	51	2656	4264	4300	2903
Gelderland	156	136	4425	7708	7552	5272
Overijssel	57	105	2357	5642	8372	5075
Drenthe	43	21	846	805	1056	738
Groningen	47	41	2800	4159	4001	2704
Friesland	61	47	2984	3372	3532	2499
Totaal	1230	884	42058	80332	83281	55708

de naleving van de bepalingen der Arbeidswet en der Veiligheidswet.

WERKPLAATSEN							AANTAL		
zin der Arbeidswet.									
tal		Verrichte inspectiën (artt. 18 en 19 der wet). Opgaven der			Aantal malen, dat vergunning tot overwerken verleend werd door		kennisgevingen van ongevallen (art. 12 der Veiligheidswet).	vonnissen wegens overtreding der wettelijke bepalingen.	
kaarten	Vrouwen boven 16 jaren blijkens de lijsten (art. 11 der wet).	Plaatselijke politie.	Rijks-politie.		den Commissaris der Koningin.	den burgemeester.		Arbeidswet.	Veiligheidswet.
voor meisjes van 12—16 jaren.			Koninklijke maréchaussee.	Rijks-veldwacht.					
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
2914	3530	"	"	"	243	256	2359	56	8
1504	2373	"	"	"	7	84	1666	66	"
694	602	"	"	"	2	11	1401	52	24
2287	5628	"	"	"	196	197	5331	156	36
3980	9046	"	"	"	366	500	6146	134	50
5467	9631	"	"	"	112	235	5885	363	61
1105	1177	"	"	"	6	4	1446	45	41
1397	2672	"	"	"	94	193	2038	93	77
2280	4873	"	"	"	149	121	3025	134	210
3297	8546	"	"	"	79	125	2272	94	99
318	447	"	"	"	19	1	328	12	3
1297	1454	"	"	"	97	58	1399	60	25
1033	1052	"	"	"	20	26	1013	89	16
27573	51031	"	"	"	1390	1811	34309	1354	695

OVERZICHT *van het aantal arbeid verrichtende personen en der krachtwerktuigen in de*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Aantal arbeid verrichtende								
		Mannelijke.					Vrouwelijke.			
		12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren	boven 16 jaren.	12 — 13 jaren	13 — 14 jaren	14 — 15 jaren	15 — 16 jaren
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Aardewerk, glas enz. . . .	270	614	717	703	16277	113	225	235	232
2	Diamant enz.	„	19	26	26	3269	„	„	1	2
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	116	458	629	545	6853	2	18	48	29
4	Bouwbedrijven	21	141	259	279	4933	„	„	„	3
5	Chemische nijverheid enz. .	28	57	96	83	2561	25	66	98	93
6	Hout- en stroobewerking enz.	134	409	564	500	9298	14	25	37	38
7	Kleeding en reiniging . . .	35	130	167	170	3746	307	1334	1983	2046
8	Kunstnijverheid	4	16	26	17	271	„	„	1	„
9	Leder, wasdoek enz. . .	21	58	75	81	1771	„	16	10	18
10	Oer, steenkolen, turf . . .	2	4	3	10	549	„	„	„	„
11	Metalen (bewerking van) . .	89	351	643	551	8599	6	14	27	27
12	Stoom- en andere werkt. enz.	35	207	235	390	11685	„	1	1	6
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	60	190	255	262	7286	„	„	„	„
14	Papier	22	76	185	126	3288	30	55	56	76
15	Textiele nijverheid	308	591	719	642	13623	308	600	693	674
16	Gas en electriciteit	„	1	3	5	941	„	„	„	„
17	Voedings- en genotmiddelen	227	577	1071	1005	32169	76	158	242	207
	Totaal	1372	3899	5673	5395	127119	881	2512	3432	3451

(1) In 245 bedrijven werden dieren als drijfkracht gebezigd.

bezochte fabrieken en werkplaatsen in het Rijk, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

personen.			Aantal bezochte fabrieken en werkplaatsen.	Aantal der in deze bedrijven voorkomende krachtwerktuigen.					Aantal bedrijven zonder krachtwerktuigen.
Boven 16 jaren.		Totaal.		Stoom.	Electriciteit.	Water.	Gas, petroleum, heete lucht.	Wind enz.	
ongehuwd.	gehuwd.								
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
1840	863	22089	511	296	6	„	42	75	115
127	„	3470	73	46	6	„	8	„	24
158	8	8864	614	30	158	„	296	„	243
29	1	5666	900	23	1	„	48	6	835
521	18	3646	185	119	20	1	36	13	48
247	9	11275	868	224	63	3	186	31	443
11669	845	22432	3035	214	14	34	42	8	2741
4	„	339	28	1	3	„	1	„	25
95	4	2149	384	20	6	2	20	5	333
18	1	587	19	18	6	„	„	1	„
221	5	10533	1253	93	28	7	195	„	1049
21	„	12581	321	119	62	„	108	„	111
11	5	8069	360	40	70	1	51	5	268
438	102	4454	176	75	18	18	17	2	97
5468	650	24276	510	211	10	„	25	2	299
„	„	950	87	79	70	„	37	„	17
1475	285	37492	6540	857	68	76	634	985	4459
22342	2796	178872	15864	2465	609	142	1746	1133(1)	11107

OVERZICHT *van den werkduur in den zomer in de bezochte fabrieken*

Nummer der groep.	OMSCHRIJVING DER GROEPEN.	Werkduur der jeugdige personen van 12—16 jaren en der vrouwen per etmaal.									
		9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.	
		Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Aardewerk, glas enz.	13	1025	18	971	78	902	63	687	208	1192
2	Diamant enz.	20	92	8	17	11	79	2	4	1	9
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	90	298	109	352	217	937	73	284	43	126
4	Bouwbedrijven	29	43	36	44	94	157	93	113	295	373
5	Chemische nijverheid enz.	16	281	14	218	17	68	11	134	25	675
6	Hout- en stroobewerking enz.	30	81	53	206	91	315	120	493	231	892
7	Kleeding en reiniging	1105	6226	249	1553	694	3713	447	2648	559	3485
8	Kunstnijverheid	5	19	2	17	3	4	3	4	2	4
9	Leder, wasdoek enz.	11	14	23	276	47	179	61	319	97	541
10	Oer, steenkolen, turf	2	19	1	1	5	28	1	6	2	7
11	Metalen (bewerking van)	32	78	64	98	155	326	203	581	356	722
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	4	7	34	94	43	164	49	212	84	442
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	6	15	14	35	20	37	35	78	128	616
14	Papier enz.	8	49	21	237	44	442	31	180	29	234
15	Textiele nijverheid	119	454	46	353	57	2404	68	3167	133	4697
16	Gas en electriciteit	2	3	1	1	2	2	2	2	1	1
17	Voedings- en genotmiddelen	249	609	123	619	292	1582	223	1337	454	1429
	Totaal	1741	9313	816	5092	1870	11339	1485	10249	2648	15445

8560 bedrijven. (1)

(1) In de overige bezochte bedrijven waren de werkuren onbepaald, of werkten geene beschermde

en werkplaatsen in het Rijk, gerangschikt naar de bedrijfsgroepen.

Werkduur der mannen boven 16 jaren per etmaal.

9 uur of minder.		9½ uur.		10 uur.		10½ uur.		11 uur.		11½ uur.		12 uur.		12½ uur.		13 uur.		13½ uur.		14 uur of meer.	
Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.	Aantal bedrijven.	Aantal personen.
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
6	640	17	1757	79	3117	63	2055	178	4042	24	339	81	1481	13	167	31	405	7	74	10	178
16	274	20	1077	15	1380	10	538	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
73	806	92	1006	264	3645	107	942	55	467	6	69	5	30	2	2	1	7	"	"	"	"
18	337	19	79	61	423	70	439	244	1595	128	678	169	709	55	240	79	292	6	26	18	58
14	85	26	283	36	621	17	185	54	819	14	277	20	293	8	79	5	42	1	11	7	26
17	144	35	397	78	1329	111	1868	224	2927	85	763	130	1004	47	262	60	252	14	70	19	124
33	80	25	160	83	265	106	327	212	666	80	276	117	342	83	207	59	118	15	25	131	178
2	10	2	32	6	63	3	8	3	22	4	32	2	17	1	1	"	"	"	"	"	"
9	26	11	84	34	374	38	560	84	999	56	474	75	424	33	101	62	177	7	14	19	28
3	26	"	"	8	461	2	17	4	661	2	15	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
20	214	34	333	90	1003	153	1761	293	1930	149	1154	236	1045	89	264	122	330	16	35	26	53
5	18	19	419	56	4217	59	2274	80	3032	40	898	44	527	4	20	5	18	"	"	1	3
3	10	5	49	15	560	15	270	62	2580	35	1610	85	1503	27	308	75	349	6	43	17	80
3	18	10	280	40	812	30	532	40	522	11	87	25	1023	1	5	"	7	1	1	"	5
144	1155	41	478	48	2486	54	3641	125	5701	23	673	25	790	3	57	2	49	"	"	2	2
12	145	4	25	12	110	12	100	24	284	5	27	22	215	1	2	"	"	"	"	2	4
418	1162	145	818	412	6241	354	4038	791	7329	341	2117	665	3478	213	768	357	1036	97	241	377	1042
796	5150	505	7277	1337	27107	1204	19555	2473	33576	1003	9489	1701	12881	580	2483	858	3082	170	540	629	1781

11256 bedrijven. (1)

personen of geen mannen of kon een bepaalde dagelijksche arbeidstijd niet worden vastgesteld.

OVERZICHT *van het aantal vergunningen voor verlengden*

Aanduiding van de groep, waartoe de bedrijven behoorden.		AANTAL											
		Noord-Brabant.		Limburg.		Zeeland.		Zuid-Holland 2e insp.		Zuid-Holland 3e insp.		Noord-Holland 4e insp.	
Nummer.	OMSCHRIJVING.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.
1	Aardewerk, glas enz.	"	"	1	1	"	"	"	"	"	1	"	"
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz.	"	5	"	"	"	"	1	1	"	2	1	2
4	Bouwbedrijven	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"
5	Chemische nijverheid enz. . .	2	10	4	"	"	"	1	3	"	"	"	"
6	Hout- en stroobewerking enz. .	2	4	"	"	"	"	6	3	1	2	"	"
7	Kleeding en reiniging	111	145	"	81	2	10	174	172	333	404	95	216
8	Kunstnijverheid.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
9	Leder, wasdoek enz.	24	10	"	"	"	"	"	"	"	21	1	8
10	Oer, steenkolen, turf.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van) . . .	8	2	1	"	"	"	1	1	2	2	"	"
12	Stoom- en andere werktuigen .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz. . .	"	"	"	"	"	1	2	1	"	"	"	"
14	Papier enz.	11	6	"	"	"	"	"	"	"	"	6	1
15	Textiele nijverheid	57	39	"	"	"	"	"	"	14	56	1	"
16	Gas en electriciteit	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
17	Voedings- en genotmiddelen . .	28	35	1	2	"	"	11	16	16	10	7	8
	Totaal . . .	243	256	7	84	2	11	196	197	366	500	112	235

Uit de kolommen 14 en 15 van Staat I blijkt het aantal malen, dat in de verschillende provinciën deze

arbeidsduur, gerangschikt naar provinciën en bedrijfsgroepen.

MALEN IN:														Totaal.		Algemeen totaal.
Noord-Holland 5e insp.		Utrecht.		Gelderland.		Overijssel.		Drenthe.		Groningen.		Friesland.				
Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	Commissaris.	Burgemeesters.	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1	"	"	1	3	12	15
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	2	"	2
"	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	8	14	22
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	9	9	18
4	3	86	179	145	113	44	79	19	1	91	58	17	23	1121	1484	2605
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2	26	41	67
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	6	2	"	"	"	"	"	"	18	7	25
"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	2	3	5
"	"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"	"	2	5	7
1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	18	7	25
"	"	6	2	1	2	29	42	"	"	1	"	"	"	109	141	250
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	1	2	11	2	2	"	1	"	"	1	"	2	"	71	86	157
6	4	94	193	149	121	79	125	19	1	97	58	20	26	1390	1811	3201

vergunningen werden uitgereikt. Voor zoover bekend, werd op 40 aanvragen afwijzend beschikt.

OVERZICHT *van het aantal overtredingen in het Rijk,*

Nummer der bedrijfsgroep.	BEROEP DER OVERTREDERS.	Totaal aantal vonnissen.	Arbeidswet. Aantal over- van art. 3	5	6	7	10, 1e lid.
			Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Zondagsarbeid.	Ontbreken van eene arbeidskaart.
1	Aardewerk, glas enz.	85	14	42	79	2	29
2	Diamant enz.	9	”	”	”	”	”
3	Boek- en steendrukkerijen enz. .	47	10	26	45	”	33
4	Bouwbedrijven.	100	2	18	1	”	68
5	Chemische nijverheid enz. . . .	6	1	7	”	”	2
6	Hout- en stroobewerking enz. .	67	20	9	”	”	51
7	Kleeding en reiniging	394	28	939	81	7	112
8	Kunstnijverheid	5	”	”	”	”	5
9	Leder, wasdoek enz.	66	5	39	4	”	20
10	Oer, steenkolen, turf.	”	”	”	”	”	”
11	Metalen (bewerking van) . . .	85	1	18	52	”	65
12	Stoom- en andere werktuigen enz.	27	”	7	31	”	20
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz. . .	19	2	3	”	”	5
14	Papier enz.	17	1	14	”	”	15
15	Textiele nijverheid	25	1	24	”	”	13
16	Gas en electriciteit	”	”	”	”	”	”
17	Voedings- en genotmiddelen . .	360	140	167	11	10	137
18	Bedrijven niet te rangschikken in een van bovenvermelde groepen	35	44	”	”	”	1
	Totaal . . .	1347	269	1313	304	19	576

waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar de bedrijven.

…redingen.					Veiligheidswet.						
						Aantal overtredingen.					
10, 4e lid.	11	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* n°. 83.)	Totaal aantal overtredingen.	Totaal aantal vonnissen.	van art. 12	van art. 13	der overige artikelen.	der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* n°. 215)		Totaal aantal overtredingen.
Niet terugbezorgen van eene arbeidskaart.	Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst.					Geen mededeeling van een ongeval.	Geen opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.		ingevolge art. 6 der wet.	ingevolge art. 7 der wet.	
4	43	1	60	274	29	22	,,	,,	1	4	27
,,	21	,,	,,	21	1	,,	,,	,,	1	,,	1
2	56	,,	20	192	27	10	,,	,,	1	21	32
10	80	,,	,,	179	188	176	2	,,	2	7	187
3	3	,,	,,	16	12	9	,,	1	1	5	16
6	66	,,	,,	152	74	60	2	,,	2	28	92
16	423	3	,,	1609	20	9	3	,,	10	4	26
,,	6	,,	,,	11	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
2	26	1	,,	97	4	1	,,	,,	2	5	8
,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
6	85	,,	9	236	61	46	1	,,	4	14	65
6	26	,,	,,	90	45	34	,,	,,	3	35	72
5	18	,,	,,	33	19	15	1	,,	1	3	19
5	20	,,	,,	55	14	10	1	,,	,,	5	16
2	24	,,	1	65	23	14	,,	,,	13	,,	27
,,	,,	,,	,,	,,	12	2	2	,,	1	1	6
13	182	19	20	699	163	78	14	,,	52	72	216
,,	,,	,,	,,	45	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
80	1079	24	110	3774	692	486	26	1	94	204	810

OVERZICHT *voor het Rijk van het aantal overtredingen, waarop eene veroordeeling volgde, gerangschikt naar het bedrag der opgelegde geldboeten.*

Bedrag der opgelegde boeten in guldens.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 3. Arbeid van kinderen beneden 12 jaren.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 5. Arbeid doen verrichten op verboden uren.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 6. Arbeid doen verrichten gedurende den rusttijd.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 7. Zondagsarbeid.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 10 1e lid. Ontbreken van eene arbeidskaart.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 10 4e lid. Niet terug bezorgen van eene arbeidskaart.	Arbeidswet. Aantal overtredingen van artikel 11. Den naam niet vermeld op eene arbeidslijst	Arbeidswet. Aantal overtredingen der overige artikelen.	Arbeidswet. Aantal overtredingen der bepalingen van het K. B. van 16 Maart 1903 (*Stbl.* nº. 83).	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 12. Geene mededeeling van een ongeval.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen van artikel 13. Geene opgave van in werking gebrachte fabrieken of werkplaatsen.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der overige artikelen.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº 215). ingevolge art. 6 der wet.	Veiligheidswet. Aantal overtredingen der bepalingen van het K. B. van 7 Dec. 1896 (*Stbl.* nº 215). ingevolge art. 7 der wet.	Totaal
0,50	16	259	44	„	114	11	251	2	22	58	2	„	1	„	780
0,75	2	„	„	„	3	„	3	„	„	„	„	„	„	„	8
1,—	78	143	49	2	208	37	349	4	13	118	5	„	4	2	1012
1,50	4	4	52	„	12	2	14	„	1	1	„	„	„	„	90
2,—	25	98	6	„	152	17	276	1	19	79	2	„	12	7	694
2,50	3	17	„	„	4	„	7	„	8	„	„	„	„	„	39
3,—	63	243	25	8	67	11	136	16	30	210	14	„	15	45	883
4,—	2	26	„	„	2	„	8	1	„	1	„	„	„	2	42
4.50	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1
5.—	47	263	84	2	10	2	25	„	7	16	„	„	22	46	524
6,—	4	12	2	2	„	„	1	„	„	„	„	„	5	6	32
7,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	2
7,50	1	5	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	2	12
8,—	„	19	„	„	3	„	4	„	„	„	„	„	„	„	26
10,—	19	129	31	4	„	„	4	„	7	2	2	„	16	37	251
12,—	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	1	3	6
15,—	1	60	9	1	1	„	1	„	1	1	„	„	4	15	94
20,—	„	15	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	3	4	23
25,—	3	18	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	26	51
30,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1
50,—	„	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	8
75,—	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1	„	2
100,—	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	3
Totaal	269	1313	304	19	576	80	1079	24	110	486	25	1	94	204	4584

OVERZICHT

der ongevallen, gerangschikt naar de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen, in het Rijk.

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevol*
art. 61 *der Ongevallenwet* 1901. *gerangschikt na*

Volgnummer.	Het ongeval had plaats bij of door:	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Krachtwerktuigen . .	„	„	„	„	„	1	„
2	Drijfwerk	„	„	„	„	„	„	„
3	Werktuigen voor het bewerken van metalen	„	„	„	„	„	„	„
4	Werktuigen voor het bewerken van hout . .	„	„	„	1	„	1	„
5	Werktuigen voor het bewerken van andere grondstoffen	„	„	„	„	„	„	2
6	Andere werktuigen, zooals: slijpsteenen, persen, stempels, centrifuges enz.	„	„	1	1	„	„	1
7	Liften, lieren, kranen .	„	„	„	„	„	„	„
8	Wagens en transport van voorwerpen	2	„	„	15	„	9	1
9	Het vallen van zolders, bordessen, loopplanken, ladders, uitglijden enz.	„	„	1	11	„	5	„
10	Vallende voorwerpen .	„	„	„	6	„	1	„
11	Het ontploffen van licht brandbare stoffen, afvliegen van splinters of schilfers	„	„	„	„	„	„	„
12	Het ontsnappen van vergiftige gassen, van gevaarlijke vloeistoffen, het branden door kokende vloeistoffen, gloeiende of gesmolten metalen	„	„	„	2	„	„	„
13	Stoomketels en kooktoestellen	„	„	„	„	„	„	„
14	Andere oorzaken . . .	1	„	„	12	„	„	1
	Totaal	3	„	2	48	„	17	5

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge de oorzaken en naar de bedrijfsgroepen in het Rijk.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van)	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier, enz.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	1	"	"	"	"	"	1	3
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	3
"	"	"	"	"	"	"	2	"	4	8
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	5
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2
"	"	"	1	"	2	"	"	1	15	46
"	"	"	1	2	2	"	2	"	6	30
"	"	"	2	"	2	"	1	"	1	13
"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	3	"	1	1	"	"	"	"	16	35
"	3	"	6	5	7	"	5	1	49	151

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolge art.* 1
der Ongevallenwet 1901, *gerangschikt naar den aa*

Volgnummer.	Aard der verwonding.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek- en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Beleedigde deelen. Hoofd	„	„	1	1	„	1	„
2	Oogen	„	„	„	2	„	„	„
3	Aangezicht . . .	„	„	„	„	„	„	„
4	Armen en handen	„	„	„	7	„	3	2
5	Vingers	1	„	1	6	„	4	3
6	Bovenlichaam . .	1	„	„	4	„	2	„
7	Onderlichaam . .	„	„	„	9	„	2	„
8	Voeten	1	„	„	11	„	3	„
9	Brandwonden	„	„	„	2	„	„	„
10	Inwendige kneuzingen .	„	„	„	6	„	2	„
11	Gedood	„	„	„	„	„	„	„
	Totaal	3	„	2	48	„	17	5

der Veiligheidswet, voor zoover die kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge artikel 61 der verwondingen en naar de bedrijfsgroepen in het Rijk.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier, enz.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	1	"	"	"	"	2	6
"	"	"	"	1	"	"	"	"	2	5
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	2
"	2	"	1	1	"	"	1	"	15	32
"	1	"	2	"	1	"	1	"	10	30
"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	8
"	"	"	"	"	1	"	2	"	5	19
"	"	"	2	"	3	"	"	"	4	24
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	4
"	"	"	1	1	2	"	1	1	5	19
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1
"	3	"	6	5	7	"	5	1	48	150

OVERZICHT *der ongevallen, waarvan de kennisgeving werd ontvangen ingevolg* *art.* 61 *der Ongevallenwet* 1901, *gerangschikt naar de dagen*

Volgnummer.	Dagen der week.	Groep 1 — Aardewerk, glas enz.	Groep 2 — Diamant enz.	Groep 3 — Boek en steendrukkerijen enz.	Groep 4 — Bouwbedrijven.	Groep 5 — Chemische nijverheid enz.	Groep 6 — Hout- en stroobewerking enz.	Groep 7 — Kleeding en reiniging.
1	Zondag.	„	„	„	1	„	„	„
2	Maandag	1	„	„	9	„	1	2
3	Dinsdag	„	„	1	11	„	2	2
4	Woensdag.	„	„	1	5	„	5	1
5	Donderdag	1	„	„	8	„	1	„
6	Vrijdag.	„	„	„	7	„	6	„
7	Zaterdag	1	„	„	7	„	2	„
	Totaal	3	„	2	48	„	17	5

art. 12 der Veiligheidswet, voor zoover deze kennisgeving niet werd ontvangen ingevolge waarop deze in het Rijk plaats hadden en naar de bedrijfsgroepen.

Groep 8 — Kunstnijverheid.	Groep 9 — Leder, wasdoek enz.	Groep 10 — Oer, steenkolen, turf.	Groep 11 — Metalen (bewerking van).	Groep 12 — Stoom- en andere werktuigen.	Groep 13 — Scheepsbouw, rijtuigen enz.	Groep 14 — Papier, enz.	Groep 15 — Textiele nijverheid.	Groep 16 — Gas en electriciteit.	Groep 17 — Voedings- en genotmiddelen.	Totaal.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	2
"	"	"	1	1	2	"	2	1	11	31
"	2	"	"	1	"	"	1	"	11	31
"	1	"	1	"	"	"	"	"	4	18
"	"	"	"	1	2	"	"	"	9	22
"	"	"	3	2	1	"	2	"	4	25
"	"	"	1	"	2	"	"	"	8	21
"	3	"	6	5	7	"	5	1	48	150

Staat XI.

OVERZICHT *der genomen beslissingen omtrent aanvragen tot eene vergunning ingevolge werkplaats waren in den zin der Veiligheidswet,*

Nummer der bedrijfsgroep.	OMSCHRIJVING van het bedrijf, waarop de beslissing betrekking had.	Aanvragen om vergunning overeenkomstig																			
		Noord-Brabant				Limburg				Zeeland				Zuid-Holland 2e inspectie				Zuid-Holland 3e inspectie			
		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.	
		verleend	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
1	Aardewerk, glas enz.	9	1	6	"	27	1	18	"	1	"	"	"	7	"	3	"	5	"	8	"
2	Diamant enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	Boek- en steendrukkerijen enz. . .	4	"	3	"	4	"	"	"	1	"	2	"	"	"	3	"	9	"	2	"
4	Bouwbedrijven.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"
5	Chemische nijverheid enz.	2	"	2	"	"	"	1	"	2	"	1	"	1	"	1	"	9	"	4	"
6	Hout- en stroobewerking enz. . . .	9	"	7	"	7	"	"	"	"	"	"	"	2	"	8	"	14	1	13	"
7	Kleeding en reiniging	4	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	2	1	4	"	11	"	13	"
8	Kunstnijverheid	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
9	Leder, wasdoek, enz.	9	"	8	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
10	Oer, steenkolen, turf	1	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
11	Metalen (bewerking van)	12	"	6	"	7	"	2	"	"	"	"	"	10	"	5	"	8	"	11	"
12	Stoom- en andere werktuigen . . .	2	"	1	"	2	"	"	"	2	"	1	"	4	"	4	1	7	"	6	"
13	Scheepsbouw, rijtuigen enz.	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	2	"	6	"	5	"
14	Papier enz.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"
15	Textiele Nijverheid	4	1	12	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	5	"	1	"	4	"
16	Gas en electriciteit	1	"	2	"	"	"	4	"	"	"	1	"	2	"	2	"	14	"	5	"
17	Voedings- en genotmiddelen. . . .	145	"	22	"	64	"	10	"	16	1	5	"	55	"	26	"	86	"	48	"
	Totaal. . . .	204	2	70	"	114	1	35	"	22	1	10	"	87	1	64	1	173	1	120	"

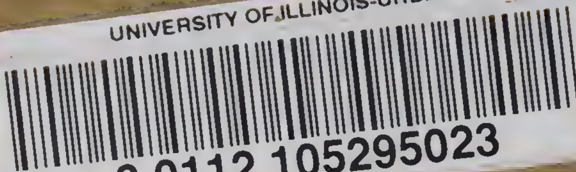
de Hinderwet, voorzoover die aanvragen inrichtingen betroffen, die tevens fabriek of gerangschikt naar de provinciën en de bedrijfsgroepen.

de Hinderwet, in de provincie:																																				TOTAAL der aanvragen, waaromtrent werd beslist in het Rijk.			
Noord-Holland 4e inspectie				Noord-Holland 5e inspectie				Utrecht				Gelderland				Overijssel				Drenthe				Groningen				Friesland							
tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.		tot oprichting.		tot uitbreiding.	
verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.	verleend.	geweigerd.
2	„	2	„	1	„	„	„	2	„	4	„	4	„	20	„	„	„	1	„	1	„	„	„	2	1	3	„	3	„	6	„	64	3	71	„
12	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	12	„	3	„
5	„	5	„	1	„	2	„	1	„	1	„	10	„	2	„	1	„	3	„	„	„	3	„	3	„	2	„	1	„	3	„	40	„	31	„
1	„	„	„	2	„	1	„	3	„	2	„	4	1	1	„	1	„	3	„	1	„	1	„	„	„	„	„	5	„	„	„	18	1	9	„
1	2	11	„	5	„	6	„	„	„	4	„	„	„	3	„	1	„	2	„	„	„	1	„	„	„	2	„	2	„	4	„	23	2	42	„
11	„	8	„	9	„	9	„	1	1	3	„	7	„	3	„	1	„	6	„	„	„	1	„	6	„	3	„	2	„	1	„	69	2	62	„
7	1	8	„	„	„	„	„	„	„	6	„	6	„	8	„	4	„	7	1	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	35	2	49	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	„	1	„
„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„	2	„	„	„	„	„	10	„	14	„
„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	„	„	„
13	„	14	„	11	„	11	1	4	„	4	„	9	1	9	1	2	1	6	„	1	„	„	„	„	„	3	„	3	„	1	„	80	2	72	2
6	„	5	„	„	„	2	„	1	„	6	„	7	„	7	„	„	„	1	„	„	„	„	„	1	„	2	1	3	„	„	„	35	„	35	2
„	„	2	„	1	„	1	„	„	„	2	„	2	„	1	„	„	„	2	„	1	„	„	„	„	„	1	„	2	„	1	„	15	„	17	„
1	„	2	„	2	„	3	„	„	„	1	„	„	„	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	„	4	„	„	„	„	„	7	„	19	„
1	„	2	„	„	„	2	„	„	„	1	„	1	„	6	„	1	„	26	„	„	„	„	„	1	„	2	„	1	„	„	„	12	1	60	„
8	„	10	„	1	„	1	„	4	„	3	„	4	„	6	„	1	„	2	„	1	„	1	„	3	„	2	„	1	„	3	„	40	„	42	„
70	„	43	1	50	1	30	„	28	1	14	„	102	2	60	„	45	1	46	„	37	„	13	„	27	2	12	„	38	1	28	„	763	9	357	1
138	3	116	1	84	1	68	1	44	2	51	„	156	4	136	1	57	2	105	1	43	„	21	„	47	3	41	1	61	1	47	„	1230	22	884	6

ALPHABETISCH REGISTER.

(De Romeinsche cijfers duiden de inspecties aan en de letter **M** het verslag van den Medisch-Adviseur. De gegevens voorkomende in de achter elk inspecteursverslag volgende Staten I tot en met XI, benevens die der recapitulatiestaten zijn in onderstaand register niet verwerkt).

Arbeid.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 105295023

